

W. F. Oversteegen
1938.

H O L L A N D S
R I J K D O M.

V I E R D E D E E L.

H O L L A N D S R I J K D O M,

B E H E L Z E N D E

Den Oorsprong van den Koophandel en van de Magt van dezen Staat; de toeneemende vermeerdering van deszelf Koophandel en Scheepvaart; de oorzaken, welke tot derzelyer aanwas medegewerkt hebben; die, welke tegenwoordig tot derzelyer verval strekken; mitsgaders de middelen, welke dezelve wederom zouden kunnen opbeuren, en tot hunnen voorigen bloei brengen.

HET FRANSCH ONTWERP GEVOLGD.

Het werk zelf geheel veranderd, merkelyk vermeerderd, en van verscheiden mislagen gezuiverd,

D O O R

MR. E L I A S L U Z A C,
ADVOCaat voor den Hove van *Holland,*
Zeeland, en Westfriesland.

V I E R D E D E E L.

Quis vir bonus est?
Qui consilia Patrum, leges, juraque, servat.
HORAT. Epist. ad Quint.

Te L E Y D E N,
Bij L U Z A C en VAN D A M M E,
M D C C L X X I I I.
Met Priyilegie.

LIBRARY OF THE
COURT OF COMMON PLEAS
COLUMBUS, OHIO

RECEIVED

DATE RECEIVED
BY
TITLE
AUTHOR
PUBLISHER
NUMBER OF VOLUMES
NUMBER OF PAGES
PRICE
CITY
STATE
COUNTRY

HF
3594
L88
deel 4

RECEIVED
DATE
BY
TITLE
AUTHOR
PUBLISHER
NUMBER OF VOLUMES
NUMBER OF PAGES
PRICE
CITY
STATE
COUNTRY

HOOFDSTUKKEN,

van dit VIERDE Deel.

- VIII. HOOFDSTUK. Onderzoek der oorzaken, welke den Koophandel in Holland hebben doen vervallen. — — — — — Eladz. 1
- IX. HOOFDSTUK. Schadelijke Invloed der Belastingen op de Vaart, Koophandel, Fabrieken, Vischerijen, en alle Neeringen en Handteeringen. — — — — — 82
- X. HOOFDSTUK. Van den Invloed van 's Lands Staatsgesteltenis op de Vaart, Koophandel, Manufactuuren, Trafieken, en verdere Neeringen en Handteeringen. — — — — — 134
- XI. HOOFDSTUK. Schadelijke invloed van het gebrek van Verbindtenisfen met Vreemde Mogendheden, en van een genoegzame Krijgsmagt op de Vaart en Koophandel dezer Landen. — — — — — 160
- XII. HOOFDSTUK. Schadelijke Invloed van het Verval onzer Oost- en West-Indische Bezittingen op de algemeene Vaart, Koophandel, Manufactuuren en Trafieken dezer Landen. — — — — — 166
- XIII. HOOFDSTUK. Schadelijke Invloed van het Verval onzer Colonien op de algemeene Vaart, Koophandel, Fabrieken en Trafieken dezer Landen. — — — — — 190
- XIV. HOOFDSTUK. Schadelijke Invloed van het Crediet-geeven op onze Vaart en Koophandel. — — — — — 223
- XV. HOOFDSTUK. Nadeelen door Vreemde Mogendheden aan onze algemeene Vaart en Koophandel toegebracht. — — — — — 235

XVI.

INHOUD DER HOOFDSTUKKEN.

XVI. HOOFDSTUK. Verschillende bijzondere Oorzaaken , welke medegewerkt hebben , om onzen Koophandel en Scheepvaart te doen vallen. — — —	243
XVII. HOOFDSTUK. Middelen , door welke de Koophandel en Scheepvaart dezer landen weder kunnen opgebeurd worden , en den voorrang op alle handeldrijvende Volken bekomen. — — —	287
XVIII. HOOFDSTUK. Beschouwing van de inwendige gesteltenis van den Vereenigden Staat , met betrekking tot de Scheepvaart , Koophandel , Fabrieken en Trafieken. —	357
XIX. HOOFDSTUK. Beschouwing over de Middelen , welke , ten aanzien der binnenlandsche Lasten , tot opbeuring van Vaart , Koophandel , Manufactuuren en Trafieken bij der hand genomen zouden kunnen worden. — — —	410
XX. HOOFDSTUK. Beschouwing van de Middelen , welke de Colonien tot opbeuring van Vaart , Koophandel , en Manufactuuren aan de hand geeven. — — —	443
XXI. HOOFDSTUK. Beschouwing van verschillende bijzondere Middelen , welke medewerken kunnen tot verbetering van Vaart , Koophandel , en Manufactuuren.	486

L I J S T

V A N

B I J L A A G E N.

- M**EMORIE, dienende om te toonen de billijkheid van 't verzoek aan hun Ed. Groot Mogenden, de Staaten van *Holland en Westvriesland*, gedaan door P. PAMA, *cum suis*, Negocianten in Tabak te *Amsterdam*, ten einde te obtineeren moderatie der impost op de Canasfer Tabak; en om te gelijk de bedenkelijkheden weg te neemen, welke daar tegen zijn geproponeerd. A.
- I**MPOST op de Waag, sedert den jaare 1607. B.
- E**XTRACT uit de Resolutien van de Heeren Staaten van *Holland en Westvriesland*, in Haar Edele Groot Mog. Vergaderinge genomen, op Vrijdag den 28 September 1753. : C
- C**ONSIDERATIEN, geformeert door de Kooplieden in *Amsterdam*, in conformité met die van *Rotterdam*, handelende in Engelsche en andere binnen en buitenlandsche Wollen-Manufactuuren. D.
- A**ANHANGSEL van de Consideratien, geformeert door Kooplieden van *Amsterdam en Rotterdam*, handelende in Engelsche en andere binnen- en buitenlandsche Wollen Manufactuuren. D 2. I.

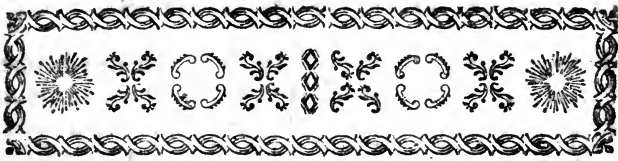
4 LIJST DER BIJLAAGEN.

EXTRACT uit de Project-Lyst der Convoyen en Licenten van de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerden van de Hollandfche Collegien ter Admiraliteit, op de Propofitie van Zyne Hoogheid, Glorieufer Gedachtenife &c. ten opzichte van de Wol- len-Manufactuuren. D. 3. 4

EENIGE weinige Aanmerkingen op de Confideratien van de Fabrikeurs der Manufactuuren. D. 4. 1

VOORSLAG van de Gecommitteerden van de Collegien, ter Admiraliteit om te dienen tot een Conci- liaitoir omtrent het werk van de Manufactuuren. D. 5. 1

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

H O L L A N D S
R I J K D O M,
B E H E L Z E N D E

Den Oorsprong van den Koophandel en van de Magt van dezen Staat; de toeneemende vermeerdering van deszelfs Koophandel en Scheepvaart; de oorzaken, welke tot derzelve aanwas medegewerkt hebben; die, welke tegenwoordig tot derzelve verval strekken; mitsgaders de middelen, welke dezelve wederom zouden kunnen opbeuren, en tot hunnen voorigen bloei brengen.

A C H T S T E H O O F D S T U K .

Onderzoek der Oorzaken, welke den Koophandel in Holland hebben doen vervallen.

W A N N E E R wij, Leezer, met U, de vroegere of oude gebeurtenissen van ons Vaderland, en vooral die, welke ten tijde des spaanschen krijgs den voorspoed der Landzaaten zoo hoog hebben doen stijgen, dat onze Vrije Staat, die nauwelijks op zich zeve scheen te kunnen bestaan, onder de magtigste Mogendheden gerekend mogt worden, hebben doorloopen; zoo moetge noodwendig op eene alleraangenaamste wijze aangedaan zijn geweest over

de wonderen, welke zich in die tafereelen hebben vertoond, en in derzelve beschouwing een onuitsprekelijk vermaak genooten hebben. Wat voorwerp toch (buiten de bespiegelingen van godsdienst) kan ons aangenaamer vallen, wat ons hart sterker treffen, wat onze ziel meerder inneemen, wat ons eene leerzaamer tijdkorting verschaffen, wat ons vernuft sterker lokken en vervrolijken dan de opkomst, aangroeijing, de werkzaamheid, en daar uit voortvloeiende welvaart van een volk, het welk, op een ongunstige streek der aarde gehuisvest, klein in getal, gering op zich zelf, door zijn beleid, vlijt, en standvastigheid, en meer andere godvruchtige en burgerlijke deugden, zich zoo hoog weet op te beuren, dat het voor de machtigste natien niet behoeft te wijken? Doch, even zoo verrukkende als eene diergelijke beschouwing voor een mensch, die eenigzins vatbaar voor het zedelijk schoon is, weezen moet; even zoo onaangenaam, droevig, en spijtig moet hem de beschouwing van een volk vallen, dat, tot zulk een toppunt van luister en grootheid gesteegeen, door een aanhoudenden loop van wisselvalligheden, nog laager daalt, dan het te vooren hoog gereezen was.

VEILIG mag ik mij hier omtrent beroepen op alle die geenen, die de geschiedenisfen der volken met oplettenheid geleezen hebben, niet, om juist eigenlijk te weeten, op welken dag, in welke week, en in wat jaar de een of de andere Vorst een troon beklommen, een slag geleverd, eene stad vermeersterd heeft, of wel in huwelijk is getreden, de kinderen uit het huwelijk geboren zijn, en welke diergelijke gebeurtenissen meer de mindere soort van Leezers ophouden; maar die zich in de geschiedkunde geoefend hebben, om de menschen, derzelve gemoederen, aart, levenswijze,

de oorzaaken van hun wel- of kwaalijk weezen, van hun voor- of tegenspoed te leeren kennen. Men stelle eens de lotgevallen der Grieken, en der Romeinen, om van geene andere volken te reppen, in die tijden, in welken zij zich aanzienlijk en geducht gemaakt hebben, tegen het geen men van hun leest in die tijden, in welken zij, geheel ontaard en verbasterd, tot een spot van andere volken zijn geworden: welke tegenstrijdige aandoeningen zal men niet gewaar worden? En heeft dit plaats, wanneer wij volstrekt geene betrekking hebben tot die natien, wier geschiedenissen tot een voorwerp onzer bespiegelingen strekken, hoe veel te meer moeten wij door het een en ander niet getroffen worden, wanneer die beschouwing ons Vaderland raakt?

DE lotgevallen zijn somtijds van dien aart, dat men 'er liefst het oog van zoude afwenden, even als een zieke, welke, met een ongemak of kwaal behebt zijnde, liever het oog daar van afkeert, dan toelaat, dat men 'er hem de oorzaaken en de gevolgen van vermeldt; en die zich liever met de hoop van eene natuurlijke geneezing wil streelen, dan te gedoogen, dat 'er middelen tot het wegneemen van den oorsprong der kwaale in 't werk gesteld worden, daar vast het euvel toeneemt, en ten laatsten doodlijk word. Op dezelfde wijze is het gemeenlijk in den burgerstaat gelegen: men spreekt over de ziekte; men ziet en erkent de kwaalen; men ondervindt haare verderflijke uitwerkingen; en met dat al, hoe verder zij voortgaan, hoe afkeeriger men schijnt, om ze gade te slaan, en naar hulpmiddelen uit te zien: men schuwt het akelig gezigt en denkbeeld; en men word eindelijk zoo flauw, zoo zwak van moed, en ijver, dat men, enkelijk om bevrijd te zijn van hand aan 't werk te

staan, de geneezing buiten hoop stelt. Daar is toch niet aan te doen, zegt men, en daar mede laat men alles drijven; gelijk een mensch, die in 't water gevallen, den moed opgeeft, het water inzwelgt, en verzinkt. De ijverloosheid, dus in de plaats van den ijver getreden, maakt overzulks veeltijds, dat de kwaal, welke nog te geneezen was, onherstelbaar word. Want, voor zoo veel wij het kunnen inzien, hoe veel gelijkenis eene burgermaatschappij met een mensch hebbe, of voorondersteld moge worden te hebben, is mij het begrip, als of een burgerstaat, in welchen de zaaken ten uitersten verloopen zijn, even zoo min wederom hersteld zoude kunnen worden als het menschelijk ligchaam, dat door ongeneezelijke kwaa-len naar 't graf getrokken word, zeer ongegrond voorgekomen; en wel hoofdzakelijk om deze reden, dat de mensch door de wetten van 't stof-felijk weezen, welke hem doen leeven, genoodzaakt word te sterven: daar niets in den aart van eenen burgerstaat te vinden is, dat dien *noodzakelijk* of *onvermijdelijk* ten verderve of tot een ondergang moet brengen: waarom het mij dan voorkomt, dat, tot welk verval een burgerstaat geraakt moge zijn, 'er altoos mogelijkheid en kans is, om dien op te beuren, en tot eenen voorigen welstand te brengen, of, wil men liefst, om dien een ander, en als 't ware een nieuw leven, te geeven. Zulks moet, zoo wij meenen, te minder hoopeloos gesteld worden, om dat de wisselingen der wereld zelfs-aanleiding geeven, om een burgerstaat in goeden staat te houden, alzo het aan denzelfen eigen is, om aan den eenen kant te kunnen vergoeden, het geen dezelve aan eene andere zijde koft te verliezen: iet dat dagelijks gezien word.

DAN, offchoon wij in het gevoelen staan, dat hoe ellendig de staat eener burgermaatschappij moge zijn, 'er echter altijd een weg open is om dien te verbeteren, achten wij evenwel te gelijk, dat zulks niet kan geschieden, ten zij men, zo wel de oorzaaken van deszelfs zwakheid en verval, als van deszelfs opkomst en bloei, weete; en dat men voorts ook de hulpmiddelen tegen de kwaalen, welke die oorzaaken aanwijzen, kenne en gebruike. Dit is de reden, waarom wij, na vooraf getoond te hebben, hoe de scheepvaart en koophandel bij ons opgekomen, en door den tijd tot die hoogte, in welke men die gezien heeft, gereezen zijn, vervolgens daar van de oorzaaken nagegaan hebben; en dat wij nu vermeenen te moeten toetreden tot een onderzoek van de oorzaaken huns vervals. Zoo wij daar in verscheiden onaangenaamheden zullen moeten aanroeren, men wijte het niet aan ons, maar aan de zaake zelve, die wij niet kunnen noch ook niet mogen vervalschen.

NIEMAND is 'er, die eenige kennis van onze scheepvaart en koophandel heeft, die niet gereedelijk (ten zij hij in staat zij, om op een klaaren middag staande te houden, dat het nacht is) zal erkennen, dat dezelve, over 't geheel genomen, grootelijks zijn vervallen en afgenomen. Wij hebben te vooren doen zien, hoe 'er Zijne Doorl. Hoogh. Willem de IV. glor. ged. over gedagt heeft, bij Hoogstdeszelfs Propositie van den 27. Augustus 1751. (a), en 't zal niet ondienstig zijn te toonen, op wat wijze 'er in die Verhandeling, op de tegenwerpingen, of op de verbeelding, dat de vaart en koophandel niet vervallen zouden zijn, geantwoord

(a) Zie het D. II. bladz. 290-293.

woord word: wij leezen 'er het volgende van (a).

„ NIETTEGENSTAANDE alle het geene hier
 „ gefegt is van het verval van onse Commercie,
 „ foo zyn 'er egter nog sommige die sustineeren dat
 „ *Onse Koophandel nog op deselve voet is als voor dee-*
 „ *fen*, de gronden waarop sy dit gevoelen fundee-
 „ ren, zyn:

1. „ DAT de Convoyen en Licenten van de in-
 „ koomende en uitgaande Waaren, de Waag-
 „ gelden, de Lastgelden op de Scheepen, als
 „ mede de regten op de consumtie, &c. niet
 „ zyn vermindert.

2. „ DAT de klagten der Kooplieden niets be-
 „ wyfen, want dat de winsten, die by den
 „ Koophandel gemaakt worden, nog wel de-
 „ selve zyn, maar over een meerder getal van
 „ Perfoonen circuleeren.

3. „ DAT de heedendaagsche pragtige levens-
 „ wyse de Kooplieden in grootere depenses in-
 „ wikkelt als onse Voorouders, en reedenen
 „ tot klaagen geeft.

„ SONDER thans te willen onderneemen, om alle
 „ het geene hier gefegt word uit te pluifen, nog
 „ ons te behelpen met te seggen, dat geene van
 „ deese sustenuen beweesen worden, foo sal men
 „ sig vergenoegen het weefentlyke van dit raison-
 „ nement te beantwoorden, en omtrent de eerste
 „ allegatie remarqueeren: dat die geene, dewelke
 „ op de voorsz. wyse, omtrent de Convoyen en
 „ Licenten op de inkomende en uitgaande Waa-
 „ ren raisonneeren, en willen betoogen, dat, door-
 „ dien deselve niet vermindert zyn, de Commercie
 „ van de Republicq ook niet vermindert is, seer
 „ ge-

(b) Propositie van Zyne Hoogheid, bladz. 20. en volg.
 in 4to.

„ gebrekkelyke denkbeelden van de **Commercie** zelfs
 „ moeten hebben, want andersins zouden sy sig ge-
 „ wagt hebben in het geheel van de inkomende Reg-
 „ ten te spreken, als niet ter saak doende; want dat
 „ deese inkomende Regten geen bewys van eene
 „ florissante **Commercie** zyn, sal koomen te bly-
 „ ken, wanneer men eens beschouwt, welke oor-
 „ saaken veelyds aanleiding tot een accrescement
 „ van inkomende Regten geeven.

„ **DE** toeneemende pragtige levenswyse, wat
 „ produceert die anders als een aanvoer van meer
 „ overtollige vreemde Waaren, en bygevolg een
 „ accrescement van inkomende Regten?

„ **WAT** zyn de oorsaaken geweest van het accre-
 „ scement van 's Lands inkomsten, na de fatale
 „ Winter van het jaar 1740. anders, dan dat na
 „ maate, dat onse binnenlandsche Gewassen, van
 „ meest alle Levensmiddelen, door den strengen
 „ vorst geruïneert zynde, dit gebrek heeft moeten
 „ gesuppleert worden door den toevoer van bui-
 „ ten, om onse eigene consumptie te voldoen; de
 „ Republicq sou waarlyk niet veel foodanige foo-
 „ genaamde florisante jaaren kunnen uitstaan.

„ **EINDELYK**, wat heeft 's Lands inkomsten
 „ doen augmenteeren op den invoer van vreemd
 „ Vee, Booter en Kaas, anders dan de ruïneuse
 „ grasseerende Veesiekte? die sulks aan een toe-
 „ neemende **Commercie** sou willen toeschryven,
 „ soude sig dus merkelyk bedriegen.

„ **EN** wie siet niet? dat in soo verre als den
 „ Koophandel van de Republicq alleen quam te be-
 „ staan in een invoer van vreemde Waaren, de-
 „ selve in plaatse van voordeelig, ruïneus voor het
 „ Land soude zyn, en de Natie meer en meer uit-
 „ teeren; dus soude men de saak niet behooryk
 „ aprofondeerende sig kunnen inbeelden een floji-
 „ fante

„ fante Handel te hebben, en egter na onse ruïne
 „ hellen. En derhalven foo concludeere ter wee-
 „ derlegging van het eerste argument, *dat Onse*
 „ *Commercie niet vermindert fou zyn; om dat de Con-*
 „ *voyen en Licenten op de inkomende Goederen niet*
 „ *vermindert zyn*, dat het selve van geen de minste
 „ applicatie, en veel eer een ruïneuse, dan een
 „ voordeelige situatie van den Koophandel komt
 „ te probeeren, en men behoeft alleen de Engel-
 „ sche politiquen van het middel van Drawback en
 „ Acte van Navigatie te leesen, om te ondervin-
 „ den, dat men al feedert hondert jaaren, alleen
 „ den uitvoer en het debit na buiten van Waaren
 „ en Koopmanschappen, als de eenige nutte, en
 „ voor een Land voordeelige Handel in dat Ryk ge-
 „ confidereert heeft, en daarenteegen wel deege-
 „ lyk den invoer der Waaren, als seer equivoque,
 „ en onseker gestelt heeft, of schaadelyk dan
 „ voordeelig was?

„ **MAAR** geheel anders is het met de beschou-
 „ wing der Convoyen en Licenten op de uitgaande
 „ Waaren en Koopmanschappen geleezen; en men
 „ maakt geen swaarigheid, van ontrent deese Reg-
 „ ten op sig selve genomen te determineeren, dat
 „ indiën 'er beweesen kan worden, dat deselve niet
 „ syn verminderd, dat men dan ook sal kunnen
 „ accordeeren, dat de Commercie van de Repu-
 „ blicq, nog ontrent op deselve voet is; maar in
 „ de examinatie van deese Registers der uytgaande
 „ regten, zal men attentie moeten neemen op soo-
 „ danige jaaren, dewelke sujet syn geweest *aan*
 „ *toevallige, en van buyten daar by gekomen oorfaa-*
 „ *ken*, als by voorbeeld: men sal moeten excipiee-
 „ ren de jaaren van den laatsten oorlog, door En-
 „ geland aan Spanjen in den jaare 1739, en door
 „ Vrankryk aan Engeland in den jaare 1743 gede-
 „ cla-

„ clareert; want deefe drie Natien toen met elkan-
 „ der direct geen Handel konnende dryven, alfo
 „ fulks weederzyds verboden was, foo heeft hun-
 „ nen Handel over de Republicq gerouleert, en
 „ niet alleen een accrefcement van uitgaande Reg-
 „ ten, maar een bloei in alle Traficq en Handel
 „ gecaufeert, die genoegfaam op alle takken geïn-
 „ flueert en een generale voorfpoed en welvaart in
 „ de Provinciën geproduceert heeft, foodanige
 „ jaaren derhalven moet men excipieeren, als geen-
 „ fints ter materie dienende,

„ M E N kan daar omtrent egter remarqueeren,
 „ hoe feer het welvaaren, en de prosperiteit van
 „ de Republicq bevordert word, en hoe het alle
 „ middelen van beftaan voor de Inwoonders doet
 „ floreeren, als men het transport van vreemde
 „ Waaren en Koopmanschappen over deefe Provin-
 „ ciën bevordert, foo als geduurende die oorloo-
 „ gen geweest is; en in het kort, als men de Com-
 „ mercie, die voor de Republicq voordeelig is,
 „ foudede finieeren in foo verre het den Zeehandel
 „ aangaat, foo kan men met regt feggen, dat defel-
 „ ve alleen beftaat in het verhandelen en weederom
 „ uitfenden van ingebragte vreemde Waaren en Koop-
 „ manschappen. Deefen Handel is het derhalven,
 „ die altoos op het oog moet gehouden, en door
 „ alle middelen van ontlafting, faveur, encourage-
 „ menten en faciliteiten moet bevordert worden”.

VOORTS gefproken hebbende van den on-
 dienst eener vaart en koophandel, welke met
 voorbijgaan van onze havens gefchiedt, word 'er
 verder gezegd (a):

„ M E N heeft nog wyders geallegeert, dat het ren-
 „ dement der Laftgelden, in foo verre fulks niet ver-
 „ min-

(a) *Propofitie van Z. D. Hoogheid, bl. 25-27.*

„ mindert is, ook een bewys uitleeverde, dat de
 „ Commercie van de Republicq niet vermindert is:
 „ maar behalven dat de reeds gemaakte exceptie ont-
 „ trent de laatste oorlogsjaaren, tuschen Vrankryk,
 „ Spanjen en Engeland, ook in deese van applicatie
 „ is, alsoo alle deese drie Natien in die tyden met min-
 „ der risico en kosten met onse Scheepen als met haar
 „ eigene kunnende navigeeren, sig niet alleen van
 „ gedagte onse Scheepen tot het transport van haare
 „ Producten hebben bedient, maar selfs haar Schee-
 „ pen aan de Hollanders hebben moeten verkoopen,
 „ waar door men seer wel heeft kunnen nagaan, dat
 „ onse Scheepvaart in die jaaren ten minsten een der-
 „ de geaccresceert, en feedert het sluiten der vrede
 „ ook wederom wel soo veel vermindert is.

„ De Scheepvaart heeft seekerlyk veel relatie tot
 „ den Koophandel, maar om sig een regt denkbeeld
 „ te formeeren, soo is het noodig deselve in alle des-
 „ selfs takken in deese Republicq te considereeren;
 „ dog alsoo het wederom alhier de plaats niet is,
 „ om dat stuk te verhandelen, soo sal men alleen en
 „ in passant aanmerken, in soo verre, *als men uit de*
 „ *Lastgelden wil aantoonen, dat de Commercie niet ver-*
 „ *mindert is*, dat een Land veel Scheepsvaart of Re-
 „ deryen, sonder eenige Commercie kan hebben; als
 „ men considereert, dat tot het transport van Waren
 „ en Koopmanschappen van de eene vreemde Plaats
 „ na den ander en voorby ons Land, seer veel soo
 „ niet meest Hollandsche Scheepen gebruikt werden.

„ DAAR is geen Provincie van ons Land, die
 „ meer Rederyen heeft van Smakken, Koffen, Gal-
 „ joots, en daar meer diergelyke Vaartuigen t'huis
 „ hooren, als die van Vriesland, sonder eenige Com-
 „ mercie te hebben; en derhalven concludeert men
 „ met regt, dat men deese objectie, teegens het ver-
 „ val van de Commercie van de Republicq kan re-

jectee-

„ jecteren, en alfoo min van eenig' valeur agten,
 „ als de regten op de consumptien, dewelke alleen op
 „ de Manufacturen, Fabriquen, &c. influeeren,
 „ en derhalven alhier niet te pas koomen.

„ N A dus eendeels aangetoont te hebben, wat'er
 „ van de staat van onse Commercie is, en daar om-
 „ trent geconcludeert te hebben, dat deselve is ver-
 „ vallen, als meede vervolgens gerefuteert te heb-
 „ ben de gronden, waar op men een contrarie opi-
 „ nie fundeert, als namentlyk, dat de Commercie
 „ nog ontrent in deselve staat is; soo soude men kon-
 „ nen overgaan ter onderzoek van de oorzaaken van
 „ het verval van de Commercie, alfoo men uit de
 „ source van het quaad best kan afneemen, welke
 „ remedien gebruikt moeten worden, om destelfs
 „ voortgang te stuiten”.

HET verval van de scheepvaart en den koophan-
 del buiten kijf zijnde, staat ons nu te onderzoeken,
 welke de oorzaaken van hetzelfde zijn: maar, om
 daar toe te komen, en dit met vrucht te doen, moeten
 wij ons vooraf ophouden bij de wanbegrippen en de
 vooroordeelen, welke daar omtrent algemeen heer-
 schen. De eerste bron zoo van onze dwaalingen als
 rampen ligt doorgaans in onze verbeeldingen en
 vooroordeelen: dus is het ook met ons oordeel over
 Hollands scheepvaart en koophandel gelegen. Der-
 halven, zal men de oorzaaken van derzelver verval
 nauwkeurig opspooren, dan moet men beginnen
 met de verkeerde denkbeelden en vooroordeelen,
 die'er van stand gegreepen hebben, uit den weg
 te ruimen. Onder dezen kan men gerustelijk het
 wanbegrip, in het welk men in't algemeen is omtrent
 de volken van Europa, als het voornaamste stellen.

WANNEER men spreekt van de oorzaaken, welke de
 scheepvaart en koophandel in Holland hebben doen ver-
 vallen, worden'er gemeenlijk voor gehouden de poogin-
 gen,

gen; welken vreemde volken, in de laater tyden, gedaan zouden hebben, om den Hollanden den koophandel en vaart afhandig te maaken, of 'er ten minsten deel in te krijgen. Zelfs beroept men zich op deze poogingen alsde voor naamste, zoo niet de eenigste oorzaak, aan welke men het afneemen van onze vaart en koophandel moet toeschrijven. Men brengt de Engelschen, Franschen, Brabanders en Vlaamingen, de steden van het Noorden, als spreekende getuigen, bij, even als of deze volken nooit op de vaart en koophandel bedagt waren geweest, voor dat wij hen daar toe hadden aangespoord door den opgang, welken wij 'er in gemaakt hebben. De *Propositie* van Z. D. Hoogheid Willem den IV. glor. ged. geeft zelfs dit deelneemen dezer volken in den koophandel op, als eene der oorzaken, welke het verval van onzen koophandel en zeevaart bewerkt hebben. Men kan zekerlijk niet ontkennen, dat, wanneer veele volken zich teffens op eene vaart en koophandel, welke te vooren door een enkel van dezelve werd gedreeven, toeleggen, zulks aan de vaart en koophandel van dit eene volk meer of min nadeel moet toebrengen: en dat men 'er de voordeelen ligter van behoudt, als men 'er alleen meester van blijft. Dog gemeenlijk word aan die deelneeming meer toegeschreeven, dan men redelijker wijze moest doen. Het is een algemeen gebrek, of, wil men liever, eene algemeene gewoonte van zulken, die in eenige bloeiende neering of bestaan anderen opvolgen, en hunne zaaken achteruit zien loopen, de oorzaak 'er van toe te schrijven aan de poogingen van die geen, die hun den voet geligt hebben. Zoo als het met bijzondere luiden gaat, zoo is het ook gelegen met de volken. Vervallen hunne zaaken, zij wijten het niet aan hunne ijverloosheid

heid, achteloosheid, zorgeloosheid, werkeloosheid, verval van deugd, zeden, goede trouw, en wat al meer geschikt is om de beste zaaken te doen verloop, maar aan de naijverige poogingen van andere volken. Waarom zouden wij dan niet tot de volken zeggen, het geen men aan een bijzonder mensch zoude antwoorden, welke deze reden van het verval van deszelfs neering zoude bijbrengen, dat zij met dezelfde vlijt, dezelfde oplettenheid, dezelfde waakzaamheid, dezelfde zuinigheid als hunne voorzaaten, het geene zij van dezelve geërft hebben, behouden en zelfs vermeerderd zouden hebben? Wij hebben reeds te vooren gezien (a), dat men zeer verre vanden weg af is, als men zig verbeeldt, dat wij geene tegenstreevers in het stuk van vaart en koophandel hebben te bestrijden gehad, dan in deze laatste tijden, in welken wij onzen handel hebben zien vervallen. Laatenwe, bij het geen wij 'er van gezegd hebben, nog eenige blijken van opleveren. Het is wel dubbeld der moeite waardig, het is zelfs noodzaaklijk, dat men het vooroordeel, het welk daar omtrent zoo algemeen de overhand heeft genomen, tot den wortel toe trachte uit te roeien.

DE Historieschrijver V E L L Y verhaalt ons „ dat „ onder Keizer A U R E L I A A N de *Frankon* (een naam „ waar mede men zonder onderscheid de Actuarii, „ Bructeri, Chamaven, Saliërs, Katten, Amstivarii, „ de Cauchen, Sicambers en Friezen, alle volken „ van Duitschland, betekende) alle de schepen, wel- „ ke op den Oceaan gevonden werden, vermees- „ terden (b);” en zekerlijk konden die volken zulks niet verrichten, zonder eene vermogende zee- magt te bezitten; en is eene zeeimagt wel te begrijpen

ZON-

(a) D. I. ——— D. II.

(b) V E L L Y *Hist. de France* T. I. p. 12. & 13.

zonder vaart en koophandel, al was het maar, om zich, het geen vereischt word tot het bouwen van een fchip of vaartuig, te bezorgen.

ONDER de regeering van CLOVIS bemagtigde eene fransche vloot die der Deenen, ontnam hun den buit, welken zij hadden gemaakt, en stelde de fransche krijgsgevangenen in vrijheid. „ Men kan „ (zegt de Heer V E L L Y, sprekende van de pracht „ van het Hof van Dagobert den I.) (a) zich niet „ verbeelden, tot hoe hoog de pracht, onder de re- „ geering van dezen Vorst, steeg. Het goud en de „ edele gesteenten blonken aan alle kanten. St. „ Bloy, welke slechts als goudsmit aan het Hof „ kwam, droeg gordels met fijne steenen bezet. „ Men verzekert, dat hij voor Clotaris een leu- „ ningstoel van fijn goud maakte. Maar, het geen „ de pracht ten hoogsten voerde, was, dat de troon, „ waar op Dagobert in eene algemeene vergadering „ der Heeren van zijn Rijk zat, geheel van het- „ zelfde metaal was. De Franschen waren die groo- „ te rijkdommen verschuldigd zoo aan hunnen koop- „ handel in het oostersche Keizerrijk, als aan hunne „ veroveringen in Italië.”

HOE zoude Pepijn eene vloot tegen de Saraceenen hebben kunnen uitrusten; en hoe zouden de Saraceenen, op het bloote gerucht zijner aankomst, zich gehaast hebben het eiland Corsica, op 't welk zij eene landing hadden gedaan, te verlaten (b), indien Frankrijk geene aanzienelijke zeemagt, en eene vaart en koophandel, welke uitgebreid genoeg was, om dezelve aan dat rijk te bezorgen, hadt gehad.

LAATEN wij V E L L Y verder hooren spreken. Zie hier,

(a) *Hist. de France* T. I, p. 247. & 248.

(b) V E L L Y *Ibid.* Tom. I. p. 12. & 13.

nier, hoe hij van den koophandel van Frankrijk, gedurende de eerste tijden van dat Rijk, spreekt.

» Voor het overige is het niet te verwonderen (a),

» dat onder die menigte van reglementen, welke

» de salische wet uitmaaken, 'er geen een is, welk

» het beteugelen der pracht betreft. Deze ondeugd,

» eene dochter des overvloeds, komt zelden in den

» aanvang der rijken te voorschijn. De regeering der

» veroveraars is zelden die des koophandels, welke

» alleen groote rijkdommen voortbrengt. *Men had*

» *dien in de Gaulen, onder de heerschappij der Romei-*

» *nen, zien bloeien; de eerste Koningen van 't ge-*

» *slacht van Meroveus vonden denzelfen geheel en*

» *al verwaarloosd; de geduurige oorlogen, welken*

» *zij moesten voeren, lieten hun niet toedenzelven*

» *in deszelfs ouden luister te herstellen. Doch, in-*

» *dien dezelve in de eerste eeuwen van het rijk*

» *in verval was, was dezelve nochtans niet geheel en*

» *al te niet gegaan; het blijkt zelfs, dat dezelve eenige*

» *kracht onder Koning Gontran had. Deze Vorst,*

» *misnoegd op zijn neef Childebert, verbood alle*

» *gemeenschap tuschen Bourgondië en Aufrasië.*

» *Men ziet, onder Clotaris den II., eene Maatschappij*

» *van Kooplieden, welke onder het geleide van Sa-*

» *mon, uit het grondgebied van Sens vertrokken,*

» *om in Slavonien te gaan handel drijven. Men*

» *vindt, onder Dagobert den I. veele markten opge-*

» *richt, als zoo veele verzamelplaatsen voor hen, die*

» *koopden of verkoopen wilden. Men leert, uit een Ca-*

» *pitularium van de negende eeuw, dat onder Ka-*

» *rel den Grooten de Franschon bij benden onder de*

» *Sclaaven, de Abbaren, en Saxen gingen handel drij-*

» *ven: hun was verboden wapenen of harnaschen*

» *derwaards te voeren. Men leest in de Kronijk*

» VAN

(a) VELLY *Hist. de France* Tom. I. p. 498. - 504.

„ van Fontenelles dat 'er, in de eerste jaaren der
 „ regeering van dezen grooten Keizer, *een gere-*
 „ *gelde handel tusfchen Frankrijk en Engeland ware.*
 „ De fransche Vorst gestoord over de roekeloos-

„ heid van Offa, Koning der Merciers, *verbod*
 „ *allerlei foort van handel tusfchen de twee volken.*
 „ MEN wist toen bijna van geen anderen koop-
 „ handel, dan die op de markten gedreeven word; dit
 „ waren bijna de eenigfte plaatsen, waar men zich
 „ van de noodwendigheden des levens konde voor-
 „ zien. De handwerkslieden, konstenaars en koop-
 „ lieden, hier en daar verspreid, hadden hun ver-
 „ blijf nog niet in de steden gevestigd: deze
 „ werden niet bewoond dan door Priesters en eeni-
 „ ge arbeidlieden. Men zag 'er nog Monnikken
 „ nog Nonnen: de meeste kloosters waren op het
 „ platte land of in den omtrek der steden. De
 „ Adel woonde op deszelfs landgoederen, of volg-
 „ de het Hof. De onvrije lieden, dat is, die onder
 „ eens anders magt stonden, mogten, zonder ver-
 „ lof van hunnen Heer, hunne geboorteplaats niet
 „ verlaten, de lijfeigen boer was aan het erf ge-
 „ bonden, de slaaf aan het huis of hoeve zijns
 „ meesters. Men begrijpt ligtelijk, hoe ongunstig
 „ deze verspreiding ware voor den koophandel,
 „ welke groote en welbestierde gemeenschappen
 „ vereischt. Om dit ongemak weg te neemen,
 „ richtten onze Koningen dat groot getal van Jaar-
 „ markten op, waarop zich een ieder moest begeeven,
 „ de eenen om zich van het overtollige te ontdoen, de
 „ anderen om zich van het nuttige en noodige te voor-
 „ zien. Die van St. Denijs was eene der ver-
 „ maardsten. Men kwam derwaards, niet alleen uit
 „ geheel Frankrijk, maar zelf uit Friesland, Saxen,
 „ Engeland, Spanje en Italië. Dit blijkt uit de
 „ acte van derzelver oprichting, onder Dagobert
 „ den

den I. en uit eene ordonnantie van Pepijn den Kleinen, welke de Monnikken dier Abtdij handhaaft in het recht van tollen op het grondgebied van Parijs te heffen.

„ M E N ziet egter uit veele historische gedenk-
 „ stukken, *dat de koophandel in deze vroegé eeuwen*
 „ *niet volstrektelijk bepaald was tot de markten al-*
 „ *leen, noch tot de buitenlanders in Europa alleen.*
 „ De stad *Arles* was onder de eerste Koningen, uit
 „ het geslacht van Meroveus, nog beroemd wegens
 „ *haare manufactuuren, wegens haare borduursels en*
 „ *schrijnwerken met goud en zilver ingelegd.* Zij ne-
 „ vens *Narbonne* en *Marseille* waren de plaatsen,
 „ daar alle de schepen uit het Oosten en Afrika
 „ aankwamen. Zij deelden aan Trier een gedeelte
 „ der rijkdommen, *welken de vreemde vlooten haar aan-*
 „ *bragten*, mede. Men voerde dezelve de Rhone
 „ op tot aan Lion: van daar de Saone en Doux
 „ opgevoerd wordende, werden zij ontscheept, *en*
 „ *vervolgens te land vervoerd, tot aan de Moezel, wel-*
 „ *ke dezelve naar de plaats hunner bestemming bragt.*
 „ Die schoone dagen verdweenen allengskens door
 „ de oorlogsrampen. De Aziërs en Afrikaanen dor-
 „ sten niet langer onze havens bezoeken. Men
 „ zag toen, hoe groot de kracht der eerste en in-
 „ geschapene neigingen is. *Narbonne* en *Marseil-*
 „ *le* behielden altijd die neiging tot de zeevaart, *wel-*
 „ *ke hen tot stapelplaatsen van het Geheelal hadden*
 „ *gemaakt.* Zij onderhielden onder de Kaartlingen
 „ een zeker getal schepen, *welken zij naar Constantino-*
 „ *polen, naar Genua en Pifa, om handel te drijven, zon-*
 „ *den.* Die van Lion, vereenigd met die van *Mar-*
 „ *seille*, en *Avignon*, waren gewoon, tweemaal 's jaars
 „ naar *Alexandrië* te reizen, van waar zij reukwer-
 „ ken en andere waaren, welke in Provence en het
 „ gantsche rijk door, verkocht werden, medebragten.

„ Doch nooit had de koophandel zoo *gebloeid dan onder Lodewijk den goedaartigen*. Deze Vorst oplet-
 „ tende, om het welzijn zijner onderdaanen te be-
 „ vorderen, *richtte een gild van kooplieden op*, zon-
 „ der anderen last dan 's jaarlijks in zijn Paleis te
 „ komen rekenen. Hij vergunt hun in de gant-
 „ sche uitgestrektheid zijns rijks te handelen, ver-
 „ klaarende, dat hij hen onder zijne bescherming
 „ neemt, beveelende zijnen Bevelhebberen hun
 „ de schepen, welke zij noodig zullen hebben,
 „ om bij de hunnen te voegen, te bezorgen: *eene*
 „ *instelling, welke aan de toekomstige eeuwen die maat-*
 „ *schappij, in onze dagen zoo beroemd, onder den naam*
 „ *van Oost-Indische Maatschappij, schein te voor-*
 „ *spellen.*

„ **UIT** dit alles (voegt 'er de Heer **V E L L Y**
 „ bij) kan men opmaaken, dat de Franschen, on-
 „ der de twee eerste stammen onzer Koningen,
 „ zich weinig met den koophandel bemoeid heb-
 „ ben (a). Zij lieten denzelven bijna geheel
 „ en al aan de vreemdelingen, welke hun niets
 „ dan beuzelingen bragten, over. Spanje verschaft-
 „ te hun paarden en muilezels; Friesland man-
 „ tels van verscheiden kleuren, onder- en boven-
 „ klederen met mater-otter- en kattenvellen ge-
 „ voederd; Engeland koorn, tin, lood, huiden
 „ en jagthonden; het Oosten en Afrika krui-
 „ den, wijnen, Egyptisch papier, het welk in
 „ Frankrijk tot in de elfde eeuw alleen in gebruik
 „ is geweest; en olijfolie, een waar toen zoo
 „ zeldzaam in onze luchtstreeken, dat eene kerk-
 „ vergadering, te Aken gehouden, den Monniken
 „ vergunt zich van olie van spek te bedienen. Voor
 „ 't ové-

(a). Deze gevolgtrekking loopt juist niet in den haak, gelijk men in 't vervolg zal zien.

„ 't overige, indien de buitenlanders in Frankrijk
 „ niets dan gemeene goederen en van weinig waarde
 „ bragten; dat geene, het welk zij 'er uitvoerden,
 „ had mede niet veel om 't lijf, en was, insgelijks
 „ van geringe waarde. Zulks bestond gemeenlijk
 „ in aardenwerk, bewerkt koper, wijn, honig,
 „ meekrap en zout. Men ziet uit eenen brief van
 „ *Jeremias*, Bisfchop eener zeestad, dat de belasting
 „ op het zout, in de negende eeuw, nog niet
 „ ingevoerd was, en dat men het zout op de-
 „ zelfde wijze, als tegenwoordig, bereidde. Men
 „ had in het bisdom van dien Kerkvoogd daar aan
 „ gebrek, om dat de regenvlaagen de voren; ge-
 „ maakt om het zoute zeewater daar in te ontvangen;
 „ hadden doen overstroomen. Hij verzoekt den
 „ Bisfchop van *Toul*, dat hij hem zout uit Lotha-
 „ ringen en het *Franche-Comté* wil toezenden.
 „ Het welk bewijst, dat deze twee zoutmijnen
 „ toen in gebruik waren, en dat ieder voorraad
 „ van zout opdeede, waar hij goedgevond, zelfs in
 „ een Koningrijk, het welk in de nabuurschap van
 „ het geene, waarin hij woonde, lag.

„ *MEN* vindt (dus gaat de Heer *VELLY* voort)
 „ in de verzameling der *Capitularia* eene menigte
 „ reglementen zoo op den koophandel in het algemeen,
 „ als in het bijzonder op den handel van slaaven, gemunt
 „ geld, kostbaare vaten en gesteenten; een handel,
 „ welke toen in Frankrijk gemeen was. Sommi-
 „ ge verbieden markten op te richten, zonder toe-
 „ stemming des Konings, of dezelve op de hei-
 „ lige zondagen te houden; anderen bepaalen stren-
 „ ge straffen tegen ieder een, welke heimelijk een
 „ slaaf mogt verkoopen, of een Christen den Jooden of
 „ Heidenen overleveren. Deze verbieden alle ver-
 „ kooping en bij nacht; anderen bevelen dat men zich
 „ in de gantsche uitgestrektheid des franschen rijk;

„ bediene van gelijke maaten en gewichten; één
 „ ander beveelt weder, dat een Joodsch koopman
 „ het tiende deel van zijne winst zal betaalen, en
 „ een Christen koopman het elfde deel. Deze belas-
 „ tingen benevens de rechten van doortocht, brug-
 „ gegeld, van het in- en uitvoeren, maakten een
 „ aanmerkelijk deel van het inkomen onzer Konin-
 „ gen uit. Zij hadden op de plaatsen, waar de-
 „ zelvev moesten worden betaald, lieden gesteld
 „ om dezelvev te heffen. Dagobert de I. beveelt,
 „ dat men honderd stuivers op de koninglijke in-
 „ komst te Marseille zal neemen, om de benoodig-
 „ de olie voor de kerk van St. Denijs, welke hij
 „ zoo rijkelijk beschonken of gesticht had, te koo-
 „ pen.”

Ook vindenwe in de Historien gewag gemaakt van tolrechten in Frankrijk, in de eerste tijden ingevoerd. De tollén vooronderstellen vaart en koophandel, en beiden aanzienlijk genoeg, om eenen Vorst te doen begrijpen, dat hij in de winst moet deelen. Onder de regeering van Filips de II., ziet men eene vloot van zeventien honderd schepen aan den mond der Seine uitgerust, en hoewel deze schepen ontwijfelbaar in geene vergelijking kunnen komen met die, welken men hedendaags timmert, zoo toonen echter deze uitrustingen, hoe onvolmaakt, in vergelijking van onze tegenwoordige scheepsbouwkunde, ten minste, dat men de zeemagt in Frankrijk niet altoos verwaarloosd heeft. Omtrent honderd en vijftig jaaren laater, schijnt Lodewijk de IX den koophandel ernstig ter harte genomen te hebben: hij maakte wetten tegen den woeker, het valsch munten, het weegen met valsche gewichten, en allerlei soort van alleenkoop; *Hij schikte de kooplieden en ambachtslieden in onderscheiden gilden*; maakte keuren en reglementen, wel-

welken men naderhand slechts heeft behoeven na te schrijven en te volgen (a).

DE Heer VILLARET, spreekende van den staat des koophandels van Frankrijk, onder de regeering van Karel den V., beschrijft ons denzelven in dezer voegen: „ Alhoewel de handel (zegt hij) op verre na „ dien trap van welvaart niet bereikte, tot welken on- „ ze vaders denzelven hebben zien verheffen, door de „ onvermoeide vlijt van den Staatsdienaar van een „ onzer grootste Koningen, moet men zich echter „ niet verbeelden, dat dezelve toen volstrekt ver- „ waarloosd wierd door een werk- en arbeidzaam „ volk. *Wij hadden in Frankrijk verscheiden ma- „ nufactuuren, in der daad wel ruuw en plomp, doch „ welke echter goed genoeg voor ons zouden zijn „ geweest, indien de pracht den buitenlandschen „ werken den voorrang niet hadde gegeven. Men „ bereidde lakenen in verscheiden steden, als Parijs, „ Rouaan, Amiens, Doornik, Reims, Carcassone, „ Marvejolis, St. Omer, Dourlens, Chalons, The- „ rouanne, Beauvais, Louviers, enz.* Men wist, „ wel is waar, de wol niet zoo goed te bereiden „ als in Vlaanderen. Brusfel bezorgde de fijne la- „ kenen voor de klederen der groote Heeren en „ rijke lieden. Eveneens was het omtrent met al- „ le onze andere manufactuuren gelegen. De schoon- „ ste zijden stoffen kwamen ons uit Italië, alhoe- „ wel reeds over langen tijd de italiaansche koop- „ lieden zijde wormen, in onze zuidelijke landschap- „ pen, hadden gebragt.

„ SEDERT langen tijd waren in onze groote ste- „ den de koop- en ambachtslieden in gilden gebragt, „ van elkanderen onderscheiden door voorrechten, ge- „ bruiken en keuren, welke hun eigen waren. Het „ groot-

(a) VELLY *Hist. de France* Tom. V. p. 300.

„ grootste gedeelte dezer inrichtingen heeft St. Lo-
 „ dewijk ingevoerd; doch deze had niets gedaan dan
 „ hunne gewoonten, *welke van een veel vroegeren*
 „ *oorsprong waren*, te bekrachtigen. De zonderling-
 „ heid van sommigen dezer gewoonte draagt blijken
 „ van haare oudheid. Men vindt, bij voorbeeld,
 „ in de wetten van *het Laken-berciders Gild te Pa-*
 „ *rijs*, dat 'er, op de openbaare maaltijden van dit
 „ Gild, eene schotel voor den Koning geschikt
 „ was. *Item moet de Koning, onze Heer, zijn geheele*
 „ *gerecht hebben*. Deze voetstappen der oude een-
 „ voudigheid zouden schijnen aan te duiden, dat
 „ onze Koningen eertijds het niet beneden hunne
 „ waardigheid rekenden, zig op deze soorten van
 „ vergaderingen te laten vinden.

„ *DE koop- en handwerklieden maakten in de*
 „ *steden het aanzienlijkste gedeelte des volks uit*, den
 „ adel, het grootste deel des jaars op hunne huizen
 „ doorbrengende, wanneer dezelve niet in het ge-
 „ volg van het Hof of in de legers gebruikt werd.
 „ *De algemeene genootschappen van handel, in onder-*
 „ *scheiden verdeelingen verdeeld*, naar de onderschei-
 „ den beroepen, welken zij oefenden, *waren ook*
 „ *van tijd tot tijd aangegroeid door de voorrechten,*
 „ *welken zij hadden verkregen.*

„ *HET* alleroudste van alle de koopmans-ge-
 „ nootschappen des Koningrijks is, zonder tegen-
 „ spraak, dat der Kooplieden van Parijs. Om
 „ den oorsprong van het Stads-collegie in onze da-
 „ gen, onder den naam van het Stadhuis bekend,
 „ te ontdekken, *moet men tot veele eeuwen voor den*
 „ *aanvang van ons Rijk opklimmen*. 'Er zijn bijna
 „ achttien honderd jaaren verloop, *sedert dat 'er,*
 „ *onder de regering van Tiberius, eene maatschappij*
 „ *was van kooplieden te water*, genaamd *Nautae Pa-*
 „ *rifiaci*. Deze maatschappij mag nu en dan wel
 „ eens

„ eens, door de veranderingen in de regeering voor-
 „ gevallen, opgeschort zijn, *doch deze kortstondige*
 „ *opfchortingen hebben niet belet, dat dezelve tot op*
 „ *dezen dag in wezen gebleeven is.* Onder de regee-
 „ ring van Lodewijk den VII. verkreegen de Bur-
 „ gers van Parijs, op de Seine handelende, van den
 „ Koning de bekrachtiging der voorrechten, welken
 „ zij onder deszelfs voorzaaten hadden genooten. Zij
 „ hadden toen van de Nonnen van Haute-Bruyere
 „ een erf buiten de stad bekomen, met voornee-
 „ men om 'er eene haven, tot gemak huns handels,
 „ op te bouwen.

„ DEZE gemeenschap van kooplieden werd *Hanse*
 „ genaamd van een oud Celtisch woord, het welk
 „ maatschappij of genootschap betekend: zij had
 „ het uitsluitend voorrecht van allen handel te wa-
 „ ter. De vreemde kooplieden, welke koopman-
 „ schappen voor hunne eigen rekening wilden aan-
 „ brengen, waren gehouden zich in dezelve te laa-
 „ ten aanneemen, en in maatschappij te treden
 „ met een Hanse-Koopman van Parijs, welke hen,
 „ zoo lang tot hunne waaren verkocht waren, ver-
 „ zelde. De Koningen schonken der maatschappije
 „ *der kooplieden te water* de helft der boeten en
 „ verbeurdverklaringen: zij gaven hun nog ver-
 „ scheiden andere rechten, als van het heffen van
 „ eenige ligte belastingen op onderscheiden gilden,
 „ *de magt om hunne schuldenaaren te bezetten.* Deze
 „ voorrechten maakten den naijver der meeste bur-
 „ gers gaande, welke zich beijverden, om 'er in aan-
 „ genomen te worden.

„ DE *kooplieden te water* hadden, tot het bestier
 „ der gemeene zaaken hunner maatschappije, eenen
 „ Prevoost gekooren, welke, met bijstand der min-
 „ dere bedienden, *Schepenen* genaamd, een bijzon-
 „ der rechtsgebied over hen oefenden. Aan deze

instelling kan men den oorsprong van het bestier en opzigt, hetwelk de Prevoost der kooplieden en Schepenen over de rivier hebben, toeschrijven. De voordeelen, welken de kooplieden uit zoodaanig eene vereeniging trokken, moesten alle gilden van kooplieden noopen om 'er zich in te doen aanneemen, zoodaanig, dat alle de inwoonders van Parijs, burgers, kooplieden, en handwerkslieden eene onmiddellijke betrekking tot deze algemeene maatschappij hadden. Het rechtsgebied van den Prevoost der kooplieden en Schepenen strekte zich hier door bijna over de gantsche stad uit. De noodzaakelykheid, waar in de regeering zich bevondt, om verscheiden schattingen op die van Parijs te leggen, deed het gezag van het stads-collegie nog meer toeneemen. De Koningen gaven hun de kennisneeming over de geschillen tuschen de gaarders dezer schattingen en de inwoonders. De heffing van het hoofdgeld geschiedt heden ten dage nog door den Prevoost der kooplieden en Schepenen. Zij werden bij de vergaderingen der wethouderschap geroepen, en bij de verkiezingen der Gezwoorenen. Men heeft onder de voorgaande regeering gezien, hoe groot het gezag der stedelyke overheden ware, uit het misbruik, welk Marcel en de Schepenen van hun vermogen op het volk maakten.

„ De zaaken, den koophandel betreffende, werden in het gemeen behandeld. *De kooplieden begaven zich om hunne vergaderingen te houden, naar eene plaats, van ouds DE SPREEKPLAATS DER BURGEREN genaamd.* Deze vergaderingen werden, onder den eersten stam, gehouden op de plaats, waar tegenwoordig het klooster der Jacobijnen, in de straat *St. Jaques*, is. Dit gedeelte der stad,

„ onder de laatste afkomelingen van Karel den
 „ Grooten, door de strooperijen der Noormannen
 „ verwoest zijnde, werd de spreekplaats der bur-
 „ gers verplaatst in een huis bij het groote Chate-
 „ let, waar men voortging bij een te komen, tot
 „ aan de laatste jaaren der regeering van Koning
 „ Jan. Gedurende de gevangenis van dezen Vorst,
 „ bekwamen Marcel en de Schepenen een huis op
 „ de plaats de Greve in eigendom, genaamd *het*
 „ *huis met de pilaarn*: dit gebouw had oudtijds
 „ den Dauphijnen van Vienne toebehoord. De
 „ koopprijs 'er van was twee duizend, vier honderd
 „ goudgulden. Het erf van dit huis besloeg een
 „ gedeelte des gronds, waarop het Stadhuis is ge-
 „ bouwd. Het oude gebouw werd afgebroken,
 „ onder François den I, die de grondslagen leide
 „ van het nieuwe gebouw, zoo als men het heden
 „ ziet, onder de regeering van Hendrik den IV.
 „ voltooid.

„ De Koning moedigde allerlei soorten van
 „ koop- en handwerkslieden aan, door het vernieu-
 „ wen en vermeerderen hunner voorrechten. Niet
 „ te vrede met den binnenlandschen handel voor te
 „ staan, lokte hij de buitenlanders aan. De Casti-
 „ liaanen, de Portugeezen, en vooral de Italiaanen,
 „ welke toen den uitgestreksten zeehandel dreeven, wer-
 „ den door de tol- en andere vrijheden, welke men hun
 „ toestond, genoodigd om onze havenen te bezoeken (a)”.

Zoo het geen wij hier uit VELLIJ en VILLARET
 aangehaald hebben, zoo het geen wij te vooren we-
 gens den koophandel van Gallië, en inzonderheid van
 de Amorigi gezegd hebben (b), geen spreekende blij-
 ken,

(a) *Histoire de France* T. X. p. 100. & suiv. Men kan
 hier op nog nazien T. XII. p. 319. T. XIII. p. 446. T. XV.
 p. 477. *Memoires des Noailles* T. I. p. 23. & 25.

(b) D. I. bl. 150. en volg.

ken zijn, dat 'er in Frankrijk en de aangrenzende gewesten koophandel en vaart zijn gedreeven, in tijden, dat die bij ons maar zeer gering waren, dan weet ik niet, wat bewijzen men in zulk eene zaak zoude kunnen eischten. Laaten wij eens zien, of de andere volken van Europa in dit geval zijn geweest. De voortreffelijke Historieschrijver ROBERTSON spreekt van den staat des handels in Europa en den opgang, dien dezelve 'er in heeft gemaakt, op de volgende wijze.

„ KORTEN tyd, na het eindigen van dien Heiligen oorlog, werd het Kompas uitgevonden, waar door de Scheepvaart, die nu meer zekerheid kreeg, en te gelyk stoutmoediger werd, de gemeenschap tuschen verafgelegene volken gemaklyk maakte, en, om zoo te spreken, hen nader tot malkanderen bragt.

„ GEDURENDE het zelfde tydbestek, rigtten de Italiaansche Staten eenen geregelden handel op met de Oost, in de Egyptische Zee havens, van waar zy alle de ryke voortbrengfels van de Indiën trokken. Zij begonnen in hunne eigene landen allerlei soort van handwerken te ondernemen, welke zy aanmoedigden, en kragtadig ondersteunden. Zy vonden nieuwe konsten uit, en bragten uit het Oosten verscheide voortbrengfels der Natuur, welke, schoon in een warmer luchtstreek geteelt, echter in Europa overgeplant werden, en nog heden een uitgestrekten en voordeeligen tak van den koophandel uitmaken. Alle deze koopwaren, 't zy uit Asie medegebragt, of voortbrengfels van eigen vernuft, verkogten zy met grooten winst aan andere volkeren van Europa, die smaak voor weelde en pracht begonnen te krygen, welke aan hunne Voorouderen onbekent waren, of van dezelve verächt werden.

„ IN

„ IN de twaalfde en dertiende Eeuw, was de
„ Koophandel van Europa, byna geheel, in de
„ handen der Italianen, die, in dien tyd, bekend
„ stonden onder den naam van Lombarden. Maat-
„ schappyyen of Genoodschappyyen van Lombardse
„ Kooplieden vestigden zich in alle Koningkry-
„ ken. Zy werden onder de onmiddelyke bescher-
„ ming genomen van de verschillende Staten. Zy
„ genoten uitgestrekte voorrechten en vrydom-
„ men, en de oude Barbaarsche Wetten omtrent
„ vreemdelingen werden jegens hen niet in acht
„ genomen. Zij waren de Lastvoerders, de Hand-
„ werkers en de Bankiers van gansch Europa.

„ TER WYl de Italianen, in 't Zuiden van Euro-
„ pa, den handel met zoo veel noestheid en voor-
„ spoed aankweekten, werd dezelve geest van ny-
„ verheid in 't Noorden opgewekt, omtrent het
„ midden van de dertiende Eeuw. De Landen, om
„ de Baltische - Zee gelegen, waren in dien tyd be-
„ woont van woeste volkeren, die door hunne
„ rooveryyen deze zee zeer onveilig maakten. Dit
„ noodzaakte de Steden van Hamburg en Lubec,
„ kort na dat zy met deze volken eenigen handel
„ hadden begonnen te dryven, een verbond van
„ onderlinge verdediging aantegaan. Uit dat ver-
„ bond sproten zoo veele voordeelen, dat ook an-
„ dere Steden zich bevlytigden om in hetzelfde te
„ treden, en in weinig tyd namen 'er wel tagtig
„ van de aanzienlykste, welke in de uitgestrekte
„ Landschappen, tusfchen het uiterste van de Bal-
„ tische zee en de Stad Keulen aan den Rhyu ge-
„ legen waren, deel in, waar door dit bondge-
„ noodfchap in 't vervolg zoo gedugt werd, dat
„ de grootfte Monarchen deszelfs vrindfchap zog-
„ ten, en deszelfs vyandfchap vreesden.

„ DE leden van dit vermogend Bondgenood-
„ fchap,

„ fchap maakten het eerste Systematifche ont-
 „ werp van Koophandel, dat in de middel eeuw
 „ bekend was, en beftuurden het volgens gemeene
 „ wetten, in hunne algemeene vergaderingen
 „ gemaakt. Zy voorzagen het overige van Euro-
 „ pa met allerlei Schepsvoorraad, en kozen tot
 „ Stapel plaatfen verfcheide Steden uit, daar Brug-
 „ ge in Vlaanderen de voornaamfte van was, al-
 „ waar hun handel zeer geregeld, en met veel
 „ naaukeurigheid gedreven werd. Derwaards brag-
 „ ten de Lombarden de koopwaren van Indië, en
 „ de voortbrengfels van Italic, welke zy verruil-
 „ den tegen de groover, doch niet min nuttige
 „ koopmanfchappen van 't Noorden. De Kooplie-
 „ den der Hanzee-fteden zeilden vervolgens met
 „ de ladingen, welke zy van de Lombarden had-
 „ den overgenomen, naar de havens der Baltifche
 „ zee, of vervoerden dezelve langs de groote ri-
 „ vieren in het harte van Duitschland.

„ DE geregelde gemeenfchap, welke tufchen
 „ 't Noorden en 't Zuiden van Europa plaats had,
 „ leerde elk wederzyds zyne behoeftens kennen;
 „ het ongemeene vertier dat 'er in allerlei zoort
 „ van koopgoederen was, wekte den naa-yver der
 „ Nederlanderen op; zy lagen zich met meer ny-
 „ verheid toe, om de twee groote handwerkfels
 „ van Wolle en Linnen, waar voor hun Land,
 „ reeds ten tyde van KAREL DEN GROOTEN,
 „ beroemd was, uittebreiden, en tot meerder vol-
 „ maaktheid te brengen. Brugge, nu het midden-
 „ punt geworden, daar de Lombarden uit Italiën,
 „ en de Kooplieden uit de Hanzee-Steden elkande-
 „ ren ontmoetten, drevén 'er de Vlamingen, met
 „ beiden, handel; waar van de uitgebreidheid en
 „ 't voordeel, zulk eene algemeene hebbelykheid
 „ van nyverheid aan dat volk gaf, dat Vlaanderen

„ en

„ en de omleggende Landschappen , langen tyd , de
„ rykste , de bevolkste , en de best bebouwdste
„ landen van Europa waren.

„ EDUARD DE III., Koning van Engeland ,
„ werd door den bloeienden staat dezer Provin-
„ tien getroffen , waar van hy gemaklyk den
„ bronader ondekte. Hy poogde terstond den
„ geest van nyverheid in zijne onderdanen opte-
„ wekken , die , als nog geen acht gevende op de
„ voordeelige ligging van hun land , en onkundig
„ van den bron , waar uit ten eenigen tyde de ryk-
„ dom in hun eiland moest voortvloeijen , geheel
„ en al den koophandel verwaarloosden , zonder
„ zelfs het nabootsen dier handwerken te beproe-
„ ven , tot welke zy de oorspronglyke stoffen aan
„ den vreemdeling leverden. Hy troonde eenige
„ vlaamsche werklieden naar zyne Staaten over ,
„ om zich aldaar te vestigen ; hij maakte verschei-
„ de goede wetten ter aanmoediging en richting
„ van den koophandel ; hij rigtte de manufacturen
„ in Engeland op , en was de eerste , die het werk-
„ zaam vernuft zyns volks deed vallen op die
„ Konsten , door welke Engeland tot den hoog-
„ sten rang onder de handeldryvende natien gesteg-
„ en is.”

„ DEZE vorderingen des koophandels en we-
„ derzydsche gemeenschap van verschillende vol-
„ keren mogen gering voorkomen , in vergely-
„ king van den grooten en vluggen voortgang ,
„ welke dezelve zedert twee eeuwen gemaakt heeft ,
„ ze waren echter ongemeen , indien men naaukeu-
„ rig acht geeft op den staat van Europa voor de
„ twaalfde Eeuw ; en konden niet misfen groote
„ uitwerkingen te doen. De Koophandel is ge-
„ schikt om de vooroordeelen weg te nemen , wel-
„ ke de natien van elkanderen verwyderd en tegen

„ el-

„ elkanderen verbitterd houden; dezelve verzacht
 „ en beschaaft de zeden der menschen; vereenigt
 „ hen door een der sterkste banden van mensch-
 „ lykheid, die, naamlyk, van hunne onderlinge
 „ behoeftens te vervullen, en neigt hen tot den
 „ vrede, met in elken staat een orde van Burgers
 „ te vormen, die een perzoonlyk belang hebben
 „ om de algemeene rust te onderhouden. Zoo
 „ haast de geest des koophandels toeneemt, en
 „ iets in eenige maatschappy vermag, ziet men
 „ het Staatsbestuur en de verbintenissen, oorlogeni
 „ en onderhandelingen van den Staat, eene gansch
 „ andere gedaante aannemen. Hier van vinden wy
 „ byzondere bewyzen in de Geschiedenis der Ita-
 „ liaansche Staten, in die van het bondgenoot-
 „ schap der Hanzee-Steden, en in die van de
 „ Steden der Nederlanden van dien tyd. Naar
 „ mate de koophandel by de verschillende volken
 „ van Europa doordrong, zag men hen vervolg-
 „ gens hunne aandagt wenden naar die voor-
 „ werpen, welke alle beschaafde Natien bezig
 „ houden, en door welken zy onderscheiden wor-
 „ den (a)”.

DIE zelfde Schrijver, van Spanje spreekende, leert
 ons: „ Dat het getal der Steden in Spanje in 't begin
 „ der vyftiende eeuw zeer groot was, en dezelve
 „ (vervolgt hij) waren in evenredigheid sterker be-
 „ volkt, dan eenige andere Steden van Europa, die
 „ van Italie en de Nederlanden uitgezondert. De
 „ Moren hadden 'er gedurende hun bewind handwer-
 „ ken opgericht. De Christenen, die zich met
 „ dat volk mengden, leerden deszelfs konsten en
 „ bleven ze oeffenen. De handel van verscheidene
 „ „ Spaan-

(a) ROBERTSON Hist. van Karel den V. D. I. bladz. 130. en volg.

„ Spaansche Steden schynt, toen reeds, zeer groot
 „ geweest te zyn; en de handeldryvende geest
 „ bleef 'er de volkrykheid behouden, gelyk het be-
 „ zef van gevaar hen eerst ingeboezemt had 'er zich
 „ te vereenigen (a)“.

„ MEN heeft verscheide klare bewyzen, (zegt
 „ dezelfde Schrijver (b),) van den luister, ryk-
 „ dom en magt der Spaansche steden. In eene be-
 „ schryving van Barcelona door HIERONYMUS
 „ PAULUS, in 't jaar 1491. in 't licht gegeven,
 „ vergelykt hy de groote dier stad by die van Na-
 „ pels, en de fraaiheid en netheid harer gebouwen,
 „ de verscheidenheid harer handwerken en de uit-
 „ gebreidheid van haren koophandel by die van Flo-
 „ rence. HIERON. PAULUS, *ap. Scottum. script.*
 „ *Hisp. II. p. 844.* MARINÆUS beschryft To-
 „ ledo als eene groote en volkryke stad. Een groot
 „ getal harer inwoneren waren lieden van aanzien
 „ en van hoogen rang. Zy dreef een grooten han-
 „ del, lag zich byzonderlyk toe op de handwerken
 „ van zyde en wolle stoffen, en het getal harer
 „ ingezetenen, aan deze twee takken des koop-
 „ handels te werk gestelt, beliep ten naastenby op
 „ tien duizend. MARIN. *Ubi supra, p. 308.* Ik
 „ ken geen stad, zegt die Schryver, welke in net-
 „ heid en rykdom by Valladolid haald. *Ibid. p. 312.*
 „ Uit de volgende omstandigheden kan men hare
 „ volkrykheid opmaken. Hare burgers namen, in
 „ 1516, de wapens op om zich te stellen tegen de
 „ gesmeedde ontwerpen van den Kardinaal de XIME-
 „ NES, en zy telden zoo in de stad als in derzel-
 „ ver grondgebied dertig duizend strijdbare man-
 „ nen. SANDOV. *Vida del Emper. CARL. V.*
 tom.

(a) Ib bladz. 244 en 245.

(a) Ib. D. II. bladz. 243. 244. en 245.

„ tom. I. p. 18. De handwerken, in de Spaansche
 „ steden gevestigd, dienden niet alleen voor het
 „ binnelands vertier, hare gemaakte stoffen wer-
 „ den ook buiten 't land gezonden, en deze han-
 „ del was voor de ingezetenen een voorname bron
 „ van Rykdom. De zeewetten van Barcelona zyn
 „ de grondslag geweest van het handel recht in
 „ later tyden, gelyk de *Leges Rhodiæ* het by de
 „ oude waren. Alle de handeldryvende Staaten van
 „ Italic omhelsden die wetten en hun handel
 „ werd naar dezelve geregeld. SANDI, *Storia Civile*
 „ *Veneziana*, vol. 2. p. 865. Uit verscheide bevel-
 „ schriften van de Koningen van Frankryk blykt,
 „ dat de kooplieden van Aragon en Castilie op den-
 „ zelfden voet ontfangen en dezelfde voorrechten
 „ vergunt werden als die van Italic. *Ordonnances*
 „ *des Rois*, &c. Tom. II. p. 135. III. 166. 504.
 „ 635. Steden in zulk eenen bloeienden staat wer-
 „ den wel haast een achtbaar gedeelte der Maat-
 „ schappye en verkregen zeer veel deel in de wetge-
 „ vende magt. De overheid of regering van Bar-
 „ celona stond naar de hoogste eer, welke onder-
 „ danen in Spanje konnen verlangen, die naam-
 „ lyk, van zich in de tegenwoordigheid van hun-
 „ nen Koning te dekken, en als Grooten van 't
 „ Ryk gehandelt te worden. *Origin. de la digni-*
 „ *dad de Grande de Castilla*, por Dom ALLONSO
 „ CARILLO, *Madr.* 1657. p. 18.”

OP eene andere plaats tekent de Heer ROBERTSON
 aan, dat Valladolid eene der aanzienlijkste steden van
 Spanje, en de voornaamste stapel-plaats der ma-
 nufactuuren van Segovië, als mede van verschei-
 den andere steden was. Doch, alhoewel de Italiaanen
 in zekere opzigten de overige volken van Europa in
 den koophandel mogen hebben overtroffen, gaat
 echter de Heer ROBERTSON wat te verre, wan-
 neer

neer hij verzekert, dat, gedurende de twaalfde en dertiende eeuw, de koophandel van Europa bijna geheel en al in handen der Italiaanen is geweest. De Germaanen, de Gaulers, de volken in 't algemeen, langs de Noordzee woonende, zijn (gelijk wij te vooren aangetekend hebben (a)), altijd voor handeldrijvende volken bekend, en, zoo wegens hunne kunde in de scheepvaart, als wegens hunne zeemagt, beroemd geweest. Nu is het niet wel te begrijpen, hoe 'er eene zee-magt kan weezen, zonder eenen meer of min grooten koophandel. De zee-strooperijen der Deenen of Noormannen vooronderstellen een volk, bekwaam om schepen uit te rusten; en die uitrustingen vooronderstellen wederom eenen koophandel. Hoe zoude, bij voorbeeld, Godefried, Koning van Deenemarken, die in de geschiedboeken, als een magtig Vorst ter zee en te land bekend staat, in 't jaar 808. eenen krijgstoct tegen de Friezen hebben kunnen onderneemen, en daar toe meer dan twee honderd schepen gebruiken, indien de Deenen zich van te vooren niet op den koophandel en zeevaart hadden toegelegd? Hij verdelgde, op zijnen hertocht, eene deensche koopstad *Rerik* genaamd, en aan den oever der zee gelegen: hij voerde de kooplieden uit dezelve met zich (b). Gevolgelyk moet die stad, ten aanzien van den koophandel en naar den toestand dier tijden, vrij aanzienlijk zijn geweest. Wanneer men leest, dat eene vloot van Noormannen in het Canaal komt, kunnen wij ons dan wel weerhouden van ons te verbeelden, dat het volk koophandel moet drijven? *In Alamaniae partibus variae habitant gentium nationes, quae valde forent utiles & necessariae ad muniendum negotium*
ma-

(a) Zie D. I. bl. 148. en volg. (b) *Vat. Hist.* D. II. bl. 36.
IV. DEEL. C

maritimae de Egypto & specialiter Tremartii, qui habitant in extremis partibus maritimae Archiepiscopi Bremensis: nec non & Frisones, qui deorsum habitant, a Wasfallae provincia prope mare, ac etiam gentes de provincia Dulandae ac Sylandae, qui morantur deorsum versus mare de Comitatu Gelrae atque Clevae Et si aliquae gentes debent simul benefacere, debent Alamanni cum Venetis, cum multi eorum Venetiis conversentur, & in armatis Venetorum sumantur & bene se habeant, multique Venetiis cum uxoribus & filiis commorentur (a).

DE Historieschrijver WAGENAAR, die deze plaats aanhaalt, merkt teffens aan, bij gelegenheid dat hij van eenen hongersnood, waar mede Holland, in den jaare 1315, bezogt werd, gewag maakt, dat de noordsche volken graanen in Holland met hunne schepen, op de markten van Dordrecht en verscheiden andere plaatsfen bragten, en dat zij daar koopmanschappen opleiden, om 'er ladingen voor hunne schepen uit te maaken. Wij hebben ons te vooren breeder uit gelaaten over den koophandel hier te lande uit de Ooftzee gedreeven (b); en men heeft 'er uit kunnen zien, dat, in dien tijd, de koophandel en scheepvaart der noordsche volken en Oosterlingen den onzen verre te boven gingen (c). Zij voorzagen ons van hout, ijzer en andere waaren; in het bijzonder van hamburger bier, het welk de Hollanders naar Vlaanderen en Brabant verzonden. Zij bragten hun vee op onze markten (d).

DAAR en boven zijn de steden van het Noorden, naderhand mede onder den naam van *Hanzé-Steden* bekend, en van welken de Heer ROBERT-

30N

(a) *Vad Hist.* D. III. bladz. 251.

(b) *Ibid.* D. I. bladz. 165. en volg.

(c) *Ibid.* D. III. bladz. 201. (d) *Ibid.* D. I. bladz. 205.

son spreekt, wegens haaren handel beroemd geweest, lang voor de twaalfde eeuw; en hoewel men den oorsprong van het verbond, het welk den naam van *Hanse* gekreegen heeft, niet vroeger dan het jaar 1241. plaatst, is 'er echter geen twijfel aan, of Lubek, Hamburg en andere steden van het Noorden zijn al vrij vroeger handeldrijvende steden geweest. Indien die steden toen slechts in haare opkomst waren geweest, zouden de Hollanders en de Zeeuwen, in 't jaar 1434, geene vloot hebben behoeven uit te rusten, om den handel van eene enkele dezer verbonden steden te stooren, en, in 't jaar 1437, eené nieuwe vloot, om hunnen koophandel tegen de onderneemingen der Hanzé-steden te beschermen. Deze aanzienlijke uitrustingen toonen, dat die geene, tegen welken zij geschiedden, eene magt, geducht genoeg, om 'er zulk eene te moeten gebruiken, bezaten.

IN de *Remonstrantien*, welke de Staaten van Holland, in den jaare 1545, aan Karel den V. deeden, van welken wij meer dan eens gewag gemaakt, en die wij onder de Bijlaagen van ons I. Deel geplaatst hebben (a), spreeken zij van den koophandel, welken de Hollanders in *Spanje*, *Portugal*, *Duitschland*, *Schotland*, en bijzonderlijk in *Deenemarken*, in de landen van het *Noorden* en in *Noorwegen* drijven, uit welke oorden zij gewoon waren veele waaren en koopmanschappen, vooral veel tarw en andere graanen te ontvangen. Toont dit alles niet, dat 'er bij de noordfche volken bebouwde landen waren, schuuren en pakhuizen, waarin zij de waaren, welken zij zelve niet gebruikten, opleiden, om de buitenlanders daar mede te kunnen gerijven? Die zelfde *Remonstrantien* spreeken van verbonden, door de Graaven van Holland met
Ko-

(a) Zie D. I. Bijlaage A.

Koningen van *Deenemarken*, *Noorwegen*, *Zweeden*, de Vorsten van *Sleeswijk*, *Holstein*, met de *Wendfche* en *Hanzé* en andere noordsche steden gesloten. De Staaten van Holland vertoonen 'er nog, dat, uit kracht dezer verbonden, de kooplieden dezer onderscheiden volken *ten allen tijde met allerlei soorten van waaren Holland* VRIJELIJK BEZOGTEN. Zij herinneren Karel den V. dat deze verbonden door de voorzaaten van Karel den V. geslooten waren, het welk doet zien, dat 'er in het Noorden van Europa handeldrijvende staaten en steden zijn geweest, zeer lang voor de regeering van dezen Vorst. De Staaten vertoonen ook nog, dat de kooplieden de havens van *Hamburg* en *Embden*, om dat dezelve zeer goed zijn, bezoeken; dat de vreemde Vorsten, en met naame de Koningen van Engeland en Portugal den noordschen kooplieden meer vrijheden dan aan hunne eigen onderdaanen toestonden. Zij spreken 'er van de steden *Dantzic*, *Embden*, *Bremen*, als sterk koophandel drijvende, en waar de Spanjaarden, Siciliaanen, Italiaanen, Portugeezen en andere volken, kwamen handelen. De kraakelen, welken de onze met de *Hanzé*-steden hebben gehad, de bijstand, welken zij vantijd tot tijden noordschen Mogendheden hebben toegebracht, en waarvan wij te vooren hebben gesproken (a), getuigen ook nog, dat de noordsche volken of Oosterlingen zich, veel vroeger dan de twaalfde eeuw, op den handel hebben toegelegd. Zelfs beroept men zich nog heden ten dage, in de hollandsche rechtbanken, op de *Wisbuyfche* Zeeregten; zijnde *Wisbuy* eene stad van *Zweeden*, hoofdstad van het eiland *Gothland*, eertijds zeer rijk en aanzienlijk, doch tegenwoordig bijna gantsch verfallen;

(a) Zie D. I. bladz. 115. en volg.

len: men wil, dat daar de zeekaarten het eerst zijn uitgevonden.

Zoo het ons dan voorkomt, schijnt de Heer ROBERTSON, in 't geen hij van den koophandel der Italiaanen zegt, minder acht geslagen te hebben op den algemeenen loop van den koophandel, dan op zekere takken van denzelven, in dewelken de Italiaanen de andere volken van Europa, eenen tijd lang, overtroffen hebben. Althans het tafereel, het geen hij van de vordering des koophandels in Europa maakt, schijnt wat onnaauwkeurig, en niet wel te vlijen met het geen wij uit de Historien voorgedraagen hebben (a).

DE Heer VELLY tekent aan (b), dat men, reeds ten tijde van Constantijn den Grooten in verscheiden steden van Gallië, wapenhuizen had aangelegd, waarin men de noodige wapenen voor het krijgsvolk smeedde; dat men 'er van allerlei soort te Straatsburg maakte; dat Maçon de pijlen en schichten bezorgde; Rheims de zwaarden; Autun de harnaschen; Amiens, Trier en Soissons de schilden; de blijden en de paardentuigen voor de ruiters. In het jaar 810. deed Karel de Grootte (gelijk te vooren is aangetekend (c)) een groot getal schepen te Gent bouwen; het welk vooronderstelt, dat 'er niet alleen een groot getal ambachtslieden, tot dien arbeid bekwaam, in die stad was; maar dat 'er ook magazijnen waren, genoeg voorzien, om de bouwstoffen, tot die uitrusting noodig, te verschaffen; en volk, bekwaam, om met vaartuigen en kielen om te gaan. Wanneer in het jaar 1302. de Koningin van Frankrijk Filips den IV. haaren Gemaal, op deszelfs reis naar Vlaanderen,

(a) Zie ons I. D. en de Bijlaagen van hetzelfde.

(b) *Hist. de France Discours prelim.* p. 21.

(c) Zie D. I. blad. 96.

verzelde, stond zij, te Brugge komende, verbaasd
 over de pracht der vrouwen. „ Ik meende, zeide
 „ zij, hier alleen als Koningin te verschijnen, maar
 „ ik heb meer dan zes honderd vrouwen gevonden,
 „ die mij deze waardigheid, door de kostbaarheid
 „ van haare kleedij en opschik zouden kunnen be-
 „ twisten (a)”. Vlaanderen, zegt VILLARET (b),
 spreekende van den staat van Vlaanderen in de
 veertiende eeuw, „ was het eenigste land in Eu-
 „ ropa, waar men die kostelijke tapijten maakte,
 „ welke men eerst in de laatst voorleeden eeuw
 „ tot volmaaktheid heeft gebragt: de schoonste la-
 „ kenen kwamen uit de fabrieken van Gent en
 „ Brugge. Zij hadden tot deze fabrieken engel-
 „ sche wollen noodig, dit maakte de onderlinge
 „ goede verstandhouding tuschen deze twee vol-
 „ ken noodzaaklijk: deze nuttige handwerken,
 „ welke de overige takken van handel ten gevolge
 „ medevoerden, bragten den overvloed in de Neder-
 „ landen, terwijl deze zelfde bronnen van welvaart
 „ werden verwaarloosd in Frankrijk, waar men zich
 „ slechts bezig hield met de doolende ridderschap,
 „ beuzelachtige tijdverdrijven, of kinderachtige en
 „ belagchelijke geschillen. Indien men de voorrech-
 „ ten en vrijdommen der voornaamste steden van
 „ Vlaanderen onderzoekt, bevindt men, dat alle de
 „ deelen derzelve hunnen handel betreffen: in de-
 „ zelve bespeurt men eene oplettenheid op de ge-
 „ ringste omstandigheden der onderscheiden kon-
 „ sten en ambachten, welken die arbeidzaame volken
 „ oefenden. In de handvesten en voorrechten aan
 „ onze steden gegeven, verwaardigt men zich
 „ bijna niet zich met die onderwerpen op te hou-
 „ den,

(a) *Hist. de France*, T. VII. p. 270.

(b) *Ibid.* T. VIII. pag. 352.

den, en de ruime en onbepaalde wijze, waarop men zich uitdrukt, geeft te kennen van hoe gering een gewicht men dezelve acht".

IN het jaar 1396. zond de Koning van Frankrijk aan den turkischen Keizer Bajazet een behangfel van tapijt te Atrecht gemaakt; verbeeldende de geschiedenis van Alexander, en verscheiden stukken lijnwaat te Reims geweeven (a).

Wij behoeven, zoo wij vertrouwen, den Leezers niet te vertooncn, dat alle die plaatsen, welke, zoo door manufactuuren als door koophandel en scheepvaart zijn beroemd geweest, niet eensklaps tot dien staat, waarin men dezelve, in de veertiende eeuw, heeft gezien; zijn geklommen. Zij moeten, even als alle andere steden, allengskens opgekomen zijn en zich trapsgewijs verheven hebben. Hier uit kan men dan opmaaken; dat die plaatsen, al voor de twaalfde en dertiende eeuwen, zich op den koophandel, de scheepvaart en handwerken toegelegd, en daar in meer of mindere vorderingen gemaakt moeten hebben; en inzonderheid, dat de bewoonders en ingezetenen dier landen en plaatsen, in welken men meent, dat de koophandel eerst bij de hand is gevat, na dat wij de oplettenheid der ingezetenen omtrent dit onderwerp hebben gaande gemaakt, in 't geheel niet traag zijn geweest, om 'er zich op toe te leggen; en dat men eerder zoude kunnen zeggen; dat zij aan ons, en niet wij aan hun, den weg gewezen hebben.

DE Engelschen mischien hebben het langst getoefd, om 'er werk van te maaken. Echter zien we uit de geschiedenissen, dat 'er, ten tijde van Julius Caesar, reeds van Gallië op Engeland; en van daar

(a) *Histoire de France*, Tom. XII. p. 243.

wederom op Gallië koophandel gedreeven werd (a); wij vinden 'er, dat, zoo dra de bewooners van Groot-Brittannië verlichte Hoofden aan het hoofd hunner regeering hebben gehad, de konsten en koophandel aanstonds hunne oplettenheid en vlijt tot zich hebben getrokken (b). In de plaats (welke wij hier boven (bl. 16.) hebben bijgebracht) vindt men, dat, ten tijde van Karel den Grooten, een geregelde koophandel tusſchen Frankrijk en Engeland in ſtand was, en uit die, welke wij bl. 18. hebben aangehaald, blijkt, dat Engeland Frankrijk verzorgde van koorn, ijzer, tin, lood, huiden en jagthonden, zoo dat de Engelschen koophandel moeten hebben gedreeven: en indien men in aanmerking neemt, dat de Romeinen het koorn, hetwelk zij voor de legers, die zij tegen de Chamaaven en Friezen gebruikten; noodig hadden, uit Engeland deden komen (c), is het niet zeer geloovelijk; dat de landbouw en koophandel 'er geheel en al verwaarloosd zouden geweest zijn; en dat de Engelschen eerst onder Eduard den III. (zoo als het de Heer ROBERTSON voordraagt) zich op dezelve zouden hebben begonnen toe te leggen. WAGENAAR, spreekende van de verſchillen, in het jaar 1275; tusſchen de Engelschen en Hollanders ontstaan, tekent aan, dat 'er geduurende *verſcheiden eeuwen* een koophandel tusſchen deze twee volken gedreeven werd; dat de Hollanders niet slechts wullen, maar ook metaalen uit Engeland trokken: dat Florens de V. Graaf van Holland 'er ongemunt zilver van daan deed komen, om 'er geld van te slaan (d).

(a) CAESAR Comment. L. III. de B. G. §. 8. & seqq.

(b) Zie D. I. bladz. 91. en volg. 178 en volg.

(c) Excerpt. de Legat. ex Eunapii Hiſt. p. 11. Ed. Venet. 1729.

(d) Vad. Hiſt, III, D. bladz. 21.

DE Abt MILLOT, die voortreffelijke Historie-Schrijver, wiens historische werken men altijd met een nieuw vermaak leest, spreekende van de schikkingen, welke Alfred tot welzijn van Engeland maakte, voegt 'er bij: „ Maar van alle inrichtingen was die der zeemagt de allernuttigste. De Engelschen (zegt hij) hadden geheel en al verwaarloosd eene bron hun zoo gelegen, wegens hunne ligging, en van zoo veel belang; uit hoofde van de voordeelen, die zij 'er uit konden trekken. Dusdanig is de verblindheid der volken; 'er zijn groote behoeften, 'er zijn zelf groote mannen noodig, om hen te brengen tot die dingen, van welke hunne welvaart moet afhangen. Honderd en dertig schepen, op de kusten verdeeld, dekten hen tegen die kleine vlooten van zeeroovers, welke men te vooren, zonder eenigen wederstand, zag aanlanden. Alfred oefende zijn volk in de scheepvaart, en deed vreemde matroozen overkomen, welke hulp toen noodzaakelijk was. Zoude men hebben kunnen gelooven (voegt 'er de Heer MILLOT bij) dat deze kunst, den Engelschen bijna onbekend, t'eenigen dage de grondslag hunner magt zoude worden (a)?”

HUME, spreekende van Alfred, zegt: „ Deze Vorst verzuimde insgelijks niet de handwerken, welke bemerkelijker, indien zelf niet naauwer, aan de belangen der samenleving verknocht zijn, aan te moedigen. Hij lokte van alle kanten de naarfstigste en sehranderste vreemdelingen tot zich, om zijne landschappen, door de strooperijen der Deenen verwoest, wederom te bevolken.

(a) MILLOT *Elements de l'Hist. d'Angleterre*. T. I. p. 38. Ed. de Leyde.

ken. *Alle soorten van manufactuuren vorderde hij in en begunstigde dezelve, en alwie eenige schrander kunst uitvond of tot volmaaktheid bragt, bleef, onder zijne regeering, niet onbeloond. De arbeidzaamste zijner onderdaanen spoorde hij aan, om zich op de scheepvaart toe te leggen, met inzicht om den koophandel in verafgelegen landen uit te breiden, en om rijkdommen te verkrijgen, door hunne landgenooten tot nijverheid op te wekken. Hij schikte het zevende gedeelte zijner inkomsten tot het onderhoud van een getal arbeidslieden, welken hij bestendiglijk gebruikte tot het herbouwen van zijne verwoeste steden, sloten, paleizen en de kloosters. De midde-landsche zee en de Indiën verschaften hem zelf de kostbaare koopmanschappen; zoo wel als de gemakken des leevens (a).*

DE zelfde Schrijver verhaalt, dat Athelstan, eender bekwaamste en leevendigste Vorsten van zijnen tijd, eene aanmerkelijke wet om den koophandel aan te moedigen maakte: dezelve bepaalde, dat ieder koopman, welke, op deszelfs kosten, twee verre zeetochten zoude hebben gedaan, tot den rang der *Thenes* bevorderd, dat is, veradeld zoude worden (b). Athelstan regeerde in de tiende eeuw. De Koning Edgard, die in het jaar 955. regeerde, onderhield geoeffend krijgsvolk. Hij bouwde en onderhield eene magtige vloot, en om de matroozen te kunnen oefenen, en geduuriglijk zijnen vijanden eene ontzachgelijke zeemagt te vertoonen, hield hij altijd drie smaldeelen op de kusten, en beval denzelven van tijd tot tijd zijne Staaten rond te

(a) *Histoire de la Maison de Plantagenet*, T. I. p. 198. in 12mo.

(b) *HUME* *Ibid.* pag. 216.

te vaaren (a). Uit de Charter van Koning Jan, den 15. Junij in 't jaar 1215, gegeven, blijkt, dat 'er in dien tijd vreemde kooplieden in Engeland kwamen handelen, en dat engelsche kooplieden in vreemde landen gingen handelen. „ *Omnes Mercatores nisi publice prohibiti fuerint, habeant saluum & securum exire de Anglia & venire in Angliam & morari; & ire tam per terram quam per aquam ad emendum vel vendendum sine omnibus tollis ualis per antiquas & rectas consuetudines, praeterquam in tempore Warrae, & si sint de terra contra nos Werrina: & si tales, inueniantur in terra nostra in principio Warrae, attachientur sine damno corporum vel rerum; donec sciatur a nobis vel capitali iustitiario nostro quomodo mercatores terrae nostrae tradentur in terra contra nos Werrina; & si nostri salvi sint ibi, alii salvi sint in terra nostra (b)*”.

Wij hebben te vooren opgemerkt (c), dat, omtrent het jaar 1018, de ingezetenen van Tiel, eene stad aan de Waal gelegen, tegenwoordig van weinig aanzien, klagten bij den Keizer inbragten tegen Diederik den III, Graaf van Holland, om dat hij rechten hief op de koopmanschappen, welke voor bij de stad Dordrecht, door den Graaf weinig tijds te vooren gebouwd, gevoerd werden: teffens vertoonende, dat, indien men hen niet van die bezwaarende rechten onthief, zij niet langer naar Engeland zouden kunnen vaaren, om 'er te handelen, en dat de Engelschen van hunne zijde niet meer in hunne gewesten zouden komen handelen (d).

EDUARD de I. leide den stapel der wollen te Dord-

(a) HUME Ibid. bl. 238.

(b) Corps Diplom. T. I. pag. 155. col. 1.

(c) D. I. bladz. 173. (d) Vaderl. Hist. D. II. bl. 141.

Dordrecht, en vergunde, bij open brieven, gedagtekend in November 1295, den Hollanderen en Zeeuwen de vrije visfcherij op de kusten van Yarmouth. In den jaare 1380 floot Willem, Hertog van Gelderland, een verbond met Richard den II. Koning van Engeland, bij het welk die Koning den Gelderschen de vrijheid des koophandels, geduurende het leeven van dien Hertog, toestond. In den aanvang der vijftiende eeuw, slooten de Engelschen met de Friezen een verbond; om een einde te maaken van de rooverijen; welken deze tegen hunne schepen pleegden. De verbonden; welken de Engelschen met de Graaven van Holland in de jaaren 1467, 1478, 1487, 1496, 1506. slooten; en bij welken zij dikwijls eene tolvrijheid bedongen, kunnen ook tot een bewijs strekken, dat zij op de voordeelen des koophandels acht sloegen.

HUME, sprekende van eene wet, in den aanvang der regeering van Hendrik den VIII. gemaakt, merkt aan; dat in die wet eene opmerkelijke plaats voorkomt, waar uit men zoude kunnen denken, dat Engeland zeer vervallen was van den bloei, waar in het eertijds was geweest.

„ M E N had (zegt deze Schrijver) onder de regeering van Karel den II. bevolen; dat geen wethouder der steden of burgten; die uit hoofde van zijne bediening verplicht was zittingen te houden, wijnen, graanen of eetwaaren; 't zij in het groot 't zij in het klein; geduurende den gantschen tijd zijns wethouderschaps, zoude mogen verkoopen. Deze wet (voegt 'er de Heer H U M E bij) schein zeer verstandig, om de overtredingen, ten aanzien van den prijs, het gewicht, en de maat der waaren, welken zij, die gesteld waren om deze zaaken te regelen, konden begaan, voor te komen: echter werd zij, onder de regeering van

» van Hendrik den VIII., herroepen : de reden,
 » welke men 'er van gaf, was, dat *sedert den tijd,*
 » *waar in deze ordonnantie was gemaakt, het grootste*
 » *gedeelte der burgerfchappen, der burgten, of ste-*
 » *den in het Koningrijk van Engeland ingelijfd, in*
 » *verval gekomen zijnde, niet meer bewoond wierden*
 » *door handelaars in 't groot, en zoo welgestelde lie-*
 » *den als ten tijde, wanneer men deze vaststelling*
 » *gemaakt had: maar dat, in den tegenwoordigen*
 » *tijd, de bewooners van die zelfde fteden of burg-*
 » *ten gemeenlijk alle Bakkers, Herbergiers, Visch-*
 » *koopers of andere lieden, die leevensmiddelen verkoch-*
 » *ten en verfchaften, waren, en dat 'er bijna niemand*
 » *meer overig bleef, om de plaats van wethouder te*
 » *bekleeden. De menfchen (vervolgt de Heer HUME)*
 » *zijn altijd zoo fterk geneegen, om den voorlee-*
 » *den tijd boven den tegenwoordigen te fchatten,*
 » *dat men misfchien ligtvaardiglijk zoude te werk*
 » *gaan, indien men geloof aan deze redeneering*
 » *van het Parlement floeg, zonder bewijzen te*
 » *hebben, die dezelve bekrachtigen (a)."*

DE aanmerking, waar mede de Heer HUME
 deze hiftorifche gebeurtenis verhaalt, fchijnt ons
 toe meer naar een kwinkflag dan naar eene oordeel-
 kundige aanmerking te zweemen. Men zou 'er
 allenthalve tegen in kunnen brengen, dat, indien
 acten of wetten van dien aart geen bewijs verfchaf-
 fen, om hiftorifche waarheden te bewijzen; het
 vrij moeielijk zoude vallen om 'er in 't geheel te
 vinden. Zoude het wel pas hebben, indien men
 iemand, die zeide, dat Brugge, Gent en andere
 fteden van Vlaanderen zeer vervallen zijn van 't gee-
 ne zij voor vier eeuwen waren, wilde te gemoet
 voe-

(a) HUME *Hift. de la Maifon de Tudor.* Tom. III. p. 104.
 in 12mo.

voeren, dat de menschen altijd zoo geneigd zijn, om den voorleeden tijd, boven den tegenwoordigen te stellen, en om die reden twijfelen aan de waarheid eener zaak, in eene openbaare Acte van eene vergadering des volks aangehaald? Met meer recht zoude men mogen gelooven, dat men van de poogingen en onderneemingen, welken de volken hebben gedaan, om den landbouw, de scheepvaart en den koophandel te doen bloeien, en van den bloeienden staat der plaatsfen, in welken men zich op dezelve heeft toegelegd, onkundig is, om dat de Historieschrijvers zich enkel en alleen hebben bezig gehouden met het verhaal der krijgsverrichtingen, der bloedbaden, der verwoestingen, kort om der oorlogen, welken de Vorsten elkanderen hebben aangedaan, zoo om wezenlijke als gewaande rechten te verdedigen; zonder eenig het minste gewag te maaken van den vreedzaam en stillen loop van 's menschen vernuft, en den goeden uitflag, die 'er het gevolg van is geweest. Gewis, men behoort geen blind geloof te slaan aan 't geen veeltijds in de wetten opgegeeven en gesteld word; maar ook behoort men het niet, zonder reden, te verwerpen. Die in de Historien, op eenen vasten voet, naar waarheid zoekt, zal om die te vinden, alles gadeslaan, samenvoegen, overweegen, en niet ligtvaardiglijk noch het een aanneemen, noch het ander verwerpen.

DE klagten, door de Engelschen, in den jaare 1558, over de groote menigte lakenen, welke de maatschappij der Hanzé-steden, *Stilyard* genoemd, uit Engeland uitvoerde, gedaan, bewijzen genoeg, dat, indien dezelve niet de eersten zijn geweest, die lakenen bereid hebben, zij echter niet gewacht hebben tot op onze dagen, om zich op die

die fabriek toe te leggen. Zoo de duitſche maatſchappij, in den jaare 1558, vier en veertig duizend ſtukken laken uitvoerde, indien vervolgens verſcheiden ſteden van Duitschland en der Vereenigde Nederlanden poogingen hebben gedaan, om den ſtapel der engeliſche lakenen te bekomen; moeten de Engeliſchen volſtrektelijk, ten aanzien dezer fabriek, den voorrang hebben weeten te bekomen op de volken, welke reeds voor hen in 't bezit derzelve waren geweest. Wanneer men de Hiftorien van Engeland leest, zal men 'er in vinden, het geen men in alle de Hiftorien kan opmerken, de vaart en koophandel bloeien of verdorren, naar maate dat zij door toezigt begunſtigd, of met achtteloosheid verſmaad zijn geworden. Onder de regeering van Koninginne Elizabeth, zijn de ſcheepvaart, koophandel en manufactuuren der Engeliſchen ſterk aangewafſen. Men wil, dat, in den jaare 1562, de koophandel van Engeland op de Nederlanden, ten aanzien der lakenen, meer dan vijf millioenen bedroeg: ook werd onder de regeering dezer Vorſtin het verbond van den jaare 1496. met Holland vernieuwd.

ZIE daar, Leezer, zoo ik meen, een aantal van overtuigende en onwederſpreekelijke bewijzen, dat men zich merklijk vergist, als men waant, dat onze nabuuren, dat de andere volken van Europa van geen koophandel en ſcheepvaart geweeten, althans die niet bevljigt hebben, voor en al eer dat wij 'er groot en rijk door zijn geworden: het begrip, het welk men deswege gehad heeft, is eene loutere misvatting en eene dwaaling, welke der moeite waardig was, dat wij 'er ons bij ophielden. Wil men nog iet ter overtuiginge hebben? Men leeze wie de eerſte tochten, ter ontdekkinge van de Oost- en de West-Indiën, hebben onder-

nomen, en bij welke volken de toerustingén daar toe zijn aangelegd; en men vraage dan, of men niet merkelyk het spoor bijster is, wanneer men zich verbeeldt, dat de andere volken zich alleen op het voorbeeld der Hollanderén op den koophandel hebben toegelegd; dat dit te weeg heeft gebragt, dat de onzen in hunnen handel tegenstreevers en mededingers hebben gekreegen, en dat men hier aan, ten meesten deele, het verval onzes handels moet toeschrijven? Moet men het aan het tegenstreeven der vreemde volken in 't stuk des koophandels toeschrijven, dat *Vlaanderen en de omliggende landen, het rijkste, het volkrijkste, het best bebouwde land van Europa niet meer zijn?* Heeft dit *Brugge, Gent, Antwerpen* en honderd andere steden doen daalen? Het is zeker, dat Amsterdam eene der voornaamste koopsteden der wereld is; het is zeker, dat deze stad slechts omtrent zes eeuwen oud is, terwijl 'er steden in Holland zijn, die 'er geweest zijn voor de regeering der Graaven. Een oud Schrijver, op 't einde der zestiende eeuw gestorven, van Amsterdam spreekende, zegt: *Amsterdamum, urbs recens anno salutis humanae millesimo ducentesimo aut circiter primum exorta.* Een ander Schrijver, die in de vijftiende eeuw heeft geleefd, noemt Amsterdam *oppidum Amstelredamense — ortu novissimum (a).* De Engelschen, Franschen, Spanjaarden, de Portugeezen, kortom alle de volken van Europa, dreeven dan handel, voor dat de eerste grondslagen van Amsterdam werden gelegd. Deze stad heeft bij gevolg niet alleen alle deze vreemde volken, maar ook de andere steden van Holland, Gelderland en andere plaatsen, die reeds grooten handel dreeven, tot medestreevers moeten heb-

(a) WAGENAAR *Beschrijving van Amsterdam.*

hebben, en dezelve overtreffen. Waarom is deze stad welvaarend geworden, terwijl, in den zelfden tijd, zoo veele andere zijn vervallen? Indien eene stad, welke tegenwoordig den grootsten handel van alle de hollandsche steden drijft, zich heeft kunnen verheffen en een zoo uitgebreiden handel verkrijgen, niéttegenstaande zij zoo magtige mededingsters hadt, zoo aan de buitenlandsche als aan de hollandsche steden zelve, heeft men dan geen ongelijk; wanneer men heden ten dage 't verval des koophandels toeschrijft aan de poogingen dier volken; welke, zoo men voorgeeft, zich te vooren 'er niet op hebben toegelegd? Het eenigste voordeel, het welk de onzen op de vreemde volken schijnen te hebben gehad, is hunne bestendige geneigtheid tot den koophandel, en hunne onvermoeide vlijt, om dien zij dreeven staande te houden en te doen aanwasen (a). Die onvermoeide vlijt heeft hen de medestreeving der uitheemsche volken; en in 't bijzonder die der noordsche Hanzé-steden; doen te boven komen; en op deze laatste hebben de onzen, eerst na hunne overwinningen in Indië, de overhand beginnen te krijgen. De poogingen der vreemde volken hebben dan; zoo men wil; in deze loopende eeuw medegewerkt tot het doen afneemen van onzen handel en vaart, om dat, als 'er geen mededingers zijn; men geen gevaar loopt van uit een bezit te worden gestou-

(a) De Heer CRAS, Hoogleraar in de Rechtsgeleerdheid te Amsterdam, heeft eene redevoering gedaan over het voorzigtig Staats-Beleid in 't bevorderen des Koophandels; waar in hij verscheiden middelen, die gediend hebben, om Amsterdams koophandel te doen bloeien, opgeeft. Deze redevoering, welke verdient gelezen te worden, is in 't Nederduitsch vertaald, onder den Titel van 't Voorzigtig Beleid der Staatsbestierders in 't bevorderen van den koophandel.

stooten; maar ook in geen anderen zin: want indien 'er, buiten dat, geene andere krachtdaadiger oorzaaken dat verval hadden te wege gebragt, zoude deze medestrijd, op zich zelve, den onzen hunnen koophandel en vaart, in deze laatste tijden, niet meer hebben doen verliezen, dan zij hen, in vroeger tijden belet heeft dien staande te houden en te doen aanwasfen.

IN dien zin moet men ook neemen het geen in de Verhandeling, gevoegd bij de Propositie van Z. D. Hoogheid, Willem den IV. gl. ged. gezegd word, ter plaatse, daar van de toevallige en van buitengekomen oorzaaken, welke onze vaart en koophandel hebben doen afneemen, gehandeld word; met deeze woorden (a):

„ TOEVALLIGE en van buiten gekoome oor-
 „ saaken van de voorige bloei van onsen Koophan-
 „ del, moet men met een seer sensible aandoening
 „ erkennen, dat van tyd tot tyd seer notable na-
 „ deelige veranderingen en revolutien zyn voorge-
 „ vallen; dat de vervolging van die tyden in de
 „ vreemde Landen, de negligentie en de onagtsaam-
 „ heid, ja de veragtelijke denkbeelden dewelke
 „ men aldaar toen voor den Koophandel en den
 „ Handelaar had, van tyd tot tyd niet alleen afge-
 „ noomen en gecorrigeert, maar de politique van
 „ de Republicq in de bevordering van den Koop-
 „ handel geadopteert, en geworden is de reegel
 „ waar na sig alle vreemde Vorsten en Magten heb-
 „ ben beginnen te rigten om den Koophandel in
 „ haare Ryken te vestigen en te doen bloeien, de
 „ Manufactuuren aan te queeken, en haar Onder-
 „ daanen te animeeren om sig op de Visscheryen
 „ toe

(a) Propositie van Z. D. H. Willelm den IV. glor. ged. bladz. 16. in 4to.

„ toe te leggen, alle het welke op den bloei van
 „ onse Koophandel, Traficq en Handteeringen
 „ heeft moeten influeeren”. En voorts nog (b):
 „ IN vroeger tyden was het de Republicq al-
 „ leen, die men in Europa als Commercieerende
 „ kon aanmerken, en de vreemde contenteerden
 „ sig met de lasten aldaar te betaalen, soo wel op
 „ de Waaren, dewelke sy daar aanbragten, als op
 „ die geene, die sy daar quaamen inhandelen, son-
 „ der te onderfoeken, of men deselve niet kon ont-
 „ gaan en menageeren; door de Goederen direct
 „ van de plaatsen der selver Product te gaan haal-
 „ len, en andere wederom ter plaats van der sel-
 „ ver vertier te brengen: men betaalde den Ne-
 „ derlander sijn Lasten met genoeg, sonder ver-
 „ der onderzoek.

„ MAAR seedert de voorleeden eeuw, is het
 „ systhema van de Commercie in gantsch Europa
 „ verandert: de vreemde Natien, siende de ver-
 „ baafende uitwerking van onsen Handel, en tot wat
 „ hoogte de Republicq door deselve alleen geklom-
 „ men was, hebben sig meede op de Commercie
 „ gaan toeleggen, en om onse meergenoemde
 „ Lasten te ontgaan, heeft men sijne overvloedige
 „ Producten gaan transporteeren voorby ons Land
 „ ter plaats van deselfs meeste consumptie, en
 „ daar teegen wederom uit de eerste source gaan
 „ inhandelen het geene men manqueeerde.”

V O O R zoo verre dan als de vreemde Mogeñd-
 heden zich toegelegd hebben, om de vaart en koop-
 handel hunner Staaten in die takken te bevoordee-
 len, welke of geheel of meestendeels in onze hand-
 den waren, heeft de *concurrentie*, daar uit gesprod-
 ten, ons zekerlijk daarin gehinderd, en verminderd:

finis

(b) Ib. bladz. 27. en 28.

ring doen lijden: maar zoude die concurrentie zulk een gevolg wel gehad hebben, indien wij in staat waren gebleeven dezelve te overwinnen, gelijk wij die in voorige tijden overwonnen hebben? Dit is het, waar het eigenlijk op aankomt.

Ik meen hier mede genoeg gezegd te hebben, ter wegneeminge van het algemeen vooroordeel, dat het verval van onze vaart en koophandel veroorzaakt is door het deel, het welk vreemde volken getracht hebben daar in te krijgen. Ik heb te meerder noodig geacht, om mij over dit vooroordeel zoo breed uit te laten, vermits het in deze zaak even zoo gelegen is, als met een zieken. Zoo lang als men met een vooroordeel over de oorzaak van eene kwaal behebd is, en die aan eene verkeerde oorzaak toeschrijft, stelt men de anderen ter zijde, en men werkt verkeerd. Dus gaat het ook in den Burgerstaat: zoo lang als men deszelfs verval toeschrijft aan oorzaken, welke 'er de eigenlijke oorzaken niet van zijn, ziet men de rechte over 't hoofd; en de weezenlijke hulpmiddelen blijven achter. Op dezelfde wijze is het met het verval van onzen koophandel en zeevaart gelegen. Zoo lang als men zich verbeeldt, dat wij hetzelfde meest al te wijten hebben daar aan, dat de vreemde volken zich te vooren op geen koophandel en scheepvaart toegelegd hebben, en nu al, zoo lang zal men de andere en weezenlijke oorzaken ongemerkt voorbijgaan, en de eigenlijke hulpmiddelen ongebruikt laten. 'Er is een ander vooroordeel, daar ik met een woord van spreken moet.

Van de Pracht.

MEN schrijft het verval van den koophandel ook toe aan de pracht. De pracht en weelde kunnen op zich zelve den handel van een volk niet doen

doen afneemen. Zij strekken eerder onophoudelijk om dien te doen aanwasfen, nademaal zij de behoeften des levens vermeerderen. Wanneer de pracht en weelde een koopman te gronde doen gaan, komt een ander in dezelfs plaats. Het is voor den Staat onverschillig, of Pieter dan of Jan den handel drijft. Indien men de voornaame Comptoiren te Amsterdam opnam, zoude men 'er slechts zeer weinigen vinden, welke voorouders, ten tijde van de oprichting onzes Vrijen Staats, kooplieden zijn geweest. De oude huizen zijn niet meer in naam; die geen, welke 'er tegenwoordig den grootsten handel drijven, zijn nieuwe Comptoiren, welke, of in de plaats der ouden zijn opgevolgd, of zich, sedert korten tijd, daar hebben nedergezet. Dus gaat de koophandel geduuriglijk van het eene huis tot het andere over; om dat dezelve zich natuurlijk tot den vlijtigsten en zuinigsten van hun, die 'er zich op toeleggen, wendt. Het verval van vaart en koophandel zoude dan in zoo verre aan de pracht en weelde kunnen toegeschreeven worden, als dezelve strekken om de kooplieden een prachtiger leven te doen leiden dan hunne winsten en de gevaaren van verlies het kunnen draagen; en waar door menig Comptoir te gronde gaat: doch wie ziet niet, dat deze oorzaak slechts werkt op den koophandel van de kooplieden in 't bijzonder, welke zich door pracht en weelde verloop, geenzins van den algemeenen koophandel? Want zoo lang als de pracht en weelde de vermogens van hen, welke zich daar aan overgeeft, niet te boven gaan, zal 'er zijn bedrijf in zaaken van koophandel niet door lijden. Het is geheel wat anders de pracht en weelde zedelijk te beschouwen, dan die met betrekking tot den koophandel te overweegen. Ook zijn de twee

woorden *Pracht* en *Weelde* van eene vrij onzekere betekenis. Alle pracht en weelde zijn niet van denzelfden aart. Daar zijn 'er die zelfs, in de plaats van *zedelijk kwaad te zijn*, *zedelijk goed* zijn: het komt 'er alleen op aan, waar in men die doe bestaan, en wat de vermogens en de bijzondere staat der burgeren toelaaten. Men schrijve het verval van onzen koophandel dan niet toe, noch aan den naijver der vreemden, noch aan onze pracht en weelde. Men dringe tot den eersten oorsprong der kwaale; en men vreeze niet van dien op te spooren, ofschoon dezelve ons tot eenige onaangename ontdekkingen mogt brengen. Eene goede huishoudster schroomt niet ontwaar te worden, dat zij zich nog aan een scherper toezigt, dan zij gewoon was te gebruiken, moet gewennen en binden.

DE lotgevallen onzer nederlandsche vrije gewesten toonen ons, dat, naar maate dat de koophandel en handwerken 'er vorderingen maakten, de Vorsten meerder onderstand van hunne landzaaten afeischten. Zie daar de oorsprong en eerste oorzaak van 't verval van onze vaart en koophandel. De Wethouders, om aan dien onderstand te voldoen, vonden zich genoodzaakt, om belastingen op de eetwaaren te leggen, en elke stad deed ten dien opzichte het geen haar gevoeglijkst scheen. Hier uit zijn de accijnfen en belastingen, den steden toebehorende, gesprooten, welke langzaamhand de neeringen en handteeringen hebben beginnen te drukken; en ongevoelig doen vervallen, gelijk eene kwaal, door welke een ligchaam, zonder eenige merkelijke zandoening, word aangetast, geduurig voortkruipt, de deelen van 't ligchaam hoe langer hoe meer aansteekt, en dus het ligchaam zelf ten val brengt. In sommige steden *verpachte* men deze belastingen, en in eenige andere deed men dezelve, door gaarders,

ders, daar toe aangesteld, *inzamelen*. Dit onderwerp verdient nauwkeurig gade geslagen te worden.

Van de Belastingen.

UIT het geen wij te vooren hebben aangemerkt, heeft men kunnen zien, hoe weinig de landzaaten oudstijds bezwaard waren met lasten, en vooral ten aanzien van den koophandel, sloopvaart, en levensmiddelen: de tollcn waren genoegzaam de eenigste hinderpaalen, welken zij daar in ontmoeten, en van dezelve werden zij, van tijd tot tijd, ontslagen. Het zoude ons te verre heen brengen, indien wij alles opzettelijk wilden nagaan, wat 'er van de vroegste tijden af, tot op den tijd van den laatsten Graaf, door de landzaaten is opgebracht. Ook zal het tot het bestek van dit Werk genoeg zijn, dat ik mij aan eene algemeene beschouwing binde, en mijnen Leezeren, welke 'er iet naaders van wenschen te weten, overlaate om 'er bij andere Schrijvers meerder onderrichting van te zoeken.

TEN tijde der graaflijke regeeringe, waren de Heeren der Heerlijkheden, gelijk het alle de Vassallen waren, verplicht, om zelve met hunne leenmannen den Graave te dienen, en zijnen staat te helpen beschermen. Van dien personeelen dienst werden de ingezetenen der steden of gedeeltelijk of geheel ontslagen: „ Zy moesten (zegt WAGENAAR) daarenboven driejarige of jaarlyksche *Bottingen* of *Beden* betaalen, en by byzondere gelegenheden, by voorbeeld, als de Graaf ten Keizerlyken Hove verschynen moest, als „ zyn Broeder of Zoon Ridder werdt, en als hy „ zelfs, of zyn Broeder of Zuster, Zoon of Dochter in de echt trad, moestenze ook zekere „ schatting opbrengen. Ook deedt de Graaf, by

't ontstaan van eenen oorlog, of uit vreeze hier voor, buitengewoone Beden aan den Lande (a)”. Deze beden of schattingen, welke in haaren oorsprong, voor een gedeelte, veel overeenkomst hebben met het geen men tegenwoordig nog in Frankrijk *vrijwillige giften* (*dons gratuits*) noemt, en die in de oostenrijksche erflanden, zoo wel als in Frankrijk, in gebruik zijn, zijn 't eigenlijk, welke aanleiding hebben gegeven tot de lasten, door welke de vaart en koophandel, en de fabrieken vooral, het meeste gedrukt worden. Wanneer de Graaven eene zekere somme geëischt, en de steden op dezelve zoo veel afgedongen hadden, als zij konden, en wanneer het beloop der penningen, die den Graave verstrekt zouden worden, bepaald was, werden de steden, volgens haaren tegenwoordigen staat, geschat. Elk van haar was meester, om tot het opbrengen van haar aandeel de middelen te verkiezen, welke haar het minst drukken- de toescheenen. Hier uit volgde, dat de steden meer of min opbragten, naar dat zij meer of min welvaarende bevonden werden, en dat de ingezetenen der steden, welke minst bloeiden, naar evenredigheid, minder opbragten; zoo dat de landzaaten de lasten droegen naar gelange, niet alleen van hunne daadelijke bezittingen en vermogens, maar ook, naar maate dat zij gelegenheid hadden om van hunne vermogens gebruik te maaken, en daar door in welvaart toe te neemen, of dat hun die gelegenheid ontbrak, en zij daar door in verval raakten (b).

Bij het oprichten van den Vrijen Staat is men van

(a) WAGENAAR *Vad. Hist.* D. III. bl. 183. en 184. Zie nog D. III. bl. 474. 480. D. IV. bl. 24-30. 37. 101. 290. 391. 472. D. V. bl. 10. 41. 372. 373. en 405.

(b) *Ibid.* op de aangehaalde plaatsen.

van dien regel, zoo 't schijnt, eenigzins afgewee-
ken, en, bij vervolg van tijd, schijnt men dezelve
geheel uit het oog verloren, en eenen anderen
aangenomen te hebben, welke, zoo 't ons voor-
komt, alle de binnensteden haaren bloei allengskens
heeft ontnomen, en die haar door den tijd vol-
strekt te gronde moet doen gaan. De belastingen,
ten behoeve van de Graaflijkheid, of van het
gewest, *provinciaale* genaamd, worden, sedert dat
gemelde tijdperk over het gantsche land op gelijk-
ken voet geheven; en die gelijkheid veroorzaakt
eene ongelijkheid, welke de steden, die min voor-
deelig dan de anderen zijn gelegen, ten verderve
leidt, gelijk men 't in een werk, eenigen tijd ge-
leeden in 't licht gegeven, heeft aangemerkt (a).

Overal, welke geschiedenissen men ook leeze, vindt
men belastingen op den koophandel, daar koop-
handel gedreeven word; maar, 't geen het meeste
te bejammeren en te beklagen staat, is, dat overal,
waar de koophandel opneemt en aangroeit, de be-
lastingen op denzelven geduurig vermeerderd en
verhoogd worden; en op dezelve wijze gaat het
met de fabrieken en manufacturen: even als of
derzelver voorspoed een al te zwaare last ware,
welke onophoudelijk, door eene vermindering van
voordeel, verligt moest worden; of dat de voor-
spoed des koophandels en der fabrieken een euvel
ware, wiens loop bij den duur, door den band
van schattingen, tegen gegaan moest worden.

Nog zijn 't de belastingen op zich zelve alleeh
niet, welke den koophandel en de handwerken
drukken; men moet 'er bij tellen de mislagen en
gebreken in derzelver heffing: voeg bij die twee

(a) *Les Interets des Nations développés relativement au Com-
merce.*

kwaalen de opkomst en het toeneemen van het gebruik van het crediet, van het geld opneemen, anders gezegd *Negotiatien*, en gij zult de eigenlijke plaagen onder het oog hebben, welke tegenwoordig de voornaamste en uitgestrekste Staaten van Europa kwellen en afmatten: plaagen die, onder anderen, bij ons de eerste en voornaamste oorzaken van het verval van onzen koophandel, scheepvaart en fabrieken zijn, en die onze gewesten zoodaanig verteeren, dat zij gevaar loopen van tot eenen laageren staat te vallen, dan dezelve, ten tijde hunner bijzondere Landsheeren, zijn geweest.

De Staaten van Holland verkreegen, in den jaare 1523, van Karel den V. de vrijheid om eene somme gelds op te neemen, waar van de renten 5000. guldens jaarlijks zouden bedraagen. De verderfelijke gewoonte van den Staat met schulden te belasten schijnt toen bereids in gebruik, en zelfs misbruikt geweest te zijn. Het verbod, door Karel den V. weinig tijds na dat hij Graaf geworden was, gedaan, en waar bij den steden en dorpen verbooden werd accijnfen in te voeren, en losrenten te verkoopen, zonder deszelfs verlot, doet het natuurlijk denken. Het verbod was heilzaam; had de Vorst zelf maar de steden en dorpen niet in de noodzaakelijkheid gebragt, om accijnfen in te voeren, ten einde aan zijne beden te kunnen voldoen. Daartoe moest geld gezogt en opgenomen worden; en om de renten te betaalen, moesten 'er accijnfen of andere lasten ingevoerd worden.

UIT de vertoogen, door twintig hollandfche steden, in den jaare 1531, den Keizer gedaan, kan men zien, dat de belastingen in zijn tijd reeds grootelijks waren toegenomen. Zij zeggen daar in, dat zij, om de beden, welken zij den Graaven moes-

moesten opbrengen, te vinden, waren genoodzaakt geweest, accijnsen of belastingen te leggen op de wijnen, bieren, graanen, turf en andere waaren.

Bij gelegenheid van den oorlog, dien Francois de I. tegen den Keizer, in den jaare 1541, ondernam, eischte de Landvoogdes van de Staaten der Nederlanden, 1. den honderdsten penning der goederen, welke werden uitgevoerd; 2. den tienden penning van de inkomsten der onroerende goederen, renten, boschen, rivieren, enz. 3. den tienden penning van de inkomsten of jaarlijksche winst der kooplieden. Daar werden sterke vertoogen tegen deze bede gedaan, en uit dezelve ziet men hoe schadelijk en drukkende de belastingen, welke in die bede voorgesteld werden, voor de vaart en koophandel waren: ook werden zij afgeschaft. Doch het aanhoudend afvorderen van onderstand, en de noodzaakelijkheid om daar aan te voldoen, bragten niet te min te wege, dat, hoe zeer zekere middelen van belasting afgekeurd werden, echter de belastingen hoe langer hoe meerder vermenigvuldigd werden. In den jaare 1543, werd 'er besloten, om nieuwe belastingen op den wijn, het bier, de lakenen, de zijde stoffen, fluweelen, het rundvee en andere goederen te leggen. Verscheiden Edellieden en eenige steden kantten 'er zich wel tegen, doch daar moest geld weezen; en om geld te krijgen waren 'er, gelijk het TACITUS mede bij ondervinding geleerd had, belastingen noodig. Bij alle gelegenheid, dat 'er geld moest opgebracht worden, werden de lasten verhoogd of vermeerderd.

HET uitrusten eener vloot van twintig schepen, welke men oordeelde noodig te hebben, om de zeeooverijen der Schotten te beteugelen, gaf,

eenigen tijd daar na wederom aanleiding, om eene nieuwe belasting in te voeren, naamelijk van vijf stuivers op ieder aam rhijnschen wijn, en iets minder op de andere wijnen; franschen alleen uitgezonderd.

OM van de grootheid dezer belastingen, gelijk mede van het beloop der opgenomen gelden, te kunnen oordeelen, moet men acht slaan op de waarde van het gemunte geld in die tijden. Uit de aantekeningen, te vinden in de *Recherches du Commerce*, ziet men, dat het dag-loon van een Metselaars Knecht, in den jaare 1488, geweest is 4 stuiv. en in den jaare 1775. 21 stuiv. zomer-loon; en 18 stuiv. winter-loon; en dat, in het jaar 1488, vier stuivers even zoo veel *Estelins* bedroegen, doch dat, in het jaar 1775, 21 stuivers 6½ *Estelins* waard waren. Volgens den Schrijver van dit Werk, het welk met zeer veel nazoek en nauwkeurigheid geschreeven is, stond de waarde van het geld, sedert de XVe. Eeuw tot den jaare 1777 als 1. tot 4. en de prijs der rogge als 1. tot 12; zoo dat, volgens die evenredigheid, een arbeidsman met 16 stuiv. nog maar een derde aan rogge zoude kunnen krijgen van 't geen hij, voor drie eeuwen, voor 4 stuiv. konde koopen.

NOG zijn het de belastingen niet alleen, welke op zich zelve den koophandel en fabrieken drukken: daar komt nog (gelijk wij 't zoo even aanmerkten) bij de wijze, om die uit den boezem van het volk te doen overgaan tot de schatkist van den Vorst of van het land; en die wijze is veeltijds drukkender dan de belasting, op zich zelve genomen. Het is niet te gelooven, hoe veel 'er van het geen op een volk geheeven word, aan de maat en strijkstok, gelijk men zegt, blijft kleeven en hängen, en hoe weinig 'er van te recht komt. Ook zien wij uit de Historien, dat de belastingen

op

op zich zelve niet zoo zeer, dan wel de aart derzelven, en de wijze van heffen het ongenoegen van 't volk heeft verwekt, en die opschuddingen en beroerten veroorzaakt, van welken de historien maar al te veel gewaagen.

OUDSTIJDs werden bij ons de belastingen op verschillende wijzen, weinig kostbaar, geheeven; doch door den tijd werden die ook met het vermeerderen der belastingen, bezwaarender. WAGENAAR, die ons eene korte schets derzelven, in zijne *Vaderlandsche Historie* heeft gegeven, spreekt 'er aldus van, ter gelegenheid van eenige nieuwgevorderde beden, in den jaare 1555.

„ DOCH de Edelen en Steden (zegt hij) (a)
 „ hadden sedert eenigen tyd, in overleg genomen,
 „ om 's Lands Imposten, op eenen anderen en een-
 „ paarigen voet, de doen heffen. Tot hier toe,
 „ waren, in de Steden, Inzamelaars van 's Lands
 „ Imposten aangesteld geweest; die dit jaar, re-
 „ kening deeden voor Gedeputeerden der Staaten,
 „ welker byeenkomsten de eerste aanleiding schyn-
 „ en gegeven te hebben tot de Instelling van een
 „ Kollegie der Gecommitteerde Raaden, welk, in
 „ laater tyd, het bewind over 's Lands Imposten
 „ gehad heeft. De meeste steden hadden maar
 „ éénen; doch sommigen verscheiden' Inzamelaars,
 „ waaruit eenige onregeltheeden reezen. Men
 „ had, by 't doen hunner rekening, bevonden,
 „ dat de Impost op de Wynen en Bieren, in 't voor-
 „ leeden jaar, op verre na, nog geene twintig
 „ duizend Ponden van veertig Grooten had opge-
 „ bragt; 't welk den Edelen en eenigen Steden
 „ veel te weinig schein. Zy oordeelden, derhal-
 „ ven, dat 'er meer van 's Lands Imposten komen

• zou

(a) *Vad. Hist.* D. V. bladz. 419. en volg.

„ zou, wanneer dezelve niet, tot groote kosten
 „ van 't Land, ingezameld, maar gelyk, in som-
 „ mige steden, al voor veele jaaren, ten opzichte
 „ der Excynsen, te geschieden plagt, in 't open-
 „ baar, verpagt werden. De Edelen in 't byzon-
 „ der hadden, in de jongste bede, niet willen
 „ bewilligen, dan onder uitdrukkelyk beding, dat
 „ de Impost, in alle de steden, jaarlyks, zou moeten
 „ worden verpagt. Haarlem, Delft, Leyden en Gou-
 „ da stemden terstond, met de Edelen. Doch Dort-
 „ recht en Amsterdam maakten, in 't eerst, eenige
 „ zwaarigheid. De Inzameling der Imposten geschied-
 „ de, in deeze steden, door Leden van de Vroedschap,
 „ die, veel ligt, hun belang zo wel niet, by de ver-
 „ pagting, meenden te zullen vinden. Evenwel, ga-
 „ ven die twee steden voor, dat zy by de inzameling
 „ blyven wilden, om dat 'er meer van kwam, dan zy
 „ van de verpagting konden verwagten. Doch zy
 „ lieten zig, eerlang, overstemmen. Men ontwierp,
 „ vervolgens, eene Ordonnantie op de verpagting,
 „ en een berichtschrift voor de Kommissarissen uit
 „ de Edelen en Steden, die dezelve doen zouden.
 „ — De Wethouders der Steden, daar de verpag-
 „ ting geschiedde, waren, by het doen derzelve, ook
 „ tegenwoordig. Men maakte 'er, kort na Paa-
 „ schen des volgenden jaars, eenen aanvang mede.
 „ En men bevondt, dat 'er, in 't eerste jaar, verre
 „ over de *veertig duizend ponden*, dat is, meer dan
 „ tweemaal zoo veel, van 's Lands Impost kwam,
 „ bij wege van verpagting, als te vooren, bij
 „ wege van inzameling. — Van deezen tijd af,
 „ is het verpagten van 's Lands gemeene middelen
 „ in geduurig gebruik gebleeven, tot dat, in den
 „ jaare zeventien honderd agt en veertig, niet
 „ lang voor het uitgeeven deezer Historie, alle
 „ Pagterijen, op eens, zijn afgeschafft geworden."

Wij behoeven hier niet te zeggen, dat de imposten en accijnsen thans niet meer bij *verpachting* maar bij *collecte* worden geheven; dat de *pachten*, op de Propositie van Z. D. H. Willem den IV. gloriged. na eene sterke tegenkanting, vooral van wegen de stad Amsterdam, welke te vooren zich tegen het verpachten verzet had, zijn afgeschafte; en dat 'er thans vrij meer van 't geen de ingezetenen opbrengen in 's lands schatkist overkomt dan te vooren, niet tegenstaande de dagelijks gepleegde fraudes, en offchoon de belastingen eerder verminderd dan vermeerderd zijn. Dezelfde Historieschrijver geeft ons eene lijst op van het beloop der eerste verpachtinge van den impost in de voornaamste steden, waar uit (zegt hij) (a) men derzelve „grootheid en vermogen, ten dien tyde, eenigzins afneemen kan.” Om dezelfde reden zullen wij die hier onder plaatfen (b), en daar bij opmerken, dat men, uit het beloop van den impost, als gaande ten dien einde over middelen van consumtie, eerder de volkrijkheid dan de vermogens eener plaats kan afneemen; vermits dezelve niet zoo zeer afhangen van de gegoedheid als wel van de menigte der ingezetenen: een arm man eet en drinkt zoo wel als een rijke, en als de belastingen

op

(a) *Vad. Hist.* D. V. bladz. 422.

(b) *Lijst van het gene de Steden bij de eerste verpachting opbragten.*

	Ponden.		Ponden.
Dordrecht.	4005	Alkmaar.	1372
Haarlem.	2400	Hoorn.	950
Delft.	5440	Enkhuizen.	1100
Leyden.	4300	Edam.	670
Amsterdam.	8940	Monnikendam.	400
Gouda.	2120	Medenblik.	270
Rotterdam.	2200	Woerden.	429
Gorcum.	1300	Naarden.	395
Schiedam.	575	Weesp.	158
's Hage.	3700	Muiden.	115

In 't geheel 41339 Gulde

op de noodzaaklijkste eetwaaren vallen, betaalt 'er de gemeene even zoo veel aan als de rijke.

WAGENAAR geeft ons ook eenen staat van 's lands achterweezen, welke wij ook hier onder zullen plaatfen (a).

D

(a) *Vad. Hist.* D. V. bladz. 421. en volg.

's Vorsten inkomsten uit de Nederlanden beliepen in 't jaar 1551. 327960 : 17 : 0

De Renten, door vermindering van inkomsten, door vervreëding van veel domeinen en andere lasten, van 't jaar 1551. tot het jaar 1556. merkelyk toegenomen zynde, beliepen nu 346818 : 5 : 5

Zoo dat 'er te kort kwam 18857 : 15 : 5

De Hofhouding, Wedden en Jaargelden der Amptenaaren, bedroegen jaarlyks 241574 : 19 : 0

Aan de bezetting in de Grensstedden, wāren voor zes jaaren aan levensmiddelen toegelegd 25000 : 0 : 0

De Penningen, by 's Keizerstyd opgenomen, beliepen 4230304 : 0 : 0

Die ten tyde des Konings 140000 : 0 : 0

Andere Schulden.

Aan de Stenden des Keizerryks 17465 : 0 : 0

Aan die van Antwerpen. 15000 : 0 : 0

Agterstallen wegens Aluin der nieuwe Vestingwerken. 36431 : 12 : 0

Aan Geschut en Krygsbehoeftens. 30000 : 0 : 0

Aan Mondbehoeftens. 238000 : 10 : 0

Aan geleende Penningen in 't jaar 1557. 600000 : 0 : 0

Aan Bootsvolk, welk den Keizer had overgevoerd. 42000 : 0 : 0

Agterstallen aan de Vlies-Ridders, Raaden en andere Amptenaaren. 129040 : 0 : 0

Aan het Krygsvolk, ten tyde des Keizers afgedankt. 607311 : 1 : 2

Aan 't Krygsvolk ten zelfden tyde in dienst gehouden. 329360 : 11 : 2

Aan Krygsvolk, by 's Konings tyd afgedankt. 132515 : 14 : 0

DE staat der schulden bedroeg, volgens die berekening, in den jaare 1557, 7,160,821. guldens. WAGENAAR merkt er bij aan, dat uit dezen staat bleek, dat de renten der opgenomen gelden, tegen acht ten honderd gerekend, jaarlijks omtrent, 400,000. guldens bedroegen; dat het land daar en boven meer dan twee millioenen schuldig was, en dat de andere jaarlasten, behalven de interesten, de inkomsten omtrent drie tonnen schats te boven gingen. Wat 'er van deze opgaave en berekening ook moge zijn, dit is ten minste zeker, dat 's lands schulden van tijd tot tijd gereezen, en de belastingen, om derzelve interesten en nieuwe beden te voldoen, merkelyk vermeerderd en verhoogd waren.

DE wapenen tegen Spanje opgevat zijnde, om het willekeurig vermenigvuldigen van schattingen, geloofsdwang, en 't vernietigen der verkreegen voorrechten en vrijdommen tegen te gaan, werden 'er middelen vereischt, om geweld met geweld te keeren. Prins Willem de I. had 'er zijne schatten toe besteed, en ter bescherming der ingezetenen tegen de spaansche tirannij, zijn goed verpand en zich in schulden gestoken. 's Lands Vaders en de ingezetenen getroostten zich het draagen van meerder lasten, in 't vooruitzigt van een meerder genot hunner natuurlijke, godsdienstelijke en burgerlijke rechten: en ieder jaat, dat de oorlog duurde, baarde nieuwe nooddrift, en dus ook vermeerdering en verhooging van belastingen. Men zal 'er eenig begrip van kunnen maaken uit de volgende schets.

IN het jaar 1583 was de belasting op den rhynschen of spaanschen wijn, reeds geklommen tot op 22. guldens 't Aam voor het land, en 8 guldens voor de steden. In het jaar 1607 werd die gesteld

op 48 guld. voor 't land, en 16 guld. voor de steden. Een stuk fransche wijn betaalde, in het jaar 1583, 13 guld. voor 't land en 6 guld. voor de steden; in het jaar 1607 werd zulks op 41. guld. voor 't land, en 9 guldens voor de steden gebragt. Het oxhoofd betaalde, in het jaar 1583, 13 guldens voor het land, en 4 guldens voor de steden; in het jaar 1607, 32 guldens voor het land, en 8 guldens voor de steden. Men dient hier aan te merken, dat men, gedurende de regeering der Graaven, bijna geene lasten of rechten voor het land hief; en dat de steden het alleen deden; om aan de beden, welke, zij den Graaven toestonden, te voldoen, en om de stedelijke kosten te kunnen goed maaken, waar toe den wethouderen het heffen van eenige belasting of het opneemen van eenig geld door de Graaven werd toegestaan; doch, bij vervolg van tijd, en bereids voor den opstand tegen Spanje, schijnt men daar van afgeweeken te zijn, en voor 'slands schulden gemeene provinciaale lasten en rechten over het gantsche land ingevoerd te hebben, die geduurig zijn vermenigvuldigd en vermeerderd.

De azijn betaalde, in het jaar 1605, 2 guld. 8 st, van 't Aam aan 't land; in het jaar 1623 was deze impost 4 guld. 16 stuiv. In het jaar 1583, betaalden de bieren eene belasting, op den volgenden voet geregeld: Een vat van 20 stuiv. betaalde 4 stuiv. Een vat van 30 stuiv. betaalde 10 stuiv. Een vat van 2 guld. betaalde 16 stuiv. de zwaarder bieren betaalden 42 stuiv. In het jaar 1624. werd deze impost gebragt tot 6, 16, 25. en 63 stuiv.; en, in het jaar 1633, is dezelve gebragt tot 11, 22, 30 en 48 stuiv. zonder den accijs der steden te rekenen, welke de helft mogt beloopan van het geen het land trok.

In het jaar 1583, was de belasting op de tarw
6 gul-

6 guldens van het last; in het jaar 1605 werd dezelve gesteld op 32 guld. 8 stuiv. in het jaar 1625 op 40 guld. 10 stuiv. in het jaar 1627, op 47 guld. 14 stuiv. en in het jaar 1636, op 63 guld. Die van de tarw met rogge vermengd, gemeenlijk *Masteluing* genaamd, was, in het jaar 1583, niet hooger dan 4 gulden. Men stelde dezelve in 't vervolg met die op de tarw gelijk.

DE impost op de rogge was, in het jaar 1583, 3 guldens; in het jaar 1605, 16 guld. 4 stuiv.; in het jaar 1625, 20 guld. 15 stuiv.; in het jaar 1627, 15 guld. 18 stuiv.; in het jaar 1636, 33 guld. 16 stuiv. De Gerst betaalde, in het jaar 1583, 2 guld., en werd vervolgens, in die zelfde jaaren, op 10 guld. 10 stuiv., 13 guld. 10 stuiv., 15 guld. 18 stuiv., 21 guld. 4 stuiv. gebragt.

DE Ordonnantie van den jaare 1583 spreekt niet van de boekweit: doch men vindt dezelve in die van het jaar 1605 belast met 6 guldens. Deze belasting werd naderhand in de hier boven aangewezen jaaren op 7 guld. 10 stuiv., 8 guld., 16 guld. 10 stuiv. gebragt. Men verminderde dezelve naderhand eerst op 11 guld. 15. stuiv. in de jaaren 1636, en 1642 op 9 guld. 16 stuivers.

IN het jaar 1583 werd de belasting op de zeep, welke ter fleet verkocht werd, gesteld op 6 stuiv. van de ton, 240 pond weegende, te betaalen bij den zeepzieder, en 2 guld. bij den eersten kooper te betaalen: dezès stuivers werden, in het jaar 1607, verdubbeld. Men verhoogde de belasting van 2 guldens, van tijd tot tijd; dezelve werd, in het jaar 1605, gesteld op 3 guld. 4 stuiv.; in het jaar 1623, op 6 guld. 8 stuiv.

DE impost op het zout, ter fleet verkocht wordende, was, in het jaar 1583, 4 guld. van de 100 tonnen, welke men gemeenlijk *honderd* noemt.

Deze belasting werd vervolgens op 4 guld 10 stuiv. gebragt; in het jaar 1625, werd dezelve op 6 guld. 15 stuiv. bepaald. Eene andere impost van ieder huisgezin geheven wordende, welke men in de Ordonnantie van den jaare 1583 niet vindt, was eerst niet hooger dan 4 guld. 10 stuiv. Bij de Ordonnantie van den jaare 1625 werd dezelve op 6 guld. 15 stuiv. bepaald, voor een huisgezin van acht perfoonen, en op 3 guld. 7 stuiv. voor een kleiner huishouden; eene verhooging, welke vervolgens door de belastingen meer en meer over alles, wat 'er toe konde gebragt worden, uitgestrekt werd tot zoodaanige hieden, welke uit hoofde hunner kostwinning genoodzaakt zijn zout te gebruiken, als de boeren, die zuivel maaken. In het jaar 1651, werd 'er een recht van veertien guldens ten honderd gelegd op het gerafineerde zout, en negen guldens op het klein zout, zoo op het zout binnen's lands gerafineerd, als het geen van buiten werd ingevoerd.

IN het jaar 1583, was de impost op het rundvee de twintigste penning van den koopprijs, zoo dikwijls als hetzelfde verkocht werd: deze belasting werd, in het jaar 1605, tot den zevenden penning verhoogd, en bepaald tot het slachtvee, en alleenlijk betaald moerende worden bij de slachting. De belasting op de paarden bleef, eenigen tijd, op den twintigsten penning, maar men veranderde dezelve naderhand. In het jaar 1583, vond men eene belasting op het hoornvee, van vier stuivers en een half, ter maand, van ieder beest, drie jaaren en daar boven oud; en van twee stuivers, vier penningen van ieder beest dat jonger was; men vindt deze belasting vervolgens verminderd op drie stuivers voor ieder beest van drie jaaren en daar boven, en voor die van minderen ouderdom op anderhalve stuiver:

ver: in het jaar 1625. werd deze belasting tot het dubbeld gebracht, dat is, tot zes en drie stuivers.

DE bezaaide landen waren, in het jaar 1583, reeds belast met vier en eene halve stuiver, de honderd en vijftig roeden 's maands. Deze belasting werd voor eenigen tijd afgeschaft, en vervolgens, in het jaar 1627, weder ingevoerd.

In het jaar 1598, werd de veertigste penning van de verkooping van alle onroerende goederen ingevoerd; in het jaar 1602, werd dit recht op den dertigsten penning gebracht; in het jaar 1617 strekte men hetzelfde tot de erfpachten, en tot den tienden uit; in het jaar 1655, werd dit recht tot den twintigsten penning verhoogd. Dit recht werd ook gelegd op de erfenissen, die iemand van zijdelingsche bloedverwanten opkomen, welk recht die zelfde Ordonnantien van het jaar 1598 tot 1655 van den veertigsten op den twintigsten penning hebben gebracht.

DE belasting op de ronde maat was, in het jaar 1600, 15 stuiv. van een last tarw; 10 stuiv. van rogge, gerst en andere waaren; van de mout 7 stuiv. 6 penningen; van erwten 15 stuiv.; van boonen 10 stuiv.; van allerlei zaaden, 23 stuiv. In het jaar 1625, werd deze belasting gebracht op 22 stuiv. 6 penningen, 15 stuiv., 11 stuiv. 3 penningen, 22 stuiv. 6 penningen, 15 stuiv., 36 stuivers, enz.

IN het jaar 1605, werden de boomvruchten onder eene belasting van den achtsten penning van den koop of de waarde gebracht: in 't zelfde jaar leide men. 1. Een recht op de kaarsen van drie vierde stuiver op het pond, hetwelk in het jaar 1626 met een vierde stuiver werd verhoogd. 2. Den achtsten penning op het brandhout; 3. Een recht op de turf van 7 penningen op de ton, 't welk in het jaar 1623 op 12, en in het jaar 1627 op

24. penningen werd gebragt; 4. Een recht op de koolen van 4 guld. 10 stuiv. op de maat, gemeenlijk *honderd* genoemd, hetwelk in het jaar 1622, op 8 guld., in het jaar 1623, op 9 guld. werd gesteld; 5. Den achttienden penning op de gouden lakenen, te rekenen van den koopprijs, 't welk in het jaar 1621 op den twaalfden penning werd gebragt.

HET recht op de waag vindt men in de jaaren 1607. 1621. 1624. en 1678. geregeld, zoo als men 't uit de Lijst, of Tafel, onder de Bijlaagen geplaatst zien kan (a).

DE suiker werd, in 1659, weder op vijf stuivers gebragt en de siroopen op vier stuivers de honderd pond gesteld. Men maakte, in 't jaar 1679, een onderscheid in de heffing van het waaggeld tuschen de verscheiden soorten van asche, of pot-en weedasch. Op de huiden, werd eene belasting van twee stuivers op de drooge, en van 3 stuivers op de natte huiden, van de honderd pond gerekend, gelegd; voorts ook de razijnen en vijgen. In 't jaar 1716 op de thee, moettende dezelve 16 stuiv. van de 100 pond betaalen; de koffi moest 12-stuiv. en de cacao 6 ft. van de 100 pond betaalen. Allerlei soorten van veeren, zoo bedde- als andere veeren, werden mede aan het recht van de waag onderworpen, en wel van 6 stuiv. de 100 pond. Ook werden de grove waren, als steenen, lood, kalk, enz. onder belasting gebragt. Alle deze belastingen zijn nog van tijd tot tijd verhoogd.

IN 't jaar 1621, leide men eene belasting op de olijf olie en traan van 8 guldens op de ton. Het volgende jaar, werd 'er eene op den zouten visch en ha-

(a) Zie Bijlaage E.

haring gelegd; van één gulden op de ton. - In het zelfde jaar, begon men den 40sten penning te heffen op het verkoopen der schepen en derzelve wand, zoo dikwijls als dezelve verkocht werden.

IN 't jaar 1623, stelde men een inkomend recht op den tabak van 6 stuivers op het pond: hetzelfde werd, in 't jaar 1624, tot 3 stuivers verminderd. In 't jaar 1644, vorderde men acht penningen van 't pond tabak van de carabische eilanden, eene stuiver van 't pond virginischen tabak; 2 stuivers van 't pond braziliaanschen, van den tabak uit de Caraques 3 stuivers, op het pond: dit inkomend recht werd, van tijd tot tijd, verhoogd of gemaatigd, naar de hoedaanigheid en soorten.

IN 't jaar 1624, werd het gezegeld papier ingevoerd. De eerste Ordonnantie stelt op de requesten een zegel van 2 stuivers; zoo als ook voor huurcedullen, contracten, certificatiën en diergelijke acten. De vonnissen en decreeten van rechters, de transporten, cessiën en andere acten van dien aart moesten worden geschreeven op een zegel van 4 stuivers, indien dezelve de somme van 600 guldens niet overtroffen; van 6 stuivers, indien zij de somme van 1200 guldens niet te boven gingen; en van 8 stuivers, indien dezelve grooter somme behelsden. De huwelijksche voorwaarden, de uiterste willen, de paspoorten, op een zegel van 8 stuivers. De privilegien, octrooien, de brieven van gratie, pardon, commissiën, brieven van *sureté de corps*, op een zegel van 8 stuivers. Dit is de korte inhoud van de eerste Ordonnantie; maar wel dra strekte men dit recht zeer verre uit. Men bragt'er, in 't jaar 1638, de obligatiën onder, moettende, die 600 guldens en daar beneden beliepen, op een zegel van 4, en die boven die som gingen, op een zegel van 8 stuivers worden geschree-

ven. De consultatien en advizen moest men schrijven op een zegel van 4 stuivers. Alle koopcontracten, transporten, polussen van asfuranctie, en eene groote menigte andere acten, gaven geen recht, en hadden geene kracht van verbintenis, indien dezelve niet waren geschreeven op een zegel van 4 stuivers. Men stelde in 't vervolg de huurcedullen op een zegel van 8 stuivers, indien de huur honderd guldens, en daar boven, bedroeg.

IN den jaare 1636 werd 'er een recht op het houden van dienstboden, van eene gulden op ieder derzelven, gelegd.

OP dien voet stonden de belastingen ten naasten bij, welke de oorlog tegen Spanje of op nieuw deed invoeren, of, van tijd tot tijd, verhoogden, behalven de licent-convooy-last- en veilgelden, tolrechten, en verscheiden andere, welken wij niet zullen optellen, om dat het ons oogmerk niet is, eene naauwkeurige lijst van alle de belastingen, welke onzen koophandel drukken, te maaken; maar eeniglijk te doen zien, hoe de lasten in Holland, van tijd tot tijd, zijn toegenomen, en welke gevolgen zulks voor onzen koophandel en scheepvaart moet gehad hebben.

DAAR de Vaderlandsche Geschiedenissen ons den steeds toeneemenden aanwas, vermeerdering en verhooging van lasten, zoo duidelijk aantoonen, staat nu te onderzoeken, of dezelve waarlijk zoo schadelijk en verderflijk zijn voor de vaart, koophandel, neeringen, handteeringen en fabrieken, als men voorgeeft. Een onderzoek, het welk mij noodeloos zoude schijnen, indien ik niet te meermaalen luiden van kennis, oordeel en verstand, ontmoet had, die 'er luchtig over heen praatten, en 'er niet alleen aan twijfelden, maar zich verbeeldden, dat de klagten der kooplieden desaan-
gaan-

gaande zeer ongegrond waren; en dat die alleen voortkwamen uit winzucht, vermits de lasten enkelijk op de winst der kooplieden en fabriekeurs vielen, en die winst wat besnoeiden, zich verzekerd houdende, dat, als de kooplieden en fabriekeurs zich met wat minder winst en voordeel wilden vergenoegen, de koophandel, de vaart en de fabrieken wel staande zouden blijven; verders nog in het vast begrip zijnde, dat het verval der fabrieken, neeringen en handteeringen, vaart en koophandel, aan de rijzende pracht en weelde, en niet aan de verhooging of vermeerdering van lasten, is toe te schrijven; daar bij nog vast stellende, dat, de kooplieden zich aan de pracht overgeevende, en als Vorsten willende leeven, daarom de middelen van hun bestaan, daar toe niet toereikende, in verval raaken, geenzins om dat zij te zwaar belast zijn. Zulke redeneeringen heb ik meer dan eens hooren maaken; en nademaal dézelve, en andere van dien aart, niet zelden bij de Vorsten en Overheden aangedrongen worden, en ingang vinden; en nadien de vertoogen der kooplieden daarom niet zelden in den wind geslagen worden, zal het noodig zijn, dat wij 'er ons wat breeder over uitlaaten, en dat wij de schadelijkheid en verderfelijkheid der belastingen, met betrekking tot de middelen van 't bestaan der menschen, ten klaarste aantoonen. Ten einde mijne gedachten en de klagen der kooplieden minder verdacht mogen voorkomen, en over de zaak zelve minder twijfel over te laten, zullen wij ons slechts bedienen van het geen wij 'er bij deftige, doorzichtige en kundige Schrijvers over aangemerkt vinden; en welke van zoodaanig gezag zyn als wij meenen, dat onze Leezers niet zullen wraaken.

MEN weet dat de Kancelier Baco de VERU-

L A M I O , een der schranderste vernuften, der uitmuntendste Geleerden, en teffens een der grootste Staatkundigen van zijnen tijd is geweest. Zie hier, hoe hij zich uitdrukt ter plaatse, daar hij over het oppergebied handelt (a). *Quod ad Mercatores; sunt illi instar Venae Portae: Qui nisi floruerint, potest quidem Regnum aliquod artus habere robustos, sed venas vacuas, & habitum corporis macrum. Vectigalia & portoria immodica raro Regis redditus adaugent. Etenim quod in partibus lucretur, in summa deperdit, commercii quanto diminuto.* T A C I T U S , een Schrijver, welke geen minder gezag heeft, spreekt genoegzaam op denzelfden toon: *Non in occulto est, (zegt hij) multos Principes acerbe per civitates conquirendis pecuniis plus invidiae quam virium domui suae addidisse* (b). SYMMACHUS, een man van uitmuntende verdiensten, die gebloeid heeft ten tijde van THEODOSIUS, VALENTINIANUS en ARCADIUS, vertoont, in een zijner brieven, aan den Keizer Valentiniaan geschreeven, hoe nadeelig het zoude zijn zekere maatschappijen van kooplieden met de belasting te bezwaaren, welke men haar wilde opleggen: onder anderen zeggende: *quod si adjiciantur insolita, forsitan consueta cesfabunt* (c). Zoodaanig eene uitwerking van overmaatige belastingen heeft de Heer MOREAU op 't oog, wanneer hij, spreekende van het recht der Overheden, om belastingen te leggen op de onderdaanen of ingezetenen van een land, zich aldus uitdrukt (d). „ Doch hoe volstrechter deze magt
„ zy

(a) *De Imperio*, pag. 95.

(b) TACITUS *Lib. III. Hist.*

(c) SYMMACHI *Epist. Lib. X. Epist. 27*

(d) *Plichten der Overheden*, bladz. 174. Een werk dubbel waardig om geleezen, herleezen en overdagt te worden.

„ zy, hoe noodzakelyker het is, dat zy wel ge-
 „ regeld worde; derzelve gebruik is noodzake-
 „ lyk, maar haar misbruik is verschrikkelyk. Het
 „ regt, om 't genot der bezittingen te vermin-
 „ deren, komt vry na aan de gevaarlyke magt
 „ om de eigendommen nutteloos te maaken; en
 „ het kan gebeuren, dat schattingen, zonder eenige
 „ maat gevorderd, de oorzaak, die dezelve wettigt,
 „ doen ophouden; want de Regeering heeft niets
 „ meer te beschermen, wanneer alles den Burger
 „ ontnomen is”. Met welke woorden de Schrij-
 ver aan den Koning voorhoudt, dat hij schattingen
 kan heffen, om de onderdaanen in 't bezit
 en in 't genot van 't geen hun eigen is, te be-
 houden; maar dat die oorzaak verdwijnt, zoo
 ras als de schattingen zoo hoog loopen, dat de
 ingezetenen, het geen hun eigen is, verliezen,
 alzoo 'er dan niets meer te behouden overblijft.
 Wanneer de schattingen of belastingen derhalven
 zoo hoog loopen, dat de neeringen en handteerin-
 gen niet meer staande kunnen blijven, dan vervalt
 het recht, om die te heffen, alzoo de oorzaak of het
 voorwerp, waar uit dit recht ontstaat, niet meer
 daar is. TACITUS schijnt dit ook te kennen te
 geeven, wanneer hij zegt: *Hi fructus, quibus
 Respublica sustinetur, qui si diminuantur dissolutionem
 imperii docemus* (a).

MOREAU voorts van het heffen van belastingen
 en de rechtmatige verdeeling derzelve, mitsga-
 ders over de onrechtvaardigheid, welke door eene
 ongelijke verdeeling ligt begaan word, sprekende,
 zegt: „ de belasting is onrechtvaardig, wan-
 „ neer zy, schoon al niet willekeurig zynde, alleen-
 „ lyk burgers van eene zekere orde drukt, die
 „ reeds

(a) *Annal XIII.*

„ reeds hun aandeel in andere onderstandgelden
 „ betalen; en de onregtvaardigheid is nog groo-
 „ ter, wanneer de orde, welke men te zwaar ge-
 „ drukt heeft, die is, wier arbeid den Staat zyne
 „ wezenlyke rykdommen verschafft”. — De be-
 „ lasting is eindelyk onregtvaardig, wanneer zy,
 „ terwyl men de betaling afvordert, het middel
 „ om die te kunnen doen, noodwendiglyk weg-
 „ neemt; en dit gebeurt altyd, wanneer zy den
 „ laatsten slag geeft aan den koophandel van een
 „ land, het welk geen ander middel van bestaan
 „ heeft dan den koophandel. Het kan dan niet
 „ anders zyn of de invordering moet iets on-
 „ menschlyks in zich hebben; en dewyl de behoef-
 „ ten van den Staat niet gedogen, dat dezelve iets
 „ verlieze, zoo valt de last genoegzaam altyd op
 „ eene orde van burgeren, die haar aandeel reeds
 „ heeft opgebracht (a)”.
 „

DE Schrijver van het boek, dat voor meer dan
 eene eeuw in 't licht is gebragt, onder den titel van
Aanwysing der heilsame politike Gronden en Maximen
van de Republike van Holland en West-Vriesland,
 beweert, dat men de *Visfers, Handeliers in hand-*
werken, de Negotianten, ende de Reeders in scheepen
ofte op vragt aanleggers, in die qualiteit, gansch
 niet behoorde te beswaaren, met haar onder eenig pre-
 text ietwes aan het gemeene Land te doen betaalen (b).
 Hoe vreemd en ongerijmd deze stelling ook zij,
 en hoe weinig de redenen van den Schrijver dezelve
 billijken, echter, voor zoo verre die strekken,
 om het nadeel en de verderfelijkheid der onmaati-
 ge belastingen aan te toonen, kan menze aannee-
 men. De fabel, die hij ons opgeeft, is op dit stuk
 niet

(a) *Plichten der Overheden*, bladz. 207. en volg.

(b) p. 77.

niet ongeestig uitgevonden. Zie hier, hoe hij die verhaalt. „ Immers hebben de *Ouden* deese *dwaasf*
„ *menfchen* vergeleeken by *muisen* die van de *vrug-*
„ *ten* eens boomgaars moerende leeven, bevonden
„ dat de *wortelen* ook fmaakelik ende voedfaam
„ waaren, fulks fy die bestonden te eeten, waar
„ door de *boomen*, die by gebrek van genoegfame
„ wortelen haar gewoonelik voedsel misten, min
„ vrugten droegen: en de *wijften* feiden waar het
„ van daan quam, maar wierden niet geloofd van
„ de *dwaasfer* en *gulfiger*, die in het omgraaven en-
„ de vreeten der wortelen volhardeden. Ende als
„ in den volgenden jaare booven deese onvrugt-
„ baarheid, door ftorm en vorft veele van hunne
„ wortelen beroofde, ende dien volgende quaalik-
„ gewortelde boomen om verre geworpen ofte uit
„ gevroofen wierden, foo waarschowden de *wijfe*
„ *muisen* weederom haare *dwaasfe broederen*: die
„ antwoordeden, dat niet het omwroeten, en wor-
„ tel-eeten maar de felle ftorm, en winter, daar
„ van oorfaak was: fulks fy voort gingen met
„ wroeten ende de wortelen te verflinden, tot dat
„ de boomen ende vrugten foo feer waaren ver-
„ minderd, dat beide *wijfe* ende *dwaasfe muisen*
„ van honger moesten fterven, ofte eene beetere
„ wooninge foeken.

„ Daar en booven leeren ons de oude *Historien*,
„ dat *Antigonus*, Konink van *Macedonien*, onver-
„ ftandig geld-gierig zijnde, niet te vreedten was,
„ met de gefontheit fijner Onderdaanen, ende de
„ profijten die hy ende fy genooten uit de impos-
„ ten op de *confumtie* der Vreemdelingen die fijne
„ *mineraale waateren* quaamen te drinken; fulks hy
„ de *fonteine* zelfs befwaarde, met een *impost* te
„ ftellen op iedere mate waaters. Het welk Gode
„ ende den natuure foo onaangenaam was, dat de
„ fon-

„*fahne* verdroogde, sulks hy daar naa de *gesont-*
 „*heit* sijner Onderdaanen, de *impasten* op de con-
 „*sumtien*, alsmede deese *super-impast* moëtede
 „*nissen*, van sijne eigene Onderdaanen, ende na-
 „*buurige Vreemdelingen*, vervloekt ende bespot
 „*wierd* (a)”. *gehastig in 172*

DE menigvuldige Requesten en Memorien, zoo
 aan de Edele Groot Mogende Heeren Staaten van
 Holland en Westfriesland, als aan Hunne Hoog Mo-
 gendheden, de Heeren Staaten Generaal der Veree-
 nigde Nederlanden, van tijd tot tijd, ingeleverd,
 zouden wij mede tot bewijs kunnen aanvoeren, in-
 dien zij niet bloot stonden, om als getuigen in hun
 eigen zaak gewraakt te worden. Ik zal er uit een
 groot aantal maar een onder de Bijlaagen achter
 dit deel plaatsen, om dat dezelve nog al uitvoe-
 rig beredeneerd is. (b).

INZONDERHEID kan ik mij nog beroepen op
 een gezag, dat alle overigen te boven gaat: naam-
 lijk het gevoelen van hun Ed. Groot Mogendheden,
 de Staaten van Holland en Westfriesland, en van
 Hunne Hoog Mogendheden, de Staaten Generaal der
 Vereenigde Nederlanden, het welk zoo eenvoud-
 dig en krachtig is uitgedrukt in de stukken, welken
 wij onder de Bijlaagen van onze eerste en tweede
 Deelen hebben bijgebracht (c). Alleenlijk zal
 ik er nog bij voegen, het geen men leest in de
Verhandeling, welke de *Propositie van Z. D. Hoog-*
heid

(a) Bladz. 79. De Heer Griffier VAN DEN HEUVEL,
 en de Heer ZILLISSEN, steilen de verhooging van lasten
 mede onder de oorzaken van het verval onzer neeringen en
 handteeringen. Zie de *Verhandelingen, uitgegeeven door de*
Hollandsche Maatschappij. D. XVI. bladz. 30. 444.

(b) D. II. bladz. 161. Bijlaage A. D. I.

(c) D. I. Bijlaagen A. R. S. D. II. bladz. 162. Bijlaa-
 gen K) en volg.

heid Prins Willem den IV. glor. ged. verzeld heeft, met deze woorden: „ en met regt mag men zeggen, dat het alleen aan deese lasten te attribueeren is, dat de Commerce van deese Landen gedeverteerd, en by onse nabuuren is overgebracht”: eene waarheid, op welke die geenen, welke over het onderwerp, het welk wij hier verhandelen, geschreeven hebben, niet genoëg, zoo 't mij voorkomt, zijn staande gebleeven (a), en die wij nu nader zullen betoogen.

MET een enkel voorbeeld, kan men die waarheid allerbevattelijkst maaken. Stel twee Schrijnwerkers van gelijke vermogens, ijver, kunde, werkzaamheid en bekwaamheid. Laat den een voor ieder kabinet, het welk hij verkoopt, moeten opbrengen 3 gulden, en stel dat hij daar nog bij winne 2 guld. hij zal met het verkoopen van duizend kabinetten, 2000 guldens winnen, en daar van kunnen leven: en teffens 8000 guldens opbrengen: zoo lang als de ander even zoo veel moet opbrengen, staan zij gelijk: maar stel verder, dat het opbrengen tot 9 guldens rijze, en dat hij van 1000 guldens leeven kan, dan kan hij nog zijn handwerk aanhouden: zoo lang naamlijk als de ander zijne winst van 2 guldens niet vermindert; maar, wanneer de andere, in de plaats van 2 guldens te willen winnen,

zich

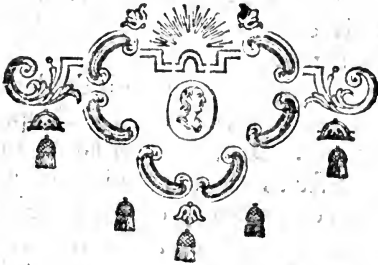
(a) De Heer van HEUKELOM, Laken-Fabrikeur te Leyden, die, in zijn overheerlijk en bekroond *Antwoord op de Vraag, voorgesteld door het Provinciaal Utrechts Genootschap van Kunsten en Wetenschappen*, het nadeel, het welke de hooge arbeidsloozen aan de Fabrieken hebben toegebracht, zoo klaar en blijkbaar heeft voorgesteld, en beweezen, schijnt zijne overweegingen op de voornaamste oorzaak der verhoogde arbeidsloozen, naamlijk, de belastingen, niet te hebben willen uitbreiden: mogelijk heeft hij verkoozen, om 'er zich niet over uit te laten.

zich vergenoegen wil met eene gulden winst; dan is het blijkbaar, dat die geen, welke 9 guldens moet opbrengen, de kabinetten niet kunnende verkoopen zonder winst, zijn handwerk niet zal kunnen aanhouden, en wel enkelijk om de verhooging van eene gulden op het geen hij opbrengen moet; en dus zal die geen, welke in de plaats van 9000 guldens, welke hij meende jaarlijks uit den arbeid van den Schrijnwerker te trekken, zelfs missen de 8000 guldens: want men kan niet stellen, dat de koopers, alles buiten dat gelijk staande, niet verkiezen zullen bij die geen te gaan, bij wien zij't goedkoopste gerijft worden.

Ik heb mij bepaald tot een stuk schrijnwerk, om het voorbeeld eenvoudiger te maaken: maar men brenge het over tot alles wat de schrijnwerker maakt, en men vooronderstelle, dat hij, uit hoofde, zoo van hooge arbeidsloozen, als van andere belastingen, al het geen wat hij maakt, tot den prijs niet kan geeven, als het andere doen, zonder verlies van de winst, die hem noodig is om te leeven, dan is, zoo wij meenen, allerzigtbaarst, dat hij zijn bestaan niet kan aanhouden.

TWEE zaken verdienen hier opgemerkt te worden: 1. Dat eene kleine verhooging van lasten een fabrikeur buiten staat kan stellen, om zijne fabriek aan te houden. 2. Dat de fabrikeurs en de kooplieden (want het geen wij hier zeggen omtrent de kooplieden heeft even eens plaats omtrent de fabrikeurs) rijk worden, niet om dat zij *duur*, maar om dat zij *veel* verkoopen; en derhalven moet de staatkunde, wel verre van uit den rijkdom der kooplieden aanleiding te neemen, om derzelve winsten te besnoeien, veel eer trachten om dien te vermeerderen; en hun *veel* te doen winnen. Wij leeven zekerlijk in geen land, daarwe voor willekeurige be-

belastingen te vreezen hebben, om aan de schraapzucht van eenen dwingeland te voldoen: de noodzaakelijkheid is, hier te lande, alleen de beweegende oorzaak, welke bij ons de Vaderen des Vaderlands tot het heffen van lasten dwingt: dan, uit welke oorzaak de opstapeling van lasten ook geboren moge. zijn, het zij uit eene dringende en dwingende noodzaakelijkheid, om al wat dierbaar is te behouden, het zij uit eene eigendunkelijke grilligheid van eenen Vorst, de uitwerksels zullen altijd dezelfde zijn; en 't zij die uitwerksels alleen, welke het onderwerp onzer beschouwinge uitmaaken, en tot welken wij nu overstappen.

 NEGENDE HOOFDSTUK.

Schadelijke Invloed der Belastingen op de Vaart, Koophandel, Fabrieken, Visfcherijen, en alle Neeringen en Handteeringen.

Zoo dra men overtuigd is, dat de belastingen, op het geen het voedsel van den gemeenen man uitmaakt, het bestaan voor de werk- en ambachtslieden in duurte doen toeneemen, en dat daar uit noodzaakelijk moet volgen, dat een arbeidsman dagelijks meer moet verdienen, dan anderszins; dan zal men ook overtuigd moeten zijn, dat zoodaanige belastingen de dagloonen moeten doen verhoogen, en dat het nadeel, hetwelk uit die verhooging geboren word, als een gevolg van de belastingen zelven aanzien moet worden.

HET eerste nadeel, 't welk uit de duurte der levensmiddelen voortvloeit, is een verloop van werk- en ambachtvolk. Die, in een land, bij brood en boter nog een stuk kaas kan genieten, zal zich niet begeeven op eene plaats, daar hij zich met brood en boter te vrede moet houden: hij zal die eerder verlaten, en zich begeeven daar hij de spijs, naar maate van het loon, beter koop vindt. De Voorzienigheid heeft ons in het gebruik der aardappelen, sedert ruim eene halve eeuw, een aangenaam en onkostbaar voedsel doen vinden. Men ziet het op alle tafels: maar het nut, het welk 'er het bestaan van den gemeenen man uit haalt, komt hier wel het meeste in aanmerking, offchoon hetzelfde zijn invloed uitstrekt over het algemeen bestaan van alle Inwoonders, en dus mede van de Fabriekanten, Manufacturiers en Trafikanten zelve, welke

ke, in hunne huishouding een minder kostbaar voedsel kunnende gebruiken, ook daar door geholpen worden in 't geen tot hun levens onderhoud benooidig is. Ik geloof niet, dat een Fabrikteur, of iemand, wie hij zij, welke deel heeft aan een Fabriek, of op eene andere wijze de nooddrift van den arbeidsman, voornaamlijk in onze binnen-steden, heeft gade geslagen, de verligting, welke de gemeene man uit het gebruik der aardappelen trekt, ontkennen, en te gelijk niet volmondig toestemmen zal, dat het 'er, hier te lande, deerlijk met de smalle gemeente zoude uitgezien hebben, was haar dit voedsel niet te stade gekomen (a).

Ik heb wel eens bedenkingen hooren maaken, over het nadeel, het welk het gebruik der aardappelen aan de voornaamste bron van 's Lands inkomsten toebrenghet, alzoo het middel van 't gemaal, het merkelykste gedeelte daar van uitmaakt, en dat het eeten van aardappelen het vertier van brood sterk vermindert. Ik wil het niet tegenspreken; maar het staat bij mij altijd vast, dat die bron van 's Lands Finantien bij den duur nog meerder zoude lijden, indien men dit nadeel wilde tegen gaan, en zulks om de redenen, welke ik bladz. 73. en volg. heb bijgebragt. Die bron zelve zoude, door verloop van neering en handteering en verdere ontvolking, geheel kunnen uitdroogen; vermits zij tot geen milde opgaave gebragt kan worden, dan door het vermeerderen van volk, dat wederom enkelijk door het *goed koop* leven kan verkreegen worden. Om deze reden hoop ik, dat dit zoo heilzaam en dienstig, ja zelfs zoo noodig voedsel voor den gemeenen man

(a) Men zie hier over de Verhandelingen, uitgegeeven door de Hollandfche Maatschappij. D. XVI. bladz. 47. en volg. 64. en volg.

man, nimmer met eenige meerdere belasting bezwaard zal worden.

HET verloop van bekwaam werkvolk is dan een der nadeelen, welke uit den invloed der belastingen voortvloeien, waaromtrent nog aan te merken staat, dat ouders hunne kinderen niet dan in den grootsten nood aan eenen arbeid of aan een ambacht zetten, daar, gelijk men zegt, geen droog brood aan te verdienen is; dat de kleine gemeente schroomt voor het aangaan van huwelijken; dat hier door de ontucht bevorderd word; waar uit wederom voortvloeit gebrek aan gevoegelijke kweekelingen, uit welken met 'er tijd bekwaame werklieden moeten opwasen; en dus eindelijk een gebrek aan bekwaame handen, om behoorlijk aan den arbeid te voldoen, terwijl de ijver en lust verdwijnen; en de smalle gemeente tot een soort van onverschilligheid, traagheid en luiheid vervalt: van welke kwaal, zoo die eens wortel geschooten heeft, zij naauwlijks te geneezen is: eene waarheid, welke men op sommige plaatsen dagelijks onder het oog heeft. De werkeloosheid ondertuschen baart armoede, en vermeedert het bezwaaren der armkassen, welke met behoeftigen worden overlaaden, terwijl de inkomsten van liefde-gaaven verminderen; zoo dat het land, in plaats van door de menigte van volk rijk te worden, in tegendeel zelfs hoe langer hoe meerder behoeftig word.

Om werkvolk te behouden en het nadeel, hetwelk wij daar aangewezen hebben, tegen te gaan en voor te komen, is 'er geen andere weg, dan de dagloonen te verhoogen; dit heeft men dan ook gedaan, maar het natuurlijk gevolg daar van is geweest, dat men ook den prijs van het gefabriceerde heeft moeten verhoogen; en daar uit is wederom gevolgd, dat andere volken onze mededingers hebben kunnen

wor-

worden, tegen ons aan 't werk zijn geraakt, en ons eindelijk in dit strijdperk zoodanig hebben overtroffen, dat het vertier van alle onze manufactuuren zich tegenwoordig meest bepaalt tot het geen binnen 's lands gesleeten word, en tot eenige weinige verzendingen naar buiten.

DE verhoogde prijzen onzer manufactuuren, een noodzaakelijk gevolg zijnde van de verhoogde arbeidsloonen, welke wederom voortspruiten uit de duurte der levensmiddelen, voortgebracht door de vermeerdering of verhooging van lasten, de verhoogde prijzen, zeg ik, hebben dus de vreemden, en in 't bijzonder Aken en Verviers (*a*) in staat gesteld, om, met gelijke qualiteit, de lakenen beter koop te kunnen maaken en leveren dan wij, en ons van de leverantien dier goederen te ontzetten; daar in het jaar 1614, zelfs die van Aken zich hier te lande kwamen nederzetten om de laken-fabriek te oefenen (*b*). Dus is de fabriek van greinen, welke wij van de vreemden, en in 't bijzonder van die van Brusfel, tot ons hadden getrokken, gelijk men, onder anderen, afneemen kan uit de benaaming van *Brusfelse Camelotten*, welke aan zekere greinen, te Leyden gefabriceerd wordende, als nog gegeeven word; wederom van ons tot de vreemden overgegaan. Wie toch zal mij betwisten, dat het beterkoop fabriceeren, met gelijke qualiteit, de reden is, waarom wij de fabrieken van de vreemden tot ons hebben kunnen trekken, en dat dezelve naderhand wederom door de vreemden van ons

(*a*) Eenige jaaren geleeden te *Bremen* zijnde, heeft de Heer Gildemeester, voornaam Koopman in die stad, mij verhaald, dat hij te vooren niet dan Hollandsche lakenen verkocht had, daar hij op den tijd, dat ik 'er was, geen andere dan van Aken en Verviers sleet.

(*b*) Zie D. I. bladz. 351.

hebben kunnen afgetrokken worden. Dezelfde oorzaken brengen bestendig dezelfde uitwerksels voort (a).

DE duurte der arbeidsloo­nen moest derhalven ook dezelfde uitwerking doen op alle andere fabrieken en trafieken, en dezelve doen afneemen en verminderen: en moet men zich dan verwonderen, dat we overal de fabrieken en trafieken te niet zien loopen? bij voorbeeld, den *Scheepsbouw*, de *Lijnbaanen*, de *Lint-Fabrieken*, de *Fabrieken van zyden stoffen*, het *Aardenwerk*, inzonderheid het *Delfsch Porcelein*, het welk door Engelsch, Rouaansch en andere vreemde aardewerken vervatigen word; de *Hoedemaakerijen*, *Papiermaakerijen*, welke wij, nu ruim eene eeuw geleeden, merkelyk tot afbreuk van die der Franschen vermeerderd hadden, Spanje, Portugal, Engeland en andere vreemde landen, inzonderheid mede de Oostenrijksche Nederlanden, van papier voorziende, en welke naderhand door den beter koop der Fransche papieren, die in ons land gesleeten worden, aan 't vallen geraakt, naauwlijks bestaan kunnen, offchoon de papieren, vooral de drukpapieren, sedert eenige jaaren, omtrent twintig­tig honderd in prijs zijn opgeslagen; al het welk aanleiding heeft gegeven, dat 'er in de Oostenrijksche Nederlanden zoo wel papier-molens opgericht, en de uitvoer der lommen verboden zijn, als *Zuiker-Rafinaderijen*, *Bierbrouwerijen*, alle soorten van *Ver-*
we-

(a) *Gera*, een klein aangenaam en zeer wel gelegen steedjen in Saxe, heeft zijn voorspoed te danken aan den goedkoop der levensmiddelen. Het bestaat uit aanzienlijke Fabrikanten en arbeidsvolk. De Heer SCHMIDEL, wien ik, bij deze gelegenheid, nog mijnen dank betuig voor de beleefdheden, van hem aldaar genooten, sleet een hoope greinen, op de Leipziger Misen, zond 'er naar Italië, enz. De laage arbeidsloo­nen overwoogen de meêrdere kosten van verzending.

werijen (a), Boekdrukkerijen, Plaatdrukkerijen, Oliefagerijen, Houtzaagerijen, Katoen-drukkerijen; welke drie laatste neeringen men in de Oostenrijksche Nederlanden, al mede tot merkelijke afbreuk van de onzen, heeft begonnen aan te leggen, en honderd andere fabrieken en trafieken meer, te veel om hier op tellen.

Nog zijn 't de Fabrieken en Trafieken niet alleen, welke door de duurte der dag- of arbeidsloonen geweldig lijden: die kwaal strekt zich uit over den gantschen koophandel. Tot het drijven van denzelven word veel arbeids vereischt, zoo met losfen, laaden, de waaren in pakhuizen op te slaan, aan- en van de waag te brengen, en wat dies meerder is. Hoe hooger de kosten daar op loopen, hoe meer de koopwaaren daar door bezwaard worden; alzoo die ongelden bij de waarde van 't goed moeten gevoegd worden, en dezelve in prijs doen stijgen; het welk voor handelplaatsen, daar de kracht van den koophandel in het stapelen, en in het maaken van éene algemeene markt bestaat, oneindig veel nadeel toebrengt: de vreemden daar door aangezet wordende, om zulke plaatsfen te ontwijken en andere te verkiezen, daar zij die meerdere kosten vermijden kunnen.

DEZELFDE duurte heeft in 't bijzonder haaren invloed op de Vischerijen; vermits, behalven het voedsel der vischeren zelve, alles wat 'er toe gebruikt word, zoo tot den aanbouw der schepen, als tot alle behoeften van gereedschappen, tonnen, netten, en wat dies meerder vereischt word; gelijk mede de arbeidsloonen na de vangst, om den visch te bereiden en bekwaam tot den verkoop te maaken, in prijs zijn opgeslagen; het welk dan ook

(4) Zie D. II. bladz. 324. en volg.

de vreemden, welke de visfcherijen konden oefenen, in ftaat gefield heeft, om 'er ons niet alleen in tegen te gaan, maar de vlag boven ons te voeren.

EN hoe zijn, federt veele jaaren herwaarts, en hoe worden de visfcherijen bij ons nog ftaande gehouden? Op eene wijze, welke mogelijk door geen volk kan nagevolgd worden, doch die derzelve verval niet altoos kan verhoeden. Het is bekend; dat die geenen, welken deel neemen in die visfcherijen, op dezelve doorgaande geen winst doen, dan voor zoo veel zij mede-leveranciers tot de uitrusting zijn; en dat zij hunne winst niet hebben uit het voordeel van de vangst, maar uit de winst van het geen zij geleverd hebben; zoo dat, wanneer de visfcherijen zelfs met verlies gedreeven worden, deze reeders, niet tegenftaande dat verlies, nog bij die rederij kunnen winnen, indien het verlies bij 't visfchen de winst op de leverantien niet overtreft. Doch hier uit volgt ook, dat die geenen, welke tot de visfcherijen geen leverantien kunnen doen, 'er ook geen deel aan neemen, en liever hun geld aan vreemden opfchieten; waar door deze tak van algemeene neering, in dewelke wij de Hamburgers, de Franschchen, en Engelschen tot mededingers gekreegen hebben, noodwendig verflaauwen, en langzaamerhand geheel te niet loopen moet. Men acht, dat de Franschchen met een weinig oplettentheids ons de haringvangst ligt zoude kunnen ontnemen; en dat het den Noord-Amerikaanen niet veel moeite zoudde kosten, om ons van de walvischen kabeljaauw-vangst te ontzetten. Zeker is het, dat, wanneer deze visfcherijen zoodaanige mededingers zullen vinden, dat de reeders niet in ftaat zullen zijn, om het tegen dezelve, zonder waarfchijnlijk verlies, uit te houden, zij 'er van zullen moeten afzien, of zich bepalen tot de visfcherij, welke

en-

enkelijk zal strekken tot het binnenlandsch vertier van visch; en daar mede zal dan de eerste grond van onzen rijkdom, naamelijk de visfcherij, geheel en al weggezonden zijn.

MEN rekent, dat de vaart en koophandel op de oost-zee en naar het Noorden meer dan de helft is verminderd. Dezelfde oorzaak, welke op de manufactuuren en de visfcherijen, en in 't algemeen op den koophandel werkte, moest dezen tak van onze vaart en koophandel al mede geweldig drukken, dewijl zij aan de Oosterlingen en Hanzé-fteden het voordeel geeft van beter koop te kunnen uitrusten, en dien handel te voeren dan wij; want de Rusfen, die van Deenemarken, van Lubek, van Hamburg, van Aliena, en anderen, zouden het tegen ons waarfchijnlijk niet kunnen uithouden, en onze havens niet voorbij vaaren, indien dezelve tegen even zulke zwaare dag- of arbeidslooonden te worstelen hadden. Het verminderen van dezen tweeden oorsprongelijken tak van onze vaart en koophandel, wier waardij zoo ernstig aan Keizer Karel den V. door de Staaten van Holland is vertoonnd geworden, heeft de vermindering van de vaart en koophandel op het Zuiden van Europa, de middelandfche zee, en andere gewesten na zich gefleept; en dus kan men zeggen, dat de volken van het Noorden en het Zuiden van Europa zich wederom in bezit hebben gesteld van eene vaart en koophandel, welchen wij tot ons hadden weeten te trekken. Het is te vreezen, dat dezelfde oorzaak, welke dien eerften tak van koophandel, en als men 't zeggen kan, den ftam van alle de takken van onzen algemeenen koophandel en vaart, bereids zoo ondergraven heeft, eindelijk eens onze geheele vaart en koophandel zal doen verdorren; en dat wij volkomen tot dien

staat zullen geraaken, welke door de Staaten van Holland zoo eenvoudig beschreeven word, en dienen kan tot een afbeeldsel van den toestand, in welchen onze hedendaagsche vaart en koophandel zich bevinden: Spreekende van de Tractaaten; door de Graaven aangegaan met Deenemarken, Noorwegen; Zweeden, Sleeswijk, Holstein; de Wendische, en andere Hanzé- en Oosterische steden, zegt de Keizer; dat de Staaten hem hadden vertoond, dat deszelfs voorzaaten meer *geneycht hadden geweest* tot het aangaan dier *Tractaeten*, „overmits dat meest alle goeden en Coopmanschappen van buyten gebrocht worden binnen den selven lande van Hollant, ende dat oick die gaten, als 't Smaersdiep ende 't Vlie, wese fende den mont van de Zee, den Coopluyden, comende met huere goede van Oosten, willende in den lande van Hollant arrmeren, zeer periculoos waren van stroomen; ongerieffelick van winden ende van ondiepten; als liggende achtien mylen van Amstredam, wese fende oick op sommige plaetsen boven anderhalf vaeme nyet diepe, soe dat die scepen in ende vuytvarende vuyt Hollant ten minsten twee reysen geligt moesten werden van den vrachten; tot grooten swaren oncosten ende Lasten van den Coopman, ende tot groot tytverlies; ende dat in Hollant gheen scepen en mochten arrmeren zonder piloten, die deselve scepen inbringen, dien den Coopman altemet moeste betalen vier; vyff en somtyts 10 oft 12 ponden grooten Vlaems, nae datter wint oft weder is; ende moesten oick geven van den scepen, comende van Oosten, geladen zynde, om eensdeels van den laedinge; overmits 't ondiep, te lichten, van elcken last 8 oft 9 st.; ende in tyde van windt en weder oft ys ganck, 24 oft 25 st: van elcken laste, behalven noch alle andere oncosten, als van thionnegheit
 • ende

„ ende diergelycke, zomen metter waerheyt bevin-
 „ den zoude: ende daeromme soe wast van noode
 „ zuetelick de zaeck te beleyden, ende zunderlinge,
 „ om den vrenden Coopman aen te halen, ten eyn-
 „ de dat hy gheen occasie hebben en zoude, andere
 „ havenen ende plaetsen te zoucken ende kiesen,
 „ verlatende Hollant; want de Cooplyden frequen-
 „ teeren de havene van Hamburch, Breemen, Eem-
 „ den, Engelant, &c. alsoe daer diepe schoone Ha-
 „ venen zyn, nyet en dragen zulcke lasten; en
 „ daeromme, een vrende Coopman, profyterende
 „ alleen de selve oncosten, zoude genouch winnen,
 „ ende mitsdien zyn Coopmanschap tot veel minde-
 „ ren pryse mogen vercoopen, dan die goeden,
 „ comende binnen Hollant, vercocht zouden mo-
 „ gen worden: waeren oick, overmits de voirsz.
 „ vryheden, tractaeten ende augmentatie van den
 „ negociatien, die scep en ongelyck meerder in ge-
 „ talle in Hollant gecomen, dan die in eenige ande-
 „ re landen oft provincien geweest hadden, daer
 „ doer oick wy voor Theunis, Argille en elders ge-
 „ dient zouden geweest hebben, en noch dagelycx
 „ gedient zouden mogen worden daer 't noot ware;
 „ van gelycken waren deur de selve vryheden en-
 „ de tractaten, die steden ende dorpen van Hol-
 „ land, zekere jaren herwärts, gepopuleert ende
 „ zeer vermeerderd geworden in volck, zoe wel in
 „ Waterlant als elders, daermen zich metter neerin-
 „ ge van drapperie behelpende was. Maer alsoe wy
 „ in den jare viertich laestleden nyet te vollen ende
 „ zekerlick, als te vermoeden was, geadverteert
 „ zynde van den natuere van den lande van Hol-
 „ land, ende oick van den voirsz. privilegien van
 „ den Coeninck van Castillien, onsen Heer Vader,
 „ hooger memorien, ende onser eyger confirmatie,
 „ Hoogelycken by Eede gesterct, tractaten metten

Ryc-

„ Rycken, Furstendom ende Steden voirsz. ge-
 „ maect, ende indifferentelyck geordonneert had-
 „ den, dat men van alle Coeren, dat buyten onsen
 „ landen ende provincchien gevoert zoude worden
 „ in vrende Landen, gehouden zoude zyn Congie
 „ ghelt oft gelycke ongelt te betalen, ende dat
 „ men de selve ordinantie poogde ter executie te
 „ leggen, soe hadden diverse Princhen ende
 „ Landsheeren, hebbende propicer havene dan die
 „ van Hollant, den vrenden Coopluyden, die al-
 „ leen *met vrydom getrocken worden, ende ter con-*
 „ *trarien met bezwarenisse verfaeght;* veele schoo-
 „ ne vrydommen gepresenteert, ten eynde zy luy-
 „ den hueren Coopmanscapen binnen hueren steden
 „ ende havenen zouden bringen, ende onder anderen
 „ gepresenteert vrydom, om huer lieden goeden
 „ ende Coopmanscapen vry in den selven landen te
 „ mogen brengen, ende weder in andere landen
 „ vercocht ende gevoert te mogen werden, stel-
 „ kende dezelve Princhen alleen imposten op *huer*
 „ *binnen gewassen goeden,* ende dit al behalven
 „ anderen vrydom, ende merckelick van den
 „ Coenink van Engelant ende Portegael, die den
 „ Oostersche Coopluyden presenterende ende ge-
 „ vende waren, meer dan huerlieden selvs onder-
 „ zaten, als vryheyt van thollen, huys Huyere,
 „ zolder Huyere ende dergelycke, soe dat men door
 „ desen huysdaechs bemercken ende sien mochte,
 „ dat in eenige vrende plaetsen ongelyck
 „ veel meer Oostersche scepen arriveerden, dan
 „ hier voirts plach te doen, doer 't welke die
 „ scepen van Hollant nyet alleen en begonsten te
 „ verminderen ende vergaen, maar worden oick in
 „ vrende landen groot getal van scepen alle jare
 „ getemmert, daar deur die Sciptymmerluyden ver-
 „ trocken in grooten getalle vuyt onsen lande van
 „ Hol-

„ Hollant tot Eemden, Breemen, Hamborch, in
 „ Ingelant ende elders, zulcx oick veel scippers,
 „ bootsgefellen ende diergelycke doende waren,
 „ ende deur deselve vryheden worden oick huyden
 „ 's daechs die Oosterfche waren in Engelant, Eem-
 „ den, enz. beter coop, ende tot beteren pryse
 „ gegeven ende vercocht, dan in onzen voorsz.
 „ lande van Hollant; ende opstellende meerder on-
 „ gelt, zoude 't zelve onse lant merckelick meer
 „ moeten declineeren, soe die waren in Hollant
 „ nyet gezocht en zouden worden; *want daer gheen*
 „ *afstreck en es, daer en compt nyet toe;* ende
 „ boven dit inconvenient, soe copen die Ooster-
 „ fche Coopluyden, comende in Engelant, we-
 „ der Ingelsche Lakenen, Wolle, Tin, Loot en
 „ ander goet, daar veyl zynde; van gelycken, den
 „ Oisterlinck, zeylende met zyn Coren in Spangnien
 „ oft Portugal, brengt wederomme Wynen, Olie,
 „ Zout, Specerien ende andere Coopmanscappen,
 „ de welke d'Oosterlingen vuyt dese landen plagen
 „ te halen, oft men plach die Oistwaerts te bringen
 „ by onsen onderfaten (a)”.

INDIEN de Staaten van ons gewest zich in on-
 ze dagen aan eenen Graaf moesten vervoegen, om
 de oorzaaken van 't verval van onze vaart en koop-
 handel, en derzelve tegenwoordigen toestand af te
 schilderen, zouden hun Ed. Groot Mogendheden
 'er wel een andere penceel toe kunnen gebruiken?

WAARSCHIJNLIJK zouden de Engelschen zoo
 sterk boven ons in den koophandel op Rusland
 niet geslaagd zijn, indien wij den handel even goed
 koop konden drijven als die Natie. Want wij zijn
 niet minder dan de Engelschen in staat, om op zes
 maan-

(a) Zie D. II. bladz. 282. en volg. D. I. Bijlaage A, bladz. 7-10.

maanden, een jaar, achttien maanden, ja zelfs twee jaaren te verkoopen; en daar en tegen voor gereed geld te koopen. Het is bekend, dat wij zelfs geld voor uit betaalen op landvruchten, die nog te veld of op den grond staan, en geld aan vreemde fabriekeurs voor uit schieten. De onzen zouden in Rusland kunnen doen het geen zij in andere vreemde landen doen; maar de goed koop der engelsche fabrieken, die zich ook nog door haare deugd aanprijzen, geeft den Engelschen in den handel op Rusland zulk een voordeel boven ons, dat wij 'er niet bij kunnen komen, en verre moeten achter liggen. Ook geeft die goedkoop der engelsche handwerken in 't algemeen hun zulk een voordeel boven ons, dat wij daar aan grootendeels de afbreuk, die zij ons in de vaart en koophandel doen, moeten toeschrijven. Ondertusfchen neemen de fabrieken, de koophandel en fchcepvaart zodaanig toe in Rusland, dat de Engelschen het groot voordeel, het welk zij 'er genieten, niet altijd zullen kunnen behouden; en met de minfte overweeing zal men kunnen overtuigd raaken, dat 'er in den koophandel van 't Noorden eene wifeling zal voorvallen, welke vast ten voordeele van den geenen, die de *goedkoop* aan zijne zijde zal hebben, zal uitloopen.

Ik heb zo even aangemerkt, dat het verval van onze vaart en koophandel in het Noorden van Europa, die, welken wij drijven in het Zuiden, moet doen vervallen. Om 'er volkomen van overtuigd te zijn, behoeft men slechts acht te slaan op den aart van den handel van *oeconomie*. Bij zoodaanig eene overweeing zal men bevinden, dat in het verval van den koophandel op de oost-zee en noordsche Staaten eene onfeilbaare en noodzaakelijke oorzaak van het afneemen van onzen handel op de Nederlanden, Frankrijk, Spanje, Portugal en Italië gele-

gelegen is. Het is bekend, dat de handel van *oeconomie*, welke door eene stad of volk gedreeven word, van denzelfden aart is, als die van een koopman, welke van den een koopt om aan den ander wederom te verkoopen, of, om de woorden onzer voorouderen te gebruiken (a), *die voeren, halen ende brengen, omme ende wederomme*. Een volk, het welk geen eigen vruchten heeft, gelijk wij, en zulken handel slechts tusschen twee of drie natien dreef, zoude een zeer bekrompen en zeerarmoedigen koophandel drijven, dewijl de wederzijdsche koopwaren van weinig natien niet in staat zouden zijn, om aan hunne onderlinge behoeften te voldoen. De voorwerpen van koophandel, welke zij zouden aan de hand bieden, zouden niet toereikende zijn, om een volk, wiens rijkdom uit een handel van *oeconomie* tusschen dezelve zouden moeten voortwellen, uit de gedaane winsten van het noodige te kunnen voorzien, een bestaan te geeven, of zoodanig eene winst toe te voegen, waar uit het zijne nooddrift zoude kunnen vinden. Zal derhalven onze koophandel, bijna geheel en al in eenen handel van *oeconomie* bestaande, iets beduiden, dan moet dezelve, om vruchtbaar te zijn, geheel Europa bevatten: dat is te zeggen, dat dezelve de koopmanschappen van het Noorden van Europa naar het Zuiden, en die van het Zuiden naar het Noorden moet voeren, halen, brengen, omme ende wederomme, ten einde wij met de noordsche waaren in het Zuiden, en met de waaren van het Zuiden in het Noorden kunnen handelen. Men hebbe hier alleen te letten, dat de handel, van welchen wij spreken, door ruiling geschiedt. De landvruchten en koopwaren van het Zuiden verschillen van die van het Noorden: het Noorden heeft

(a) D. I. Bijlaage A. bladz. 6.

heeft dezelveu noodig, en het Zuiden heeft van zijnen kant die van het Noorden van doen. Deze twee gedeelten van Europa ruilen geduuriglijk hunne wederzijdsche koopgoederen tegen elkanderen: en het grootste gedeelte van onzen koophandel heeft altijd bestaan in het bestier dezer ruilingen.

Om dit voordeel te genieten, moeten de onzen die wederzijdsche koopwaaren in handen weeten te krijgen, het zij door koop, het zij bij *commisfie*. Indien een derde in het Noorden komt, ende noordsche en oostersche waaren daar koopt, zo hebben de onzen niets, het welk zij tegen de waaren van het Zuiden ter ruilinge kunnen aanbieden: hetzelve heeft ook plaats, wanneer het Noorden deszelfs waaren regelrecht naar het Zuiden voert, en aldaar verkoopt: de onzen kunnen in dat geval den handel van 't Zuiden niet langer drijven, vermits deszelfs grondslag in andere handen valt. Dus sleept het afneemen of verval des noordschen en oosterschen koophandels, omtrent in dezelfde evenredigheid, het afneemen of verval van den handel op het Zuiden noodzaakelijk na zich. Even zoo veele laadingen als 'er in het Noorden aangelegd en met vreemde schepen naar het Zuiden gezonden worden, en welken wij daar door misfen, even zo veele laadingen van koopwaaren van het Zuiden worden 'er regelrecht uit het Zuiden naar 't Noorden gezonden, door welken onze handel in het Zuiden noodzaakelijk in gelijke evenredigheid moet verminderen. Dus is het afneemen van den koophandel op 't Noorden noodzaakelijk de oorzaak van eene evenredige vermindering in den koophandel op het Zuiden van Europa, en *vice versa*.

MEN onderstelle eens, dat de wederzijdsche waaren, zoo uit het Noorden als uit het Zuiden, bij ons gekocht en verkocht worden, 't zij dat zij bij

ons in *commisfie* of op *speculatie* ontbooden zijn; hoe men 't met het drijven van den koophandel ook begrijpe; vast zal het verval van de vaart en koophandel op het Noorden altijd dezelfde uitwerkfelen hebben. Men zal altijd in die, welke op het Zuiden gedreeven word eene vermindering, evenreedlg aan die, welke op het Noorden gefchiedt; ondervinden; en dus ook omgekeerd:

HET verval van de vaart en koophandel op het Noorden brengt ons nog een ander nadeel toe, het welk men dan eerst recht zal bemerken; wanneer 'er geen hulpmiddel meer voor te vinden zal zijn. Deze tak van koophandel eens zo verre verlopen zijnde, dat dezelve ons niet meer tot grondslag van oneindige andere takken zal verftrekken, zullen wij echter des niet te min genoodzaakt wezen, ons in het Noorden te moeten voorzien van eene groote menigte waaren, welken wij tot ons eigen gebruik niet kunnen ontbeeren. Wij zullen als dan aan het Noorden een slot van rekening moeten betaalen, hetwelk door niets zal kunnen vergoed worden. Wij hebben bijna altijd aan het Noorden een aanzienlijk slot betaald; doch zulks gefchiedde met ons daar en tegen een grooter slot van rekening uit het Zuiden te bezorgen, en de winst, welke wij door het *voeren, halen, brengen, omme ende wederomme* genooten, ftelde ons in staat, om ons van het noodige te voorzien. Wij betaalden met het geen wij wonnen. Het verlies van dit voordeel moet noodwendig onzen geheelen koophandel te niet doen loopen, en den Vereenigden Staat zijn aanzien, rijkdom en vermoogen ontnemen.

WANNEER de belastingen, welke de duurte der levensmiddelen veroorzaaken, zulk eene verfhrikkelijke uitwerking op alle neeringen en han-

teeringen doen, is het ligt te begrijpen, dat eene vermeerdering en verhooging van rechten op de vaart en koophandel voor dezelve niet minder schadelijk zijn: als daar zijn de *convooien* en *licenzen*, de *last* en *veilgelden*. Wij zouden bij het geen 'er de Staaten, ten tijde van Karel den V, over gezegd hebben, en het geen 'er in de meergemelde Verhandeling, gevoegd bij de *Propositie* van Z. D. H. Willem den IV. glor. ged. van geleezen word, niets te voegen hebben, was het niet dat de voorbeelden dikwijls meerder treffen dan de bloote bespiegelingen; waarom wij niet ondienstig achten in eenige bijzonderheden te treden, welke ten duidlijkste doen zien, hoe uit het heffen van de rechten op onze vaart en koophandel juist dat geene is veroorzaakt, het geen SYMMACHUS aan den Roomschen Keizer schrijft, dat te Rome zoude gebeuren, ten aanzien van een koophandel, welke men voorneemens was te bezwaaren; naamelijk, dat de koophandel zoude vervallen en de schatkist des Keizers, in de plaats van meer te krijgen, zelfs de gewoone inkomsten uit dien koophandel verliezen.

Wij hebben te vooren doen opmerken, hoe en tot wat einde bij ons de Admiraliteiten zijn opgericht. De noodzaakelijkheid om der spaansche Monarchië, in dien tijd de vermogendste van Europa, het hoofd te bieden, vereischte eene groote zeemagt; en naar maate de koophandel en de vaart zich uitstrekten, werd 'er grooter magt en dus ook meerder kosten vereischt: het was natuurlijk en billijk dat deze kosten gevonden werden op de voorwerpen, welke deze magt vereischten, en 'er het genot van hadden; en derhalven dat 'er middelen gebruikt werden, om uit de scheepvaart en koophandel te krijgen dat geene, het welke derzelver

ver bescherming vorderde. De rechten, die door de Admiraliteiten geheven worden, zijn mitsdien, in hunnen oorsprong, even zoo billijk en natuurlijk als alle de andere lasten, welke tot het behoud en onderhoud van 't Vaderland opgebracht worden. Het komt hier enkelijk aan op eene al te grootte verhooging en vermeerdering, welke de voorwerpen, die men behouden en beschermen wil, in de plaats van te behouden, en te beschermen, te gronde doen gaan.

GEDURENDE den oorlog tegen Spanje, werden de kosten der Admiraliteiten ten grooten deele gevonden uit de prijzen, welken men op den vijand maakte, gelijk blijkt uit de Instructie op de Admiraliteit, van den 13. Augustus 1597. Men hief daarenboven inkomende en uitgaande rechten (a). Dezelfen waren reeds in wezen voor de oprichting van den Vrijen Staat. In het jaar 1580, werd 'er eene Ordonnantie op gemaakt te Antwerpen, alwaar de Algemeene Staaten waren vergaderd, op gezag des Prins van Oranje, en in naam van den Hertog van Oostenrijk. Bij de Instructie, welke wij zoo even hebben aangehaald, was het den Admiraliteits Collegien geoorloofd *ten hoogste* eene somme van twaalf duizend guldens op te neemen, voor vier of zes maanden. Maar de nood deed wel dra bespeuren, dat het veel ligter valt zich een oogmerk voor te stellen, ontwerpen te smeeden, en schikkingen op 't papier te maaken, dan 'er zich aan te houden. Om in de behoeften der Admiraliteits Collegien te voorzien, vond men zich wel haast genoodzaakt de rechten en lasten te verhoogen.

I N

(a) Zie Art. XXVII. van de *Instructie*, in het *Recueil van de Zeezaaken* D. I. bl. 12.

IN het jaar 1623, werd 'er een regt van 16 stuivers van het last op ieder schip op Frankrijk, Spanje, Portugal, de middelandse zee en de Levant handelende, gelegd (a); en in 't jaar 1645, een recht op de koopmanschappen en schepen tot den noordschen handel bestemd. Het eerste werd genaamd *Lastgeld*, waarschijnlijk om dat het geregeld werd naar de lasten, welken een schip voerde. Het andere werd *Veilgeld* geheeten (b), denkelyk om dat het bestemd was om den handel te *beveiligen*. Deeze lasten hebben den handel noodzaakelyk hoe langer hoe meer moeten bezwaaren, naar maate dat de Admiraliteits Collegien zich in de noodzaakelykheid hebben bevonden van dezelve te verhoogen, zoo om daar uit de onkosten, welken het uitrusten en bemannen der vlooten vorderden, goed te maaken, als om de interesten van de opgenomen kapitaal, die zeer aanmerkelijk zijn, te vinden.

„ Men heeft reeds aangemerkt (zegt de jongst overleeden Heer Stadhouder in de bovenaangehaalde Verhandeling) „ en aan het hoofd van alle oorsaaken „ gestelt, die tot nadeel en versperring van den „ Koophandel gecoöpereert hebben, de swaare „ drukkende lasten, die onder verscheide benaamingen op de Negotie leggen, als de Convoyen „ en Licenten, de verhoogde Last- en Veilgel- „ den, het Premierregt, Waaggeld &c. en met „ regt mag men seggen, *dat het alleen aan deese lasten te attribueeren is, dat de Commercie van deese Landen gediverteert en by onse Nabuuren is overgebrogt.*”

Men kan ligt begrijpen, dat de Oosterlingen en de andere handeldrijvende volken uit het Noorden, wel-

(a) Gr. Placaat's. I. D. Col. 914.

(b) Ibid, Col, 2557.

welke hunne goederen en landvruchten herwaarts plagten te brengen, en zich voor lang op den handel van *oeconomie* toegelegd hebben, zeer wel hebben ingezien en begreepen, dat wij, door hun de koopwaaren af te koopen, en naar het Zuiden over te voeren, tusschen hen of die geenen, van wien de waaren uit de eerste hand moesten worden gekocht, en die, aan welken dezelve 't laatst moesten worden verkocht, slechts een derden persoon uitmaaken, dien zij niet alleen konden ontbeeren, maar die hun in hunnen koophandel sterk in den weg liep, en hun dien of gedeeltlijk of geheel onttrekken, aan zich haalen, en zelfs, door den tijd, hun den prijs hunner waaren stellen zoude. Deze steden hadden reeds, sedert langen tijd, rechtstreeks op de havens van Europa, waar de noord-sche waaren getrokken worden, gevaaren, en van daar die, welke in het Noorden getrokken worden, weder te rug gevoerd (*a*). Van oude tijden waren zij in 't bezit van die vaart en koophandel. Onze poogingen om 'er deel aan te krijgen, moesten gevolgelijk hunne jaloezij gaande maaken, en aanleiding tot vijandelijkheden tusschen hen en ons geeven; gelijk ook geschied is. Wij hebben 'er te vooren iets van aangetekend (*b*), en zullen nu slechts aanmerken, dat wij eerst tegen die steden kampten, doch eindelijk, en wel meest in den spaanschen oorlog, haar genoegzaam geheel en al uit de vaart en koophandel gezet hebbende, zij, op hare beurt, in deze laatste tijden, ons dezelve afhandig gemaakt hebben, door dezelfde oorzaken, welke onze poogingen begunstigd en ons

(*a*) Zie D. I. bl. 208. 212. 348.

(*b*) Zie D. I. op. de hier boven aangehaalde plaatsen.

in staat gesteld hadden, om 'er haar uit te weeren.

ONZE vaart en koophandel bestaat eigenlijk, gelijk wij te meermaalen aangetekend hebben, in het voeren, halen en brengen, omme ende wederom uit de havens van het Noorden naar het Zuiden, en van het Zuiden naar het Noorden, allerlei soort van koopmanschappen, na alvorens een stapel van dezelve bij ons gemaakt te hebben. Wij maakten tot dat einde bij ons een stapel van deze wederzijdsche waaren, en voegden daar bij alle andere soorten van koopmanschappen, welken wij van onze nabuuren konden krijgen; en op die wijze maakten wij bij ons de algemeene markt van Europa, waar uit wij de ladingen voor het Noorden en het Zuiden aanleiden, en onze nabuuren ook voorzagen van 't geen bij hen getrokken was. Op die wijze kwamen alle de koopgoederen van Europa op onze zolders, en werden 'er wederom van afgezonden. Deze algemeene markt eens bij ons gevestigd zijnde, werden wij ongevoeliglijk de bezitters van alle de koopmanschappen van het grootste gedeelte van Europa, alzoo dezelve aan ons verkocht en van ons gekocht moesten worden. Dit moest de Oosterlingen, de Hanzé-Steden en anderen, welke met ons op hetzelfde doelwit staroogen, geweldig in den krop steeken; weshalven niemand zich verwonderen kan, dat zij het voordeel, het welk onze hooge lasten hun van zelve gaven, gebruikt hebben, om ons te ontzetten van 't geen, waar van wij hen te vooren ontzet hebben.

DOCH het is niet enkelijk in het Noorden, dat wij den schadelijken invloed der belastingen gewaar worden; dezelve doet zich overal bespeuren. Hier bij komt nog, dat 'er bij iedere Natie verschillende bijzondere oorzaken gevonden wor-

worden, welke de hoofdoorzaak nog te meer in ons nadeel doen werken. Men heeft het, sedert weinig tijds, in de Oostenrijksche Nederlanden zoo verre weten te brengen, dat men de spaansche wollen, noodig tot de manufactuuren van die Gewesten, van Limburg, Luik en Aken, welke in grooten getale in een zeer bloeienden staat zijn, naar Oostende heeft weten te trekken. Wij waren, sedert langen tijd, in bezit van dezen handel. Dezelve kan te Oostende zoodaanig worden aangemoedigd, dat wij genoodzaakt zullen zijn, ons zelve aldaar van wolles voor onze leidsche en utrechtische fabrieken te komen voorzien. Wij staan ook op het punt, om onzen handel in hout, gelijk ook dien in koolzaad, en de olie, die uit hetzelfde geslagen word, in die zelfde gewesten te verliezen, door het oprichten van zaag- en oliemolens. Wij hebben 'er te vooren iet van gezegd (a).

Tot nu toe hebbenwe op de spaansche wollen slechts het voordeel van den stapel, en op het hout, het zaagloon verlooren; doch Oostende kan ligt eene regelrechte vaart op de plaatsfen, daar het hout wast en de wollen worden voortgebracht, krijgen, en hier door een grooter krak aan onzen koophandel toebrengen. Wij winnen tegenwoordig nog de vracht der spaansche wollen, welken de kooplieden van Oostende uit Spanje met hollandische schepen doen komen, en zij trekken het hout, voor hunne zaagmolens, uit Holland. Deze eerste stappen moeten ons voor een verderen voortgang doen vreezen, en bekommerd maaken, dat de Oostenrijksche Nederlanden, met 'er tijd, zullen ophouden zich bij ons te komen voorzien van oosten- en west-indische waaren, oliën, fransche, spaansche

(a) Zie bladz. 87.

sche en portugeesche vruchten en wijnen, en levantische waaren. Onze tegenwoordige oorlog met de Engelschen baant 'er hun den weg toe.

FRANKRIJK schijnt tot nog toe zich weinig toegelegd te hebben, om zijnen koophandel onmiddelijker te maaken, en, naar den uiterlijken schijn, zouden de onzen niets voor dezen tak, welke de rijkste van onzen handel op het Zuiden van Europa is geweest, te vreezen hebben. Het is niet waarschijnlijk, dat de Franschen wel zullen slaagen, indien zij ondernemen hunne waaren onmiddelijk naar andere volken in Europa te vervoeren, en van daar weder die, welken zij noodig hebben tot hun gebruik, voor hunne manufactuuren, of voor hunnen afrikaanschen en amerikaanschen handel te rug te voeren. Frankrijk schijnt zich te vergenoegen, van in zijne havens een zoo groot getal van schepen uit het Noorden, als mogelijk is, te lokken, en de scheepvaart der Hanzé-Steden bij zich uit te breiden, en dus eene mededinging in te voeren, welke gevoed en staande gehouden word door de voordeelen, welken 'er de wederzijdsche, zoo fransche, als noordsche en oostersche kooplieden bij vinden.

WAT nadeel onze koophandel door deze rechtstreeksche vaart uit de Oost-zee en het Noorden op Frankrijk kan lijden, zal men uit dit volgende kunnen opmaaken. Men rekent, dat de vaart van Frankrijk op deszelfs amerikaansche Volkplantingen, tot nu toe, het eene jaar door het andere geslaagen, 600 schepen aan den gang gehouden heeft. Het is waar, dat men slechts kleine schepen tot die vaart gebruikt; men ziet 'er weinigen, die grooter dan van 200. of 250. ton zijn, indien men de slaavenschepen uitzondert. De waaren, welken ieder dier schepen weder aanbrengt, zijn, door elkander gerekend, ten minste honderd duizend Livres waardig, dat is te sa-

men

men 60. millioenen. Laat men deze zeer middelmaatige begrooting van amerikaansch geld eens tot fransch geld brengen; zoo zullen deze waaren, in de havens van Frankrijk aangebragt, ten minste 40. millioenen fransch geld, prijs courant van Europa, bedraagen, waar van Frankrijk niet het vierde gedeelte gebruikt. De onzen zijn in 't bezit geweest van die waaren uit dat Rijk te haalen en naar elders te brengen. Doch de Hanzé - Steden steeken ons in dien handel naar de kroon; en men kan ligt uit de bovengemelde rekening oordeelen, voor hoe veele millioenen de Hanzé - Steden onzen koophandel in Frankrijk daar door doen afneemen. Deze rechtstreeksche vaart der Hanzé - Steden, vooral van de stad Hamburg, tegenwoordig de magtigste in den koophandel, de rijkste van 't Noorden, en, in veele opzigten, de mededingster van Amsterdam, moet ons doen vreezen, dat we ook het leveren van hout aan Frankrijk, en het voordeel, 't welk wij tot heden toe hebben genooten, van hetzelfde te voorzien van de bouwstoffen, welke deszelfs zeemagt vereischt, zullen verliezen.

GAAT men van Frankrijk over naar Spanje, zoo zal men bevinden, dat ook aldaar, uit die zelfde oorzaken, onze noordsche mededingers sterk zijn toegenomen; en men zal zien dat de last, welken de kooplieden van Cadix en Seville eertijds aan de hollandsche kooplieden plagten te geven om stoffen, lijnwaaten, papier en veele andere zaaken voor de ladingen der vlooten, der gallioenen, en registerschepen, naar de West - Indiën gezonden wordende, te leveren, nu in Engeland, en voornamelijk in Frankrijk en te Hamburg gegeven wordt. Het is natuurlijk, dat deze regelrechte vaart der noordsche steden aan Holland den invoer van bouwstoffen in Spanje moet doen verliezen. Het

voorrecht, hetwelk de Engelschen hebben bekomen, om in de baai van Campeche, naar hun welgevallen, hout te gaan kappen en te laaden, heeft den handel van Spanje zelf op de West-Indien in verval gebracht. Bij dit verval heeft gantsch Europa belang, dewijl gantsch Europa rechtsstreeks deel neemt in den west-indischen handel over Cadix. De sluikhandel, welken de Engelschen uit de Eilanden Jamaica en Providence op de spaansche Volkplantingen drijven, heeft dien handel voor de andere Natiën sterk verminderd, daar dezelve voor de Engelschen, zo zij schrijven, de rijkste tak huns koophandels is geworden. Het is niet te denken, dat men een zoo oud en wel staande gehouden voorrecht, het welk de Engelschen hebben weeten te bekomen, eens zal zien vernietigd; het is integendeel te vreezen, dat zij hetzelfde nog veel verder zullen uitstrekken.

DE onzen hadden, sedert het verdrag van vrede, in 't jaar 1661. tusfchen den Vrijen Staat en Portugal geslooten, meer deel in den handel op Portugal gekreegen, en deze handel was zeer voordeelig. De Engelschen maakten zich van denzelven meester door het verdrag van 't jaar 1703., zoo hoog geschat in Engeland. Bij hetzelfde verkreegen de Engelschen vrijdom van tol- en van andere rechten voor hunne manufactuuren. Door dit verdrag het uitsluitend voorrecht hebbende bekomen, om Portugal en Brazilië van wollen stoffen te voorzien, werden zij wel dra meester van al den handel op Portugal, zoodaartig dat zij jaarlijks, tot slot van hunne balans, eene sommé van omtrent 1500 duizend ponden Sterlings uit Portugal trokken. Zij hebben dit voordeellang genooten; en 't is ligt te begrijpen, dat onze algemeene koophandel, bij dit voorrecht der Engelschen in Portugal, eene gevoelige breuk kreeg.

DE koophandel op de middellandsche zee lijdt minder door de vaart der noordsche en oosterfche steden. Wij hebben slechts de kooplieden van Provence, en sedert weinig tijds, de Deenen daar in tot mededingers; doch dit is reeds meer dan genoeg, om voor verloop van dit gedeelte onzer vaart en koophandel te vreezen. De Franschen zijn de voornaamste, welke in de Levant hunnen koophandel krachtiglijk doen toeneemen; en zij zijn 'er in staat toe door den goedkoop prijs hunner stoffen, en door het voordeel, hetwelk zij hebben van 'er de suiker, de indigo, de martinieksche koffi uit de eerste hand in te voeren. Het toeneemen van den handel der Franschen moet noodzaakelijk den onzen doen afneemen. De Deenen, welken wij sedert weinig tijds in dien handel tot mededingers gekreegen hebben, moeten 'er den onzen veel nadeels in toebrengen, vooral ten aanzien van den invoer der noordsche waaren, omtrent welken de Deenen het voordeel hebben van 'er dezelve uit de eerste hand in te voeren, en bij gevolg beterkoop dan wij.

ONZE koophandel op Engeland heeft langen tijd twee bovenal dierbaare voorwerpen gehad, den invoer van graanen en uitvoer van wollen. Wij bragten 'er ook alle vreemde koopmanschappen, welken Engeland noodig had. De Engelschen, hunne manufactuuren sterk hebbende doen toeneemen, begunstigten die nog door het verbod van den uitvoer hunner wollen. Dezelve dus niet anders dan door middel van den sluikhandel kunnende verkrijgen, moesten wij noodzaakelijk dit gedeelte des koophandels verliezen, om dat zij ons door dat middel te duur kwamen te staan. De Acte van Scheepvaart van den jaare 1651, volgens welke geen vreemd schip andere waaren, dan die van zijn ei-

eigen land, in Engeland mag inbrengen, heeft onze vaart en koophandel op Engeland nog meer doen afneemen: wel is waar, dat die Acte in verscheiden opzigten voor ons is verzacht geworden, nademaal de Engelschen ons toelaaten verscheiden waaren uit Oost-Indië en Duitschland als eigen landvruchten in te voeren, maar echter heeft die Acte ons ontzet van het grootte gedeelte onzer vaart op dat Rijk.

Dus zijn de al te zwaare lasten, welken men zoo op alle zaaken tot 's menschen bestaan noodig, als op de scheepvaart heeft gelegd, de eerste en voornaamste oorzaak van het verval onzes koophandels. De rechten op de levensmiddelen hebben de dagloonen doen rijzen, het welk, den prijs van al wat 'er gewerkt werd duurder maakende, al den handel, welke uit de arbeidzaamheid des volks voortspoot, te niet heeft doen gaan, en den scheepsbouw en gevolgelijk ook de scheepvaart kostbaarder gemaakt. Dit heeft den kooplieden der steden van het Noorden, en vooral dien van Hamburg aanleiding gegeven, om den vreemden kooplieden dezelfde voordeelen, ten aanzien van het crediet, welken zij in Holland vinden, te geeven: hun ontbreekt maar, dat zij zoo niet voorzien zijn van allerlei soorten van koopwaaren: doch zij kunnen 'er toe komen en doen 'er moeite toe.

IN het onderzoek der oorzaken van het afneemen van onze scheepvaart en koophandel, hebben wij tot nog toe het oog slechts gehouden op de poogingen der handeldrijvende volken in 't algemeen, en van ieder dier volken in 't bijzonder, zoo in den handel van Europa, als in dien van de overige drie deelen der wereld; en wij hebben doen zien, hoe de belastingen eigenaartig strekken om deze bronnen van algemeene welvaart van de eene natie tot de

de andere, en van de eene plaats tot eene andere over te brengen. Het werkzaam vernuft des koopmans word 'er zelfs (wie zoude het gelooven) door aangezet, om zijn Vaderland te doen verliezen, het geen hij hetzelfde anders zoude doen winnen. De kooplieden beschouwen den koophandel niet, als of hij ten nutte van hun land moest strekken. Heeft men 'er somwijl een gevonden, die zich in eenige onderneemingen uit liefde voor het Vaderland begaf, hij mag onder de witte raaven geteld worden. In den gewoonen loop zoekt de koopman alleen winst, en daarop regelt hij zijne verkoopen, inkoop en onderneemingen. Dit belang is juist, wat den koophandel al deszelfs werkzaamheid geeft. Dit belang verpligt den koopman om in den grond kennis te neemen van de bron van alle koopmanschappen, en van de voordeeligste wijze, om dezelve uit de eerste hand tot de laatste te doen overgaan. Hij berekent de kosten van overvoering, van den stapel en van de arbeidsloonen en rechten; hij zoekt middelen, om kosten te vermijden, en zich het voordeel te bezorgen van uit de eerste hand te koopen, en aan de laatste te verkoopen. Alle de kooplieden van Europa drijven denzelfden handel als wij: zij koopen slechts om weder te verkoopen; het getal is 'er merkelyk van toegenomen bij verscheiden volken van Europa, daar de staat van koopman eertijds dat aanzien niet had, als dezelve thans heeft. Doch hier door is wederom veroorzaakt, dat de kooplieden geduurig in hun eigen land mededingers hebben, tegen wien zij kampen moeten, het welk de voordelen van den koophandel verminderen moet, nademaal ieder op 't zeerst zich toelegt om *goed koop* te weezen: en dit wet bij den duur hunne scherpzinnigheid. Daar uit is gantsch natuurlyk ontstaan, dat de buiten

tenlandfche kooplieden op nieuw begonnen hebben, om zich van de koopwaaren, ter plaatfe daan dezelve voortgebragt worden, te voorzien, in ftede van die in Holland te laaten koopen, en hunne koopmanfchappen te zenden naar de plaatfen, daar dezelve moeten worden gefleeten, of naar de stapelplaatfen, die 'er dichtst bij liggen, in ftede van dezelve naar Holland te zenden. Dus hebben de oosterfche kooplieden, in plaatfe van in Holland last te geeven, om amerikaanfche, franfche of fpaanfche waaren in te koopen, denzelven aan kooplieden in de franfche of fpaanfche havens geeven; en hebben hun de waaren van hun land, die in die havens getrokken waren, om te verkopen, toegezonden. Van den anderen kant hebben de franfche en fpaanfche kooplieden mede een voordeel gevonden om rechtsstreeks met de oosterfche kooplieden te handelen. Alle de kooplieden van alle andere handelplaatfen hebben begonnen eenen diergelijken rechtsstreekschen onderlingen handel op te richten en te onderhouden; en, indien deze wijze van handel drijven, die natuurlijk is, en zekerlijk dezelfs voordeelen heeft, algemeen word, zal de stapel van Holland 'er onbedenkelyk veel bij verliezen. Dit gebruik is reeds fterk toegenomen. Men kan zulks afneemen uit het groot getal vreemde fchepen, welke de Hollanders tot mededingers vinden in het grootfte gedeelte der havens van Europa, en uit het op vracht vaaren, 't welk de Friezen doen, die de koopmanfchappen van 't eene volk naar het andere overvoeren, en veele reizen doen, eer zij weder in hun Vaderland te rug keeren.

MEN vindt in de meermaals vermelde Verhandeling, gevoegd bij de *Propofitie* van den laatst overleeden Heere Erfftadhouder, een nog doorflaander blijk

blijk van de vorderingen, welken dit beleid in den
 koophandel, zoo nadeelig voor Holland, heeft ge-
 maakt. „ By het laatste Register (leest men daar)
 „ van den uitvoer van Suiker, Koffy en Indigo
 „ van Bourdeaux, van den 1 Juny 1750 tot ulti-
 „ mo Mey 1751, en uit de comparatie van die
 „ selve Waaren van Nantes na Amsterdam, Rot-
 „ terdam en na Hamburg, sedert 1. October
 „ 1750 tot 1 Augustus 1751 blykt het, dat
 „ van deese Waaren maar een vierde na deese Lan-
 „ den en drie vierde na Hamburg gescheept is, een
 „ partage die kort te vooren regt contrarie was”.
 Nog word 'er opgemerkt, dat de noordsche
 waaren naar Frankrijk, Spanje en Portugal wor-
 den gevoerd, zonder, gelijk voorheen, over
 Holland derwaards te gaan. Men kan ook ver-
 zekerd zijn, dat deze wijze van den handel tus-
 schen het Noorden en het Zuiden te drijven, ge-
 duurende achttien jaaren, grootelyks is toegenomen.
 Het belang en de kundigheid der buiten-
 landsche kooplieden doen hier ons beleid te kort
 schieten, om dat de hooge belastingen hetzelfde nut-
 teloos maaken.

DEZE oorzaaken doen de *Negotie in Commissie* te
 gronde gaan, en de wyze waarop eenige kooplie-
 den dezen handel drijven, heeft mischien mede iets
 toegebracht, om de *commissien* der buitenlandsche
 kooplieden af te keeren, en om bij gevolg den sta-
 pel te verarmen. Want, indien men bij de natuur-
 lijke en billijke kosten van de commissie, de inko-
 mende en uitgaande rechten en het waaggeld voegt;
 indien men de lastgeeevers ten volle laat betaalen
 rechten, van welken de Commissionaris slegts een
 gering gedeelte heeft betaald; indien de buitenlan-
 der bij 't inzien der rekening van verkoop of in-
 koop, den een of anderen trek van onrouwigheid
 heeft

heeft bespeurd; 'er zijn slechts weinige gevallen van dien aard noodig, om bij de buitenlanders nadeelige indrukfels te maaken; en ons den koophandel te doen verliezen.

MEN heeft kunnen opmerken; dat, wanneer onze koophandel in deszelfs opkomst was, de eene vordering de andere voortbragt: een aangewonnen tak van koophandel diende, om andere takken aan te winnen, en 'er voordeel uit te trekken. Tegenwoordig; nu de koophandel aan 't afneemen is, brengt de eene oorzaak van verval eene andere en somtijds verscheiden voort. Den handel afgenomen zijnde, de menigte der koopmanschappen krachtig op de markt zijnde verminderd, het getal der kooplieden altijd bijna hetzelfde blijvende, en de meesten zich op den handel van *commisfie* toeleggende, is de koophandel in 't algemeen niet toereikende, om hun allen bezigheid te verschaffen. Men kan hen vergelijken bij een groot getal uitgehongerde gasten, die zich bevinden aan eene schraale tafel, of waaraan men slecht opdischt. Hier uit ontstaan de onbetaamelijke aanzoekingen; de kuisperijen om commissien te bekomen, en dikwijls de onvoorzigtigheid om den buitenlanders aan te bieden van de commissie voor minder prijs, of voor niet waar te nemen; en men let niet, dat dusdanige aanbiedingen hun dieze doen te schandte strekken, en een onbedenklijk nadeel aan dat beroep doen, daar de handel in *commisfie* even zoo min getrouwelijk om niet kan worden waargenomen, als andere zaaken.

HET is bekend, dat de hollandsche kooplieden een magtig groot crediet aan Europa verleenen; en dat hetzelfde over alle plaatsen gaande hun eene provisie van een half ten honderd geeft. Om het gewicht van dit gedeelte des koophandels te begrip-
pen

pen, moet men acht geeven dat de overvloed van gereed geld en van de koopmanschappen, die in den koophandel van Europa zijn, niet in 't oneindige loopt, maar tot eene zekere hoeveelheid bepaald is. Men rekent, dat het gereed geld, het welk in den koophandel omgaat, niet verder kan strekken dan tot betaaling van het vierde gedeelte der koopmanschappen, die 'er in den handel voor handen zijn; dit nu is de reden, waarom 'er zulk eene magtige somme gelds in wisselbrieven omloopt, wier waarde bestaat in die der koopmanschappen, welker plaats zij vervullen. Door middel van dit papieren-geld zijn 'er in den handel van Europa even zoo veele tekenen van waardije, als 'er waardijen in de wandeling zijn. Ook is 't met behulp van dit papieren-geld, dat de waare tekenen der waardijen, dat is het goud en zilver, niet bestendig van de eene hand in de andere behoeven over te gaan, en dat de betaalingen voor 't grootste en 't meeste gedeelte zonder dat geschieden kan; daar dit papieren-geld aldus de plaats van 't weezenlijk geld, het welk in den koophandel is, vervult.

MEN kan het beloop van 't papieren-geld, hetwelk in den handel van Europa is voortgebragt, op verscheiden duizende millioenen begrooten. Een merkelyk gedeelte van deze verbaazende somme is men aan onze kooplieden verschuldigd: echter loopt 'er weinig papieren-geld voor hunne eigen rekening, en bij gevolg valt de *provisie* van een half ten honderd niet ten hunnen laste. Om zich een denkbeeld te vormen van het voordeel, 't welk dit papieren-geld aan onzen handel geeft, moet men nog opmerken, dat 't zelve, over 't geheel, en 't eene door 't andere genomen, alle twee maanden vernieuwd word, zoo dat, indien onze kooplieden voor twee millioenen, het geheele jaar door, voor re-

kening der buitenlander en trekken of accepteeren, hunne provisie van een half ten honderd, op 't einde des jaars, zes millioenen belooft; en dit is nog maar eene maatige begrooting, in vooronderstelling, dat hun handel in een bloeienden staat is. Op dien voet trekt onze koophandel een voordeel van zes millioenen uit den algemeenen handel van Europa.

DE overvloed van geld, het welk een groote koophandel bij ons heeft doen bijeen vloeien, is de eenige oorzaak niet, welke ons dit voordeel toebrengt; de groote voorraad der magazijnen en het geduurig verkoopen en inkoopen der koopmanschappen, welke 'er voor rekening der buitenlandsche kooplieden geschieden, doen 'er ook veel toe; zoo dat men noodzaakelijk dezen tak van koophandel vermindert, als men den in- en uitvoer minder doet worden: want dit moet noodzaakelijk de menigvuldigheid der verkoopen en inkoopen, en gevolglijk de gelegenheden om te trekken, en te accepteeren voor rekening der buitenlandsche kooplieden, en ons dus het voordeel van hun een crediet met een half ten honderd provisie te geeven, doen verminderen. Deze oorzaak van verval doet ook den handel van commissie afneemen, om dat die tak geringer word, naar maate van het afneemen van den in- en uitvoer, het gebruik van crediet te geeven met eene provisie van een half ten honderd, slechts als een gevolg van den koophandel in commissie moettende beschouwd worden, ofschoon men 'er thans, tot merkelyk nadeel van onzen algemeenen koophandel, veel verder medegaat.

UIT de vermindering van dit gedeelte van 't geen in den koophandel omgaat spruit wederom eene groote vermindering in de *discampte*. Ofschoon die

die zoo gewichtig niet is, is zij echter van belang. Men weet, dat 'er in Holland veele kooplieden zijn, wier handel voornaamelijk bestaat in het discompteeren van wisselbrieven, welken men deswegen *Discompteurs* noemt. Het discompteeren brengt aan den koophandel een groot gemak en vaardigheid toe; om dat een koopman of fabrikteur terstond wederom geld in handen krijgt om te gebruiken; dan dit is evenwel het voornaamste niet, dat wij hier aangemerkt willen hebben. Het voordeel, welk dit gebruik den Staat toebrenge, verdient meerder oplettenheid: dit voordeel bestaat daar in, dat het renten aan kapitaalen doet winnen, welke anders renteloos zouden blijven: indien men nu in aanmerking neemt, dat de wisselbrieven, die in Holland loopen en 'er gediscompteerd worden, voor het grootste gedeelte voor rekening der buitenlander loopen, zal men bevinden, dat het de buitenlanders zijn, welke die renten betaalen, en dat dit al wederom eene schatting is, welke onze koophandel van dien der andere volken trekt.

DE Assurantien maaken ook een tak van den algemeenen koophandel uit: dezelve geeft nog eene rijker inkomst voor den Staat, dan het voordeel, hetwelk het gebruik van crediet geeven door de provisie verschaft. Deze tak volgt ook de vermindering, welke de uit- en invoer ondergaat.

MEN moet echter ten aanzien van het magtig crediet, hetwelk de onzen aan Europa geeven, en 't welk ons het groot voordeel heeft toegebracht, waar wij zoo even hebben gesproken, aanmerken, dat hetzelfde door het misbruik, hetwelk 'er is ingevoerd, eene zeer verderfelijke oorzaak voor onzen handel is geworden. Wij zijn van eigenlijke kooplieden, commissienarissen; en van commissienarissen, betaalsmannen der buitenlander geworden. Om een be-

staan te hebben, of het geen wij hadden in staat te houden, hebben wij het crediet, hetwelk wij geeven, zoo verre uitgestrekt, dat wij ons bloot gesteld hebben aan verliezen, die grooter waren, dan ons vermogen konde en moest toelaaten. Aan dit misbruik van het geeven van crediet, moet men, naar het oordeel van kundige kooplieden, de groote bankbreuken toeschrijven, die, sedert weinige jaaren, in Holland zijn voorgevallen, en die het vertrouwen, hetwelk het algemeen in de vastigheid en zekerheid der zwaare Comptoiren in Holland gehad heeft, doende verminderen, wederom een zeer groot nadeel aan den algemeenen handel hebben toegebracht.

MEN heeft uit het verslag, het welk wij van de veroveringen, door ons in Indië gemaakt, en van de bezittingen, die wij daar hebben verkreegen, gedaan hebben, kunnen zien, hoe krachtig die veroveringen en bezittingen hebben medegewerkt, om den algemeenen handel, welken wij voor dat tijdperk dreeven, te doen toeneemen en uitbreiden (a). Men heeft met verwondering moeten opmerken, dat bijzondere lieden met een kapitaal, 't welk nog geen zeven millioenen kon haalen, middel gevonden hebben een van de magtigste rijken der wereld te stichten; dat zij dit gedaan hebben in een tijd, waar in zij de spaansche heerschappij te bestrijden hadden; dat zij genoodzaakt waren onbedenklijk groote uitgaaven te doen, om de kosten hunner krijgstoerustingten goed te maaken; en dat zij, in weerwil dezer kosten, zich nog in staat bevonden, een oneindig getal sterkten, magazijnen en openbaare gebouwen aan te leggen, en jaarlijks aan de houders der actien eene uitdeeling te doen, welke men,

in

(a) Zie D. I. bladz. 231.-308.

in de drie en veertig eerste jaaren, op 22 ten honderd, het eene jaar door het andere gerekend, begroot. Men staat verbaasd op het zien der snelle vorderingen, die wij in den loop dier tochten en krijgsverrichtingen maakten; en tot welk een verheven trap wij onze scheepvaart en handel wisten op te voeren: maar moet men zich niet even zeer verbaazen over het schielijk verval dier Maatschappije, welke tegenwoordig naar haaren ondergang schijnt te hellen. Wij hebben gezien, dat de jaarlijkse uitkeeringen allengskens, sedert het jaar 1649, zijn afgenomen, en dat in de jaaren 1771, 1772, 1773. en 1774. de uitdeelingen slegts $12\frac{1}{2}$ ten honderd zijn geweest. Wij behoeven al het geen wat 'er van den tegenwoordigen staat dier Maatschappije gezegd word (a) niet te gelooven, om overtuigd te zijn, dat zij ter naauwer nood het hoofd boven houdt. Men hoeft alleenlijk het oog te slaan op haare houding, terwijl ik dit, in Mei 1782, schrijf.

WAT mogen de oorzaken geweest zijn, die haar hebben in staat gesteld zoo groote uitdeelingen te doen in den tijd, in welken zij genoodzaakt was haare bezittingen, haaren handel en scheepvaart gewa-pender hand te verdedigen en te beschermen, en wat is de reden, dat zij in den tijd, in welken zij het genot van een vreedzaam handel, en slegts de maatige kosten tot een eenvoudig onderhoud noodig, heeft te draagen gehad, dezelfde uitdeelingen niet heeft kunnen doen? Deze zullen we nader onderzoeken, wanneer wij het verval dier Maatschappije bijzonderlijk onder het oog zullen neemen. Zoo het aan de eene zijde waar is, dat de
vaart

(a) Zie de *Staatkundige en Wijsgeerige Geschiedenis van de Bezittingen en den Koophandel der Europeaanen in de beide Indien.*

vaart en koophandel op Oost-Indië onzen algemeen koophandel sterk vermeerderd, onnoemelijke schatten in het Vaderland gebragt, en ons, voornaamlijk door de specerijen, koopwaaren bezorgd hebben, welken wij, als eigen landvruchten, ter markt kunnen brengen; is het, aan eenen anderen kant, niet minder ontegenzeggelijk, dat die vaart en koophandel veel tot het verval van verscheiden onzer fabrieken en trafieken hebben toegebragt. Zoo dra de Indische Fabrieken en Manufactuuren in Europa werden ingevoerd, moesten zij noodzakelijk mededingers der Europische worden. De dagloonen in Asia laager zijnde dan in Europa, moesten de Indische Manufactuuren de overhand op de Europische hebben, en daar door die doen afneemen. Nu konden de Europische Manufactuuren geen nadeel bij deze mededinging lijden, zonder dat de onze 'er ook gevoel van hadden.

DE Schrijver van *Les Interets des Nations, développés relativement au Commerce*, een werk dat boven veele anderen het leezen wel waardig is, merkt aan (a), dat Europa uit de ontdekking der Portugeezen het voordeel heeft gewonnen van de Koffi, de Thee, de Specerijen, de Drogerijen, de Salpeter, het Katoen, de ruuwe Zijde, de Caures, en andere waaren, beter koop over den Oceaan te bekomen, dan te vooren over de middelandfche zee, maar dat het dus niet gelegen is met de Oost-Indische Manufactuuren. „Het is zeker (zegt die Schrijver, en met reden) „dat de vaart naar Indië „over de Kaap de Goede Hoop dezelve in grooter „ter overvloed en in al te groote menigte in Europa heeft ingevoerd; en men kan niet ontveinzen, dat die handel dit werelddeel op tweederlei

(a) Tom. I. p. 345. in 4to.

„ lei wijze verarmd, met deszelfs geld en werk
 „ teffens te verminderen. De vermindering van
 „ geld (voegt hij 'er bij) verdient misfchien voor
 „ 't algemeen welzijn weinig opmerking: doch het
 „ is anders met het werk gelegen: het is zeker,
 „ dat de Indifche Manufactuuren een onbedenkelyk
 „ groot nadeel aan de Europifche toebrenge: en
 „ echter, 't geen eene zeer zonderlinge tegenftrij-
 „ digheid in de menfchelyke zaaken is, zijn het de
 „ Europifche volken, die de rijkfte en uitgeftrakte
 „ manufactuuren hebben, en aan welken bij gevolg
 „ de Indifche het grootfte nadeel toebrengen, die
 „ dezelve het allermeeft invoeren. *Men mag*
 „ *mifchien gedeeltelyk aan dien handel toefchryven*
 „ *den bijna zekeren val der Hollandfche manufactu-*
 „ *ren*, het nabij zijnde verderf der Engelschen, en
 „ het al te zichtbaare verval der Franschen.”

IN 't bijzonder kan men aanmerken, dat het In-
 difch Porcelein veel heeft toegebracht, om de Hol-
 landfche Plateelbakkerijen te doen vervallen; dat
 het gebruik van Koffi en Thee aan Holland meer dan
 drie vierde gedeelten der bierbrouwerijen, die 'er
 opgericht waren, en die 'er oudijds een groot voor-
 werp van vertier en handel uitmaakten, heeft doen
 verliezen (a). De gewoonte van Koffi en Thee
 te drinken, welke zoo gemeen is geworden, dat
 zelfs de behoefdigfte lieden 'er aan gewend zijn,
 heeft deeze aanzienlyke trafiek genoegzaam ge-
 heel en al te niet doen loopen.

DE algemeene oorzaaken van verval brengen
 dan wederom andere bijzondere voort; even als
 men, in het verval van den handel in 't algemeen,
 de oorzaak van het verval van verfcheiden bijzon-
 dere neeringen en handteeringen vind; bij voor-
 beeld

(a) Zie D. I. bl. 227.

beeld die, welke tot de scheepvaart, en het bewerken der koopmanschappen in den stapel behooren; de pakhuishuuren en makelaardijloonen, welke uit het verblijf en het verkoopen en koopen der waaren, op de markt geschiedende, voortspruiten. Deze huuren en loonen neemen toe- en af naar evenredigheid der veele of weinige waaren, welke in- en uitgevoerd worden, even als de handwerken, welke tot de scheepvaart, het laaden en losfen der schepen, en het bewerken der koopmanschappen in den stapel behooren.

LIEDEN, welke in den handel zijn ervaaren, en deszelfs loop en tegenwoordigen staat in Europa gade geslagen hebben, hebben opgemerkt, dat de voordeelen, welken de koophandel in het algemeen geeft, het zij aan de handeldrijvende volken, als een winst voor het gantsche land, het zij aan de kooplieden in 't bijzonder, niet meer te vergelijken zijn bij die geenen, welken dezelve eertijds, zelfs nog in den aanvang dezer eeuw, gaf. Door de menigte van kooplieden, wier getal in Europa onbedenklijk is toegenomen, en die elkander in den weg zijn, komen die voordeelen bijna uit op de dagloonen, welken het bewerken der waaren vordert, op de pakhuishuuren, sloop- of wagenvrachten, makelaardijloonen, commissiegeld, tol-inkomende- en uitgaande rechten, en eindelijk op het voordeel, het welk uit den omloop der tekenen van waardij voortspruit. Deze groote menigte van kooplieden heeft het koopen op *speculatie*, welk eeniglijk bestaat in het koopen op een vooruitzicht, dat de prijs der waaren zal rijzen, moeilijker gemaakt. De gelegenheden om met diergelijk een vooruitzicht te koopen zijn zeldzaamer geworden, dewijl de menigte der kooplieden, die alle iets te koop aanbieden, de waaren, op alle markten van Europa, altijd bijna even hoog houdt,

houdt. Hier uit kan men begrijpen, hoe bezwaarlijk het den onzen valle, om altijd bij ons een overvloedigen en wel voorzienen stapel van alle de waaren der vier werelddeelen, tusfchen de eerste en tweede hand, met voordeel te onderhouden, wanneer de belastingen op de fcheepvaart en op de handwerken, en wanneer de inkomende en uitgaande rechten de wezenlijke waarde der koopmanschappen verhoogden met eene nieuwe waarde van 5, 8. of 10. ten honderd daar en boven, welke haar het doortrekken of verblijf in den stapel toebrengt.

DEZE oorzaaken van verval zijn alleen in staat, om onzen koophandel tot die takken alleen, welke denzelven eigen zijn, en het niet mogelijk is, aan denzelve te ontnemen, te bepaalen. Wij moeten zoo lang naamlijk, als wij onze oost- en west-indische bezittingen behouden, den oost-indifchen, amerikaanfchen en levantschen handel, en onze visfcherijen behouden. Wij kunnen onze vaart op den Rhijn en de Maas niet wel verliezen, om dat de gelegenheid onzes lands den uitsluitenden handel op dezelve verschafft, noch ook den graanhandel, ten aanzien van welken die zelfde gelegenheid ons een voordeel verschafft, het welk gemakkelijk kan worden behouden. Maar indien alle de andere takken van onzen handel te gronde gaan, is het onmogelijk, dat 'er deze niet grootelijks door verzwakt zullen worden; en de oorzaaken van verval, eens in weezen zijnde, houden niet op toe te neemen. Het zijn kwaalen, die in 't begin weinig of geen gevoel verwekken, zachtens voortkruipen en ongeneeslijk worden. Men kan den koophandel beschouwen als eene rivier, die zich een nieuw bed maakt. Haare eerste afwijkingen zijn bijna niet bemerkelijk; doch als zij eens een nieuw bed heeft gemaakt, is het zeer moeielijk haar op haaren ouden loop te brengen.

gen. Dus is het met onze vaart en koophandel, met onze manufacturen, fabrieken en trafieken gelegen. Maar het euvel daar wij van spreken brengt nog anderen voort. Hoe meer de lasten in een land vermenigvuldigd worden, hoe meer, ik zal niet zeggen de ingezetenen, maar de scheepvaart en koophandel, bloot gesteld worden aan oneindige moeilijkheden en knevelarijen, welke den koopman somwijlen nog meer bezwaaren dan de lasten zelve.

INDIEN de rechten en lasten, door de Admirali- teits Collegien geheven wordende, om de kosten der uitrustingen goed te maaken, den handel zoo bezwaaren, men kan ook zeggen, dat de beletse- len, welken de heffing dezer rechten en lasten in de verrichtingen des handels voortbrengt, even als die der belastingen, 'er geen minder nadeel aan toe brengen. Men moet in den koophandel geweest zijn, om zich een denkbeeld te kunnen vormen van alle de hinderpaalen, welken het heen en weder gaan, en alle de voorzorgen, welken men moet neemen, om te bewijzen, dat men niet sluikt, na zich sleepen. Zij, die aan het hoofd der Regeering zijn, slaan in 't gemeen weinig acht op alle de vertoogen, die de kooplieden omtrent dit stuk doen. Het schijnt, dat men in het algemeen geneigd is, om die ver- toogen voor uitvluchten op te neemen. Nochtans zullen zij, die een weinig kennis hebben van de verrichtingen des handels, en de oneindig ver- schillende gelegenheden, waar in een koopman zich bevindt, toestaan, dat de voorzorgen, ingevoerd, om de sluikerijen te beletten, dikwijls den handel meer drukken dan de belasting zelve. Wij zullen 'er hier een voorbeeld van bijbrengen. De Wethouder- schap van Amsterdam heeft in de waag arbeiders gesteld, wier pligt is de koopmanschappen, die ge-

gewogen moeten worden, op de schaal te leggen. Wat ook het oogmerk dezer instelling geweest mag zijn, het strekt natuurlijk, om het rechte gewicht der koopmanschap, zoo voor den verkooper als koper, te bewijzen. Deze arbeiders staan onder eede, en de kooplieden zijn gehouden om zich van hun te bedienen, om hunne waaren der waag *onderhevig* te vervoeren: dit woord *onderhevig* geeft den waagdraageren gelegenheid, om te beweeren, dat alle koopmanschappen te Amsterdam, die in geval van verkoop ter waag moeten worden gebracht, niet mogen geroerd, of uit het eene pakhuis naar het andere worden overgebracht, dan door hen. Hier is het de belasting niet die den handel kwelt, maar de ongerijmde noodzaakelijkheid van te moeten lijden, dat de koopmanschappen worden behandeld, verwerkt en verplaatst door lieden, welke zulks niet gewoon zijn; de verpligting van in de pakhuizen vreemde lieden toe te laten, welke de verschillende wijzen van iets te bereiden, of te behandelen, of iets te mengen kunnen afzien, enz. Daarenboven moet men nog aan die lieden een hooger loon dan aan andere daglooners betalen, en dikwijls wachten tot dat zij tijd hebben om te komen, terwijl de tijdsomstandigheden geen uitsstel toelaaten. Gewoonelijk koopt men deze geringe kwellingen, door jaarlijks iets te betalen, af. Doch bewijst de noodzaakelijkheid, om zich dus vrij te koopen, niet het kwaad, het welk men moest voorkomen? Ik behoef niemand, die eenige kundigheid van het bedrijf des koophandels heeft, de hindernissen, ongemakken en nadeelen, welken de koophandel en vaart daar door lijden, te ontvouwen, en zulken, die van dat bedrijf geen kennis hebben, zullen'er, hoe ik die mogte beschrijven, geen denkbeeld van kunnen maaken. De ondervinding alleen kan

kan het geeven; doch ik moet die geenen, welke aan die gevolgen, welchen ik hier voordraag, twijfelen, en zich zouden kunnen inbeelden, dat ik de kwaal, van welke ik hier spreek, te hoog opgeef, of te zwaar weeg, slechts verzoeken, dat zij den tegenwoordigen staat van onze vaart en koophandel, en te gelijk ook de magteloosheid, in welke wij ons met betrekking tot de bescherming van die bronnen onzer welvaart bevinden, eens met aandacht gade slaan; daar bij nog met oplettendheid leezen, het geen in de Verhandeling, gevoegd bij de meergemelde *Propositie* van Z. D. Hoogheid; Willem den IV. glor. ged. gevonden word; en hunne overweegingen op alle de omstandigheden van ons land laten gaan, om zich te overtuigen, dat ik niets voorgedraagen heb, dan 't geen natuurlijk en noodwendig uit den aard der zaake moet volgen, en waar van bereids de blijken zich zoo duidelijk overal in ons land doen zien. Wij hebben het verval van onze vaart en koophandel tot dus verre in 't algemeen onder het oog gehad, latenwe die nu eens in eene meerdere bijzonderheid beschouwen.

BEHALVEN dat de duurte der levensmiddelen de arbeidsloonen doet klimmen, en daar door schade toebrengt aan de manufactuuren, frabrieken, trafieken, vaart en koophandel, breidt zij haaren schadelijken invloed ook uit op den koopman en op den fabrikant zelve. Het is den mensch eigen, voornaamlijk zulk eenen, die van zijnen arbeid en werkzaamheid moet leven, van zijne verblijfplaats te verkiezen, daar hij met minder vermogens hetzelfde, of met gelijke vermogens, een aangenaamer leven kan genieten. Een fabrikteur, een trafikant, een koopman kan niet leven als een spinder, weever, sleeper of kruier. De menschelijke samen-

lee-

leeving is van dien aart, en dusdanig door de Voorzienigheid tot aanweezen gebragt, dat 'er eene geschakelde orde plaats moet hebben van verschillende staaten. Wanneer nu de levensmiddelen zoodaanig in duurte toeneemen, dat een fabrikteur tot een gevoeglijk bestaan tweemaal meer benoodigd heeft, om te leeven, dan hij uit zijn beroep kan trekken, dan moet hij 'er van afzien, en naar een goed heenkomen zoeken. Zie daar de reden, waarom de trafikien en fabrieken in ons land zoo sterk verminderd zijn. Men zet boven dien de kinderen aan geen fabriek, trafik of koophandel, daar zij, tot staat gekomen zijnde, geen gevoeglijk bestaan aan hebben kunnen: dus raakt met den tijd de kunst, met die geenen, die dezelve oefenden, geheel weg. Voeg 'er bij, dat als 'er nog in het beroep van fabrikteur, en trafikant een gevoeglijk bestaan, voor een eenlopend gezelschap te vinden is, zulken, die 'er toe opgeleid worden, het aangaan van een huwelijk moeten ontwijken, even en nog meer dan wij ten aanzien der ambachtslieden hebben aangemerkt; en de nadeelige gevolgen, die daar uit voortvloeien, behoef ik niet verder te betoogen.

Ik moet met meer ernst spreken van eene andere kwaal, welke uit de al te zwaare lasten voortvloeit; en den geheelen koophandel in alle zijne takken, wat zeg ik, de geheele natie, ten aanzien van het zedelijke, bederft: ik meen het ontwijken der betaalinge van de lasten. Wanneer de lasten zoo sterk verhoogd en vermeerderd worden, dat zij de paalen, welken de natuur haar schijnt voor te schrijven, te buiten gaan; dan hebben zij dit gevolg, dat zij het volk aanzetten, ja zelfs noodzaakten, (men zie 'er in alle landen blijken van) om ongeoorloofde wegen te zoeken en te gebruiken, ten

ten einde zich in het beroep of de kostwinning, waar in men is opgetrokken, staande te houden, en 'er zijn bestaan in te vinden; de eerlijke en deugdzaame begrippen en gevoelens verbasteren; en zoo dra men eens in zekere gelegenheden van zich heeft verkreegen flinkfche wegen in te slaan, en de goede trouw uit het oog begint te verliezen, geraakt men wel dra in verzoeking, om zich door dezelve begrippen en gevoelens zijn gantsche leeven door te laten bestieren. Zoo lang de belastingen en lasten maatig zijn, zullen weinig lieden zich laten verleiden door het lokaas van een gering voordeel, het welk de sluikerij geeven kan. In 't algemeen zal een voordeel van gering belang nooit de menschen in verzoeking brengen, om zich voor aanhaalingen of onaangename vervolgingen bloot te stellen, vooral in een land, daar 't volk gewoon is ter goeder trouw te werk te gaan. Maar als het voordeel, 't welk men, met de lasten en belastingen te verkorten, doen kan, van belang word; en wanneer men zich verkeerdelijk begint te verbeelden, dat men niet gehouden is, ten dien aanzien, zich aan de bevelen der Overheid te onderwerpen, zoo brengt het zelfs lieden in verzoeking welke anderszins van eene erkende trouw zijn. De kooplieden maaken zich daarenboven diets, dat 'er in alles maat moet worden gehouden: dat het den Overheden, zedelijker wijs gesproken, niet vrij staat, de regten en belastingen naar haar welgevallen zoo hoog te brengen, dat 'er het recht, hetwelk ieder mensch heeft, om van zijn arbeid te bestaan, door verkort word. Zij oordeelen deswegens, dat men de middelen van hun bestaan niet wettiglijk kan belasten, zoodaanig, dat zij in de onmogelijkheid worden gebragt, om daarin hun bestaan te vinden; of hetzelfde anders te vinden,
dan

dan door te worstelen tegen hen, die om rijk te worden, geene zwaarigheid maaken verkeerde kunstgreepen te gebruiken. Zij begrijpen, dat de Overheid het recht niet heeft, om hen tot zulk een uiterste te brengen, of ten minste, dat zij het recht hebben van 'er zich aan te onttrekken, zoo dikwijls als zij daar toe gelegenheid vinden. De vraag is hier niet, of de koopman wel of kwaalijk redeneert. Vruchteloos zoude men hem de zedeleer op dit stuk preeken: hij maakt gebruik van zijn zedelijk gevoel, zoo hoog bij eenige heden-daagsche Wijsgeeren geroemd, als een zeer veilig leidsman, om ons onze pligten aan te wijzen: hij beroept zich op de stem der natuur, die men niet kan uitdooven, de noodzaakelijkheid om van zijne nijverheid te leven. Daar van daan komt het, dat in alle landen, waar de belastingen te hoog zijn gesteegeen, iemand, die sluikt en daar van overtuigd is geworden, niets van het aanzien en de achting, welke hij geniet, verliest: de sluikerijen worden beschouwd als daaden, die zedelijk onverschillig zijn, en welke alleen strafbaar zijn, om dat de burgerlijke wet dezelve strafbaar maakt. Zie daar, waarom kooplieden geene de minste zwaarigheid maaken, te bekennen, dat zij de betaaling der rechten zoeken te ontgaan, zich getroostende de boete te betaalen, indien zij op de daad worden betrapt.

Zoo dra een koopman volgens zijne grondbeginselen bevonden heeft, dat hij wettiglijk dus mag redeneeren, en zich in een geduurigen oorlog met het land moet rekenen te zijn, dat hij uitwegen mag zoeken om 's lands schatkist te versteeken van het geen hij daar moest inbrengen, mag men vast stellen, dat hij geene zwaarigheid zal maaken, om insgelijks zijn correspondent te belasten

ten met rechten, welken hij niet heeft voldaan, en kosten, welken hij niet heeft gemaakt. Hij oordeelt, dat, als hij 't gevaar der boete heeft geloopt, het voordeel derzelve hem toekomt. Ieder, die dus redeneert, neemt eene gewoonte aan, die hem van de oprechtheid en naauwgezette vroomheid doet afwijken. De noodzaakelijkheid om te moeten leeven dwingt mij 'er toe, zegt de koopman: dit zij zoo. Maar deze noodzaakelijkheid gewent U ongevoeliglijk om slinksche wegen in te slaan, en wel dra kent gij geene andere. Kwaade gewoontens bederven door langduurigheid van tijd de beste gemoederen, en wanneer de jeugd, in den handel opgetrokken wordende, slechte daaden ziet bedrijven, zonder dat iemand dezelve berispt, moet men zich dan verwonderen, dat dezelve zich gewent, omze voor geoorloofd te houden, en 'er in 't gevolg gebruik van te maaken? Daar uit ontstaat wederom een ander schadelijk gevolg.

D E Franschen trachten zoo veele schepen als eenigzins mogelijk is uit het Noorden en de Oostzee in hunne havenen te trekken, en de vaart der Hanzé-steden bij hen uit te breiden: de wederzijdsche, zoo fransche als noordsche kooplieden, vinden daarbij hun voordeel. Dit wederzijdsch voordeel, hetwelk onzen koophandel groot nadeel toebrengt, spruit gedeeltelijk voort uit onze al te zwaare inkomende en uitgaande rechten; en uit de zwaare onkosten, waarmede eenige onzer Commissionarissen maar al te dikwijls hunne rekeningen van inkoop en verkoop bezwaaren. De achting, in welke onze koophandel in 't algemeen bij de vreemden stond, en het vertrouwen, het welk zij in het ligchaam onzer kooplieden stelden, hebben 'er eene breuk door gekreegen; waar uit veroorzaakt is, dat, sedert langen tijd, veele koopmanschappen,
die

die uit de fransche volkplantingen komen, naar de Hanzé - Steden worden gezonden, vooral naar Hamburg, om 'er in commissie te worden verkocht. Dit is een nieuwe weg, dien deze tak van Frankrijks koophandel, welken wij langen tijd alleen hebben bezeten, heeft genomen; behalven nog dat de eene tak van koophandel den anderen medesleept, dewijl het gantsch natuurlijk is, dat de schepen met eene laading uit het Noorden in Frankrijk komende, weder laadingen van fransche waaren inneemen.

GEBREK van oprechtheid en goede trouw, de gewoonte van voor geoorloofd te houden, 't geen zulks niet is, en van zich van flinkfche middelen te bedienen, en het gevaar van zich in kostbaare en verdrietelijke rechtsgedingen te zien ingewikkeld, brengen nog een ander kwaad voort. Zij, die nauwer gezet zijn omtrent het stuk der belastingen en lasten, die meenen, dat men den Keizer moet geeven, het geen des Keizers is, en die hun gemoed zouden bezwaard vinden met den geringsten penning aan 's lands schatkist te onttrekken, zien zich door de onmatelijke verhooging der belastingen genoodzaakt hun beroep en hunne kostwinning te laten vaaren; om dat het hun onmogelijk is te kunnen markten tegen hen, die geen zwaarigheid maaken 's lands rechten te verkorten. Dus worden zulken uit den koophandel gedreeven, welke men zorgen moest, dat 'er in bleeven; en op 't laatst raakt de algemeene koophandel in handen van lieden, op wier goede trouw en eerlijkheid weinig staat is te maaken.

HIER bij komt nog verder, dat gemoedelijke ouders beginnen te vreezen hunne kinderen in een beroep op te voeden, waarin men geen bestaan kan vinden, dan met het geweeten te ver-

dooven; waarin men alle dagen gevaar loopt van met den Fiscaal of Hoofdofficier in moeite te geraaken; van zijnen goeden naam te verliezen bij hen, wier achting men hoog schat; een beroep eindelijk, hetwelk zoo hem, die 't oefent, als zijn maagfchap, een zeer ongerust leeven doet leiden: indien men menschen vindt, die zich uit nood aan zoodaanig een beroep toewijden, de welgestelde en naauwgezette lieden zullen zich wel wachten van 't zelve aan te vangen; en nochtans zijn het de welgestelde en rijke lieden, welken de handel vereischt om in stand te blijven.

MEN zal het mogelijk vreemd of ongepast vinden, dat ik, handelende over den *schadelijken invloed der belastingen op de Vaart, Koophandel, Fabrieken en Trafieken*, daar bij gewag heb gemaakt van verscheiden andere oorzaaken hunnes vervals: doch, wanneer men deezen met wat oplettenheid zal inzien, en in overweeging neemen, dan zal men bevinden, dat dezelve alle gevolgen zijn van de onmogelijkheid om door de vaart, koophandel, manufacturen en fabrieken een bestaan te hebben, zonder die middelen te gebruiken, welke op den duur die bronnen van 's lands welvaart nog meer doen opdroogen.

BEHALVEN al het geen wij bijgebracht hebben om den schadelijken invloed der belastingen tastbaar te maaken, zullenwe hier nog eenen brief van den Historie - Schrijver WAGENAAR, om dat die 'er een zeer merkwaardig voorbeeld van geeft, invoegen. Dezelve luid aldus (a):

„ 'T LYDT geen tegenspraak, dat een onbe-
 „ paald Porto Franco van alle Waaren de Scheep-
 „ vaart en Koophandel zou doen herleeven en
 „ bloeijen.

(a) *Brieven van en aan JAN WAGENAAR*, bl. 82-86.

„ bloeijen. Maar om dat de toestand van 's Lands
 „ finantien, en de groote moeijelykheid om den
 „ Staat, op eene andere wyze, van de noodige
 „ inkomsten te voorzien, zulks, mischien, niet
 „ zouden kunnen gedoogen, zou 't aparent ver-
 „ geeffsche moeite gedaan zyn, hier op te willen
 „ aandringen. Men moet ook toestaan, dat een
 „ onbepaald Porto Franco zeer ruineus zyn zou
 „ voor veele Fabriquen; wáárom zyne Hoogheid,
 „ hoogl. mem.; in de bekende Propof. van 27.
 „ Aug. 1751., ook verklaard heeft, dat zyn oog-
 „ merk was *de Commércie te favorifeeren, zo veel*
 „ *zulks behoudens het behoorlyk opzigt op den welstand*
 „ *der inlandfche fabriquen en manufactuuren gefchis-*
 „ *den kon.* Op deezen grondflag bouwende, moet
 „ men, agt ik, erkennen, dat zulke Koopwaa-
 „ ren, welker in- en uitvoer de fabriquen bevoor-
 „ deelt, of ten minften niet benadeelt, vooral,
 „ behoeven te jouifeeren van een abfolut Porto
 „ Franco, of van de confiderabelfte vermindering
 „ van regten, die de Hooge Overheid zal gelieven
 „ te vergunnen. En onder deeze Waaren, is ge-
 „ wifelyk te tellen het Hout, dat tot Scheeps- of
 „ Huistimmering, of tot Kuipery gebruikt wordt;
 „ mids men 'er alleenlyk van uitzondere gezaagd
 „ Hout van alle foorten (behalve deelen, balken
 „ en riemen) en zulke Duigen, die tot Vaatwerk
 „ geprepareerd zyn: want de vrye invoer van zulk
 „ Hout, als, hier te Lande, gewoonlyk gezaagd
 „ wordt, zou onze Houtzaagmolens, en de vrye
 „ invoer van geprepareerde Duigen ons Kuipers
 „ Handwerk grootelyks benadeelen. Maar 't vry
 „ invoeren van alle ander Hout, strekt tot faveur
 „ van veele handwerken en fabriquen. 't Vry uit-
 „ voeren zelfs van 't Hout in 't gemeen benadeelt
 „ de fabriquen niet, ja 't bevoordeeltze veeleer: 't

„ welk ik nu alleen van het Kuipers Hout en de
 „ ruwe Duigen toonen zal, om niet te lang te zyn.
 „ Voor 't jaar 1725, was hier considerabele
 „ verzending van Kuipers Hout, en vooral van
 „ Duigen, naar Vrankryk, Spanje, Portugal, de
 „ Spaansche en Portugeesche Eilanden en andere
 „ Gewesten, die nu zo goed als weg is. De ver-
 „ hooging van de regten op 't in- en uitvoeren
 „ der Duigen is hier van eene voornaeme oorzaak.
 „ En wat is 't gevolg geweest? Considerabele ver-
 „ mindering in den aanvoer van Duigen; groot
 „ nadeel voor de Admiraliteit; voor de Kooplui-
 „ den in deeze Kraam; voor Arbeiders, Schuite-
 „ voërders en zeer veele geringe luiden, die aan
 „ deeze volumineuse negotie hun brood winnen.
 „ De buitenlanders haalen nu de Duigen, daar ze
 „ vallen, of daar men 'er markt van houdt, gelyk
 „ te Hamburg, te Dantzic, te Stettyn en elders;
 „ 't welk de pryzen hoog opjaagt. Te vooren,
 „ plagt hier de algemeene markt te zyn, en de
 „ Hollandsche Koopluiden konden de markt van
 „ inkoop zetten. Nu moetenze vreemden volgen,
 „ en hooge pryzen besteeden; waaromze weinig
 „ durven inbrengen. Hier uit is ontstaan, dat
 „ onze Kuipery, sedert 1727. 20, 30, ja 40 per
 „ Cent meer voor 't Hout betaald heeft, 't welk
 „ zeer nadeelig geweest is voor de Kuipers niet
 „ alleen; maar voor allen, die Vaatwerk gebrui-
 „ ken. Stel deeze Koopmanschap eens vry, op
 „ 't in- en uitvoeren, en men zal, met reden,
 „ mogen hoopen, dat de verzending herleeven zal:
 „ de aanvoer zal vermeederen; onze Koopluiden
 „ zullen de markt van inkoop buiten 's lands, be-
 „ ter dan nu, kunnen zetten; de pryzen zullen
 „ daalen; onze Kuipery zal floreeren, en 't Vaat-
 „ werk zal goedkooper worden, 't welk voor
 „ „ Brou-

„ Brouwers, Wynkoopers, Azynmaakers, Zeep-
 „ zieders, Reeders tot de Haring- en Walvisch-
 „ vangst, Landluiden, die boter maaken, en
 „ vooral ook voor de Oostindische Compagnie,
 „ die veel Vaatwerk gebruikt, zeer voordeelig zal
 „ zyn. Wat dunkt Uwe WelEd. behoort zulk een
 „ Artikel niet van een Porto Franco te gaudeeren,
 „ daar Negotië en Fabriquen beide door bevoor-
 „ deeld worden, daar geen handwerk by lydt,
 „ noch geen het minste product van ons Land?
 „ want boomen, bekwaam tot Kuipers Hout, val-
 „ len hier te Lande niet. 't Product van de Hoe-
 „ pen wint 'er zelfs by. Zo 't Vaatwerk goedkoop
 „ is, zal 't meer gebruikt worden. En veel Vaat-
 „ werk; veel Hoepen. ”

Ik heb, van de belastingen spreekende, mij genoeg-
 zaam bepaald bij die, welken de duurte der arbeidsloo-
 nen voortbrengen, en die, welke onmiddelijk op de
 vaart en koophandel invloed hebben; echter moet men
 niet onopgemerkt laten, dat 'er veele anderen zijn,
 die, schoon niet middeljik, echter onmiddelijk de
 vaart, koophandel, fabrieken en trafieken bezwaar-
 ren: bij voorbeeld, de belasting van den veertigsten
 penning op het verkoopen van trafieken en sche-
 pen, en andere rechten, welke op den verkoop der
 goederen, bij publieke veilinge verkocht worden-
 de, geheven worden, doen den koophandel zeer
 veel nadeels. Zoude men wel denken, dat de am-
 sterdamsche boekverkoopers de verkooping, on-
 der boekverkoopers, buiten Amsterdam, zelfs te
 Alphen, of in den Haag aanleggen, enkelijk om de
 kosten van den Vendumeester te vermijden? Wan-
 neer dit geschiedt door kooplieden, die op de plaats
 zelven wonen, hoe zullen de vreemden dan zulk
 eene plaats niet moeten schuuwen, daar zelfs het
 recht op de verkooping zoo drukkende is?

 TIENDE HOOFDSTUK.

Van den Invloed van 's Lands Staatsgesteltenis op de Vaart, Koophandel, Manufactuuren, Trafieken en verdere Neeringen en Hanseeringen.

Ik heb mij, in de voorige deelen van dit werk, langer bij het geen de staatsgesteltenis van ons Vaderland betreft opgehouden, dan het vermoedelijk aan veelen noodig of gepast zal zijn voorgekomen; en mij dunkt, dat ik 'er meer dan een hoor zeggen, *Wat doet dat tot de Negotie?* Die 'er zoo over oordeelen schijnen niet nauwkeurig genoeg te letten op het algemeen verband van eenen Burgerstaat. Het eerste, wat 'er tot den gelukstaat van een land vereischt word, is een goed landsbestier: neem dat weg, het zij dat de regeering een- of veelhoofdig zij; of die in eene volksregering bestaa; dan is 'er geen welvaart, en vooral geen vaart, geen koophandel, geen manufactuuren, geen trafieken, geen rijkdom onder de ingezetenen te hoopen, of te verwachten. Men heeft uit het geen ik van 't verval des koophandels in andere landen, daar die gebloed heeft, aangetekend heb, kunnen zien, hoe het 'er mede gegaan is. Laatenwe nu eens het oog naar ons Vaderland wenden.

ALLE middelen van bestaan zijn in ons land opgekomen, aangewassen, en tot een hoogen top gereezen, niet onder eene volksregeering, niet onder eene veelhoofdige regeering, maar onder eene regeering, welke onder het gezag van een Hoofd stond, hoe groot of klein men dit gezag ook begrijpen moge; en dus is het bij ons gebleeven, tot kort na het sluiten van den munsterschen vrede, wanneer sommigen, die zich verbeeldden de bevoegdheid
daar

daar toe te hebben, het gezag en den invloed van een Hoofd uit 's lands staatsgesteltenis geweerd hebben. Het is hier de plaats niet om te onderzoeken, welke redenen de stadhouderlijke waardigheid hebben doen vernietigen; om over de beste regeringsvorm te twisten; en de voor- en nadeelen van die der stadhouderlijke, uit te pluizen. Wy hebben 'er met opzet te vooren (a) onze gedachten van gezegd, om dat wij noodig oordeelden onzen Leezeren een recht denkbeeld van den aart onzer Regeeringe en Burgerlijke Vrijheid te geeven, op dat men 'er uit zoude kunnen zien, wat invloed dezelve op alle zaaken van koophandel hebben. Men zal mogelijk, niet zonder verwondering, ontwaar worden, dat onze scheepvaart en koophandel merkelijk veel geleeden hebben door het gemis van een Eminent Hoofd, zonder 't welk de gewesten niet wel als een ligchaam van Staat kunnen blijven bestaan.

Om zich hier van te overtuigen, moet men zich onzen Staat voorstellen, zoo als die bij den munterschen vrede was, in dien hoogen trap van magt opgeklommen, dat dezelve noodzaakelijk den najver der overige Mogendheden van Europa moest verwekken, en hen doen vreezen, dat den ingezetenen van dezen nieuwen Vrijen Staat eens de lust mogt bekruipen, om, ten minste voor een gedeelte, de oude Romeinen na te volgen. De Mogendheden van Europa hadden niets meer dan deze jaloezij noodig, om onzen Staat iets kwaads toe te wenschen, en om de gelegenheid van denzelven den een of anderen slag toe te brengen waar te neemen. Om dezelfde reden moest ons Gemeenebest, zoo een hoogen trap van magt en roem bereikt hebben, niets zoo zeer ter herte gaan als zich in die ge-
luk-

(a) D. III. bladz. 120. en volg.

lukkige gefeltenis, waar in hetzelfde zich had weeten te stellen, te handhaaven, en zorgvuldiglijk te vermijden al't geene, wat deszelfs invloed en aanzien in de algemeene zaaken van Europa, aan de eene zijde, en de voordeelen, welken hetzelfde door deszelfs overwinningen en de uitgestrektheid van deszelfs handel had verkreegen, aan den anderen kant, konde benadeelen. De naijver der Mogendheden van Europa, het misnoegen van het Hof van Vrankrijk, het welk men door den munsterschen vrede van zich vervreemd had, de oude twisten met Engeland, door een man als Cromwel bestierd, de geschillen met het Hof van Portugal, het welk op de gelegenheid loerde, om de bezittingen den Portugeezen ontweldigd te heroveren, de bijzondere geschillen, welken de Staat met verscheidene Vorsten van Duitschland had (a), waren dus zeer dringende redenen, om alle binnenlandfche twisten zorgvuldiglijk te vermijden, en om den stelregel van staatkunde *si vis pacem, para bellum*, niet te verwaarloozen. Zij werden echter niet krachtig genoeg bevonden bij die geenen, welke na den dood van Willem den II. zich van 't staatsbewind geheel meester wisten te maaken, en wier *wijsheid* hedendaagsch nog aanprijzers vindt. Deze begreepen, dat zij aan zulk eene staatkunde niet gebonden waren, en eenen weg geheel daar van afwijkende konden inslaan.

TERSTOND na het sluiten van den voornoemden vrede werd de land- en zeemagt van den Staat verminderd. De geschillen, welke over dit stuk tusschen Willem den II. en de stad Amsterdam ontstonden, en de gevolgen, welken dezelve hadden, zijn zoo bekend, dat wij dezelve hier met stilzwijgen

(a) *Lettres de D'ESTRADES* Tom, III. p. 391.

kunnen voorbijgaan. Wij hebben 'er te vooren (a) zoo veel van gezegd, als wij geoordeeld hebben, dat ons werk vereischte. Alleenlijk zullenwe aanmerken, dat alle déze oneenigheden noodwendig aan de vreemde Mogendheden voet moesten geeven; om zich verzekerd te houden, dat, gelijk de Vrije Staat door eendragt in staat was gesteld geworden om zijne vermogens met zoo veel vrucht te doen werken, dus ook de tweespalt aan alle die vermogens hunne kracht en werking zoude doen verliezen. Het Hof van Frankrijk vooral, het welk altijd zoo bekommerd was geweest, dat de Vereenigde Staat zich eindelijk door de binnenlandfche onlusten genoodzaakt zoude zien, om tot een nadeelig vergelijk met Spanje over te gaan, moest 'er geen andere gedachten van hebben, en gevolglijk konden de Vereenigde Gewesten bij dat Hof dat aanzien niet behouden, hetwelk zij te vooren aldaar gehad hadden. Ook gevoelden wij 'er de uitwerkfeis van kort na dat de vrede van Munster geflooten was. Het Hof van Frankrijk begreep, dat, daar onze vermogens meestal voortvloeiden uit onze fcheepvaart, koophandel en manufactuuren, 'er geene voorwerpen waren, welke aan hetzelfde eene betere gelegenheid dan deze verfchaften, om ons deszelfs misnoegen te doen ondervinden. Bij eene declaratie van den 24. Oſtober 1648. werd de invoer van alle zijden en wollen hollandsche manufactuuren in Frankrijk verboden; welk verbod ſtreed met de verbonden, die 'er tusſchen den Staat en Frankrijk plaats hadden. Het bleef 'er niet bij, onze vaart op de middelandsche zee werd door franſche zeeroovers zoo ellendig gekweld, dat de Admiraliteit het verlies

(a) D. III. bladz. 181. en volg. en bl. 274.

lies bij den koophandel, in den loop van negen jaaren, geleeden, begrootte op *vijf- en zeventig maal honderd duizend guldens*, en dat de Staat, na herhaalde vruchteloze vertoogen aan 't Hof van Frankrijk, eindelijk het besluit nam om den koophandel en vaart krachtdaadiger bescherming te geeven (a).

CROMWEL, aan eenen anderen kant, ziende, hoe men 's lands magt verminderd had; en hoe de gewesten door tweespalt buiten het noodig verband, om hunne vermogens zoo als te vooren te kunnen oefenen, gebragt waren, werd natuurlijk hier door opgewakkerd om zich van de gelegenheid, om de engelsche scheepvaart boven de onzen op te beuren, te bevoordeelen. Het gelukte hem niet alleen; maar wij verlooren in onze scheepvaart en koophandel door den oorlog, dien wij tegen den overweldiger der britsche regeering moesten voeren, meer dan ons het onderhoud van 't krijgsvolk, 't welk men goedgevonden had af te danken, gedurende eene gantsche eeuw, zoude gekost hebben. Men schreeuwt hedendaagsch zoo sterk tegen de overmagt en dwingelandij der Engelschen, maar mogen wij hier niet wel vraagen, of het verminderen van 's lands krijgsmagt, de geschillen daar over gevoerd, de bitterheid tegen het stadhouderlijk gezag, het wegneemen van dit heilmiddel voor den Staat, en de tweedragt daar uit geboren, geen oorzaak zijn geweest, dat Frankrijk, wiens vriendschap wij, door het sluiten en bekrachtigen van den munsterschen vrede, hadden verlooren, en het welk ons door zijn Gezant had laten verklaaren, dat het ons dien stap betaald zoude zetten, ons zeer weinig begon te

(a) Zie hier van de bewijzen. bij WICQUEFORT. *Tom. I.* pag. 313. 879. & *suiv.* R. VRYAARTS *Brieven VI.* stuk,

te tellen; en dat Cromwel op zijne eischen heeft durven blijven staan, eenen oorlog tegen ons onderneemen, en zich in staat bevonden heeft, ons de wet voor te schrijven? Laat het ons geoorloofd zijn verder te vraagen, of wij, om dien oorlog te voeren, de belastingen, welke den handel en manufactuuren reeds drukten, niet hebben moeten vermeerderen en verhoogen? en of wij niet eindelijk genoodzaakt zijn geworden, om de hand te leenen tot het sluiten van den allernadeeligsten en allerschandelijksten vrede, dien de Staat ooit heeft geslooten? Moest men, om dezen oorlog, welke nog geen twee volle jaaren geduurd had, die een groot gedeelte van onzen koophandel had te gronde doen gaan, en den Staat onnoemelijke schatten gekost had, te doen eindigen, niet al aan Cromwel toegeeven, wat deze overweldiger voor den oorlog had geischt, zonder iet van zijne zijde te bekomen?

MAAR behalven deze wond, die de vrede met Cromwel aan onze scheepvaart en koophandel toebrengt, had dezelve nog eene andere voor het Gemeenebest niet min verderfelijke uitwerking. De Staat had zig, door deszelfs standvastig beleid, overal aanzien verworven: dat aanzien had ons een grooten invloed aan de buitenlandsche Hoven doen verkrijgen. Men bevljigtde zich om strijd, ons tot vrienden en bondgenooten te hebben. Alles keerde om, toenwe ten aanzien van Cromwel onze zwakheid hadden laten blijken. De groote gedachte, welke men tot dien tijd toe van de regeering van het Gemeenebest had gehad, vervloog. Men hoorde Maarten Harpertz. Tromp, den eersten Zee-man van Europa, bij de Staaten klaagen, dat de vlooten, welken men hem gaf, om de Engelschen te bestrijden, noch groot genoeg noch sterk genoeg be-

bemand, noch genoegzaam van krigsbehoeften waren voorzien (a): de hollandsche zeemagt schein niet meer dezelfde: zij verloor dien gelukkigen indruk, welken zij op het gemoed der vreemde volken had gehad. Men zag die ontzaggelijke zeemagt voor die der Engelschen wijken, en van toen af scheenen de Hollanders, eertijds zoo standvastig, voor eenen overweldiger bukkende, van hem de wet, die hij hun voorschreef, ontvangende, den vreemden volken niet langer die zelfde Hollanders te zijn, die eertijds een bezem aan hunne masten hadden gebonden, ten teken dat zij de zee hadden schoon gevaagd (b); die de magt van Spanje getrotseert, en door hunne dapperheid en standvastigheid zich tot den rang der eerste Mogendheden van Europa verheven hadden.

MEN zoude nog kunnen vraagen, of onze scheepvaart en koophandel niet minder voor deze droevige rampen zouden hebben bloot gestaan, indien onze Staat, gedurende den oorlog met Cromwel, Karel den II. ondersteund, en gearbeid had, om dezen Vorst op den troon van Engeland te herstellen? Men zoude ten minste de partij der koningsgezinden daardoor hebben aangezet, om eene verandering in de regeering te bewerken; men zoude den overweldiger weerwerk verschaft, en de handen, aan eenen anderen kant, vol gegeven hebben, ten minste gedweeër en rekkelijker gemaakt, en ons, naar alle waarschijnlijkheid, beter voorwaarden bezorgd hebben. De Wit, die zekerlijk schrander genoeg was, om de inzigten van vreemde Mogendheden meer of min te doorgronden, en de gevolgen, welken zijne maatregelen konden hebben, te voor-

(a) Brieven van d'ESTRADES. AITZMA. VRYAARTS *Brieven*.

(b) Zie hier boven I. D. bladz. 115.

voorzien, konde ligt opmaaken, dat 'er voor den Staat niets krachtiger konde in 't werk gesteld worden, dan zich van eene *diversie* tegen Cromwel te bevoordeelen; doch de vrees van Karel den II. op den troon van Engeland te zien, en daar door het huis van Oranje gelegenheid te geeven om in het stadhouderschap hersteld te worden, schijnt hem zelfs bekommerd gemaakt te hebben, dat de wapenen van den Staat tegen Cromwel voorspoedig mogten zijn; en daarom bewoogen, om den overweldiger aan de hand te komen, liever dan gevaar te loopen van zijn eigen aanzien en gezag te verliezen. Is het te begrijpen, dat de Wit, die in den oorlog tegen Karel den II. zoo vlijtig, zoo arbeidzaam, zoo standvastig, zoo onwrikbaar is geweest, die in denzelven zoo veel beleid heeft laten blijken, en die, met een woord, in denzelven deed zien, dat hij de talenten van een bekwaam, verstandig, dapper en vooruitziend man teffens bezat, zich ten aanzien van Cromwel, zoo kleinmoedig en lafhartig hebbe gedraagen, of men moet onderstellen, dat hij eenige bijzondere beweegredenen hebbe gehad, die hem hebben wederhouden om de zaak zijns vaderlands met die toegenegenheid en onvermoeiden ijver, welken hij in 't vervolg deed blijken, voor te staan? Wat hier ook van zijn moge, de onzen hebben zich nooit hersteld van den slag, dien de oorlog en de vrede met Cromwel onzen handel en scheepvaart hebben toegebracht, en men kan derhalven met waarheid zeggen, dat het afwijken van de maatregelen en staatsgronden, welke de Prinzen van Oranje bestendig aangepreezen hadden, den eersten schok aan het gebouw van onze vaart, koophandel en manufacturen heeft toegebracht; en den Engelschen de eerste aanleiding gegeven, om zich zoo verre boven ons te ver-

verheffen, dat zij, terwijl ik dit schrijve, met drie magtige Mogendheden in oorlog zijnde, zich nog in staat bevinden, om ons in onze havens opgeslooten te houden. Zie daar dan ook de eerste oorzaak van al die overmagt der Engelschen, en van al het kwaad, dat zij ons in de vaart en koophandel doen; en zie daar dan ook de schadelijke invloed van 't gemis des stadhouderlijken gezags op de zaken van vaart, koophandel, manufactuuren en verdere neeringen en hanteeringen.

AL verder: de onzen waren niet zoo dra van den oorlog met Engeland ontslagen, of zij zagen zich ingewikkeld in de geschillen tusfchen Zweeden en Deenemarken, en van den anderen kant hadden zij zelve geschillen met den Koning van Portugal. De tweedragt deed echter meer kwaads dan deze nieuwe ongelegenheid. Die bij den noordschen handel belang hadden wilden, dat men Deenemarken tegen Zweeden ondersteunde: anderen, bij den indifchen handel belang hebbende, drongen aan, dat men de magt van den Staat tegen Portugal gebruikte. Men ondersteunde den Koning van Deenemarken, en herstelde de zaken van dien Vorst, maar men verloor Brazil voor altoos. Het bestand met Portugal geslooten werd al te kwaalijk onderhouden, om niet te voorzien, dat de Portugeezen de eerste bekwaame gelegenheid zouden waarneemen, om ons Brazil weder te ontweldigen. Men verzuimde echter 't zelve in behoorlijken staat van tegenweer te stellen. Graaf Maurits van Nassau, die naar dat gedeelte van Amerika gezonden was, en 'er verscheiden rijke plaatsen en bezittingen had veroverd, hield te vergeefs om versterking aan: hij kwam misnoegd van daar te rug. Na zijn vertrek vervielen 'er de zaken hoe langs hoe meer; zoo dat de Portugeezen

zen geene de minste moeite hadden, om ons, bij eenen eersten optocht, uit alle de bezittingen, die wij in Brazil hadden, te verdrijven (a). Dus verlooren wij, in 't jaar 1654, Brazilië, een verlies (zegt de Historie-Schrijver WAGENAAR) welk men in 't algemeen toefschreef aan gebrek van mond- en krijgshoeften, waarin de opgekomen geschillen met Engeland de Staaten belet hadden, naar behooren, te voorzien. Het geen WAGENAAR zegt is buiten twijfel; het was natuurlijk dat de Staaten, genoodzaakt wordende hunne krachten tegen Cromwel te gebruiken, niet wei zoo krachtdaadig konden zorgen voor de bescherming van andere gedeelten van het Vaderland, even zeer aan hunne bescherming aanbevolen: maar het is niet minder buiten twijfel, dat een verschil van belangen en geduurige twisten, zoo over de besluiten, welken men diende te neemen, als over de middelen hoe dezelve uit te voeren, niet minder toebagten tot het verwaarloozen van de behoudenis van dit aanzienlijk gedeelte der veroveringen, welken wij, gedurende den oorlog tegen Spanje, gemaakt hadden. Waar uit de schadelijke invloed van 't gemis des stadhouderlijken gezags op zaaken van vaart en koophandel, met al wat 'er aan vast is, wederom te zien is.

DIT was het nog niet al. De vrede met Cromwel geslooten verbitterde niet alleen Karel den II. tegen ons, maar vermeederde ook hier te lande het gemor onder het gemeen, deed de tweedragt tusfchen de gewesten en leden van staat toeneemen, en gaf wederom misnoegen aan 't fransche hof. Lodewijk de XIV. nam het kwaalijk, dat die vrede geslooten was, zonder dat hij in denzelven, als voornaame belanghebbende, begreepen was geworden.

Het

(a) Zie D. I. bl. 337. en volg.

Het fransche Hof begreep nog reden van klaagen te hebben, dat wij, zoo het meende, of voorgaf, slechts met hetzelfde in onderhandeling waren getreden, om den Protector Cromwel argwaan te geeven, en daardoor rekkelijker te maaken; dit vervreemde het fransche Hof van ons nog al meer. Daar werd in Frankrijk een recht van vijftig stuivers de ton op alle vreemde schepen, die in dat Rijk kwamen handelen, gelegd; hetwelk men hield in navolging van de engelsche acte van scheepvaart te geschieden. Onze vaart op Frankrijk ging die van alle andere volken te boven, en werd 'er dus het meeste door gedrukt. Lodewijk de XIV liet het 'er niet bij, maar bezwaarde onze vaart en koophandel hoe langer hoe meer.

DE oorlog tusschen Frankrijk en Spanje, en die, welke naderhand tusschen Engeland en Spanje ontstond, bragten aan dezelve ook groot nadeel toe. Wij bleeven ten doelaan onophoudelijke zeerooverijen zoo van de Franschen als van de Engelschen. Men klaagde over deze verongelijkingen te Londen en te Parijs; doch ons Gemeenebest bevond zig in geen toestand, om deszelfs vertoogen kracht bij te zetten. Het getal der schepen welken de Franschen, tot in het jaar 1657, gedurende den oorlog tusschen Frankrijk en Spanje op ons genomen hadden, werd op drie honderd begroot. Eindelijk deze kwellingen moede, werden 'er bij ons besluiten genomen, welke eenigen indruk op 't fransche Hof schieenen te maaken, maar evenwel onzen vaart en koophandel in en op Frankrijk op geen beter voet bragten. Men vleide ons met de hoop, van de verschillen door een verdrag te zullen uit den weg ruimen; doch het verdrag bleef achter, en 't was slechts na dat een gemeen belang ons en de Franschen nader bij een had gebragt, dat Frankrijk van gedachte werd

om met den Staat in onderhandeling te kunnen treden.

DE staatswisseling, die, na den dood van Cromwel, Karel den II. op den engelschen troon herstelde, noopte dezen Staat, of die geenen die het roer in handen hadden, naar eene verbindtenis met Frankrijk om te zien. Dit gaf aanleiding tot het verweerend verbond, het welk wij, in den jaare 1662, met Lodewijk den XIV. slooten: Frankrijk had Duinkerken van de Engelschen gekocht; en, hoe zeer veele onzer Staats-lieden vooruit zagen, dat dit bezit in de handen der Franschen ten eenigen tijde onze manufactuuren en koophandel geweldig zoude kunnen benadeelen, gelijk te zien is uit de brieven door d'Estrades aan den Koning zijnen meester geschreeven, en in welken hij de redenen, van welken hij zich bediende om onze luiden gerust te stellen, opgeeft (a); wij konden nochtans het verbond met Frankrijk niet bekrachtigd krijgen, zonder dat bezit aan die kroon te garandeeren: wij konden zelfs het vatgeld niet afgeschaft krijgen: alleenlijk werd ons eenige verligting daar omtrent vergund; dit was 't al. Zoo laag stonden wij bij 't Hof van Frankrijk, en zoo verzekerd was het van ons onvermogen, en van de begeerte der geenen, die toen den klem der regeeringe bij ons in handen hadden, om zich tegen Karel den II. te sterken, dat hetzelfde ons deed buigen naar zijnen wil.

DE Engelschen, ligt bevroedende dat het verbond met Frankrijk hoofdzaakelijk was aangegaan, om zich wegens de oogmerken, die Engeland mogt hebben, gerust te stellen, en Frankrijk tegen de in-

(a) *Brieven van d'Estrades*, II. D. bladz. 51. en volg.
IV. DEEL. K

zigten van Spanje te ondersteunen, moesten 'er noodwendig misnoegd over zijn: in 't bijzonder moest het Karel den II. in den krop steeken. De onzen zогten dat ongenoege wel te verzachten door het aangaan van het verbond, het welk zij, in het zelfde jaar 1662, met Engeland slooten, en waarbij zij den Engelschen het Eiland Pouleron afstonden; een nieuw verlies voor den koophandel: maar, 't zij onze staatslieden met ernst zich verbeeld hebben den Koning van Engeland daar door te winnen, 't zij dat zij zich slechts uiterlijk gehouden hebben, als of zij in die verbeelding waren, dit is allenthalve zeker, dat het verbond naauwlijks geslooten was, of de Engelschen pleegden vijandelijkheden, onder het gewoone voorgeeven, dat zij zulks, om schaade te verhaalen, deden. Het oorlogsvuur werd wel dra tuschen ons en Engeland ontstoken; en in dezen oorlog toonde de Wit, dat hij een groot man was.

ALLE de Brieven van d'Estredes zijn vol van bewijzen van de geduurige oneenigheden en tweedragt, welke 'er in den Staat, onder het bestier van de Wit, heerschten. De Vice - Admiraal Tromp, na den ongelukkigen zeeflag tegen de Engelschen, in de maand junij 1665, in Texel te rug gekomen, klaagde, dat 'er van de Kapiteins, die in dienst gesteld waren, maar twaalf hunnen plicht betracht hadden (a). Sommige Zee-kapiteins verklaarden openlijk, dat zij niet meer in zee zouden steeken, indien men de Prinse-vlag niet liet waaien (b). De verdeeldheden gingen zoo verre, dat de Gewesten op 't punt stonden, om de Unie te breeken

(a) *Brieven van d'Estredes*, III. D. bl. 238.

(b) *Ibid.* bladz. 257.

ken (a), en dat 'er geduuriglijk beroerten onder het volk, het welk riep, dat men voor den Prins van Oranje, maar niet voor verraaders moest werven, ontstonden.

DEZE ongelukkige verdeeldheden bragten natuurlijker wijze een ander kwaad voort. De Staaten konden het noch over de landmagt, noch over de Bevelhebbers, die het bevel over het krijgsvolk moesten voeren, eens worden. Alles was in den slechtsten staat, leger, bezettingen, magazijnen en fortificatien. Vreezende voor een Legerhoofd, gingen zij zoo verre van zelve de krijgstochten te bestieren, en wij behoeven niet te zeggen, wat 'er de gevolgen van moesten zijn.

DE verbitterdheid op Engeland bragt te wege, dat men het engelsch en schotsch krijgsvolk afdankte, en de vrees, dat Frankrijk te veel invloed op het krijgsvolk van den Staat zoude hebben, maakte, dat men de fransche regimenten, zoo veel men konde, verminderde, en de bedieningen, die in de fransche regimenten open vielen, aan Nederlanders gaf (b). Ook schreef d'Estrades aan den Koning, zijnen meester, dat de Vrije Staat met zijn geheel leger van nieuw aangeworven volk het veld tegen 6000 man infanterie, en 2000 man kavallerie van 's Konings troepen niet zoude kunnen houden. D'Estrades schreef dit in 't jaar 1665, dus slechts zeventien jaaren na dat de Munstersche vrede was geslooten, daar tot dien tijd toe onze Staat den roem gehad had van het beste krijgsvolk van Europa te hebben. Het geen d'Estrades op deze plaats aanmerkt werd in 't vervolg bewaarheid, wanneer de Staat door den Bis-
schop

(a) *Brieven van d'Estrades*, III. D. bl. 252. en volg.

(b) *Ibid.* bladz. 85.

schop van Munster werd aangetast. Ook vond deze Bischof, die, voor den munsterschen vrede, zich niet tegen het Gemeenebest zoude hebben durven roeren, geen 't minste werk, om met een legertjen van tien duizend man ons uit het veld te slaan, steden in te neemen, en diep in ons land te dringen. Had Frankrijk ons in dien tijd niet eenige hulp gegeven, zouden die zelfde Nederlanders, die met zoo veel standvastigheid en roem hunne zaak tegen de ontzaggelijkste Mogendheid van Europa hadden verdedigd, gevaar hebben geloopt van door een der kleinste Vorsten van Duitschland te worden overheerd; waaromtrent wij, in het voorbijgaan, kunnen aanmerken, dat, zoo de Bischof van Munster het niet verder tegen onzen Staat bragt dan hij gedaan heeft, en den Staat niet geheel overmeesterde, zulks aan de onkunde zijner Legerhoofden geweten moet worden.

UIT al het geen wij aangehaald hebben, kan men afneemen, hoe oneindig veel moeite en arbeid de Wit onophoudelijk heeft moeten aanwenden, om niet te bezwijken onder den last van een diergelijk bestier, wat hulpmiddelen hij in zijn vernuft heeft moeten vinden, zoo om alle de tegenkantingen, die hij ontmoette, tegen te gaan, als om de zwaarigheden en hinderpaalen, welke zich, om zoo te spreken, van stap tot stap opdedden, te boven te komen; en men zal 'er te gelijk uit kunnen afneemen, welke gevolgen het gemis van een Eminent Hoofd voor de Republiek gehad heeft.

DIT gemis, en het opzet om den Staat zonder behoorlijke landmagt te laten, hadden tot gevolg, dat (gelijk wij zoo even aanmerkten) een Bischof van Munster zich in staat bevond,

om

om 't magtigste Gemeenebest, het welk 'er na dat van Rome geweest is, aan te tasten, deszelfs gewesten te plunderen, en een gedeelte van 't zelve buiten staat te stellen, om iets tot de kosten des oorlogs tegen de Engelschen te kunnen opbrengen. Holland bleef 'er bijna geheel en al mede belast. Die geen en, welke Prins Willem den II. zoo sterk over het aanhouden van een grooter landmagt gedwarsboomd hadden, ondervonden de gevolgen van hunnen voorgewenden plicht, om spaarzaamheid te betrachten; daar de veroveringen van den Bisfchop van Munster ons meerder schade toebagten, dan het onderhouden van eene bekwaame landmagt ons, jaaren achtereen, te staan zoude hebben gekomen.

ONGELUKKIG viel de grootste last van die oorlogen op den handel. De strooperijen, welken 't munsterfche krijgsvolk aangericht had, de uitgeplunderde gewesten buiten staat hebbende gesteld, om hun aandeel in de oorlogs-kosten op te brengen; en Holland zich alleen daar mede beladen vindende, viel deze last op onzen koophandel en fcheepvaart; zoo dat de gevolgen van onze verzwakte en verwaarloosde landmagt, aan welke men zich gemeenlijk verbeeldt, dat de vaart en koophandel niets gelegen ligt, op die twee bronnen van 's lands welvaaren t'huis kwamen, en aan dezelve de gevoeligste neepen toebagten. Want Holland kon den last niet draagen zonder de belastingen te verhoogen en nieuwe in te voeren; en die belastingen ondermijnden hoe langer hoe meer alle onze midelen van bestaan.

INDIEN het waar is, zoo als eenige Schrijvers aantekenen, dat de oorlog tegen Cromwel meer kostte dan die, welken men tegen Spanje had gevoerd, en tachtig jaaren had ge-

duurd (a), hoe duur moet dan het Gemeenebest de schade hebben komen te staan, welke hetzelfde leed, door het verlies van Brazil en Nieuw Nederland, het neemen van eene menigte schepen, het vernielen van een groot getal anderen, het verbranden van honderd en vijftig koopvaardij-schepen; op de rede van 't Vlie, in 't jaar 1666, in brand gestoken, en welk verlies men op twaalf millioenen heeft begroot, buiten het verlies van verscheiden oorlogschepen, die in onderscheiden zeelagen in den grond geboord of meer of min beschadigd werden? En wat heeft de koophandel hier door niet moeten lijden, dewijl al deze schade, 't zij onmiddellijk, 't zij middelrijk, op den koophandel viel, als de eenige bron zijnde, die iets konde opleveren, om den nood van den Staat te hulp te komen.

Nog berustte het daar niet bij. Onze bondgenooten en goede vrienden, de eenigste onder de Mogendheden, van wien wij iets te wachten hadden, de Franschen naamlijk, zогten of wisten ons te beduiden, dat wij aan Deenemarken 1500,000 gulden zouden kwijt schelden; dat wij Zweeden genoeg zouden geeven; dat wij buiten Nieuw-Nederland, het welk Amsterdam van de West-Indische Compagnie gekocht had voor 700,000 gulden, daar die stad twee millioenen onkosten aan besteed had; en jaarlijks zestig duizend gulden vrij geld van trok, aan de Engelschen zouden afstaan (b); desgelijks ook het Fort St. Andries en 't Eiland Bonavista, op de rivier Gambi, daar de onzen een grooten handel op dreeven en veel gouds van daan trokken (c): het is der moeite waardig te zien

(a) WAGENAAR *Vad. Hist.* D. XII. bladz. 243.

(b) D'ESTRADES *Brieven.*

(c) *ib.* D. III. p. 424.

zien, hoe de franfche Gezant zich bij de Witt gedroeg, om den ftaatsman over te haalen tot het be-
willigen in den afstand, dien hij meende dat men
den Engelfchen moest doen: men zal met reden
twijfelen of onze bondgenooten, de Franfchen, niet
vrij fterker het belang der Engelfchen dan van de
onzen ter harte namen (a). Om kort te gaan,
wij maakten den vrede met Engeland, na dat wij
zulk eenen verderfflijken oorlog voor onze vaart en
koophandel gevoerd hadden, met verlies van be-
zittingen, waar door onze fcheepvaart en koop-
handel nog verdere verliezen ondergingen.

DE inval, welken Lodewijk de XIV. in het jaar
1672, deed, en de verovering van drie Gewesten
door dien Vorst binnen drie maanden volvoerd,
bragten onze vaart en koophandel nog dieper won-
den toe. De Vereenigde Staat, door Frankrijk en
Engeland teffers aangegreepen, ten tweedemaale
aan zijne eigen krachten overgelaaten, werd wel
dra tot het uiterfte gebragt. Men weet, dat Am-
fterdam door de Franfchen zoude veroverd zijn
geweest, indien 't den Prins van Condé maar in
de gedachten gekomen ware, dat hij 'er zich ge-
makkelijk meester van konde maaken. Men hield
den Vrijen Staat voor verlooren, en dezelve was
het onvermijdelijk geweest, indien men den
raad van de Witt opgevolgd, en de onderhande-
lingen met Frankrijk en Engeland aangehouden
had, welke op niet minder ftonden uit te loopen,
dan aan Frankrijk een groot gedeelte van de Re-
pu-

(c) Zie D'ESTRADES *Brieven* D. V. bladz. 103. en volg.
p. 91. & 92. — AITZMA, REINIER VRYAARTS
openhartige Brieven, V. en volgende ftukken, in welken al het
geen hier vertoon word, uitvoeriger is verhandeld, en met
echte ftukken bevestigd.

publiek af te staan. Het heeft den Hemel behaagt daar in te voorzien door het besluit, het welk de Staaten van Holland, op den 3. Julij 1672, namen, om Prins Willem den III. tot Stadhoudcr te maaken; en het welk aanleiding gaf, dat de onderhandelingen met Frankrijk afgebroken, hulp bij de nabuurige Mogendheden gezogt en gekreegen, voorts met Engeland een afzonderlijke vrede gemaakt werd, waar na de zaaken eenen keer namen, en Frankrijk zich eene prooi zag ontglippen, op welke dat Rijk lang het oog gehad had, en welke het meende bereids in zijne magt te hebben (a). Aanmerkelijk is het schrijven van de Staaten van Holland, bij de Resolutie op den 2. Februarij 1674. door hoogst dezelveu genomen, om het stadhouderschap op de nakomelingschap van hooggemelden Prinse erfelijk en successief te maaken, en dat hier gevoeglijk geplaatst kan worden, ten einde men oordeele, hoe 's Lands Hooge Magten over het bestaan van onze Republiek met of zonder Stadhoudcr gedagt hebben. Hunne Ed. Groot Mogendheden zeggen :

„ DAT haar Ed. Groot Mog. aandagtelyk hebbende geconfidereert den staat en de constitutie van de Regeringe dezer Landen, zoo als die in voorleden tyden door Gods zegen onder de Doorlugtige Heeren Princen van Oranje was geweest, en particulierlyk 't gunt sedert drie of vierentwintig jaren herwaarts daar in gepasseert was en ondervonden hadden, dat dezen Staat t'sedert het droevig en ongelukkig jaar van 1650. met zeer vele calamiteiten, zoo van buiten, als van binnen geworstelt hadde; dat voor zoo veel de zaaken van buiten aanging, men by haar nooit

zon-

(a) WAGENAAR *Vad. Hist.* XIV. D.

„ zonder Oorlog of vreeze van Oorlog was geweest:
 „ Dat in den jare 1653. tuffchen het Koningryk
 „ van Engeland en dezen Staat een zeer zwaren
 „ Oorlog was ontftaen, die de fondamenten van
 „ de Regeringe dezer Landen dapper hebben ge-
 „ fchud: dat men naauwelyks adem in dien Oor-
 „ log gefchept hebbende, den Staat wederom in
 „ den jare 1656. met de Kroon van Portugaal,
 „ en naderhand in de jaren 1658. en 1659. ge-
 „ noegzaam in een openbaren oorlog gevallen was,
 „ ter zaake van den oorlog in het Noorden: dat
 „ daar op wederom in den jare 1664. een nieu-
 „ we oorlog tuffchen den Koning van Groot-
 „ Brittanjen en deze Landen was gerezen, en ge-
 „ noegzaam maar even naar het eindigen van dien
 „ oorlog, wederom was opgekomen de jegen-
 „ woordige droevige en luëtueuze oorlog, en
 „ dat tuffchen den tyd van die voorfz. oorlogen
 „ deze Staat nog hadde moeten lyden en suppor-
 „ teren zeer vele wederwaardigheden van zooda-
 „ nige Nabuuren, van dewelke dezelve voor de-
 „ zen zeer was ontzien geweest; dat voor zoo
 „ veel belangt de zaaken van binnen de Republyk
 „ met innerlyke diffentien en oneenigheden zeer
 „ was gequelt geweest; dat van den jare 1650. af,
 „ tot den jare 1660. toe, zeer veel Leden t'eene-
 „ maal hadden afgezien van den jegenwoordigen
 „ Heere Prince van Oranje, eenig naargelaten
 „ Mansoir van dat Doorlugtige Huis, en dat eeni-
 „ ge andere Leden met grooten yver hadden ge-
 „ fufftineert, dat men de hand van Zyn Hoogheid
 „ niet behoorde af te trekken: Dat de Koning
 „ van Groot - Brittanjen in den jare 1660. door
 „ het Parlement aldaar, tot het zelve Koningryk
 „ genoodigt, en zyne reize derwaarts door deze
 „ Landen voortgezet hebbende, den Staat, zoo

„ aan zyne Majesteit, als aan de Vrouwen Prin-
 „ cessen Royale en Douariere van Oranje hadde
 „ betuigt zorge te zullen dragen voor de Intresten
 „ en Educatie van hooggemelde zyne Hoogheid,
 „ deselve ook genoegsaam designerende tot de dig-
 „ niteiten, by desselvs Doorlugtige Voorouderen
 „ hier te Lande bekleed; dan dat men naar het
 „ overlyden van hoogstgedagte Princesse Royal,
 „ daarin wederom was verflauwt, en die zaake van
 „ de hand gewesen hadde; dat men naderhand de
 „ voorschreve Educatie wederom op zig hadde ge-
 „ nomen, en eindelyk *in het laatste van den jare*
 „ *1671. en in het begin van den jare 1672.* met den
 „ anderen gevallen was in zeer groote differenten,
 „ over het eligeeren van meer hoogstgemelte Zyne
 „ Hoogheid tot Kapitein Generaal over de Militie
 „ dezer Landen: dat de droevige experiëntie had
 „ geleert, dat de voorsz. innerlyke dissentien oor-
 „ zaak en aanleidinge aan de Vyanden van den
 „ Staat hadden gegeven, om denzelven t'elkens van
 „ nieuws te infulteren, wetende dat die denzelven
 „ onbequaam maakten, om met een gewenste Een-
 „ dragt by de Voorouderen tot een fundament van
 „ deze Republyk geleit, en van Godt Almagtig
 „ zoo genadelyk gezegent, haer defensie en be-
 „ scherminge te betragten, en dat de differenten,
 „ die omtrent het eligeren en verkiezen van een
 „ Chef over de Militie deser Landen, telkens ont-
 „ stonden, en *de diffidentie, die men daar in van den*
 „ *andren hadde, retardeerden en wederhielden de deli-*
 „ *beratien en resolutien, die noodwendig genomen moe-*
 „ *sten worden, om het uitheemsch geweld af te keeren,*
 „ en met disputen onnuttelyk deden verloop-
 „ den tyd, die boven al in agtinge te nemen was;
 „ dat die zelve discrepantien oorzaak waren ge-
 „ weest, dat men in het laatste van den voorsz.

„ Jare

„ jare 1671. zoo wanneer de Koning van Vrankryk
 „ genoegzaam openbaar betuigde, dat hy deze Lan-
 „ den met den oorlog aangrypen wilde, maanden
 „ hadde *geconsumeert en doorgebracht met deliberatien*
 „ *over de Electie van een Kapitein Generaal*, en den
 „ Perfoon van Zyne Hoogheid, die men hadde
 „ behooren te besteden tot het aannemen van
 „ Krygsvolk, en het byeen verzamelen van de
 „ middelen tot defensie van den Lande gerequi-
 „ reert, en dat daar door toegekomen was, dat zoo
 „ wanneer de Koning van Vrankryk in den voorsz.
 „ jare 1672. den Staat met de Wapenen aantastte,
 „ deselve in het uitterste gevaar en pericul van haren
 „ totalen ondergang en ruïne gekomen was: Dat de
 „ hooggemelde Heeren Staten van Holland en West-
 „ Vriesland daar op eenpariglyk hadden gemeint,
 „ dat niets beter of heilzamer te denken of te hoo-
 „ pen was, dan dat aan d'eenen zyde het gunt oc-
 „ casie tot de voorsz. discrepantien gegeven had-
 „ de, t'eenemaal in de grond weggenomen en ge-
 „ ämoveert mogte werden, op dat men daar door
 „ niet wederom mogte vervallen in zoo zwaare on-
 „ gelegentheden, aan de andere zyde erkent mog-
 „ ten worden de groote diensten, die het Door-
 „ lugtig Huis van Oranje, tot erectie en confer-
 „ vatie van den Staat hadde gedaan; En hebben
 „ vervolgens haar Ed. Groot Mog. eendragtelyk
 „ gedefereert aan meerhooggemelde Zyn Hoogheid
 „ en zyne wettelyke Mannelyke Descendenten het
 „ Stadhouder- Kapitein- en Admiraalschap- Gene-
 „ raal, enz.”

HET geen de Heeren Staaten van Holland, bij
 die Resolutie verklaaren, vindt men op nieuw be-
 vestigd bij Hunne Ed. Groot Mog. Resolutie van
 den 16. November 1747. in dewelke gezegd word:

„ DE Heeren van de Ridderfchap en Edelen, mits-

„ gaders de Gedeputeerden van de respectie Steden,
 „ *uit naemen van wegen Burgemeesteren en Vroedschap-*
 „ *pen van dezelve Steden*, verklaren EENDRAG-
 „ TELIJK, dat dezelve, in ernstige overweeing
 „ genomen hebbende, de *constitutie en staat van*
 „ *de Regeeringe* deezer Landen, begreepen hebben,
 „ dat de *ondervinding VAN VROEGER en LAETER*
 „ *tijden klaerlijk heeft DOEN ZIEN*, dat de Re-
 „ publicq onmogelijk kan BESTAEN en behouden
 „ blijven, zonder te weezen voorzien van een
 „ eminent hoofd; zodanig dat dezelve, daer van
 „ ontbloot geweest zijnde, tot op den oever van
 „ haeren totaalen ondergang meer als eens gebragt
 „ is geweest, waer uit dezelve door *geene andere*
 „ middelen heeft KUNNEN worden gered, als
 „ door de verkiezing van een Stadhouder, Capi-
 „ tein en Admiraal Generael.

„ DAT onder die *gelukkige Regeeringsform* de
 „ Republicq *van haere primitive opregting af aen*,
 „ zodanig in magt en welvaart is toegenomen, dat
 „ dezelve door haere Nabuuren aangezocht en ont-
 „ zaglijk is geworden, en zulks *onder het loffelijk*
 „ *beleid en bestuur van de Heeren Princen* uit den
 „ Huize van Orange en Nasfau, aan welkers af-
 „ stammeling nu wederom *uit dezelve consideratie*
 „ het Stadhouder - Capitein - en Admiraelschap Ge-
 „ nerael zijnde opgedraegen, *de goede uitwerkselen*
 „ *daer van zich reeds oogenschijnlijk openbaerden*.
 „ Dat ALLE *goede, ieverige en wel geintentioneer-*
 „ *de Regenten*, en generaelijk ALLE *Ingezetenen*
 „ van den Staet niet als met schrik konden geden-
 „ ken en overweegen de *perplexiteit*, waerin de
 „ Republicq, bij manquement van zoodanig een
 „ eminent hoofd, zoude komen te vervallen, enz".

ALS men zulke verklaringen van 's lands
 Staaten leest, wat moet men dan denken van zul-

zulken der ingezetenen, die zich beijveren om die regeeringsvorm haatlijk af te schilderen? Ik weet wel, dat men zeggen zal, dat in den jaare 1672, en in den jaare 1747, de wederinvoering van het stadhouderfchap door een oloop van 't volk is te wege gebragt, en dat de verklaaringen der Staaten door die geen en zijn opgegeeven, welke de zijde van den Prinse hielden; hoogstdezelfs gunst zогten; en daarom belang hadden om den Stadhouder door vleitaa! te winnen; want dit voorgeeven is de algemeene oplossing, waarmede men alles, wat over de nuttigheid en noodzaaklijkheid der stadhouderlijke regeering gezegd word, meent te kunnen afkaatsen. Maar hoe men daar omtrent zich afspijgige, men zal het geen wat gebeurd is niet wegneemen, of uit de geschiedenissen kunnen rukken. Men zal uit den loop van 's lands lotgevallen niet kunnen wegneemen, dat de Vrije Staat groot, magtig, en rijk is geworden, onder het beleid van de stadhouderlijke regeering; men zal 'er niet uit kunnen uitwisfchen, dat dezelve tweemaal tot op den oever van zijn ondergang is gebragt, toen dezelve zonder Stadhouder was, en tweemaal door de herstelling van een Stadhouder is gered geworden. Het zal eeuwig waar zijn en waar blijven, dat onze vaart en koophandel de diepste neepen hebben gekreegen, en het meest verlopen zijn, toen 'er geen Stadhouder was: het zal eeuwig waar zijn en waar blijven, dat de oorlogen met Cromwel en Karel den II. ons duur te staan zijn gekomen, ons verscheiden bezittingen gekost, en ons genoodzaakt hebben, om door nieuwe lasten de vaart, koophandel, manufacturen en fabrieken te bezwaaren: het zal eeuwig waar zijn en waar blijven, dat de invasie van Lodewijk den XIV. en de oorlog daarop met dien Vorst, den

Ko-

Koning van Engeland, den Bisfchop van Munfter en den Keurvorst van Keulen, ontftaan, den Staat wederom genoodzaakt heeft die bronnen van ons bestaan met lasten te bezwaaren, en dezelve daar door haaren milden vloed te doen verliezen; dat dit alles waarfchijnlijk zoude voorgekomen zijn, indien 'er een Stadhouder aan 't hoofd van de Republiek was geweest, wiens aanmaaning tot het ftaan blijven van 't geen de zekerheid der Republiek vereifcht, niet waren in den wind geflagen; en dien volgende, dat het gemis van een Eminent Hoofd aan deezen Staat voor eene der voornaamfte medeoorzaaken van het verval van onze vaart, en koophandel, zoo niet onmiddelijk, ten minfte middelijk gehouden moet worden; om nu hier niet wederom te herhaalen het geen wij te vooren over den gunstigen invloed van 't ftadhouderlijk gezag op zaaken van fcheepvaart, koophandel, en allerhande foort van neeringen en hanteeringen aangetekend hebben; en waar uit ligt is te begrijpen, dat, dit gezag ontbreekende, noodzaaklijk ook die invloed verlooren word, en mitsdien teffens alle de gelukkige gevolgen, welke 'er natuurlijk uit voortfpruiten (a).

HET ligt nog in verfche geheugenis, hoe de Heer Hertog van Brunfwijk, Veldmaarschalk van deezen Staat, zich gekweeten heeft in het doen uitvoeren der krijgsverrichtingen, gefchikt om de Colonie de Berbice te redden uit den opftand der flaaften, die aan 't muiten geflagen waren, welken, geen weerftand vindende, allerlei foorten van geweld en wreedheid gepleegd hadden, en zich geheel en al meester dier Volkplantinge gemaakt

ZOU-

(a) Zie D. III. blz. 150. en volgg.

zouden hebben, gelijk door de Portugeezen met Brazil is geschied, zoo de woeste hoop zich slechts een denkbeeld eener geordende burgerlijke Maatschappij had kunnen maaken. De Staats-registers draagen getuigenis van de zorg, welke de Heer Hertog van Brunswijk, als voogd over den tegenwoordigen Prins Erffstadhoudcr, heeft aangewend zoo tot de behoudenis dier Volkplantinge, als om diergelijke rampen, voor te komen, en om dezelve voor 't vervolg in veiligheid te stellen. (a) Hoe de heilzaame zorgen en voorstellen van den Heer Hertog van Brunswijk gade zijn geslagen, kan men bespeuren aan het geen wij te vooren gezegd hebben, (b) aan den staat in welchen de Colonie was, toen de Gouverneur Koppiers dezelve aan de Engelschen heeft overgegeeven, en aan den arbeid welchen de Franschen tegenwoordig doen, om de Colonie in staat van tegenweer te stellen.

(a) Zie REINIER VRIJAARTS *Brieven*, I. stuk bladz. 172. en volg. alwaar de Staats-Resolutien wegens die zaak aangehaald worden.

(b) Zie D. II. blz. 237. en volg.

 ELFDE HOOFDSTUK.

Schadelijke invloed van het gebrek van Verbintenissen met Vreemde Mogenheden, en van een genoegzaame Krijgsmagt op de Vaart en Koophandel dezer Landen.

Wij hebben bladzijde 339 en volgende van het III. Deel. dezes werks aangemerkt, hoe noodig het is, dat een land, het welk van zich zelf weinig of niet oplevert; wat vreemden kunnen behoeven, de vriendschap van andere volken geniete, ten einde van dezelve het noodige, het nuttige, en het aangenaame te kunnen erlangen; en te gelijk daar bij getoond, hoe, van den beginne van den opstand tegen Spanje, de Vereenigde Staat zich toegelegd heeft om met vreemde Mogendheden verbonden aan te gaan; dat 's lands Staaten ook (zie bladz. 347.) aan de Oosten Westindische Maatschappijen de vrijheid hebben gegeven, om verbonden en overeenkomsten met opzigt tot haare bijzondere belangen te maaken. Wij hebben daar bij doen zien, hoe de verbonden met de indiaansche Vorsten onze vaart en koophandel in die verafgelegen gewesten bevorderd hebben: wij hebben getoond, dat niet alleen onder de onafhangelijke regeering der Graaven, maar lang te vooren, de Vorsten der landstreeken, welke thans ons Gemeenebest uitmaaken, verbonden met vreemde Mogendheden ter beveiliging en bevordering van vaart en koophandel aangegaan hebben; en dat zelfs bijzondere steden;

steden, volgens de gronden van regeering van dien tijd, dit gedaan hebben. (a).

Ten aanzien van die verbonden, staat te letten; dat wij gelegenheid kreegen, om die te maaken; uit hoofde van den bijstand, welken wij den vreemden Mogendheden toebagten, wanneer zij in nood waren: dit was ook het eenigste voordeel het welk zij van ons konden genieten: dus leezende, bij voorbeeld, in den Gunst-brief van Albrecht, Koning van Zweeden, van den jaare 1361. „ *der*
 „ *Schepenen, raadtmannen, borgheren, ende de gantsche*
 „ *gemeente in deser nabeschreeven stede, als van*
 „ *Amstelredamme, Enkhuisen, ende Wieringhen, ende*
 „ *de alle haare hulperen, die hen in desen kryg behulpsaam zyn geweest,*” enz. in den Gunst-brief van Christiern, Koning van Deenemarken van den jaare 1531. „ *dat wy, uit besondere gunst ende genade, willighe diensten, die onse geliefde, de Burgemeesteren ende Raaden der Stad Amstelredamme, ende andere Inwoonders 's Lands van Hollandt, ons tot dese tydt toe, in de uitreedinghe van de schepen, hare behoeften, en andere saecken, omme ons weder te helpen in onse Rycken ende Landen gedaen, ende beweesen hebben, ende hier na noch trouwelyck doen ende bewysen mogen.*

VOORTS moet men acht geeven, dat de magt der Graaven, vooral toen dezelve tot een zeker top was gereezen, merkelyk strekte om ons bij de vreemde Mogendheden gunsten; ter bevordering van vaart en koophandel, te doen erlangen; daar zij *diversche tractaten ende recessen maeckten metten Rycken van Denemarken, Norwegen, Sweden, den Furstendommen van Sleeswyck, Holsten, Wenschen.*

(a) Zie D. I. bladz. 54. en volg. Bijlaagen van dat Deel A. C. 1.-9.

fchen, ende andere Handtsche ende Oijstersche Steden flooten, (a) waar bij nog aan te merken staat, dat wij de vriendschap door hulp, en de hulp welke wij erlangden, door onderftandgelden moesten koopen. Alleenlijk zijn wij in den ſpaanfchen oorlog door Engeland en Frankrijk met volk en geld onderfteund, en daar door in ſtaat gefteld, om den Vrijen Staat tot het hoogſte aanzien te verheffen.

DOCH, na het fluiten van den munſterſchen vrede, zagen wij ons beroofd van onze twee voornaame Bondgenooten; en daar men zich altijd in een gereeden ſtaat had gehouden, om anderen hulp te kunnen toebrengen, en tegen de magtigſte Monarchie met zoo veel roems geoorloofd had, is 'er ongelukkig een ſtaatsbeleid opgekomen, het welk de noodzaaklijkheid van het aanhouden eener toereikende krijgsmagt, en van verbondſchappen met vreemde Mogendheden te onderhouden uit het oog verloor of minder doorzag. Dus werden wij door Cromwel aangerand in een tijd, dat wij geen verbinteniften, ten minſte geene verbinteniften ter onzer beſcherminge, hadden; en dat wij ook van eene genoegzaame magt ontbloot waren, om dien overweldig met kans van voordeel te beſtrijden. Op dezelfde wijs hebbenwe ons aangevallen gezien in de oorlogen tegen den Biſchop van Munſter, Karel den II. en Lodewijk den XIV. Naderhand zijn wij verbonden geweest met Engeland, en het Huis van Ooſtenrijk, en eenige duiſche en noordſche Vorſten.

„ HET is een ſtokregel (dus ſprak de Vrouwe Gouvernante hooglof. mem. nevens den Raad van Staate in den jaare 1756) „ van de Voorouders „ ge-

(a) Zie D. I. blz 181, en volgg. Bijlaage van dat Deel A. bladz. 7.

„ geweest, dat de Republiek niet bestaan noch
 „ zich maintineeren kan zonder Alliantien, zon-
 „ der Militie, en zonder Vloot. verders
 „ aanmerkende „ dat de Republiek haar aanzien en
 „ influentie buiten 's Lands verliest, wanneer zy
 „ zich te sterk ontwapent; een stuk, dat meer ge-
 „ meenschap heeft met de bewaaring van haare
 „ rust en welvaart, als misfchien gedacht werd,
 „ doch het welke de ondervinding van vroegere
 „ en latere tyden heeft bewaarheid. Men rapel-
 „ leere zich (om niet hooger op te klimmen) de
 „ casfatiën, die na de Utrechtsche vrede tegen het
 „ *advīs van de Generaals, en tegen de representatiën*
 „ *van den Raad van Staate*, zijn gedaan. Het is te
 „ meermaalen geremarqueerd, dat het fameus oc-
 „ trooy, het welke de Keizer in den jaare 1722.
 „ tot oprichtinge van de Oost-Indifche Compagnie
 „ heeft verleend, en welkers buiten effect stel-
 „ ling gecompenseerd heeft moeten worden met een
 „ garantie der pragmatieque fanctie, waarschyn-
 „ lyk zoude zyn agter gebleeven, indien de Repu-
 „ blik zich in een aanzienlyker postuur gehouden
 „ had. En waarom zoude men hier niet byvoe-
 „ gen de apparentie die 'er is, dat de laatste
 „ onderhandelingen over de executie van het
 „ Tractaat van Barriere een beter succes zouden
 „ hebben gehad, zoo de Republiek sterker gewa-
 „ pend had kunnen blijven na de Akenfche vre-
 „ de, enz. (a).” Zoude men 'er niet kunnen bij-
 „ voegen de apparentie, dat de Keizer ons niet zou-
 „ de geveergd hebben, om onze krijgsmagt uit de
 „ Barriere te laten trekken, indien onze Republiek
 „ zich in een beter postuur bevonden had? Dit is al-
 „ lent;

(a) Zie de Petitie van Oorlog voor den jaare 1757. te vinden in REINIER VRYAARTS Brieven II. stuk bladz. 62.

'enthalve zeker , dat , indien wij in beter postuur waren geweest , indien het staatsbeleid , het welk meent in tijd van vrede geen krijgsmagt , te water of te lande , te moeten onderhouden , en de middelen , tot zekerheid van den Staat vereischt , te kunnen verwaarloozen , niet had boven gedreeven , onze vaart , koophandel , en buitenlandsche bezittingen die schokken niet zouden hebben ondergaan , welke zij thans moeten lijden ; daar wij door de Engelschen zijn aangevallen op een tijd datwe geheel weerloos , en buiten genoegzaame verbintenissen zijn geweest ; en dus geheel buiten staat om onze vaart en koophandel te beschermen ; het welk voor dezen nimmer ten aanzien onzer gewesten is gezien : dus niemand zal kunnen ontkennen , dat het gebrek van verbintenissen met vreemde Mogendheden en van een genoegzaame krijgsmagt voor de vaart en koophandel dezer landen ten uiterste nadeelig is.

Wanneer men van onze verbonden en verbintenissen met vreemde Mogendheden spreekt , zijn 'er veele , die beweerden , dat wij 'er geen moesten maaken , en die staatkunde schijnt al veel ingang te vinden . Men berekent wat die verbintenissen en verbonden ons al gekost hebben ; maar stelt men 'er de voordeelen , welken men genooten heeft , wel tegen over ? Het is , onzes bedunkens , niet wel doorgedacht , als men zich verbeeldt , dat vreemde volken ons in 't stuk van koophandel zullen bevoordeelen , zonder dat wij eenige verbintenis met hen aangaan , uit dewelke hun hoop gegeeven word van in tijd van nood hulp te erlangen ; en 't schijnt mij niet minder gebreklijk overdacht , als men zich voorstelt , dat men goede verbintenissen met Mogendheden zal kunnen maaken , terwijl men zich buiten staat stelt , en buiten staat houdt , om zich zelve te kunnen beschermen . Welke
toch

toch onder de Mogendheden zal haar vertrouwen stellen op een volk, dat voor zich zelf niet schijnt te waaken. Als men in aanmerking neemt, dat wij onze vaart en koophandel bij de vreemde Mogendheden niet kunnen bevorderen zonder verbintenissen; dat wij op geen verbintenissen met haar kunnen hoopen, zonder dat zij bijstand en hulp van ons te verwachten hebben; en dat 'er geen grond tot dit laatste is, zoo wij niet bij aanhoudendheid met eene bekwaame krijgsmagt voorzien zijn, zal men, zoo wij meenen, volkomen overtuigd zijn, dat het belang van onze vaart en koophandel, en dus mede van onze manufaktuuren en fabrieken, het bestendig aanhouden van eene bekwaame krijgsmagt, zoo te water als te lande, vereischt; en dat zoo wel om bestand te zijn tegen eerste aanvallen, als om het noodig aanzien en den noodigen invloed in vreemde Hoven te behouden.

 TWAAALFDE HOOFDSTUK.

Schadelijke Invloed van het Verval onzer Oost- en West-Indische Bezittingen op de algemeene Vaart, Koophandel, Manufactuuren en Trafieken dezzer Landen.

Wij hebben in het Eerste Deel dezes Werks (bladzijde 235. en volgende) en in het Tweede Deel (bladzijde 84. en volgende) den aanleg, opkomst, bloei en luister, mitsgaders het verval der Oost- en West-Indische Bezittingen, aangewezen: men heeft 'er uit kunnen zien, gelijk mede uit het geen wij in het Derde Deel (bladzijde 347. en volg.) aangetekend hebben, welke oorzaken ons in die onderneemingen, onder Gods zegen, zoo gelukkig hebben doen slaagen. Niemand ontkent, dat onze Oost- en West-Indische Maatschappijen, zoo wel als onze andere vreemde Bezittingen, deerlijk zijn vervallen. Om 'er van overtuigd te zijn behoeven wij de beschrijving, welke 'er de Abt RAYNAL van maakt, in zijne *Wijsgeerige en Staatkundige Geschiedenis van de Bezittingen en den Koophandel der Europeaanen in de beide Indiën* (D. I. blz. 299. en volg.) noch te lezen noch in alles te gelooven: de stukken wijzen het uit. Ter naspooringe van de oorzaken van dit verval zoude men mischien niet anders behoeven te doen dan het bewind van alle die zaaken, zoo als hetzelfde thans plaats heeft, te vergelijken met het bewind van die zelfde zaaken ten tijde, dat zij aangevangen zijn, en gebloed hebben. Deze vergelijking alleen zoude ons mogelijk voldoen kunnen.

MEN zoude gevoeglijk kunnen vraagen, waar
 bij

bij komt het, dat onze Oost-Indische Maatschappij, wier eerste Kapitaal zoo gering is geweest, in vergelijking van de bezittingen, welken zij naderland onder haar gezag en in haare magt gekreegen leeft, zoo hoog heeft kunnen stijgen, en zulke goe- te uitdeelingen doen, terwijl zij met zwaare kosten van eenen aanhoudenden oorlog, en van eene noodige krijgsmagt, zoo te lande als te water, tot bescherming van haare bezittingen, vaart en koop- handel belast was? en naderhand, in een stil genot van alle haar voordeelen geraakt zijnde, buiten stat is geraakt de noodige voorzieninge te doen tot bescherminge en zekerheid van haare bezittin- ge, vaart en koophandel, toevlucht heeft moeten nemen tot het invoeren en verhoogen van lasten, en tot geldleeningen, met een woord tot die mid- delen, welken uit hunnen aart tot haaren geheelen ondergang strekken moeten?

DAAR latende het geen 'er de Abt RAYNAL van aantekent, in zijn aangehaald werk I. D. II. B. bladz 281. daar veel waar met onwaar vermengd is, zullenwe daar omtrent slechts aanmerken, dat zoo 'e misbruiken zijn, en 'er wanorde heerscht in de beoering en 't bestier onzer Oost-Indische Maatschappije, men zich daar over niet behoeft te verwonderen. Waar is een bewind dat 'er vrij van is? Dat de zaaken der Maatschappije niet meer worden behandeld met die vaardigheid, dien ijver, die trouw en oprechtheid als in 't begin van haaren aanleg; lit heeft wederom niets, waar over men zich moet verwonderen: het zoude veel meer te ver- wonderen zijn, dat het bewind, of de bestiering altijd op denzelfden voet was gebleeven. Het is ten menschen eigen, achteloos te worden, als het gevaar voorbij is en het onweder ophoudt. De nood naakt hen vlijtig, waakzaam en spaarzaam; en ge-

rustheid en overvloed maaken hen zorgeloos, traag en onverschillig. Echter is onze Oost-Indische Maatschappij van alle Maatschappijen, die voor det koophandel op Indië zijn opgericht, het beste nog in stand gebleeven, in weerwil van de gebreken, welken men gemeend heeft in haar bewind en bestier te ontdekken; in weerwil aller mislagen, welken de Schrijver, dien wij zoo even aanhaalden, haar verwijt; en in weerwil van alle weezenlijke misbruiken, die in haar bestier mogen zijn ingesloopen. Want hoewel het waar is, het geen de Schrijver van *le Commerce de Hollande* aanmerkt, dat een bewind in verscheiden Kamers verdeeld, kosten veroorzaakt, welke gespaard konden worden, en de gelijkvormigheid of eenpaarigheid, welke in de werkingen en verrichtingen vereischt worden, dikwijls wegneent; hoe zeer het ook waar is, dat de Maatschappij net eenige hervormingen veele kosten konde uithaalen; en offchoon men al mede geenzins kan loocheien, dat, hoe eenvoudiger de verrichtingen zijn, hoe gemakkelijker zij uit te voeren zijn, en daar doo' ook min kostbaar worden; moet men echter ool niet ontveinzen, dat de belangen van een zoo groot ligchaam in handen van een klein getal lieden te stellen, insgelijks aan zwaarigheden onderhevig is. Indien men in aanmerking neemt, dat de Maatschappij is opgericht en opgekomen onder eenezoo samengestelde beheering, gelijk zij tot nu toegeweest is, zal men niet ligt kunnen gelooven, dat de omflag van haar bewind voor eene oorzaak, welke uit zich zelve strekt om haar te verzwalken, gehouden moet worden. Stond het aan ons te oordeelen, welke oorzaaken het meest tot derzelver verval toebrengeen, wij zouden meenen, dat wij dezelve zouden moeten zoeken in eene soort van onverschilligheid omtrent de bekwamheden en ver-

me

mogens der geenen, die men in dienst der Maatschappij neemt. Want de goede of kwaade uitslag haarer zaaken hangt, gelijk die van meest alle anderen, van de werkzaamheid, het verstand en de bekwaamheden van hun, aan wie men dezelyen toevertrouwt, af. Men stelle aan het hoofd van een goed leger een Opperhoofd, onbekwaam om hetzelfde te gebieden, het zal door eene hand vol wel bestierd volk worden geslagen. Men zette een man zonder kennis en zonder werkzaamheid in 't bewind van een koopmans Comptoir, men zal hetzelfde terstond zien vervallen en op het einde banquerout speelen. De lotgevallen der wereld zijn vol voorbeelden, die de waarheid van 't geen wij hier aanmerken, bevestigen. De koophandel levert 'er ontallijk veele anderen van op: zelfs de historie der Maatschappij, van welke wij spreken, zoude meer dan een voorbeeld van mislukte zaaken, of zeer merkelyke verliezen, geleden enkel en alleen door de achteloosheid, onvoorzigtigheid of onbekwaamheid van hun, die 'er het bewind over hadden, kunnen verschaffen.

KINDEREN, geboren en opgevoed in een rijk en welvaarend huis, in het welk zij lieden zien, die zich met een zekeren arbeid bezig houden; die hooren spreken van aanmerkelyke winsten, die men doet; van rijkdommen, die men verzamelt; van goederen, die daar door hun zullen aankomen; en die voor het overige verwaarloozen kennis te neemen, zoo van de zaaken zelve, als van den arbeid, welken zij vereischen, en van welken de goede uitslag afhangt, gewennen zich zoodanig aan den loop, dien zij dezelve dagelijks zien houden, dat zij op 't laatst al den omslag van 't comptoir of van de fabriek aanzien, gelijk zij een konst- of werktuig beschouwen, 't welk men slechts heeft op te

winden, om de vruchten, welken men het ziet geeven, voort te brengen; en het komt nooit in hunne gedagten op, dat de goede of kwaade loop van dit werktuig eeniglijk afhangt van de kundigheid, het beleid en de vlijt van hun, die gesteld zijn om hetzelfde in beweging te brengen. De Vorsten zijn bijna allen in 't zelfde geval, om dat zij niet wel onderricht zijn, en niet wel onderricht kunnen zijn van de verrichtingen, die 'er vereischt worden om hunne zaaken wel te bestieren. Moet men na dit alles zich verwonderen, dat men (buiten de gevallen van eene dringende noodzaakelijkheid) zoo weinig acht op de verdiensten en talenten ziet geeven? Indien het waar is, zoo als men voorgeeft, dat het tegenwoordig zeer zeldzaam is, dat men lieden van verdiensten en bekwaamheid in dienst der Maatschappij ziet treden; indien het meest al lieden zijn, die haar eigen zaaken kwaalijk hebben waargenomen, jonge losbollen, die men naar Indië zendt, om 'er zich van te ontdoen; indien men in Indië zelve niet genoeg acht slaat op de verdiensten en talenten, en dat de voordeelige bedieningen geeven worden aan lieden, die met de laatste schepen in Indië zijn aangekomen, en welke geen anderen titel om 'er naar te staan hebben, dan dat *men van de familie is*, en eenen brief van aanbeveeling hebbe; terwijl anderen, die het grootste gedeelte huns levens in dienst der Maatschappij hebben doorgebracht, in mindere bedieningen kwijnen, en boven dien met hardigheid en verachting behandeld worden, hoe kunnen dan de zaaken der Maatschappij wel gaan? Indien het geen men der Oost-Indische Maatschappij ten dien aanzien nageeft, gegrond is, zoo heeft men niets meer noodig om de oorzaaken van haar verval, die haar onvermijdelijk in den grond zullen helpen, aan te wijzen.

zen. Hoe kan men zich verbeelden, dat braave, oprechte lieden, en die verdiensten bezitten, hun Vaderland, vrienden en maagen zullen verlaten, zich zullen bloot stellen aan eene hachelijke reize, en in eenen afgelegten oord der aarde zullen gaan leven, daar zij gevaar loopen, om niet alleenlijk de vermaakelijkheden, maar zelfs de noodzaakelijkheden des levens te missen, zoo zij ten minste zich niet kunnen vleien van zich voor hunnen arbeid en moeite te zien beloonen met eenige aangenaamheden, en met eenen staat, die met het geloopt gevaar, betoonde wakkerheid en ijver, als mede met den besteedten arbeid wat evenredigheid hebbe. Men zoude kwaalijk doen, dat men die lieden, die in Indië hun geluk hebben gemaakt, hunne rijkdommen, die zij 'er verkreegen hebben, misgunde. Indien het billijk is, dat hij, die het outer bedient, van het outer leeve, het is niet minder billijk, dat zij, die in voordeelige posten worden gebruikt, hun deel van het voordeel genieten, naar maate van het deel, 't welk zij aan den arbeid, aan de gevaaren en den goeden uitflag hebben gehad. Wanneer men den matroozen de hoop op een klein geluk beneemt, berooft men zich dan niet van goed bootsvolk? Wanneer zij, die aan het hoofd der zaaken zijn, alles naar zich trekken, en niets overig laten voor die geenen, die in hunnen dienst zijn, of die voor hen arbeiden, hoe kunnen dezelve dan zich vleien, van met ijver, aankleeving en trouw te worden gediend?

ONZE voortreffelijke HUGO DE GROOT zegt,
 „ om de jonge luiden en anderen te williger te maaken tot de zeevaart, is van alle oude tyden in
 „ deeze landen, allen luiden, zich in zeedienst begeevende, toegelaaten zekere kleine koopmanschap met hun eigen geld te mogen koopen, en

„ ZON:

„ zonder vracht te geeven, met het ſchip over te
 „ brengen: welke kleine koopmanſchap *voeringe*
 „ word genoemd. Dan alzo de ſcheepsgezellen de
 „ voeringe grooter en grooter maakten tot ſchade
 „ van de kooplieden, zoo is bij de Staaten der
 „ Vereenigde Nederlanden daarop eene maate ge-
 „ ſteld.” (a) Buiten de aanmoediging, die men daar
 door gaf, zoo wekte men naijver in het volk, men
 wette de nijverheid, men ſcherpte het vernuft, en
 men gaf den zeelieden gelegenheid om kundigheid
 van handel te krijgen, en daar door in hoogere be-
 dieningen van meer nut en dienst te kunnen zijn.
 De Oost-Indiſche Maatſchappij kan redenen gehad
 hebben om van dezen ouden regel af te wjken: men
 beſchuldigt haar echter, dat zij, ten dezen aanzien,
 met al te veel ſtrengheid te werk gaat omtrent
 de matroozen, en die geen, die in haaren dienst
 laage ampten bekleeden. Men beneemt eenen ma-
 troos het genoeg van een zijden neusdoek aan zij-
 ne vrijſter, of een ſtukje chits voor zijn grootjen of
 moeder te kunnen medebrengen, daar zulke klei-
 nigheden uit Indië aangebragt, bij de kleine ge-
 meente meer indruk maaken dan tien maal de waar-
 de van dezelve; en meer toebrengen om het volk
 tot den dienst van de Maatſchappij op te wakkeren
 dan alle aanritsgelden. Wanneer men genoodzaakt
 is omtrent het gedrag der Grooten de oogen te lui-
 ken, wat vrucht kan men dan uit het allernaauwkeu-
 rigst en ſcherpst opzigt over het gedrag der kleinen
 hoopen? Daarenboven is 'er niets nadeeliger voor een
 genootſchap, welks beſtaan afhankelijk is van de
 kundigheid en arbeidzaamheid van hun, die 'er in
 gebruikt worden, dan aan den eenen kant bekwaame

(a) *Inleiding tot de Holl. Rechtsgeleerdheid* B. III. D. 20.
 §. 25.

me lieden af te schrikken van 'er zich in te be-
geeven; en aan de andere zijde aanleiding te geeven;
dat die geenen, welken men gebruikt, de belooning
van hunnen dienst *achterom* zoeken; dat is flink-
sche wegen gebruiken om hun fortuin te maaken.

DE Oost-Indifche Maatschappij schijnt echter
beter gediend te zijn van zeelieden, dan van ande-
ren, welken zij tot haar bedrijf gebruikt; en de
Schrijver der Wijsgeerige en Staatkundige Geschie-
denis is het spoor bijster, als hij haar berispt, dat
zij in haaren dienst geene andere *Bevelhebbers* ge-
bruikt, *dan zulken, die allen zelve eerst Matroozen
of Zwabbers zijn geweest. Zij zijn* (zegt hij I. D.
II. B. bl. 300.) *Lootzen en bevaaren zeelieden, doch
zij hebben geen het geringste denkbeeld van den scheeps-
wapenhandel.* Die Schrijver had zich behooren
te herinneren, dat de grootste Admiraalen van het
Gemeenebest lieden zijn geweest van eene geringe
afkomst, die door hun vernuft, hunne bekwaam-
heden en hunne dapperheid zich tot den post, dien
zij bekleed, en die zij eer hebben aangedaan, had-
den verheven, *dat zij allen eerst matroozen of zwab-
bers zijn geweest.* De Schrijver had uit den loop
der geschiedenissen van de Maatschappij kunnen
leeren, dat zij haare opkomst en grootheid aan
zulkeluiden verschuldigd is, die van geringe tot hoo-
ge bedieningen zijn opgeklommen; en hij had ook
uit de beschouwing der menschelijke natuur kon-
nen leeren, dat het vernuft, de bekwaamheid
en vermogens niet enkelijk het erfdeel der zoo-
genaamde Grooten maaken; en dat die mogelijk
ruim zoo veel gevonden worden bij menschen van
laagere als van hoogere geboorte. Het komt 'er
maar op aan hoe zij opgeleid en groot gebragt wor-
den; en zulken, welke van de geringste bedie-
ningen af beginnen, zijn doorgaande, en alles buiten
dat

dat gelijk staande, de bekwaamste voor hooger bedieningen. De verbeelding, dat lieden van geringe geboorte geene edele ziel en bekwaamheid tot groote zaaken kunnen hebben, is eene louter vooroordeel. De trapsgewijze bevordering, zoo als die in den krijgsveld in acht genomen word, en welke de Maatschappij, bij haare oprichting, tot eenen regel schijnt te hebben aangenomen, is haar ten hoogste voordeelig geweest en kan 't nog heden zijn. Nooit zijn de lieden beter in staat de hooge posten waar te neemen, dan wanneer zij eerst de laage ampten hebben bediend. Deze schikking waarvan de Maatschappij nooit behoorde afgegaan te zijn, van welke zij niet geheel is afgeweeken, van welke zij niet moest dulden, dat de Raad van Batavia afweek, en van welke zij zelve niet moest afwijken met onbekwaame lieden, die niets tot hun voordeel dan eene *recommandatie* kunnen bijbrengen, af te zenden, is mischien tegenwoordig het eenigste voorrecht, het welk haaren val vertraagt: door een gevolg van dezen regel zijn de Gouverneur Generaal, de Directeur Generaal, en zij, die den grooten Raad van Batavia uitmaaken, bedreeven liede, ten minsten voor 't geen de zaaken des koophandels betreft. De trapswijze bevordering, die den mindere bedienden doet hoopen om tot de hoogere trappen te komen, verwekt daar en boven onder dezen eenen heilzaamen naijver, waarvan men de vruchten niet hoog genoeg kan schatten.

EVEN zoo als men gewoon is het verval van onze algemeene scheepvaart en koophandel aan den werkzaamen naijver of mededinging der vreemde volken te wijten, schrijft men ook den vervallen staat van onze Oost-Indische Maatschappij aan dezelve oorzaak toe, naamlijk aan de mededinging der Oost-Indische Maatschappijen, die van
tijd

tijd tot tijd in Europa zijn opgericht: doch men kan omtrent deze mededinging dezelfde aanmerking maaken, welke wij hier vooren hebben voorgedraagen omtrent die, welke wij nopens alle andere takken van handel hebben moeten te boven komen. (a) Zoo lange wij den handel met minder lasten, of met gelijke lasten dan andere volken zullen drijven, zullen wij hen allen in de mededinging den loef afsteeken: wij zullen hen zelfs noodzaaken om van onderneemingen af te zien, waaruit zij niet dan verlies zullen trekken.

MEN geeft voor, dat de koophandel der Oost-Indische Maatschappij in het westelijke gedeelte van Indië geheel en al vervallen is; dat zij den naam slechts heeft van 'er handel te drijven, terwijl 'er inderdaad anderen in bezit van zijn; dat, uitgezonderd haare specerijen en het japansch koper in staaven, al het geene zij van die kust brengt in geene vergelijking komt met den voordeeligen handel, dien 'er de Engelschen en Franschen drijven; dat 'er tegen een schip, het welk van haar op de Ganges komt, ten minste vijf van die andere volken komen; dat de Stad Suratte, zoo vermaard wegens derzelver handel, meer millioenen van hun ontfangt dan honderd duizenden van ons: dat *Moca*, *Jeda*, *Basfora*, *Persie*, en de gantsche kust tusschen de Persische Golf en de Rivier Indus, verbaasd moeten staan over de ontzachelijke menigte van waaren, die 'er deze twee natien alle jaaren komen verhandelen, terwijl men 'er slechts een enkel schip onzer hollandsche Maatschappij, welks laading naauwelijks 100000 guldens belooft, ziet verschijnen. Wat is de oorzaak van dit verval? Zal men zeggen, dat de mededinging der Engelschen

(a) Zie hier vooren bl. 49. en volg.

fchen en Franschen zulks te weeg brengt? Wij zullen wederom vraagen, waar het van daan komt, dat deze twee volken zoo groot eene overwicht op de Hollanders, hunne mededingers, hebben bekomen? Indien men antwoordt, dat de Maatschappij niet bestand is tegen eene mededinging van een handel, die door bijzonderelieden word gedreeven; zullen wij nogmaals vraagen waarom? En eindelijk zal men, met vraagen en antwoorden, zoo verre komen, dat men zal zien, dat dit nadeel voortspuit uit dezelfde oorzaaken, die in allerlei handel dezelfde uitwerking zouden doen; naamlijk uit gebrek van kundigheid, werkzaamheid, spaarzaamheid, of uit eenig ander gebrek in 't bestier der zaaken.

Voor 't overige wordt het nadeel, het welk de mededinging der Europische Maatschappijen onzen handel toebrenge, indien men dien, waarvan wij zoo even spraken, uitzondert, van weinig belang gerekend: deze mededinging heeft geen nadeel kunnen toebrengen aan de rijkste takken van den handel der Maatschappije, en van welken zij alleen in bezit is; als daar zijn de specerijhandel, de handel op Japan, de handel in peper, voor het grootste gedeelte; en die op alle eilanden, waar zij steden en sterkten heeft. Mischien heeft de Maatschappij gemeend, dat zij zich aan zekere takken van handel min moest laten gelegen liggen, of dezelve geheel laten vaaren, om zich tot anderen, die haar voordeeliger scheenen, te bepaalen; want daar uit, dat de Maatschappij geen grooten handel drijft op de plaatsen, daar de Engelschen en Franschen zeer voordeelig handelen, volgt niet, dat zij tegen wil en dank deze gedeelten van den algemeenen handel verliest. Men moet ten dien aanzien aanmerken, dat, om te oordeelen over het meer of

min voordeel, 't welk de Maatschappij zoude doen, met zich in die onderscheiden takken van handel te handhaaven, of over het meer of min nadeel; dat zij komt te lijden door dezelve te laaten ver vallen, men volkomenlijk kennis zoude moeten hebben van haaren staat in de onderscheiden betrekkingen, welken zij heeft of hebben kan: het is eene bespotlijke verwaandheid over een onderwerp te oordeelen, het welk men niet in staat is te onderzoeken, veel min grondig te kennen.

MEN moet ten aanzien van de waaren, die uit Indië in Europa worden gebragt, de oorzaak van het verval der hollandsche Oost-Indische Maatschappije al mede niet zoeken in den werkzaamen naijver der Engelschen. Deze mededinging heeft geenen invloed op de kruidnagelen, de muscaat-noot en het kaneel. Hebben aan de eene zijde de engelsche, fransche, zweedsche en deensche Maatschappijen eenen grooten overvloed van andere oost-indische waaren op de markten van Europa gebragt, aan den anderen kant hebben die waaren, en voor al de lijnwaaten en allerlei soorten van zijden- en katoenen stoffen, de koffi en thee, welken de voornaamste koopwaaren uitmaaken, die door alle die Maatschappijen in 't gemeen uit Indië worden aangebragt, een veel grooter aftrek gekreegen; zoo dat daar door alle die waaren altijd bijna op denzelfden prijs zijn gebleeven. Dan, hoe het met de uitwerksels dezer mededinging ook moge zijn, men moet nochtans altijd tot dezelfde grondbeginselen te rug komen. In alle mededinging, van wat natuur dezelve ook weezen moge, zal de naerstigste, alles buiten dat gelijk staande, de overhand doen winnen.

ALS men in den handel voordeelen, of eene overmagt, die men eerst heeft bezeten, verliest, is het vrij zeker, dat 'er misbruiken en gebreken in 't bestier moeten weezen, die 'er oorzaak van zijn. Veele en zeer groote worden 'er der hollandsche Oostindische Maatschappije te laste gelegd. Daar zijn 'er die voor haar verderfelijk kunnen zijn, indien menze onder een zeker oogpunt beschouwt, doch slechts van belang voor den Staat zijn, voor zoo veel zij strekken om de menigte van waaren, welken de schepen der Maatschappije jaarlijks uit Indië moeten aanbrengeu, te verminderen. Want ten aanzien der rijkdommen, die de handel den houderen der actien, en hun die tot de beheering der Maatschappije gebruikt worden, toevoegt, schijnt het bijna onverschillig voor het welvaaren van den Staat, door welk canaal deszelfs algemeene rijkdom aanwast; of zulks geschiedt door uitdeelingen, die aan de houders der actien worden gedaan, of door de voordeelen, die de bedienden trekken. Genoeg schijnt het te weezen, dat die rijkdommen tot ons aanvloeien. Doch, indien de menigte van waaren, welken de schepen jaarlijks uit Indië moeten aanbrengeu, vermindert; indien daar door minder goederen op de openbaare verkoopingeu worden geveild, dan is het zeker, dat het voordeel, het welk de Staat uit den indischen handel trekt, afneemt, alzoo het voordeel van den Staat eigenlijk daar in gelegen is, dat de waaren in den schoot van het Gemeenebest de voorwerpen van koophandel, en dus de middelen van bestaan voor het gemeen, vermenigvuldigen. Niet te min is het ook zeker, dat het den Staat niet om 't even kan zijn, hoe de rijkdommen in zijnen schoot worden aangebragt, in wier handen die zijn, en welk gebruik 'er van gemaakt

maakt word; om dat dit wederom invloed heeft op de algemeene middelen van bestaan der ingezetenen; en dat de Staat het meeste belang heeft in het geen het volk aan arbeid helpt. Zoo dat alle misbruiken, abuizen en gebreken, welken tot verval der Maatschappij strekken, noodzaaklijk ook aan den Staat nadeel toebrengen.

DE indische handel binnen Indië moet geheelijk voor de Maatschappij worden gedreeven: die handel bestaat in het aanleggen der laadingen van haare schepen, welke naar Europa zijn bestemd: die laadingen geeven eene onbedenkelijke winst. Deze winst is de grondslag van 't groot voordeel, dat op den handel, dien eene europische Maatschappij op Indië kan drijven, zit. Dus kan men ligt begrijpen, dat, indien de bedienden een gedeelte van dit voordeel naar zich haalen, door sluikerijen of andere flinksche wegen, de laadingen der schepen daar door geweldig moeten lijden. Het zal 'er nog erger bij staan, indien het waar is, dat de Opperhoofden der onderscheiden Comptoiren even zoo onbekwaam en onkundig als ontrouw zijn; indien het waar is, dat de posten, die de meeste trouw vereischen, van welken de voor- of tegenspoed des koophandels het meeste afhangt, bij voorkeuze werden gegeeven aan zulken, die niets dan eene bloote aanprijzing van dezen of geenen Magnaat in zijn voordeel heeft, terwijl ervaren en bekwaame lieden, die diensten aan de Maatschappij hebben beweezen, voorbij gegaan worden: welke gebreken of misbruiken noodwendig ten gevolge moeten hebben, dat 'er onbehoorlijke wegen worden ingeslagen, die op eene heimelijke rooverij uitloopen, de menigte der aangevoerde indische waaren doen afneemen, en een groot nadeel zoo aan de Maatschappij als aan onzen vaderlandfchen koophandel toebrengen, daar dezelve

zijnen stapel verminderen. Om 't nadeel, het welk de koophandel daar door lijdt, te beseffen, heeft men slechts in aanmerking te neemen, dat het gedeelte der koopgoederen, het welk dus door slinkschse wegen achterom naar vreemden overgaat, hier over gebracht wordende, mede zoude strekken tot vermeerdering van het bestaan der arbeidslieden hier te lande, van de pakhuishuuren, de maakelaardijloonen, 't commissiegeld, waagrecht, uitgaande rechten, vrachtloonen, premien van Asfurantie, en wat al meer aan den koophandel kleeft. Dit is 't, het welk den Staat, in het bestier der Oost-Indische Maatschappije, weezenlijk ter harte moet gaan.

HET zelfde verwijt, het welk men aan den Vereenigden Staat doet van geen genoegzaame krijgsmagt op de been te houden, en zich al te weinig over de middelen, welken haare zekerheid en veiligheid vereisfchen, te bekommeren, kan men ook aan de Oost-Indische Maatschappije doen. Men behoeft slechts de geschillen, in Indië tusschen de Engelschen en ons, gedurende den vorigen oorlog tusschen Engeland en Frankrijk, en vooral wanneer Lord Clive in Bengalen oorloogde, in overweeging te neemen, en men zal verbaasd staan over het verval van den voorheen luisterrijken staat, in welken wij ons bij 't sluiten van den munsterschen vrede vonden, -en welke aan onze Oost-Indische Maatschappij het vermogen gaf, den Algemeenen Staaten in den jaare 1664. aan te bieden, om zich met den oorlog, welke het Gemeenebest tegen de Engelschen voerde, te belasten: want in 't weezenlijke kwam de aanbieding, welke de Maatschappij deed, om ten haaren kosten alle de verlooren bezittingen te herneemen, en de gantsche Kust van Guinea onder haare gehoorzaamheid te brengen, daarop uit. De onzen hebben in deze
laat-

laatste tijden op dien toon niet gesproken. De Maatschappij heeft aan de Algemeene Staaten geklaagd over de geweldenaarijen, welken zij van de Engelschen, die zich de heerschappij der zee in Indië aanmaatigden, had uit te staan; en, onder anderen, dat een enkel engelsch schip, na op Batavia alle soorten van voorraad, krijgsbehoefsten en ververschingen te hebben ontvangen, vaartuigen der Maatschappije, zelf in 't gezicht van Batavia, had aangetast, voorwendende, dat zij de vlag voor de Engelschen als Heeren of Opperheeren van alle de zeeën der wereld, moesten strijken. Men geeft voor, dat Lord Clive den Opperbevelhebber Mosfel gedreigd zoude hebben, dat hij hem niet eenige oorlogschepen een bezoek te Batavia zoude komen geeven, indien hij 't geen hij hem afvergde weigerde. Wie zal niet gereedelijk erkennen, dat, indien de Maatschappij, bij tijds, voor haare krijgsmagt in Indië, en bijzonderlijk in Bengalen, of in de bezittingen, welken zij in Indostan heeft, gezorgd had, de Engelschen het nooit zoo hoog zouden hebben durven neemen, noch den onzen, 't zij in 't geheel, 't zij ten deele den handel in salpeter en in oost-indische lijnwaaten afhandig maaken. De Maatschappij heeft zich beter op Ceilon staande gehouden; om dat zij daar slechts Indiaanen heeft te bestrijden gehad: indien de inboorlingen des lands, door de eene of andere Mogendheid van Europa waren ondersteund geworden, zouden de onzen onvermijdelijk hunnen kaneelhandel hebben verlooren. Gebrek aan tijdige voorzorg voor eene behoorlijke krijgsmagt heeft ons, in Indië even als in ons eigen Vaderland, zwaare verliezen doen ondergaan; waar van de blijken, terwijl ik dit, in Julij 1782, schrijf, ons op nieuw uit Indië worden overgebracht;

daar wij, die te vooren de gantsche zeemagt der Europeanen in die werelddeelen overtroffen, nu onze bescherming en behoud in de fransche zeemagt moeten zoeken. Wat wisfeling van zaaken!

ENGLAND, het welk, sedert de regeering van Koningin Elizabeth, zich sterk op de scheepvaart en koophandel heeft toegelegd, is daar door meer dan eenige andere natie ons in den weg gekomen, niet zoo zeer ten aanzien van onzen koophandel in Europa, dan door deszelfs onderneemingen in de drie andere deelen der wereld, en wel in Indië, en op de kust van Afrika. Want, hoe zeer de arbeidsloonen in Groot-Britanje naar evenredigheid niet zoo hoog zijn dan bij ons, zoo hebben nochtans de zwaare belastingen 'er dezelfde uitwerksels als bij ons gehad; zoo dat wij, den levantfchen en ruffifchen koophandel uitgezonderd, deszelfs poogingen in Europa minder te vreezen hebben, dan in de drie overige werelddeelen, alwaar het meerder vermogen van deszeifs zeemagt onze vaart en koophandel geweldig kan doen afnemen, zoo als wij het, ten aanzien van het rijk van den Grooten Mogol, zoo even aangemerkt hebben.

ELK een weet, dat de koophandel van Engeland in Oost-Indië, sedert weinige jaaren, grootelijks is toegenomen. Men kan het uit de fomme van vier maal honderd duizend ponden fterlings, die de Oost-Indifche Maatschappij jaarlijks ten behoeve van het Rijk opbragt, en uit de voorwaarden op welken haare oëtrooijen zijn vernieuwd, opmaken. Nimmer heeft de hollandsche Oost-Indifche Maatschappij met eene diergelijke fomme den fchatkist van den staat gestijfd. Zonder te onderzoeken, of zij het heeft kunnen doen, en of men liefst het gewin aan de particulieren heeft willen

len laten, dan 'er de schatkist van den Staat wat meerder mede verrijken, zeker is het, dat tegenwoordig de O. I. Compagnie, wel verre van den Staat eenigen onderstand te kunnen geven, zelfs onderstand van den Staat moet verzoeken, en buiten staat is zich zelve te redden. (a) Het is ligt te begrijpen, dat deze aanwas van den koophandel en magt der Engelschen, in welk gedeelte van Indië het ook zijn moge, zelfs ondersteund zijnde, dat dezelve aan de vrijheid onzer Comptoiren in 't minst geen nadeel hebbe toegebracht, noodzaakelijk onzen handel in Indië en in Europa moet verminderen. De Engelschen hebben hunne inkoop in Indië niet op zoo eene verbaazende wijze kunnen vermeerderen, zonder dat 'er de prijzen der koopmanschappen door zijn gereezen, en zonder dat haar overvloed in Europa dien aldaar heeft doen daalen. Dit is een natuurlijk gevolg, 't welk in alle takken van handel, hoedaanig die ook zijn, door de mededinging te weeg gebragt word.

Men moet bij de schadelijke gevolgen dezer mededinging nog voegen, dat dezelve niet toegenomen is dan met te gelijk ons in de vrijheid van koophandel in Indië te belemmeren. Behalven het nadeel, 't welk een oorlog, door Europeanen tegen Indiaanen gevoerd, den handel der onzijdige Europeanen in 't algemeen toebrengt, door den hinder en de belemmering, welken daar door aan het werk, den arbeid, en akkerbouw der Indiaanen worden toegebracht, heeft het geen de Comptoiren onzer Maatschappije hebben ondergaan, geduurende den oorlog, die de Engelschen in Bengalen hebben gevoerd, hunnen handel eene gevoelige neepgegeeven. Zij hebben de gelegenheid waargenomen

(a) REINIER VRYAARTS *Brieven*. V. stuk, bladz. 163.

men om in het Rijk van den Grooten Mogol te doen, het geen wij gezien hebben, dat de onzen te vooren in Indië gedaan hebben; naamelijk verbonden aan te gaan en gunstbrieven te verwerven, waar door wij van den koophandel en vaart in dat rijk, zoo niet geheel, ten minsten grootendeels ontzet zijn geworden.

DOCH al het nadeel, het welk ons de Engelfchen in Oost-Indië toebrengen, en ons waarschijnlijk niet zouden doen of gedaan hebben, indien wij waakzamer geweest waren, is niet te vergelijken bij het nadeel, het welk de O. I. Compagnie uit haar eigen boezem word toegebracht. Niemand begeeft zich in dienst van de O. I. Compagnie, of doet het om fortuin te maaken: dat hij 'er dat in vinde is redelijk: maar lieden zonder eer, deugd, of bekwaamheid, in dienst van de Compagnie te neemen, ten einde hun gelegenheid te geeven, schielijk met schatten te rug te keeren; dit is, gelijk wij 't bereids aangemerkt hebben, de eerste bron, de hoofdbron van 't verval en 't verderf van de O. I. Compagnie, gelijk het de eerste oorzaak is van den ondergang aller Staaten. Men voege daar bij het invoeren en verhoogen van lasten, de wijze, op welke men tot bedieningen komt, en 'er zich in gedraagt om fortuin te maaken, en wie zal het dan vreemd vinden, dat de Compagnie te gronde gaat? Zoo lang als die geenen, die aan 't hoog bewind zijn, hunne plaats zullen beschouwen als eene gelegenheid om deze en geenen aan schatten of aan voordeelige ampten te helpen; zoo lang als de Maatschappij niet zal aangezien noch behandeld worden, gelijk bij haare intelling, als een ligchaam geschikt, om de algemeene vaart, koophandel en verdere vaderlandsche neringen en hanteeringen te vermeerderen en

te bevorderen; maar als een ligchaam, dat alleen geschikt is om sommigen een veilig heenkomen, anderen een middel om schielijk rijk te worden, te bezorgen, zoo lang zal de Maatschappij naar haar verderf snellen; (a) om dat het afwijken van de gronden en middelen, op welke zij aangelegd en gevestigd is, noodzaaklijk haaren val na zich moet slepen. „ Vorst (heeft men een gevangen aan eenen Koning der Bulgaaren, welke hem naar de reden van 't verval zijn's Lands, vroeg, hooren antwoorden.) „ de oorzaaken onzer „ onheilen zijn dezelfde, welke altijd de bloeiendste „ ste Staaten ten ondergang zullen brengen: zij zijn „ deze: zulke die zich op de kuiperijen en lasteringen het best veritonden hebben aan de wijste „ en bekwaamste den voet geligt: de vierfchaaren „ zijn bezoedeld geworden door onrecht en omkoop- „ ping. De wijn en gastereeringen hebben het lig- „ chaam en den geest van kracht beroofd. Het „ recht, de ampten, de waardigheden, de gunst, „ alles is te koop gesteld. Wij zelve hebben ons „ te koop gesteld; wij zijn laag van prijs gewor- „ den; en wij waren al verdelgd, voor dat wij 't „ door onze vijanden zijn geworden (b).”

Wij hebben (in ons Eerste Deel, bladz. 316.
 en

(a) Wij laten aan het onderzoek van anderen over, of het redenkundig Bericht wegens de waare oorzaak van 't bederf, mitsgaders de middelen van redres der Nederlandsche Oost-Indische Compagnie. door den Indischen Patriot, bezijden de waarheid gaat, en wat men van deszelfs inhoud te gelooven hebbe: ik zal den prijs ook niet stellen op het boekjen, betiteld *Nederlands India, in haaren tegenwoordigen toestand beschouwd*. Het geen men dagelijks hoort, ziet, onder het oog heeft, en in handen krijgt, draagt blijken genoeg van de hoofdkwaalen, aan welke de Maatschappij krank ligt.

(b) LE BEAU, *Hist. du Bas Empire*, Tom. XIV. bladz. 231.

en volgg. en in ons Tweede Deel; bladz. 51. 56. en 129. en volgg.) de oprichting, voorspoed en verval der W. I. Maatschappij voorgedraagen. Wanneer wij 'er de oorzaken van nagaan, zullen we bevinden, dat dezelve meest al uitkomen op die, welken wij ten aanzien van andere takken van koophandel aangerekend hebben. Men zal bevinden, dat het gebrek van behoorlijke toezigt, en het verzuim van in onze bezittingen eene bekwaame krijgsmagt te onderhouden, de hoofd- en aanleidende oorzaak is geweest van alle de verliezen, welken de W. I. Maatschappij geleeden heeft; en mitsdien van den zwakken staat, waar in zij eindelijk vervallen is, (a) daar zij (zoo 't ons voorkomt) thans meerder strekt tot bezwaar van onze vaart en koophandel, dan tot steun van dezelve. Want indien het waar is, dat de West-Indische Compagnie haar bestaan meest trekt uit de recognitie-gelden, dan is het zeker, dat zij die trekt uit een bezwaar, het welk den koophandel en vaart drukt, alzo de vaart en koophandel niets daar tegen genieten; en dus die gelden zeer onnut uitgegeeven worden. Het zoude zekerlijk wat anders zijn, indien de W. I. Maatschappij deze recognitie-gelden trok, en daar tegen eene toereikende bescherming aan dien tak van vaart en handel verleende: maar dus schijnt het 'er niet mede gelegen te zijn: althans wij zien niet, dat de W. I. Compagnie eenige zeemagt houdt op de stroomen, waar door de vaart en koophandel op de West, en op de kusten van Afrika meer of min beveiligd zouden kunnen worden. En dit gebrek heeft al mede veel toegebracht, om de Engelschen, welken ten aanzien van 't onderhouden eener be-

(a) Zie D. II. bladz. 134. en volgg. AITZEMA, *zaaken van Staat.*

ftendige krijgsmagt zorgvuldiger zijn geweest, in staat te stellen van ons in die oorden zoo veel afbreuk te doen.

HET is waar, hunne mededinging in den handel op de kust van Afrika levert zulke gewichtige onderwerpen niet op als die op Oost-Indië; dezelve strekt echter tot verzwakking van een tak, waarvan voornaamelijk afhangt de bloei der amerikaanſche Volkplantingen, en bijgevolg die van onze vaart en handel op West-Indië, een handel, die onze zorg en oplettendheid mogelijk veel meer dan de Oost-Indiſche Maatschappij verdient. De Engelfchen overtreffen alle andere volken op de kust van Afrika; en dewijl 'er geen is, 't welk beter gebruik weet te maken van dezelfs overmagt om den handel in 't algemeen tot zich te trekken, zoo moet men niet twijfelen, of het zal hier ook zich van dezelve weten te bevoordeelen, en aan andere natien door dezelfs ſcheepsmagt het landen zelfs op plaatzen, daar de handel nog vrij is, beletten. De Engelfchen hebben nog, 't is waar, niets ondernomen op onze comptoiren en ſterkten, maar zij hebben 'er reeds den koophandel van weeten af te trekken. Hunne onderneeming te Anamabon op de Goudkust, eene der plaatzen daar de handel vrij is, en die men voor zeer gewichtig houdt, toont genoeg aan, wat men van hunne ijverzucht te wagten hebbe. Geen volk had eene ſterkte of comptoir op die kust. De Engelfchen hebben den handel daar voordeelig gevonden, en zich dien alleen willen toeëigenen. Zij hielden 'er eerst twee oorlogſchepen, als uitleggers, om de vaartuigen van andere volken te beletten aldaar handel te drijven: zij hebben 'er eindelijk eene ſterkte gebouwd. Naar maate dat het bebouwen der onbebouwde landen in Zuid-Amerika, bij hen ondernomen, wel

opneemt en hun den slaafhandel noodzaakelijker en gewichtiger zal maaken, zullen zij hun best doen om denzelven en hun gebied over de gantsche kust verder uit te breiden, en andere volken daar van te weeren.

Wij ondervinden in Amerika, en zelfs in onze Colonien, de verderfelijke uitwerkfels van de mededinging der Engelschen, door den sluikhandel, dien zij drijven. Zij voorzien dezelve dikwijls van meel, boter en gezouten vleesch. Wanneer ons bestier op zodaanig een voet staat, dat wij zulke inbreuken niet kunnen beletten, wat kunnen wij dan van onze vaart en koophandel verwachten? want het aanvoeren van levensmiddelen en andere waaren door de Engelschen geeft hun gelegenheid om *producten in retour* te neemen, en wat moeten daar de gevolgen van zijn? Wie ziet niet, dat daar door eene wijde deur open gezet word tot eene menigte flinksche wegen, ten nadeele van het land, en van alle die geenen welken belang hebben, dat de *producten* nergens anders komen dan hier te lande, volgens het geen de Hooge Overheid daaromtrent bepaald en bevolen heeft.

DE bloei der engelsche Volkplantingen in Zuid-Amerika is een ander voorwerp, welke onze beschouwing wel waardig is: ten aanzien van den sluikhandel op de spaansche Volkplantingen zoude het belang van onzen koophandel vorderen, dat deze tak voor ieder even na ware. De waaren, welke de Engelschen uit Amerika in Europa overbrengen, moeten daar door toeneemen; en vermits deze waaren alleen in Europa gestee-ten worden, zullen dezelve de waarde of prijs van die, welken de Franschen van daar aanvoeren, en waarvan Holland voor een groot gedeelte de stapelplaats is, doen afneemen. Onze koop-
han-

handel heeft uit de fransche west-indische bezittingen voordeelen getrokken, doch die van Engeland strekken tot ons nadeel. Iedere natie, die zelve haaren handel in 't geheel drijft, benadeelt middel- of onmiddellijk den onzen. Dit nu doen de Engelschen; zij zijn 'er bestendig op uit, om geen derden in hunne vaart, koophandel, en manufactuuren te behoeven, en alles zelve met hun volk en hunne schepen te volvoeren: en tot dus verre is deze iever prijswaardig, hoe zeer andere natien, en wij inzonderheid, daar door van voordeelen verstoken worden. Maar wij hebben altijd nog te vreezen, dat zij misbruik zullen maaken van de meerdere magt welke zij ter zee hebben, om hunnen handel uit te breiden, en dit maakt hunne mededinging gevaarlijk.

HET nadeel, welk onze Manufactuuren, Fabrieken en Trafieken, door het invoeren der oost-indische koopmanschappen kwamen te lijden, heeft wel eens in overweeging doen neemen, of de O. I. Compagnie ons geen meer na- dan voordeel toebrengt, en of het niet raadzaamer zoude zijn den invoer van sommigen derzelve te verbieden dan toe te laten: onder anderen, heeft men het verval der brouwerijen, die van zoo veel aanzien en gewicht zijn geweest, met droevige oogenaangezien. Dan, hoe zeer het te wenschen ware, dat ons dit nadeel niet was toegebracht, kan men zich ligt overtuigen, dat hetzelfde in allen gevalle onvermijdelijk was. Indien onze Maatschappij dezen handel niet gedreeven had, zouden de fransche, engelsche en deensche Maatschappijen Holland voorzien hebben van die zelfde waaren en koopmanschappen, welker invoer men aan de onzen zoude hebben belet: indien wij de damasten, de chitsen en andere indische manufactuuren, niet rechts-
streeks

streeks uit Indië hadden aangevoerd, zouden zij dezelve van de andere Europese volken, die 'er in bezit van waren, hebben gekocht, gelijk zij eertijds de oost-indische waaren te Lisbon gingen koopen.

DE RTIENDE HOOFDSTUK.

Schadelijke Invloed van het Verval onzer Colonien op de algemeene Vaart, Koophandel, Fabrieken en Trafieken dezer Landen.

Wij hebben in ons II. Deel (bladz. 157-228.) verslag gedaan van het opkomen, bloeien en vervallen der Colonie *Suriname*. Men zal 'er ligt uit bespeurd hebben, dat gebrek aan een goed bewind de hoofdoorzaak is, welke die Colonie in dien deerlijken staat heeft gebragt, in welchen dezelve zich bevindt; en dat dit gebrek voortspuit uit het stellen van een bewind van dien aart in handen van zulken, welke, zoo uit hoofde van hunne opvoeding, als van de zaaken, tot welchen zij opgeleid worden, geen de minste bekwaamheid hebben om een zodaanig bewind te voeren, die zelfs, door de zaaken, tot dewelken zij geschikt zijn, de kundigheden, welchen zij hebben, en het beroep, waar toe zij zich hebben begeeven, zoodaanige begrippen en vooroordeelen opvatten, welke volstrekt met het welweezen van eene Colonie niet kunnen bestaan.

HET bestier der Colonien bevat in zich het voeren eener opperheerschappij. Die 'er mede bekleed is moet gevolgtijk de *Kunst der Regeeringe* wel verstaan; en te grondiger daar in bedreeven zijn,

vermits de Colonien niet onmiddelijk onder het op-
pergezag; maar verafgelegen zijnde, onder een on-
derhoorig gezag, op 't welk niet bij aanhoudend-
heid een waakend oog gehouden kan worden,
staan. De Regerings-kunde is een der moeielijkste,
zoo niet de moeielijkste van alle weetenschappen:
die 'er aan twifelen, leezen het geen 'er
verstandige Schrijvers van gezegd hebben.

ZIE hier hoe LE MOYNE zich uitlaat over de
noodzaaklijkheid eener *Regeeringskunde* (a).

„ INDIEN het noodig is, dat men in het regee-
ren eene zekere geregelde wijze volge, ten einde
„ daarin wel te slaagen, zoo moet 'er noodzaaklijk
„ eene regeerings-kunde zijn. De grootste wer-
„ king of bedrijf, welke 'er in de wereld geschiedt,
„ en welke van 't allergrootste aanbelang voor de
„ menschelijke samenleving is, gedooft niet,
„ dat het met haast, zonder overleg en als bij ge-
„ val geschiede. Het zoude zeer vreemd zijn, dat
„ 'er kunst noodig ware, om een uurwerk terege-
„ len, en dat men 'er geen zoude behoeven om een
„ Staat te beheeren, even als of de deelen van een
„ Staat juister uit zich zelve draaiden, en zich
„ beter schikten dan de deelen van een uurwerk.
„ Het zoude vreemd zijn, dat 'er kunst vereische
„ wierd om te spelen, en dat 'er geen noodig
„ zoude zijn om te regeeren; even als of 'er meer
„ behendigheit noodig ware, om een raket, dan
„ om een scepter te behandelen; even als of de
„ kaarten of de stukken van het schaakspel meer
„ beleid en wijsheid vereischten dan de landen en
„ volken. Waar toe zouden dan zoo veele Mees-
„ ters, zoo veele Hoogleeraars in de Staatkunde,
„ Leerlingen en Opvolgers van Plato en Aristote-
„ les

(a) *Art de Regner, Discours Prelim. Art. i. p. 5-7.*

„ les gearbeid hebben? Wat zouden zoo veele
 „ Boekdeelen, vol van Stelregels, Korte Spreuken
 „ en van Staats-Geheimen bedieden? Waar toe
 „ zouden zoo veele doorzigtige Spreuken, zoo
 „ veele Staatsregels, uit Titus Livius en Tacitus
 „ gehaald, ftrekken?

„ ZIEN wij niet voorts, dat de werkingen,
 „ welke de Natuur niet heeft geregeld, welke niet
 „ altijd dezelfde zijn, en niet door dezelfde linien
 „ tot het zelfde einde loopen, de beftiering van
 „ eenige kunst, welke haar binnen het perk houdt,
 „ door welk haare loop haar word voorgefchreven;
 „ die haar aan den gang helpt, en haar weder op
 „ den rechten weg brengt, als zij daar van afdwaalen,
 „ noodig hebben? Indien de wijze van fpreken
 „ en het redekavelen in alle menfchen dezelfde
 „ waren, zoude de Spraak-Rederijk- en Redeneer-
 „ kunft ons niet behoeven te leeren, nauwkeuriglijk
 „ te fpreken en in eene goede form te redekavelen.
 „ Indien de pen, indien het penfeel natuurlijker
 „ wijze volmaakt liepen, en indien men de hand
 „ maar op het papier of op het doek behoefde te
 „ zetten, om als Homerus te dichten, of als Apollos
 „ te fchilderen; zoude men zonder kunst Dichter,
 „ en zonder kunst ook Schilder kunnen zijn: en
 „ zoo de krijgsverrichtingen, even als de natuurlijke,
 „ hunnen behoorlijken gang hielden, en aan geene
 „ form bepaald waren; zoude men ook zonder kunst
 „ Veldheer of Legerhoofd kunnen weezen. Eveneens
 „ is het met de bezigheden der Opperheerschappije
 „ en alle oppergebied gelegen. Zij zouden de kunst
 „ konnen ontbeeren, indien, dezelve bepaald en
 „ gelijkvormig zijnde, en altijd op hetzelfde einde,
 „ langs een en denzelfden afhellenden weg uitloopende,
 „ alle Overheden natuurlijker wijze door dezen weg

„ ge-

„ getrokken, aan eene en dezelfde regeeringswijze gebonden waren.”

„ Doch wie weet niet, dat de Overheden niet min verschillen door hunne verscheidene wijzen van regeeren, dan door de verscheidenheid hunner leverijen? en dat het blaauw of zwart van hunne blazoenen, de onnozele of verschrikkelijke figuren hunner wapenen, hen niet meer onderscheiden, dan de openhartigheid of bedektheid hunner gemoederen, dan de zachtheid of trotsheid hunner natuurlijke inborst? Zoude men niet zeggen, dat de eenen hunne lelien en hunne kruisfen in 't gemoed hebben? dat anderen 'er hunne arenden en leeuwen, en wederom anderen hunne luipaarden en adders hebben?

„ Wat een onderscheid tusschen David en Manasse onder de Hebreën, tusschen Augustus en Tiberius onder de Romeinen, tusschen Juliaan en Theodosius onder de Grieken, en tusschen Karel den Eenvoudigen en Karel den Wijzen onder de onzen? De regeeringswijzen zijn dan zoo verschillende als de gemoederen, de geaarteden, en de zeden der geenen, die regeeren: hier van daan komt het, dat, gelijkjer wijs 'er goede en kwaade stierlieden zijn, 'er ook goede en kwaade Vorsten gevonden worden; en derhalven is het noodig, dat 'er eene regeerkunde zij, welke voor de Overheden dat geene is, hetwelk de stiermanskunst voor den stierman is, welke hem een zoo lomp en zoo groot gevaarte als een Burgerstaat is, leert bestieren; welke hem de zeeën en winden leert kennen; welke hem verwittigt van de banken en klippen, die zich op den weg bevinden, en door haare regelen en behendigheit hem nevens zijnen last eindelijk binnen de haven brengt.”

ONGELUKKIG is het ten aanzien van deze kunst gelegen als met veele anderen, die niet onder de zintuigen vallen, maar van 't verstand afhangen. De onkundigste meenen 'er het bedreevenste in te zijn: ten minste elk meent tot de regeering bekwaam te zijn, offchoon hij nimmer gedagt heeft om 'er iet van te leeren; en 't geen nog verder gaat, het schijnt algemeen aangenomen, dat 'er ieder bekwaam toe is. Men mag dit voor de reden neemen, waarom men niet zelden het bestier van onze buitenlandsche bezittingen ziet drijven op dezen of geenen Boekhouder, even als de zaaken van een koopmans comptoir; en als of 'er tot het bewind van eene Colonie niet meer of geene andere kundigheden vereischt wierden, dan die, welke tot zekere zaaken van koophandel noodig zijn. Want, laat een Koopman of een Boekhouder zoo kundig in zijne zaaken weezen, als men wil, hij heeft altijd een bijzonder voorwerp, zijne kundigheid loopt niet over alles; en hij heeft zich ook niet toegelegd en gewend, om zijne beschouwing over het algemeen, en over alles bij elkander genomen, te laten gaan. Daar van daan komen die misgreepen, die verkeerde stappen, welke wij in 't bestier van Suriname opgemerkt hebben: daar van daan het gebrek van goede policie en goede justitie, van behoorlijke toezigt en bescherming; daar van daan het gebrek van voorzorg, omtrent de slaaven en de wijze van dezelve te behandelen; daar van daan die zorgeloosheid omtrent de middelen van zekerheid en verweering in geval van aanstoot; daar van daan dat bespotlijk en onvoorzigtig gedrag met de weggelooopen slaaven gehouden, en de niet min bespotlijke tochten tegen dezelve ondernomen, van dewelken wij te vooren het verhaal gedaan hebben.

ben (a). Kortom, daar van daan het gebrek van alles wat vereischt wordt om eene Colonie in een behoorlijken toestand te onderhouden. Het gedrag omtrent de weggelooopen slaaven heeft in alle opzichten vrij veel overeenkomst met de maatregelen, welken de Engelschen namen tegen de geduurige invallen der Deenen. Dus is het met den loop der ondermaansche dingen gelegen: gelijke oorzaken brengen gelijke uitwerksels voort. Met eenige weinige verandering zijn 't altijd dezelfde tooneelen.

ZIE hier, hoe HUME (b) ons deze invallen en de gevolgen, welken zij hadden, afbeeldt.

„ DE Deenen dan, zegt hij, alvorens met
 „ openbaar geweld te durven onderstaan Engeland
 „ te vermeesteren, deden 'er eerst eene kleine
 „ strooperij, om te beproeven, hoe zij ontvangen
 „ zouden worden. Zij landden met zeven schepen
 „ nabij Southampton, verwoestten het gewest en
 „ keerden ongemoeid met buit overlaaden te rug.
 „ Zes jaaren laater deden zij eene diergelijke onderneeming in 't Westen, met gelijken uitslag.
 „ Wanneer zij de zaaken in eene gesteldheid, zoo
 „ verschillende van 't geen zij zich verbeeld hadden, zagen, moedigden zij hunne landgenooten
 „ aan, om aanzienlijker magt bij een te brengen,
 „ en vleiden zich grooter voordeelen te zullen behaalen. Zij landden in 't land van Essex, onder
 „ 't bevel van twee Chiefftainen, en te Maldon
 „ Brithmot, Hertog van dat Gewest, en welke 't
 „ gewaagd had, om hen met eene kleine hoop volks
 „ aan te tasten, verslagen en gedood hebbende,
 „ verwoestten zij alle de nabuurige landstreekken.
 „ Ethelred, aan wien de Historieschrijvers den
 „ bij-

(a) Zie D. II. bladz. 175. en volg.

(b) *Histoire de la Maison de Plantagenet*. T. I. pag. 263.

„ bijnaam van *vadfig* geeven, in plaatse van zijne
 „ onderdaanen aan te zetten tot het manmoe-
 „ diglijk verdedigen van hunne eer en hunne goe-
 „ deren, liet zich door de lafhartige raadgevingen
 „ van Siricius, Aartsbisshop van Canterbury, on-
 „ dersteund door 't grootste gedeelte van een ont-
 „ aarden Adel, overhaalen; *hij КОЧТ het vertrek*
 „ *der vijanden*”, (even zoo deden ook de Surinaa-
 „ mers) „ en voor eene som van tien duizend ponden
 „ verwierf hij, dat zij 't ryk zouden ruimen. *Dit*
 „ *schandelijk hulpmiddel had de gevolgen, welken 'er*
 „ *noodwendig uit moesten voortspuiten.* De Deenen
 „ verscheenen 't volgende jaar weder op de hoogte
 „ der oostelijke kusten, in hoope van een volk on-
 „ der te brengen, 't welk zich langer niet *dan met geld*
 „ *verdedigde*, (een middel om den vijand aan te lok-
 „ ken) in plaats van zijne toevlucht tot de wapenen te
 „ neemen ('t rechte middel omze kwijt te worden”).)

VERVOLGENS gesproken hebbende van een
 vergelijk, 't welk tusfchen de Engelschen en Dee-
 nen werd gesloten, beeldt hij ons de gevolgen de-
 zer invallen weder dus af (a). „ Dit verdrag bracht
 „ slechts eene korte tusfchenpoozing van elenden te
 „ wege. De Deensche Zeeroovers verscheenen wel
 „ dra weder op de Savern. Na 't Prinsdom van Wallis,
 „ het land van Cornualles, en dat van Devon te heb-
 „ ben verwoest, wendden zij 't naar de zuidelijke kus-
 „ ten, kwamen in de Jamar, en leiden de laatste hand
 „ aan de verwoesting dier streeken. Zij keerden
 „ vervolgens te rug in 't Canaal van Bristol, en,
 „ door Avan het land indringende, strekten zij zich
 „ uit over de omliggende landstreeken, welke zij
 „ te vuur en te zwaard verwoestten, tot in Dor-
 „ setshire. Zij veranderden het tooneel des oor-
 „ logs

(a) *Histoire de la Maison de Plantageust. T. I. p. 271.*

logs, en na 't eiland Wigth afgeloopt te hebben,
 kwamen zij op den Theems, op de Medway, en
 belegerden Rochester, alwaar zij de volkeren
 van Kent in een geregelden veldslag versloegen:
 Na deze overwinning werd het geheele gewest
 uitgemoord, afgebrand, afgestroopt, en tot een
 tooneel van moord en ijsfelijheid gemaakt. Zoo
 veele rampen deden de Engelschen het besluit
 neemen, om zich eindelijk op de gemeene be-
 scherming zoo ter zee als te land toe te leggen:
 doch de zwakheid des Konings, de verdeeldheid
 der Grooten, de ontrouw van sommigen, de laf-
 hartigheid van anderen, gebrek van eendragt on-
 der hen allen, maakte hunne verrichtingen vrucht-
 eloos. Hunne vlooten en hunne legers kwamen
 of te laat den vijand te gemoet, of werden met
 schande te rug gedreeven, en het bieden van
 tegenstand hielp hen even zoo min als hunne be-
 toonde toegeevendheid. Onbekwaam geworden
 tot voorzigtigheid en eendragt in den Raad, tot
 moed en beleid in den oorlog, namen de Engel-
 schen op nieuw hunne toevlucht tot het *schandelij-*
ke middel, welks ongenoegzaamheid zij reeds had-
den ondervonden. Zij booden den Deenen aan, om
 den vrede te koopen, (op dien trant is men te
 Suriname ook te werk gegaan.) De Deenen,
 door de kleinmoedigheid der Engelschen stout
 geworden, leiden hun geduuriglijk harder voor-
 waarden op, (op dezelfde wijze is het met de
 Negers in Suriname ook geschied) en brachten
 toen hunne eischen tot de somme van vierentwin-
 tig duizend ponden, welke de *Engelschen lafhar-*
tig en onvoorzigtig genoeg waren om hun te betaa-
len. Het vertrek der Deenen verschafte hun
 rust; tot welker genot zij zich begaven, even als
 of dezelve onveranderlijk had moeten dueren, en

„ zonder eenige voorzorg te neemen, zonder eeni-
 „ ge toebereidselen te maaken, ten einde in staat
 „ te zijn om bij den eersten inval, welke men we-
 „ derom bij hen zou kunnen doen, manmoediger
 „ wederstand te bieden ”.

IN tegendeel, eenigen tijd daar na, bij een nieu-
 we overrompeling, werd hetzelfde gevaarlijk mid-
 del nog eens in het werk gesteld. „ Men riep, zegt
 HUME (a) (spreekende van de raadplegingen, wel-
 ke werden gehouden om een einde van deze ellenden
 te maaken), algemeene raadsvergaderingen bij een,
 „ maar men kwam tot geen besluit; of zoo 'er een ge-
 „ nomen werd, werd hetzelfde niet ten uitvoer ge-
 „ bracht. Het eenige middel, omtrent welks tewerk-
 „ stelling de Engelschen zich eensgezind bevonden,
 „ was de *zoo onvoorzigtige als schandelijke toevlucht*,
 „ *om nogmaals den vrede te koopen, met den Deenen de*
 „ *somme van 48,000 ponden te geeven.* Dit schan-
 „ delijk verdrag, voegt hij 'er bij, bezorgde den
 „ Engelschen niet eens den tijd om adem te schep-
 „ pen, welken zij 'er van verwacht hadden. De
 „ Deenen, hunne verbintenissen slecht nakomende,
 „ gingen in hunne vijandelijkheden voort: zij
 „ schreeven eene nieuwe brandschatting van 8000
 „ ponden over het Graaffschap Kent uit, ver-
 „ moordden den Aardsbischop van Canterbury,
 „ welke geweigerd had deze asperging goed te keu-
 „ ren, en lieten den engelschen adel geen andere
 „ partij over, dan die, van zich aan den deenschen
 „ Vorst te onderwerpen, hem eed van getrouw-
 „ heid te doen, en hem gijzelaars tot waarborgen
 „ van hun toekomend gedrag te geeven”.

HOEWEL wij deze stukken der Geschiedenis
 van Engeland bijbrengen, zijn wij echter zeer verre
 van

(a) *Histoire de la Maison de Plantagenet.* T. I. p. 291.

van daar door te willen te kennen geeven, dat men de Planters van Suriname t'eenigen dage genoodzaakt zal zien, het Opperhoofd der indiaansche Negers voor hunnen Vorst te erkennen, en hem eed van getrouwheid te doen; maar zonder de bescheidenheid, welke men mischien van ons verwacht, te kwetsen, mogen wij, uit eene innerlijke zucht voor 't welwezen van ons Vaderland, alle die geenen, welke bij ons in bewind staan, en inzonderheid de Bewindhebbers van onze Volkplantingen wel verzoeken, dat zij een oogenblik stil blijven staan bij het geen wij uit de Historie van Engeland hebben aangevoerd, en 't zelve vergelijken met het gedrag, welk men in Suriname heeft gehouden: zij zullen 'er door kunnen oordeelen, of men ongelijk hebbe van hen van onvoorzigtigheid te beschuldigen, wanneer zij zich verbeelden, dat zij zich van de Negers door andere middelen, dan die door Z. D. H. den Heere Erfstadhouder zijn voorgeslagen, kunnen ontslaan: en of zij ooit zich kunnen vleien hunne Volkplantingen te doen bloeien, of in hunnen bloei te behouden, indien zij, die 'er deel in zouden kunnen needen, geene schikkingen zien, die in staat zijn, om hen gerust te stellen zoo aangaande hun leeven als goederen. Zoude men de Bewindhebbers, zonder hun gemoed te na te komen, niet mogen vraagen; of zij zich kunnen vleien, dat kooplieden, of rijke menschen hunne goederen zullen waagen op plaatsen, die bloot staan, om eene prooi van den eersten vrijbouter, die zoude willen onderneemen dezelve te veroveren, te worden; of het slachtoffer eens opstands, welke men niet zoude kunnen wederstaan? Er is geen bekender en teffens waarachtiger regel dan die, welke leert, dat, indien men een oogmerk wil bereiken, men de middelen, die in staat

zijn om hetzelfde te bereiken, moet gebruiken, *Qui finem vult, vult media*. Het schijnt dan, dat men of van de Volkplantingen afzien moete, of de middelen, welke men ter haarer behoudenis noodig heeft, in 't werk stellen. Zich te verbeelden, dat men die bij den duur kan behouden zonder krijgsmagt, dat is even zoo veel als of men zich verbeelde, dat de aarde vruchten zoude geeven zonder die te bouwen. Brazil, Nieuw-Nederland en andere bezittingen, verlooren door gebrek van krijgskundig toezigt, kunnen boven dat tot voorbeelden dienen.

HET belang, het welk wij vermeenen, dat de Staat bij het behouden en de bevordering der Volkplantingen heeft, noopt ons om hier wat ruimer over den toestand en gesteldheid van Suriname te spreken. Wanneer wij die oplettend gade slaan, en vergelijken met die der Franschen en Engelschen, dan zoude men zich verwonderen moeten, dat wij 'er geen sneller en grooter vorderingen in gemaakt hebben. Want tot welk aanzien dezelve gereezen, en van wat gewicht voor den Staat dezelve ook moge geworden zijn, men had het met dezelve veel verder kunnen brengen. Dit kan niet te veel overwoogen worden, nademaal in den tegenwoordigen staat van den koophandel in Europa die tak voor ons alle anderen evenaart, zoo niet zelfs overtreft; ja de rijkste van alle kan worden. Hij is des te gewichtiger, vermits hij aan de eene zijde onzen handel en scheepvaart doet toeneemen, zonder eenige andere takken onzes handels, noch zelfs onze manufactuuren, aan welken hij in tegendeel een nieuw leeven zoude kunnen geeven, te benadeelen, en aan de andere zijde merkelyk zoude kunnen strekken, om onze manufactuuren, fabrieken en trafieken optebeuren, indien men zich vleien kon-

de

de, dat de Colonien de bescherming en aanmoediging, welken zij noodig hebben, om opgebeurd en staande gehouden te worden, zouden erlangen; en indien men dezelve niet reeds met een gantschen ondergang bedreigd zag, zoo door de weinige zorg, welke voor haaren krijsstaat word gedraagen, waar van wij te vooren (a) hebben gesproken, als door het gebrek van een behoorlijk bestier.

Om zich een recht denkbeeld van den hagchelyken staat, waar in onze Volkplantingen zich bevinden, en welke onvermijdelijk van een gantschen ondergang moeten worden gevolgd, indien men 'er geen hulpmiddel aan toebrenge, te maaken, moet men zich herinneren, hoe zij aangelegd en wat haare beginsels geweest zijn. De Hollanders, natuurlijker wijze meer geneigd tot handel en scheepvaart, dan tot den landbouw, zagen in 't eerst in hunne veroveringen, en bezittingen in Amerika niet anders, dan nieuwe wegen en middelen om hunne scheepvaart en hunnen koophandel te vermeerderen: indien zij om de aarde dachten, was het slechts voor zoo verre zij zig vleiden, 'er eenige goud- of zilvermijnen in te zullen vinden. Niet dat eenige bijzondere lieden in Holland wel dra de groote voordeelen zagen, welken men uit het bebouwen der landen in Amerika konde trekken, en dat de voorspoed, welken 'er andere volken door gepooten, hen niet tot diergelijke onderneemingen uitlokte, maar door het uitsluitend voorrecht, welk de westindische Maatschappij ten aanzien van den handel en vaart op Amerika bezat, wederhouden, konden zij 'er geen deel in neemen, dan met hunne rijkdommen te besteeden in het bebouwen van landen, door buitenlandsche volken in Amerika

OR-

(a) D. II. bladz. 210. en volg.

ondernomen. Men wil, dat de fransche Volkplantingen hunnen eersten voorspoed en den bloeienden staat, waar toe zij gekomen zijn, verschuldigd zijn aan de geldleeningen, welken onze kooplieden haar hebben gedaan; want, offchoon de Franschen de laatste zijn geweest, die zich op dit voorwerp hebben toegelegd, zijn zij 'er echter beter dan eenig ander volk in geslaagd. Moogelijk heeft de goede uitslag hunner onderneemingen eindelijk onze Westindische Maatschappij de oogen omtrent haar waar belang geopend. Deze Maatschappij, zoo zeer van haare eerste grootheid vervallen, en 'er niets meer dan eene schaduwe van behouden hebbende, zag eindelijk, dat alle haare bezittingen in Amerika, en haar uitfluitende handel zelve haar tot eenen last zouden worden, zoo zij niet voor een groot gedeelte afzag van de uitfluitende voorrechten, die zij bezat. Zij zag, dat haar voorrecht, in zekere opzichten, meer tot haar verderf dan tot haar welzijn strekte.

HET geen bij anderen gedaan wierdt, heeft vermoedelijk haaren ijver eindelijk gewekt, en haar doen besluiten om dezelve wegen in te slaan en te beproeven. Om aan dit doelwit en aan de nieuwe uitzichten welke zij maakte te voldoen, werd zij te rade, om, in het jaar 1682, Suriname te koopen onder de bepaalingen bij 't Octrooi, van 't welk wij te vooren (a) de inleiding opgegeven hebben, vermeld. Men ziet 'er de beweegredenen van dezen aankoop, het oogmerk, welk men 'er zig bij voorstelde; en de middelen, door welken men heeft gemeend het zelve te zullen kunnen bereiken. Dit Octrooi was niet zoo dra

be-

(a) D. II. bl. 171.

bekend, of het wekte de oplettendheid onzer kooplieden, die daar en boven door de winsten, welken de Engelschen uit hunne zuiker-plantaadjen trokken, aangemoedigd werden.

Wij kunnen hier niet onopgemerkt voorbijgaan, dat, indien de onzen de onnoemelijke schatten, welken zij gedurende den oorlog tegen Spanje hebben verzameld, niet hadden bezeten; of wel indien hun handel en hunne manufactuuren zoodanig gebloeid hadden, dat zij 'er al hunne kapitaalen in hadden kunnen gebruiken, zij naar alle waarschijnlijkheid weinig of geen trek zouden hebben gehad, om in Suriname plantaadjen aan te leggen. De overvloed van geld, de noodzaakelijkheid van hetzelfde uit te zetten, het verloop van takken van koophandel, die hen te vooren met voordeel hadden bezig gehouden, het verval der manufactuuren, waren even zoo veele beweegredenen, die den onzen gretiglijk de gelegenheid deden waarnemen, welke deze nieuwe bron van bezigheden hun aanbood. De fransche vluchtelingen, die toen bij aanhoudendheid hun Vaderland verlieten, moesten hun ook noodzaakelijk het middel om zulks met voordeel te doen, gemakkelijk maaken: want onbebouwde landerijen in Amerika te gaan bebouwen, had niets in zich, waarop onze welgestelde lieden konden verlekkerd worden: de vreemdelingen waren daar tegen blijde, dat zij gelegenheid vonden, om zich ergens neder te zetten; en hun lag 'er weinig aan gelegen, waar. Men moet mede nog aanmerken, dat deze nieuwe onderneemingen zeer aanzienlijke kapitaalen vorderden, om 'er alle de kosten van goed te maken, zoo tot het koopen van slaaven als tot het bouwen van huizen, en lootsen; en dat men teffens onderneemers moest vinden, die rijk genoeg waren, om die kosten te doen, de vruchten dezer

eerste uitschotten, ten minste voor eenige jaaren, te missen; en daar en boven nog jaarlijks deze eerste uitschotten te vermeerderen tot onderhoud der slaaven en andere ongeden, die de landbouw vorderde: aan de andere zijde, werden tot deze onderneemingen handen vereischt, dat is te zeggen, menschen, die, bij gebrek van bezigheid en bestand, genegen waren naar Amerika te gaan. Die menschen (gelijk wij zoo even hebben gezegd) werden in Holland gevonden onder de vluchtelingen, die herwaards uit Frankrijk waren gekomen, en nog dagelijks kwamen vluchten, bij welken zich in 't vervolg nog andere vreemdelingen voegden, die dus in Hollands rijkdom de middelen vonden om aan een bestand te geraaken, aanzienlijke middelen te bekomen, en aan het Gemeenebest een nieuwen tak van koophandel en scheepvaart te verschaffen, dien men, weinig tijds geleeden, hooger dan de voordeelen, welken de Oostindische Maatschappij 't Gemeenebest aanbrengt, geschat heeft. Doch het is verre van daar, dat deze Volkplanting lang het heuglijk vooruitzigt heeft vertoond, hetwelke zij schein te zullen bereiken.

Wij hebben hier voren verslag gedaan van den hagchelijken toestand, waarin zij zich bevindt, door de geduurige invalien, verwoestingen, en kwellingen, waaraan zij van wegens de weggelooopen en bruine Negers is blootgesteld. Wij zouden 'er kunnen bijvoegen de gebreken in 't burgerlijk bestier, de staattjens van willekeurig gezag, het gebrek eener regelmaatige rechtspleeging, en meer andere misbruiken, waar over de Planters meer dan eens hebben geklaagd. Wij stappen die over, en zullen ons bij eene aanmerking bepaalen, welke wij vermeenen niet onaangeroerd te mogen laaten. Hunne Hoog Moogendheden verklaaren bij het

Oetfroi,

Octrooi, dat hoogst dezelve de artikelen van hetzelfde gunnen, consenteeren, en accordeeren, als een *Octrooi ofte Privilegie* gegeven ten voordeele en tot gerustheid, (let wel) van alle die geene DEWELKE ZICH OP DE VOORSCHREVE COLONIE AL BEREIDS TER NEDER HEBBEN GESTELD, OF NOG SULLEN KOMEN TE BEGEEVEN, zonder dat daar van ooit, zelfs bij DE MAGTEN VAN DEEZE LANDEN, ten nadeele VAN DE OPGESETENEN aldaar zal mogen werden gerecedeerd: wordende in het IV. art. van 't zelve octrooi vastgesteld,

„ dat de eerste tien jaaren verlopen zynde,

„ de gemelde Compagnie niet en zal vermogen

„ O O I T OF O O I T eenige lasten of impositien

„ op te stellen, ofte te heffen, buiten die gene,

„ dewelke in dit Articul specifiquelyk staan

„ ter nedergesteld, ten ware uit nood ende te gelijkelyk MET VRY EN LIBER CONSENT van

„ den Gouverneur en den Polityken Raed aldaer.”

Zekerlijk moesten zulke inzigten en verzekeringen, vooral wanneer men daar bij gade sloeg hoe 'er, bij de Inleiding van 't Octrooi, van het bestaan en welwezen der Colonien gedagt was, eene algemeene graagte en lust wekken; en veele lieden aanzetten om 'er op deeze of geene wijze in te deelen: maar aan een anderen kant, wat uitwerking heeft het afwijken en niet nakomen van 't geen het Octrooi verzekerde moeten hebben? Mogelyk is 'er nooit eene Mogendheid geweest, op welke de onderzaaten, en vooral de vreemden meer vertrouwen gesteld hebben dan op onzen Staat. Hoe is het 'er nu mede gelegen? Ieder heeft een schrik voor de Colonien; men blijft 'er uit nood in, zoo wel als in de zaaken die 'er betrekking toe hebben. Het is genoeg, dat men zegge, dat een Comptoir op

de

de West handelt, om hetzelfde buiten crediet te zetten. Het vertrouwen doet alles onderneemen, het mistrouwen alles verlaten. Mogten zulken onzer Landgenooten, welke deel aan 't hoog gezag hebben, van die waarheid overtuigd worden en 'er zich naar oefenen!

DE eerste aanleg der plantaadjen in Suriname geschiedde op onderscheiden wijzen, hoewel altijd met onderstand en onder bestier van den eener of anderen koopman. Eenigen gingen naar Suriname, om 'er zelve op hunne kosten en voor hunne rekening plantaadjen aan te leggen; anderen schooten 'er eeniglijk geld toe, het zij voor 't geheel of voor een gedeelte, bedingende behoorlijke renten van de geschooten penningen, en de *correspondentie* der Planteren. Men begrijpt ligtelijk, dat deze verbintenissen op verscheiden wijzen konden worden ingericht en zeer verschillend zijn. De eerste pogingen en de voorspoed, dien 'er deze nieuwe bewooners der nieuwe wereld hadden, gingen alle verwachting te boven. Wel dra zag men hen in Europa wederkeeren, en daar met een buitengewoon rijkdom praalen: en dewijl de zintuigen altijd het meest getroffen worden door de schoonste zijde der voorwerpen, die zich met luister vertoonen, zoo werden de onzen door deze nieuwe bron van rijkdom ligt getroffen en verlekkerd op een middel van schatten te vergaderen, 't welk tot dien tijd toe hun onbekend was geweest, en welk niet nalaten kon hen aan te prikkelen.

DE opgang van Suriname, de fortuin, welke 'er veele vreemdelingen maakten, en de hoop van 'er eene volkomen burgerlijke vrijheid te genieten, moesten ook nog andere vreemdelingen uitlokken, om 'er naar toe te gaan. Daar kwamen Duitschers, Zwitzers en andere vreemdelingen zich om
strijd

strijd aanbieden, om in de nieuwe Volkplanting te worden gebruikt, en vonden ligtelijk gehoor. Het ging 'er mede als met alle nieuwigheden. Door den stroom weg gevoerd, werd de voorzigtigheid niet altijd even zeer op 't oog gehouden. De kooplieden zagen alleen op de voordeelen der *commissie* of *correspondentie*: de Planter op het middel om snellijk tot geluk te geraaken, of ten minste tot een bestaan te komen: op dien voet werden wederzijds de voordeelen, die zij uit deze verbintenissen zouden kunnen trekken, zonder veel acht te slaan op de gevaaren, waar aan zij zich bloot stelden, berekend. Die geenen der Planteren, die zoo gelukkig waren geweest van 'er rijk te worden, verlieten, zoo spoedig zij konden, Suriname, het bestier hunner Plantaadjen aan bewindslieden, gemagtigden, of bestierders overlatende. Wel dra bevonden zich de grootste eigenaars van Surinaamsche vaste goederen met 'er woon in Europa: de plantaadjen werden aangemerkt als opgegaarde schatten, daar men in het toekomende slechts de vruchten van te trekken had. Bij 't overlijden van die eigenaars, kwamen hunne plantaadjen met hunne overige goederen aan hunne kinderen of andere erfgenamen, en altijd aan lieden, die, weinig kennis hebbende van den aart van diergelijke zaaken, nog minder in staat waren om 'er de handaan te houden. Genoodzaakt zijnde, om, voor zoo veel de *correspondentie* aanging, op een koopman te berusten, en, voor zoo veel het bestier, ter plaatse daar de goederen gelegen waren, belangde, op die geenen te betrouwen, die 'er bewindslieden of bestierders van waren, moesten zij onvermijdelijk onkundig zijn van den staat hunner bezittingen. Zoo lange de jaarlijksche balancen wel uitkwamen, en zij bij den duur eene goede inkomst

genooten, die altijd aanzienlijk genoeg was, om dat men dezelve zonder moeite en arbeid verkreeg, ging het wel: en men bleef zonder kommer en zorg. Uit een tegenwoordig genot van het toekomstige oordeelende, kwam het niet eens bij hen op, dat de omstandigheden zouden kunnen veranderen, dat de plantaadjen aan rampen onderhevig waren, dat zij in slechten staat zouden kunnen geraaken. Nog minder nam men in aanmerking, dat de plantaadjen op die wijze niet waren aangelegd, en dat zij door afweezige en onbedreeven eigenaars niet in staat waren gebragt, om zoo groote inkomsten te geeven. Men bedagt niet, dat zij tot dien bloeienden staat niet dan met grooten en aanhoudenden arbeid, vlijt, en wakkerheid waren gekomen. Men dagt al mede niet om 't gevaar, welk 'er in stak, om de zorg en 't bestier van eene zaak van die natuur in de handen van vreemdelingen en huurlingen, die dikwijls noch bekwaamheid, noch yver, noch hartelijkheid voor de zaak hadden, te laten. De groote middelen welke men te Suriname verkreegen had, en die 'er nog bij aanhouding verkreegen werden, maakten een te diepen indruk, dan dat men zich de moeite zoude hebben gegeeven, om op de zwaa- righeden, die deze zaaken kwaalijk zouden kunnen doen afloopen, te denken. Men geloofde ter goeder trouw, dat allerlei soort van lieden even zeer in staat was, om de zaaken eener plantaadje wel te bestieren, even gelijk men geloofte, dat allerlei soort van lieden tot de regering van landen en steden bekwaam is. Men maakte geen onderscheid meer in de keuze van hun, die men derwaards zond. Suriname werd even als Oost-Indië eene wijkplaats voor lieden van slecht gedrag, voor zulken, die in Holland hunne eigen zaaken kwaalijk hadden aangeleid, of die men nergens toe wist te gebruiken.

Daar

Daar uit ontstonden slechte behandelingen van slaaven, mouterijen, gebrek van een goed burgerlijk bestier, eindelijk duizend rampen, die den eigenaar eindelijk de oogen deeden openen. Toen meer getroffen door de schraale inkomst hunner plantaadjen, dan door de oorzaken, waar aan men des zelve moest toeschrijven, begonden zij een weerzin te krijgen voor bezittingen, welke hun niet langer toescheenen zoo zeker en vast te zijn. De onzer leerden toen door ondervinding eene waarheid, op welke zij eerder bedacht moesten zijn geweest, en nimmer die uit hunne gedachten hebben laten gaan. Immers konde het hun niet onbewust zijn, dat de beste bezittingen, op welke vaste grondslagen dezelven ook mogen gebouwd wezen, voor de eigenaars onnut, ja zelfs schadelijk worden, zoo dra zij zelve die niet kunnen bestieren, of 'er ten minste het oog over houden. Moesten zij niet wèeten en overdenken, dat het zeldzaam is bewindslieden te vinden, die ijverig en getrouw genoeg zijn, om daar in niet dan het belang huns meesters te zoeken, en nog zeldzaamer, diergelijke bewindslieden, die teffens de vereischte bekwaamheden hebben, te vinden onder vreemdelingen, wegens welker opvoeding, geartheid en zeden men onkundig is; en dat die veel minder gevonden worden onder zulken, welke, in de plaats van blijken van bekwaamheid en eerlijkheid gegeven te hebben, alleen door hun slecht, zorgeloos, of wispeltuurig gedrag bekend waren, en 'er werden gezonden, om dat men geen anderen weg zag omze aan brood te helpen?

ALLE de nadeelen hier uit voortwellende werden niet bemerkd, dan naar maate men 'er de uitwerksels van zag; en ook nog maar alleen van hun, die 'er door moesten lijden. De kooplieden en anderen, welke plantaadjen in eigendom bezaten, zochten zich

van dezelve te ontdoen. Maar waar vond men koopers? dezelfde redenen en oorzaken, die de eenen deden neigen omze kwijt te raaken, moesten de anderen afschrikken, omze te koopen. Evenwel, dewijlaan de eene zijde deze redenen niet zoo zeer de Planters, welke in de Volkplanting gezeten zijn, raakten; en, aan eenen anderen kant de verbijstering, veroorzaakt door de schatten, die sommigen daar verkreegen hadden, altijd op de algemeene winzucht der Natie bleef werken; dewijl boven dien alle menschen niet volgens dezelfde grondbeginselen en inzigten hunne gedachten leidden, en te werk gaan; en, vermits men zich altijd verzekerd hield, dat de plantaadjen, wel bebouwd en wel bestierd wordende, noodzaakelijk genoegzame vruchten moesten voortbrengen, zoo om de interesten van het kapitaal, tot dezelve besteed, te betaalen, als om den Planteren een eerlijk bestaan te verschaffen, vonden de eigenaars nog lichter gelegenheid om zich van hunne plantaadjen te ontdoen, dan zij 't hadden kunnen verwachten.

Nooit schieten de onzen in vernuft te kort als het op zaaken aankomt, welke den handel betreffen. Men kreeg in den zin, zich van de plantaadjen te ontdoen met die aan behoefligen of min vermoogende Planters te verkoopen, onder voorwaarde van betaaling op tijd, in paaijen, en onder verband van 't verkochte tot zekerheid van de schuld. Ras kwamen 'er koopers; en men vond ook zonder moeite kooplieden, die, om 't voordeel der correspondentie, de betaaling der interesten, en het aflossen der kapitaalen op zich namen, in de verwachting, dat die uit de vruchten of *producten* der plantaadjen, zouden kunnen geschieden, gelijk het ook veeltijds zoo uitgevallen is. Dit maakte, dat men koopers vond; en dit middel, van zich aan de eene zijde

zijde van eene plantaadje te ontdoen en 'er aan den anderen kant eene te kunnen magtig worden; maakte wederom opgang. De plaantaadjen, die in verval waren geraakt, begonden, bij het veranderen van eigenaars en bestierders, weder te bloeien. Men had zorg gedraagen van naar den persoon; aan wien men verkocht, te verneemen, en men meende, dat deze voorzorg genoeg was. De kooplieden, welke de zaaken der Planteren hier te lande in handen hadden, maakten geen zwaarigheid om in verschot te zijn; en hunne verschotten te vermeerderen; voor welken zij een interest tegen een half ten honderd 's maands rekenden. De Planters bedienden zich van de gunstige gedachten, die men van hunne zaaken had, om meerder uitgebreidheid aan hunne bezittingen te geeven, en maakten geen zwaarigheid groote sommen op te neemen. Van wederzijde vond men 'er zijne rekening bij; de Planter met meerder te kunnen doen zonder veel meer omslag; en zijn Correspondent met een diergelijk voordeel, alzo de correspondentie voor groote plantaadjen weinig meer tijds en moeite; dan voor eene kleine, kosten, en de provisien merkelyk scheelen: de plantaadjen groeiden van tijd tot tijd spoedig aan, en maakten van Suriname eene der rijkste springaders van onzen handel. Planters; die geen andere goederen hadden, dan hunne nijverheid en werkzaamheid, kwamen door dit middel aan zeer aanzienelyke rijkdommen.

HET is met den aart der menschen zoo gesteld, dat zij nooit maat kunnen houden, vooral wanneer zij door buitengewoonen voorspoed, en wel inzonderheid door het uitzigt van groote winst, worden aangespoord. Kooplieden, die hunne zaaken hadden ingericht naar een ontwerp van koophandel met de Planters, en die 'er jaarlijks eene

aanzienlijke winst van trokken, lieten zich ongevoeliglijk inwikkelen in verbintenissen, die hunne vermogens te boven gingen. Zij zagen zich daar door genoodzaakt zelve geld op te neemen. Zij vonden dit ligtelijk, met de verbandbrieven, die zij in handen hadden, en waarbij de plantaadjen, waarop zij geld geschooten hadden, aan hun verbonden waren, te pand te geeven. Zoo lang als de waaren, welken de Planters uit Suriname overzonden, toereikende waren, om de interesten te betaalen, of dat de kooplieden bij gebrek van waaren, die interesten uit hunne eigen beurs betaalden, bleeven deze geldopneemingen stand houden: maar, nadien deze handel gegrond was op eene gewisse overzending van waaren, genoeg toereikende, om de interesten der opgenomen gelden te voldoen, zoo moest 'er natuurlijker wijze uit voortspruiten, dat de kooplieden, welke die penningen hadden opgenomen, zich buiten staat moesten bevinden, om hunne schulden te betaalen, zoo draa de waaren, die de Planters overzonden, niet zoo veel konden opleveren als, er tot die betaalingen noodig was. Dit geval, op 't welk men niet gedagt, of het welk men zich voorgesteld had nimmer te zullen gebeuren, oin dat de neiging tot winst ons dikwijls de kans van verlies over het hoofd doet zien, of ons te ligt doet vertrouwen, dat 'er wel het een of 't ander middel te vinden zal zijn, als het wat tegen loopt, kwam eindelijk op, en deed deze soort van geldopneemingen haar crediet verliezen. Gegoe-de lieden slooten hunne beurzen; de algemeene geneigtheid om op plantaadjen geld te schieten verslapte, en eene menigte Planters raakten buiten onderstand, en dus buiten vermogen om hun eigendom te behouden. Dit bragt eene geheele verwarring in de surinaamsche zaaken.

Ons hollandsch vernuft, vruchtbaar in alles wat scheepvaart en koophandel betreft, en nimmer uitputtelijk, wanneer het op diergelijke zaaken aankomt, deed een ander middel uitvinden, om den handel op Suriname weder in *crediet* te brengen. Men lag zich toe om geld voor de Planters op te neemen bij wijze van algemeene geldopneemingen, waarin ieder kon deel nemen. De penningen werden geschooten, op recepissen of obligatiën aan een Koopman als *Directeur* van die *Negotiatie*, bijna op dezelfde wijze en op denzelfden voet, als men geld opneemt voor Vorsten en Gemeenschappen. Die koopman als bewindsman, moest de producten der plantaadjen, welken de Planters zich verbonden hem toe te zenden, ontvangen, en in hunne noodwendigheden voorzien. De Planters verbonden zich met verbandbrieven te verlijden, ten behoeven der houders der obligatiën, die aan den bewindsman werden ter hand gesteld. Om meer crediet aan deze geldopneemingen bij te zetten, stelde men twee of drie aanzienlijke lieden tot Gemagtigden of *Commisfarissen* aan, die inzonderheid voor en ten behoeve der geldschieteren het oog over de zaaken hebben, en voor derzelve belangen zorgen zouden. De bewindsman was daarenboven verplicht jaarlijks den gemagtigden rekenenschap van zijn bewind en den staat der geldopneeming te doen.

Men kan niet ontkennen, dat het ontwerp, om op deze wijze het algemeen in het bedrijf der Volkplantingen belang te doen neemen, aan gegoede lieden een middel te verschaffen om hun geld uit te zetten; en den Planteren eene gelegenheid om aan penningen te komen, zeer goed ware; ook nam dit op. De obligatiën ten laste der Planteren van Suriname kreegen *cours*, als andere *publique effecten*: zij vermeerderden de menigte van voorwerpen van

den koophandel. Men wil dat de penningen, welke op deze wijze aan de Volkplanting Suriname zijn opgeschooten, zestig millioenen hebben beloopen; en dat die, welke aan andere Volkplantingen zijn verstrekt, veertig millioenen bedraagen; dus door die geldleeningen honderd millioenen in de *circulatie* van den koophandel gebragt zouden zijn. Het is niet te gelooven, welk een toeloop deze negotiatien gehad hebben; doch deze zelfde groote toeloop is oorzaak geweest, dat 'er misbruikvan gemaakt is. Daar word gezegd, dat sommige eigenaars van plantaadjen middel vonden, om dezelve verre boven haare wezentlijke waarde te doen schatten; en, met behulp van deze valsche schattingen, meer geld op te neemen, dan het hun geoorloofd was, alzo de opgeschooten kapitaalen het vijfachtste deel dier waarde niet mogten te boven gaan. Men stelde niet alleen de landerijen, de boomen, de gebouwen op een al te hoogen prijs; maar men deed ook op de lijst of inventaris van een plantaadje stellen de slaaven, welken de Planters elkander onderling leenden tegen den tijd, dat de inventaris stond gemaakt te worden, om de inventarissen, waarop de schatting der plantaadjen moest geschieden, te vergrooten. De *producten* der plantaadjen, welken alle aan den bewindsman moesten worden gezonden, werden door slinksche middelen naar elders vervoerd: men bediende zich van engelsche vaartuigen, die te Suriname komen, om 'er een goed gedeelte van te verkoopen. Aan de andere zijde deed de toeloop, dien deze geldopneemingen hadden, dezelve te zeer vermenigvuldigen: en het groot getal deed natuurlijker wijze de bron, die dezelve moest opleeveren, opdroogen.

DE kooplieden, dieze ondernamen, 'er zich mede belastende zonder volkomen zeker te zijn van de be-

benoodigde penningen te zullen vinden, zagen zich genoodzaakt dezelve op te schieten, en kapitaalē op te neemen, om zich daar toe in staat te stellen. Zoo lang de plantaadjen vruchten genoeg opleverden om de interesten te betaalen, of wel, zoo lang de bewindslieden in staat bleeven, om daar aan te voldoen, behielden die geldopneemingen haar crediet, en men had ten haaren opzigte geene de minste bekommring. De *effecten* of *obligatiē* van verscheiden dezer geldopneemingen zijn dikwijls hooger dan het kapitaal verkocht. Dus vergaapt de mensch zich aan den bedriegelijksten uiterlijken schijn. De geldschieters, en de houders der obligatiē maakten staat op de betaaling der interesten met zulk een vast vertrouwen, dat men 'er zich met reden over zoude mogen verwonderen, indien men niet wist, hoe ligt een mensch zich zelve kan bedriegen. De houders der obligatiē telden op de inkomsten, en regelden 'er hunne teering meer of min na, daar zij nochtans ligtelijk hadden kunnen opmerken, dat de Planters niet beveiligd waren voor onvoorziene rampen en toevallen; dat de gewassen somtijds slecht uitvallen, of ook wel niets opleveren kunnen; dat de plantaadjen meer of min bloot staan voor onvoorziene toevallen, als, bij voorbeeld, voor strooperijen der slaaven, aardebevingen, aanvallen des vijands; eindelijk voor duizend onheilen, die men niet kan voorzien, veel min voorkomen: dat daarenboven de prijzen der waaren kunnen daalen; en zelfs zoo laag vallen, dat zij de kosten der bebouwing niet eens kunnen goedmaaken.

WAT ook de oorzaken geweest mogen zijn, welke gemaakt hebben, dat kooplieden, die met het een of het ander bestier belast waren, de producten, welke 'er vereischt werden, om de vervallen in-

teresten te betaalen, niet hebben bekomen, zeker is het, dat veelen zich buiten staat hebben bevonden, daar aan te voldoen. Het crediet van de Negotiatie in staat willende houden, om de correspondentie en daar door hun bestaan niet te verliezen, hebben zij hunne toevlucht tot het opneemen van geld genomen, en zich in schulden gestoken. Zij meenden in de noodzaakelijkheid van de betaaling der interesten, 't zij in 't geheel, 't zij ten deele, op te moeten schorten, eene schande te zien, die hun tegen de borst stond.

ANDEREN bevonden zich in nog grooter beslommering: alle de obligatiën, welke het beloop der somme, die zij moesten opneemen, uitmaakten, niet hebbende kunnen plaatsē, en zich daarmede overlaaden vindende, hadden zelve geld opgenomen en deze papieren daarvoor verpand. Vervolgens, vreezende, dat, indien zij de interesten niet betaalden, de waarde dezer papieren zoude verminderen, en men hun derhalven de opgenomen penningen zoude opzeggen, bleeven zij de interesten betaalen, tot dat zij eindelijk, zulks niet langer kunnende goedmaaken, genoodzaakt werden 'er geheel en al mede op te houden en eene bankbreuk te maaken. Men herinnere zich hier het geene wij te vooren van den handel in publike effecten hebben gezegd, en men zal zich een denkbeeld kunnen vormen van den val der handeldrijvende huizen, die zich buiten staat hebben gebragt van staande te kunnen blijven.

HET verslag, 't welk wij hebben gedaan wegens den oorsprong, den opgang en tegenwoordigen toestand onzer bezittingen in Suriname en de grondslagen, waarop de handel, dien wij daar drijven, steunt, kan men insgelijks toepassen zoo op de overige Volkplantingen van het Gemeenebest, als op

op die der vreemde volken, bij welken wij belang hebben, en van welken wij voor zeer aanzienlijke sommen schuldeischers zijn. Buiten de gevaren van een slechten oogst en andere toevallen, waarvan wij hier boven hebben gesproken, en die iemand natuurlijk tot de overweeging moeten brengen, dat de Planters aan de geldschieters geen vast inkomen konden verzekeren, is 'er nog eene andere oorzaak, die de Planters buiten staat kan stellen, om 'er aan te voldoen, naamelijk de mededinging der vreemde Volkplantingen. De landerijen in onze Colonien worden beteeld met koffi, zuiker, katoen en cacao: dit zijn de voornaamste voorwerpen van handel, die 'er de landerijen opleveren: diezelfde vruchten nu worden insgelijks in de fransche en engelsche Volkplantingen geteeld: derhalven is het blijkbaar, dat de prijs dezer waaren moet rijzen en daalen, naar evenredigheid des overvloeds, in welken dezelve ter markt worden gebragt; en dat 'er de prijs zoo laag van kan loopen, dat de Planter, indien hij genoodzaakt is zich 'er van te ontdoen, en het oogenblik eener rijzing niet kan afwachten, zoo veel 'er niet van zal maaken, dat hij de kosten, tot het teelen derzelve uitgeschooten, kan goedmaaken.

Zij, die de beste kennis hebben van diergelijke bezittingen, berekenen, dat, het zesde jaar na de eerste bebouwing, de uitgeschooten kosten voor een koffi-plantaadje, van vijftig slaaven, vijf en vijftig duizend en tweehonderd guldens hollandsch belopen: zij rekenen, dat eene plantaadje als dan, tien jaaren, het eene jaar door het andere gerekend, op zijn hoogst veertig duizend ponden koffi kan opleveren. In de stukken van wegens eenige Kooplieden en Planters, belang bij de Colonie de Berbice hebben-

de (a) den Staaten Generaal overgeleverd, bepaalen die kooplieden den prijs, tot welken de koffi, uit de hollandsche Volkplantingen komende, toen werd verkocht, op 25 of 30 Guldens de honderd pond, het geen voor de zes- en- dertig duizend ponden tegen 27½ guldens, 9900 guldens uitmaakt. De onkosten der verzending, tot in de pakhuisen te Amsterdam, worden begroot op 3220 guldens, zoodaartig dat de zes- en- dertig duizend ponden 6680 guldens zullen belooopen, waarvan men moet af trekken de kosten, tot het teelen uitgeschooten, het onderhoud der slaaven, het aankopen van nieuwe slaaven, in plaats der afgestorvenen, welke uitgeschotten men op 4868 guldens begroot. Dus een koffi- plantaadje, door vijftig slaaven bebouwd wordende, waartoe men een kapitaal van vijf- en- vijftig duizend twee honderd guldens noodig heeft, jaarlijks niet meer dan 1812 guldens aan inkomsten zal geeven, den prijs tegen 27 gulden 10 stuivers de honderd ponden gerekend; het welk slechts eene inkomst van 3½ ten honderd is. Daaruit ziet men, dat het geheel en al onmogelijk is den geldschieten een interest van vijf of zes ten honderd van de gelden den Planteren opgeschooten toe te zeggen, gelijk de verbandbrieven in 't algemeen behelzen. Daar en boven heeft men nog in de begrooting, die wij hebben opgegeeven, uitgelaaten, de rechten, de belastingen, en lasten, die de Planters in de Volkplantingen moeten betaalen, en welken men, ten minste, op 400 guldens kan begrooten; zoo dat de Planters slechts eene somme van 1400 guldens zullen overhouden, om de interesten van de opgenomen sommen tot een kapitaal van

55,200

(a) Memorie van PIETER PAMA *cum suis*, voor JEAN JOLY *cum suis* &c.

55,200 guldens te betaalen, en 'er zelve een bestaan in te vinden.

INDIEN men onze Volkplantingen met dat oog beschouwt, als wij het zo even gedaan hebben, zoude men bijna in de verbeelding vallen, dat het dwaasheid zoude zijn 'er deel in te neemen: het is ten minste zeker, dat men 'er tegenwoordig dezelfde voordeelen niet van kan verwachten, welken men 'er te vooren van konde trekken. De vreemde Volkplantingen van tijd tot tijd aangroeiende, en daar door de hoeveelheid der zelfde waaren vermenigvuldigd wordende, moet de prijs derzelve op de markten daalen, en daar door het voordeel, op welke de teelt derzelve eertijds konde doen hopen, afneemen. Echter kan de hoop op winst derzelve ondersteunen. Wij hebben zoo even gezien, dat de prijs der koffi van 25 tot 30 guldens de honderd pond zijnde, de teelt dezer waare verlies doet lijden in plaats van winst te geeven. Laaten wij vooronderstellen, dat de koffi rijst tot 40 guldens de honderd pond, zoo zal eene koffi-plantaadje, zoo als wij hier boven hebben beschreeven, een derde meer opbrengen, en zal bij gevolg, in plaats van 9900 guldens 13200 guldens geeven, en derhalven zal zulks, na aftrek der onkosten, eene inkomste van 5212 guldens, in plaats van 1812 guldens zijn. Dus zal het kapitaal van 55,200 guldens, welk 'er aan besteed is, omtrent negen en een half ten honderd, in plaats van drie en een half ten honderd, geeven: zoo dat de Planters, na betaaling der interesten van het kapitaal, meer of min vier ten honderd 'er van zullen trekken, 't welk zekerlijk geen groote inkomst is, als men de gevaren en rampen, waaraan de plantaadjen zijn blootgesteld, in aanmerking neemt, en welken men gemeenelijk schat op $1\frac{1}{2}$ ten honderd, om dat menze
niet

niet beter koop door goede verzekeraars kan laten verzekeren. 'Er blijft dan, volgens deze berekening, slechts 2½ voor de Planters over; en dit voordeel zal zekerlijk niemand aanlokken, vooral, indien hij in aanmerking neemt, dat 'er meer waarschijnlijkheid is, dat de koffi beneden de acht stuivers het pond blijven zal, dan dat dezelve zal rijzen. Geene anderen derhalven dan lieden, die rijk genoeg zijn om deze bezittingen uit hunne eigen middelen, en zonder geld op te neemen, te kunnen onderhouden, en die geen beter middel kunnen vinden, om hun geld te besteeden, kunnen 'er hunne rekening bij vinden; maar dewijl de Volkplantingen geen aangenaam verblijf verschaffen om 'er welgestelde lieden naar toe te lokken, is 'er ook niet veel waarschijnlijkheid, dat rijke lieden 'er zich metter woon heenen zullen begeeven. Het zijn (zoo als wij reeds gemeld hebben) fransche vluchtelingen en andere vreemdelingen, die zich naar Suriname hebben begeeven om het land te bebouwen, en 'er een bestaan te zoeken: zij zijn 't geweest, die door hunnen arbeid, hunne werkzaamheid en nijverheid de Volkplanting hebben doen bloeijen; maar, gelijk wij reeds hebben aangemerkt, de rijke eigenaars zijn schielijk in Europa te rug gekeerd, om daar hun leven te slijten; en tegenwoordig steeken de planters dieper in schuld dan hunne plantaadjen waardig zijn.

To t hier toe hebben wij niet gesproken van het nadeel, het welk de belastingen en verdere rechten, welke op de Planters geheeven worden aan de Colonien van 'den Staat toebrengen. Is het wel noodig, dat wij hier in 't bijzonder doen opmerken, dat naar maate deze rechten, deze belastingen, en deze lasten zwaar, en de levensmiddelen in eene Volkplanting duur zijn, het voordeel, 't welk

men

men zich vleien kan uit deze soort van bezittingen te trekken moet verminderen, en daar door de neiging, welke men mogt hebben, om te beproeven, of men zijn geluk in de Volkplantingen kan maaken, doen verkoelen: de inleiding, die Hunne Hoogmogendheden voor het Oëtroi van Suriname, aan de westindische Maatschappij hebben verleend (a), en van welke wij (blad.) gewag gemaakt hebben, doet alles af. In het algemeen kan men op de amerikaansche Volkplantingen toepassen alle de aanmerkingen, welken men omtrent den handel van *oeconomie* maakt. Welke natie zich ook op het bebouwen der landen mooge toelleggen, zij, die met de meeste zuinigheid te werk gaat, die het minst bezwaard is met kosten en belastingen, zal de overhand op alle anderen behouden.

DE Heer *William Burck* doet een engelsch Planter op dit stuk op deze wijze spreken (b).

„ M E N zoude meenen, dat, daar wij zoo verre uit het oog van het oppergezag gezeten zijn, wij buiten staat zijn om deszelfs bescherming te genieten, maar niet om deszelfs overlast te gevoelen. Ik zoude nooit gedaan hebben, indien ik de rampen, welke ons van onze kindsheid af overstelpen, en die onzen levensdraad verkorten, wilde optellen. De rampen, welken wij in onze Volkplantingen ondergaan, brengen niets toe tot het onderhouden van een kostbaar burgerlijk bestier, beter geschikt voor een bevestigd en onafhankelijk land, welks rijkdommen en magt het hoogste toppunt hebben bereikt, dan voor nieuw-aangelegde Volkplantingen, tot welken niemand meent te behooren, gelijk als hij tot zijn vaderland

(a) Zie H. D. bl. 161.

(b) *Histoire des Colonies Europeennes* Tom. II. p. 122.

„ land behoort, en die gebrek hebben aan de on-
 „ ontbeerlijkste levensmiddelen. Het bouwen en
 „ onderhouden van openbaare gebouwen en sterk-
 „ ten is een last, welke onze krachten te boven
 „ gaat, en ons dien op te leggen is eene handel-
 „ wijze, die strijdt met de inzigten, waarmede
 „ gij de Volkplantingen aanlegt; want, hoewel gij
 „ derzelver voortbrengfels slechts houdt voor din-
 „ gen, die alleenlijk dienen om de weelde te voe-
 „ den, zoo trekt gij 'er des niet te min zeer groot
 „ voordeel uit; dewijl gij genoodzaakt zoudt zijn
 „ dezelve buiten 's lands te gaan haalen, indien wij
 „ 'er U niet van voorzagen. Al was 'er nu niets
 „ dan dit eenige, zoo zouden uwe Volkplantingen
 „ echter U zeer voordeelig zijn. Maar daar is nog
 „ een ander licht, waarin gij dezelve moet be-
 „ schouwen. Zij verschaffen U ook waaren, die gij
 „ naar andere landen voert, en die dienen om de
 „ balans des koophandels naar uwe zijde te doen
 „ overflaan.

„ AL het geheim, om de waaren van een land
 „ spoediglijk buiten 's lands te vertieren, bestaat
 „ kortelijk hierin, dat men goede waaren hebbe, en
 „ dezelve goedkoop overdoe, en de staatkundige
 „ huishouding des koophandels bestaat in het gebrui-
 „ ken der middelen, om zulks in des zelfs meeste uit-
 „ gestrektheid, en vooral het laatste, te bewerken.
 „ Hoe kunnen wij nu onze waaren tot denzelfden
 „ prijs als de Franschen geeven, als de eigenaars on-
 „ zer plantaadjen vier en een half ten honderd beta-
 „ len van alle de zuikeren, die zij buiten Amerika zen-
 „ den, boven den *taux* op de negers, die dezelve
 „ bereiden, en andere belastingen, welke de Regee-
 „ ring in dringende nooden invoert, als de Fran-
 „ schen ten hoogste niet meer dan een ten honderd
 „ van alle zuikeren, die zij vervoeren, betaalen, als
 „ zij

„ Zij hunne negers voor een laager prijs dan wij
 „ koopen, als men hun bij alle gelegenheden begun-
 „ stigt, en als zij daar en boven arbeidzaamer en
 „ zuiniger dan wij zijn? Daar bij, zoo 'er iets on-
 „ voorziens voorvalt, zijn wij genoodzaakt ons in
 „ schulden te steeken. Het eiland Barbados besteed-
 „ de eens op een maal dertig duizend ponden ster-
 „ ling aan het bouwen van sterkten: om niet te
 „ zeggen wat kosten dit en de andere eilanden in
 „ diergelijke gelegenheden hebben gemaakt. Wij
 „ zijn in der daad niets anders dan uwe bewindslie-
 „ den, maar gij Engelschen, die de kooplieden zijt,
 „ behoordet alle de kosten te draagen, en de
 „ schade, die 'er valt, te lyden, dewijl gij alleen
 „ al het voordeel trekt, en dat, bij slot van reke-
 „ ning, de schade toch op U komt, welke maatreg-
 „ gelen gij ook moogt neemen om dezelve te ont-
 „ gaan en U zelven te verbergen. Met recht stelt
 „ gij eene belasting, naar uw welgevallen, op het
 „ geen bij U wordt gesleeten, dewijl gij de markt
 „ naar uw goedvinden regelt, maar de taxen, wel-
 „ ken gij legt, of gedooft dat men legt op de ei-
 „ landen, komen op U, en uwe koopmanschap-
 „ pen: deze worden hier door des te duurder en gij
 „ lijdt 'er door. Indien de rechten, welken gij in
 „ Engeland op de producten onzer eilanden legt;
 „ ja, indien slechts de helft dezer rechten, gelijk
 „ betaamelijk is, wierden besteedt tot onderhoud
 „ der Volkplantingen, zouden wij van den last,
 „ die ons drukt, ontslagen zijn, en wij zouden ee-
 „ nigzins met onze nabuuren gelijk staan. In den
 „ staat, waarin wij tegenwoordig zijn, betaalen
 „ wij niet alleen zwaare wedden aan onze Bevel-
 „ hebbers, maar men laat ook toe, dat zij zoo veel
 „ voordeel, als zij 't doen kunnen, uit onze zwak-
 „ heid trekken, door het vorderen van vrijwillige
 „ gif-

„ giften, welken wij hun hebben toegestaan, zond-
 „ der met onze beurs te raadpleegen. Deze gewoon-
 „ te veroorzaakt, dat onze Bevelhebbers duizender-
 „ lei middelen in 't werk stellen, even zoo weinig
 „ hun karakter betaamende, als schadelijk voor de
 „ Volkplantingen, die zij bestieren. Dit heeft
 „ hen aangezet, om die verdeeldheden die ons ver-
 „ flinden, en beletten voor de belangen onzer Volk-
 „ plantingen te waaken, aan te stookten. ”

DE onze kunnen zekerlijk in alle opzigten die
 zelfde klagten niet doen, welken de Heer Burck den
 Planteren in den mond legt. De Algemeene Staaten
 hebben de Planters op allerlei wijzen begunstigd en
 doen zulks nog. De Staaten van Holland begun-
 stigen de vaart en koophandel op veelerlei wijzen;
 maar gaan zij, die in Holland het bestier over de
 Volkplantingen hebben, wel op dien voet te werk?
 Boogen zij niet veel eer op een bijzonder dan op
 een gemeen belang? Beschouwen zij de Planters
 niet veel eer als werktuigen, bekwaam om den eige-
 naaren der Volkplanting eene inkomste te verschaffen,
 dan als bewindslicden, wier arbeid den algemeenen
 handel van het Gemeenebest kan vermeerderen?
 Eindelijk, neemen zij wel die wijze grondregelen
 in acht, welken het Gemeenebest, en Holland in 't
 bijzonder, bestendiglijk hebben in acht genomen,
 om de andere volken in de loop des koophandels te
 overtreffen, en waar van onze Hooge Magten nooit
 zijn afgeweeken, dan wanneer een uiterste nood
 haar niet toeliet dezelve te volgen? Die geenen, wel-
 ke kennis van 't bestier onzer Colonien hebben,
 kunnen deze vraagen beantwoorden; maar wij kunnen
 van deze aanmerkingen niet afstappen, zonder 'er
 nog eene bij te voegen over de buitenspoorige kos-
 ten, waarop de verkoop en overdragt der plantaad-
 jen komen te loopen, wanneer zij van den eenen
 eige-

eigenaar tot den anderen overgaan, en over de wanorde, die in het ter uitvoer leggen van vonnissen of gewijsden plaats heeft. Laaten wij eens vooronderstellen, dat een Planter eene plantaadje heeft, die honderden zestig duizend guldens waardig is; dat hij honderd duizend guldens aan opgeschooten penningen schuldig is, waar van jaarlijks zes ten honderd voor interest moet worden betaald; dat hij door verlies van slaaven, door slechte oogsten, of door den laagen prijs der waaren, buiten staat geraake, gedurende het loopende jaar, zoo veel te verschaffen, dat de vervallen interesten kunnen worden voldaan; een geval, 't welk den nijversten en braafften Planter kan overkomen; zoo is hij, hoewel hij zestig duizend guldens aan goederen heeft, in een staat van dood arm te kunnen wezen. Zoo draa een Planter in gebreke blijft de interesten der opgeschooten penningen op den vervalldag te voldoen, is men (zoo men zegt) volgens den verbandbrief gerechtigd den Planter uit te winnen. Hij, die hem de penningen heeft opgeschooten, of wel de Directeur der negotiatie, van wien hij dezelve heeft opgenomen, zendt aan zijne *Agendarisfen* bevel om den Planter in rechten te vervolgen, die het vonnis ten zijnen nadeele niet kan ontgaan. Men verkoopt deszelfs plantaadje bij uitwinning: en hoe hoog loopen dan de kosten? Men wil, dat de kosten der verkooping in zoodaanig een geval 25 ten honderd komen te bedraagen, en dat de *Agendarisfen* daar van tien ten honderd voor hun aandeel trekken. Deze gedwongen verkooping brenge nooit de waarde der verkochte goederen op. Een plantaadje, welke wezenlijk honderd zestig duizend gulden waardig is, zal voor honderd twintig, honderd tien, honderd duizend guldens en zelfs voor minder verkocht worden: men heeft 'er

voor minder dan de helft der weezenlijke waarde zien verkoopen, en lieden, alleen door zulke koopen, zien rijk worden, terwijl 'er anderen door aan den bedelzak raakten. Op dien voet zal een Planter, welke eene plantaadje van honderd zestig duizend guldens heeft, en honderd duizend guldens daar op schuldig is, bloot staan, om in den grond geholpen te worden, om dat de Voorzienigheid hem geen gewoonen oogst heeft verleend.

BOVEN dien worden 'er (zoo gezegd word) dikwijls in deze gevallen flinkſche middelen in 't werk geſteld, om voor te komen dat 'er zich veele koopers opdoen, en dus te beletten dat de plantaadje voor een behoorlijken prijs verkocht worde, ten einde 'er de koop van te verzekeren aan iemand, dien men 'er mede wil begunſtigen; ongehoorde handelwijzen, die bijna ongelooflijk voorkomen! Hoe zoude men kunnen gelooven, dat onze zeden dermaate zijn verbasterd, dat men zoodaanige onbetaamelijkheden voor geoorloofd houdt, en dat zij, die het bewind der Volkplantingen in handen hebben, daar niet in voorzien? Wat hier ook van zijn moge, de kosten, die men maaken moet, om de plantaadjen van den eenen eigenaar op den anderen te doen overgaan, zijn (zegt men) in onze Volkplantingen zoo buitenspoorig hoog, dat dit alleen dikwijls iemand af kan ſchrikken om dezelve te koopen. Want laaten wij eens vooronderſtellen, dat men eene plantaadje heeft gekocht en in eenen bloeienden ſtaat gebragt, wat zal dezelve, na het overlijden des eigenaars, waardig zijn, indien men in dit geval genoodzaakt is dezelve te verkoopen, 't zij om den boedel onder de erfgenaamen te verdeelen, 't zij om andere redenen, zoo de kosten der verkooping en van de overdragt het vierde deel der waarde verſlinden, en indien men gevaar moet loopen van
geen

geen genoegzaam getal gegadingens tot den koop te vinden? Men is natuurlijker wijze niet zeer geneigd tot het koopen van zaaken, waarvan men zich, als men wil, niet dan met moeite kan ontdoen: vooral neemt men in zaaken van handel in aanmerking het gemak en de moeielijkheid, welken men kan hebben, om zich van eene bezitting te ontdoen; hier op maakt men zijne rekening: nu is het zeker, dat tegenwoordig veele lieden hunne plantaadjen in onze Volkplantingen behouden, niet om het voordeel, hetwelk zij, indien zij dezelve behouden, 'er van trekken, maar om dat zij dezelve meer dan eens geveild hebbende, 'er zich niet van hebben kunnen ontdoen. Is 'er iets meer noodig om allen, die genegenheid mogten hebben, om zich aan dien tak van neering of bestaan over te geeven, of daar aan eenig geld te besteeden, den lust te beneemen? Is 'er iets meer noodig, om het verval onzer Volkplantingen vooruit te zien? en heeft men ongelijk, wanneer men onder het getal der oorzaken, die onzen koophandel doen afneemen, den wankelen staat stelt, waarin deszelfs Volkplantingen zich tegenwoordig bevinden? en dat men dien wankelen staat aan gebrek van een behoorlijk bestier toeschrijve?

 VEERTIENDE HOOFDSTUK.

*Schadelijke Invloed van het Crediet-geeven
op onze Vaart en Koophandel.*

IN het voorgaande Hoofddeel hebbenwe gezien hoe het geeven van een al te groot crediet medegewerkt heeft tot het verval, waarin onze Volkplantingen zich bevinden. Daar is een ander soort van *crediet-geeving*, welke nog schadelijker en nog verderflijker is voor onze algemeene vaart en koophandel; ja, verderflijker dan alle de poogingen, welken de Duitschers, Franschen, Oosterlingen, de noordsche en andere volken, en inzonderheid de Engelschen doen, om onze vaart en koophandel aan zich te trekken. Die geldleening bestaat hier in, dat Comptoiren hier te lande crediet geeven, dat is, betaalingen voor vreemden vooraf op zich neemen, door het acceptceeren van wisselbrieven, of daadlijk dezelve doen, zonder eenige zekerheid in handen te hebben. Een koopman te Rouaan, bij voorbeeld, verzoekt een Comptoir te Amsterdam, om ten zijnen behoefte wissels te acceptceeren en gevolgelyk op den vervaltijd te betalen, welke door een koopman te Stokholm op hem getrokken zullen worden, en wederom, op den vervaltijd, op hem zelve of opeen Comptoir, 't welk hij hem op eene zekere plaats aanwys, voor 't beloop dier wissels, wisselbrieven op twee of drie maanden te trekken. Door dit bedrijf geeft het Comptoir, het welk de acceptatie aanneemt, aan den koopman, welke hem zulks verzoekt, een crediet, van zo veele maanden en dagen, als 'er verlopen tuschen den tijd

dat

dat hij de wissels op hem getrokken accepteert, en den tijd, op welken hij zijn rembourss krijgt: en dit crediet geeven word bepaald tot eene zekere somme of geschiedt zonder voorafbepaaling. Tot loon van deze crediet-geeving geniet de koopman, die hetzelfde geeft, eene zekere *provisie*, welke op een derden ten honderd begroot word. Zoo dat een koopman, welke crediet geeft voor honderd duizend guldens, eene winst doet van drie honderd drie- en- dertig guldens zeventien stuivers. Die winst doet hij, zonder eenig geld van zijn eigen te gebruiken, vermits hij de betaalingen van de wisselbrieven, welke op hem getrokken worden, doet met de penningen, welken hij zich bezorgt uit de wisselbrieven, die hij op zijne beurt trekt, of die hem tot rembourssment gezonden worden, en die hij verhandelt tegen den tijd der betaalinge van de wissels, welke op hem getrokken zijn.

DE hachelijkheid van zodaanig eene negotie is ligt te beseffen. Zoo ras als de wisselbrieven, welken de koopman, die crediet geeft, tot zijn rembourss trekt of ontvangt, wanbetaaling ontmoeten, verliest hij het beloop van de wisselbrieven door hem geaccepteerd; en gaat dat beloop boven zijne vermogens, dan moet hij springen. Men lette nu, dat een Credietgeever een derde ten honderd voor provisie genietende, drie honderd maal crediet moet geeven, eer hij iet gewonnen hebbe: want zoo op de drie honderdste reize wanbetaaling op het rembourss valt, word de geheele winst der voorige reizen weg genomen. Welk mensch is 'er, welk dat gade staat, die gevaar zal willen loopen, om, bij voorbeeld, dertig jaaren te negotieeren in de onzekerheid van alle oogenblikken bankbreukig te worden, en op 't einde der dertig jaaren al de gedaane winst met eenen slag te verliezen? Of de lust tot het drijven van zulk eene negotie wel in ge-

zonde harsfenen kan vallen, kan men met reden in twijfel trekken: echter is dezelve bij ons in zwang: en alleen bij ons, die in den koophandel voor de voorzigtigste en suedigste te boek willen staan. Veele zwaare Comptoiren hebben 'er de gevolgen van ondervonden: men hoort 'er de naa-weenen dagelijks van te Amsterdam; en die geenen, welke het vallen van zekere zwaare Comptoiren, die in vol crediet stonden, meer toeschrijven aan den crediet-handel dan aan andere rampen van koop-handel, schijnen 'er het beste van onderricht te weezen, en over te oordeelen.

Wij vooronderstelden hier boven, dat de wisselbrieven, welke in dien handel gebruikt worden, vernegotieerd worden: en dat dient ook te zijn, zal de Credietgeever geen eigen gelden daar in gebruiken. Maar dat vernegotieeren ontinoet veel-tijds al mede zwaarigheid: waar door men zich als dan genoodzaakt vind naar hulpmiddelen uit te zien, welke het gevaar vergrooten. (a)

STREKT die crediet-handel ten bederve van die geenen, welke 'er zich in begeeven, dezelve doet nog meer schade aan den algemeenen koophandel en scheepvaart. Dezelve stelt de vreemden in staat om eenen rechtstreekschen handel te drijven, daar zij, bij mangel van penningen, geen vermoogens toe zouden hebben. De buitenlanders krijgen daar door verscheiden voordeelen boven ons. 1. Zij krijgen genot van penningen tot minder interest, dan zij in hun land zouden moeten betaalen. 2. Zij worden in staat gesteld, om zonder gereed geld handel te drijven. 3. Het gevaar van de negotie valt op die gee-

(a) Zie hier over een klein, doch keurig boekjen, onder den titel van *Aanmerkingen over den toestand des koophandels; bijzonderlijk dien van Amsterdams*, gedrukt in 8vo.

geenen, welke hun crediet geeven, en niet op hen zelve. 4. Door het een en ander worden zij in staat gesteld, om duurder in te koopen en tot laagere prijzen te verkoopen. 5. Zij raaken 'er door in staat, om 'tgeen zij noodig hebben zelve met hunne schepen ter plaatsse te haalen, daar het valt of gewonnen word.

DE Schrijver van de *Aanmerkingen over den toestand des koophandels*, welke niet minder vroomheid, dan kunde in zaaken van koophandel toont te bezitten, laat 'er zich dus over uit:

„ DE buitenlandsche Fabrieken worden voor een
 „ groot deel door Hollandsche Credieten gemainu-
 „ neerd; voor de Suiker, die voor de Berlynsche,
 „ Stettynsche, Petersburger en andere Rafinadery-
 „ en noodig zyn, worden de penningen over hier
 „ getrokken: gaan die Fabrieken te rug en moeten
 „ zy ophouden, zo als de ondervinding van som-
 „ migen leert, dan komt het nadeel voor den Hof-
 „ landschen Credietgeever, en zo hy de schade niet
 „ kan fouteneeren, dan lyden zyn Medelandgenoot-
 „ ten. De benoodigde Zyde word in Italiën en
 „ elders voor de Fransche Fabriek gekocht, en
 „ voor een groot deel op Credieten alhier gesteld.
 „ Voor goederen, die uit Vrankryk direct te Land,
 „ of met schepen, naar de Oostzee of elders wor-
 „ den gezonden, word op hier getrokken; het zy
 „ voor den Inkooper, of, zo de Fabrikeur een Com-
 „ ptoir aldaar heeft, voor den Fabrikeur, om dat
 „ het hem niet convenieert de verkoop, en de daar
 „ door inkomende penningen af te wachten. De
 „ Banquier hier accepteert daar voor, om tegen
 „ een Intrest van drie per honderd remises daar te-
 „ gen te wachten, of zelve benoodigd zynde op
 „ Parys te trekken, alwaar de Banquier somtyds
 „ wel garanteert voor den Fabrikeur te Lions, maar

„ 't hem niet convenieert om de reële verschotten
„ te doen.

„ SOMMIGE Zwitsers en Duitschers reizen Zwit-
„ serland en Duitschland af, om Commissien van
„ Lywaaten enz. by de Compagnies Verkoopning
„ voor hun provisie op te koopen; adresseeren
„ zich by de Banquiers alhier, die hen tot dat ein-
„ de Credieten in Engeland stellen, of by onze Oos-
„ tind. Comp. hun naamen leenen, om die goede-
„ ren te ontfangen en te betaalen, tegen een per
„ honderd provisie; zenden die vervolgens weg, of
„ leverenze hier aan een ander uit, en verwachten
„ van den Reiziger geduldig remisés, tegen drie
„ ten honderd in 't jaar, daar voorheen die gee-
„ nen, welken de goederen benoodigd waren, by
„ onze Lywatiërs en anderen kwamen koopen, en
„ gefideerd wierden, naar maate men by onder-
„ vinding wist, dat dezelve goed waren.

„ DIT alles hebben wy te danken aan de faciele
„ Credietgeevingen en Acceptatien. Is het te ver-
„ wonderen dat ons Land ten gronde gaat? en is
„ hetzelve op die manier groot geworden? Heeft
„ men ooit zo veel vreemde schepen gezien, daar
„ de onze van dag tot dag afneemen? Was het niet
„ dat onze Coloniën, sedert enige jaaren in scheep-
„ vaart waren toegenomen, men zoude het nog
„ klaarder ontdekken. Onze Asfuradeurs zyn om-
„ trent de vermeerdering der vreemde schepen zo
„ veel te sterker overtuigd, die, terwyl de faillis-
„ menten, die de Credietgeevingen iets schynen
„ te verminderen, het een na het ander, hoog ge-
„ noeg verzekerd zynde, komen te blyven; zwa-
„ re Avary Grosse maken, en voor rekening van
„ onze Asfuradeurs verbeterd worden.

„ HET verminderen der Scheepvaart doet dui-
„ zenden, zo Arbeidslieden als Winkeliers, zuch-
„ ten;

» ten; vermindert onze Zeelieden, en door de
 » verminderende Negotie, gaat Fabrikeur, Win-
 » kelier, en alles ten gronde, het Land mist
 » zyn inkomsten, en doet de belastinge niet ver-
 » minderen, waar door het onmogelyker word de
 » Fabrieken en Trafieken te ontlasten van sommi-
 » ge Impositien, daar andere soortgelyke, in an-
 » dere Landen geen lasten hebben, en merkelyk
 » mindere Arbeidslooenen. De Rentenier is niet in
 » staat zyn geld te employeeren, om dat de Ne-
 » gotie dat niet noodig heeft: de Banquier alleen
 » kan hem daar van ontlasten, met Wisfelbrieven
 » te verdiscompteeren, en voor zyn rekening en
 » risico Credieten in blanco, aan Buitenlanders te
 » geeven, of om het te employeeren voor buiten-
 » landsche Negotiatien, die nu geprefereert wor-
 » den, om dat 'er meerder mede te verdienen is
 » dan een derde per honderd, en ook minder ge-
 » vaar in gelegen is voor de Banquiers, of die de
 » Commissien van die Negotiatiën hebben, waar
 » van men hedendaags nog de bewyzen ziet, ter-
 » wyl men niet confidereert dat wy aan anderen, ja
 » laat ik zeggen, aan onze Vyanden in de Com-
 » mercie en Koophandel, een mes in de handen
 » geeven, om ons zelve de keel aftefnyden, met
 » vooreerst die penningen te employeeren tot ver-
 » betering van hun Commercie of Navigatie, of
 » om hun Ingezetenen te ontlasten van meerdere
 » Contributiën, en hun dus in staat te stellen om
 » hun Handel meerder te kunnen uitbreiden, zo
 » als Engeland, 't Keizerryk, Vrankryk, Dene-
 » marken, Zweden, de Eilanden, en andere Ry-
 » ken, ons doen ondervinden: behalven nog het
 » gevaar daar wy in zyn, om by de minste veran-
 » dering van zaaken, beroofd te worden van Ca-
 » pitaal en Intresfen, zo als Silesien, Vrankryk

en anderen Geldleeners reeds proeven gegeven hebben. Het is ook remarquabel, dat by presentatie van aflossing van vreemde Negotiatien, ja zelfs by 't reduceeren der Intresfen, die Effecten boven 't Capitaal in de Pryscouranten genoteerd worden, en mogelyk ook zodanig zyn. Denkelyk zal dit ook wel de voornaamste reden wezen waarom de Eigenaars de prolongatie der gereduceerde Obligatien prefereeren, boven de aflossing.

„ M E E R en meer word men overtuigd, dat de Koophandel en Scheepvaart de Zuilen van een Staat zyn, en nog meer in Landen, die in zich zelve geen producten hebben; maar moesten de Landen, die hier negotieeren, of by wien het Hollandsch Geld belegd word, hunne schulden betaalen, en het onderhoud en de kosten door hunne Ingezetenen gefourneerd worden, daar zou niet veel overblyven tot verbetering des Koophandels, en nog minder om ons te ruïneeren.

„ D E slagen, die 'er vallen by faillisfementen, komen die niet op de beste en gegoedste Ingezetenen, door de reukelooze engagementen van fommigen? want aan hun is het, daar 't Papier aan moet gesleeten, of Penningen van moeten genegotieerd worden.

„ Is het te verwonderen, dat braave, deugdzaame en gereputeerde Koopliden, die tot eer van onze Beurs strekten, den Koophandel quiteeren, of dat men de voornaamste Huizen uit onkunde met hunne Familien geruïneerd ziet worden? Het is byna onmogelyk om een Banquier, zo lang hy in Crediet is, te taxeeeren; want zo lang zulks duart, zet hy Millioenen om, 't welk op 't laast zo wel kan weezen om hem te fauveeren, als dat het voor rekening van anderen is.

„ D E

„ De dagelyksche droevige ondervinding bewyst
 „ het aangehaalde, en het is te vreezen, dat, zo
 „ eenige, die hunne particuliere belangen, wel-
 „ ken zy met 'er daad toonen boven dat van 't al-
 „ gemeen te stellen, niet door de waakzaamheid
 „ en magt dier geenen, welken het algemeene wel-
 „ zyn der Stad hebben op zich genomen, en is toe-
 „ vertrouwd, daar in verhinderd worden, eindelyk
 „ de totaale ondergang van deeze Republiek te wach-
 „ ten is”.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

*Nadeelen door Vreemde Mogendheden aan onze alge-
 meene Vaart en Koophandel toegebracht.*

Hoe zeer de mededinging der Vreemden in het stuk
 van Vaart en Koophandel niet eigenlijk te houden
 is voor eene der meestwerkende oorzaaken van 't
 verval onzer Zeevaart en Koophandels, zo is het
 echter niet te min waar, dat het vermoogen en het
 aanzien, waar toe de Vereenigde Staat door die
 twee bronnen van welvaart gereezen is, de
 vreemde Vorsten de oogen over de vruchten, wel-
 ken 'er uit getrokken kunnen worden, geopend heeft.
 Wangunst over onze groote magt gekreegen hebben-
 de, leiden zij zich toe niet slechts om deel aan die
 bronnen te krijgen, maar om die van ons af te leiden
 en minder vruchtbaar voor ons te maaken. De En-
 gelschen, die al in zeer vroege tijden het nut der
 Zeevaart en des Koophandels hadden ingezien (a),
 doch vooral gedurende de regeering van Koninginne
 Eli-

(a) D. I. bladz. 191. en volg. blz. D. III. blz. 349.

Elizabeth dezelveu ter harte namen, en nevens ons, gelijk wij te vooren aangemerkt hebben (a), dezelveu wijd en zijd poogden uit te breiden, bleeven bij deze poogingen niet, maar 't zij uit een opgevat ongenoegen, 't zij om, door 't verminderen onzer zeevaart en onzes koophandels, de hunnen te doen toeneemen, en zich daadelijk tot de heerschappij over de zee te verheffen, werd 'er bij hen de beruchte Acte van Navigatie gemaakt, welke, volgens het schrijven van WAGENAAR, gelegenheid tot onzen eersten oorlog met de Engelschen heeft gegeven, die wederom de eerste wond aan onze scheepsmagt en scheepvaart heeft toegebracht, niet zoo zeer uit hoofde van de groote schaden, welken wij door dien oorlog leeden, als wel door den schandelijken en nadeeligen vrede, welken wij met Cromwel floaten, en die onzen roem en ons aanzien in de vier wereld-deelen, daar de staaten-vlag zich zoo geducht had gemaakt, geweldig deed daalen, en aan de Engelschen dien invloed deed erlangen, welken wij ons in den spaanschen oorlog hadden weeten te bezorgen.

Wij hebben hier boven (bladz. 182. en volgg.) de vorderingen der Engelschen in de scheepvaart en koophandel ten nadeele der onzen, zoo veel het dit werk vereischt, aangewezen; en 't zal onnoodig zijn, dat wij 'er ons breeder over uit laten. Daar zijn zo veele boeken in ons land uitgekomen; die den nieuwsgirigen Leezer deswege voldoen kunnen. Alleenlijk moet ik hier nog bijvoegen, dat ik den oorlog tegen Cromwel den eersten oorlog tegen de Engelschen noem, niet zoo zeer met betrekking tot den krijg, welken wij naderhand tegen die Natie, onder de regeering van Karel den II voerden, als wel, om dat, 'offchoon wij in de Historien wel gewag

van

(a) Zie hier vooren, blz. 26. en volgg. 39. en volgg.

van eenige vijandelijkheden tusſchen ons en de Engelschen vinden gemaakt, echter in dezelveſen geen melding van eenen eigenlijk gezegden krijg aantreffen.

TERWIJL onze ſcheepvaart en koophandel van de zijde der Engelschen aanſtoot leeden, werden dezelveſen niet minder door de Franſchen belemmerd en geſchokt. Bereids voor het fluiten van den muſterſchen vrede kreeg de Vereenigde Staat reden om over de behandelingen der Franſchen te klaagen.

„ Noch ontfangen een Miſſive van 't Collegie ter
 „ Admiraliteit tot Amſterdam (leezenwe in de
 „ Reſolutie van HH. HH. MM. van den 15 Feb.
 „ 1651) van deſelve geſchreeven ter plaetſe ende
 „ in dato als voren, verſoekende, omme de reden-
 „ nen daer inne verhaeld, dat haere Hoog Mog-
 „ ordre gelieven te ſtellen jegens de groote ende
 „ onlydelyke exceſſen, die de Françoifen in de
 „ Middelaſdiſche Zee pleegen, tot laſte van de
 „ ſchepen ende goederen van de Ingeſetenen dezer
 „ Landen, ende tot totale ruine van de Commer-
 „ cie, ende trafycyk”.

DE brief, van welken hier geſprooken word, was van den 14 Feb. deſzelfden jaars, en behelſde, onder anderen, „ Doch ſijn op huyden in onſe Vergaderinge verſcheenen de Directeuren over den Levantſchen handel, ſoo voor haer ſelven, als een groot aental andere Koopluyden, geſamentlijk by den voorſz. handel geinterſeert weſende, ons vertoonende de groote ſchade die deſelve wederomme hebben geleden, door eenige ſchepen van oorloge by particuliere Françoifen uytgeruſt, ende tot Toulon havenende, dewelke genomen hebben drie ſeer rijke geladene ſchepen inde maent van September laetſleden, nevens 's Lands oorlogh ſchepen uitge-

vaeren, gedestineert naer Venetien; doch omtrent Corfica, om haere reyse te korten, deselve onvoorsichtelijck verlaten hebbende: ende daer en boven noch drie andere, in de Middellandsche Zee voorsz. over ende weder varende, geladen met granen ende sout, misgaders noch een vierde daer van den Schipper doot gebleven, ende een gedeelte van 't volck levendigh in Zee geworpen is; versoeckende dat wy, kennisse hebbende van haere onlijdelijcke schade, die sy eenigen tijdt herwaerts hebben moeten uytstaen, in den tijdt van omtrent negen Jaeren, volgens de lijste daer van aen ons geexhibeert (die wy gelooven door haer oock aen U Ho: Mo: gepresenteert sal worden) het laetste gemelde Schip daer by gereeckent, *wel vijf-en-seventigh mael hondert duysent gulden bedraegende*, voor haer by U Ho: Mo: wilden intercederen, op dat haere langhdurige klachten eenmael met ernst ende commiseratie ingesien wesende, eyndelijck tot behoudt van haer, ende oock den welstant van desen Staet, door behoudt van de negocie, ten besten mogen werden aengenomen ende geholpen. Het welcke by ons ter herten genomen zijnde, ende daer nevens considererende, dat, de saecken soo voortgaende, desen Staet door die van Vranckrijk langhsamelijck, *by indirecte middelen*, sal worden geënerveert ende krachteloos gemaect; dewijle nootsaeckelijck daer op sal moeten volgen het cesseren van de negocie ter Zee, op alle Steden en plaetsen aen de Middellandsche Zee gelegen, de timmeringe en equipage van Capitale schepen daer toe van nooden zijnde, d'aenhoudt van varent volck, om deselve te voeren, de ongelegenheyt om ter nootd Capitale schepen hier te Lande te vinden, om boven 's Lands oorloghsche:

„ schepen, eenige extraordinaris macht in Zee te
 „ bren en, verloop van gemeene middelen, door
 „ 't cesseren en affnijden van de consumptien, ende
 „ kleynachtige van defen Staet by alle om ende
 „ nae gelegene volckeren, die ontwijffelijck specu-
 „ latie hebben om d'uytkomste van onse groote lijt-
 „ faemheyte over sulcke ondragelijcke excessen, soo
 „ veel verschillende met den ouden en gewoone-
 „ lijcken yver ende animositeyt, die wy altoos in
 „ diergelijcke occasie hebben getoont: hebben wy
 „ niet kunnen laten de voorz. faecke Uwe Ho:
 „ Mo: gansch dienstelijck ende serieuselijck te
 „ recommanderen, met ernstigh verfoeck, dat Uwe
 „ Ho: Mo: deselve, naer haere importantie ende
 „ gevolghe overwegende (terwile door Godes ge-
 „ nade noch middel ende vermogen byderhandt is)
 „ daerinne met den aldereersten ende vigoureuuselijck
 „ believen te disponeren; op dat de couragie ende
 „ middelen der Koopluyden, ende vervolgens de
 „ negocië, eene vande voornaemste zenuwen van
 „ defen Staet, onder *geinventeerde pretexten*, ge-
 „ consumeert wesende, niet te gelijk en komen
 „ te vervallen”.

WAAR bij men voegen kan het geen gezegd word
 in de Resolutie van de Ed. Gr. Mog. Heeren
 Staaten van Holland en West-Friesland, van den
 25 Maart 1651. met deze woorden. „ Zijn gelee-
 „ sen twee brieven van den Heer Ambassadeur Bo-
 „ reel, beyden gedateerd den 18 dezer Maant,
 „ houdende onder andere, dat boven alle voorgaen-
 „ de equipagie de Hertog de Vendosme, Groot
 „ Admirael van Vranckrijk, een nieuwe armature
 „ ter zee is besig uit te brengen. Dat die van
 „ Genua geen Nederlandtsche schepen goet vin-
 „ den te gebruiken, maar boven haer ordinais
 „ getal veel galeyen in zee zijn brengende, tot

„ transport van haere kostelijke waeren. Waer op
 „ zijnde gedelibereerd, en uit het gunt voorsz.
 „ is, en voorige advertentie bij de Leden zijnde
 „ afgenomen, dat men a dessein is om de Navigatie
 „ en Commercie van desen Staet te ruineren: Is goet-
 „ gevonden, enz. ”

GELIJK het op de ruine van onze scheepvaart
 en koophandel werd aangelegd, zoo zegt men ook in
 Frankrijk onze Manufactuuren en Fabrieken te doen
 vallen. „ Eindelijk (leest men in een Resolutie van
 Holland van den 19 Nov. 1648) „ Is mede gele-
 „ zen het Edict ofte Placaet van den Koning: in
 „ 't 12 artykel van 't welke werd verboden het in-
 „ brengen in Vranckrijk van alle laeckenen, van
 „ wolle ende zyde gemaeckt, soo in Engeland als in
 „ Holland, verbiedende mede aen de onderdaenen
 „ van Vranckrijk die te koopen ofte te draegen, ofte
 „ zich daer van te dienen”, enz. . . . en vinden
 wij, In het advies van de Heeren *Commissarissen*,
gedeputeerd tot het examineeren dezer zaaken „ dat
 „ het voorsz. verbod, soo wanneer het zelve zoude
 „ werden geexecuteerd, voor deesen Staet, ende
 „ Ingefetenen van dien, zoude zijn van zeer scha-
 „ delijke gevolge; gemerkt de principaelste manu-
 „ factuuren, die hier te Lande vallen, ende waer
 „ aen duifenden van menschen haer broot gewin-
 „ nen, worden gemaeckt van wolle ofte zyde, ofte
 „ ook van beiden onder den anderen gemengd,
 „ waer van een groot gedeelte in Vranckrijk, als
 „ wesende seer volckrijk, vertierd word: het welk,
 „ als't ophouden zoude, nootsaeklijk daar uit zou-
 „ de moeten volgen, niet alleenlijk dat de handel
 „ in de wolle mede zal komen te vervallen, als de-
 „ welke gemeenlijk de manufactuuren volgt; maer
 „ dat ook veel duifenden handwerklieden van hier
 „ uit het Landt zouden moeten vertrekken, om

elders haer kost te soeken; zulks dat het gemeene Landt zoude komen te misfen de confumptie van zoo veele menschen, en daer en boven de gerechtigheid, die op het uitgaen ende inkomen van de goederen geheeven word. enz." (a).

WEINIG tijd daar na, begost men in Vrankryk te spreken van een last of vatgeld; alzoo namentlyk, dat van alle vreemde schepen, voerende koopmanschappen van de eene franse haven na de ander, van yder ton telkens zoude moeten betaelen aen den Koning een fransche kroon, dat is twee kroonen van een last, het welk een groot afbreuk en schade zoude zijn voor de hollandsche schepen, die desen tijde (gedurende de engelsche represalien) seer veel vrachten en vaerten deden van de eene franse haven naer de ander" (b). Hoe schadelijk deze belasting voor onze scheepvaart moet geweest zijn en nog zijn, kan men opmerken uit de middelen, welken de Vereenigde Staat, doch met geen gewenschte vrucht, in 't werk heeft gesteld, om 'er van ontheven te zijn (c). Sterk zijn daar toe de pogingen geweest in de onderhandelingen tot den vrede van Nieuwmege; doch het heeft 'er niet verder kunnen gebragt worden, dan tot de verligting, welke aan de zijde van Frankrijk bereids in den jaare 1661 aan ons was toegestaan (d). Bij den Rijswijkschen vrede werden de Ingezetenen der Vereenigde Gewesten ontheven van de betaaling der vijftig stuivers van 't vat, die in Frankrijk van vreem-

(a) Men kan hier over inzien WICQUEFORT, *Hist. des Prov. unies.*

(b) AITZEMA *Saken van Staat* D. III. blz. 1211.

(c) AITZEMA l. c. D. IV. blz. 483. & 690. 1096. WAGENAAR *Vad. Hist.* XIII. D. blz. 18 en volg.

(d) AITZEMA l. c. D. IV. blz. 871.

vreemde schepen gevorderd word (*a*), en insgelijks bij den vrede van Utrecht (*b*), waar na het zelve voordeel, bij verdrag van den jaare 1739, op nieuw bevestigd werd. Doch dit verdrag, 't welk voor vijf-en-twintig jaaren gemaakt was, in den jaare 1746 door het fransche hof ingetrokken zijnde, zijn de onzen bij nader verdrag daar niet wederom in hersteld.

DE oneenigheden en geschillen, welken de Vereenigde Staat nu en dan met de kroonen van Zweeden en Deenemarken, als mede met andere Mogendheden, zoo over het heffen van tollèn als andere bezwaarende lasten op de sloopvaart en koophandel gehad hebben, doen ons insgelijks zien, hoe 'er van alle kanten geijverd is, om dezelve bij ons te doen afneemen. Ons bestek niet toelaatende om 'er alle de bijzonderheden van aan te tekenen, moeten wij aan onze Leezers, die begeerig zouden zijn om 'er iets meerder van te wèeten, overlaaten, om zich daar omtrent te voldoen bij de Schrijvers, welke 'er breedvoeriger over handelen (*c*).

(*a*) *Vad. Hist.* D. XVI. blz. 410.

(*b*) *ib.* D. XVII. blz. 513.

(*c*) WAGENAAR, VAN METEREN, BOR, AITZEMA, en anderen.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Verskillende byzondere Oorzaaken, welke medegewerkt hebben om onzen Koophandelen Scheepvaart te doen vallen.

Wij hebben bereids (bladz. 54.) onze gedachten in 't algemeen gezegd over de pracht, als oorzaak van 't verval onzes koophandels beschouwd. Wij dienen 'er iet meerder van te boeken, zoo om alle misvatting voor te komen, als om dat de gevoelens daar over zeer verschillen.

MEN vindt bij de Hollanders (zegt men) die eenvoudigheid niet meer, die de vreemdelingen eertijds verbaasd deed staan. De huizen en 't huisraad van bijzondere lieden gaan zelfs die van groote Heeren in andere landen, in pracht, te boven. Hunne verteeringen wijken niet voor die van een Vorst, en hunne praal komt 'er zeer na bij. Laaten wij eens zien, in hoe verre dit zeggen van gewicht is.

WANNEER men van de pracht spreekt als oorzaak van het verval des koophandels, moet men dezelveu tweeledig beschouwen. Eerstelijk als eene verspilling tot zaaken, die tot ons genoegen, gemak en tot de aangenaamheden onzes levens, kunnen dienen, en die, zoo men wil, slechts tot eene loutere praal strekken: als daar zijn, bij voorbeeld, de toofels der vrouwen, de rijke leverijen der dienstboden, de sieraaden van rijtuigen, en wat dies meerder is. In de tweede plaats, als uitmaakende een gedeelte van de beuzelachtigheden des levens, die strekken om de zeden te bederven en den geest van alle nutte bezigheid af te trekken. Zoo lang men de pracht slechts onder het eerste oog-

punt beschouwt, kan zij nooit oorzaak van het verval des koophandels zijn. Braamkamp, bij voorbeeld, is van een gemeen man een zeer aanzienlijk koopman geworden, en heeft eene groot fortuin gemaakt en groote schatten door den handel vergaderd, hoewel hij, bij zijn overlijden, een paleis bewoonde, en een kabinet van schilderijen bezat, hetwelk hem het bezoek van de aanzienlijkste vreemdelingen deed genieten. Men zoude duizend anderen kunnen noemen. Het zelfde kan men van de toofels der vrouwen zeggen, en van alle verteeringen, die alleen tot praal dienen. Alle kunsten zouden kwijnen, en een groot gedeelte des koophandels te niet raaken, indien men het zoo verre bragt, dat men den menschen dit gedeelte hunner verspillinge onttrok. De menschelijke nijverheid zoude gebrek aan voedsel hebben: de kunstenaars en handwerkslieden zouden minder te doen hebben en zelfs van geen nut meer zijn. Waar zou de kleine gemeente door aan den kost komen? Om de fabrieken en manufactuuren gaande te houden, moet men hoop hebben, zoo niet verzekerd zijn van de waaren aan den man te kunnen helpen; en hoe zoude men 'er bij staan, indien ieder zich met het noodige vergenoegde? Wat vrucht zoude de Staat 'er uit trekken, indien de zuinigheid zoo verre uitgestrekt wierd, dat ieder zich vergenoegde in eene groote eenvoudigheid te leven, en dat zij, die hunne middelen door den handel vermeerderden, 'er geen ander gebruik van maakten dan schatten op schatten te stapelen? Wanneer men tegen de pracht en overdaad uitvaart, schijnt men alleen getroffen door het schadelijke, dat 'er veeltijds mede verzeld gaat, en niet genoeg te bedenken, dat de behoeften des levens, 't zij weezenlijke, 't zij gewaande, 't zij dezelve uit

uit eigennigheid of inbeelding voortkomen, de grondslag des koophandels en van alle arbeidzaamheid is. Neem de overtollige behoeften weg; en gij zult teffens het voorwerp dezer arbeidzaamheid, het vernuft opwakkert en gaande maakt, die en in de wereld dien algemeenen naijver ontvonkt, door welken men aangezet word, om elkan- deren te overtreffen, zoo in nieuwe uitvindingen, als in de verschillende wijzen van koopwaaren voort te brengen, wegneemen. Men kan het ge- heel ligchaam der kooplieden vergelijken bij een gezelschap van speeler, in 't welk ieder op ver- schillende wijze zoekt het geld uit de beurs van die met hem speelen in de zijne te doen over- gaan. Dus worstelen de volken tegen elkanderen, om elkander, in de verschillende takken des koop- handels en der kunsten, de loef af te steeken; en dus trachten de bijzondere lieden in ieder land hen, die van hetzelfde beroep zijn, te boven te gaan. De pracht strekt dan, onder dit oogpunt be- schouwd, wel verre van den handel van een volk nadeelig te zijn, tot noodig voedsel van denzel- ven; zij geeft gelegenheid tot verscheiden soor- ten van bezigheden, die eene menigte van hand- werkslieden en kunstenaars doen bestaan; en die met het geld in de handeling te doen omloopen, in de plaats van dat in kisten te laten blijven, de behoeften van den Staat te hulp komen.

SOMMIGEN, welke deze nuttige gevolgen van de pracht beaamen, maaken evenwel daar omtrent eene uitzondering, met betrekking tot ons land, om- dat de uitgaaven, die de pracht te wege brengt, zeer groote sommen buiten 's lands doen gaan; en dat de Staat alle deze schatten in 't algemeen verliest. De Heer VAN DEN HEUVEL beklagt zich, in zijne keurige Verhandeling, met reden over de toe-

neemende pracht, en het is ook niet zonder grond dat hij zegt, „ Waar zal het heen, indien eene „ overtollige pracht en wellustige levenswijs de „ behoeften (te weten welke wij uit de handen „ der vreemden moeten hebben) verdubbelt (a)? „ wat handel in vreemde waaren, hoe uitgebreid „ men denzelven zich ook verbeelde, zal in staat „ zijn deeze Balans goed te maaken?” Echter kan men daar omtrent aanmerken, dat het nadeel, het welk de pracht, uit zoodaanig eene oorzaak, als de Heer VAN DEN HEUVEL beschrijft, veroorzaakt, als dan niet voortvloeit uit de pracht zelve, maar uit een toevallig gevolg van dezelve; naamelijk het onvermogen, om die door winsten goed te maaken: want het gaan van veel geld naar buiten bewijst alleenlijk, dat wij in dat gedeelte der industrie, het welk de pracht en weelde ten voorwerp heeft, dat is, de dingen die tot 's menschen leven minst noodzaakelijk zijn, voor de buitenlanders moeten wijken: zoo lange nu als wij de vreemden in de overige gedeelten der industrie zullen overtreffen, zal het voordeel altijd aan onze zijde blijven; en 't verlies, 't welk wij zullen lijden door het geld, het welk buiten 's lands gaat, rijkelijk vergoed worden, door 't geen van eene andere zijde te rug zal komen. Het zoude zekerlijk een voordeel zijn, indien wij in ons eigen land, in onze fabrieken, en in onze manufactuuren, alle de voorwerpen der pracht en overdaad konden vinden, en dat wij door meerder vernuft en bekwaamheden den smaak onzer Natie zoodaanig konden treffen, dat men aan de buitenlanders nooit den voorrang gaf; doch het gemis van dit voordeel zal nooit kunnen worden beschouwd als

(a) Verhandelingen uitgegeeven door de Hollandfche Maatschappij D. XVI. blz. 35.

als eene voldoende beweegreden, om de pracht te verbannen. Indien de aanmerkelijke geldsommen, die naar buiten 's lands gaan, en de schatten van den Staat verminderen, tot eene voldoende reden konden strekken om de pracht en weelde te verbieden, zoo zoude men, om die zelfde reden, moeten afschaffen het gebruik der fransche wijnen en vruchten, gelijk mede dat der indische waaren en manufactuuren; kortelijk van duizenderlei zaken, die tot gemak, tot vermaak, tot beuzelingen, omze eens zoo te noemen, dienen, en welken men gemakkelijk zoude kunnen ontbeeren, indien de pracht en weelde dezelve niet noodzaakelijk hadden gemaakt.

DE liefde voor het vaderland is eene voortreffelijke zaak; maar hoe zal men de pracht en weelde beteugelen, of zelfs maar in naauwer paalen beperken, in een land, waarin de koophandel de bron van 't bestaan der ingezetenen is, zoo wel als van de pracht (a)? waarin de verteeringen vrij moeten zijn, om het geld des te beter te doen omloopen? De mode in alle gewerkte koopgoederen, daar de smaak een voornaam deel van maakt, heeft, om zoo te spreken, alle Natien aan de Franschen cijnsbaar gemaakt. Men zoude den geest, het vernuft en den smaak der Franschen, die in hunnen arbeid eene onnavolgelijke fraaiheid en welvoegelijkheid weten te brengen, die de kunst bezitten, om alles, wat uit hunne handen komt, te verfraaien, wier mooie beuzelingen zoo veel vermaaks geeven; men zoude, zeg ik, dien geest, dat vernuft, en dien smaak aan de onzen moeten kunnen bijzetten, om van de
 slaaver-

(a) Het beste middel om dezelve tegen te gaan is een goed voorbeeld der Grooten. MILLOT *Mem. de Noailles* Tom. III. p. 340.

slaavernij hunner modens verlost te worden: men zoude 's menschen geartheid moeten veranderen, hem van deszelfs zintuigen berooven; maaken, dat een fraai tafereel het gezigt geene aangename aandoening deed genieten, en dat eene aangename en kunstige muziek haaren natuurlijken invloed op ons gehoor verloor, om van 't vernuft, de kunst, en de geestigheid onzer medemenschen niet afhankelijk te zijn. Zoo lange de menschen zintuigen en smaak zullen bezitten, en zij niet, gelijk de wilden, bijna tot den staat van redelooze dieren vervallen zullen weezen, zullen zij tot pracht en overdaad geneigd zijn: en, zoo lange de koophandel bestaan zal in de kunst, om de behoeften des leevens te vervullen, en den menschen voorwerpen aan te bieden, welken hunne begeerten kunnen voldoen, zal de pracht; wel verre van den koophandel nadeel toe te brengen, denzelven integendeel zeer voordelig maaken, daar het aan eenen anderen kant evenwel te gelijk, met betrekking tot onzen Staat, waar blijft, en zeer wel door den Heer VAN DEN HEUVEL is aangemerkt, dat, bij aldien de pracht bij ons zoodanig toeneemt, dat het geld, hetwelk naar buiten gaat, door geen winsten van buiten opgewoogen word, ons land noodwendig tot armoede moet vervallen.

ALLES wel overwoogen zijnde, komt het mij voor, dat het kwaad eigenlijk ligt in het misbruik, hetwelk men van de pracht en overdaad kan maaken; dat is te zeggen, in verkwistingen, welke de vermoogens te boven gaan, en welke strekken, om de zeden te bederven, en den geest van alle ernstige en nuttige bezigheid af te trekken; en dit zijnde, dan zijn het ook de pracht en overdaad niet, die nadeel toebrengen aan den koophandel; maar dan zal het de onbezonnen drift tot eene schadelijke ver-

verkwisting, in de plaats van eene onschuldige verspillings van penningen, zijn; het zal een verderfelijke neiging tot eene schadelijke praal en prachtig leeven zijn; terwijl men zaaken van gewicht te verrichten heeft; het zal de gewoonte zijn van den tijd met prachtige maaltijden, daar de gezondheid zoo van ziel en ligchaam nog meer dan de beurs bij lijdt, door te brengen; of eene malle zucht om anderen voor 't uiterlijke in aanzien te willen evenaaren of te overtreffen; het zullen de ondeugden zijn, welken de pracht doorgaande verzellen, welke de kwaalen voortbrengen, die aan de pracht toegeschreeven worden. Het koopen van een stuk schilderij, noch het bouwen van een prachtig huis, noch de pronksieraaden, welke het zelve tot een paleis zullen maaken, zullen den boedel van een gegoed koopman niet tot insolventie brengen; noch hem zijnen koophandel doen verliezen; maar de aanhoudende kostbaare maaltijden, waarop men elkanderen vergast; de pretpartijtjes, welken men elkanderen geeft; het houden van harddraavers, vaarttuigen, buitenplaatsen, door welken men den tijd, dien men aan den arbeid moest besteedden, verkwist; het optooien van hair, en de opschik van 't hoofd door Parijksmaakers, daar een oneindige tijd door verlooren gaat, welke door mans aan hunne zaaken, door vrouwen aan haare huishouding besteed konde worden; alle die dingen zijn 't, die medewerken, om ons den koophandel en scheepvaart te doen verliezen, vermits zij ons den tijd tot dezelve noodig, de vermogens en bekwaamheid tot dezelve vereischt, en de aanhoudende oplettenheid, zonder welken zij niet gedreeven kunnen worden, beneemen.

VERRE van ons, dat wij den lof van de pracht

zouden willen maaken. Wij zoeken alleen juiste denkbeelden over de schadelijkheid, tot welke zij aanleiding geeft, te verwekken: wij beschouwen de pracht hier niet anders, dan voor zoo verre zij met den handel verknocht is: toetst men haar aan de zedeleer, dan doet zij zich geheel anders op: dan heeft men reden, dan is het niet alleen nuttig, maar zelfs noodzaakelijk, dat men haar doorstrijke, al zoude het alleen geschieden, om de verderflijke neiging van zijns gelijken te willen overtreffen, en zich in aanzien te brengen, niet door weezenlijke verdiensten, door bekwaamheid, door zielshoedanigheden, maar door aangenomen uiterlijkheden, die de dwaazen verblinden, en welken de verstandige veracht, zoo veel mogelijk te beteugelen.

Het is voor het overige zeer natuurlijk, dat men tegende pracht uitvaare. Het gemeen vergaapt zich aan den uiterlijken schijn. Men ziet dat rijke kooplieden, die in verval raaken, prachtig geleefd hebben: daar uit besluit men, dat de val aan de pracht te wijten is. Dan, hoe zeer het waar zij, dat de pracht de verteeringen vermeerdert, en daardoor medewerken kan, om een koopman bankbreukig te maaken, zoo is de pracht evenwel de waare oorzaak van zijne ongelegenheid niet; was dat zoo, dan zou men geen een koopman, die prachtig leeft, moeten zien staan blijven, om dat eene oorzaak noodwendig haar uitwerksel doet: en men ziet er menigen, die prachtig leeven en niet vallen. De pracht zal een koopman niet dan toevallig doen zinken: naamelijk als zijne verteering boven zijne vermoogens gaat (a). Het verloop van neering, door ge-

(a) Zie hier de fraaie Verhandeling van den Heer ROOZE in het XVI. Deel der aangehaalde Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappij bladz. 212.

gebrek aan toezicht, aan werkzaamheid, aan ijver, door onbekwaamheid, achteloosheid, ijdele tijdverkwistingen, en verzuimenis van zaaken, te wege gebragt, is bijna altijd de waare oorzaak, die eenen koopman tot eene bankbreuk brengt (a). Een koopman zij maatig, leide een zuinig leven, hij zij zelfs een vijand van alle pracht en weelde, en een voorbeeld van eenvoudige levenswijze, indien hij de kennis en kundigheden, tot het wel bestieren van een comptoir noodig, niet heeft, indien het hem aan ijver, werkzaamheid of oplettenheid hapert, zijne zaaken zullen verloopen, en hij niet kunnen staan blijven.

MEN schrijve dan de menigte bankbreuken, welke sedert veele jaaren onzen koophandel hebben gekweld, en die, om deze reden, voor eene der oorzaken van deszelfs verval mogen worden aangezien, niet toe aan de pracht, welke bij ons, 't is waar, maar al te veel is toegenomen; maar men zoeke de bron dier kwaale in eene veel verder afgelegene oorzaak, die mischien wel minder bemerkelijk is, om dat men zich gemeenelijk door de eerste indrukzelen laat inneemen, doch echter de waare en weezenlijkste oorzaak is. Men zoeke die in het gebrek eener goede opvoeding, in de verkeerde denkbeelden, welken men der jeugd inboezemt omtrent alles, wat betrekkelijk is op haaren staat en omstandigheden. Indien de jonge lieden, welken men tot den koophandel schikt, meer of min met middelen zijn gezegend, of tot het een of ander rijk huis behooren, zoo worden zij niet meer, gelijk voorheen, tot den arbeid opgevoed. Men ziet hen als groote Heeren uitgedost

(a) Men leeze hier de aangehaalde Verhandeling van den Heer ROGER, bladz. 221. en volg.

gedost langs de straat wandelen, 's morgens in de koffihuizen en daar op 't billiard hun tijd verspillen, 's namiddags uitrijden of wandelen gaan, en 's avonds den schouwburg bezoeken, of met kolf- en kaartspel den tijd slijten. Wat behoeft hij te arbeiden, zegt men, van een jongeling, die geld heeft? hij zal genoeg hebben om van te leven? Vast niet: om dat men hem aan de luiheid en ledigheid gewent, en hem geen lust tot den arbeid doet krijgen. Van zijne jeugd af aan, aan verkwisting en verspilling gewoon, zal hij arm worden, zoo hij 'er tijd toe heeft. Indien hij met de middelen, die hij heeft, eenigen koophandel begint, of indien hij iemand in den een of anderen handel opvolgt, zal hij het op een Boekhouder laten aankomen: hij zal zich naauwelijks verwaardigen in zijn comptoir te komen: nu en dan zal men hem iets van zijne zaaken zeggen. Dezelve zullen goed gaan, zoo lang zij worden bestierd door een man, die deugdzaam, kundig en arbeidzaam genoeg is, om dezelve met oplettenheid te bestieren, en met zijn loon te vrede zal zijn: maar ontbreekt de bekwaamheid of trouw aan dien man, is alles verlooren. Vroeg of laat zal men hem, die genoeg had om van te leven, eens komen aankondigen, dat hij genoodzaakt is op te houden met betalen (a). Zie daar het geval van veele kooplieden, die tot bankbreuk zijn vervallen, en die 'er toe gekomen zijn, zonder trouwelooslijk te handelen.

Nog blijft het niet bij eene lasse opvoeding: daar komt meer bij; men is zoo dwaas, of, laat ik liever zeggen, dol, om de jeugd grootsheid in te

(a) Zie de Verhandeling van den Heer ROGGE, bl. 217, 223. 237. 240.

te fcherpen, en boven den staat van hun beroep in de wereld te brengen: men bedenkt niet, dat men haar; op zoodanig eene wijze, eene foort van verachting voor het beroep, het welk men hen moest leeren allerhoogst te fchatten, inboezemt. Voor welk beroep toch zal men der jeugd eene zucht inprenten, zoo't niet is voor dat, het welk haar een goed betaan moet verfcchaffen? En hoe kan men zich vleien, dat een jongeling 'er zich ooit met ijver en zucht op zal toelcggcn, indien men hem vooraf in de gedachten brengt, dat het beroep, waartoe men hem fchikt, beneden zijne geboortc of ftaat is? Is 'er aan de andere zijde voor den mensch wel een nuttiger gevoelen, met betrekking tot het famenleeven, vooral in een Gemeenebest, dan het befef, het welk ons doet begrippen, dat een eerlijk man te zijn genoeg is, om geacht en geëerd te worden; en dat deze hoedaanigheid boven alle eertitelen; waarnaar een Koopman kan haaken, te fstellen is. Ongelukkiglijk fchijnen deze begrippen, eertijds bij ons algemeen aangenomen, geheel en al verlooren te zijn. Is het niet belagchelijk, dat een koopman, wanneer hij maar eenigzins met middelen gezegend is, niet vergenoegd is of hij moet tot den trap van Doctor in de rechten bevorderd zijn, en met den titel van *Heer en Meester* kunnen praalen, alhoewel hij dikwijls naauwelijks een enkel woord Latijn verftaat?

De ongerijmde infchikkelijkheid, die men gebruikt, om iemand tot den trap van Leeraar in de rechten te bevorderen; eene infchikkelijkheid, die, het zij waar uit zij haaren oorfprong neeme, zekerlijk moet ftrekken, om die waardigheid in kleinachting te brengen, fchijnt van weinig belang, en daarom geduld. Maar bedriegt men zich niet? Laaten wij, wien het welzijn des Vaderlands ter harte gaat,

gaat, een oogenblik acht slaan op de gevolgen, welke 'er onvermijdelijk uit moeten voortspruiten. Men weet, dat de jonge lieden, bij gebrek van aanmoediging, zich ligtelijk aan de verkwisting overgeeven: dat zij onverschillig worden ten aanzien van een arbeid, dien zij meenen te kunnen ontwijken; en dat zij 'er zelfs eenen afkeer voor krijgen, wanneer zij zien, dat zij door denzelfden geen voorrang krijgen boven anderen, die niets gedaan hebben. Afkeer voor den arbeid doet smaak in eene ongebonden levenswijze krijgen. Waarop toch loopen drie of vier jaaren, welken men de jonge lieden, die men tot regeeringsamp-ten of tot de rechtsoefening schikt, aan de Akademie laat doorbrengen, uit? „ Niemand (zegt de Heer SCHORER, President van den Raad van Staats-Vlaanderen, in een klein werkjen, het welk hij over de gebreken der rechtsoefening in Holland heeft uitgegeeven) „ kan bij ons een ambagt „ bij de hand neemen: geen friseur, kok, confi- „ turier of pastijbakker, ja zelfs geen schoenmaa- „ ker of schoenlapper, werd geadmitteerd, ten zij „ hij alvorens eene volledige Preuve van zijn capa- „ citeit heeft gegeeven: en wij zijn gerust ons „ goed, eer, en bloed, en dat laatste zonder ap- „ pel, enz. mijn pen weigert verder te gaan, „ derhalven zal 'er van afscheiden (a)”. „

DE Schrijver der *Wijsgeerige en Staatkundige Geschiedenis* maalt ons van de zeden der Hollanderen een tafereel, het welk wij hier plaats geeven, niet om dat wij 'er de trekken van houden voor echt, maar om dat het kan strekken om ons te doen zien,

(a) *Verloog over de Ongerijmdheid van het saamenstel onzer hedendaagsche Rechtsgeleerdheid*, enz. bladz. 91. en 92.

op welken voet wij heden ten dage buiten 's lands
aangezien worden.

Na een woord te hebben gezegd tot roem van
onze inzigten, staatkunde en bestier, spreekt hij
van ons op dezen toon (a):

„ MAAR hoe zeer zijn deeze zeden reeds ontaart
„ en verbasterd! De byzondere belangen, die door
„ hunne vereeniging gelouterd worden, staan ge-
„ heel op zich zelve, en het zedenbederf is alge-
„ meen geworden! Geen Vaderland is 'er meer in
„ het geweest, 't welk, onder alle landen van 't
„ Heeläl, zynen inwooneren de sterkste verknogt-
„ heid aan het zelve behoorde in te boezemen.
„ Welke gevoelens van Vaderlandsgezindheid zou
„ men met regt mogen verwagten van een Volk,
„ 't welk tot zich zelf kan zeggen: den grond,
„ dien ik bewoon, heb ik zelve vrugtbaar ge-
„ maakt; ik ben het, die hem versierd, ik ben
„ het, die hem geschapen heb. Deze gedugte
„ Zee, welke onze velden bedekte, breekt tegen
„ de Dyken, met welke ik haar woede heb te keer
„ gegaan. Ik heb deeze lucht gezuiverd, welke
„ stilstaande waters met doodlyke dampen vervul-
„ den. Door my rusten prachtige Steden op den
„ slyk en modder, welke de Oceaan aanspoelde.
„ De Havens, welke ik aangelegd, de Kanaalen,
„ welke ik gegraven heb, ontvangen alle de voort-
„ brengzels van 't Heeläl, over welke ik naar wel-
„ gevallen beschik. Het erfdeel van andere volken
„ bestaat alleen in de bezittingen, welke de eene
„ mensch den anderen betwist; het erfdeel, welk
„ ik mynen kinderen zal nalaten, heb ik den Ele-
„ menten ontroofd, die eene zamenzweering ge-
„ maakt hadden tegen mijne woonstede, en ik ben

„ mees-

(a) D. I. bladz. 314. en volg.

„ meester gebleeven. Hier heb ik eene nieuwe
 „ Natuurlyke, eene nieuwe Zedelyke orde inge-
 „ voerd. Ik heb alles gemaakt daar niets was. De
 „ Lucht, de Grond, de Regeeringsvorm, de Vry-
 „ heid, alles is myn werk. Ik geniet roem van
 „ het voorleedene, en wanneer ik myne oogen tot
 „ het toekomstende uitstrekke, zie ik met geno-
 „ gën, dat myne beenderen veilig zullen rusten ter
 „ zelfder plaatze, daar myn Voorouders Onweeren
 „ zagen onttaan. Welke beweegredenen om zyn
 „ Vaderland te aanbidden! Nogthans is 'er geene
 „ zucht tot het algemeene welzyn in Holland:
 „ het is een geheel, wiens deelen geene andere be-
 „ trekking tot elkander hebben, dan de plaats,
 „ welke zy beslaan. Laagheid, Ontaarting en
 „ kwaade trouwe, zyn heden ten dage het deel
 „ der overwinnaaren van PHILIPPUS. Zy dry-
 „ ven handel met hunnen Eed, even als met een
 „ Koopmanschap, en zy zullen het uitschot van 't
 „ Heelal worden, 't welk zy over hunne Wer-
 „ ken en Deugden hadden doen verbaasd staan.
 „ MENSCHEN, der Regeeringe, onder welke
 „ gy leeft, onwaardig, heeft ten minsten voor de
 „ gevaaren, welke u omringen. Met de ziel van
 „ een Slaaf is men niet verre van Slaaverny. Het
 „ heilig vuur der Vryheid kan alleen door zuivere
 „ handen onderhouden worden. Gy leeft niet in
 „ die tyden van Regeeringloosheid, toen de
 „ Vorsten van Europa, allen even zeer weder-
 „ streefd wordende door de Grooten van hun ge-
 „ bied, hunne verrigtinge noch met geheimhouding,
 „ noch met eensgezindheid, noch met spoed kon-
 „ den volvoeren; toen het evenwigt der kragten
 „ alleén het uitwerkzel zyn konde van hunne we-
 „ derzydsche zwakheid. Het gezag, in onze da-
 „ gen onafhanklyker geworden; stelt de Monarchen

5 in het bezit van voordeelen, welke een vrye Staat
 6 nimmer zal genieten. Waar mede kunnen de be-
 7 wooners van een Gemeenebest deze gedugte
 8 meerderheid te keer gaan? Met Deugden, maar
 9 gy hebt ze niet meer! Het bederf uwer Zeden,
 10 en uwer Overheden, maakt overal de lasteraars
 11 der vryheid stoutmoedig; en uw heilloos voor-
 12 beeld doet mischien de ketens van andere Natien
 13 nog vaster sluiten. Wat wilt gy dat men de
 14 zulken zal antwoorden, die, uit kwaade trouwe,
 15 of uit gewoonte, ons dagelyks te gemoete voe-
 16 ren: zie den Regeeringsvorm, welken gy zo
 17 hoog verheft in uwe schriften; zie daar de geluk-
 18 kige gevolgen van het Stelzel van Vryheid;
 19 welk u zo dierbaar is. By de gebreken, welke
 20 gy der Overheerschinge verwyrt, hebben zy een
 21 gebrek gevoegd; welk ze allen overtreft, de on-
 22 magt om het kwaad te beteugelen. Wat zal men
 23 hier op antwoorden? Het geen wy alreede ge-
 24 zegd hebben. Dat het bederf der Gemeenebes-
 25 ten een heilloos uiteinde heeft, den overgang
 26 namelyk van Ongebondenheid tot Slaaverny, en
 27 dat zy ten laatste voor altoos vervallen in den
 28 rang dier te onder gebragte Volken, wier bederf
 29 geen eindpaal meer heeft. In het volgende Boek
 30 zullen wy zien, hoe verre Engeland van dusda-
 31 nig een gevaar verwyderd zy".

ZONDER ons op te houden bij het geene 'er in
 deze redevoering waar zoude mogen zijn, noch bij
 alle de verwijten, die men ons doct, zoo ten aan-
 zien van het bederf onzer zeden, als ten aanzien
 van de trouweloosheden in zaaken van koophan-
 del (a), verwijten, welken men mischien even
 zeer

(a) Zie ROGEE in de bovengem. Verhand. bladz. 214.
 en 215. 242.

zeer aan alle Europeische volken zoude mogen doen, zal het genoeg zijn aan te merken, dat 'er van alle de oorzaken, die tot verval des koophandels strekken, 'er geen eene is, die denzelven meer nadeel toebrengt, dan de wijze, waar op men onze jeugd opvoedt. Het is niet mogelijk dat de koophandel bloeie in een land, waar in de jonge lieden dartelijk worden opgevoed; waar men hen van kindsbeen af alleen het geld leert achten en de talenten en persoonlijke verdiensten verachten: waar men hun lust tot vermaak inboezemt, in plaats van hen aan een geduurigen arbeid te gewennen; en waar men van sluikerijen, door welken men 's lands inkomsten verkort, niet anders hoort spreken dan of het trekken van een schrander vernuft waren (a).

Wij zullen hier niet blijven staan op de gevolgen, welke noodzaakelijk moeten ontstaan uit een gedrag, 't welk zoo weinig met de naauwgezette oprechtheid overeenkomt; wij hebben dezelve hier boven aangewezen: maar waar aan zullen wij dien veronteerenden handel toeschrijven, welke, sedert eenige jaaren, zoo sterk bij ons in zwang geraakt is; waar aan zoo veele lieden hebben deel ge-

(a) In 't Advies der Gecommitteerde Raaden ter Admiraltit in Zeeland, op de Propositie van den jongst overleeden Heer Erfstadhouder, vindt men, dat de loopjens om de inkomende en uitgaande rechten te sluiken, voor iets van weinig aanbelang worden gehouden. „ Immers (leest men in dat Advies blad. 25) „ dat is altoos aangemerkt als een zaak van „ weinige inportantie, en veel eer als een aardige trek, dien „ men den Bedienden van de Licenten gespeeld heeft, 't welk „ tot zoo een uiterste gekomen is, dat sommigen onder die „ Negotianten zich niet ontzien van te durven zeggen, genoegzaam ten aanhoore der Commissen: *Ik hebbe daar zoo even de Commissen weder opgeligt*, en men zoude veel werk hebben, om die ingewortelde denkbeelden te doen veranderen”.

genomen, zonder dat zij het minste begrip van handel hadden, en die zeer veele huisgezinnen in verdriet en tot armoede heeft gebragt, dan aan de verachtelijke en laage begeerte, om zonder moeite en arbeid rijk te worden; of de middelen, waarmede men reeds gezegend was, en waarmede een eerlijk hart zich zoude vergenoegd hebben, schielijk te vermeederen? Bij het geen wij 'er bereids van hebben gezegd, zullen wij alleenlijk nog aanmerken, dat men niet zoo algemeenlijk in verzoeking zoude geraaken, om zijne forstuin te bejaagen op wegen, die een eerlijk man zoo weinig betaamen, indien men zorg droeg, der jeugd, bij haare opvoeding, betere gevoelens in te prenten.

HIER bij komt dan nog het gevaar, aan welk de jonge luiden bloot gesteld zijn, voor en al eer zij geleerd hebben, om onder de menschen te verkeerren; en waar door zij niet zelden tot een losbandig en verderflijk leven worden overgehaald. Men slaa maar eens het oog op die *Fufidiusfen*, van welken HORATIUS spreekt, en van welken ons land overstroomd word. Ziet men niet dagelijks jonge lieden verleid, om geld te leenen en zich voor meerderjaarg uit te geeven? Men neemt alle mogelijke voorzorgen, ten einde zij, meerderjaarg geworden zijnde, zich op hunne minderjaargheid niet kunnen beroepen; men geeft hun zoo weinig voor de somme, die zij bekennen te hebben ontvangen, en schuldig te zijn, of men stelt de waaren, welken men hun verkoopt, op zoo hoog eenen prijs, dat de winst, die men 'er vast en zeker op moet hebben, het verlies, welk men gevaar loopt te zullen lijden, verre overtreft. Liederen, die amptshalve tegen zoodaanige onbetaamelijkheden behoorden te waaken, schaamen zich niet, om 'er hunnen dienst

toe te leenen en de schuldbrieven zodaanig te bekleeden, dat 'er in de rechtbanken geen verzet op vallen kan. Dus worden de jonge lieden bedorven en in den grond geholpen, eer zij zich nog eens recht hebben ter nedergezet, of liever eer zij zich zelve hebben leeren polsen. Dit alles word door de vingers gezien onder voorgeeven, dat de koophandel vrij moet zijn. Ja zekerlijk moet dezelve vrij zijn, maar niet om' schelmen en guiten, die de jeugd verleiden en verkwelen, en die een handel drijven, dien men sedert eenige jaaren *Zwindelhandel* noemt, rijk te maaken. De *handel moet vrij zijn*, maar niet om een huisgezin, welks hoofd ongelukkiglijk een verkwister en een doorbrenger is, in ellende te storten.

DE Romeinen hebben, om de zwakheid der vrouwen, die ligter door het tegenwoordige dan door het toekomstige aangedaan worden, tegemoet te komen, gemeend, dat zij tegen het nadeel, het welk zij zich zelve, vooral door al te groote genegeheid, aankleefing, en toegeevenheid voor hare mans, konden toebrengen, door wetten moesten waaken. Van daar die wetten, welke in het Roomsche Recht bekend zijn onder de benaaming van *Senatusconsultum Vellejanum*; de *Authent. si qua mulier*, waar bij gezorgd is, dat de verplichtingen der vrouwen uit hoofde van borgtocht en geldleeningen geen kracht erlangen: alhoewel nu het Roomsche Recht bij ons is aangenomen en 'er kracht van wet heeft, om dat het wijsheids vol is, gelijk de onsterfelijke DE GROOT zich uitdrukt, (wiens gezag wel kan opweegen tegen het oordeel van den Heer SCHORER, die het *Corpus Juris Romanum* een *corpus ineptiarum* noemt, en dat, om het in het voorbijgaan te zeggen, om dat men deszelfs gebruik een weinig uitstrekt buiten de paalen, welken de wijsheid,

heid, die het zelve heeft doen aanneemen, daar aan voorschrijft) heeft men echter middel gevonden om aan dit gedeelte van 't roomsche recht zijne kracht te ontnemen: eene getrouwde vrouw, die, volgens de wet, zich niet voor haaren man mag verbinden, noch deszelfs borg zijn, word overreed om van deze wijze voorzorg afstand te doen. Men laat haar dezen afstand doen in eenen schuld- of verband-brief voor Notaris en getuigen verleeden (a), en deze Notaris verklaart stoutelijk, dat zij zulks doet, na dat zij genoegzaam onderricht is geweest van de wetten ten haaren voordeele gemaakt: men laat de man en vrouw beide nog afstand doen van 't verzet van onaangetelden gelde (*non numeratae pecuniae*) terwijl men niet onkundig is, dat zij niet meer dan een derde deel of ten hoogste de helft van de somme, die zij bekennen ontvangen te hebben, in handen hebben gekreegen; of men geeft hun ook wel in plaats van geld koopmanschappen, en men rekt hun dezelve tot zoo hoog een prijs aan,

(a) *Quid* (Zegt de vermaarde rechtsgeleerde NOODT)
 „ *si mulier renunciet beneficio Senatusconsulti Vellejani? jam*
 „ *valere renunciationem plerique omnes censent: modo mulier*
 „ *ante sit de privilegio suo admonita: movetque Viros Doctos;*
 „ *quod hoc Senatusconsultum est factum in favorem mulierum*
 „ *& unicuique licet favori suo renunciare. Sed noli accedere illi*
 „ *sententiae, quamvis seculi moribus receptae. eam refutavit D.*
 „ *Vinnius Lib. 4. select. Quaest. c. 48. non ineleganter: verum*
 „ *unus omnium pulcherrime vir doctrina & judicio eximius JOSE-*
 „ *PHUS AVERANIUS, Antecessor Pifinus. Interpr. Jur. Lib.*
 „ *2. C. 5. pag. 384. & seqq. nec habeo quod addam verissimae*
 „ *quaestionis interpretationi”. Het gevoelen van AVERA-*
 „ *NIUS, NOODT en VINNIUS zal gevolgd worden, wan-*
 „ *neer de ondervinding 'er de volstreckte noodzaakelijkheid van*
 „ *zal hebben doen zien. Men kan hier over leezen de Disser-*
 „ *tatie van den Heer JAN PORTAL AMALRY de renuncia-*
 „ *tione Senatusconsulti Vellejani & Authenticas: en STEPH-*
 „ *NUS LUZAC Spec. Acad. exhibens observat. nonnullas ad L.*
 „ *Jul. de fundo dotali.*

aan, dat zij ten hoogste het vierde deel der waarde komen te ontvangen. Ja! wat meer is, ten einde deze schuldbrieven zoo sterk als eenigzins mogelijk is te maaken, word de veertigste penning van de gantsche som, die 'er in vermeld staat, betaald, het welk de houders recht van *praeferentie* voor andere schuldeischers geeft: en op dat 'er aan de vrouw, tot nadenken gekomen en berouw hebbende over eene daad, door dwang of overreediging, van haar afgeperst, geen middel overblijve om van dezelve te rug te komen, laat men in den schuldbrief eene overgifte invloeiën, waar bij zij bewilligt en overgeeft, om zich vrijwilliglijk in den inhoud van die schuldbrieven te laten verwijzen (*condemneeren*). Om verders de schandelijkheid en ondeugendheid, zoo wel als de ongerijmdheid en tegenstrijdigheid dier handelingen ten hoogsten top te voeren, zoo magtigt de man, dien de wet in 't bijzonder buiten staat heeft willen stellen, om zijne vrouw te benadeelen, hier zijne vrouw, om deze soort van daaden te pleegen, en zich dusdanig de handen te binden. Wie zoude immer hebben kunnen gelooven, dat zulke dingen in ons land gezien en door het recht geduld zouden worden? Waar is ons oude hollandsche deugd, onze oude hollandsche goede trouw, onze tederheid voor vrouw en kinderen, onze liefde voor het Vaderland, onze eere, onze Godsdienst?

BUITEN het zedelijk kwaad, het welk in deze schelmerijen steekt, en het mistrouwen, welk zij in den koophandel moeten voortbrengen, hoe moeten 'er de begrippen der jeugd over de eer en oprechtheid niet door bezwakt en verbasterd worden, en wat moet de koophandel niet lijden door het algemeen verval van het crediet, het welk 'er een onafscheidbaar gevolg van is? Een koopman
(of

(of liever een schelm, want het is evenveel welk een naam men zoo eenen geeft) zal, vooronderstel eens, voor twee honderd duizend guldens aan goederen hebben gekocht, of wel, zijne boeken zullen aanwijzen, dat hij in zijnen koophandel zoo veel te goed heeft en ook zoo veel schuldig is; hij neeme in schijn geld op; geeve schuldbrieven, waarvan de veertigste penning betaald wordt, hij maake vervolgens een bankroet; daar mede is hij een rijk man, en zijne schuldeischers zijn, voor het geen zij hem hebben gecrediteerd, opgeligt.

DE Hwlijksche Voorwaarden verschaffen al mede een huismiddeltjen om diergelijke boevenstukken te pleegen; te veel zelfs om 'er ons over in te laten.

DAGELIJKS hooren wij bij ons van bankbreuken spreekken. De Heer ROGGE schrijft dezelve met reden aan drie oorzaken toe, 1. aan *eene te verre gaande en ver boven vermogen onderneem en waagzucht*; 2. aan *de onkunde van den loop der affairen*; 3. aan *de te groote verteeringen*. Men zoude 'er kunnen bijvoegen de weinige zwaarigheid, die men maakt, om een ander mans goed te waagen en te verliezen: de straffeloosheid wegens het pleegen van kwaade trouw, op het welk, onder voorwendfel van koophandel, geen onderzoek word gedaan.

GELOOFT men het geen 'er van de bankbreuken gezegd word, dan worden de meeste met voorbedachten raad gepleegd, om fortuin te maaken: en om 'er des te beter in te slaagen, en die, welke aangesteld zijn, om de zaaken van een bandbreukigen te onderzoeken, spoorbijster te maaken, houdt men op boek te houden: alles is duister, en verward. Van die verwarring maakt de bankbreeker gebruik: hij

voegt 'er valsche schulden bij, onder anderen, van dien aart als wij zoo even beschreeven hebben: de schuldeischers onzeker, hoe het met den boedel zit, en vreezende, dat, indien zij geen genoeg neemen met het accoord, het welk aangebooden word, zij 'er in het vervolg nog minder van zullen trekken, zien zich eeniger maate daar door gedwongen het accoord aan te neemen. De Bankroetier word hersteld, verschijnt op nieuw in de samenleving, even als de allereerlijkste koopman, of gaat van 't geen hij zich door zijn bankroet heeft weeten te bezorgen, stilletjes in de eene of andere plaats zijn leven doorbrengen. De Heer VAN DEN HEUVEL merkt aan, dat de bankbreuken tegenwoordig zoo gemeen zijn in Holland, dat de eerste Comptoiren zich dezelve niet meer tot schande rekenen. De misbruiken hier omtrent moeten zekerlijk de maat zeer verre oversteegen zijn, dewijl de Wethouderschap van Amsterdam geoordeeld heeft eene nieuwe ordonnantie voor de kamer van desolate boedels te moeten maaken.

BEHALVEN dat door deze menigvuldige bankbreuken ons crediet buiten 's lands onvermijdelijk geheel en al moet vervallen, zoo vloeien 'er nog andere gevolgen uit voort, welke men niet onaangemerkt moet voorbij gaan. Welgestelde lieden (wij hebben 'er te voren al iets van aangevoerd bladz. 129.) die hunnen goeden naam eenigzins lief hebben, moeten natuurlijker wijze eenen afkeer opvatten voor een beroep, het welk zij alle dagen zien onteeren. Welke bekwaamheden en wat zucht iemand ook anderzins voor den koophandel hebbe, hij moet 'er van worden afgeschríkt, uit vrees van door den eenen of anderen ramp in zwaare ongelegenheid te komen. De zelfde vrees moet ieder een beschroomd maaken, om 'er een zoon of onmondigen, zijner

voog-

voogdije toebetrouwd, in op te trekken: elk een moet vreezen zijne dochter aan een koopman uit te huwelijken. In 't algemeen zal men liever verkiezen van de eene of andere kleine bediening als minder gevaarlijk, of ook wel, indien men gegoed genoeg is, van de middelen, die men bezit, te leven. Dus vermindert het geld, het welk in den koophandel plagt gebruikt te worden; en dit is mede de reden, waarom 'er bij ons zo veele lieden, en meer dan in eenig ander land, zijn, die van hunne inkomsten, zonder iets het minste bij de hand te hebben, leven.

Wij hebben bij eene andere gelegenheid aangemerkt, dat de koophandel onvermijdelijk moet vervallen, zoo dra zij, die zonder denzelven te drijven eerlijk kunnen bestaan, dien vaarwel zeggen, aangezien het alleen gegoede menschen zijn, die aan den koophandel die werkzaamheid en kracht kunnen bijzetten, welke dezelve noodig heeft, om staande te blijven. Wij hebben ook aangemerkt, dat de weinige gelegenheden, die de onzen eertijds hadden om hunne rijkdommen anders dan in den handel te besteeden, veel hebben toegebracht om den koophandel bij ons te doen aangroeien en toeneemen: tegenwoordig verslinden de geldopneemingen der buitenlandsche Mogendheden, en zelfs de Volkplantingen der buitenlandsche volken, het grootste gedeelte dezer rijkdommen. Wat zal 'er eindelijk worden van het kapitaal, waarmede onze koophandel moet worden gedreeven, indien rijke en welgestelde lieden hoe langer hoe meer worden afschrikt, om hun geld in den koophandel te waagen. Dit is echter al mede een gevolg, het welk uit de bankbreuken noodzaaklijk voortvloeit. Eertijds kon een jong koopman geld *a deposito* vinden: men maakte geene de minste zwaarigheid, om hem pen-

ningen te verstrekken op interest, zonder andere zekerheid dan 't vertrouwen, 't welk men in zijne eerlijkheid stelde. Dit moedigde de jonge lieden, die minder middelen dan kunde en bekwaamheid hadden, aan, om zich in den koophandel te begeeven, daar men tegenwoordig obligatien ten laste van den Staat, welken men boven het kapitaal inkoopst, en waar van men niet meer dan twee en een half ten honderd trekt, verkiest. Wat moet 'er in zoodanig een toestand van den koophandel worden? Indien men al het geen wat wij van de oorzaken des vervals van onzen koophandel hebben gezegd, in ernst overweegt, zal men zich dan wel kunnen verwonderen, dat men thans bij ons in 't algemeen meer weerzin tegen, dan trek voor den koophandel en scheepvaart bespeurt; en dat de handel *in commissie* nu genoegzaam de eenigste is, op welken de onzen zich toeleggen (a)?

DEZE verandering in de neiging onzer Natie word door den Heer ROGGE, onder de voornaamste oorzaken, die onzen koophandel doen vervallen, en niet zonder reden, gesteld; maar men moet echter daar bij de oorzaak, welke deze verandering te wege brengt, niet over het hoofd zien. Zoude deze niet in eene vermindering der kapitaaLEN, welken de onzen zelve in den koophandel besteedden, gelegen zijn? en haalt deze oorzaak niet wederom haare oorzaak uit andere gebreken, van welken wij te vooren gesproken hebben? De Heer ROGGE merkt hier omtrent nog aan, dat de onzen tegenwoordig, „ liever Commissionarissen dan „ kooplieden willen zijn; biedende ten dien einde, „ bij alle voorkomende gelegendheeden, den Bui-
ten-

(a) Men zie hier over, onder anderen, de aangehaalde *Aanmerkingen over den tegenwoordigen toestand des Koophandels.*

9 tenlanderen hunnen dienst en onderftand aan.
 » Hier door (zegt de Heer ROEGE) is veroor-
 » zaakt, dat een groot gedeelte der goederen,
 » die onze fchepen laaden, voor buitenlandsche
 » rekening zijn, en 'er veelen, den meesten tijd,
 » het land her- en derwaarts voorbij vaaren; waar
 » door den lande groote fchade, zoo door 't ge-
 » mis der inkomende en uitgaande rechten, en van
 » fchepen en van goederen, als door het niet ver-
 » tieren van het noodige, voor het fchip en de
 » equipagie, 't geen dan in andere landen door-
 » gaans moet worden ingekoft, is toegebracht (a)".
 Hij fchijnt het handelen *in commiffie aan de luiheid
 of gemakkelijkheid* toe te fchrijven. Het komt mij
 echter voor, dat die tak van koophandel, welke
 men *Negotie in Commiffie* noemt, even zoo veel
 werkzaamheid, kundigheid en oplettenheid als
 alle andere vereischt: de onzen houden dezen han-
 del fttaande door de verfhotten, welken zij doen: zij
 kunnen die niet doen zonder te waagen: hunne ver-
 fhotten gaan dikwijls zelfs te verre: het voordeel,
 het welk zij jaarlijks van een buitenlander trekken,
 doet hen fomtijds meer waagen dan hunne vermoo-
 gens toelaaten. Wij hebben het te voren aangete-
 kend. Het is ook niet uit traagheid, uit vrees van
 te waagen, of eenige diergelijke beweegreden, dat
 onze kooplieden de koopmanschappen uit het eene
 land naar het andere vervoeren. De reden word
 'er van gevonden in de Sententie van Karel den V.
 en in de Propofitie van den jongst overleeden Hee-
 re Erffftadhouder, en wij hebben dezelve reeds op
 meer dan eene plaats aangewezen (b).

MEN klaagt gemeenlijk over den trek, welken
 de onzen hebben tot de vreemde manufactuuren;

(a) I. c. bladz. 226. en 227.

(b) D. I. Bijlaage A.

deze trek, zegt men, bederft 's lands manufactuuren en brengt daar door den handel een groot nadeel toe. De winkeliers hebben tegenwoordig hunne winkels opgepropt met vreemde stoffen. Al 't geen men draagt, al het geen tot gebruik en gemak des leevens diënt; komt van buiten 's lands (a). Het is met reden, dat 'er over deze verbasteringen van onze zeden geklaagd word: evenwel moet men daaromtrent acht slaan, dat de aart van onzen koophandel medebrenge, dat men geen onderscheid kan maaken tusfchen de plaatsen, waar men zich van waaren of manufactuuren kan voorzien. De gantsche wereld is eene marktplaats voor onze kooplieden. Hun omtrent dit stuk paalen te stellen en te willen, dat zij zich tot de vaderlandsche manufactuuren of waaren bepaalen, is iets dat rechtsstreeks aanloopt tegen de algemeene grondbeginselen, waarnaar onze koophandel zich moet richten. De handel van *oeconomie* laat niet toe, dat men den eenen boven den anderen begunstige. Een bijzonder mensch kan zich, voor zijn eigen behoef, tot de fabrieken van 't land bepaalen, om dat hij meester is te draagen wat hij wil: een koopman moet zich schikken naar de verkiezing zijner kooperen, naar den trek welke 'er in de waaren is, en naar de commissien, welken hij krijgt, of denkt te zullen krijgen. Zoude men willen, dat een amsterdamsch koopman de noordsche of asiatische volken dwong, waaren, die in Holland gemaakt zijn, te neemen, wanneer dezelve van italiaansche, fransche en engelsche waaren voorzien willen zijn? Al het geen men hier omtrent kan verlangen, is, dat de onzen wederom

den

(a) Zie de Verhandelingen der Heeren VAN DEN HEUVEL en ROGGE; en ook nog de fraaie Verhandeling van den Heer van HAUKELOM.

den voorrang op de buitenlanders verkrijgen, dien zij eertijds hebben gehad. De vreemde fabrieken, dikwijls voor hollandsche rekening gaande, kunnen daar voor ook gehouden worden: de onzen schieten aan de vreemde fabrikeurs geld, en stellen die in staat om hunne commissien uit te voeren. Door dit middel bekomen de Hollanders; hoewel zij buiten 's lands laten werken, een voordeel in den koophandel op de buitenlanders zelve, van wier arbeid en koopgoederen zij zich meester maaken door voorcoopen en vooruitbetaalingen; een voordeel, het welk onze koophandel zoude verliezen, en den buitenlandschen volken in handen vallen, indien onze kooplieden uit een verkeerden ijver en liefde tot het vaderland de grondbeginselen van den algemeenen koophandel uit het oog verlooren. Wel is waar, dat onze fabrieken daar door nog meer te gronde gaan: maar nimmer moet een verlies, het welk wij aan eenen kant lijden, tot reden strekken, om ons een tweede verlies toe te brengen, in de plaats van de middelen te gebruiken, om een voordeel te bejaagen.

OFschoon 'er geen land is, in het welk men beter zorgt voor de behoeftigen, dan ons Vaderland, ziet men 'er evenwel eene menigte van armen, welke, tot een groot bezwaar van de armkas strekkende, daar door voor den koophandel zelve een last worden: gelijk dit door den Heer VAN DEN HEUVEL zeer wel aangemerkt is (a). Het gebrek van werk heeft nog een ander niet minder nadeelig gevolg voor den handel. De arbeidslieden, die zonder werk zijn, en geen lui leeven willen leiden, (en dit zijn zekerlijk de besten) gaan elders werk zoeken: zij, die blijven, krijgen lust in de

(a) Ter aangehaalde plaats, blad. 39.

de lui- en ledigheid; en ongevoeliglijk krijgt men gebrek aan handwerklieden, of men heeft 'er slechts de minste soort.

DE Heer ROGGE (a) meent, dat de gewoonte van buitenlanders in de scheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken te gebruiken, insgelijks een oorzaak van derzelve verval is: doch als men in aanmerking neemt, dat ons land het tiende deel der manschap, welke tot onze scheepvaart vereischt word, niet kan verschaffen; dat men de brouwerijen, de branderijen, de zuikerrafinaderijen en veele andere fabrieken, als de linnenbleekerijen en anderen, niet zoude kunnen gaande houden, zoo men 'er geene buitenlanders in gebruikte; zal men reden hebben om te twijfelen, of wij 't wel, zonder het gebrek over 't welk de Heer ROGGE klaagt, zouden kunnen stellen. Zonder de osnabrugfche en munstersche boeren, die jaarlijks in Holland komen baggeren en maaien, zoude men niet in staat zijn, om turf te maaken, hooi te winnen, of koorn in te zamelen. De vrees, dat de vreemdelingen, op de hollandsche Comptoiren gebruikt wordende, de kundigheden, die zij hebben verkreegen, elders zullen gaan brengen, en daardoor Hollands handel nadeel toebrengen, schijnt eerder onder de verkeerde begrippen, die bij het volk ligt vat krijgen, dan onder de weezenlijke kwaalen, gesteld te moeten worden. Het zelfde kan men zeggen van de gewaande onvoorzigtigheid om werken over den koophandel in 't licht te brengen, als mede van het zenden van werktuigen tot de fabrieken noodig naar vreemde landen. De geheimen des koophandels, zoo wel als die welken
tot

(a) Ter aangehaalde plaats, bladz. 208. en volg. en 225. en volg.

tot de kunsten en handwerken behooren , zijn in gantsch Europa genoeg bekend, dan dat men behoefte te vreezen, dat zij door de vreemdelingen, welken men 'er in gebruikt, bekend zullen worden. 'Er is geen milder volk in het bekendmaaken van nieuwe uitvindingen, van allerlei foort van geheimen, van alle middelen, zoo om den handel te bevorderen, als om de kunsten, de handwerken, en scheepvaart tot volmaaktheid te brengen, dan de Engelschen: wat hebben echter de Engelschen, niet tegenstaande dat, eene overmagt in de scheepvaart en in den koophandel bekomen op ons, die, gedurende meer dan vijftig jaaren, niets leezens waardig over den koophandel hebben in 't licht gegeven? Nog zoude men omtrent de gewoonte van vreemdelingen op de comptoiren, in de fabrieken en in den zeedienst te gebruiken, kunnen vragen, of Holland volkrijk genoeg is om onzen koophandel van volk te voorzien? Deszelfs verval is zoo groot, dat 'er over 't geheel bijna geen bestaan in te vinden is (a). Dit, wij hebben het reeds aangemerkt, doet meenig een opzien tegen het aangaan van een huwelijk; en buiten het huwelijk zoeken het geen door het huwelijk gezocht moest worden. Men treft dit gebrek, 't is waar, allerminst aan, op die plaatsen, waar de oude hollandsche zeden het minst verbasterd zijn, maar is het niet genoeg, dat men het in eene Stad, als Amsterdam is, bemerkt, om zich te onthouden van klachten over de bezigheid, die men 'er den vreemdelingen verschafft, en zonder welken de bevolking in Holland gewisfelijk zoude afneemen? Het grootste gedeelte der vreemdelingen, die bij ons overkomen, om iets te leeren, bestaat uit

Duit-

*) Zie de Verhandeling van den Heer VAN HEUKELOM,

Duitschers: deze keeren zelden of nooit weder naar hun vaderland. Wat zouden zij verrichten op plaatsen, daar hunne kundigheden van geen het minste nut zouden zijn? Zij blijven in Holland, zetten zich daar neder, en dienen om de ledige plaats te vervullen van anderen, die den koophandel verlaaten. Indien men de lijst der kooplieden, die tegenwoordig op de amsterdamsche beurs verschijnen, eens opnam, men zoude 'er mogelijk zeer weinigen aantreffen, die oorspronkelijk Hollanders zijn. Rotterdam heeft minder vreemdelingen getrokken; echter is hun getal aanzienlijk genoeg, om ons te overtuigen, dat de vreemdelingen meer geneigd zijn om in Holland te blijven, na dat zij 'er den handel hebben geleerd, dan dezelve elders te gaan drijven. Het is boven dien buiten twijfel, dat de toevloed der vreemdelingen, en vooral der vlaamsche en fransche vluchtelingen, veel heeft toegebracht, om onze fabrieken, manufacturen en handel te doen toeneemen: men zoude mischien met meerder grond kunnen vraagen, of de verandering, die deze vreemdelingen in onze zeden hebben te weeg gebracht, het Gemeenebest niet meer benadeeld heeft, dan hetzelve voordeel uit hunne nijverheid, schrandrheid en arbeid heeft getrokken? en of heden ten dage, nu deze verandering van dag tot dag zichtbaarder word, de handel 'er niet meer bij verliest, dan 'er dezelve eertijds bij heeft gewonnen? Want ofschoon het waar is, dat alle de vreemdelingen niet over eenen kam geschooren kunnen worden, is het, over 't geheel genomen, onwederspreekelijk, dat de fransche zeden veel toegebracht hebben, om de onzen te bederven. Zij stellen eene laagheid in 't geen onze Landaart voor eene deugd plagt te houden: hunne verkeerde begrippen over het geen zij *honneur* (eer)

(eer) noemen, hebben bij ons maar al te veel veld gewonnen. Waar is de franschman, die, ik zal niet zeggen, *zeer*, maar *eenigzins*, gegoed zijnde, zich niet schaamen zal en het tot schande rekenen, eenen reiszak met geld te draagen, en daar mede naar huis te gaan. *C'est faire le metier de Crocheur*, zal hij zeggen. Dus spraken onze voorouders niet: dus dagt de Ruiters niet, toen hij, daags na een gevecht met de Engelschen, zijne kamer veegde, en de hoenders van voedsel bezorgde. Verkeerde begrippen doen verkeerde stappen begaan. Zij hebben zich minder in de kleine steden, dan in de grooten verspreid; en nog minder ten platten lande. Het is niet te Hellevoetsluis of Vlaardingen, of in eenige noordhollandsche steden, dat de bankbreuken van dag tot dag toeneemen, maar voornaamlijk te Amsterdam, in eene stad, waar men, om meer dan eene reden, 'er het minst van moest hooren spreken.

VERDER dient nog onder de oorzaken van 't verval onzes koophandels gesteld te worden, het omloopen en ronddraagen van allerlei koopmanschappen in kleine marschen of kraamtjes. Alhoewel al die reizende of omwandelende kooplieden, bekend onder de naamen van *Pakkedraagers*, *Omloopers*, *Marsdraagers* of *Ruilebuiters*, den buitenlandschen koophandel niet benadeelen, brengen zij echter niet alleen den winkeliers en uitslijteren nadeel toe, maar vooral doen zij den binnenlandschen handel en in 't bijzonder den manufactuuren, en den kooplieden, die magazijnen aanleggen van waaren en koopmanschappen, 't zij om den overvloed te onderhouden, 't zij om 't overtollige buiten's lands te zenden, afbreuk (a). Meer dan eens
zijn

(a) Zie *les Interets des Nations développés relativement au Commerce T. II. p. 82. in 4to.*

zijn 'er Plakaaten tegen dat soort van ventjaagert met koopmanschappen uitgekomen. Verscheiden stedelijke keuren zijn 'er gemaakt, met oogmerk om de fabrieken, de manufactuuren, en alle soorten van ambachten en gildens daar tegen te handhaaven. Maar 't zij dat deze wetten niet genoeg onderhouden worden, 't zij dat 'er andere beletsels zijn, men klaagt, dat ons land overstroomd word van marskraamers en ventjaagers, welke op de buitenplaatsen en op de dorpen onnoemelijk veele buitenlandsche koopmanschappen verkoopen. Men verdraagt deze soort van uitventers, die kleine pakhuizen met zich voeren, en die van dorp tot dorp hunne waaren, welke dikwijls al vrij kostelijk zijn, gaan uitventen, mischien om dat men het nadeel, 't welk zij den koophandel en manufactuuren toe brengen, niet genoeg overweegt; of niet bemerkt, hoe schadelijk zij voor de manufactuuren zijn; mogelijk luikt men 'er de oogen op, om dat het gemak, van dagelijks eene gantsche kraain aan zijn huis en deur te krijgen, zeer aangenaam valt, of dat men denkt, dat het algémeen belang bij deze onregelmatigheid in den koophandel niet lijdt, en dat het zelfs gevoegelijk is, dat dit gemak niet word tegen gegaan. Deze redenen, die van gewicht zouden kunnen zijn in een land, daar of geen of slechts weinige en geringe manufactuuren zijn, en waar men derhalven wel zoude doen, van het koopen van benooidgheden of gerijflijkheden voor het gemeen gemakke-lijk te maaken, kunnen niet gelden in een land, daar men overal van oogenblik tot oogenblik alles vindt, wat men wenschen kan, zoo tot 's leevens onderhoud, als tot pracht en weelde. Een volk, welks behoudenis en welvaart volstrektelijk afhangen van den koophandel, en in 't bijzonder van den

den bloeienden staat van deszelfs manufactuuren, moet door die omzwervende winkels geweldig lijden: buiten dat benadeelen zij de winkels van de steden en dorpen zoo sterk, dat deze hier door het middel van bestaan verliezen. Voeg hier bij, dat deze omzwervers, die meestal vreemdelingen zijn, de voordeelen, welken zij uit dezen handel trekken, buiten 's lands voeren. Dikwijls strekken zij ook nog tot diensten, die veel schadelijker zijn voor de famenleeving, en in het bijzonder voor de jeugd, dan het slijten van slecht goed, en het nadeel, het welk zij daar door toebrengen aan de vaderlandsche fabrieken en manufactuuren.

BEHALVEN verscheiden andere oorzaken van het verval onzer scheepvaart en onzes koophandels, welken wij nog bij die geenen, die door ons aangewezen zijn, zouden kunnen aantekenen, en van dewelken wij niet spreken, deels om dat zij onstoeschijnen van minder gewicht te weezen, deels om dat menze in verscheiden schriften vermeld vindt, is 'er eene, die wij meenen niet stilzwijgende te kunnen voorbijgaan.

DIE geenen, die onze vaderlandsche geschiedenissen met oplettenheid gade geslagen hebben, zullen niet onopgemerkt hebben gelaaten, dat in vroegere tijden, en voor dat de zeven Vereenigde Gewesten zich voor eenen Vrijen Staat opgeworpen hadden, de koophandel en scheepvaart niet huisvestten in twee of drie steden, of plaatsfen; maar het geheele land door (a). Tegenwoordig is in de Provintie van Holland de koophandel zoo wel als de scheepvaart, bijna geheel en al in drie, vier, of vijf plaatsfen gebragt: de anderen zijn 'er genoegzaam uitgeslooten, en kwijnen aan neeringloosheid. Sommigen verbeelden

den

(*) Zie het I. D. bladz. 195. en volg. 207. en volg.

den zich, dat de Provincie 'er niet door verlooren heeft, om dat het evenveel is of de koophandel door 't geheele land verspreid, dan op eene enkele plaats gevestigd is. Oppervlakkig schijnt het zoo, maar als men 'er naauwkeurig op let, dan zal men bevinden, dat de plaatsen, welke thans in 't bezit des koophandels en der scheepvaart zijn, niets gewonnen, maar eerder verlooren hebben bij 't verval van de scheepvaart en koophandel in de andere steden en plaatsen. Zij missen die steunsels, welke zij, als groote raderen, van de minderen niet kunnen ontbeeren, om hunne kracht te oeffenen. Zoude men wel kunnen bewijzen, dat Amsterdam tegenwoordig, nu het in 't bezit van 't grootste deel des koophandels en scheepvaart der Republiek is, in zoo verre dat Zeeland zelve 'er weinig van overhouden heeft, grootere scheepvaart en koophandel drijft, dan ten tijde van Karel den V., zoo men 'er van afneemt de vaart en handel op Oost- en West-indië, op de Kusten van Afrika, op onze Coloniën, en die deelen van onze algemeene vaart en koophandel, welke ons sedert den opstand tegen Spanje zijn aangekomen? En, zoo Amsterdam in de andere takken van koophandel en vaart niet is toegenomen, wat voordeel heeft het dan uit het verval der neeringen in andere plaatsen getrokken?

De steden zijn al in vroeger tijden ijverig geweest, om aan het platte land het doen van zekere neeringen, het maaken van manufactuuren, en het oefenen van trafieken te onttrekken; Hebben zij 'er bij gewonnen? Neen: zij hebben 'er bij verlooren. De manufactuuren, de trafieken, en alle soort van neeringen zijn 'er niet minder om vervallen binnen haare muuren; daar, mogelijk, indien men aan het aanleggen van manufactuuren en trafieken ten platten lande vrijheid gelaten,

en

en dezelve begunstigd had, de steden uit het platte land veel voordeels zouden genooten hebben door de gelegenheid, welke de stedelingen zouden gehad hebben om 'er veele goederen te slijten, en 'er zelve te laten arbeiden, gelijk in Engeland geschiedt. Uit het platte land zijn de steden geboren; het verval van 't platte land en van de binnen-steden zal de buiten-steden langzaamer hand haar voedsel doen verliezen; en haar verval, schoon laater, en minder bemerkelijk, na zich slepen. Het inkrimpen van den koophandel en scheepvaart binnen weinige plaatsen van onze Provincie schijnt mij derhalven onder de oorzaken huns vervals gesteld te moeten worden.

De liefhebbers der latijnsche en grieksche taalkunde, oudheeden, historien, en die, verlekt door de lekkernij, welke zij bij de oude Schrijvers aantreffen, zich, met ter zijde stelling van andere Weetenschappen, geheel aan dien tak der letteroefeningen overgeeven, en geene geleerdheid of kunde achten of erkennen, dan die uit de bron, daar zij uit scheppen, gehaald worden, belgen zich niet, dat ik deeze voorkeur of verkiezing mede aanzie voor eene oorzaak van 't verval onzes Vaderlands, en inzonderheid van dat der scheepvaart en des koophandels. Immers, is het niet uit de kennis van 't geen 'er bij de oude volken is gebeurd, dat wij leeren kunnen, wat bij ons tot ons welzijn behoort gedaan te worden; noch minder zal men dit haalen uit de kennis van hunne dichtoefeningen, schouwburgen en kleedij. Men kan al vrij ver in die geleerdheid gevorderd, en een uitmuntende maker van latijnsche of grieksche vaersen zijn, zonder eenige bekwaamheid gekreegen te hebben tot het geen wat ons Vaderland van nut of dienst kan weezen; offchoon het waar is, dat de algemeene

kundigheeden, welken men van de Ouden ontlenen kan, merklijk kan dienen om het verstand te beschaaven, den geest te scherpen, en eene meerdere vatbaarheid voor andere weetenschappen te geeven. Zelfs kunnen die kundigheeden in haare toepassing zeer schadelijk zijn, wanneer men zich verbeeld, dat men 'er door in staat gesteld is, om zaken te beheeren en te behandelen, die geheel andere kundigheden en oefeningen vereischen. De verkeerde toepassing doet dan meer kwaads dan de onkunde zoude doen. De al te hooge waarde, welke men aan eenige kundigheden heeft geeven, en het minder achten van zulken, die tot de kennis van 't geen ons Vaderland betreft, behooren, zijn dan mede onder de oorzaken van 't verval onzer sloopvaart en onzes koophandels te stellen.

WANNEER wij nu dezelve bij elkanderen neemen, zullenze voornaamlijk op deze navolgenden uitloopen.

1. DE aanhoudende vermeerdering van lasten, en daar uit voortspuitende duurte der middelen van bestaan, der arbeidsloozen, en de vermeerdering van ongelden in het drijven van de sloopvaart en koophandel, zoo binnen onze gewesten als in onze buitenlandsche bezittingen. (bladz. 55—81. bladz. 82—134. bladz. 204. en volg. bladz. 220. en volg.)
2. Het vermeerderen van kooplieden in verschillende Staaten, daar het beroep van handel te drijven eertijds dat aanzien niet had, het welk het nu heeft; en derzelver poogingen om rechtsstreeks te vaaren en te handelen. (bladz. 110. en 111.)
3. Het verband, het welk 'er is tuschen de verschillende takken van koophandel, en door welken het verlies van eenen tak altoos dat van een ander na zich sleept. (bl. 113—118. 122.)
4. Het

4. Het invoeren van oost-indische waaren en manufactuuren, 't welk het gebruik van Europeischen heeft doen afneemen. (bladz. 118. en 119. bladz. 189. en volg.)
5. De hindernisfen, welken het heffen der lasten aan den koophandel toebrengt. (bladz. 122.)
6. De weerzin, welken braave en gegoede ingezetenen voor het beroep van Manufacturier, Fabrikteur en Koopman krijgen. (bladz. 124. bladz. 265. en volg.)
7. De neiging of noodzaaklijkheid om flinksche wegen te zoeken, ten einde het betaalen der lasten te ontduiken, de oneerlijke begrippen, welke daar mede verzeld gaan, en het gebrek van oprechtheid en goede trouw, tot welke dezelve in het drijven van den koophandel aanleiding geeven, welke die geenen die naauwer van gemoed zijn, den koophandel doen verlaten. (bl. 125. en volg. 179. en volg.)
8. De verandering in de *Constitutie* van onze Regeringsvorm gebragt door het vernietigen van het Stadhouderschap. (bladz. 134. en volg.)
9. Het niet onderhouden van eene noodzaaklijke Land- en Zeemagt. (bladz. 134. en volg. bl. 162. en volg. bl. 180. en volg. 186. en volg.)
10. De kwellingen, welken onze scheepvaart en koophandel geduurig hebben geleeden, en de nadeelen, welken door vreemde Mogendheden aan onze algemeene vaart, koophandel en manufactuuren zijn toegebragt. (bl. 137. en volg. bladz. 235. en volg.)
11. Het verminderen van ons aanzien bij de vreemde Mogendheden, en 't verliezen der voordeelen van koophandel daar door veroorzaakt. (bladz. 139. en volg.)
12. De verschillende belangen en inzigten der

- leden van den Staat, en het gebrek van eendragt daar uit spruitende. (bl. 148. en volg.)
13. Onze oorlogen met Engeland, Frankrijk, den Bisfchop van Munfter, en dien van Keulen. (bladz. 138. en volg.)
 14. Gebrek aan verbinteniften met vreemde Mogendheden. (bladz. 160.)
 15. Het verval van onze Oost-indifche Compagnie. (bladz. 166. en volg.)
 16. De weinige oplettenheid op lieden van bekwaamheid, en van verdienften; de weinige aanmoediging, welke aan dezelve gegeven word; en de wijze, op welke men tot bedieningen komt. (bl. 169. en volg. 184. en volg. 208. en volg.)
 17. De vorderingen, welken de vreemde volken en inzonderheid de Engelfchen in de vaart en koophandel gemaakt hebben. (bladz. 182.)
 18. Het verval van onze Colonien. (bladz. 190. en volg.)
 19. De onkunde en onbedreevenheid der geenen, die 't bewind over onze Colonien hebben, en 't bejaagen van bijzonder eigen belang, in plaats van 't algemeen belang op 't oog te houden. (bladz. 190. en volg. 204. en volg.)
 20. Zwakheid in het gebruiken van middelen om de kwaade practijken, flinkfche handelingen, en looze bedriegerijen uit den koophandel te weeren. (bl. 214. en volg. 241. en volg.)
 21. De neiging tot al te groote onderneemingen, en het niet genoeg letten op alle de omftandigheden. (bladz. 207. en volg.)
 22. Het bevorderen van de vaart en koophandel der vreemden door de groote *Credieten*, welken fomnigen onzer kooplieden hun geeven. (bladz. 122. en volg. 128. en volg.)
 23. Het verval der godvrucht en goede zeden

- onder de ingezetenen. (bladz. 243. en volg.
251. en volg.)
24. De overmaatige kosten, welke de *Commissiona-
rissen* hunnen lastgeeevers in rekening brengen.
(bladz. 127. en volgg.)
25. De meenigte van Bankbreuken. (bladz. 263.)
26. Het verloop van bekwaam arbeids volk.
(bladz. 270.)
27. Het ventjaagen met koopgoederen. (bladz. 273.)
28. Het overgaan van de geheele scheepvaart
en koophandel tot eenige weinige plaatsen.
(bladz. 275.)
29. Het weinig belang, in kundigheden, tot het
vaderlandsch welweezen betreklijk, gesteld.
(bladz. 277.)

Z E V E N T I E N D E H O O F D S T U K .

Middelen, door welken de Koophandel en Scheepvaart dezer landen weder kunnen opgebeurd worden, en den voorrang op alle handeldrijvende Volken bekomen.

OM de middelen aan te wijzen, welke zoo niet tot herstel, ten minste tot verbetering en wederopbeuring zoo van de vaart en koophandel, als van de manufactuuren en fabrieken zouden kunnen dienen, schijnt 'er niets anders te behoeven, dan deze weinige woorden: *neem de oorzaken van derzelyver verval of vermindering weg*: want het is bekend, dat gelijk de oorzaken noodwendig hunne uitwerksels voortbrengen, dus ook de uitwerksels weggenomen worden door het wegneemen der oorzaken, en derhalven zoude het bijna onnut schijnen in een onderzoek te treden van de middelen, welke onze neeringen en handteeringen kunnen opbeuren, na dat wij de oorzaken huns vervals hebben doen zien. Die den oorsprong eener kwaale aanwijst, schijnt te gelijk het genees-middel aan de hand te geeven. In de staatkunde zoo wel als in de zedekunde is het *meestentijds* genoeg, dat men het kwaad vermijde, om tot het goede te geraaken: maar het is 'er niet *altijd* noch in allen gevallen zoo medegelegen. Daar zijn 'er, daar men door het wegneemen van eene oorzaak wel haar uitwerksel wegneemt, maar evenwel niet de mogelijkheid noch de waarschijnlijkheid van eene gelijke uitwerking door eene andere oorzaak voortgebracht te zien: verschillende oorzaken kunnen dikwerf tot hetzelfde einde strekken, gelijk verscheiden wegen op de-

dezelfde plaats kunnen uitloopen: men kan zich arm maaken door verkwisting, terwijl men vlijtig en arbeidzaam is: men kan zich ook, zonder een kwistpenning te zijn, arm maaken door luiheid en achteloosheid. Dewijl het dan niet doorgaat, dat het wegneemen der oorzaaken altijd de uitwerkingen, door haar voortgebragt, wegneemt; of liever, dewijl het niet zeker is, dat 'er door het wegneemen eener oorzaake geen andere zullen overblijven of opkomen, welke, zoo niet dezelfde, ten minste evengelijke uitwerkingen zullen voortbrengen; zoo is het ook aan een anderen kant niet altijd waar, dat zekere uitwerkingen niet anders dan door het wegneemen haarer oorzaaken te verhelpen zouden zijn; en dat de onmogelijkheid van het te kunnen doen, niet door iets anders van gelijke kracht en vrucht vergoed zoude kunnen worden.

HET is zoo, indien het mogelijk ware, om alle de oorzaaken van de vermindering of 't verval der zeevaart en des koophandels weg te neemen, zoude men zekerlijk, tot hunne opbeuringe, eenen grooten stap doen, of om beter te zeggen, hen ten hoogsten top opvoeren kunnen; maar dit niet, 't zij geheel, 't zij gedeeltelijk, kunnende geschieden, dan is de vraag, of, bij gebrek daar van, geen andere hulpmiddelen bij de hand genomen kunnen worden, welke meer of min zouden kunnen strekken, om het heilzaam oogmerk, aan welk ons zoo veel gelegen is, te bereiken. Dit alleen wettigt het onderzoek, in't welk wij staan te treden, en waarin wij deels het oog zullen slaan op de oorzaaken van verval, welke verbetering onderhevig zijn of niet; deels op de andere hulpmiddelen, welken men bij der hand zoude kunnen neemen, om aan de scheepvaart, koophandel, manufactuuren en fabrieken hulp toe te brengen, en daar door de bronnen van 's lands wel-

welweezen en magt op nieuw milder en vloëibaarer te maaken.

Ik weet wel, dat 'er zijn, welke zich verbeelden, dat het met onze sloopvaart, met onzen koophandel, inzonderheid met onze fabrieken en trafieken zoo slecht geschapen staat en te veel verlopen is, om daar in eenig redres te kunnen hoopen en te verwachten; dat het noodeloos tijd en moeite te verspillen is van 'er aan te denken, en 'er zijne hersenen mede te breeken: ik heb meer dan eens deze en diergelijke redeneeringen gehoord van luiden, welke ik gaarne anders zoude hebben hooren spreken: dan moet dit zeggen niet meer aangezien worden voor eene uitvlucht, welke uit gebrek van ijver, en van lust tot arbeid, en voor een voorwendfel om het weinig belang, het welk men 'er in nam, te blanketten, dan voor eene reden, welke uit overtuiging voortgebragt werd? en, zoo ik het eens bij deze gelegenheid mag zeggen, indien men zoo veel ijvers getoond had en toonde, om voor de neeringen en handteeringen der ingezetenen te waaken, als men getoond heeft, om de vaart met zwaar hout naar Frankrijk staande te houden, en het sluiten van een Tractaat met de Amerikanen te ontwerpen en door te dringen, twijfel ik niet, of onze Republiek zoude haare vaart en koophandel niet zoo laag hebben zien vallen, en dezelve, zoo niet geheel, ten minste voor een gedeelte, wederom hebben kunnen herstellen. Wij twijfelen zelfs niet, of men zal dit gelukkig einde kunnen bereiken, als men, wel verre van zich te verzekeren, of te gelooven of te vertrouwen, dat 'er niets meer aan te doen is, of van zulk eene reden tot verschooning van ijver - en werkeloosheid voor te wenden, zich de moeite wilde getroosten, om 'er tijd, vlijt, ijver, en arbeid toe te besteeden. Wie zoude voor
dui-

duizend jaaren gezegd hebben, dat deeze Gewesten ooit in staat geraaken zouden, om zulk eene verbaazende vaart te onderhouden en eenen koophandel te drijven, als wij voor anderhalve eeuw gedaan hebben? Is dit echter, hoe onwaarschijnlijk het was, gebeurd, waarom zoude het onmogelijk zijn, onze vervallen middelen van bestaan en rijkdom weder op te beuren, wanneer men het recht meende, en middelen daar toe wilde aanwenden? indien men, met een woord, den ijver en welmeenheid van Z. D. Hoogheid, Willem den IV. gl. ged. tot een voorbeeld wilde nemen?

VEELE boeken en een aantal van geschriften, welke, sedert eenige jaaren, in ons land zijn uitgekomen; en 't geen sterker spreekt, menigvuldige onderneemingen van onze kooplieden, zoo in onze Colonien als elders gedaan; het oprichten van een genootschap ter opbeuringe en bevorderinge onzer kwijnende fabrieken, bekend onder den naam van *Oeconomischen Tak*; de *Maatschappij van Rederij en Koophandel*, door den Heer *Cornelis Ris* ontworpen; de verschillende resolutien der Hooge Staatsvergaderingen, draagen die allen geen blijken, dat de zucht en ijver voor het herstel van 's lands neeringen en handteeringen niet zijn uitgebluscht, en dat 'er bij de inwoonderen dezer gewesten nog die zelfde geest van werkzaamheid en nijverheid in wezen is, welke in vroeger dagen zoo veele heilzaame vruchten heeft voortgebracht? Maar, (het zij mij vergund om op een stuk van zoo veel gewicht uit open borst te spreken) wat kan dit alles baaten, als de tusschenkomende vermogens daar omtrent slaauwmoedig zijn? als dezelfde ijver niet gevonden word bij die geenen, aan welken het beleid en bewind der burgerlijke zaaken zijn toevertrouwd? wanneer die geenen,
wel-

welke het bewind van zaaken; betrekkelijk tot onze buitenlandsche bezittingen, en stedelijke instellingen, in handen hebben, 't zij uit gebrek aan genoegzaame kennis, lust of oplettenheid, 't zij uit eenige bijzondere inzigten, daar toe niet mede werken, en de poogingen der welmeenende ingezetenen niet ondersteunen? wanneer die te werk gaan, zoo als wij, bij voorbeeld, ten aanzien van de Colonie Suriname aangetekend hebben (a); en wanneer deze of geene tak van vaart en koophandel, en nog wel zulken, die eerder tot afbreuk dan tot bevordering van 's lands vaart en koophandel strekken, tot bederf van andere takken te zeer begunstigd worden; en aan de vaart en koophandel zoodaanige voorkeur boven de manufacturen en trafieken word gegeven, dat deze noodzaakelijk te gronde moeten gaan; en de binnen-steden door den tijd ten eenenmaale ontvolkt, of slechts door tweederlei soort van menschen, renteniers en behoefigen, bewoond worden.

DAN hoe het daar mede ook gesteld moge zijn, het zal altijd een voorwerp van genoeg en weezen de middelen te beschouwen, welke ons uit eenen zieken tot eenen gezonden staat kunnen brengen: dit ten minste baart eene hoop, dat 'er te eenigen tijd gebruik van gemaakt zal worden, en die hoop is op zich zelve genoeg, om in zoodaanige beschouwing eenig vermaak te vinden. Wij vleien ons dan, dat onze overwegingen over de *middelen*, door welke de koophandel en scheepvaart weder kunnen worden opgebeurd, en den voorrang op alle handeldrijvende volken bekomen, onzen landsgenooten niet onaangenaam zullen vallen: zij worden hun voorgesteld.

(a) Zie D. II. bl. 170. en volg. en hier vooren in dit Deel bladz. 190 en volg.

steld niet als voorschriften of lesfen, welken men hun als beter en dieper denkende, met meerder vermogens van geest begaafd, met meerder kundigheid voorzien, of met meerder ijver voor 's lands welzijn bezielde, dan anderen, voorschrijft; maar enkelijk als bedenkingen, welke ter hunne overweeginge, en verder nazoek worden overgelaaten, met verzoek, dat zij de abuifen en mislagen, welke in het behandelen van zulk een uitgestrekt onderwerp onvermijdelijk zijn, gelieven te verbeteren.

Staats-Beschouwing der Vereenigde Gewesten, met betrekking tot derzelyer vaart en koophandel.

HET is met de staatsligchaamen even als met de menschelijke gelegen. De gebreken komen 'er allengskens en onbemerkelijk in op, breiden zich uit, neemen toe, brengen kwaalen voort, welken dikwijls ongeneesfelijk zijn, om dat men haar geene geneesmiddelen kan toebrengen zonder het gantsche ligchaam aan te tasten. Echter heeft in deze gelijkenis het staatsligchaam een voordeel boven het menschelijke ligchaam: men kan den oorsprong en oorzaaken der ziekten, die de menschen kwellen, zeer zeldzaam recht ontdekken. De Geneesmeesters gaan hier gewoonlijk slechts bij den tast te werk: niet kunnende zien in 't ligchaam des zieken, zijn zij genoodzaakt hunne gisfingen te regelen op tekenen, en deze tekenen zijn dikwijls niet zeer gewis. Anders is het met het staatsligchaam gelegen. Men kan de oorzaaken, den oorsprong en het toeneemen der staatsziekten ontdekken en kennen: men kan dezelve aanwijzen, en, indien men ze niet in den grond kan geneezen, kan men haar ten minste hulpmiddelen toebrengen, die de kwaal tegenhouden of verminderen.

Wij hebben zoo even aangemerkt, dat, de oorzaak

zaak van eene kwaal weggenomen zijnde, daar door de kwaal zelve doorgaande weggenomen word. Dit is gemeenlijk zoo, maar niet altijd: daar bij moet nog komen de geneezing der gevolgen, welken de kwaal gehad heeft: die moeten ook weggeruimd worden. Hebtge vergif ingenomen, of het koud vuur ergens gekreegen, zoo is het niet genoeg, datge de oorzaak der kwaale mijdt; gij moet de gevolgen, welke 'er uit ontstaan zijn, trachten te verhelpen, indienge tot uwe voorige gezondheid hersteld wilt weezen. Het vermeederen en verhoogen van de belastingen, inkomende en uitgaande rechten, en van andere lasten, tot welken de Staat door nood is gebragt geworden, eene der voornaamste oorzaaken zijnde, welke ons onze vaart, handel, en manufactuuren hebben doen verliezen, zoude het niet genoeg zijn, dat men dezelve niet meer vermeederde; men moetze nog verminderen. Z. D. H. Prins Willem de IV. gl. ged. dringt in hoogstdezelfs Propositie sterk op dit hulpmiddel aan. Was de stadhouderlijke regeering niet reeds hersteld, men zoude met die herstelling moeten beginnen. Wat is 'er tog natuurlijker dan dat men zich tot eene levenswijze, waarbij men zich wel heeft bevonden, wederom begeeve en die, welke der gezondheid nadeel toebrengh, laate vaaren. Daar wij nu in onze voorige beschouwing over onze staatsgesteltenis niet enkelijk het nut maar ook de noodzaakelijkheid der stadhouderlijke regeering, en derzelve heilzaamen invloed op zaaken van vaart en koophandel, aangetoond hebben, is het zoo wel ter wederopbeuringe van dezelve, als met opzigt op het algemeen welvaaren van de Republiek, te wenschen, dat 'er nooit aan dezelve eenige breuk zal worden toegebragt, en dat het stadhouderlijk gezag, wel verre van hindernissen, in deszelfs werkingen ten nutte van

van den lande, te ontmoeten, integendeel alle ondersteuning en hulp zal ondervinden; en dat men daar door in zaaken van vaart en koophandel, gelijk als in andere zaaken, welke het algemeen welzijn betreffen, de heilzaame vruchten van 'slands spreuk, *Eendragt maakt magt*, zal mogen plukken, als de eerste grond, op welken onze scheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken wederom kunnen worden opgebeurd.

HET is zeker, dat het verval der scheepvaart en des koophandels de inkomsten, die uit de inkomende en uitgaande rechten voortwelden, vermindert en de Republiek daar door een merkelyk gedeelte van haare inkomsten verlooren heeft. Want zoo lang als de vreemdeling bij ons zijne noodruft zoekt, betaalt hij alle de lasten, die 'er op staan; maar zijn die zoo hoog, dat hij zich naar elders begeeft, dan kunnen die belastingen enkelijk op de ingezetenen zelve vallen.

HET is insgelijks zeker, dat het verval der scheepvaart en des koophandels, en voor al dat van de manufacturen en trafieken 's lands inkomsten hebben moeten verminderen aan andere kanten; bij voorbeeld, in de middelen van consumptie (a); en het is niet minder waar, dat de negotiatien, door den Staat niet alleen, maar door de steden, maatschappijen, en andere genootschappen gedaan, een bezwaar maaken voor den Lande, het welk allerdringendst is, om dat het den weg schijnt te sluiten voor de allereerste en noodwendigste middelen, welke in 't werk zouden dienen gesteld te worden, om de scheepvaart, koophandel, en trafieken weder op te beuren; en evenwel is het zeker, dat, wanneer men naar iets staat, de noodige middelen om 'er toe te geraaken in 't werk gesteld moeten worden.

W I J

(*) Zie D. III.

IV. DEEL.

T

Inderdaad, indien men de andere volken beschouwt, zal men bevinden, dat het onvermogen, waarin dezelve zich al mede door geldleeningen hebben gebragt, nog veel grooter is, zoo om dat zy in liet geld opneemen hunne natuurlijke krachten veel verder hebben overschreedden, als om dat zij tegenwoordig zulke weezenlijke, spoedige en gemakkelijke hulpmiddelen niet hebben als wij. Heeft de Staat in den oorlog van 't jaar 1741 den roem niet opgehouden, dien dezelve in alle de vorige oorlogen had behaald, en in den laatsten oorlog minder magt en krachten getoond dan in de vorigen, daar uit volgt niet, dat de Staat minder vermogende is, dan dezelve te vooren is geweest. De redenen van eene mindere uitoefening van magt schijnen elders gezogt te moeten worden, even zoo wel als die, welke het aanhouden van eene behoorlijke krijgsmagt verhinderen, dewijl men uit den staat van deszelfs geldmiddelen, uit zijn crediet, uit de menigte van de kapitaalën, die afgelost zijn, en uit de magtige groote sommen, welken de vreemden opgenomen, en bij ons gevonden hebben, ziet, dat de magt van den Staat eene behoorlijke evenredigheid tot die van andere Mogendheden heeft, zoo zij dezelve niet overtreft. Want daar de magt van eene Mogendheid tegenwoordig meer berekend word naar zijne geldmiddelen, dan naar anderen, moet 'er natuurlijk uit volgen, dat de rijkste de magtigste is, alles buiten dat gelijk gesteld zijnde. Alleenlijk moet men hier in overweeging neemen, dat de Staat buiten vermogen kan zijn, offchoon dezelve krachten genoeg in zijnen boezem heeft; naamelijk, wanneer 'er geen evenredigheid plaats heeft tuschen den rijkdom der particulieren en dien van den Staat; en dat de particulieren rijk zijn, doch de Staat

arm:

arm: het welk ons geval schijnt te zijn (a). Wij zijn met de Engelschen in oorlog geraakt; en onze zeemagt stond schier gelijk aan o. Is 'er eene Mogendheid, welke in zulk een korten tijd, als wij gedaan hebben, schepen herbouwd of op nieuw getimmerd heeft? Het heeft ons meer aan volk gehaperd, dan aan wat anders: en dit kan tot een bewijs en tot eene les dienen, dat het geld alleen niet genoeg is, offchoon 'er zonder geld niets gedaan kan worden; en dat men volk op de been moet houden, het geld gebruiken, wanneer het tijd is en niet te laat, om zijne krachten te kunnen oefenen: dat 'er tijd noodig is, om nieuw krijgsvolk te werven, hetzelve in den wapenhandel te oefenen en aan de krijgstucht te gewennen, en 't zelve bekwaam tot den dienst te maaken. Wie is 'er, die niet weet, dat men de zaaken niet op 't uiterste moet laten aankomen, en dat een hoop pas geworven land- en zeevolk even zoo onnuttig of schadelijk tot krijgstochten is, als Bevelhebbers, die nimmer den krijgsdienst geoefend of bijgewoond hebben. Doch het verwaarloozen van tijdige voorzorg bewijst geen gebrek aan innerlijk vermogen. Wij zijn als nog buiten staat om krachten te oefenen; niet uit hoofde van eene innerlijke zwakheid: Burgemeesters van Amsterdam hebben Z. D. H. voorgehouden, dat 'er nog magts genoeg bij den Staat is: maar uit hoofde van eene tegenwoordige ongeereheid, om krachten te oefenen, welk onvermogen slechts door den tijd verholpen kan worden (b). Wij hebben door den slag van den Doggersbank gezien, dat de Natie in heldhaftigheid niet

(a) Zie REINIER VRYAARTS *Brieven*.

(b) *Ibid.*

Inderdaad, indien men de andere volken beschouwt, zal men bevinden, dat het onvermogen, waarin dezelve zich al mede door geldleeningen hebben gebragt, nog veel grooter is, zoo om dat zy in liet geld opneemen hunne natuurlijke krachten veel verder hebben overschreeden, als om dat zij tegenwoordig zulke weezenlijke, spoedige en gemakkelijke hulpmiddelen niet hebben als wij. Heeft de Staat in den oorlog van 't jaar 1741 den roem niet opgehouden, dien dezelve in alle de voorige oorlogen had behaald, en in den laatsten oorlog minder magt en krachten getoond dan in de voorigen, daar uit volgt niet, dat de Staat minder vermogende is, dan dezelve te vooren is geweest. De redenen van eene mindere uitoefening van magt schijnen elders gezogt te moeten worden, even zoo wel als die, welke het aanhouden van eene behoorlijke krijgsmagt verhinderen, dewijl men uit den staat van deszelfs geldmiddelen, uit zijn crediet, uit de menigte van de kapitaalen, die afgelost zijn, en uit de magtige groote sommen, welken de vreemden opgenomen, en bij ons gevonden hebben, ziet, dat de magt van den Staat eene behoorlijke evenredigheid tot die van andere Mogendheden heeft, zoo zij dezelve niet overtreft. Want daar de magt van eene Mogendheid tegenwoordig meer berekend word naar zijne geldmiddelen, dan naar anderen, moet 'er natuurlijk uit volgen, dat de rijkste de magtigste is, alles buiten dat gelijk gesteld zijnde. Alleenlijk moet men hier in overweeging neemen, dat de Staat buiten vermogen kan zijn, offchoon dezelve krachten genoeg in zijnen boezem heeft; naamelijk, wanneer 'er geen evenredigheid plaats heeft tusschen den rijkdom der particulieren en dien van den Staat; en dat de particulieren rijk zijn, doch de Staat

arm:

arm: het welk ons geval schijnt te zijn (a).

Wij zijn met de Engelschen in oorlog geraakt; en onze zeemagt stond schier gelijk aan o. Is 'er eene Mogendheid, welke in zulk een korten tijd, als wij gedaan hebben, schepen herbouwd of op nieuw getimmerd heeft? Het heeft ons meer aan volk gehaperd, dan aan wat anders: en dit kan tot een bewijs en tot eene les dienen, dat het geld alleen niet genoeg is, offchoon 'er zonder geld niets gedaan kan worden; en dat men volk op de been moet houden, het geld gebruiken, wanneer het tijd is en niet te laat, om zijne krachten te kunnen oefenen: dat 'er tijd noodig is, om nieuw krijgsvolk te werven, hetzelve in den wapenhandel te oefenen en aan de krijgstucht te gewennen, en 't zelve bekwaam tot den dienst te maaken. Wie is 'er, die niet weet, dat men de zaaken niet op 't uiterste moet laten aankomen, en dat een hoop pas geworven land- en zeevolk even zoo onnuttig of schadelijk tot krijgstochten is, als Bevelhebbers, die nimmer den krijgsdienst geoefend of bijgewoond hebben. Doch het verwaarloozen van tijdige voorzorg bewijst geen gebrek aan innerlijk vermogen. Wij zijn als nog buiten staat om krachten te oefenen; niet uit hoofde van eene innerlijke zwakheid: Burgemeesters van Amsterdam hebben Z. D. H. voorgehouden, dat 'er nog magts genoeg bij den Staat is: maar uit hoofde van eene tegenwoordige ongeereheid, om krachten te oefenen, welk onvermogen slechts door den tijd verholpen kan worden (b). Wij hebben door den slag van den Doggersbank gezien, dat de Natie in heldhaftigheid niet

(a) Zie REINIER VRYAARTS *Brieven*.

(b) *Ibid.*

niet ontaard is; maar die geenen, welke 'er uit beslooten hebben, dat wij de Engelschen in magt evenaaren, hebben niet overwoogen, dat het ons niet zoo zeer aan moedig volk, als aan geoefend volk ontbreekt; dat de moed zonder oefening iedel is; en dat het niet genoeg is, dat 'er eenig bedreeven zeevolken bekwaame Officieren in dienst van den Staat zijn; het getal moet evenredig zijn aan de oogmerken, welken men zoekt te bereiken, en de onderneemingen, welken men gaarne zoude willen in 't werk stellen. De aart en natuur van den koophandel, hoe die ook gedreeven worde, eischt veiligheid en zekerheid: want zoo lang als een koopman begrijpt, dat zijn handel aanstoot zal lijden, zal hij of geen of minder zaken doen; en hoe geruster hij meenen zal in zijn bedrijf te kunnen voortgaan, hoe meer hij zaken zal durven onderneemen. Zelden gebeurt het, dat een koopman in zijn overleg acht geeft of behoorlijk acht geeft op eene vredebreuk: in den oorlog tegen Spanje rees onze krijgsmagt zoo hoog, dat de koopman zich zoo zeker rekende, als of hij in vrede was: op deeze gerustheid steunen alle zijne onderneemingen, van wat natuur zij zijn mogen, even gelijk hij zich vertrouwt op betaalingen voor geleverde goederen, of geaccepteerde wissels. Rijst bij hem daar omtrent eenig mistrouwen, hij stapt 'er van af, en ziet naar wat anders om. Zouden de kooplieden, bij voorbeeld, ooit in hunne gedachten genomen hebben, om landen in de West te laten bebouwen, en zouden zoo veele ingezetenen daar in belang genomen hebben, indien zij zich hadden voorgesteld, dat de Colonien, uit hoofde van gebrek aan eene toereikende krijgsmagt van den Staat, bij het uitbersten van eenen oorlog, bloot zouden staan om voor den eersten aanval te
moe-

moeten bukken, en datwe onze toevlucht tot eene vreemde Mogendheid zouden moeten neemen, om 'er bescherming aan te bezorgen; en dus ons onder de plak van een vreemden Monarch begeeven? De welvaart van den koophandel eischt derhalven eene aanhoudende krijgsmagt zoo te water als te lande; en het bestendig aanhouden van dezelve moet overzulks onder de middelen, welke denzelven wederom kunnen opbeuren, geteld worden.

WIL men voor 't overige de vermogens van een volk met eenige naauwkeurigheid leeren kennen, dan behoort men niet slechts zijne regeeringsvorm, zijne geartheid, zijne middelen, waar uit zijne kracht voortvloeit, en het beloop van zijne zichtbaare en bekende krachten gade te slaan, maar men dient daar ook de hulpmiddelen bij te voegen, welke hetzelve of uit zijn eigen boezem haalt, of van elders ontleent, en vooral die hulpmiddelen, welken het gemakkelijk kan doen werken. De vermogens van ieder volk hebben altijd eene zekere evenredigheid tot die der Mogendheden, die 't zelve omringen, of tot welken het eenigē betrekking kan hebben. Derhalven moet men, om te kunnen oordeelen over de plaats, welke de Vereenigde Staat tegenwoordig onder de Magten van Europa moet bekleeden; in overweeging neemen, of die iets van deszelfs voorig gewicht heeft verlooren? zoo ja, hoeveel dezelve heeft verlooren? op welken tijd? en of men reden heeft om te gelooven, dat de vreemde Mogendheden tegenwoordig minder belang, om naar deszelfs bondgenootschap te staan, hebben, dan eertijds? Het welk vereischt, dat men een aandachtig oog laate gaan over den tegenwoordigen toestand der volken, welke denzelven omringen, zonder voor het tegenwoordige de verbonden in aanmerking te neemen.

FRANKRIJK word gehouden magtiger te zijn, dan het bij het sluiten van den utrechtſchen vrede was; maar hoewel dat Rijk na dat tijdstip de grenzen van dezelfs gebied in Europa en in de drie andere werelddeelen heeft uitgebreid, mag men echter met reden twijfelen, of het, met betrekking tot de magt der andere Mogendheden, tegenwoordig wel vermogender is, dan het bij het sluiten van den rijswijkschen vrede, en zelfs voor het begin des oorlogs over de opvolging tot den ſpaanſchen troon, was. Zijne volkrijkheid, en de rijkdommen, welken het uit dezelfs land trekt, zijn bijna dezelfden: heeft het zijnen zeehandel grootelijks doen aanwasfen, met het aanleggen van volkplantingen, dit voordeel word misſchien opgewoogen door het nadeel; het welk de vruchten van haare industrie, die tot andere volken is overgegaan, geleeden hebben. Voorheen werden 'er meer franſche manufactuuren in Europa geſleeten: dit gemis word vergoed door het vertier, het welk dat Rijk 'er van heeft in zijne Colonien. Na 't uiterlijk aanzien, zoude men moeten zeggen, dat het minder volkrijk is, dewijl het vast gaat, dat Frankrijk in voorrige tijden graanen aan de buitenlanders verkocht, daar het in deze eeuw van tijd tot tijd voor zeer groote ſommen aan graanen heeft gekocht. Dit is zeker, dat Frankrijk meer dan te voren beladen is met ſchulden en belastingen: en, dewijl de magt van een Land nu meestendeels afhangt, niet van het ijzer en ſtaal, dat 'er in gevonden word, maar van 't geld, zoo is het zeker, dat Frankrijk voor minder magtig is te houden dan het voor deze is geweest. In den tijd van Henrik den IV gaf die Vorst ons een jaarlijkschen onderſtand *aan geld*; en nu negotieert Frankrijk in ons Land onder guarantie van den Staat. Hoe zijn de tijden veranderd!

EVEN zoo is het gelegen met Engeland of Groot-Brittanje. Dit Rijk heeft sedert de Regeering van Elisabeth, en vooral sedert de komst van Willem den III tot den troon, niet opgehouden zijnen landbouw te verbeteren, zijne manufacturen en scheepvaart te doen aangroeien, en zijne zeemagt te verheffen. Maar het schijnt tegenwoordig, dat de wijde uitgestrektheid van deszelfs gebied in de drie overige werelddeelen dat rijk verzwakt: die zwakheid schijnt zich in tijd van vrede meest te openbaaren. Beschouwt men de uitgestrektheid van deszelfs grond en deszelfs bevolking, dan schijnt het of 'er geene evenredigheid is tuschen de natuurlijke vermogens van dat rijk, en de magt, welke het uiterlijk vertoont, en daarom slechts eene schijnbaare magt is. De al te groote zeemagt en de al te groote menigte van bezittingen, zoo oude als nieuwe, in de drie overige deelen der wereld, verslinden eene menigte van menschen, welke een land, dat, zoo als Engeland, matiglijk bevolkt is, niet op kan leveren zonder minder volkrijk te worden. Dit (zegt men) ondervindt Engeland ook, daar deszelfs landbouw en handwerken bij den duur afneemen, het welk een onbetwistbaar blijk uitlevert, dat 'er minder volk moet zijn. Daar bij komt, dat het aan de engelsche regeering bezwaarlijker valt, den loop van dit verval te stuiten, dewijl dit rijk niet door middeelen uit zijn eigen boezem gehaald, tot zoo groot een vermogen is gekomen, maar voor een groot gedeelte door het geld van buitenlanders, wier schuldenaars zij daar door geworden zijn. Hunne geldleeningen hebben hen, zoo men voorgeeft, in staat gesteld, om die uiterlijke magt, welke zij overal doen zien, te vertoonen: doch die magt (voegt men 'er bij) is slechts schijnbaar.

baar. Zij strekt om Groot-Brittanje hoe langer hoe meerder te verzwakken; en zoo eenmaal een der pilaaren, door welken hetzelve staande gehouden word, komt te breeken, zal dat gantsch gevaarte van uiterlijk vermogen instorten. Ik behoef den Leezeren niet te zeggen, op wat wijze men in deze dagen de innerlijke onmagt van Groot-Brittanje heeft uitgemeeten (a). Mijne kunde is te gering, om over een onderwerp te oordeelen, het welk niet minder vereischt dan eene volledige kennis van den inwendigen staat van Groot-Brittanje en van alle zijne betrekkingen. Alleenlijk zal ik op de voorgestelde redeneering aanmerken: 1. dat de grootte van eenen schuld nimmer een bewijs van armoede uitlevert: zij doet het alleen, wanneer de schuld het innerlijk vermogen van den schuldenaar overtreft: wanneer de schuld hem in staat stelt om jaarlijks, door 't gebruik van den schuld, meerder te winnen dan hij aan interesten betaalt, dan bewijst de schuld geen onvermogen, maar meerder vermogen en gelegenheid om 'er gebruik van te maaken. Of dit het geval der Engelschen zij, laat ik anderen beslissen. 2. Dat zekerlijk Groot-Brittanje zwakker is geworden door het maaken van schuld, met betrekking tot den Staat; doch dat daar uit niet volgt, dat het ligchaam der inwoonderen, allen bij malkanderen genomen, niet meer vermogende zoude zijn. Hunne meerdere scheepvaart, koophandel en manufactuuren hebben de inwoonders van Groot-Brittanje veel rijker kunnen en moeten maaken, dan zij te vooren waren; en het is alleen aan 't verval van onze scheepvaart en koophandel te wijten, dat wij buiten 's lands kapitaalē hebben staan, welke anders in zaaken van koop-

(a) Zie de Schot'schriften daar over in 't licht gekomen.

handel zouden kunnen gebruikt worden, daar de Engelschen zich in een anderen, en gevolgelijk in een gelukkiger toestand, bevinden. 3. Dat als men de oorlogen nagaat, welken Engeland in vroeger tijden gevoerd heeft tegen Frankrijk, hetwelk de Schotten doorgaande op zijne zijde had, het vrij twijfelachtig zal voorkomen of Groot-Britanje niet wel, in tijd van nood, uit zijn boezem krachten zoude kunnen winnen; daar men onkundig van is. **MEN** zijn, zegt de Heer **MONTESQUIEU**, zekere paalen, welken de natuur aan de Burgermaatschappijen heeft voorgeschreeven, om de heerschzucht der menschen te vernederen. Wanneer de Romeinen dezelve overschreedden, deden de Parthen hun dit bezuuren: wanneer de Parthen zich over de grenzen begaven, werden zij op hunne beurt te rug gedreeven: in onze dagen zijn de Turken, die de paalen hunner heerschappije te buiten zijn gegaan, genoodzaakt geworden binnen dezelve weder te keeren. De oorlog, welken Engeland genoodzaakt is geworden tegen deszelfs Volkplantingen in Noord-Amerika te voeren, kan tot een bewijs van de nutheid dier aanmerkingen strekken: welke partij ook boven drijve, Engeland zal 'er altijd bij verliezen.

MEN kan den oorlog der Engelschen met de Noord-Amerikaanen vergelijken bij een proces tussehen man en vrouw, die in gemeenschap van goederen getrouwd zijn, en van 't welk de huwelijkscheiding het voorwerp is. Daar zit bij zulk een proces niets op dan verlies voor beide de partijen. Veele Schrijvers hebben de Engelschen van dwaasheid over het voeren van dien oorlog beschuldigd. Die Schrijvers zouden mogelijk op hunne beurt niet van vermetelheid vrij te spreken zijn. De Engelschen hebben het nadeel van dien oorlog zekerlijk

zoo wel als die Schrijvers gemerkt en overwoogen, maar zij zijn beter dan die Schrijvers in staat geweest, om de gevolgen te overwegen, welken de toegeevenheid en inwilliging na zich zouden kunnen slepen. Het is mij altijd onzeker voorgekomen, of de Franschen en de Engelschen zich niet meer verzwakten dan versterkten door buitenlandsche bezittingen: en of zij, met zoo veel moeite en arbeid ver van huis te verspillen, dat geene niet verwaarloosden, hetwelk zij t' huis konden vinden. Dit is ten minste zeker, dat verafgelegen bezittingen en eene al te groote uitgestrektheid van heerschappij den grond eener Monarchie eerder zal verzwakken dan versterken; en niet zelden zal dat geene, het welk men meende ons de grootste magt te zullen geeven, juist het tegendeel bewerken. Het geval der Engelschen met de Noord-Amerikaanen levert 'er een voorbeeld van. Dus is het mer het menschelijke vooruitzigt gelegen. Die de Historien leest, zal 'er verscheiden voorbeelden van kunnen vinden. Had Spanje geen oost- en west-indische bezittingen gehad, wij zouden in onzen opstand mogelijk zoo gelukkig niet geslaagd zijn, en 't huis van Oostenrijk had zulk eene diepe neep niet gekreegen.

ZEDERT de komst van den tegenwoordigen Koning van Spanje tot den troon, schijnt die Mogendheid zich sterk toegelegd te hebben, om zich in Europa, zoo wel als in Indië, sterk te maaken. Zij bezit van alle de Mogendheden van Europa de grootste natuurlijke rijkdommen: haar vermogen schijnt grooter dan het zich in langen tijd vertoond heeft; doch of de onkosten, welken zij verspilt in het voeren van dezen tegenwoordigen oorlog, niet even zoo zeer tot haare verzwakking zullen strekken, als 'er andere Mogendheden door verzwakt worden,

den, zal zij waarschijnlijk door den tijd beter ondervinden, dan wij het vooruit zouden kunnen gissen.

HET Huis van Oostenrijk heeft door het verlies van Silezië van zijn vermogen verlooren, en men geloof niet, dat dit verlies door de aanwinnings, welken dat huis gedaan heeft, vergoed is geworden: doch dat huis heeft zich wel het meest verzwakt door de geldleeningen, welken hetzelfde heeft moeten doen, om staande te blijven; en de aanwas van het vermogen van 't Huis van Brandenburg heeft dat van 't Huis van Oostenrijk mede, in een betrekkelijken zin gesproken, doen afneemen.

HET rijkend vermogen van Pruissen heeft in onze tijden den staat der Mogendheden tot elkanderen geweldig veranderd; terwijl 'er bij de andere Staaten van Deutschland weinig of geen veranderingen zijn voorgevallen, die op den betrekkelijken staat der europeïsche Mogendheden veel invloed hebben, offchoon het waar is, dat de meesten zich al mede door het opneemen van geld verzwakt hebben. De tijd zal ons moeten leeren, of de verdeling van het grootste gedeelte van Poolen geen schadelijken invloed zal krijgen op den graanhandel, van welken wij zoo langen tijd meester zijn geweest; zeker is het ten minste, dat 'er gewerkt zal worden om dien van ons af te trekken, en tot andere plaatsen over te brengen. De stad Embden, thans in het bezit van den Koning van Pruissen, en de maatregelen, welken 't Huis van Oostenrijk al sedert eenigen tijd genomen heeft en nog verder neemt, zoo om den koophandel in zijne Staaten op nieuw op te wakkeren, als, door een goed bestier omtrent de geldmiddelen, zich magtiger te maaken, voorstellen ons een aanwas van 'vermogen, welk onze magt met betrekking tot onze nabuuren moet ver-
min-

zoo wel als die Schrijvers gemerkt en overwoogen, maar zij zijn beter dan die Schrijvers in staat geweest, om de gevolgen te overwegen, welken de toegeevenheid en inwilliging na zich zouden kunnen slepen. Het is mij altijd onzeker voorgekomen, of de Franschen en de Engelschen zich niet meer verzwakten dan versterkten door buitenlandsche bezittingen: en of zij, met zoo veel moeite en arbeid ver van huis te verspillen, dat geene niet verwaarloosden, hetwelk zij t' huis konden vinden. Dit is ten minste zeker, dat verafgelegen bezittingen en eene al te groote uitgestrektheid van heerschappij den grond eener Monarchie eerder zal verzwakken dan versterken; en niet zelden zal dat geene, het welk men meende ons de grootste magt te zullen geeven, juist het tegendeel bewerken. Het geval der Engelschen met de Noord-Amerikanen levert 'er een voorbeeld van. Dus is het met het menschelijke vooruitzicht gelegen. Die de Historien leest, zal 'er verscheiden voorbeelden van kunnen vinden. Had Spanje geen oost- en west-indische bezittingen gehad, wij zouden in onzen opstand mogelijk zoo gelukkig niet geslaagd zijn, en 't huis van Oostenrijk had zulk eene diepe neep niet gekreegen.

ZEDERT de komst van den tegenwoordigen Koning van Spanje tot den troon, schijnt die Mogendheid zich sterk toegelegd te hebben, om zich in Europa, zoo wel als in Indië, sterk te maaken. Zij bezit van alle de Mogendheden van Europa de grootste natuurlijke rijkdommen: haar vermogen schijnt grooter dan het zich in langen tijd vertoond heeft; doch of de onkosten, welken zij verspilt in het voeren van dezen tegenwoordigen oorlog, niet even zoo zeer tot haare verzwakking zullen strekken, als 'er andere Mogendheden door verzwakt worden,

den, zal zij waarschijnlijk door den tijd beter ondervinden, dan wij het vooruit zouden kunnen gissen.

HET Huis van Oostenrijk heeft door het verlies van Silefië van zijn vermogen verlooren, en men gelooft niet, dat dit verlies door de aanwinnigen, welken dat huis gedaan heeft, vergoed is geworden: doch dat huis heeft zich wel het meest verzwakt door de geldleeningen, welken hetzelfde heeft moeten doen, om staande te blijven; en de aanwas van het vermogen van 't Huis van Brandenburg heeft dat van 't Huis van Oostenrijk mede, in een betrekkelijken zin gesproken, doen afneemen.

HET rijzend vermogen van Pruïsen heeft in onze tijden den staat der Mogendheden tot elkanderen geweldig veranderd; terwijl 'er bij de andere Staaten van Duitschland weinig of geen veranderingen zijn voorgevallen, die op den betrekkelijken staat der europeïsche Mogendheden veel invloed hebben, offchoon het waar is, dat de meesten zich al mede door het opneemen van geld verzwakt hebben. De tijd zal ons moeten leeren, of de verdeling van het grootste gedeelte van Poolen geen schadelijken invloed zal krijgen op den graanhandel, van welken wij zoo langen tijd meester zijn geweest; zeker is het ten minste, dat 'er gewerkt zal worden om dien van ons af te trekken, en tot andere plaatsen over te brengen. De stad Embden, thans in het bezit van den Koning van Pruïsen, en de maatregelen, welken 't Huis van Oostenrijk al sedert eenigen tijd genomen heeft en nog verder neemt, zoo om den koophandel in zijne Staaten op nieuw op te wakkeren, als, door een goed bestier omtrent de geldmiddelen, zich magtiger te maaken, voorstellen ons een aanwas van 'vermogen, welk onze magt met betrekking tot onze nabuuren moet ver-
min-

minderen, indien de bronnen van ons vermogen bij aanhoudendheid afneemen.

HET Rijk van Deenemarken heeft federt veele jaaren herwaarts de handwerken, de vaart en den koophandel aangemoedigd en uitgebreid, en daar door zijn vermogen merkelyk doen aangroeien. Dit heeft hetzelfde in staat gefield om ook zijne zeemagt op eenen geduchten voet te brengen en te houden: en zoo dit rijk zich bij den duur toelegt op het ftill en vreedzaam bevorderen van de middelen, welke meer dan de wapenen de landen in vermogen doen toeneemen, zoude hetzelfde wel de andere noordfche Mogendheden in de fcheepvaart en koophandel kunnen overtreffen. De fchulden, met welken dat Rijk belast is, moeten echter ook aan eene andere zijde in de fchaal van deszelfs vermogen gelegd worden, als men zoude willen nagaan, wat men van dat Rijk te vreezen of te hoopen zoude hebben, en in welke betrekking deszelfs magt staat in vergelyking met die van andere Mogendheden.

MEN rekent, dat Karel de XII Koning van Zweeden, dit Rijk heeft uitgeput door de oorlogen welke hij gevoerd heeft, en de bank zoude, zoo fommigen meenen, hetzelfde verder uitgeput hebben. Wat 'er van zij, dit is ten minfte zeker, dat de Zweeden bij ondervinding geleerd hebben, dat het tegenwoordig niet genoeg is een vrij volk te zijn, dappere krijgslieden te hebben, en ijzer te bezitten, om een magtig volk in Europa te kunnen heeten: zij hebben ondervonden, dat men ook nog de vermogens moet hebben, welken uit een bloeienden landbouw, eene werkzaame industrie en een grooten koophandel voortvloeien: ook fchijnt men zich in Zweeden meer dan ooit op die bronnen van vermogen toe te leggen. Dat rijk nochtans is gelijk andere Staaten in fchulden gedompeld; en die
last

last moet hetzelfde, even zoo wel als andere volken, tot een hinderpaal in zijne poogingen strekken.

RUSLAND, in onze dagen tot eene grooter magt gereezen, dan men 't zich voor eenige jaaren zoude hebben kunnen verbeelden, heeft, niet minder dan Pruïfen, eene groote verandering in de betrekkelijke magt der Mogendheden, onder elkanderen, gebragt. Die verandering zal nog grooter worden, wanneer 'er de scheepvaart, koophandel en manufactuuren bij aanhoudendheid aangewakkerd worden, en op dien voet toeneemen, als wij die hebben zien opkomen en aanwasfen. Evenwel fchijnt Rusland bereids zich te veel met schulden overlaaden te hebben; en deszelfs magt rust mogelijk op een vertrouwen, het welk men op deszelfs fchijnbaare vermogens meer dan op deszelfs daadelijke vermogens gefield heeft. Zeker is het allenthalve, dat de schulden van dat Rijk deszelfs vermogen, even als die van andere Staaten het hunne, moeten verzwakken, en daar door met betrekking tot andere Mogendheden, van minder belang en invloed maaken.

HET verdrag, tufchen de Huizen van Oostenrijk en Bourbon gemaakt, en 't welk bekend is onder de benaaming van *Pacte de famille*, fchijnt een einde gemaakt te hebben aan de oorlogen, die Italië lange jaaren beroerd hebben gehad, en hunnen oorsprong uit eenen rijver van die twee huizen jegens elkanderen namen. De magt des Konings van Pruïfen, ten kosten van het huis van Oostenrijk vergroot, fchijnt tufchen die twee Mogendheden een grond van onmin gelegd te hebben, welke het Huis van Oostenrijk noodwendig eene beduchtheid moet overlaaten van in het Huis van Brandenburg eerder een vijand dan een vriend te vinden. Dit fchijnt het Huis van Oostenrijk te moeten over-

haa-

blijk te verdelgen? Heeft de Raadpensionaris *Dr Witt*, in zijn bewind meer naar het belang van den Staat dan naar zijne wraak tegen het Huis van Oranje geluisterd? Onze hedendaagsche wereld is zekerlijk gantsch anders gesteld, dan zij ten tijde der Alexanders en der Romeinen was; maar ten tijde der Alexanders en der Romeinen lieten zich de menschen door hunne hartstochten bestieren; en werden zelden door hunne waare belangen, en nog minder door die hunner Staaten of Onderdaanen gedreeven. Verschilt de hedendaagsche wereld hierin van die dier tijden?

Wanneer men de begrippen, die men zich van de belangen der volken vormt, tot een grondslag van de redeneeringen en 't oordeel, welken men maakt, legt, en vooronderstelt, dat zij altijd even zeer geneigd en bereid zullen zijn, om die te volgen, dan mag men zekerlijk wel vermoeden, dat, indien een heerschzuchtig volk tegenwoordig ondernam om den Vereenigden Staat of eenig gedeelte van deszelfs bezittingen in de drie andere deelen der wereld te veroveren, hetzelfde onvermijdelijk zich de gezamentlijke magt der magtigste Mogendheden van Europa op den hals zoude haalen. Men zoude ook nog (altijd op dezelfde grondbeginselen, dat is, op vooronderstellingen, die zelden, bij den uitslag, waar bevonden worden) de vermogens van den Staat berekenende, bij deszelfs natuurlijke vermogens, het belang, 't welk de andere volken bij deszelfs behoudenis stellen, kunnen voegen; maar zoude de Republiek niet onvoorzigtig te werk gaan, indien zij daarop vertrouwde? Het belang, hetwelk de Mogendheden in haar behoudenis kunnen stellen, staat in evenredigheid met het belang, 't welk de Republiek in haar behoud en in haare vermogens kan hebben. Het belang, 't welk de grond-

flag

slag van haare verbintenissen is, staat op geene vaste schroeven, dan voor zoo veel dat belang aan beide kanten gelijk staat, en strekken kan om haare bondgenooten te sterken. Deze onderlinge belangen zijn het, die de veiligheid van den Vereenigden Staat moeten maaken; en, om de groote Mogendheden belang te doen vinden in deszelfs behoudenis, moet de Republiek zich in staat houden, van zich zelve te kunnen helpen. Vergeefs sch zal men verwachten, dat anderen deel in ons behoud zullen neemen, wanneer wij zelve 'er ons niet over schijnen te bekommeren. *Alle Burgerstaaten, welke, in een blijkbaar gevaar, naar eene onzekere hulp moeten omzien, zijn weezenlijk gebrekkelijk.* Deze aanmerking van den Heer MOREAU (a) is in vroegere en in latere tijden overvloedig bewaarheid geworden. Waartoe zijn de Polakken niet gebragt, in weerwil van het belang, 't welk groote Mogendheden hadden, dat deze Staat niet verdeeld werd, gelijk geschied is?

HET gaat dan niet vast, dat een heerschzuchtig volk, hetwelk tegenwoordig zou onderneemen om den Staat of deszelfs bezittingen in de drie overige deelen der wereld te veroveren, onvermijdelijk de vereenigde krachten der grootste Mogendheden van Europa op den hals zoude krijgen. Wij hebben, 't is waar, in den spaanschen oorlog den bijstand van Engeland en Frankrijk genooten; beide jaloers over 't vermogen van dat Huis; maar wat moeite heeft het Prins Willem den I. niet gekost, eer hij die twee Mogendheden daartoe heeft kunnen beweegen? buiten hem hadden wij noch Engeland noch Frankrijk tot onze hulp gekreegen. Hoe menigmaal zijn wij niet op 't uiterste gebragt geweest, eer wij dien bijstand

er-

(a) *Plichten der Overheden.* Een der beste werken, welken Vrankrijk heeft voortgebragt.

erlangden; en hoe dikwerf hebben wij geen reden gehad, om voor dien bijstand beducht te zijn, en over denzelfen te klaagen? Had Jakob de I. ten tijde van Elizabeth op den troon van Engeland gezeten, had een ander Vorst dan Henrik de IV. op dien zelfden tijd de scepter in Frankrijk gevoerd; en was 'er geen Prins Willem de I. aan 't hoofd der onderdrukte ingezetenen dezer Gewesten geweest, zoudenwe dien bijstand wel genooten hebben? Een samenloop van omstandigheden door de Voorzienigheid tot ons behoud, van eeuwigheid af, beschikt, heeft ons de hulp dier twee Mogendheden doen erlangen: en wie is 'er, die op eenigen grond vertrouwen kan, dat zoodaanig een samenloop van omstandigheden wederom geboren zal worden? Wie is 'er, die ons verzekeren kan, dat de omstandigheden niet eerder tot ons nadeel dan tot ons voordeel geschikt zullen zijn? Hoe verre was Lodewijk de XIV. niet in onze Gewesten ingedrongen, voor dat andere Mogendheden zich roerden, om ons eenige hulp toe te brengen? en nog verworven wij die niet, dan door den invloed, welken Prins Willem de III. op de duitfche Hoven wist te krijgen.

Mogelijk zal men 't belagchelijk vinden, als men hoort beweeren, dat de Vereenigde Staat zich behoorde te vertrouwen op zijne eigen krachten; en dat dezelve, in vergelijking van andere Mogendheden, wanneer dezelve zijne krachten zoude willen oefenen, zoo min vermogende niet zoude zijn als men zich verbeeldt. Wij zien, 't is waar, de Provincie van Zeeland magteloos: Friesland klaagt, dat het zijne quote niet kan fourneeren. In Holland betreurt men het aanhoudend verval van alle neeringen. De binnen-steden zijn met geen drooge oogen door te wandelen voor hem,
die

die wat aandoenlijk is, en eenig hart voor zijn Vaderland heeft. De andere gewesten kunnen op geen voorspoed roemen; zoo zij almede niet eerder over tegenspoed te klaagen zouden hebben. Men besluit 'er uit, dat de Vereenigde Staat thans veel minder vermogende is, dan in de voorgaande eeuw. De gevolgtrekking schijnt, oppervlakkig beschouwd, redelijk natuurlijk door te gaan: echter dient men 'er op in aanmerking te neemen, dat het vermogen der Mogendheden niet alleen afgemeeten moet worden, uit het geen zij thans in staat zijn te doen om krachten te winnen, of die te vermeerderen, maar te gelijk ook op de middelen, welken zij thans hebben, om kracht te oefenen. Als men nu overweegt, dat de eerste bron van 't vermogen niet, gelijk in voorige tijden, enkelijk bestaat in de volkrijkheid van een land, maar wel voornaamelijk in het bezit van de noodige penningen, om het volk te gebruiken; dat men zelfs het vermogen van oorlog te voeren berekent op het vermogen der Mogendheden ten aanzien van haare geldmiddelen, dan zal men mogelijk bevinden, dat de Vereenigde Staat, met betrekking tot de andere Mogendheden, zoo zwak niet is, als men zich verbeeldt. Immers heeft men bereids in het voeren van den oorlog tegen Spanje kunnen zien, dat gebrek aan geld, aan de zijde van het Huis van Oostenrijk, meer dan iet anders ons in staat gesteld heeft, om het hoofd tegen hetzelfde te kunnen bieden, daar wij, zoo door Engeland als Frankrijk, met geld ondersteund werden: en het is meer dan eens aangemerkt, dat de vreemde Mogendheden, Engeland en Frankrijk niet uitgeslooten, zulke zwaare oorlogen niet zouden gevoerd hebben, indien dezelve bij ons geen middel gevonden hadden, om zich van penningen te voorzien.

OM van onze meer of mindere magt of onmagt met juistheid te kunnen oordeelen, zoude men dienen na te gaan: 1. of onze volkrijkheid grootelijks verminderd is; 2. of onze landbouw is afgenomen; 3. of 'er minder geld in 't land is dan te vooren; of de ingezetenen minder of meerder rijk zijn; 4. of het verval van onze scheepvaart en koophandel zoo groot is, dat ons daar door alle andere middelen van vermogen zijn ontvallen? Het word in 't algemeen buiten tegenspraak gesteld, dat de zeven Gewesten, over 't geheel genomen, minder volkrijk zijn, dan in de voorige eeuw; maar teffens schijnt het ook vrij algemeen aangenomen, dat het verschil zoo groot niet is, als het zoude moeten zijn, om 'er de onmagt van den Staat uit te kunnen afleiden. Onze landbouw is niet afgenomen, onze rijkdom is grootelijks vermeerderd in plaats van verminderd te zijn: en hoe zeer men niet ontkennen kan, dat onze koophandel en onze fabrieken voornaamelijk sterk vervallen zijn, en van dag tot dag' meer en meer afneemen, zoo kan men echter niet zeggen, dat dit verval zoo groot is, dat ons daar door alle middelen, waar uit de magt van een Staat moet voortgebracht worden, zouden ontbreken.

NIEUW tegenstaande het verval van de scheepvaart, koophandel en fabrieken, heeft men bij ons het geld zoodaanig zien vermeerderen, dat wij in staat zijn geweest om meer dan anderhalf duizend millioen (zoo als het bij sommigen begroot word) aan andere volken op te schieten, terwijl 'er nog onnoemelijke kapitaalen bij ons ledig of bijna ledig liggen, die enkelijk wachten naar gelegendheid, om buiten of binnen 's lands gebruikt te worden: alle die overvloed van penningen is voorgespooten, 't zij uit de winsten in den koophandel gedaan, 't zij uit het spaarzaam leven der ingezetenen,
en

en uit de nationaale neiging om geld op te leggen.

HET is waar, dat de klimmende scheepvaart en de aanwasfende koophandel het vermogen van den Staat die kracht heeft bijgezet, van welke wij te vooren hebben gefproken (a). Het is teffens waar, dat de scheepvaart en koophandel, verminderd en tot die laagte vervallen zijnde, waarin wij dezelve hedendaagsch zien, tegenwoordig wel verre zijn van aan 't vermogen van den Staat eenige kracht toe te brengen, daar in tegendeel dezelve eerder het vermogen fchijnen te verzwakken door den bijftand, welken zij benoodigd hebben: doch het is aan een anderen kant even zeer waar, dat de rijkdom in den boezem van den Staat wederom zoodaanig is aangegroeid, dat, ingevalle men het gebruik, het welk 'er van gemaakt kan worden, gade flaat, men zeer verre zal zijn van onzen Staat aan te zien als magteloos, of zelfs minder magtig dan dezelve geweest isten tijde vanden munfterfchen vrede, en vooral in den tijd vanden opftand tegen Spanje. Alleenlijk zoude men kunnen zeggen, dat het wel waar is, dat de rijkdommen in den Staat zijn vermeerderd, en de ingezetenen rijker geworden, doch dat niet te min de Staat minder vermogende is, en zelfs magteloos, alzo de Staat zwaar belaaden is met fchulden, van welken jaarlijks de intereften betaald moeten worden, dat 'er geen wegen zijn, om den Staat deelgenoot te maaken van den rijkdom des volks, en om uit de beurs van 't volk tot 's Lands kasse het noodige over te brengen, alzo de belastingen reeds zoo menigvuldig en zoo hoog zijn, dat 'er geen mogelijkheid is, om die te vermeerderen. Dit

is

(a) D. II. bladz. 1. en volg.

is zeker een weezenlijke zwaarigheid: want als 'er geen middel is om den Staat deelgenoot van de goedheid der inwoondeeren te maaken, dan is het voor den Staat om 't even, of de inwoonders goed zijn of niet. Het zal 'er mede zijn als met iemand, die zijn huis vol goud, kleinnoodien, en geld heeft, doch daar van niets besteedt, om die belust zouden kunnen worden, om 'er zich wat van toe te eigenen, weerstand te kunnen bieden: en dus schijnt het eigenlijk met den toestand van onzen Staat gelegen te zijn. Het ontbreekt ons Vaderland niet aan geld en middelen, niet te min is de Republiek ontbloot van eene genoegzaame magt, om, door een haarer nabuuren aangevallen zijnde, eenigen weerstand te kunnen bieden. De oorlog, dien wij tegenwoordig tegen de Engelschen voeren, is 'er ongelukkig een spreekend bewijs van. Men kan derhalven met waarheid zeggen, dat de Republiek te gelijk zeer magtig en zeer magteloos is, naar maate dat men den Staat, als een ligchaam beschouwt, of wel deszelfs ingezetenen afzonderlijk genomen. Het verval van de scheepvaart, koop-handel, en fabrieken heeft aan den Staat ten minste zoo veel nadeels als aan de ingezetenen, op zich zelve genomen, toegebracht, vermits door dit verval de inkomsten van 't Land grootelijks verminderd zijn geworden, terwijl de sluikerijen boven dien 's lands kas nog van een groot gedeelte haarer inkomsten versteeken. Men zoude derhalven op dit punt kunnen zeggen, dat de Republiek enkelijk magteloos is, voor zoo veel zij gebrek heeft aan middelen, om van het geen in haaren boezem is gebruik te maaken; en daar word zekerlijk meer dan gemeene kunde en doorzigt vereischt, om dit gebrek te verhelpen, vooral in een Burgerstaat als de onze is: waarom men mogelijk niet veel van den weg zoude

de afdwaalen, indien men uit dit alles besloot, dat de magteloosheid van den Staat meer bestaat in gebrek aan eendragt, dan in een gebrek van krachten.

HET geenwe omtrent de magteloosheid der Republiek aanmerken, moet men niet zoo verstaan, als of wij meenden, dat onze magt niet lijdt, of door langduurigheid van tijd niet af zoude nemen, indien het vermogen van rijkdommen te verzamelen hoe langs hoe meer werkeloos kwame te worden. Wij hebben doen zien, dat het juist dit vermogen is, 't welk door zijne werkzaamheid aan den Staat die groote magt beschikt heeft, door welke dezelve zich voor gantsch Eurapa ontzaggelijk heeft gemaakt, en mogelijk nog zoude kunnen maaken; ontnem hem dit vermogen, en gij zult hem van de springader van deszelfs magt berooven: want naar maate, dat wij van onzen koophandel verliezen, zullen wij ons genoodzaakt vinden onze schatten in de *publique fondsen* uit te zetten, in plaats van ze in den koophandel aan te leggen: dus loopen scheepvaart en koophandel te niet, en mitsdien ook de magt, die 'er een gevolg van moet zijn.

IN 't stuk van koophandel is 't eene waarheid, welke men niet kan in twijfel trekken; te weeten, dat het eene volk wint, het geen het andere verliest. Het schijnt, dat men hier uit zoude mogen besluiten, dat het verval van onzen koophandel ons vermogen noodzaakelijk moet hebben verzwakt, alleen daarom, om dat het geen wij van onzen koophandel verloren hebben, anderen volken te beurt is gevallen, en hun eene magt, die zij te vooren niet hadden, gegeven heeft. Hier op zoude men kunnen aanmerken, dat het geen wij van onze scheepvaart en koophandel verloren hebben, bij anderen zoo

verspreid en zoodaanig onder verscheiden volken van Europa verdeeld is, dat het geringe deel, het welk ieder derzelven 'er van tot zich getrokken heeft, niet aanmerkelijk genoeg is, om aan een derzelven eene vermeerdering van magt te bezorgen, welke in de beschouwing van de vermogens der Mogendheden van Europa in aanmerking kan komen. Men zoude 'er nog bij kunnen voegen, dat zelfs die volken, die deze vermeerdering ten koste van ons genieten, aan den anderen kant wederom het verlies der interesten van de kapitaalen, bij ons opgenomen, lijden, en wij aan onze zijde dit voordeel genieten: en derhalven, dat het verlies aan de eene zijde door eene winst aan den anderen kant vergoed word. Doch hier omtrent staat aan te merken, dat alle gelden, die buiten 's lands geplaatst worden, een dood ligchaam voor den Staat uitmaken; vermits de Staat geen genot van de rijkdommen der ingezetenen heeft, dan voor zoo veel die onder den gemeenen man omloopen. Het is boven dien buiten tegenspraak, dat 'er voor den gemeenen burger en arbeidsman meer gelegen is aan tien duizend gulden, welke in 't land besteed worden, dan aan een millioen buiten 's lands uitgezet. Waar uit men verder kan opmaken, dat het onderhouden van eene groote krijgsmagt juist zoo bezwaarende, noch zoo drukkende niet is voor den burger en den arbeidsman, als het aan sommigen voorkomt, en somwijl word voorgegeeven: vermits de penningen, welke opgebracht worden tot onderhoud van krijgsvolk, door de handen van het krijgsvolk wederom aan den burger en arbeidsman komen, gelijk mede al het geen, wat tot krijgstuig en krijgsbehoeften besteed word: dit alles gaat, door 't omloopen van 't geld, van den eenen zak in den anderen, en het arbeidsvolk krijgt daar door meerder

der gelegenheid om een stuk brood te verdienen; dat wederom niet geschiedt zonder dat de Staat 'er zijne inkomsten door vermeerderd ziet.

HET is niet wel mogelijk, dat men geen misstappen begâ, wanneer men, over de vermogens der hedendaagsche rijken en staaten willende oordeelen, mitsgaders den tijd, dien zij zullen blijven staan, als mede het oogenblik van hunnen val bepaalen, dit, bij vergelijking van dezelve met de oude rijken en staaten, zal doen. De President DE MONTESQUIEU kan tot een voorbeeld strekken. Die schrandere Schrijver merkt omtrent den val van Karthago aan (a), dat het sichten van Alexandriâ den handel van Karthago sterk had doen afnemen. In de eerste tijden (zegt hij) maakte het bijgeloof, dat alle vreemdelingen uit Egypten gebannen wierden, en, wanneer de Persiaanen hetzelfde vermeersterd hadden, waren die op niets anders bedacht, dan om hunne nieuwe onderdaanen te verzwakken; maar, onder de grieksche Koningen, dreef Egypte bijna al den koophandel der wereld, en die van Karthago begon te vervallen.

DE Mogendheden, welke door den koophandel groot geworden zijn, zegt nog DE MONTESQUIEU, kunnen lang in hunne middelmatigheid blijven bestaan: maar hunne grootheid, is van korten duur. Zij komen allengskens op, en zonder dat het iemand merkt, want zij verrichten niets, dat bijzonderlijk de oplettenheid gaande, en haar magt berucht maakt; maar wanneer de zaak zoo verre gekomen is, dat men niet nalaaten kan, haare vermogens gewaar te worden, zoekt ieder een dat volk van een voordeel te berooven, 't geen hetzelfde, om zoo te spreken, meer bij verrassing dan door eenig ander middel bekomen heeft.

IN-

(a) *Over de Grootheid der Romeinen en hunnen Ondergang.*

INDIEN men deze gedachten van MONTESQUIEU op onzen Staat, of zelfs op eenig ander volk, door den handel groot geworden, wilde toepassen, zouden men grovelijk dwaalen: zelfs kunnen zij niet wel op Karthago t' huis gebragt worden.

WIJ zien in de oude geschiedenis slechts zeer weinige Mogendheden, welke door den koophandel magtig zijn geworden. De Pheniciërs en de Karthagers zijn de eenigen, welke deswege in aanmerking verdienen te komen. De Karthagers, om ons bij dezen te bepaalen, hebben in hunne oorlogen tegen de Romeinen wel doen zien, dat zij teffens tot den krijg en tot den koophandel bekwaam waren; indien dit volk een goed gebruik had weeten te maaken van alle de hulpmiddelen, welken de rijkdommen des koophandels opleveren, om den oorlog te voeren, zoo zoude Karthago mischien altijd deszelfs overmagt op de Romeinen hebben behouden; en zijne rijkdommen zouden bij het Romeinsche volk geen ongelukkigen nijdver, en die deszelfs eigen magt gekneusd heeft, hebben veroorzaakt. Ook is Karthago niet te gronde gegaan, om dat het eene Mogendheid was, wier grootheid op den koophandel gevestigd was; maar om dat deszelfs staatsbestier gebrekkig, zwak en te veel verdeeld was, zoodaanig, dat, indien deze Mogendheid, even gelijk die der Romeinen, niet anders dan door veroveringen was opgekomen, dezelve evenwel van geen langer duur zoude zijn geweest. Zij zoude geen grooter krijgsoversten, noch geoeffender krijgslieden in haaren dienst gehad hebben; het gebrek van deszelfs staatsbestier zoude haar eveneens voor de magt der Romeinen hebben doen bukken, en haare groote schatten, 't zij door veroveringen, 't zij door den koophandel verkreegen, zouden, gelijk als die van Tyrus, even

cens.

eens de begeerlijkheid der Romeinen hebben gewekt, bij welken nooit eenig ander middel om zich te verrijken en magtig te maaken, bekend is geweest, dan veroveringen. Zoude men, indien Lodewijk de XIV. onzen Staat overheerd, en verdelgd had, gelijk de Romeinen Karthago verdelgd hebben, twee duizend jaaren, na dat die gebeurtenis voorgevallen zoude zijn, met waarheid hebben kunnen staande houden, dat onze Republiek verdelgd was geworden, om dat de Mogendheden, door den handel groot geworden, niet lang kunnen staan blijven? Onze Staat zoude te gronde zijn gegaan, door dezelfde oorzaaken, die den val van Karthago hebben te weeg gebragt, naamelijk veerdeeldheid, zwakheid, en gebrek aan een genoegzaam gezag om het beste te doen verkiezen en betrachten.

KARTHAGO zoude onder een beter staatsbestuur het geweld der Romeinen gewis beter hebben wederstaan, misfchien dat trotsch volk verwonnen hebben, daar Hannibal hetzelve zoo na aan deszelfs ondergang gebragt heeft. Karthago zoude onder een beter staatsbewind deszelfs magt, ofschoon door den handel verkreegen, langer, en misfchien langer dan Rome de zyne, ofschoon opgekomen, en toegenomen door de wapenen en door veroveringen, behouden hebben. Zoo Karthago slechts beter gebruik van deszelfs rijkdommen had weeten te maaken, zoude het voor de Romeinen niet gebukt hebben. Maar aan hetzelve zoude gebeurd zijn, 't geen aan alle handeldrijvende volken moet gebeuren, wanneer de lasten bij hen zoodaanig rijzen, dat andere volken beter koop kunnen arbeiden, en vaaren. Het zoude de middelen om groote rijkdommen te verkrijgen hebben verlooren, alleen door het mededingen van andere volken, die zich van tijd tot tijd op den handel zouden hebben

ben toegelegd, en die denzelven met meerder zuinigheid, werkzaamheid en schrandrheid zouden hebben gedreeven. Karthago zoude, even als alle andere handeldrijvende volken, dit noodlot hebben kunnen ondergaan, en echter gedurende verscheiden eeuwen eene groote Mogendheid, door den handel opgekomen, hebben kunnen blijven. Evenwel is 'er iet dat het gevoelen van den geestigen MONTESQUIEU schijnt te begunstigen: die naamelijk, dat in de Staaten, welke door den invloed van den koophandel groot zijn geworden, de begrippen, welke aan het drijven van den koophandel eigen zijn, en die te veel aan een tegenwoordig voor- of nadeel blijven hangen, zonder om verdere gevolgen te denken, te sterk werken, en boven anderen gevolgd worden; daar de kooplieden zich verbeelden, dat zij, mits geld hebbende, altijd de noodige middelen zullen kunnen bekomen, en, uit onkunde van andere zaaken, zich verbeelden, dat alles op den voet van een koopmans comptoir behandeld moet worden. Dit brengt in het bestier van Burgerstaaten, welke door de vaart en koophandel vermogende zijn geworden, een weezenlijk gebrek voort, dat dezelve, niettegenstaande alle deszelfs rijkdommen, ligt in zoodaartige zwakheid kan houden, dat 'er niet veel benooid is, om die te doen vallen. Wij behoeven alleen het gebrek van tijdige voorzorg, en de spaarzaamheid omtrent de middelen tot zekerheid te noemen.

WANNEER men de volken beschouwt met opzigt op den koophandel, moet men onderscheid maaken tusschen het geen de Franschen noemen *commerce actif* en *commerce passif*; en 't welk wij zullen vertaalen door *werkzaam*, en *onwerkzaam* koophandel. Een volk, 't welk alleen zich op den

den landbouw toelegt, of alleen van deszelfs handwerken leeft, of wel uit deze beiden deszelfs bestaan haalt, en zich bepaalt tot het verkoopen van het overtollige zijner landvruchten en handwerken aan andere volken, van welken hetzelfde wederom die dingen neemt, welken het noodig heeft, (want 'er is geen volk, 't welk niet van een ander wat benoodigd heeft, of gebruiken kan) dit volk is eigenlijk gesproken geen handeldrijvend volk: hetzelfde bezit geene rijkdommen, dan die uit deszelfs eigen schoot voortspruiten; doch welken door een goed staatsbewind een volk magtig kunnen maaken. Om zulk een volk zijne magt te ontnemen, of die te verzwakken, moet men het in zijnen boezem aantasten, zijne landen verwoesten en overweldigen.

GANTSCH anders is het gelegen met een volk, 't welk een werkzaam handel drijft, hetwelk zijne landvruchten en handwerken zelve naar buiten voert, en deszelfs magazijnen vervult met die van het eene volk om dezelve aan een ander wederom met voordeel te verkoopen; hetwelk *omme ende wederomme haalt en brengt*, gelijk de Staaten van Holland zich ten tijde van Karel den V. met die overheerlijke eenvoudigheid, daar onze tegenwoordige opgesmukte stijl geen hand water bij heeft, hebben uitgelaaten, waarin eigenlijk het drijven van koophandel gelegen is. Dit volk zal de magt, welke het door den handel heeft verkreegen, niet zien verdwijnen, indien het anders wel word bestierd; maar het zal van deszelfs handel verliezen, naar maate het van de grondbeginfels, en stelregelen, welken het groot gemaakt hebben, zal afwijken, en naar maate 'er andere handeldrijvende volken zullen opkomen, die deze grondbeginfels en stelregels zullen aanneems en volgen.

Dan

Dan zal het kampen van die mededingende volken aan deszelfs welvaart afbreuk doen en paalen stellen. Dan zal het de gelegenheid, om groote rijkdommen te verkrijgen, tot anderen zien overgaan en daar van verfteeken blijven, gelijk wij het met Hamburg en andere plaatsen gewaar worden. Doch, indien het anderszins wel bestierd word, is 'er geen reden, waarom het de welvaart, die het heeft verkreegen, zoude verliezen, noch waarom *deszelfs magt, door den handel opgekomen, van korten duur zoude zijn.*

KARTHAGO had door 't stichten van Alexandria reeds veel van deszelfs koophandel verlooren, wanneer het door de Romeinen werd aangetast. Deszelfs koophandel zoude, in 't vervolg, buiten twijfel, door de werkzaam ijverzucht van andere handeldrijvende volken nog meer geleeden hebben, zonder dat Karthago, indien deszelfs regeeringsvorm slechts bekwaam ware geweest, om het staande te houden, juist daar door zoude hebben opgehouden eene groote Mogendheid, door den handel opgekomen, te weezen.

DE Venetiaan en zijn 't onder de hedendaagsche volken alleen, welken men als een volk, door den handel tot een hoogen trap van magt opgeklimmen, 't welk van deszelfs ouden luister verlooren heeft, kan aanmerken. Want eenige steden van Italië en de Hanzé-steden kunnen voor geen Burgerstaaten of volken aanzien worden. Hunne ligging geeft hun gelegenheid, om door den koophandel rijkdommen te vergaderen, maar hunne ligging en regeeringsvorm laten hun niet toe tot den rang van groote Mogendheden op te klimmen.

HET ontdekken van den weg naar Oost-Indien, over de Kaap de Goede Hoop, heeft aan Venetië het grootste gedeelte van den koophandel, door welken

ken het deszelfs aanzienlijke magt had verkreegen; benomen. Dit heeft haar bijna geheel en al van den handel op Asië verftoken, en door het onge- meen en algemeen toeneemen van de nijverheid in ftuk van koophandel heeft het een groot gedeelte van zijn overigen handel; en dus in Europa de middelen, om zijnen rijkdom te vermeerderen, ver- looren. Maar het heeft de fchatten, welken het ver- kreegen had, en welke de grondslag van zijne magt uitmaakten, behouden, en is daar door nog eene aanzienlijke Mogendheid gebleeven.

MEN kan zeggen, dat de magt van Venetië met betrekking tot de overige volken, niet meer is het geen dezelve geweest is, nademaal alle de overige volken een grooten trap van overmagt hebben ge- kreegen, door zich op de handwerken en koophan- del toe te leggen; maar in weerwil van 't verlies van een gedeelte dezer betrekkelijke magt en van de middelen, om zijne welvaart te vermeerderen; heeft Venetië de innerlijke waarde, welke het door den handel verkreegen had, behouden. Venetië is fttaande gebleeven: en zijne landzaaten genieten nog de vruchten van eenen vóorigen voorfpoed. Wie zal durven zeggen, dat deszelfs vermogen; offchoon door vaart en koophandel verkreegen, van korten duur zal zijn? Zijne Regeeringsvorm houdt het fttaande.

ONDER alle, zoo oude als hedendaagsche vol- ken, is 'er geen, 't welk zich in de vaart en koop- handel met zoo veel aanzien en luifter heeft ver- toond, dan onze Vrije Staat. Om dien luifter en dat aanzien te behouden moesten de gelegenheden dezelfde zijn gebleeven, en zulks was niet mogelijk. Onze hooge vlucht moest onvermijdelijk den nijver van andere volken gaande maaken, en deze nij- ver moest langzaamerhand eenige takken van onze

welvaart minder vruchtbaar maaken. Het was onmogelijk, dat wij bestendig onze betrekkelijke plaats in den algemeenen loop van den koophandel behielden. De Vereenigde Staat kon geen oorlog voeren, zonder belastingen, en rechten te heffen: deze belastingen en rechten konden niet worden geheeven, zonder ons een groot gedeelte der voordeelen, welken de vaart en koophandel vereischen, om in dien voordeeligen staat te blijven, te verliezen.

DE andere volken hebben hunnen handel werkzaam willen maaken. Frankrijk en vooral Engeland hebben den hunnen in Afrika en in de beide Indiën op eene verbaazende wijze uitgebreid; de mededinging in de visfcherij en in den handel van *oeconomie* is magtig toegenomen. De andere volken hebben hun vernuft gedeeltelijk ten onzen kosten aan de vaart en koophandel gaan besteeden: dus schijnt het, dat ieder een, gelijk de Heer DE MONTESQUIEU aanmerkt, zich toelegt om ons van onze voordeelen te berooven. Zeker genoeg is het, dat in 't algemeen de uitheemschen zich meer dan voorheen op de fabrieken, fcheepvaart en koophandel toeleggen, en dat hun voorfpoed de onzen afbreuk doet. Men zou kunnen zeggen, dat de magt, tot welke wij opgeklimmen zijn, den naaijver en dus ook den vernuftigen vlijt algemeener heeft opgewakkerd. Maar men zoude zich merkelyk vergiften, indien men met den Heer DE MONTESQUIEU wilde ftellen, dat de poogingen der vreemde volken in staat zijn, onzen handel geheel en al in den grond te booren, en alle de bronnen onzer rijkdommen naar elders af te leiden of te doen uitdroogen.

MEN heeft onze vaart, onzen koophandel, onze fabrieken zien afneemen, zonder dat enig volk getoond heeft dit met opzet te willen uitwerken:

de

de middelen, welken Engeland en Frankrijk gebruikt hebben, en die naar maate dat men voor of tegen deze twee Natien gezind is, zoo breed uitgemee-ten worden, als enkelijk en alleen uit nijdigheid en haat in 't werk gesteld, om onzen Staat te be- derven, toonen over 't geheel, en eenige enkele gevallen uitgezonderd, niets anders dan dat zij onze spooren zijn ingeslaagen: en dit was meer dan genoeg om ons afbreuk te doen. Wij kunnen 'er geen anderen tegen gebruiken dan werkzaam- heid, nijverheid, vlijt, spaarzaamheid; met een woord, die middelen, door welken wij te vooren de andere volken in scheepvaart en koophandel hebben overtroffen; en door welken wij, zoo wel als de Engelschen en Franschen, het grootste gedeelte van den handel en vaart van Venetië op de Levant, dewelke haar, na de ontdekking van de vaart naar Indië over de Kaap, was overgebleeven, aan ons getrokken hebben, zonder daar toe wapenen en geweld te gebruiken. De handel van *oeconomie*, de geldhandel, de commissie-handel en het va- ren op vracht, welke 'er toevallige takken van zijn, zijn geene onderwerpen, van welken men zich gewapender hand kan meester maaken. Om onze scheepvaart en koophandel geheel en al in den grond te booren, zouden of alle volken, ieder in 't bijzonder, hunne havens voor ons moeten sluiten; of 'er zoude een ander diergelijk volk als wij zijn moeten opstaan, 't welk aan Europa dezelfde voor- deelen, die onze koophandel aan hetzelfde bezorgt, voor een beter prijs aanbodt. Wij hebben noch het een noch het ander te vreezen, alzo die beide gevallen voor onmogelijk te houden zijn. Maar wij kunnen vreezen, dat onze oost- en westindi- sche bezittingen ons geheel of gedeeltelijk ontwel- digd zullen worden, het welk zekerlijk zoo als het

nu met onze vaart en koophandel gelegen is, aan dezelve een allerswaarsten slag zoude toebrengen, en daarom de uiterste zorg waardig is.

Ons vermogen, offchoon uit den koophandel geboren, is oneindiglijk min wankelbaar dan dat van Venetië was, om dat de aart onzes handels een vaster grondslag heeft. Om de vermogens van onzen Staat tot zulke naauwe paalen te brengen, als het thans met die der Venetiaanen gesteld is, zoude men moeten vooronderstellen, dat 'er in Europa bijna diergelijke omwentelingen zouden kunnen voorvallen, alst en aanzien van Venetië hebben plaats gehad. Geene wisselingen of wentelingen in de algemeene vaart en koophandel kunnen ons onze bezittingen in Afrika en in de beide Indiën doen verliezen. Wij staan zekerlijk in gevaar van nog meerder afbreuk in onze vaart, koophandel, fabrieken en vischerijen te lijden door dezelve oorzaaken, die 'er ons een gedeelte van hebben doen verliezen; maar alle middelen, om dit voor te komen, zijn ons nog niet ontvallen; en daar zijn 'er mogelijk meer dan men denkt, om die bronnen van welvaart, zoo niet geheel en al, ten minste voor een groot gedeelte op den ouden voet te herstellen. De ligging van ons land met betrekking tot de vreemde landen, deszelfs inwendige gesteldheid, kunnen door geen mededinging van andere volken vernietigd worden: de aart van onze natie, en de aart zelve van onzen koophandel schijnen voor 't behoud van onze neeringen en handteeringen te waaken. Om die te gronde te doen gaan, zoude onze Staat overheerd moeten worden, en de ingezetenen buiten staat gesteld om hun kost te winnen; of liever de Zeven Gewesten zouden ontvolkt moeten worden, vermits dezelve, zonder vischerij, vaart, koophandel en fabrieken, geen bestaan geeven. Daar

zou

zoude een oorlogszuchtig Vorst, een Karel de Stoute, bij voorbeeld, moeten opkomen, die, meer belust om landen en steden te verwoesten, dan dezelve in volk en in rijkdom te doen toeneemen, den Vrijen Staat kwam overweldigen, en onder zijne heerschappij bragt. Zoodaanig eene gebeurtenis zoude zekerlijk aan onze vischerij, vaart, koophandel, en fabrieken den doodsteek geeven, en de Hemel bewaare ons en onze naakomelingen voor zulk een onheil! Vergeeffsch stelt men dit geval onder de onmogelijkheden.

VOLGENS DE MONTESQUIEU heeft eene geduurige ondervinding in Europa getoond, dat een Vorst, welke een millioen onderdaanen heeft, zonder zich zelve in den grond te helpen, niet meer dan tien duizend man op de been kan houden: dus zouden alleen de volkrijkste Staaten legers kunnen onderhouden. Dit gevoelen mag waar zijn, voor zoo verre men hetzelfde bepaalt tot eenen Staat, die niet meer dan een millioen ingezetenen heeft, en aan wien het aan middelen ontbreekt, om het gering getal van ingezetenen op eene andere wijs goed te maaken. De magtige en ontzaggelijke vlooten, welken de Vereenigde Staat in deszelfs oorlogen onderhouden heeft, toonen ten overvloede, dat het onderhouden van eene krijgsmagt niet altijd afhangt van de volkrijkheid van een land. Handeldrijvende volken worden door de rijkdommen, die hun van elders aanvloeien, in staat gesteld, om ook van elders het inwendig gebrek aan volk te vergoeden. De menigte van onderdaanen doet in onze tijden niets, indien 'er geen geld bij komt, om aan dezelve het noodige tot het voeren van oorlog bij te zetten. Indien onze Staat eens verbood, om tegenwoordig voor de vreemde Mogendheden geld op te neemen, zouden deze

wel in staat zijn, om grooter magt uit te oefenen, dan wij? Immers word het tegenwoordig voor eene bekende waarheid aangenomen, dat de Mogendheid, wier schatkist het eerste uitgeput is, ook het eerste den vrede moet zoeken.

DE voornaamste zwakheid der Republiek ligt mogelijk in haare regeeringsvorm. DE MONTESQUIEU heeft de gronden van zwakheid, aan welchen een Gemeenebest onderhevig is, nagegaan. De dwingelandij van een Vorst, zegt hij, krenkt eenen Burgerstaat niet meer dan de onverschilligheid voor het algemeen welzijn het een Gemeenebest doet. Een Vrije Staat heeft het voordeel, dat 'er de inkomsten beter bestierd worden. Maar wat, indien zij 'er slechter bestierd worden? Een Vrije Staat heeft dit boven anderen vooruit, dat 'er geen gunstelingen van eenen Vorst zijn; maar, indien men, in plaats der vrienden en bloedverwanten van den Vorst, de vrienden en bloedverwanten van allen, die deel aan de regeering hebben, moet bevorderen en groot maaken? dan is alles bedurven; de wetten worden 'er met meer gevaar krachteloos gemaakt, dan zij geschonden worden door een Vorst, welke, altijd de grootste ingezetenen van den Staat zijnde, het meeste belang in deszelfs behoudenis heeft.

GELUKKIG is het bij ons tegenwoordig zoo niet gelegen. Wel is waar, dat men overal op ampten en bedieningen ziet aazen; en dat 'er een algemeene naaijver heerscht, om 'er de beschikking over te hebben: doch die begeerlijkheid word meer of min in toom gehouden, door de vermenging der drierlei soorten van regeeringsvorm, welke tegenwoordig bij ons gevestigd is. Het Eminent Hoofd heeft onmiddelijk belang om de abuifen en misbruiken te weeren. Het is den Vorst om 't even, in wiens handen een Commies plaats of een

Fiscaals ampt, of het bevel over eene vloot gesteld worde, mits dat die geen, aan wien het opgedraagen word, in staat zij, om aan zijne bediening te voldoen. De Prins van Oranje is de goedste ingezetenen van den Staat, en als zoodaartig heeft hoogstdezelve, zonder Koning, zonder Oppervorst te zijn, het grootste belang in deszelfs behoudenis. Zijne hooge waardigheden brengen 'er geen andere mede: uit hoofde van deszelve is hij de Vader des Volks en des Vaderlands, de geboren beschermer van deszelfs vrijheid en rechten; hij kan in de staatsvergaderingen en raadpleegingen der regeering geen ander belang dan dat van het volk brengen; het geschreeuw van gevaar voor de vrijheid is een ijdele galm, daar de haaters en overtreders van vrijheid zich van bedienen, om alleen te heerschen. Al de roem en al de persoonlijke welvaart van den Heere Stadhouder zijn gelegen in het heil des volks. Hij heeft geen ander belang en kan 'er geen ander hebben, om dat de grootheid van zijn huis op de grootheid van de Republiek rust, en dat die met dezelve staan of vallen moet. Wie is 'er in de Republiek, van wien men hetzelfde kan zeggen? Zijn 't dezulken, die hun geld buiten 's lands uitzetten, en bij eenen ondergang van den Staat ligt naar een ander Land met vrouw en kinderen kunnen vertrekken, en nu slechts belang hebben, om hunne familien rijk te maaken? Meer dan eens heb ik hooren zeggen: Wat heeft men aan de regeering, als men zijne familie en goede vrienden geen dienst kan doen? Nimmer heb ik hooren zeggen: Wat heeft men aan de regeering, als men het Vaderland geen dienst kan doen?

GELOOFT men DE MONTESQUIEU, dan moet een Vrije Staat niet waagen, om groot of klein te worden. Hij moet alleen trachten zijn

middelmatig bestaan te behouden. In 't algemeen kan dit zoo wel van Koningrijken als van vrije burgerstaaten gezegd worden. Geene Mogendheid heeft ooit dezen Staatsregel beter gekend en gevolgd dan onze Republiek, dewijl zij nimmer gezocht heeft den Staat te vergrooten. Maar wat Mogendheid heeft het in haare keuze, niets te waagen, terwijl de heerschzucht de nabuurige volken bestendig in beweging houdt? Het staat haar vrij, niets tot haare vergrooting te onderneemen en somtijds eenige geringe belangen aar haare veiligheid op te offeren; maar heeft zij keuze, om stil te zitten en niets te waagen, als het op eene noodzakelijke en wettige bescherming aankomt?

ALLE Mogendheden, alle regeeringen moeten trachten haaren staat staande te houden: dit moet de beweegoorzaak en het doelwit van haar staatsbeleid zijn: alle de bijzondere belangen komen op dat belang t huis, als tot een middenpunt. Het voornaamste voorwerp onzer belangen ligt in het geen betrekking heeft tot het *haalen en brengen omme en te wederomme*: in de handwerken, visfcherijen, vaart en koophandel. Die zijn 't, welke de zorg onzer Regeeringe moeten wekken. Het spreekt van zelfs, dat de oorlog ons niet dient, en dat wij ons zoo min mogelijk met de geschillen der Vorsten moeten bemoeien; maar als men op dien grond beweert, dat wij alle verbintenissen moeten vermijden, dan gaat men te ver. Daar is geene Mogendheid, welke buiten verbintenissen met andere kan blijven, dan die, welke uit en door zich zelve machtig genoeg is, om geen aanval te vreezen; en mogelijk is Frankrijk alleen in dat geval. Wij moeten koophandel drijven: om dien te kunnen voeren, moetenwe in de havens van de vreemde Mogendheden toegang hebben, en denzelfen wederom tot de onzen aan haar verleen.

nen. Hoe zal dit geschieden zonder verbonden of verbintenissen? Wij hebben te vooren doen zien, hoe de onzen door middel van verdragen hunne vaart en koophandel wijd en zijd uitgebreid en vermeerderd hebben. Men moet denzelfden weg blijven betreeden, wil men dezelfde vruchten plukken. Men moet de sporen onzer vocrouteren in dit opzigt even zoo min als in eenig ander verlaten. Het minste geschil, dat 'er in Europa voortvalt, kan op onze vaart en koophandel invloed hebben, en ons dus meer of min, zoo niet onmiddelijk, echter middelijk, raaken, en ons noodzaaken van deel aan den oorlog te neemen. Daar is zelfs geen Mogendheid, wie het minder in de keuze staat om 'er uit te blijven, dan eene handeldrijvende. Wij ondervinden het door den tegenwoordigen oorlog. De oorlogende Mogendheden hebben het aan onze verkiezing niet gelaaten bij de onzijdigheid te blijven.

WEL is waar, dat 'er op de trouw der verbonden niet veel te tellen is. Zij worden met alle overleg op 't papier gebragt. De menigte der artikelen, waar uit dezelve gewoonelijk bestaan, schijnen even zoo veele wetten te zijn, waaraan de Mogendheden zich ieder in 't bijzonder onderwerpen, om voor het toekomende hun onderling goed verstand en vriendschap te verzekeren: de volken, op welken de rampen des oorlogs zijn nedergekomen, gelooven in der daad, dat 'er wederzijds ter goeder trouwe alle noodige behoedmiddelen zijn gebruikt, om den vrede altijd te doen duuren: doch de hartstochten der menschen laten niet toe, dat de natuurlijke billijkheid altijd haare kracht oefene. Dikwijls worden de verbonden alleenlijk uit nood gemaakt; en een ingebeeld staatsbelang doet dezelve bij de eerste gelegenheid weder breeken. Met welke oplettenheid een verbond opgesteld moge

zijn, doorgaande zijn 'er maar weinig artikelen, die geen vat tot geschil geeven. Nieuwe gebeurtenissen doen daarenboven het staatsweezen van Europa van tijd tot tijd veranderen, en brengen nieuwe belangen voort, welke de oude doen verdwijnen, en alle de wetten, welken de volken zich zelven hadden opgelegd van haare kracht ontblooten. Daar komen tijden en omstandigheden, welken de diepste staatkunde niet heeft kunnen voorzien, en die vooral eene handeldrijvende Mogendheid in eenen neteligen staat kunnen brengen; waar van de opstand der Amerikanen een leevendig voorbeeld geeft. Niet te min eischt de staatkunde, dat men, in weerwil van de onzekerheid der verdragen, 'er bij den duur zijn werk van maake, om dat het juist deze onzekerheid is, welke het vooruitzicht zoo noodzaakelijk en zoo moeielijk maakt, en daarom onophoudelijk een waakzaam oog vordert.

WILLEM de I., hoe doorzigtig die Vorst ook mooge weest zijn, heeft niet kunnen voorzien, dat Cromwel, na zijnen Koning van den troon afgebonsd en door de handen van een beul vermoord te hebben, Engeland willekeurigh, onder den naam van Beschermer, bestieren zoude; dat 'er een tijd in ons land zoude komen, waarin men al wat op zijne graftombe te leezen staat, zoude vergeeten, en de ondankbaarheid zoo wel als de wraak zoo verre gevoerd zoude worden, van dien Koningsmoorder te beweegen, om zich op het fnuiken van onze zee-magt en scheepvaart toe te leggen, waarin het belang van 't Vaderland voor de wraakzucht tegen het Huis van Oranje zoude moeten wijken; waarin men tot den spoorloozen stap van een EEUWIG *Edict* te maaken zoude komen; en den eersten grond van de zekerheid en grootheid van dezen Staat doen zinken; dat 'er een tijd zoude komen, in welken
wij

wij beiden de Mogendheden, Engeland en Frankrijk, tot vijanden, en onzen ouden vijand alleen tot vriend zouden hebben; in welken een Koning van Frankrijk, aan het hoofd van een leger van meer dan honderd duizend man, spoediglijk verscheiden onzer Gewesten zoude komen overmeesteren, en den Vereenigden Staat op den oever van deszelfs ondergang brengen; dat 's Lands onheilen het Stadhouderschap, ten behoeve van Willem den III. deszelfs achterkleinzoon, zouden doen herleeven; dat deze jonge Vorst de verlosfer van dien zelfden Staat, van welken hij de grondlegger is geweest, zoude zijn; en dat eindelijk deze zelfde Willem de III, door eene stille staatsverandering, een soort van wonder in Engeland, den troon van Groot-Brittannië zoude beklimmen, en dat dus deze Vorst, die in zijne kindsheid zoo smaadelijk was behandeld, teffens Koning van Engeland en Stadhouder van de Republiek zoude zijn. Prins Willem de I, die den Staaten zoo ernstig onder het oog gebragt heeft, dat gebrek aan eendragt hen ten bederve zoude leiden, en dat zij zonder een band, die hen aan elkanderen verknocht hield, niet bestaan zouden kunnen, heeft niet vooruitgezien, dat men, na zulke rampen als de Republiek in minder dan vijftien twintig jaaren onderging, nog zoude hebben kunnen vallen of blijven in den waan, dat zij zonder een Eminent Hoofd konde bestaan; en dat 'er wederom een hooge en dringende nood zoude moeten opkomen, om op nieuw toevlucht tot zijn huis te nemen; dit heeft zekerlijk Prins Willem de I. niet kunnen vooruitzien: maar vooral heeft hij niet kunnen vooruitzien, en zoude het kwaalijk hebben kunnen gelooven, dat de Republiek, ten derde maale door het gezag en den invloed van zijn Huis gered zijnde geworden, in onze tijden vervuld zoude worden

met

met logen en lastertaal, om Hem, zijn Huis en afkomelingen, en de beste der regeeringsvormen te bezwalken, en aan al het geen, wat zij ten beste van de Republiek gedaan hebben, met de zwaarste verwen af te maalen, en dat die geenen, welke... maar ik houde op, mijne pen is niet geschikt, om zulk een schandelijk wanbedrijf te boeken.

HET bestaan van Lodewijk den XIV. die tot de onderneeming tegen ons Vaderland meer door grimigheid, verbolgenheid, en hoogmoed dan door eenig staatsbelang gedreeven werd, is voor Frankrijk even zoo ondienstig, als voor den Vereenigden Staat schadelijk geweest. Het heeft in onze Natie de grondslagen van dat mistrouwen, 't welk sedert in de onderhandelingen met Frankrijk heeft plaats gehad, gelegd, en aan Frankrijk, in plaats van een natuurlijken en dikwijls noodzaakelijken bondgenoot, een gevaarlijken vijand verwekt. Van dien tijd af aan, heeft onze Natie Frankrijk niet anders aangezien dan als eene heerschzuchtige Mogendheid, die haare heerschappij op alle wijze zocht te vergrooten, de grenzen van haar gebied ten kosten van haare nabuuren uit te breiden, en den meester over alle andere Mogendheden te speelen. Hier bij kwam nog het geheugen, hoe weinig baate, of laat ik liever zeggen, hoe veel nadeels de Vrije Staat uit zijne laatste verbintenissen en 't vertrouwen op die kroon gesteld, genooten had. Als men de Brieven van d'Éstrades leest, zal men bevinden, dat het Hof van Frankrijk zich van die verbintenissen bediende alleen, om den Staat te beweegen tot het voldoen aan de eischen, welken de Bondgenooten van Frankrijk tot laste van het Gemeenebest inbragten. Heeft Frankrijk voorts zijn eigen belangen wel gevolgd, met de zijde van De Witt tegen het Huis van Oranje te verkiezen? Dat Rijk kon

kon zekerlijk het sluiten van den munsterfchen vrede den Stadhouder niet wijten. Men doorloope alle de gebeurtenissen, voorgevallen sedert de oprichting van de Republiek tot het tijdstip, dat zij genoodzaakt werd haare toevlucht tot Willem den III. te neemen, en men zal niet bevinden, dat Frankrijk de minste reden van misnoegen tegen het Huis van Oranje heeft kunnen opvatten. Wat mag deze Kroon dan bewoogen hebben, om dit Huis te verongelijken? en wat mag haar een staatsbegrip hebben doen aanneemen, het welk den Vereenigden Staat van haar verwijderen en nauwer aan Engeland verbinden moest? Het hart der Natie blijft, niet tegenstaande alle poogingen, welken gedaan worden, om hetzelfde van 't Huis van Oranje te vervreemden, hetzelfde aankleeven, en ziet die geenen, welke zich vijandig tegen dat Huis gedraagen, voor haare gevaarlijkste vijanden aan. Indien Engeland zich van dezen toestand van den Vereenigden Staat heeft weten te bevoordeelen, om zijnen koophandel uit te breiden, zijne magt te doen aanwasfen, en zich eindelijk van de heerschappij der zee meester te maaken; indien de Vereenigde Staat, na den oorlog, die met het sluiten van den rijswijkschen vrede een einde nam, in den oorlog over den opvolging tot den spaanschen troon, en in dien van 't jaar 1741. is ingewikkeld geworden; indien de kosten dezer oorlogen denzelven genoodzaakt hebben om geld op te neemen, en de ingezetenen nog meer met belastingen te overladen; kan men ontkennen, dat zulks al mede gevolgen zijn van het staatsbegrip, in het welk het Hof van Frankrijk, ten tijde van De Witt, is gevallen? Indien Frankrijk minder gedraald hadt, om in onzen oorlog tegen Karel den II. zijne verbintenissen na te komen; indien het minder ijver tegen het Huis van Oranje had.

hadt doen blijken; indien het ons de voordeelen van koophandel in Frankrijk hadt laten behouden, de Vereënjde Staat zoude waarschijnlijk niet in de noodzaakelijkheid zijn gebragt geweest, om verbintenissen aan te gaan, welke denzelfen in het vervolg verplicht hebben zijne Bondgenooten bij te staan en deel te neemen in de oorlogen tegen Frankrijk, die al verder de lasten en schulden van den Staat hebben doen toeneemen. Immers was 'er nooit Mogendheid minder genegen, om in oorlog te treden, dan onze Republiek.

Wij hebben doen zien, dat niets den koophandel en al wat 'er aan kleeft meer krenkt dan het vermeerderen der belastingen. Het verval van den koophandel moet derhalven grooter worden naar maate dat 'er geld opgenomen word; vermits 'er ten minste inkomsten noodig zijn om de interesten te betaalen, en de schulden van den Staat niet vernietigd worden door den vrede. Alle de voordeelen van een gelukkigen oorlog vergoeden de nadeelen niet, welken 'er de Staat door lijdt. Het volk is verzwakt in zijne middelen van bestaan, en de Staat in zijne vermogens. De geldleeningen hebben altijd dit gevolg, zij maaken eene der plaagen van de hedendaagsche oorlogen uit, en die te meer drukt, dewijl zij zich in het oneindige en over veele geslachten uitstrekt. (a) Nooit heeft de Staatskunde iet verderflijker voor het menschelijk geslacht uitgedacht, dan de kunst om met geleend geld oorlog te voeren. De zwakheid, welke noodzaakelijk uit de zwaare belastingen is ontstaan, is minder bemerkelijk geweest, om dat de overige volken aan die zelfde kwaal ziek liggen. Maar het was al eens zoo, dat wij, uit hoofde van

eene

(a) Zie hier over MORREAU *Plichten der Overheden.*

eene voortgelijke verzwakking bij de andere Mogendheden, denzelfde trap van vermogen, welken wij eertijds hadden, ten haaren aanzien, en met betrekking tot het haare, hadden behouden, het zoude niet te min zeer moeielijk schijnen te voorzien, wat gebruik 'er buiten 's lands best van gemaakt zoude worden, om de Republiek staande te houden.

MEN verhaalt, dat Pompejus aan een Koning der Parthen gezegd heeft, dat de rechtmatigheid tot grenspaalen aan een Vrijen Staat verstrekte. Dit zeggen zoude het kortbegrip van onze heden-daagsche staatkunde kunnen uitmaaken, indien 'er alle volken zich naar regelden. Maar ongelukkiglijk voor de rust des menschelijken geslachts is het de punt van den degen, gelijk Agésiläus zeide, welke de grenzen van een land bepaalt: en op die grenzen is het, dat de Vrije Staat bij den duur een waakend oog moet houden.

ONZE Republiek heeft even als andere Staaten een landgrond, en vaste plaatsen tot deszelfs bescherming. Maat de magt, welke haar grond oplevert, is zeer gering, en de grond zelf is van weinig belang; indien dezelve niet te gelijk aangemerkt word als de zetel eener andere heerschappij, welke geen paalen kent, dan die haar door het natuurlijke recht worden voorgeschreeven. Deze heerschappij ligt in de vernuftige werkzaamheid van 't volk: zij is 't, die haare vruchten bij alle volken inzamelt, en die aan den Staat bezittingen en volkplantingen in Afrika en in beide Indiën heeft verschaft. De vrijheid dezer vernuftige werkzaamheid is het voorwerp onzer verbintenissen, en de maat van het belang, het welk de Vereenigde Staat in de beweelingen der overige volken van Europa moet neemert. Dit maakt zijn vermogen onzeker

om

om dat het hem afhankelijk van de ijverzucht, de ongerustheid, de heerschezucht der andere volken, en van de oorlogen zelven, die zij tegen elkander kunnen voeren, maakt.

DE heerschezucht, welke het uitbreiden van den grond van den Staat niet tot doelwit heeft, die geen aanwas begeert dan die uit de vernuftige werkzaamheid voortvloeit, eene heerschezucht, die tegenwoordig vrij algemeen is, verschaft der Staatkunde geen onderwerpen, dan die slechts oplettendheid vereischen, om behouden te blijven en rijker te worden. Eene doorzigtige regeering zal nimmer vreezen, langs dezen vreedzaam weg iets van haar vermogen en welvaart te zullen verliezen. Geheel anders is het gelegen met een staatsbeleid; het welk het vermogen van den Staat zoekt te bouwen op eene vergrooting of vermeerdering van land; of op een algemeene heerschappij der zee. Beide die oogmerken strijden met de gelijkheid, welke de wet der natuur onder de volken gesteld heeft, en aan dezelve heeft voorgeschreeven, om dat zij niet bereikt kunnen worden, zonder geweld te gebruiken en de rechten van een ander te verkorten.

DE Vereenigde Staat dient, om zijne vermogens en krachten te bewaaren, niet alleen in Europa zijne Walvischvangst, de Haringvischerij op de kusten van Groot-Britannië, de vrijheid van vaart op den Rhijn, de Wezer, de Elbe, en in alle zeeën van Europa te behouden; maar ook in 't genot van alle voorrechten en gunsten, welken dezelve van andere Mogendheden, zoo in het Noorden en in het Zuiden van Europa, als in andere Gewesten, bij verdragen heeft bekomen; de Veereenigde Staat dient vooral de vrijheid van zijnen koophandel op Afrika, zijne Amerikaansche Volkplan-

tingen, met den uitfluitenden handel op dezelve, en alle deszelfs bezittingen in Oost-Indië, met de vaart en koophandel, welke 'er van afhangen, te behouden, en al dit behoud heeft meer betrekking tot de inzigten en beweegingen van andere volken, dan het aan veelen zoude mogen voorkomen. De Kaap, Ceilon, de Moluksche Eilanden, zijn landstreeken, welke Frankrijk, zoo min als Engeland, zouden ongevallig zijn.

DE Republiek heeft belang, dat geene europeische Mogendheid, 't zij in Europa, 't zij elders te magtig worde, om dat 'er haar aan gelegen ligt, dat niemand in staat zij de anderen de wet te stellen, en de vrijheid van vaart en koophandel onder bedwang te leggen. Zij heeft belang, dat alle volken in Indië bij de vaart en handel, welken zij 'er hebben, en oefenen, blijven: doch men moet ook niet ongemerkt laten, dat, even zoo wel als wij belang hebben, dat niemand zoo magtig worde van aan anderen de wet te kunnen stellen, dus ook de andere Mogendheden belang hebben, dat wij 'er niet toe in staat geraaken.

BEHALVEN dat een al te magtige Nabuur den Vereenigden Staat voor zijne veiligheid en zekerheid bekommerd moet maaken, zoo zoude eene Mogendheid, die ten aanzien van anderen te sterk zoude zijn, hem zijne bezittingen in Oost- en West-Indië ligter kunnen doen verliezen, dan hij die veroverd heeft. Hij behoeft over de welvaart en voorspoed der fransche en spaansche Volkplantingen nog minder dan over die der Engelsche jaloers te zijn. De fransche verschaffen hem een tak van vaart en koophandel, die onze algemeene vaart en koophandel vermeerdert, nadien het grootste gedeelte haarer vruchten bij ons overkomt en verkocht wordt.

DE vrijheid van vaart en koophandel kan in Europa niet beter staande gehouden worden dan door een evenwicht van vermogens in de andere werelddeelen, en geen natie heeft daar meer belang bij dan wij; om dat wij geen vergrooting van koophandel door de wapenen zoeken. Maar wie kan verzekeren, dat dit evenwicht van vermogens in de drie werelddeelen in dien staat, waarin het tegenwoordig is, of voor het ontstaan van den tegenwoordigen oorlog was, bestendig zal blijven? Het middel om het niet te verliezen is vrede tusschen de Mogendheden van Europa. Want hoe zeer de kortstondige voordeelen, welke een oorlog tusschen eenige vreemde volken aan den Vereenigten Staat verschafft, niet te versmaaden zijn, zij zijn niet bestendig genoeg, en breiden zich niet algemeen genoeg uit, omze boven eene algemeene rust te schatten. De Republiek heeft derhalven voor haar eigen behoud belang, dat 'er geen oorlog in Europa rijze; en moet steeds zoeken om, voor zoo veel het van haar afhangt, den vrede te bewaaren.

ONTSTAAT 'er een oorlog, dan hebben meest alle Mogendheden, maar vooral onze Republiek, belang om onzijdig te blijven. Die geenen, welke aan 't roer van eenen Staat gezeten zijn, beschouwen die onzijdigheid niet eeniglijk voor het tegenwoordig genot, maar teffens in alle de gevolgen, welke zij kan hebben, voor zoo verre het menschelijk verstand dezelve kan voorzien; daar de onzijdigheid in haare gevolgen somwijlen meer nadeels kan doen, dan 't genot der onzijdigheid voordeel toebreacht.

HET heeft den Vereenigten Staat slechts eenmaal mogen gebeuren eene bestendige onzijdigheid, geduurende een taamelijk langen oorlog te land
en

en ter zee te houden; dit is, gedurende den laatsten oorlog, geweest: de staat van vrede, waarin dezelve zich, gedurende den oorlog van 't jaar 1733, bevonden heeft, kan hier in geen aanmerking komen. Die oorlog duurde niet lang, noch ontrustte zijne barrieres, noch de vrijheid der zee. Doch wanneer 'er een oorlog ontstaat, gelijk de laatste geweest is; wanneer het grondgebied van den Staat door legers van oorloogende volken omringd word; wanneer hunne vlooten malkanderen overal op zee aantasten, en slag leveren; wanneer die in Afrika, Amerika en in Oost-Indië, elkanders bezittingen overvallen, verwoesten, en veroveren, dan is 't noodig, dat men de voor en nadeelen der onzijdigheid wikke en weege.

ONZE Staat heeft bijna alleen, gedurende zes jaaren, die de voorige oorlog tusfchen Frankrijk en Engeland geduurd heeft, al den handel van Frankrijk, vooral dien op Afrika en Amerika, welke op zich zelve van zeer groot gewicht is, gedreeven, en zulks met eene vermeerdering van winst, die sommigen op honderd, en fomtijds meer dan twee honderd ten honderd, berekend hebben. Over het geheel genoomen, heeft 'er onze koophandel bij gewonnen, niet tegenstaande het verlies van een groot getal fchepen, door de Engelschen op ons genomen; en 't welk men op meer dan op honderd millioenen begroot heeft. Maar de rijkdommen, uit dien winst voortgesprooten, zijn slechts eenigen kooplieden te beurt gevallen, en hebben maar een geringen invloed op de welvaart van den Staat, in zijn geheel genomen, gehad. Gevolgelyk kunnen deze vruchten onzer onzijdigheid, gedurende dien tijd, juist niet aangezien worden, als den Staat veel nuts te hebben toegebracht. De voordeelen der onzijdigheid bestaan veel meer in den onafgebroken

broken algemeenen loop des koophandels, in de vruchten van een spaarzaam overleg, in het vermeerderen van den algemeenen koophandel van den Staat, die zijne geldmiddelen stijft, en in 't behouden der vernuftige werkzaamheid en volkrijkeheid, dan in eene kortstondige meerdere winst, welke sommige kooplieden uit een tak van koophandel en vaart, welke de natuurlijke vaart en koophandel der Republiek niet is, weeten te haalen.

HET stremmen van de algemeene vaart en koophandel is voor onzen Staat eene der grootste plaagen des oorlogs, om dat, terwijl het ons aan de eene zijde door buitengewoone kosten verzwakt, het, aan den anderen kant, ons, door het stilstaan van de bron, waaruit 's Lands inkomsten moeten geschept worden, nog magteloozer maakt. De Republiek staat in zoodaanig een geval gelijk aan een volk, 't welk van den landbouw moet bestaan, en aan 't welk de te velde staande graanen, met de mogelijkheid om zijne landen te beteelen, ontnomen zouden worden.

DE voordeelen van onzijdig te blijven tusfchen oorloogende Mogendheden kunnen, zoo wel als alle andere, te breed uitgemeeten worden. Het is mogelijk nog niet uitgemaakt, dat de Vereenigde Staat meer gewonnen heeft bij 't onzijdig blijven, gedurende den voorigen oorlog tusfchen Engeland en Frankrijk, dan hij gedaan zoude hebben, als dezelve niet onzijdig was gebleeven. Dit is ten minste zeker, dat, indien de Republiek zich bij tijds gewapend had, om haare onzijdigheid met eigen krachten te kunnen handhaaven, zij vermoedelijk in staat zoude zijn geweest, om de verliezen, op de vaart en koophandel gevallen, voor te komen, de oorloogende Mogendheden ten haaren opzichte omzigtig gemaakt, en op dezelve zoo veel invloed gekreegen zoude hebben, dat haare tusfchenkomst

komst in het maaken van eenen vrede aangezocht zoude zijn geworden. Het algemeen gevoelen van haare zwakheid, het welk zij met ongewapend te blijven vermeedert, is op zich zelve eene verzwakking, om dat hetzelfde aanleiding geeft, dat de Staat minder geacht en ontzien word, en de Mogendheden minder genegen maakt, om met ons in verbond te staan. De houding van Engeland en Frankrijk ten onzen opzichte, sedert dat deze tegenwoordige oorlog tuschen die Mogendheden ontstaan is, levert 'er een blijkbaar bewijs van. Waren wij bij tijds gewapend geweest, hadden wij eene gewapende neutraliteit gehad, dat is te zeggen, hadden wij ons in staat gesteld, om onze onzijdigheid gewapenderhand te kunnen doen ontzien, (want, zoo ik het wel hebbe, is dit eigenlijk de natuurlijke betekenis en zin van de woorden *gewapende neutraliteit*) noch de Engelschen, noch de Franschen zouden ons gedwongen hebben, om tot eene vredebreuk te komen: ten minste wij zouden, daar toe gedwongen, niet bloot gestaan hebben, om weerloos den eersten en gevoeligsten slag van eenen vijand te moeten lijden. Men leeze hier over het het geen aan H. H. H. M. M. door H. K. H. Mevrouw de Prinsesse Gouvernante, nevens den Raad van State, in den jaare 1757, is voorgedraagen (a).

HET geen VOLTAIRE en andere fransche Schrijvers op het deel, het welk wij in de oorlogen tuschen Frankrijk en het Huis van Oostenrijk genomen hebben, en over onze verbintenissen met Engeland aanmerken, daar zij de stappen van de Republiek als zoo veele mislagen en dwaashe-

(a) Men vindt dit in REINIER VRIJAARTS *Brieven* IIde stuk, bladz. 62. en volg.

heden te boek stellen, is weinig waardig, dat wij 'er ons bij ophouden. Alle de fransche Schrijvers, (ik zonder 'er geen een van allen, die ik gelezen heb, uit) zijn behebd met de verbeelding, dat zij beter dan andere over de belangen van onze Staat, en de wegen, welke ter bevordering van dezelve geschikt zijn, kunnen oordeelen; ofschoon zij de lompsste en diepste onkunde, zoo van onze Republiek, als van haare vermogens toonen; en het geringste denkbeeld noch van onze regeeringsvorm, noch van ons staatswezen hebben. Op welk een opgeblazen toon spreekt de Schrijver van *le Politique Hollandois* niet? Een man, die zich tot een Leermeester van onze Natie verheft, zich als zoodaanig een aankondigt, en in ieder blaadjen toont, dat hij de leerling van eene menigte middelmaatige burgers, die tot tijdverdrijf wat gelezen hebben, zoude kunnen zijn, indien de fransche hoogmoed hem toeliet les van een gemeen hollandsch burger te ontvangen. VOLTAIRE met alle die fransche Schrijvers daar latende, zal ik enkelijk aanmerken, dat de Republiek nimmer in 't geval is geweest van tusschen twee goeden te kunnen kiezen, maar wel van tusschen twee kwaaden te moeten kiezen. Cromwel, en na hem Karel de II. en voorts Lodewijk de XIV. hebben den Vereenigden Staat in de noodzaakelijkheid gebragt om de wegen te verkiezen, welchen dezelve ingeslagen is: inzonderheid heeft Lodewijk de XIV. door zijn gedrag jegens de Republiek ons gedwongen, om ons naauw met het Huis van Oostenrijk, Groot-Britannië, en eenige duitsche Vorsten te verbinden: wie 'er aan twijffelt leeze, onder anderen, de *Memoires* van *d'Avaux*. Dit heeft ons genoodzaakt, om naar middelen uit te zien, welchen wij het geschikst voor onze zekerheid achteden, en daar uit

uit zijn wederom alle die betrekkingen voortgesprooten, welke ons in de onlusten en geschillen van andere Mogendheden betrokken hebben. Van achteren, en zonder in staat te zijn, om alle de omstandigheden en beweegmiddelen, welke de Republiek in dien tijd hebben kunnen of moeten overhaalen tot deze of geene verkiezing, te weeten en in overweeging te kunnen neemen, daar over te willen oordeelen, en te beslissen, wat men gedaan of niet gedaan moest hebben, is, mijns bedunkens, een klaar merkteken van gebrek aan kunde en oordeel. Het eenigste, dat men met zekerheid zoude kunnen berispen, is het begrip, dat onze Staat, zonder het aanhouden van eene bekwaame land- en zeemagt in tijd van vrede, bestaan kan: vooreerst, om dat het eene algemeene waarheid met betrekking tot alle Burgerstaaten, en vooral ten aanzien van zulken, die rijk zijn, is, dat zij, zonder eene aanzienlijke magt, welke in andere Mogendheden eenig onzag kan baaren, altijd bloot staan aan vijandlijkheden: ten tweede, om dat wij aan dat begrip alle de rampen, welken de Republiek geleden heeft, menschelijker wijze gesproken, te wijten hebben: ik laat nu daar de bijzondere oorzaken, welke, uit het begrip van eene staatsregering zonder Stadhouder, daar bij in aanmerking zouden kunnen komen, en van welke oorzaken te vooren gesproken is. (a) Want of de bijzondere Gewesten, of de Republiek, eenen Stadhouder hebben dan niet, dit blijft zeker, dat zij in vrede een behoorlijke land- en zeemagt dienen te onderhouden, indien zij de veiligheid en zekerheid van den Staat, zoo wel als het welvaaren der

in-

(a) D. III. bladz. 130. en volg. 263. en volg. 325. en volg.

ingezetenen, niet geduurig in de waagschaal willen houden.

INDIEN Frankrijk, sedert den munsterschen vrede, ons geen vijandig hart getoond had; indien Lodewijk de XIV. minder op het bezit der oostenrijksche Nederlanden gesteld was geweest, en ons in den oorlog tegen Engeland wat beter de hand boven 't hoofd had gehouden; indien Frankrijk niet getoond had onze vaart en koophandel te willen verzwakken, en onze vermogens te verminderen; wij zouden mogelijk Frankrijk boven alle de Mogendheden tot onzen Bondgenoot verkoozen hebben; vermits de vriendschap van Frankrijk voor het belang van de Republiek zeer nuttig en dienstig is; en wij zouden tot die nauwe verbintenissen niet gebragt zijn geweest, welke ons van Frankrijk verwijderd, en in veele gevallen tot eenen vijand van dat rijk gemaakt hebben. Men mag het zelfs aan het gedrag van Frankrijk wijten, dat Engeland deszelfs magt tot den hoogsten top gevoerd heeft, terwijl het zijne poogingen aanwendde, om ons te vernederen en klein te maaken; en de wijze op welk Frankrijk in 't vervolg met ons te werk zal gaan, zal ons moeten leeren of het nu ten onzen aanzien beter gezind is. Eenige hulp, ons toegebragt in een oorlog, in welken hetzelfde ons heeft doen vallen, weegt bij mij zoo zwaar niet, dat ik 'er vast op zoude durven doorgaan; behalven dat een aanhoudende ijver, om 't gezag van den Heer Stadhouder in onze Republiek te verminderen, bij mij, eerder een klaar blijk zoude zijn, dat Frankrijk het kwaalijk, dan wel, met de Republiek meent.

ONZE Republiek is de eerste geweest, welke aan de europeische Mogendheden getoond heeft, tot welk een vermogen de vaart en koophandel een volk kunnen verheffen: en geen Mogendheid is 'er, die van

dit middel van verheffing meer en beter gebruik heeft gemaakt dan Groot-Brittannië. Dit rijk heeft voorlang de kracht van dezen stel-regel geweten: *Imperator maris, terræ dominus*. Het heeft een geheel ander spoor gevolgd dan wij: want in plaats van zijne krijgsmagt te laten vervallen, zoo heeft het dezelve bestendig vergroot; en is daar door tot dat toppunt van vermogen gekomen, dat het voor geheel Europa al te ontzaggelijk schijnt geworden te zijn. Alle de bezittingen der Europeaanen in Afrika, in Amerika en in Oost-Indië hangen af van eene zeemagt; die de magtigste op zee is, is 'er meester van; om dat zij zonder vaart niet kunnen aangehouden worden, en deze vaart niet zonder zeemagt staan kan blijven. De europeische Mogendheden hebben zich in de noodzaakelijkheid gesteld, om haare vermogens tot behoud en zekerheid van die verafgelegen gewesten te moeten befteden, en 'er meer kosten toe aan te wenden dan zij mogelijk waardig zijn. Doch wij, die geen eigen landvruchten hebben, die van elders de waaren om te koopmanschappen moeten bekomen, zijn nog in eene grooter noodzaakelijkheid om voor 't behoud van onze oost- en westindische en andere bezittingen te waaken, en dus eene toereikende zeemagt tot dat einde te onderhouden. Colonien zonder zeemagt zijn middelen, om eenen vijand te verrijken. Dan, of het bezit der Colonien wel altijd een voordeel is, komt mij nog al twijfelachtig voor. Engeland heeft zijne magt in Oost-Indië zoo hoog gebragt, als die mogelijk te brengen is: maar wat moet dat Rijk niet doen, om 'er van in 't bezit te blijven? Wie heeft 'er tot nog toe de voor- en nadeelen van afgewoogen? De zeemagt van Engeland heeft dat rijk in staat gesteld, om ook den koophandel van Jamaica en

het Eiland Providence op Nieuw-Spanje te doen aanwasfen; en die koophandel bederft van dag tot dag hoe langer hoe meer dien van Spanje, en dien, welken anderen over Cadix op West-Indië drijven; daar nu de eene tak van koophandel altijd een anderen naar zich sleept, zoo geeft eene bezitting wederom aanleiding tot andere takken van vaart en koophandel. Het bebouwen van gronden door flaa-ven vereischt de vaart naar de kusten van Afrika: de Engelschen zijn overzulks, uit hoofde van hunne bezittingen in Amerika, genoodzaakt om 'er nevens ons en andere volken, welke die vaart hadden, deel in te neemen: hier door is het voordeel, dat 'er anderen uit trokken, verminderd.

ZAL Engeland de overgrootte magt, welke het bekomen heeft; behouden, dan moet het, om tefens zijne volkrijkheid, landbouw en handwerken, welke door de al te zwaare belastingen geduurig gedrukt worden, te bewaaren, deszelfs zee-magt gebruiken, om nieuwe slijters voor zijne waaren te bekomen. Ook heeft Engeland, in het aanleggen zijner Volkplantingen, dit wel voornaamelijk op't oog gehad: het ware te wenschen, dat wij daarin de voetstappen der Engelschen gevolgd waren, en dus beter aan de heilzaame inzigten van Hunne Hoog Mogendheden, bij't verleenen der Ootrooien, zoo duidelijk aangewezen, hadden voldaan. De magt van Groot-Brittannië; ontzaggelijk in Europa, zoude in Amerika, door de volkrijkheid zijner noordsche volkplantingen, vooral door die van Nieuw-Engeland, Nieuw-York en Pensilvania, nog ontzaggelijker geworden zijn, indien deze Volkplantingen niet tot een opstand waren gekomen, en zich aan de engelsche heerschappije onttrokken hadden. Boston, Nieuw-York en Philadelphia hadden, zelfs voor den opstand, meer
sche-

schepen in zee dan hun Moederland 'er in het begin der voorleeden eeuw had; en sommige derzelve, welken manufactuuren hebben opgericht, dreeven reeds met de Volkplantingen van het Zuiden en met eenige der europeische volken eenen rechtstreekschen handel. Wanneer men gade slaat, dat Groot-Britannië zijne groote magt niet anders dan met behulp van geldleeningen verkreegen heeft, en niet tegenstaande den aanwas van deszelfs vaart, koophandel, en manufactuuren, dezelve niet anders dan door aanhoudende geldleeningen onderhouden kan, schijnt het onmogelijk te wezen, dat die magt bij den duur kan staan blijven, nademaal het vinden van geld eens zal moeten ophouden. En wat dan?

GROOT-BRITANNIË moet zich dan (voor zoo veel wij, die 'er alles niet van kunnen inzien, het oppervlakkig beschouwen) in eenen neteligen toestand bevinden; want zoo de geldleeningen de volkrijkheid, den landbouw, en de handwerken, zonder ophouden doen afneemen; waar zal het dan eindelijk heen, daar de jaarlijksche interesten blijven duuren, en een bestendig bezwaar maaken voor de natie, het welk niet weggenomen kan worden, dan door 't aflossen van kapitaalen: en hoe komt men aan dat aflossen? Het Engelsch bewind heeft zich geyleid, dat de oost- en west-indische bezittingen, daar toe gelegenheid zouden verschaffen: maar het heeft zich door de onzekerheid en wisselvalligheid, aan welke alle menschelijke uitzigten bloot staan, bedroogen gevonden: het heeft zich in de noodzaakelijkheid bevonden, om, jaar op jaar, de schuld van 't Rijk te vermeerderen. Het eenigste, dat men 'er op zeggen kan, is, dat Frankrijk en Spanje, en zelfs de Noord-Amerikaanen, zich op gelijke wijze verarmd hebben. Doch deze troost

zet geen krachten bij: waren wij buiten het geschil gebleeven, onze betrekkelijke magt, zoude, hoe magteloos wij anders schijnen te weezen, merkelyk tegen dat der oorloogende Moogendheden gereezen zijn. Daar zijn 'er, die gemeend hebben, dat de Vereenigde Staat deszelfs weezenlyk belang niet bevorderd heeft met in den voorgaanden oorlog onzijdig te blijven, en dat dezelve beter zoude gedaan hebben van 'er deel aan te neemen; om dat Engeland, (zoo zij zich laten voorstaan) als dan niet in staat zoude zijn geweest, zijne magt zoo hoog te voeren; en daar door zijne vaart en koophandel, ten kosten van de onzen, zoo merkelyk uit te breiden. Het zijn (zegt men) de hollandsche kapitaalen, en de geduurige geldleeningen door Engeland, ter beurze van Amsterdam gedaan, die zijne magt zoo hoog hebben doen rijzen. Ontbrak aan Engeland dit hulpmiddel, deszelfs magt zoude zich moeten schikken in evenredigheid van zijne volkrijkrykheid en inwendig vermogen. Ofschoon die redeneering wel doet zien, dat het beter ware geweest, dat de Engelschen bij ons geen geld vonden, om hunne magt zoo hoog te voeren, en het zekerlyk te wenschen ware, dat we onze gelden bij ons konden besteedden, in de plaats van 'er de vreemden mede in staat te stellen, ons van onze winningen te berooven, schijnt het echter niet uitgemaakt te zijn, dat we beter zouden gedaan hebben deel in den oorlog te neemen, dan onzijdig te blijven. Het zoude vermoedelyk genoeg geweest zijn, dat we geld aan 't vermeerderen van eene land- en zeemagt besteed hadden, om ons in een geduchten staat te stellen, schaden en verliezen voor te komen, en uit de dwaasheid van die geenen, die op krijg belust zijn, voordeel te trekken.

HET is wel waar, dat, wanneer twee magtige volken lang en hardnekkig tegen elkander onoorloogen, het, volgens de aanmerking van den Heer DE MONTESQUIEU, niet altijd voorzigtig gedacht is, dat men het stilzittende kan aanzien, vermits de overwinnaar het 'er zeer zelden bij laat, en meestentijds zijne wapenen al verder en verder brengt, het welk voornaamelijk van een krijg-zuchtig volk, en dat zijn roem in 't oorlogen stelt, te wachten is. De Romeinen hadden naauwelijks de Karthagers te ondergebracht, of zij keerden hunne wapenen tegen andere volken. (a)

DE oorlogen, welken maar al te dikwijls tus-schen Frankrijk en Engeland hervat worden, slee-pen 'er gemeenelijk hunne bondgenooten mede in. Die twee Mogendheden kunnen zekerlijk aange-merkt worden, als twee magtige volken, welken mal-kanderen een langduurigen en hardnekkigen oorlog aan-doen, want hunne vredes verdragen kunnen eerder voor verdragen van bestand dan van vrede gehou-den worden. Men zoude derhalven, volgens de grondregels van den Heer DE MONTESQUIEU, kun-nen vraagen, of de Vereenigde Staat in die oorlo-gen een stille aanschouwer moet blijven? Wij zou-den meenen van ja, wanneer zulks ons volgens de Tractaaten vrij stond; en dat wij in dit stil aanzien zouden moeten blijven, tot wij uit de overmagt van het een of 't ander dier beide volken gevaar voor ons zouden zien oprijzen, om naderhand niet de prooi van den overwinnaar te worden.

MEN zal mij mogelijk beschuldigen, dat ik onzen Staat in eene al hooge plaats onder de Mogendhe-den stelle, wanneer ik vermeen, dat dezelve, inge-valle onze land- en zeemagt in den laatsten voor-gaan-

(a) *De la Grandeur des Romains & de leur decadence.*

gaanden en in dezen oorlog tusfchen Frankrijk en Engeland tijdig in een geduchten ftaat waren gebragt geweest, gelijk het door H. K. Hoogheid, Mevrouw de Prinfesse Gouvernante, hoogl. mem., door den Raad van Staaten, en door den Heere Prinfe van Oranje, onzen tegenwoordigen Stadhouder is aangeraaden geworden (a), niet alleen onze vaart en koophandel buiten aanftoot be- waard, zijne onzijdigheid gehandhaafd, maar tef- fens nog als fcheidfman den vrede zoude heb- ben kunnen bewerken. Dan gefteid, dat 'er voor ons Gemeenebest niets anders overblijft dan deel aan den oorlog te neemen, wie zal vooraf kun- nen bepaalen, wat zijde hetzelve zal moeten kie- zen, daar de betrekkingen van godsdienst, het be- lang van de fcheepvaart en koophandel, het wel- weezen der Manufactuuren en Fabrieken, de ze- kerheid van onze oost- en west- indifche bezittin- gen, de neigingen der Vorften, de gefteidheid der uitheemsche Hoven, de gelden welken de onzen overal uitftaan hebben, en duizend omftandighe- den, welke in dezen of geenen tijd plaats kunnen hebben, als zoo veele verfchillende beweegoorzaa- ken zijn, welke, afzonderlijk-werkende, ons tot tegenftrijdige verkiezingen doen neigen, en wel- ke toch allen tot een-punt, tot eene werking moe- ten gebragt worden: waarom ik het in een particu- lier voor te vermetel houde van deswege iets voor- af te willen bepaalen. In een gefchtil tusfchen En- geland en Frankrijk, zal deze of geene meerder tot het een of ander dier twee rijken overhellen, naar maate dat het een of 't ander begrip op hem werkt, of naar het belang, het welk hij in 't een of 't an- der ftelt; doch, daar het belang van eene handel-
drij:

(a) REINIËR VERTJAARTS *Brieven.*

drijvende Mogendheid voornaamelijk gelegen is in het onderhouden van vriendschap met alle anderen, en het aan een particulier niet gegeven is, om eene genoegzaame onderrichting en kennis van zaaken te hebben, vermeen ik, dat men niet alleen best doet, maar dat men zelfs verplicht is, om aan de Hooge Overheid te laten oordeelen en besluiten, wat voor de Republiek het raadzaamste en het veiligste is. Behalven de belangen van koophandel en scheepvaart, die ons moeten doen wenschen, dat noch Engeland, noch Frankrijk te magtig, of te min magtig worden, zoo strekken de kapitaalen, welken wij bij die volken uitstaan hebben, nog tot eene reden, om niet te verlangen, dat eene dezer twee Mogendheden te magteloos worde. Wat hebben de ingezetenen niet bij hunne uitgezette penningen in Saxon, Silesien, en elders verlooren, en wie verzekert hen, dat zij, wanneer andere Mogendheden door den nood geperst worden, buiten verlies zullen blijven?

GEEN Mogendheid is 'er ooit geweest, ten minste voor zoo veel ons bekend is, wier staatsgesteldheid op zulke gronden van billijkheid, rust en vrede gebouwd, en te gelijk minder geschikt is om de andere Mogendheden stof tot argwaan en ongenoegen te geeven, dan de Vereenigde Staat. Onze Republiek aast op geene vermeerdering of vergrooting van landen; zij verlangt alleen om in 't bezit te blijven van 't geen zij heeft. Geene wisfelingen van erffenissen of opvolgingen, welke zoenigmaal aanleiding tot oorlog onder de Vorsten geeven, kunnen bij haar opkomen. Dit is een voordeel, 't welk zij heeft boven alle Mogendheden; deze, niets van haar te vreezen hebbende, moeten daar door natuurlijk eerder genegen zijn tot haar behoud dan tot haaren ondergang; en daarom ook eer-

eerder genegen om met haar in eene goede verstandhouding dan in onmin te weezen. Onze scheepvaart en koophandel zijn de eenigste voorwerpen, welke bij haar najver kunnen wekken; doch die najver, hoe zeer die ons meer of min krenken kan, schijnt niet van dien aart te zijn, dat wij 'er het verval van onzen Staat uit te duchten zouden hebben, indien wij van onze zijde de oude gronden van onze welvaart en voorspoed niet verlaaten, ik meen de vlijt, de werkzaamheid, de spaarzaamheid, de goede trouw, en alle die middelen, welken ik te vooren als oorzaaken van de opkomst, voortgang, en bloei van onze scheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken, beschreeven hebbe.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

Beschouwing van de inwendige gesteltenis van den Vereenigden Staat, met betrekking tot de Scheepvaart, Koophandel, Fabrieken en Trafieken.

WANNEER men let op den aart van onze vaart en koophandel, mitsgaders op de oorzaaken, welke tot hun verval of vermindering gestrekt hebben, zoo zoude men zich eerder moeten verwonderen, dat 'er nog bij ons zoo veel van overgebleeven is, dan dat wij 'er zoo veel van verlooren hebben. De oorzaaken, welke onze vaart en koophandel nog voor verder verval behoed hebben, schijnen gesteld te moeten worden in de ligging van de Republiek, van (a) welken wij te voren gesproken hebben, in den werkzaamen ijver, welke, over

(a) D. III. bladz. I. en volg.

't geheel genomen, nog staande is gebleeven; in de neiging om door een gevoegelijk bestaan niet alleen den kost te winnen, maar wat op te leggen en na te laten; in het spaarzaam overleg in 't behandelen van zaaken, en vooral in 't onderhouden van 't geen men heeft; in onze regeeringsvorm, en de zachtheid der regeeringe omtrent de inwzetenen; in de Vrijheid van Godsdienst, en eene burgerlijke vrijheid, door welke ieder bij het zijne bewaard word, zonder vrees van door een eigendunkelijk gezag van zijn staat, beroep, of goed ontzet, of in het beschikken over zijne tijdelijke goederen gehinderd te worden. Wanneer ik spreek van *zuinigheid* en *spaarzaamheid*, bedoel ik geen afkeer voor een behoorlijk gebruik van 't geen men bezit, naar maate van de tijdelijke vermogens, met welken de Voorzienigheid den eenen mensch meêr den anderen minder gezegend heeft; ik versta door die woorden het genoegen van 't geen men heeft lang te hebben, te gebruiken en te bewaaren; het tegengestelde van 't geen men *mode* noemt. Onze Voorouders plagten het zich tot eere te rekenen, en men vindt nog onder hun nageslacht afkomelingen, die het zich tot eere rekenen van te kunnen zeggen; die kas, die kopjens en bakjens, dat tafelgoed, die stoelen zijn nog van mijn Groot-moeder: men schaamde zich niet, oud huisraad te hebben, maar men schaamde zich, alle dagen wat nieuws te moeten hebben, om dat het een blijk was, dat men de hand niet hield aan 't geen men had. De vreemden hebben meest allen het gebrek, dat zij hun goed in eens afdraagen, en weinig de hand houden aan 't geen zij hebben. Als men daaromtrent den hollandschen aart wil zien, moet men op de dorpen gaan, en zich in dorp-schuiten bevinden. Daar zal men de overblijfsels van het geen ik door

zuinigheid en spaarzaam overleg in stuk zoo wel van vaart en koophandel als van andere neeringen en handteeringen beteken, vinden: wij werken in 't algemeen met minder volk, wij laten minder verlooren gaan, wij houden beter de hand aan 't geenwe gebruiken, wij werken langer op een dag, en meer dagen ter weeke, wij vergenoegen ons met minder winsten dan uitheemsche volken; dit alles geeft ons boven hen een merkelyk voordeel, en brengt veel toe, om onze middelen van bestaan niet geheel en al te verliezen. Deze hollandsche geaartheid kan verflappen en verdwijnen, maar niet ontnomen worden. Gelyk dezelve gestrekt heeft tot den bloei, en voorts tot standhouding van onze scheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken, zoo kan dezelve ook, wanneer die niet verzwakt, maar versterkt word, grootelyks tot derzelve wederopbeuring strekken. Bij de oorzaaken, welke in vroeger tijden dezelve aangewakkerd en staande gehouden hebben, zijn 'er nieuwe gekomen, die hunnen val vertraagd hebben, naamlyk het aanleggen der Colonien, van welken wij te vooren gewag gemaakt hebben, en onze oost- en west-indische bezittingen. (a) Deze nieuwe voorwerpen van vaart en koophandel hebben in deze eeuw gedeeltelyk de afbreuk, welke wij in andere takken van koophandel geleeden hebben, goed gemaakt.

MAAR het geen wel het meeste heeft toegebracht, om onzen koophandel in stand te houden, is, dat wij ons, zedert langen tijd, tot kasfiers van Europa gemaakt hebben. Het is niet te gelooven wat 'er uit het altijd gereed liggend geld of crediet voor alle kooplieden van Europa, zonder de Engelschen zelve uit te zonderen, alle jaaren in onzen
koop-

(a) D. II. bl. 156. en volg. ib. bl. 83. en volg. D. III. bl. 347. en volg.

koophandel omgaat: de laage interest van het geld, welke maakt, dat onze kooplieden winnen, wanneer de vreemden verliezen, doet 'er ook oneindig veel toe. Dit is wederom een voordeel, dat ons niet, dan door 't misbruik, van welk ik hier boven gesproken heb (a), ontnomen kan worden.

Wij hebben te vooren uitvoerig gesproken van den schadelijken invloed der belastingen op al het geen; wat tot den koophandel betrekking heeft: wij zullen 'er enkelijk bij voegen, dat de inkomende en uitgaande rechten; in den jaare 1686, in verpachting gegeven zijnde; (b) het stipt heffen derzelve; daar door voortgebragt; den gantschen koophandel van ons land met een zwaaren slag gedreigd heeft; vermits de kooplieden verkoozen; om onder eene geleende vlag te vaaren, gelijk wij aangetekend vinden in de *Negotiatiën* van d'Avaux. Dewijl het nu zeker is, dat de koophandel bij ons niet bestaan kan met de lasten die 'er op liggen; en dat men, om dien zoo veel mogelijk te behouden, oogluiking op het sluiken moet gebruiken; schijnt het raadzaamer de lasten te verminderen, en daar door de gelijkheid onder de kooplieden in dit opzigte te herstellen; dan een hulpmiddel te doen dauren, dat aan minder gemoedelijken boven naauwer gezetten een schadelijk voordeel geeft.

Z. D. H. Prins Willem de IV. glor. ged. heeft, alles overwoogen zijnde; het verminderen der belastingen als iet hoognoodigs aanbevolen, en daar zijn ook van tijd tot tijd door de Hooge Overheid verminderingen toegestaan. En, voor zoo verre de vraag zoude betreffen, wat best is: of de heffing der lasten in 't geheel te veranderen, en tot

ver-

(a) Zie bladz. 112 en volg. 288 en volg. van dit Deel.

(b) Zie d'AVAUX *Negotiations*. Tom. VI.

vermindering te brengen, of wel die vermindering van tijd tot tijd te doen, naar maate, dat de omftandigheden het zullen vereifchen? dit is iet dat ik niet op mij zal neemen te beantwoorden. Ik acht het gevoegelijker het voorftel van den Doorluchtigen Vorst hier woordelijk te plaatfen; het zelve luidt aldus:

„ **UIT** het geene dus verte op het subject van
 „ onfe generale Commercie verhandelt is, foo ver-
 „ trouwt men buiten eenige contradictie te moo-
 „ gen ftellen, dat de regten en lasten moeten ver-
 „ mindert en verligt worden.

„ **HIER** uit koomen dan gevolgiijk te proflueeren, de twee volgende vraagen.

1. „ **OP** welke Goederen deefe vermindering en
 „ ontlasting voornamentlijk vallen moet, en
 „ welke regels daar omtrent in agt genoomen
 „ behoorden te worden?

2. „ **WAAR** in defelve moet bestaan, of in wat
 „ proportie defelve moet ingerigt worden?

„ **ONTRENT** deeerfte vraag, op welke Goederen
 „ de vermindering of ontlasting van 's Lands Reg-
 „ ten voornaamentlijk behoorden te vallen, heeft
 „ men geremarqueert, dat daar van behoorde te
 „ jouisfeeren, voornaamentlijk alle vreemde Goe-
 „ deren, dewelke niet alleen in ons Land maar ook
 „ bij Vreemden getrokken en geconfumeert wor-
 „ den; want fullen onfe Kooplieden in ftaat ge-
 „ ftelt worden om neevens haare Nabuuren buiten
 „ 's Lands te kunnen markten, foo moet het trans-
 „ port en de verhandeling over, en in deefe Lan-
 „ den, foo faciel en onkostelijk, als eenigfints mo-
 „ gelijk is, gemaakt worden.

„ **ONDER** deefe Goederen behoorden de voorrang
 „ te hebben alle eerfte materien, dewelke tot onfe
 „ Fabricquen, Manufacturen, Handwerken, &c.

• die-

„ dienen , als meede de ingredienten , dewelke tot
 „ de gedagte Fabriquen , Manufacturen en Hand-
 „ werken gerequireert worden.

„ By deefe schikking werden de belangen van on-
 „ se Fabriquen , Manufacturen en Handwerken op
 „ een gelijke voet als de generaale Commercie bevor-
 „ dert , en formeeren derhalven geen fujet van con-
 „ testatie tuschen soogenaamde strydende belangen.

„ M E N behoorde insgelijks van de gedagte ont-
 „ lastingen te laten jouisfeeren alle vreemde Waa-
 „ ren en Koopmanschappen , dewelke alhier bin-
 „ nen koomende , geforteert , geschift , en daar na
 „ wederom na buiten gefonden worden ; deselve
 „ geeven aanleiding om de industrie van den Han-
 „ delaar te doen werken , en indien het gevoeg-
 „ lijk was , om bij dit Articul te enumerereen de
 „ voordeelen , dewelke door deefe forteeringen
 „ aan de Commercie worden toegebracht , selfs
 „ onder de subsisteerende drukkende lasten , sou-
 „ men bevinden dat het verloop van onse Com-
 „ mercie nog eenigfints door deselve is gearresteert
 „ geworden ; maar wanneer men buiten 's Lands
 „ daar meede op toelegt , soo als men reeds begint
 „ te ondervinden , soo sal het te laat zyn , sulks
 „ daar na te willen hinderen.

„ M E N kan ook van deefe faveuren niet exclu-
 „ deeren , sonder præjuditie aan de generaale Com-
 „ mercie te doen , soodaanige Goederen , dewelke
 „ sonder hier verwerkt of geforteert te worden ,
 „ in natura wederom na buiten gaan , alsoo deefe
 „ Goederen aan den Koopman aanleiding geeven ,
 „ om daar van by overvloedige gewassen alhier
 „ Magazynen op te regten.

„ D E voordeelen hier uit spruitende , en dewel-
 „ ke alleen relatie hebben tot den Koophandel ,
 „ zyn deefe :

„ DAT wanneer in het vervolg eenige schaarsheid ontstaat, den Vreemdeling deese Waaren by ons tot minder prys kan inkoopē, als ter Plaatsē van desselfs Product; sonder te spreken van veele andere voordeelen, dewelke daar uit voor deese Landen proflueeren; en geconfideert de largesse van Penningen, die hier meer als elders te vinden zyn, en de laage interesfen in comparatie van andere Landen tot deesen Handel contribueeren, mag men sig van de gedesidereerde ontlastingen veel succes belooven.

„ M E N soude eindelijk moeten reflexie neemen op vreemde Goederen, dewelke wel niet nadeelig zyn aan onse Fabriquen, en egter om dat deselve principaal binnen 's Lands geconsumeert worden, wel by het inkoomen eenige Regten soude kunnen betaalen, om het gemis der Admiraliteiten soo klein als moogelijk te maaken.

„ T E N opsigte van de tweede vraag, hoe verre deselve op deese Goederen gaan moet, kan men in weinig woorden elucideeren, met alleen daar ontrent te remarqueeren, dat hoe meer deselve ontlast kunnen worden, hoe grooter het succes van de ontlasting zyn moet.

„ N A dus eenige principes geëtablisfeert te hebben, ontrent de Goederen dewelke van een Porto franco in- en uitgaande behoorden te jouisfeeren, soo sal men kunnen overgaan tot de soodanige, welkers invoer de belangen van onse meergedagte Fabriquen, Manufactuuren, Handwerken, 's Lands Producten, Colonien en Vischeryen benadeelen.

„ M E N besluit ontrent alle deese laatstgenoemde Goederen, dat deselve by het inkoomen behoorden niet alleen belast te blyven, maar in soo verre als deselve strekken tot luxe, en dus

voer-

„overtollig, als meede tot gebruik, en dus na-
 „deelig voor de boovengenoemde Fabricquen,
 „Manufacturen, &c. soo swaar behoorden belast
 „te werden als doenlijk is, daar ontrent egter in
 „het oog houdende onse Tractaaten, als meede
 „dat men door al te swaare belastingen te leg-
 „gen, niet vervalt in de difficulteiten, waar van
 „de Lyst van het jaar 1725 veele exempels uitlee-
 „leevert, dewelke dit effect geforteert hebben,
 „dat men by de Collegien ter Admiraliteit meer-
 „der sou geheft en ontfangen hebben als men min-
 „der gevraagd had, een omftandigheid dewelke
 „selfs tot correctie van derselver revenuen meede
 „behoorde in gedagten gehouden te worden.”

DE Schrijver van het fransche werk, het welk
 ik mij eerst voorgesteld had slechts na te volgen,
 en 't welk ik in 't behandelen daar toe al te gebrek-
 kig gevonden heb, meent, dat het geen in deze Ver-
 handeling, gevoegd bij de *Propositie* van Z. D. Hoog-
 heid gl. g., gezegd word ten aanzien van *sortee-
 ringen en magazijnen* meer toepasfelijk zoude zijn
 op den *ouden* dan op den *tegenwoordigen staat* van
 onzen koophandel: hij merkt daar op aan (a), dat
 oudstijds onze kooplieden magazijnen aanleiden,
 en vervolgens hunne koopmanschappen in foorten
 naar buiten 's lands voerden; en dat deze wijze van
 in Europa handel te drijven eertijds veel toegebracht
 heeft, om onzen handel te doen bloeien; dat 'er
 slechts weinige spooren van deze wijze van den han-
 del te drijven bij ons, gelijk ook bij de uitheemschen,
 overgebleeven zijn; dat, indien deze wijze van den
 handel te drijven op den ouden voet konde gebracht
 worden, zulks onzen handel in deszelfs ouden luister
 zoude herstellen; maar dat, buiten den hinderpaal,
 die

(a) *Richesse de la Hollande*. Tom. II. p. 221.

die uit de al te zwaare belastingen ontstaat, dezelve onmogelijk word door de meerdere bedreevenheid der vreemden in zaaken van koophandel, en 't geen bij hen in gebruik is. Waarop hij in eene korte beschrijving treedt van 't geen de Franschen *Asfortiment* noemen. Hij zoude waarschijnlijk zich de moeite niet gegeven hebben van deze aanmerking te maaken, indien hij geweeten had, dat het woord *sorteeren* en *sorteering*, in de voorgeselde Verhandeling voorkomende, in een geheel anderen zin, dan het woord *Asfortiment*, (voor het welke wij gemeenlijk zeggen *Asfortimenten*,) betekend, daar gebruikt worden, gelijk het ieder een ligt kan zien.

Tot het geen daar van in de voorzeide Verhandeling gezegd word, doet het 'er niet toe, of 'er tegenwoordig geen andere kooplieden geasforteerde magazijnen onderhouden, dan die in drogeryen doen, en die uitsluiters zijn; of men eertijds het meeste deel der laadingen, welken men verzond, van verschillende goederen maakte, naar maate van de plaats, naar welke die geschikt waren; of wij toen alle verzendingen, en alle laadingen voor onze eigen rekening deeden; of wij 'er zelve eigenaars en verkoopers van waren, en daar uit oneindige voordeelen trokken; of de kooplieden hunne bespiegelingen over eene groote verscheidenheid van voorwerpen uitbreidden; of zij zich niet bloot stelden, om hunne koopmanschappen al te gemeen te maaken door een al te grooten overvloed ter plaats van derzelyver bestemming; of zij daardoor des te gemakkelijker en spoediger konden verkoopen; of zij hunne waaren, volgens hunnen laadbrief op monsters en, om zoo te spreken, aan boord verkochten; of zij buiten 's lands comptoiren opgericht en magazijnen aangelegd hadden, zorg droegen dezelyen wel te

voor-

voorzien, en of de laadingen naar de berichten, welken deze Comptoiren gaven, bij ons aangelegd, en verzendingen gedaan, uitgesteld of verhaast worden; of deze wijze van handel te drijven thans niet meer in gebruik is dan in den westindischen en levantschen handel; of de reden daarvan is, om dat de europeische kooplieden geleerd hebben te hunnent magazijnen te houden van alle de waaren, die op die plaatsen noodig zijn; en of hunne mededinging ons het voordeel hunner geforteerde laadingen heeft doen verliezen; of de buitenlandsche kooplieden last gegeven hebben, om in Holland inkoop te doen naar het geen op de plaatsen, waar zij woonden of in hunne magazijnen noodig was; of onze schepen niet meer zijn gelaaden geworden bij forteering voor rekening onzer kooplieden, maar bij bevrachting voor rekening der buitenlandsche kooplieden; en of op dusdanig eene wijze een groot gedeelte van onzen koophandel in vrachthuur en in *commisfie*-handel is veranderd; en of thans deze twee laatste takken, op welkers behoud het tegenwoordig aankomt, veel minder weegen: dit alles, zeg ik, doet niets tot het geen in de gedachte Verhandeling ter aangetoogen plaats te leezen staat; en in welken gesproken word van zekere waaren van 's lands rechten te ontlasten, en onder dezelyen gesteld worden zulken, die hier *geforteerd*, dat is in *soorten* verdeeld worden, en zulken, die niet worden geforteed. Derhalven komt hier de aanmerking omtrent het maaken van *Asfortimenten* tot verzending niet te pas.

Wij hebben aangemerkt, dat de kracht van onzen koophandel bestaat in het haalen en brengen van koopmanschappen van en tot anderen volken, *omme ende wederomme*. Weinig zal het tot dien koophandel doen, of de goederen uit vreemde lan-

den ontbooden worden, en dezelve wederom naar elders verzonden worden, door een en denzelfden man, dan of die geen, welke dezelve laat komen, wacht, datze hem, te Amsterdam, bij voorbeeld, door een Commisfionair afgekocht worden, of door iemand, die dezelve voor eigen rekening koopt en verzendt: de groote zaak is, dat 'er altijd goederen gereed voor handen liggen, om aan de vraag te voldoen, en, gelijk de kooplieden spreken, geen *neen* of *niet* te verkoopen.

HET aanleggen van voorraad, en het opslaan van goederen kan niet gelijkelijk omtrent alle koopmanschappen plaats hebben. Hoe zal, bij voorbeeld, een hollandsch koopman in Frankrijk inkoopden doen, het zij van fransche, 't zij van west-indifche waaren, om dezelve bij ons op te slaan en vervolgens naar Hamburg, Bremen enz. te slijten, terwijl hij weet, dat de hamburgfche en breemsche kooplieden diezelfde waaren ontbieden of kunnen ontbieden? Deze gaan te werk op eene plaatselijke kennis van het geene het Noorden vertiert, en noodig heeft: zij krijgen die spoediger en gewisser dan wij, en liggen daarom veel voor. Zij liggen nog voor, om dat zij in dien handel aan minder kosten onderworpen zijn. Wij liggen op gelijke wijze achter ten aanzien van de kooplieden van alle andere plaatsfen. Ons blijft maar een middel over, om in hunne speculatiën deel te neemen: hetzelve bestaat in het waarneemen van eene zeer laage markt, en in den tijd af te wachten, dat 'er rijzing komt. Dit vereischt veel oplettendheid en doorzigt. De moeielijkheid, om dien tijd te treffen, en de kosten, tot het opslaan en bergen der goederen vereischt, zijn twee hinderpaalen, die de onzen beletten, om van sommige waaren eenen genoegzaamen voorraad te houden. Dit schijnt ook

ook de reden te zijn, waarom 'er fomwijl bij ons gebrek aan fransche en west-indische waaren is geweest, terwijl die in overvloed, en tot maatiger prijs, te Hamburg gevonden, en van daar ontbooden werden. Dit nadeel voor onzen koophandel is niet weg te neemen, dan door eene vermindering van de kosten op het opslaan, bergen, en vervoeren, of door iet, waarin de koophandel op een andere wijze te gemoet gekomen word. Geschiedde dit, of wierd de koophandel door eene andere wijze gesteld op een voet, dat wij met andere koopsteden omtrent de kosten gelijk zouden staan, de onzen zouden zich waarschijnlijk meer op speculatie en eigen koophandel toeleggen, en voor een gedeelte de oude wijze van handel te drijven weder opvatten. Zij zouden magazijnen van waaren aanleggen, zoo om dezelve daar in gereedheid te hebben, als zij door buitenlanders gevraagd werden, als om dezelve naar buiten 'slands te verzenden; 't welk, gevoegd bij de toezendingen der buitenlanderden, den overvloed bij ons zoude doen heerschen, en de markt van Holland wederom de markt van geheel Europa maaken, 't welk den eersten stap tot het verlevendigen van onzen koophandel zoude kunnen maaken.

Om daar toe aanleiding te geeven, zijn 'er drie Plans in de meergedagte Verhandeling, gevoegd bij de *Propositie* van Z. D. H. Prins Willem de IV. gl. ged., voorgesteld.

„ HET eerste bestaat in een vrije *Transit* voor
 „ alle Waaren en Koopmanschappen, dienende tot
 „ de generaale Commertie, onder deese precautie,
 „ dat de Goederen, hier te Lande ingevoerd wer-
 „ dende, aanstonds souden moeten geplombeert
 „ worden, en in deselve Kisten, Pakken, Baalen
 „ geslooten blyven, ten tyd toe die wederom bui-
 ten

„ ten de Republicq stonden versonden te worden.
 „ HET tweede Plan soude weesen, *een considera-*
 „ *bele verandering en vermindering in het Placaat en*
 „ *Lyst van 1725.* Deese vermindering soude moe-
 „ ten gaan over de meeste Articulen, dog wel in-
 „ sonderheid op die Goederen, welke de meeste
 „ invloed hebben op de generaale Commercie en
 „ Navigatie.

„ HET derde Plan soude zyn, *een generaal Porto*
 „ *Franco*; in welk geval men egter soude goedvinden,
 „ dat de Lastgelden foodanig souden moeten verhoogt
 „ worden, dat daar door aan het gemis der Admi-
 „ raliteits Collegien soude werden gesuppleert.

OMTRENT het eerste Plan is 'er aangemerkt, dat, hoe zeer hetzelfde weezenlijk het gereedste middel zoude zyn, om den koophandel van 't geen denzelven het zwaarste drukt, te ontlasten, de voorzorg nochtans, welke gebruikt zoude dienen te worden, om verzekerd te zyn van de betaaling der lasten op het geen in 't land zoude blijven, aan al te veele zwarigheden zoude bloot staan. Men brengt daar toe bij, dat het zeer zeldzaam gebeurt, dat ingevoerde waaren buiten 'slands gaan in dezelfde kisten, baalen of vaten, en in denzelfden vorm, waarin men die heeft ontvangen. Bijna alle de koopmanschappen moeten in beter staat gebragt of in de magazijnen bewerkt worden; men moet de baalen en de vaten dikwijls openen, om 'er monsters uit te neemen; deze en diergelijke noodwendigheden schijnen niet te kunnen bestaan met de voorzorg, welke tot een vrij *Transit* vereischt zoude worden.

OP het tweede Plan heeft men aangemerkt, dat in den toestand, waarin onze koophandel zich bevindt met betrekking tot dien van Europa, deze onbepaalde vermindering, slechts weinig of geen
 nut

nut zoude doen; dat onze koophandel een gantschen vrijdom, zoo bij den in- als uitvoer noodig heeft, vermits de ondervinding geleerd heeft, dat, hoe zeer de inkomende en uitgaande rechten nooit volgens de lijst betaald worden, en de opgaaf van de waarde der koopmanschappen verre beneden de wezenlijke waarde der goederen geschiedt, wij echter tegen de vreemden niet hebben kunnen markten.

OP het derde heeft men aangemerkt: 1. Dat men geen acht schijnt geslagen te hebben, dat de nationaale industrie opwakkering vereischt, en dat om die reden de vreemde manufactuuren aan eenige belasting onderworpen moeten zijn: voorts dat het gemis der inkomsten van de Admiraliteiten bezwaarlijk door eenig ander middel goed gemaakt zoude kunnen worden.

MEN vindt in de voorgemelde Verhandeling een vierde Plan, aldus voorgesteld:

„ HET vierde middel, dat dan alhier geproponeert word, als een Plan, bequaam om de Commercie van de Republicq niet alleen te preferveeren van een verder verloop, maar zelfs om deselve wederom te doen herleeven en uitbreiden, is een *gelimiteert Porto Franco*.

„ HET selve bestaat in een verdeeling van de Waaren en Koopmanschappen tot seekere Classen of Lysten, volgens welke sommige Goederen van een Porto franco souden jouïsseeren; andere Goederen, die daar van geëxcipeert worden, souden bij den invoer seekere regten moeten betaalen, dog wanneer sommige van deese laatste Goederen gedestineert zyn om weederom buiten 's Lands vervoert te worden, souden deselve of van een drawbak moeten gadeeren, of anders transito passeeren.

„ ALS men dit Plan nader sal overweegen, sal
„ men

„ men bevinden, dat het de meeste overeenkomst
 „ heeft met de tegenwoordige staat van de Repu-
 „ blicq, en met de actueele constitutie van onsen
 „ Koophandel; met de natuur en eigenschap van
 „ onse Commercie, met de actueele situatie van
 „ den Koophandel van geheel Europa, en met die
 „ generaale gronden en principes, welke hier booven
 „ zyn voorafgegaan; dat men nog booven dit
 „ alles, met relatie tot deese en geene particuliere
 „ Goederen, nog eenige bysondere consideratien
 „ in agt genomen heeft.

„ VOLGENS dit Plan word dan geoordeeld in
 „ de eerste plaats, dat alle die Goederen;
 „ welke gerapporteert zyn tot de Lyst ge-
 A. „ qusteert met de Letter A. souden moeten
 „ jouïsseeren van een generaal Porto franco;
 „ dat deselve souden moeten bevryt zyn van
 „ alle inkomende Regten, hoe genaamt; of
 „ hoe gering deseve souden moogen zyn.

„ MET deese restrictie egter, dat alle deese Goe-
 „ deren by het inkoomen de visitatie van de Com-
 „ missen, en andere daar toe gepreponeerde Per-
 „ soonen subject souden moeten weesen, deselve
 „ souden onderheevig moeten zyn, om aangehaald
 „ en geconfisqueert te worden, indien men onder
 „ het faveur van deese vrye Goederen, andere on-
 „ vrye soude tragten in te voeren, om daar door
 „ 's Lands geregtigheid te verkorten, welke fraude
 „ consteerende, de vrye en onvrye Goederen con-
 „ fiscabel souden moeten zyn.

„ ALS men deese eerste Lyst met attentie sal
 „ gelieven te examineeren, sal men bevinden, dat
 „ men in den opstel van dien, in het generaal
 „ voor oogen heeft gehad die generaale gronden,
 „ welke hier booven zyn ter needergesteld; sulks
 „ in het detail te willen probeeren, en de applica-
 „ tie

„ tie van ieder Articul te willen aantoonen, tot
 „ gemelde principes, met byvoeginge van alle de
 „ reedenen voor en tegen, fou aan dit werk een
 „ verdrietige uitgebreidheid geeven, die men in
 „ een propositie van deese natuur vermeent te moe-
 „ ten eviteeren.

„ **I**N de tweede plaats, worden onder een twee-
 „ de Classe gebragt alle de andere Goederen,
 B. „ gespecificeert onder de Lyst genoteert B.,
 „ welke Goederen by den invoer in de Re-
 „ publicq seekere Regten souden gehouden
 „ weesen te betaalen.

„ **I**NSONDERHEID soude op deese tweede Lyst
 „ een breede commentarium kunnen gerequireert
 „ worden, om daar in te detailleeren, om welke
 „ reedenen en oorsaaken de differente Goederen, die
 „ daar op vermeld staan, niet hooger nog lager zyn
 „ gesteld geworden, maar om dit werk niet te seer
 „ te extendeeren, sal men thans daar niet op bly-
 „ ven staan, maar in het generaal sal men remar-
 „ queeren, dat in den opstel van deese Lyst behal-
 „ ven het interest van de Admiraliteiten, soo heeft
 „ men in het oog gehouden, dat door den invoer
 „ van sommige Goederen geen nadeel soude wer-
 „ den toegebragt aan onse Manufacturen, Hand-
 „ werken en Lands Producten, welkers interest
 „ in deesen in oppositie soude weesen, met het
 „ geen de generale Commercie komt te vereisfchen.

„ **M**EN heeft dan gemeent, alle die Goederen
 „ by den invoer in de Republicq in dier voegen te
 „ moeten beswaaren, dat deselve geen nadeel kon-
 „ den toebrengen aan het debiet van de onse binnen
 „ den omtrek van de Republicq.

„ **A**LLE deese Regten souden moeten geheeven
 „ worden op den selven voet en wyze, en door
 „ deselve Personen, als die tot nu toe zyn ontfan-

„ gen

„ gen geworden, met dat onderscheid alleen, dat
 „ den ophief in het toekomende op een eenpari-
 „ gen voet moest geschieden, en met de uiterste
 „ severiteit geprocedeert teegen de Fraudateurs.

„ MAAR hier doet sig eene swaarigheid op, wel-
 „ ke de uiterste attentie meriteert en daarom op
 „ de eene of andere wyze sal moeten opgeheeven
 „ worden.

„ DIE Goederen, welke om voorgemelde re-
 „ denen in de Republicq niet behoorden ingevoerd
 „ te kunnen worden, als onder betaaling van see-
 „ kere Regten, sullen gevolglijk in geen grooter
 „ quantiteit ingebracht worden als gerequireert sal
 „ worden tot het gebruik en consumptie van de
 „ Inwoonders van de Republicq, en dienvolgende
 „ sal volgens deese propositie de generale Markt
 „ en het Magazyn van die Goederen sig in deese
 „ Landen niet kunnen nederfetten, nog ook niet
 „ over deese Landen gesonden worden, gelijk dit
 „ egter ten hoogsten te desidereeren soude zyn, en
 „ ons groot oogmerk moet weesen?

„ OM aan deese swaarigheid soo veel mogelijk te
 „ gemoet te koomen, heeft men twee differente
 „ middelen bedagt, die men soo kort mogelijk sal
 „ voordraagen.

„ HET eerste middel fou bestaan in een *Draw-*
 „ *back*, ten opsigte van sommige van die Goede-
 „ ren, die hier gebragt zyn op de Lyst gemerkt B.
 „ en welke occasie geeven tot de soo evengemelde
 „ objectie.

„ DIT middel moet op de volgende wyze ver-
 „ staan worden:

„ DEN Aangeever van die Goederen fou tee-
 „ gens de betaaling van de inkomende Regten,
 „ by het inkoomen uit Zee een Recepisse ontfan-
 „ gen, op welke Recepisse aan den Houder resti-

„ tutie van het voorschreeve inkomend Regt sou
 „ verleent worden, inits by Certificatie van de
 „ Commiffen doende blyken, dat defelve Goederen
 „ of andere inlandfche van defelve foort by wee-
 „ gen van plaatsvulling na buiten waaren gevoert.
 „ HET gevolg daar van foudc zyn, dat aan de
 „ eene kant den invoer van die vreemde Goederen
 „ vry en onverhinderd foudc moogen gefchieden,
 „ dat den Koopman altoos Meefter foudc weefen
 „ van fijne Waaren, de Kiffen, Pakken, Kaffen
 „ foudc moogen openbreeken, zyn industrie en
 „ kundigheid ontrent de forteeringen kunnen oeffe-
 „ nen, fonder daar door aan het vertier van onfe
 „ eigene Goederen binnen 's Lands te benaadeelen;
 „ dat aan de andere kant onfe eige Goederen,
 „ Koopmanschappen en Manufacturen, wanneer
 „ buiten de Republicq fouden gevoerd worden,
 „ het faveur en beneficie fouden genieten van de
 „ voorschreeve Recepiffen, en van de daar op be-
 „ taalde Regten, en dat de vreemde Goederen al-
 „ hier eenige tyd geleegen hebbende, door mid-
 „ del van voorschreeve Recepiffen, wederom vry
 „ en fonder eenigfints belaft te zyn fouden moeten
 „ werden uitgevoert, alfoo by weegen van Draw-
 „ back volkoomen reftitutie foudc gedaan worden
 „ van de betaalde Regten.

„ DEESE propositie, hoe ingenieus en hoe plau-
 „ fibel defelve mag voorkoomen, is aan verfcheide
 „ fwaarigheeden onderworpen, die men alhier niet
 „ fal ophaalen, maar die feer befwaarlijk voor te
 „ koomen fouden zyn; en foudc men moogelijk
 „ daar door de deur openfetten aan een meenigte
 „ fraudes, ten uiterften verderflijk voor onfe
 „ Manufacturen, Handwerken, Colonien, &c.
 „ ten minften is het feeker, dat niets bequaamer
 „ is, om fulks te doen vreesen, dan wanneer men

IV. DEEL. Aa , 2gt

„ agt geeft op de onnoemelijke kosten, die 'er in
 „ Engeland gedaan worden om de fraudes te preve-
 „ nieeren, ten opzigte van die Goederen, welke
 „ van een Drawback jouiffeeren, en welke nog
 „ veel befwaarlijker voor te koomen soude zyn in
 „ een Land, geconstitueert als het onse

„ DIT laat egter niet na, dat deselve nader
 „ meriteert overwoogen te worden.

„ DE tweede propositie is een *Transit* te accor-
 „ deeren, ten opzigte van die Goederen, waar
 „ van men het Transport over deese Landen moest
 „ soeken te favoriseeren, sonder egter daar door
 „ aan onse eigene Manufacturen en Goederen te
 „ prejudicieeren, welk Transit plaats soude moe-
 „ ten hebben onder foodanige precautien als gesta-
 „ tueert zyn by voorgaande Ordonnantien en Pla-
 „ caaten, en foodanige ampliatiën, als na vereisch
 „ van saaken noodig gevonden sal werden, waar
 „ omtrent men sig refereert aan het Project, aan
 „ het einde van deese verhandeling geannecteert.

„ MET deese precautien meent men, dat de frau-
 „ des souden kunnen voorgekoomen werden, en dat
 „ foodanige Goederen souden kunnen inkoomen son-
 „ der ietwes behoeven te betaalen voor de inkoomen-
 „ de Regten, en dat deselve meede sonder vreesse
 „ van fraude, door en over ons Land souden kun-
 „ nen passeeren, sonder het minste nadeel voor on-
 „ se Fabricquen, Handwerken, Colonien, Com-
 „ pagnien, Visscheryen, &c.

„ HOE het daar meede gesteld mag zyn, het
 „ waare ten hoogste wenschelyk, dat eene van de
 „ twee voorgeslaage propositiën konde practicabel
 „ ge naakt worden, om de passagie over deese Lan-
 „ den te behouden van die Goederen, waar van
 „ reeds in de Lyft sub B. gesprooken is.

„ MOET meede volgens dit Plan van redres vast-

„ ge-

„ gesteld worden, dat alle die Goederen welke by
 „ voorgaande Ordonnantien en Placaaten, het zy
 „ by het inkoomen het zy by het uitgaan, verbood-
 „ den zyn geworden, dat die alsnog by continua-
 „ tie op deselve wyse souden verboden blyven.
 „ De reedenen die bewoogen hebben om deese ver-
 „ booden te doen emanieren, alsnog subsisteeren-
 „ de, soo is 'er geen reeden waarom daar omtrent
 „ eenige verandering soude gemaakt werden.
 „ DE Goederen die onder deese Classe behoo-
 „ ren zyn vervat in de Lyft gequoteert met de
 „ Letter C. ”

ALLE, die aan 't roer van een Staat gezeten zyn
 geweest, hebben bij ondervinding geleerd, dat
 zwaare belastingen gelegenheid tot sluikerijen gee-
 ven, en dat de voorzorgen, om dezelve te belet-
 ten, het verstand der sluikeren scherpen, en alle da-
 gen nieuwe middelen van sluiken doen uitvinden.
 Het eenigste middel, het welk dan voor de staat-
 kunde, als een regel van staat, schijnt over te blij-
 ven, is den koophandel zoo weinig te bezwaaren,
 dat het sluiken zoo veel voordeels niet geeft, dat
 men door den lust bekroopen worde, om 'er de kans
 van te waagen. Daar zullen, 't is waar, altijd slui-
 kers zyn; 't zal niet gemakkelijk vallen den smaak
 van sluiken te doen ophouden. Maar het zal voor
 eerst genoeg zyn, dat de winst van 't sluiken aan de
 sluikers zoo veel voordeels niet geeve van 'er door
 in 't bezit van den koophandel te geraaken en 'er
 anderen van te ontzetten; dat men geen belang
 meer hebbe, om den ophef der rechten in verschei-
 den steden en gewesten, teffens op een ongelijken
 voet te doen, en om, ter begunstiging van den koop-
 handel of om dien tot zich te trekken, het sluiken
 door de vingers te zien.

HET vrijstellen van zekere koopmanschappen

van alle lasten , en het maatigen derzelven op de koopmanschappen , welke 'er aan onderhevig zouden blijven , zoude zekerlijk het sluiken doen verminderen , want de ondervinding leert ook , dat , hoe matiger de lasten zijn , hoe minder 'er geflooken word .

DE sluikerijen kunnen niet geschieden dan door omwegen , of door omkooping : wanneer de lasten niet drukkende genoeg zijn , om voordeel te geeven boven de kosten die men tot het omkopen , of tot de omwegen , moet maaken , heeft men geen sluikers te vreezen ; en hoe gering ook de inkomende en uitgaande rechten zouden gesteld worden , 'slands inkomsten zouden 'er meerder van genieten dan nu : niet alleen , om dat de vermeerdering van het haalen en brengen omme en de wederomme de bron dier inkomsten zoude vermeerderen ; maar om dat alle de penningen , welke thans aan het volk , 't welk tegen het sluiken te pas komt , worden betaald , en met welken andere foorten van menschen de hand gevuld word , in 'slands kasse zouden komen ; en de koophandel ontlast zoude worden van 't onderhouden van eene menigte van menschen , die thans zoo wel een bezwaar voor den koophandel maaken , als de lasten zelve . De koophandel zoude dan aan 'slands schatkist met meerder gemak opbrengen , het geen nu met veel omflags en moeite tot het sluiken betaald word . Moet men lang in beraad staan , om zich verzekerd te houden , dat het eerste de voorkeur verdient ? men zal 'er te minder over aarzelen , als men in aanmerking neemt , dat , niet tegenstaande de sluikerijen , en de oogluiking , welke in het heffen der lasten gebruikt is , en door welken de koophandel , zoo men algemeen gelooft , nog eenigermaate bij ons is staande gebleeven , dezelve niet te min van tijd tot tijd is afgenomen , en gevolgelijk nog meerder zal moeten verminderen ,

indien men bij denzelfden voet, om dien staande te houden, moet blijven. Een klaar bewijs, zoo 't ons toeschijnt, dat het sluiken, als een hulpmiddel voor 't bestaan van den koophandel beschouwd, niet krachtig genoeg is, om denzelven voor een volflagen ondergang te behoeden.

UIT eene algemeene ontheffing of vermindering van lasten, zoo als die in de bovengemelde Verhandeling word voorgedraagen, zoude nog een ander voordeel voortvloeien, 't welk vergeefsch van het sluiken, hoe verre dat gaan moge, te verwachten is; naamelijk dat de vreemdelingen, daar van onderricht zijnde, ook daar door aangemoedigd zouden worden, om bij ons hunne markt te maaken. De tegenwoordige lijst van inkomende en uitgaande rechten schrikt hen van onzen handel af: de nieuwe zouden hen tot denzelven aanlokken. De eerste werkt niet anders ten hunnen aanzien uit, dan dat zij binnen 's lands gelegenheid tot eene heimelijke rooverij geeft, waarvan zij geen kennis hebben. De sluikers hebben alleen het genot der sluikerijen, vermits hun de rechten in rekening gebragt worden. Dit niet meer kunnende geschieden, zouden zij natuurlijk aangemoedigd worden, om hunne correspondentie hier te vestigen, daar zij buiten dat zoo veele voordeelen vinden; en eene ruimer keuze zouden krijgen, om zich van deze of geene comptoiren te bedienen, nademaal daar door de schadelijke ongelijkheid tusschen kooplieden, die ruimer of nauwer van geweeten omtrent het sluiken zijn, weggenomen zoude worden. Deze gevolgen zouden mij, onder anderen, het algemeen verligten van den koophandel doen verkieszen, boven de bijzondere gunsten, welken van tijd tot tijd aan den koophandel omtrent de belastingen worden toegestaan.

HET bedwingen en beteugelen van 't sluiken zoude mitsdien daarom minder zwaarigheid ontmoeten dan in de voorgemelde Verhandeling schijnt geoordeeld te worden. Meer zwaarigheid schijnt 'er gelegen in het geen ten aanzien van den rechtsdwang aangemerkt word: want daar omtrent staat men zoo stijf op zijn recht, dat deze zwaarigheid mogelijk wel alleen genoeg is, om alle plans ter weeringe van sluikerijen aan eene zijde te stellen; en zonder dat evenwel moet men op geen *redes* denken.

VOOR 't overige behoeft men onzen Landaart slechts in hunnen trek tot alles wat *Negotie* en *Navigatie* is, in hunne nijverheid en bekwaamheid, om die te oefenen, in hunne zuinigheid, en spaarzaam overleg, die zich over alles uitstrekken, en in de gelegenheden om den overvloed van hun geld in omloop te brengen, niet te hinderen en te belemmeren; en men kan zich verzekerd houden, dat, indien wij in den handel en in de scheepvaart van Europa onze voorige voordeelen niet weder bekomen, wij 'er ten minste een groot gedeelte van herwinnen zullen. Het eerste en 't voornaamste middel tot derzelver opbeuring is dan het wegneemen van 't geen dezelve hindert, en belemmert, volgens het geen door Z. D. H. Prins Willem den IV. is voorgedraagen. Uit de Resolutie van hun Ed. groot Mog. van den 28 September 1753. (a) blijkt, dat de Heeren Staaten van Holland en West-Friesland erkennen, dat de commercie vervallen is; en dat tot herstelling derzelve geen andere hulpmiddelen kunnen worden be-
 raamd, dan eene ontlasting of vermindering van die lasten; dat men, reeds in den jaare 1740. is bedagt
 ge-

(a) Bijlaage. C.

geweest om een *Porto Franco* op te richten; dat men niet te min altijd geoordeeld heeft, „ dat ook „ niet uit het oog moest worden verlooren, hoe „ de Collegien ter Admiraliteit in staat te houden, en „ dat mede attentie behoorde te worden gemaakt „ om de Fabrieken en Producten deezer Landen, soo „ omtrent de versending, als voornaamlijk ten opzich- „ te van derselver consumptie binnen 's Lands, door „ de ontlasting of vermindering der Regten niet te „ benadeelen, maar om in tegendeel deselve, zoo veel „ doenlijk, te beneficeeren.”

UIT dezelve Resolutie ziet men, „ dat hun Ed. „ Gr. Mogendheden de zwaarigheden, welke zich „ in het uitvoeren van het voorschreeven Project „ zouden kunnen opdoen, niet buiten rijpe over- „ weeging hebben gelaaten, maar des niet te min „ begreepen hebben, dat voor den tijd van zeven „ jaaren zoude behooren te worden gearresteerd „ het Concept-Placaat en Lijste op den ophef der „ middelen te water, mitsgaders de Ordonnantie „ op het *Transitoir* en Reglement op de meeting „ der schepen, aan het einde dier Resolutie geïn- „ fereerd sub Num. 1. en te gelijk vast gesteld, „ dat met den aanvang van het zesde jaar zoude „ begonnen worden met te deliberereen over de „ continuatie of discontinuatie van dien”.

DE redenen, welke verhinderd hebben, dat de proef van het voors. Project niet is genomen, zijn, voor zoo veel wij weten, onbekend: mogelijk hebben hun Ed. Gr. Mogendheden bij Hoogstderzelve Bondgenooten geen genoegzaame gereedheid om 'er in te treden gevonden. Daar zijn op hetzelfde nog eenige bedenkingen gemaakt, welke wij kortelijk zullen aanvoeren.

HET doelwit van een gelimiteerd *Porto Franco*, zoude (zegt men) behelzen eene geheele onthef-

fing van lasten nopens alle koopmanschappen, welke ingevoerd worden, om wederom uitgevoerd te worden; maar zoude het wel dienstig zijn om die juist in twee lijsten of clasfen te vervatten, „ volgens welke sommige goederen van een Porto „ Franco zouden jouiffeeren, andere goederen, die „ daar van geëxcipieerd worden, bij den invoer „ zekere regten zouden moeten betalen, doch „ wanneer sommige van deeze laatste goederen „ destineerd zijn om wederom buiten 's lands „ voerd te worden, dezelve of van een *Drawbak* „ zouden moeten gaudéeren, of anders *transito* „ pasfeeren? ”

Het middel van de *Drawbak* zoude daarin bestaan, „ dat de aangeever van de goederen tegens „ de betaaling van de inkomende regten, bij het „ inkoomen uit zee een *Recepisse* ontfangen zoude, „ op welke *Recepisse* aan den houder restitutie „ van het voors. inkomend regt zou verleend worden, mits bij certificatie van de *Commisen* doende blijken, dat dezelve goederen of inlandfche „ van dezelve foort, bij wege van plaatsvulling, „ na buiten waren gevoerd; ” doch dit schijnt, in de uitvoering of *praktijk* aan onoverkomelijke zwaarigheden onderworpen, om dat men te gelijk zorg moet draagen, dat 'er aan de rechten der *Admiraliteiten* niet te kort worde gedaan. Volgens de verdeeling van de voorgeselde *Lijst* zoude het gedeelte der koopmanschappen, in de eerste classe begreepen, 't welk niet weder uitgevoerd, maar in het land blijft, om binnen 's lands te worden verteerd, even zoo wel vrij zijn als 't geen wederom uitgevoerd word; en dit schijnt eene vermindering van inkomsten voor de *Admiraliteiten* te maaken, die aan 't oogmerk niet voldoet, om dat 'er geen meerder reden is, om dit gedeelte der koopmanschap-

schappen , 't welk binnen 's lands gefleeten word, van de betaalde rechten te ontheffen, dan die, welke tot de tweede clasfe behooren, en welke aan geene rechten onderhevig zijn, dan alleenlijk voor dat gedeelte, het welk binnen 's lands gefleeten word, dewijl men de betaalde rechten, bij den uitvoer van het geene buiten 's lands verzonden word, te rug krijgt. Hier tegen ſtaat aan te merken, 1. dat de vrijdom der rechten op ſtoffen, die tot de fabrieken en manufactuuren dienen, wel eene vermindering van inkomsten voor de Admiraliteiten maaken, maar niet voor het land; aangezien het toeneemen der manufactuuren en fabrieken dit verlies van inkomsten moet vergoeden: 2. dat de andere goederen, welke in het land blijven, en gebruikt, verbezigt; of verteerd worden, aan andere belastingen kunnen worden onderworpen; 3. dat 'er geene ſchikking is uit te denken, tegen welke niet de een of andere onvolledigheid zal kunnen worden opgebracht.

DE tweede clasfe van koopmanſchappen, voor welke men een *Drawbak* zoude ſteilen, zoude (zegt men) in de uitvoering aan zeer laſtige belemmeringen voor den handel onderhevig zijn. De magazijnen worden aangelegd of door buitenlandsche kooplieden, of door inlandschen: in beide gevallen moeten onze kooplieden de inkomende rechten verſchieten, 't zij voor hunne eigen rekening, 't zij voor den *Committent*. Geſchiedt het voor hunne eigen rekening, zoo betaalen zij een kapitaal, van 't welk zij geen winst trekken tot dat diezelfde goederen worden uitgevoerd, het welk het goed duurder maakt, om dat de koopman het renteloos uitſchot van zijn geld, bij den koopprijs van 't goed moet ſtellen; waar bij nog komt de onzekerheid, wanneer hij gelegenheid zal krijgen, om het

kwijt te raaken. Indien de koopmanschappen voor rekening van buitenlanders zijn opgeslagen, dan vereischt de *Drawbak* kosten, welken hen van het herwaards zenden van goederen moeten afschrikken. Hier bij komt nog eene andere zwaarigheid. Een koopman verkoopt meest bij partijen, en het gebeurt zelden, dat hij zijn magazijn in eens ledig maakt; en dezelfde goederen buiten 's lands zendt. Hij verkoopt door Maakelaars, bij meer of mindere gedeelten. Wat gebruik zal hij in die gevallen van zijne Receptise maaken? Hier tegen kan men voorhouden, dat, offchoon de *Drawbak* mogte onderhevig zijn aan die zwaarigheden, welke daar voorgesteld worden, dezelve dan echter zich slechts bepaalen tot die gevallen, tot welken zij betrekkelijk gemaakt worden; en dat men dan nog in die gevallen van geen erger natuur zoude zijn. De redeneering waarmede men die zwaarigheden voordraagt, komt weezenlijk hier op neder: de *Drawbak* zoude haar vrucht niet hebben in zekere gevallen, daarom is dit middel niet aan te neemen. De zaken blijvende op den voet, dat de inkomende rechten betaald worden, blijft dan de koopman niet in allen gevalle onderworpen aan de zwaarigheden, welke hier voorgedraagen zijn; en zal het derhalven niet al bereids een voordeel zijn, dat die zwaarigheden alleen plaats zullen hebben in sommige gevallen, en dat dezelve slechts in die gevallen het genot van een *Drawbak* zouden verhinderen? De ondervinding zoude daar bij in 't vervolg iet aan de hand kunnen geeven, om alle die zwaarigheden of te verminderen, of uit den weg te ruimen.

NIEMAND zal in twijfel trekken, of een *Porto Franco*, geschikt naar eene lijst van inkomende en uitgaande rechten, waarin de koopmanschappen

ver-

verdeeld worden in twee clasfen, ten aanzien der eerste clasfe, een groot voordeel aan den koophandel zal toebrengen, vermits de waaren van deze clasfe geheel en al vrij zouden zijn. Men moet mede erkennen, dat 'er ook een voordeel voor die der tweede clasfe in ligt, dewijl de goederen, welke daarin zijn begreepen, eenen vrijdom van inkomende en uitgaande rechten door het invoeren van de *Drawbak* zouden genieten. De voordeelen, aan den koophandel in de eerste clasfe vergund, schijnen, 't is waar, grooter te zijn, dan het belang des handels vordert, om dat een gedeelte der waaren, welke binnen 's lands worden gefleeten, daar door ook den vrijdom geniet, het welk ten aanzien van de goederen in de tweede clasfe vervat, schijnt te vervallen, om dat het den kooplieden dikwijls onmogelijk zoude zijn, om 'er het genot van te hebben. Alles zoude derhalven moeten nederkomen op het uitvinden van middelen, om den last, die in sommige gevallen het genot van den *Drawbak* verzellen kan, geheel of gedeeltelijk te verhelpen; en daar toe word in overweeging gegeven, of men, bij het aanneemen van het ontwerp van een *Porto Franco*, de koopmanschappen niet in vier clasfen of lijsten zoude kunnen verdeelen, van welke de eerste zoude behelzen de koopmanschappen, welke niet zouden mogen ingevoerd worden.

DE tweede zoodaanige goederen, welke slechts doortrekken zonder die bij naame te noemen, en welke vrij zouden zijn.

DE derde alle ruuwe en ongewerkte stoffen, nuttig of nodig voor de manufactuuren, kunsten en handwerken, welke insgelijks geheel vrij zouden zijn.

DE laatste lijst zoude alle andere soorten van koopmanschappen behelzen, die van alle inkomende en
uit.

uitgaande rechten vrij zouden zijn, en van welken die uitgeslooten zouden worden, welke geschikt zouden zijn, om binnen 's lands teworden gesleeten, en welke goederen bij de nieuwe lijst, even als bij de oude, op een hooger of laager *taux* zouden kunnen worden gesteld, na dat zulks met het belang der inlandsche manufactuuren, kunsten en ambachten zoude mogen overeenkomen.

DE eerste lijst schijnt aan geene zwaarigheid onderhevig te kunnen zijn, alzoó dezelve maar weinige artikelen zoude bevatten, en 'er altijd middel zoude zijn, om het verbod te doen opheffen, indien men begreep, dat het een of ander daar van ontslagen zoude dienen te worden. De lijst der verboden waaren, onder de Letter C. bij de gedachte verhandeling voorkomende, bevat mede *alle geverfde manufactuuren, hoe genaamt, ten zy by Drawbak of Transit*. Men zoude zwaarigheid vinden, om 'er die onder te stellen, vermits men daar door den invoer van alle stoffen en zelf van geverwde lijnwaa ten van buitenlandsche manufactuuren volstrekt zoude verbieden. Want tegenwoordig, daar alle natien zich zoo wel op het verwen als op het manufactu reeren toegelegd hebben, gebeurt het zelden, zoo het al eens gebeurt, dat zij haare stoffen of lijnwaa ten naar Holland zenden om geverwd te worden. Dit verbod zoude nog boven dien aan de vreemde Mogendheden aanleiding kunnen geeven om represalia te gebruiken, en ons langs dien weg meer na deel te doen dan wij door 't verbod voordeels ge nooten zouden hebben. Wij hebben te vooren ge zien, welk eene twist 'er tusfchen ons en de Engel schen over het handhaaven onzer verwerijen is gereezen (a). Al wat bij ons door dwang gezocht word

(a) I. D. bl. 357. en volg.

word, zal nimmer baaten. Wie eenigzins in den handel van Duitschland, Frankrijk en Engeland er-vaaren is, weet, dat Italië en Duitschland, ju-weelen, ijzerwerk en andere sijne koopmanschap-pen uit Frankrijk en Engeland trekken, en dat men Holland vermijdt, om de rechten, die op het ver-voeren dezer koopmanschappen loopen, ten aan-zien van welken men den weg over Holland zou-de verkiezen, als de spoedigste en beste koop zijnde, indien 'er een vrije doortocht werd ver-gund. Offchoon deze waaren juist geen grooten tak onzes koophandels uitleveren, maaken zij 'er echter een gedeelte van dat niet te verachten is: men zou 'er ten minste de kosten van doorvaart, vracht- en commissie-loonen bij winnen.

DE derde lijst zoude dienen, om de manufactu-uren, trafieken, kunsten, en handwerken te gemoet te komen: men zoude echter begrijpen, dat de ruuwe suikeren en ruuwe tabak 'er niet op zouden dienen gebragt te worden.

DE vierde lijst schijnt, op het eerste aanzien, aan eene menigte zwaarigheden onderhevig te moe-ten zijn, om dat het altijd zwaar zal vallen de noodige inkomsten der Admiraliteiten, en het belang van den koophandel te gelijk te bevorderen. De groote zaak, daar 't hier op aan komt, bestaat dan daarin, dat men den Admiraliteits Collegien de rechten op de goederen, welke binnen 's lands wor-den gesleeten, doe genieten, en de sluikerijen voorkome, zonder den handel te veel te belem-meren.

DE kooplieden zullen, zoo 't ons voorkomt, het voor geen last rekenen, naauwkeurige aan-geeving van alle goederen, welke zoo voor hunne eigen rekening, als voor die van anderen, wor-den ingevoerd, te doen. Deze aangeevingen of
op-

opgaaven zijn in gebruik, en het zal hun niet onaangenaam vallen van ontflaagen te zijn om bij die opgaave iets te betaalen. Na deze opgaaf zouden de kooplieden de vrijheid moeten hebben, om hunne koopmanschappen in hunne pakhuizen te doen brengen, onder eenen inflagbrief op borgtocht, of *acquit à caution*, zoo als de Franschen het noemen, welke ter verzekering zoude strekken, dat de rechten van al het geen daarna, door verkoop tot binnenlandsch vertier, daarvan zoude worden besteed, betaald zouden worden.

DEZE koopmanschappen dus onder een inflagbrief, onder borgtocht, in het pakhuis opgeslagen, buitens 's lands wordende verzonden, zoude dezelve koopman daarvan opgaaf bij den uitvoer moeten doen, en vervolgens zijnen *acquit à caution* daar van ontlast krijgen.

ALLE die goederen of een gedeelte derzelve verkoopende, zoude hij ze niet moeten kunnen afleveren, dan op een *duplicaat* van een *acquit à caution*, inhoudende de verkochte hoeveelheid, het welk hem de koper levert, of op een *duplicaat* van een quitantie van de betaalde rechten, welke hem door den koper overgegeeven word, ten overstaan van een Commies, welke die quitantie verscheurt, ten einde dezelve niet ándermaal zoude kunnen worden gebruikt, en wanneer hij de geheele partij, in zijn *acquit à caution* vervat, heeft verkocht, verantwoordt hij denzelfen met het vertoonen der *duplicaten* van de *acquits à caution* door de koopers overgenomen, en deze moeten denzelfden weg volgen, tot dat de goederen worden uitgevoerd; en de laatste kooplieden, welke op het comptoir *acquits à caution* hebben genomen, zouden verantwoordelijk blijven voor de rechten, tot dat zij daarvan zouden worden ont-

ontlast, door het ontslag, welk hun op hunne quantien bij den uitvoer gegeven zoude worden.

WEL is waar, dat deze omflag, om zulke briefjens van *acquit à caution* te neemen, en wederom over te doen, met alles wat daar toe door den verkooper en kooper in acht genomen zoude dienen te worden, het werk op een Comptoir wat zoude vermeerderen; maar, behalven dat dit werk, wanneer men 'ereens aan gewend zoude zijn, minder moeite zoude geeven dan men zich wel zoude verbeelden, zoo schijnt hetzelfde zoo sterk opgewoogen te worden door het voordeel, het welk de koophandel, door den vrijdom, die 'er het gevolg van zoude zijn, 'er door zoude genieten, dat dit meerdere werk of die meerdere omflag ligt te draagen zoude zijn. Het misbruik, 't welk met deze *acquits à caution* gemaakt zoude kunnen worden, zoude meer moeite kosten. Kooplieden, bij voorbeeld, die alleen waaren koopen voor een binnenlandsch vertier, of winkeliers, zouden ligtlijk, door het neemen van *acquits à caution*, daar zij nimmer ontslag op zouden verlangen, het betaalen der rechten kunnen ontduiken; en, om hen hier toe te noodzaaken, of de rechten te doen betaalen, of ze te straffen, zoude men zich in zeer langdraadige, zeer kostbaare, zeer moeilijke, en dikwijls zeer nuttelooze onderzoeken moeten inwikkelen. Misschien heeft deze zwaarigheid, welke door verschillende redenen, te vinden in onze staatsgesteltenis, niet weinig vermeerderd word, bij die geenen, welken over de verbetering van onzen koophandel gedagt en gearbeid hebben, zoo zwaar gewoogen, dat zij van 't middel zelf hebben afgezien. Mogelijk ook zoude het gebruik van de *acquits à caution* meer hindernis geeven dan de geen, welke op dit middel is gevallen, zich verbeeld heeft. Wat 'er van zij, wij vinden

ons niet in staat om het te befliften, en laaten het aan kundiger over.

DE ongerafineerde fuikeren, bij voorbeeld, maaken een groot vertier binnen 's lands. Zij ftrekken mede tot een voornaam voorwerp van in- en uitvoer. De koophandel vereifcht, buiten tegenfpraak, dat deze waar vrij mag worden in- en- uitgevoerd. Maar zoude het, om den handel met die vrijheid te begunftigen, billijk zijn de Admiraliteiten te berooven van rechten, welke gaan over het vertier van eene waar, die binnen 's lands fterk getrokken is? Het vertier van zuiker, zelfs ongerafineerde, is oncindig. Het zoude derhalven billijk zijn, dat de Admiraliteiten de rechten op de fuiker, welke binnen 's lands word gefleeten, behielden, en men zoude daar toe eenige voorzieningen moeten doen. Maar zoude het volflagen ongerijmd zijn, dat men, bij voorbeeld, op de binnenlandsche confumtie van fuiker binnen de Provinciën eene belasting ten behoeve der Admiraliteiten leide? Is het juist noodzaakelijk, dat de inkomsten der Admiraliteiten bepaald worden op inkomende en uitgaande rechten. Wanneer de waaren, aan binnenlandsche confumtie onderhevig, van in- en- uitgaande rechten ontheven worden, kan men zich voorftellen, dat menze in de huifhouding beter koop zal kunnen verkrijgen, en derhalven kan het geen bezwaar zijn, dat men 'er iet jaarlijks voor opbrengt, gerekend na den omflag van een huifhouden. Mogelijk zoude daar door eene ligte belasting op de confumtie meer opbrengen, dan men 'er door alle oplettenheid en waakzaamheid op het invorderen der rechten zoude afhaalen.

'ER is een tijd geweest, dat de Hollandfche fuikerrafinaderijen gantsch Europa van gerafineerde fuiker voorzagen. Allengskens zijn 'er in de

de meeste landen en Staaten suiker-rafinaderijen opgericht, welke de onzen hebben doen vervallen; dewijl 'er echter nog in weezen zijn, en 'er veel gerafioneerde suiker word ingevoerd, verdient deze fabriek inzonderheid begunstigd te worden door eene ontheffing van lasten, die haar mogelijk den voorrang boven alle de uitheemschen zoude kunnen geeven.

DE tabak moet, voor zoo veel de verzendingen aangaat, vrij zijn, maar, als een voorwerp van binnenlandschen handel beschouwd, behoort die waar met een recht op de *consumptie* te worden belast: de ruwe tabak daar tegen zoude kunnen worden aangezien op den voet van ruwe stoffen, even als die welke tot brouwerijen dienen, en de tabak van buitenlandsche fabriek zoude kunnen worden belast, gelijk de buitenlandsche bieren.

INDIEN een *Porto Franco* aan te veel zwaarigheid onderhevig zoude schijnen te weezen, en dat men 'er daarom van zoude willen afzien, zoude 'er mogelijk niets anders overblijven dan eene vermindering der rechten, tot een of een half ten honderd, zoo als dezelve te Bremen en te Hamburg zijn. Maar deze vermindering zoude aan den eenen kant den koophandel geen genoegzaamen steun verschaffen, om het tegen de vreemden op te haalen, en nog minder, om de inlandsche nijverheid weder te doen herleeven; en aan de andere zijde zouden de Admiraliteiten daar door meerder dan door een *Porto Franco* missen, zonder eenige vergoeding, daar nochtans de navale magt, zoo hoognoodig is, om de scheepvaart en koophandel staande te houden.

WELKE voordeelen een *Porto Franco* aan de scheepvaart en koophandel zoude toebrengeu, dezelveu zouden echter niet toereikende zijn, om hen we-

der op te beuren, indien de vaart en koophandel niet te gelijk ontlast wierden van andere bezwaren, die hen drukken, en van welken wij te voren gesproken hebben. Het *Porto Franco* zoude hun mischien geen grooter ontlasting toebrengen dan zij door 't sluiken genieten, en op dien voet kan het invoeren van een *Porto Franco* eerder aangezien worden als een hulpmiddel tegen het sluiken, dan als een middel om de scheepvaart en koophandel op te beuren; vermits het sluiken *indirect* een *Porto Franco* invoert, of, anders gezegd, met hetzelfde gelijk staat. De Admiraliteiten zouden 'er mogelijk eerder bij winnen dan verliezen, vooral, indien het aanleiding gaf, dat het getal der bedienden verminderd konde worden. De vermindering van 's lands inkomsten, welke men zich voorstelt dat uit het verminderen van zekere lasten noodwendig moet ontstaan, schijnt natuurlijk niet te gedoogen, dat men 'er aan denke, om dat men die beschouwt als een louter verlies, dat door niets vergoed word. Doch men zoude daar tegen dienen te stellen de vermeerdering van bedrijf in den koophandel en scheepvaart, welke daar door de vermindering van inkomsten, aan den eenen kant geleeden, merkelyk aan eene andere zijde zoude goed maaken en opweegen. Stel eens dat het recht van de waag wegens koffi opbrengt duizend guldens, en dat dit recht op de helft gesteld worde; dan zal 'er maar vijfhonderd guldens van komen, uit dezelfde quantiteit koffi, die de waag pasfeert; maar, zoo 'er viermaal zoo veel pasfeert, dan zal dit recht twee duizend guldens opbrengen, en 'er zal geen vermindering maar vermeerdering plaats hebben: dit laatste kan men redelyker wijze verwachten uit hoofde van de voordeelen, welken wij nog in 't stuk van koophandel hebben overgehouden.

Men

Men moet 'er nog bij in acht neemen, dat de lasten, wier vermindering wij hier bedoelen, noodzakelijk dagelijks moeten afneemen. Als men eindelijk het voortkruipend verval des koophandels, den kwijnenden staat van alles wat tot manufactuuren en trafieken behoort, en de behoefte des volks, sedert langen tijd al te zichtbaar toeneemende in de steden, vooral in die, welke geen deel aan den zeehandel hebben, vergelijkt, met het geen wat men van eene aanmoediging, om deze bron van rijkdom en vermogen in ons land te doen herleeven, te wachten heeft, schijnt het, dat men niet moet aarzelen, om tot een stap over te gaan, welke zoo gevaarlijk schijnt; dat men zich slechts bezig moet houden met het overleggen van middelen, om dezelve in het werk te stellen, en het gemis der inkomsten te zoeken op middelen, die minder op de vaart, koophandel, en vooral mede minder op de manufactuuren en fabrieken vallen. Daar is geen land, of het heeft middelen tot zijn bestaan nodig. Die middelen moeten op het volk gevonden worden, ten minsten op den voet als het tegenwoordig met de Rijken en Staaten gesteld is. Die beveiligd en beschermd wil zijn, moet tot het geen daar toe nodig is het zijne toebrengen. Dit geeft aan die geenen, welke aan 't roer van eenen Staat gezeten zijn, twee voorwerpen van bewind, die vrij moeilijk zijn.

1. DE middelen, welke de voorkeur verdienen, om het volk te doen draagen, het geen het draagen moet, of anders gezegt opbrengen, het geen het opbrengen moet.

2. DE wijzen om aan hetzelfde dien last te doen draagen.

WANNEER wij den gemeenen loop van die geenen, aan welken het bestier over dit gedeelte van 't

opperfte gezag word toevertrouwd gade flaat, bevindt men, dat zij enkelijk bedagt zijn op het geen het *meeste* zal opbrengen, op den tijd dat men 'er op denkt, zonder veel op de gevolgen te letten; en ten aanzien van de wijzen schijnt men op de zekerste slechts acht te slaan, zonder de gevoegelijkheid veel in aanmerking te neemen. De uitheemschen echter hebben over dit gebrek meer dan wij te klaagen: nochtans beweert men, dat ten tijde der Pachteren slechts een vierde van 't geen opgebracht werd in 's lands schatkist kwam, en dat 'er tegenwoordig, niet tegenstaande de fluikerijen, welke 'er gepleegd worden, tweemaal meer bij de collecte inkomt, dan onder de Pachters; het welk echter niet genoeg zoude zijn. Want, volgens die rekening, zoude 'er maar de helft van 't geen op 't volk geheven word in 's lands schatkist komen, en de wederhelft aan de onkosten van heffing gaan, dat mij te veel voorkomt, en, zoo ik vertrouw, niet nauwkeurig genoeg is nagegaan. Dat de collecte meerder dan de pachterijen opbrengt, is zeker: en het is ook zeker, dat 'er staande de collecte verscheiden verminderingen van impositien zijn toegestaan, als te zien is uit de volgende Lijst van afgeschafte of *verminderde* Impositien, sedert de afschaffing der Pachten.

1749. 29 Julij. DE Hollandfche Kaas, eens het recht van de waag betaald hebbende, vrij gesteld.
1750. 3 Febr. DE 12 stuiv. wegens den impost op het Zout, van het buitenlandsch tonnenvleesch, afgeschaft.
- 11 — DE Tappers impost op de wijnen afgeschaft.

1750. 12 Maart. DE uitslijters van graanen, voor het geen zij beneden de Haagfche zak uitflaan, van de ronde maat vrij gesteld.
- 7 — DE Taanders van 't vischwant op de lange turf vermindering gegeven.
- 5 — DE wolle, eens betaald hebbende, van 't waagrecht vrij gesteld.
- 16 April. DE Tappers impost op de bieren afgeschafft.
- 6 Mei. DE groote en ijslandsche visfcherij vrij gesteld.
- 26 Junij. DE konst-azijnen van 4 gl. 16 stuiv. tot 3 gl. 12 stuiv. het aam verminderd.
- 5 Sept. DE kaasboeren in het koehouders zout-geld verminderd.
- 4 — DE katoen-drukkers op de turf verminderd.
- 9 Octob. DE Hoekersfchepen en razeilen vrij gesteld.
- 16 Dec. DE linnenbleekers op de zeep geheel vrij gesteld.
DE kleebleekers op de zeep half vrij gesteld.
1751. 1 Febr. DE Hoedemaakers impost op de turf verminderd.
- 18 — VIER vat rabat op het honderd zouts verleend.
- 23 — DE mullen, in den impost op de waag, tot 2 stuiv. 4 penn. de 100 lb verminderd.
- HET gemaakt ijzer vrij gesteld van den impost op de waag.

1751. 23 Febr. G E M A A K T krijt, slecht en bruin rood, en geel oker vrij gesteld.
 F R A N S C H E honig, bij smaltonnen en tierfes verwerkt wordende, vrij gesteld.
- 10 April. G R U T T E R S, vleeshouwers, en bleekers in 't rijtuigen geld, voor hunne chaïfen, gebeneficeerd tot $f 5 : 10 : 0$
- 14 April. D E groote schuiten van de zijkant, die ter haaring vaaren, vrij gesteld.
- 21 April. C H I R U R G I J N S in 't Heeren geld verminderd tot 3 gl.
- 19 Mei. O N D E R M E E S T E R S en Ondermeesteresfen in 't Heerengeld, op 3 gl. gesteld.
- 26 — D E Honig in smaltonnen en tierfes (geen fransche zijnde, die geheel vrij is) in den impost op de waag verminderd.
- 15 — G R O E N L A N D S C H E en Straatdavifche Visfcherij, geheel vrij gesteld.
1752. 12 Jan. D E Roustookers van den impost op de Rogge geheel vrij gesteld. H E T zegel tot het branders gemaal gemitigeerd.
- 26 Aug. D E N wolkammers impost op de zeep tot 7 gulden op de tonne verminderd.
- 7 Dec. D E iersche boter een rabat van 20 per cent verleend.
14. Dec. D E Accorden van de waag ook tot kooplieden geëxtendeerd.

1753. 6 Julij. DE plateel- en tegelbakkers een vermindering van den impost op het brandhout verleend tot 11 stuiv. de vaam.
1754. 12 Febr. HET gerafineerde zout, dat uit de keten aan de buizen in tonnen geleverd word, van de ronde maat vrij gesteld.
1755. 5 April. DE Vingerhoedmakers van den impost op de koolen geheel vrij gesteld.
1759. 26 Octob. DE buitenlandsche brandewijnen, die minder sterk zijn, dan 2-3 voor koopmans goed gedeclareerd.
1761. 8 Dec. DE fijne Biscuit van den verhoogden impost vrij gesteld.
1763. 8 Jan. DE impost van de 12 stuiv. op de tonne warme gezoden zeep veranderd in een belasting van 4 stuiv. op de tonne, en de commercie geheel vrij gesteld. 15 Sept. 1778. prolong.
1764. 11 Sept. DEN potten- en pijpenbakkers vermindering van den impost op het brandhout geaccordeerd, tot 11 stuiv. het vaam.
1765. 2 Jan. DEN Glasblazers vermindering van den impost op de koolen geaccordeerd tot 20 stuiv. het hoed. Zie 20 Mei 1779.
- 1 Julij. DEN Gaarenbleekers vermindering van den impost op de turf geaccordeerd tot de helft.
- 19 Dec. HET ruwe smeer, dat de Kaarsfemakers; de natte huiden, die de

- looiers; en het oud-lood, dat de loodgieters van het werk inslaan, van den impost op de waag vrij gesteld.
1766. 10 Sept. AAN Casas en Comp. een aanzienlijke vermindering van den impost op de inkomende Tabak verleend. Doch dit octrooi is met ultimo Dec. 1770. geëxpireerd.
1768. 4 Febr. DEN zuiker rafinadeurs een korting van 18 perc. in het middel van de waag verleend.
- 30 Sept. DE koornbrandewijnen, die niet sterker zijn dan 8 - 9, voor koopmans goed gedeclareerd.
1769. 11 April. DEN Lijnwaat-bleekers vermindering van den impost op de turf tot de helft geaccordeerd.
- 29 Sept. DEN Olieslagers een vermindering van den impost op de ronde maat van de olie-zaaden geaccordeert, tot 22½ ftuiv. het last.
- 14 Dec. DEN Spinders van inlandsche tabak op 12½ gulden in de consumptie tabak, in plaats van 25 gulden, gesteld.
1770. 5 Julij. DE Hollandsche Hennip in het middel van de waag bevoorrecht, zoo dat dezelve dit middel maar eenmaal onderhevig is.
1771. 16 April. DEN taux van de Koffijhuishouders voor een derde verminderd.
- 5 Sept. DE Keetmeesters vermindering van den impost op de turf verleend, en zij vrij gesteld van de ronde maat, en de zegels
- tot

- tot de zoutbrieven en certifi-
caaten.
1772. 25 Jan. HET hard brood voor commercie
naar Surinamen vrij gesteld.
1773. 10 Maart. DE impost op het rond en plat
zaad, zoo wel voor kooplieden
als olieslaagers, verminderd.
- 19 — DE Pottebakkers, in den impost
op de turf verminderd.
- 13 Nov. DE impost op de turf en koolen
tot de helft verminderd voor
de Brouwers, voor den tijd van
3 jaaren, ingaande den 1 Jan.
1774. & 20 Nov. 1778. en
4 Sept. 1779.
1774. 20 Jan. DE canasfer tabak verminderd
voor den tijd van 5 jaaren, 20
Nov. 1778.
- 22 — DE impost op de turf voor de
Wolle en Lakenverwers op de
helft verminderd, voor 5 jaaren.
- 10 Maart. AAN de Glasblazerij te Haar-
lem vermindering van den
impost op de koolen geaccor-
deerd.
- 19 — DE impost op de turf en koolen
voor de Sterkwater-stookers
en salpeter rafinadeurs vermin-
derd.
- 19 April. DE Remissie aan die van Spijk
gecontinueerd tot het einde van
1780.
- 15 — CONTINUATIE van Remissie aan
die van Asperen en Heukelum,
except van de wijnen.
- 19 — DE Hoedemaakers in den impost

- op de turf en koolen tot de helft verminderd, 20 Nov. 1778.
1774. 26 Mei. AAN Huigelbosch *cum suis* vrijdom verleend van de groove waaren en brandstoffen, voor zekere vuur-machine.
- 14 Julij. DIACONIEHUIS te Slooten vrij gesteld.
- 27 — DE laaken, wolle, grein, gaaren en faaiverwers vermindering nader gereguleerd.
1775. 15 Maart. DER Kerk te Werkendam van de groove waaren en ronde maat vrij gesteld.
- 6 April. DE Ingezetenen te Rietveld en andere Dorpen boven de rouwe Remissie verleent van de beschreeven middelen. En compositie over het gemaal.
- 6 April en 28 Sept. REMISSIE aan die van Vianen en aangeleegen landen voor twee jaaren van het hoornzout- en paarde-geld.
- 13 April. CONTINUATIE van den verminderden impost op de turf bij Ref. 27 Junij 1765. aan de Gaarenbleekers verleend, voor den tijd van 10 jaaren.
- 15 Julij. AAN de Remonstrantsche Kerk en Armen in den Haag vrijdom verleend van de turf.
- 6 Octob. AAN de blaauwe linnen- en ka-toenverwers, de verwers van wollegaaren, kousen, gefabriceerde zijde en andere goede

deren vermindering van den
impost op de turf en koolen
verleend, tot de helft, voor
den tijd van 5 jaaren; geprolon-
geerd 3 Maart 1775.

1775. 6 — AAN de zijdeverwers te Amster-
dam, Edam, en Monnikendam
vermindering van den impost
op de lange turf geaccordeerd
tot de helft.
1776. 3 April. AAN de Zwarte-waalsche Gaffel-
schepen vrijdom, bij restitu-
tie, verleend, voor den tijd
van 6 jaaren.
- 4 — AAN de Pijpenmakers verminde-
ring van den impost op de
koolen verleend tot de helft,
voor den tijd van 6 jaaren.
- 15 Mei. HET waaggeld op de koffi, ko-
mende uit de Colonien, ver-
minderd op 3 stuiv. vrij van
de tiende verhooging.
- 18 — AAN de molens te Hilgersberg
vrijdom verleend voor de ma-
teriaalen.
- 23 Julij. AAN het Diaconie-huis te Loos-
duinen vrijdom verleend.
- 26 — DE vermindering op de turf en
koolen voor de brouwers nog
3 jaaren gecontinueert.
- 25 — AAN de Suikerrafinadeurs, voor
den tijd van twee jaaren, een
premie geaccordeerd van vier
guldens, voor ieder duizend
pond inkomende ruuwe Suike-
ren onder precautien.

1776. 2 Octob. AAN de linnen en kleebleekers; voor den tijd van 6 jaaren vermindering verleend van den impost op de lange turf, tot de helft.
- 3 — DE slechte duitsche tabakken bij den invoer verminderd tot 25 stuivers het vat van 600 lb, en de tiende verhooging.
- 27 Sept. AAN het Koningshofje te Leyden vrijdom verleend van de turf, het gemaal en de bieren.
- 6 Dec. PROLONGATIE van de vermindering op den Ukrainfche Tabak, voor 4 jaaren.
- 7 — PROLONGATIE van den vrijdom op het gemaal voor Suriname, voor 4 jaaren.
1777. 10 Mei. DE Platteel en Tegelbakkers van de helft in 't brandhout verminderd, voor 6 jaaren.
- 10 — AAN die van Asperen en Heukelum prolongatie van de remisfie op de onbeschreeven middelen voor 3 jaaren verleend.
- 10 — AAN die van Vianen c. f. prolongatie voor 2 jaaren van de remisfie op de bouwmiddelen.
- 10 — DEZELFDE prolongatie aan die van Rietveld, en andere Landen boven de rouwe.
- 1 Aug. AAN de zoetwater-stookers vermindering van den impost op de turf en koolen verleend, zoo als aan de fterkwater-stookers.

1777. 4 Octob. DE slechte, Duitsche, enUkrainsche Tabakken , te rekenen op 600 lb ieder vat, pak of ander fust.
1778. 17 Sept. DE Luthersche Diaconie te Weesp vrijdom van 't gemaal.
1779. 20 Aug. DE lijwaatbleekers op de turf twee derden verminderd.
- 23 Dec. DE Brazil Tabak tot 16 ft. de 100 lb verminderd voor 4 jaaren.
- 23 — DE Hongaarsche en Levantsche Tabak verminderd tot 25 stuiv. de 600 lb, voor 4 jaaren.
- 23 — DE Tabakssteelen de helft verminderd, 2 jaaren.
- 1780 3 April. PROLONGATIE voor 4 jaar van de slechte duitsche tabak.
- 11 Mei. PROLONGATIE op de vermindering van de koffi, 3 jaar.
- 4 Nov. AAN de IJzergieterij van Hofman te Rotterdam, voor een tijd van 30 jaaren, de impost op de koolen verminderd.

Zoo dat men zeggen kan, dat het Land, sedert dat de collecte is ingevoerd, aan den eenen kant meerder inkomen geniet, en dat 'er aan de andere zijde minder op de ingezetenen geheven word; het welk alleen aan de wijze van heffen, en het spaarzaam overleg daarin betracht, toegeschreeven moet worden.

TEN aanzien der lasten (om wederom op onze bespiegelingen te komen) schijnt men bepaaldlijk het oog te moeten houden op twee zaaken, welke als eerste of hoofdgronden tot het heffen van lasten kunnen worden aangemerkt.

1. DAT zij niet moeten vallen op zaaken, door welken de bron, waar uit zij voortspruiten, zoude opdroogen.

2. DAT

2. DAT zij op de minst kostbaarste wijze gegeven worden.

MEN behoeft daarin alleen te volgen het spaarzaam overleg, hetwelk iemand in zijne huishouding, of een-koopman in zijn Comptoir, houdt. Al het geen wat klanten en correspondentie doet verliezen moet vermijd of afgeschaft worden; en alle kosten die men spaaren kan, en de huishouding noodeloos bezwaaren, moeten insgelijks vermijd of afgeschaft worden. Door het eerste zal men klanten en correspondentie winnen, en daar door zijne inkomsten vermeerderen, die anders door verloop van neering zullen verminderen; door het tweede zal men in staat blijven, om in het noodige te voorzien. Deze twee gronden van huishoudelijk beleid maaken desgelijks de twee hoofdgronden van 't staatsbestier, met betrekking tot de geldmiddelen en inkomsten van eenen Staat, uit. Men stelle de inwoonders in staat om tegen vreemden te kunnen markten, de neeringen zullen aanwasfen en bloeien; en de inkomsten van den Staat zullen grooter worden. Vergeefsich zal een koopman zeggen, ik heb tot mijn bestaan zoo veel noodig, daarom kan ik die waaren niet beter koop geeven: vergeefsich zal ook iemand mij zeggen, de Staat heeft zoo veel noodig, daarom moeten 'er deze en geene lasten ingevoerd en verhoogd worden. Zoo ras als die lasten vallen op zaaken, die de neeringen moeten doen verloop, en door een noodzakelijk gevolg, de inkomsten van den Staat berooven van de bronnen, waar uit dezelve moeten voortspruiten, komt de reden, welke men voorgeeft, niet te pas, om dat dezelve strijdt met het doelwit, waar toe zij gebezigd word. Naauwelijks is het te gelooven, welk een nadeel het heffen van den veertigsten penning, op schepen, en trafiek-huizen, aan de scheepvaart, de

de fabrieken en trafieken toebrenge. Men zal 'er zich eenig denkbeeld van kunnen maaken, wanneer men overweegt, welke kapitaalen 'er noodig zijn tot de brouwerijen, rafinaderijen, verwerijen, papier-olie-zaag- en koorenmolens, tichel-steen- en pannebakkerijen en een oneindig getal van andere gebouwen, nevens de noodwendigheden, die 'er toe vereischt worden. Wanneer de fchepen of vaartuigen, tot de zeevaart gebruikt wordende, en de onroerende goederen tot fabrieken dienende, daar van ontlast wierden, zoude 's lands fchatkist daardoor wel verliezen? en zoude het gemis, het welk dezelve daar door zoude lijden, niet worden vergoed door het toeneemen van die fabrieken en van den fcheepsbouw, in Holland zoo zeer afgenomen? Men verarmt den koopman, fabrikeur, winkelier, en landbouwer niet door het geen men hem *doet betaalen*, maar door het geen men hem *belet te winnen*. Dit kan niet te veel overwoogen worden, en derhalven moet het staatsbestier zich zorgvuldig wachten om iet te doen, wat belet tot winst kan veroorzaaken. Behalven de vermindering van inkomsten, welke 'er de Staat door lijdt, is 'er geen de minste vermindering van neering, in welk een tak van koophandel het zijn moge, of daar ontstaan armen uit voort, die een last voor den Staat en voor den rijkdom maaken. Derhalven hebben de rijken zelven belang dat de belastingen, welke die kwaal voortbrengen, vermijd worden, en dat dezelve op zaaken vallen, die tot pracht en meerder gemak of vermaak van 't leeven dienen.

Eenige amsterdamsche en rotterdamsche kooplieden hebben op het ontwerp van een *Porto Franco*, en de nieuwe lijst van inkomende en uitgaande rechten daar nevens gevoegd, eenige bedenkingen gemaakt, en ter tafel van Hunne Hoog

Mo-

Mogendheden gebragt, uit welken men zien kan, hoe moeielijk het der Regeeringe, in deze zoo wel als in andere zaaken, moet vallen, om het ieder van pas te maaken. Wij hebben die Bedenkingen of Consideratien nevens eenige andere stukken tot dat einde onder de Bijlaagen geplaatst. (a)

DE gronden, op welken men beweert, dat de goederen, van welken in de gemelde Consideratien gesproken word, of vrij, of slechts met eene geringe belasting bezwaard, behoorden te zijn, komen eigenlijk uit op die, welken wij bereids onder 't oog hebben gehad; naamelijk, dat de rechten en het verbod, waar mede de invoer van die goederen zoude bezwaard worden, meer nadeel zouden toebrengen aan den algemeenen handel, dan zij voordeel zouden doen aan de fabrieken: het is ligt te begrijpen. Men heeft zich slechts te herinneren, dat de kracht van onzen koophandel ligt in dien van *oeconomie*; dat is, in het inkoopen van het geen 'er geteeld of gefabriceerd word, om het zelve weder te verkoopen, zonder onderscheid tuschen natien of landen te maaken. De hollandfche koopman beschouwt den gantschen aardbodem, zoo als ik bereids aangemerkt heb, als eene enkele plaats, waarin hij gebruik van zijne nijverheid kan maaken, zonder eenig onderscheid. Alle natien staan hem in dit opzigte even na; hij zoekt haare begeerten te ontdekken, en aan dezelyen te voldoen, met oogmerk om 'er winst uit te haalen. Ten eindē daar in te slaagen, koopt hij van de eene natie, het geen hij weet of meent, dat een andere natie noodig heeft, en neemt 'er eene geringe winst voor zijn moeite en arbeid op. Men plaatse hem daar men wil: ontmoeten zijne bedrijven hinder of belemmering; word hij in de

on-

(a) Zie Bijlaage D.1. 1, 2. en volg.

onmogelijkheid gesteld van beter koop te kunnen verkoopen, dan zij, die 't zelfde pad als hij betreden; dan moet hij tot werkeloosheid vervallen, en voor den koophandel een dood ligchaam worden. Van welke zijde men dus den handel ook beschouwen möge, 't zij ten aanzien der waaren, 't zij ten aanzien der manufactuuren, het zal altijd even waar blijven, dat men onzen koophandel nadeel zal toebrengen, zoo menigmaal men aan denzelfen door verboden of rechten de gelijkheid met zijne mededingers doet verliezen.

DE buitenlandsche manufactuuren benadeelen de binnenlandsche. Dit is zoo: maar zijn zij de oorzaak van het verval der inlandsche manufactuuren? Neen, het is hun laage prijs, en de onmogelijkheid, waarin wij ons bevinden, om dezelve voor dien prijs te fabricceeren. Zal nu die onmogelijkheid tot eene beweegreden kunnen dienen, om nadeel toe te brengen aan den voornaamen grondslag des hollandschen handels, welke, eens te niet loopende, het gantsche gebouw zal doen instorten? Ziet men niet, dat, als men, door verboden en inkomende rechten, den invoer der buitenlandsche manufactuuren, welke even goed en beter koop dan de inlandsche zijn, wil beletten, ten aanzien van de negotie in die manufactuuren, een voordeel aan de vreemden boven ons gegeeven word? Men zoude 'er kunnen bijvoegen, dat men 'er ook het bestaan der ingezetenen door bezwaart: want, indien de ingezetenen zich met twintig guldens aan engelsche manufactuuren kunnen kleeden, waarom zal menze noodzaaken dertig guldens daar toe te besteeden? Dus zullen vooral Regenten en Regentesen van Godshuizen kunnen spreken: doch deze laatste bedenking heeft bij mij minder klem, dan de voorige. Als ik kiezen moest, dan zou-

de ik liever, bij voorbeeld, twee maal zoo veel betaalen ter kleedinge van armen voor inlandsch goed dan voor vreemd, om dat ik begrijpen zoude, dat ik daar door zoo veel minder armen te kleeden zoude hebben, als het meerdere zoude bedraagen; en ik weet niet, of het wel ondienstig zoude zijn, dat 'er een verbod werd gedaan om armen anders dan van inlandsch fabriek te kleeden. In de staatkunde moet men even als in de zedekunde zich niet betrouwen op hulpmiddelen, welke het kwaad niet bij den wortel aantasten. Het verval der fabrieken moet worden toegeschreeven aan de hooge arbeidsloonen. Dit is het kwaad, het welk men moet geneezen; en men moet zich wel wachten van de geneezing te zoeken, door hulpmiddelen, die den wortel niet wegneemen, en boven dien nog eene grooter kwaal voortbrengen.

DE algemeene koophandel en scheepvaart vorderen bescherming: die kan niet gevonden worden zonder kosten; en waar die kosten te vinden? Dit is de groote vraag, omtrent welke een particulier zijne gedachten wel kan zeggen, maar over welken alleen die geenen, welke aan 't roer van Staat zijn gezeten, kunnen oordeelen, om dat dezelve alle omftandigheden van den Staat, in alle zijne betrekkingen, zoo wel als de middelen, voor zoo veel die *practicabel* of niet *practicabel* zijn, in hun geheel kunnen beschouwen; ict dat een particulier volstrekt nimmer doen kan, en dat evenwel volstrekt noodig is. Ik maak deze aanmerking om twee redenen: 1. om de verbijstering der geenen, welke geduurig in den mond hebben, *men moest dit doen, men moest dat doen*, te doen opmerken: 2. om dat ik mijne bespiegelingen niet anders wil aangezien noch opgevat hebben, dan onder verbetering van die geenen, welke niet alleen beter ge-

vat

vat zijn op de zaaken, die ik verhandele, dan ik; maar vooral van die geenen, welke, uit hoofde van hunnen staat, en waardigheid, van alles beter dan ik onderricht kunnen zijn. Eene verschillende wijze van een onderwerp te beschouwen, hoe weinig nuts men 'er ook in moge vinden, kan gelegenheid tot gelukkige gedachten geeven; en hoe dikwijls heeft men niet het een of 't ander heilzaam kruid ontdekt, waar men hetzelfde nooit zoude gezocht of verwacht hebben?

'ER is een regel in rechten, welchen men in het algemeen op den koophandel toepast, wanneer men deszelfs bescherming in overweeging neemt: naamtlijk, dat die geenen, welke het voordeel eener zaak genieten, 'er de kosten van draagen moeten. Deze regel schijnt vrij billijk; maar op welk eene wijze zal men den koophandel de kosten van een voordeel, 't welk dezelve geniet, doen draagen? Indien men de kosten, welchen men maaken moet, om de rechten te heffen, en de sluikerijen te beletten, konde bespaaren, zouden deze bespaarde penningen reeds gedeeltelijk aan het oogmerk, 't welk men bereiken wil, kunnen voldoen. Zoude 'er dan geen middel zijn, om deze kosten voor een groot gedeelte te vermijden? Zoude het niet mogelijk zijn de inkomsten der Admiraliteits Collegien op een anderen voet te regelen, dan men tot heden toe heeft gedaan?

DE Natuur in haare werkingen nagaande, zien wij, dat haar loop altijd eenvoudig en rechtsstreeksch is. De Werktuigkunde leert ons, dat de minst samengestelde en eenvoudigste werktuigen het best voldoen; en de groote kunst der staatkunde, met betrekking tot de geldmiddelen, schijnt voornaamelijk te bestaan in het uitvinden van middelen, om 's lands penningen, met de minste kosten en den

minsten omflag, die mogelijk zijn, te doen heffen. Zoude men, op dezen grond, niet mogen vraagen, of 'er'geen middel zoude zijn, om een fonds voor de Admiralteits Collegien te vinden, zonder toevlucht tot de inkomende en uitgaande rechten te neemen? De heffing van deze rechten veroorzaakt onkosten, welke uit zich zelve een last voor den koophandel zijn, om dat deze rechten moeten worden verhoogd, naar maate deze kosten groot zijn. Die, welke strekken, om de sluikerijen te beteugelen, zijn van denzelfden aart; en zijn mede vrij aanzienlijk. Daar bij komt het tijdverzuim en de moeite, welken de kooplieden moeten neemen, om aan de verplichtingen te voldoen, welken de heffing dezer rechten vordert, het welk almede een bezwaar voor den koophandel is, zoo wel als de onaangenaamheden, welken de kooplieden somtijds ontmoeten van de zijde der Commiesen, of anderen, die gesteld zijn of gebruikt worden tot den ophef van 's lands penningen. Dit is een ongemak, 't welk overal plaats heeft, om dat overal de menschen menschen zijn; en het opperbewind de menschelijke natuur niet kan veranderen. Wij hebben bereids opgemerkt, dat de Belgen gemeend hebben, hunne vrijheid te hebben behouden, niet alleen om dat zij vrij van schattingen bleeven, maar ook om dat zij niet bloot stonden voor de knevelaarijen der Tollenaars, of inzaamelaars der schattingen. De ingezetenen in Holland staan minder dan ergens elders daar voor bloot. Onze Regeering is van allen, die bekend zijn, de zachtste, omzigtigste en gemaatigdste; maar hoe voorzigtig en met welk een overleg de wetten ook mogen gemaakt worden, derzelven uitvoering echter moet 'er van worden toevertrouwd aan lieden, in welken men dezelfde kundigheden, dezelfde inzichten, dezelfde beweegredenen, noch dikwijls denzelfden wil niet kan voor-

vooronderstellen : van daar de mislagen , over welken het volk zoo dikwijls klaagt , en welken hetzelfde niet zelden aan de wetten toeschrijft , terwijl zij eeniglijk geweeten moeten worden aan het gedrag van hun , die met de handhaving derzelve n belast ; en die zich dikwijls meer gedraagen naar hunne bijzondere begrippen , belangen en hartstochten , dan naar de heilzaame oogmerken van de Hooge Overheid. Soms ook zondigen deze amptenaaren ter goeder trouwe , meenende , dat zij moeten waaken voor de inkomsten van den Staat , en tot dat einde de wetten ten allerscherpste moeten opvatten en doen achtervolgen. Aan dat ongemak zijn alle Regeeringen al mede onderhevig. Dit kan men niet voorkomen dan door het getal der laagere amptenaaren niet noodeloos te vermenigvuldgen , en zelfs , zoo veel mogelijk , te verminderen. Want over dezen klaagt het volk gemeenlijk het meest.

DE Schrijver der *Aanwijzing van de heilfaame politike Gronden en Maximen* zegt D. II. Cap. I. bladz. 168. dat „ het zeer wel aan te merken staat , „ dat in de vijftiende eeuw geen *convooy-gelden ter* „ *beveilinge der Zeën van den koopluiden* getrokken „ *wierden* , maar dat de *kosten van dien ten laste des* „ *Lands of der Graven* gebragt , en aan derselver „ *Beden* en andere inkomsten gekort plagten te „ *worden*”. Offchoon wij begrijpen , dat de Schrijver van die *Gronden* hier al vrij wat onnaauwkeurig spreekt , en dat 'er tusschen den tijd , van welken hij gewag maakt , en den onzen geen vergelijking kan gemaakt worden , blijft het evenwel onderzoek waardig , of 'er geen kans zoude zijn , om buiten het heffen van inkomende en uitgaande rechten tot een fonds voor de Admiraliteiten te komen.

Wij hebben te vooren gezien (a), dat in vroegere tijden de ſteden, bij de ſcheepvaart belang hebbende, onder malkanderen omſlagen maakten, en de koſten wisten te vinden, zonder inkomende en uitgaande rechten te heffen. Men had, het is waar, in die tijden even zoo min eene aanblijvende zeemagt als landmagt; het is mede waar, dat, ſedert dat de Mogendheden een ſtelregel hebben aangenomen van altoos gewapend te zijn, onze Staat zoo min eene zeemagt, als eene landmagt en ſterke plaatſen, kan ontbeeren. Maar zouden de beweegredenen, welken men heeft gehad, om liever de koſten van eene zeemagt, door andere middelen, dan door inkomende en uitgaande rechten, te vinden, door de noodzaakelijkheid om eene aanblijvende zeemagt te onderhouden, kunnen veranderd zijn? Welke zijn nu die beweegredenen? Dezelfde, welken de Staaten van Holland en West-Friesland hebben voorgedraagen, in hunne verzoogen aan Karel den V. wegens het recht, *Congé-geld* genoemd: het zijn die, welke in de Verhandeling, bij de *Propoſitie* van Zijne Doorluchtige Hoogheid den laatst overleeden Heer Erſtadhouder gevoegd, voorgedraagen worden: het zijn die, waarop de kooplieden zich beroepen; het zijn die, welke in de Reſolutie der Heeren Staaten van Holland en West-Friesland, van den 28 Sept. 1753 gevonden werden: 't is in een woord het afneemen, het verval, de ondergang, het verloop des koophandels, het opdroogen der bron, welke de noodige fondsen voor de behoeften van den Staat verſchaft, die het agterlaaten van de inkomende en uitgaande rechten hebben doen in overweeging neemen. Het werk, 't welk

ONS

(a) D. I. bl. 118. en volg. 213. en volg.

ons aanleiding gegeven heeft, om dit, daar wij mede bezig zijn, te onderneemen, vervat verscheiden gedachten, dienende om de mogelijkheid van het heffen van inkomende en uitgaande rechten te kunnen ontbeeren, aan te toonen. Men heeft (leest men 'er) in Holland onderscheiden rechten, op de dienstboden, op de rijtuigen, en diergelijken meer. Men laat daarenboven den verhuurders van rijtuigen, den koffi- en theeverkooers; koffihuis- en logementhouders, en anderen, een bijzonderen tax betaalen; zoude men de winkeliers, die buitenlandsche manufacturen of waaren slijten, niet eene belasting kunnen doen betaalen; en het beloop derzelve tot onderhoud der zeemagt doen dienen? Men betaalt de vrijheid, om zich door dienstboden te laten dienen, om koffi en thee te drinken: zoude het iets ongerijmder zijn de vrijheid om buitenlandsche manufacturen te draagen, om suiker te gebruiken, om wijn te drinken te laten betaalen? De inkomende en uitgaande rechten, waar aan de buitenlandsche manufacturen en waaren tegenwoordig onderhevig zijn, vernietigd zijnde, zullen de prijzen derzelve natuurlijker wijze moeten daalen, en, hoedaanig eenen weezin men ook in de ingezetenen vooronderstellen moge, om in de lasten van den Staat te draagen, moet men niet onderstellen, dat dezelve grooter is voor de rechten, welken hun een voordeel van de andere zijde geeven, dan voor die, welken, hoewel van dezelfde natuur, hun geen voordeel verschaffen.

MOGELIJK zoude men daar in zwaarigheid kunnen vinden, vermits de ingezetenen, welke niet in de gelegenheid zijn, om uit den zeehandel voordeel te trekken, ongenegen voorondersteld moeten worden, om in lasten te draagen, welke

enkelijk ten behoeve van den zeehandel schijnen te strekken. Doch deze zwaarigheid zal verdwijnen, zoo dra men overweegt, dat alle ingezetenen voordeel trekken uit het daalen der prijzen, 't welk natuurlijk ontstaat uit het verlies, 't welk de Admiraliteits-collegien lijden, en het welk dezen moet worden vergoed.

MEN zal misfchien zeggen, dat eene diergelijke schikking de inlandsche manufactuuren nog meer zoude drukken, dewijl de buitenlandsche nog beter koop zouden worden: maar deze uitwerking van den goedkoop zoude opgewogen worden door de belasting, welke op de winkeliers van buitenlandsche manufactuuren zoude gelegd worden; en door andere middelen, welke te gelijk in 't werk gesteld zouden dienen te worden, om onze handwerken wederom op te beuren. De vraag zoude hier zijn, 1. of het voorgesteld middel doenlijk is? 2. of het aan het oogmerk zoude beantwoorden? Hier van kunnen zij alleen oordeelen, die aan het hoofd der zaaken geplaatst zijn. Men is het eens, 1. dat de inkomende en uitgaande rechten den handel hebben doen vervallen, en nog verder zullen doen vervallen, indien zij in weezen blijven; 2. dat 'er geen beter, ja zelfs geen ander middel is, om den handel weder te doen bloeien, dan dien van dat pak te ontlasten. Dit toegestaan zijnde, schijnt het, dat men niet langer in beraad moet staan, om de fondsen, tot het onderhoud der zeemagt noodig, elders dan in het heffen van inkomende en uitgaande rechten te zoeken, hoe schoon ook de beweegredenen mogen schijnen, welke hebben doen besluiten, om daar toe toevlucht te neemen: Het aangewezen middel kan aan zwaarigheden onderhevig zijn, en 't zal vast zijne zwaarigheden hebben: maar zoude het niet al veel zijn, indien het

het aanleiding gaf, om iet beters te bedenken. Vermoedelijk zoude een snedig koopman 'er wel wat op kunnen vinden. De steden van Holland maakten eertijds onder malkanderen omflagen tot het uitrusten van eene zeemagt; zouden de Gewesten tegenwoordig insgelijks niet eenige vaste omflagen kunnen maaken tot het onderhoud eener zeemagt; en aan ieder derzelven de zorg overlaaten, om dezelve op zoodaanig eene wijze, als zij goedvinden, te heffen, de penningen daar van aan de Admiraliteiten latende toekomen?

GESTELD dat 'er geen middel zij, om aan de Admiraliteiten den noodigen onderstand te bezorgen, dan het aanhouden van het heffen der inkomende en uitgaande rechten, veil- en lastgelden; en dat deswege het niet verder gebragt zoude kunnen worden dan tot het verminderen dier lasten op dien voet, als in de aangehaalde Verhandeling voorgedraagen word, of wel op eenen anderen voet; dan is het echter zeker, dat 'er het doelwit niet mede bereikt zal worden, ten zij de sluikerijen worden gestremd; hoedaanig het in de voorf. Verhandeling aangemerkt word. (a) Doch de middelen, welke daar in voorgesteld worden, zijn mogelijk wederom aan andere zwaarigheden onderhevig, die misfchien niet minder weegen dan de zwaarigheden, welke zich aan een anderen kant opdoen. Overal is zwaarigheid, om dat het niet wel mogelijk is, alle de bijzondere deelen eener maatschappije tot dien trap van volmaaktheid te brengen, welke 'er vereischt zoude worden, om iet zonder het een of ander ongemak te kunnen genieten.

N E-

(a) Zie bladz. 43. ed. in 4to bladz. 48. Zie ook *Aanwijzing der heilfaame Politicque Gronden* ed. in 4to 1669. bladz. 93. en volg.

 NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Beschouwing over de Middelen, welke, ten aanzien der binnenlandsche Lasten, tot opbeuring van Vaart, Koophandel, Manufactiuren en Trafieken bij der hand genomen zouden kunnen worden.

HET is eeniger maate even eens gelegen met de belastingen, die men accijnsen en impositien noemt, als met de inkomende en uitgaande rechten. Zij zijn zeer hoog gesteld, drukken de neeringen, en worden dagelijks door allerlei smokkelaarijen en sluikerijen te kort gedaan. Deze belastingen gaan over alle waaren, zelfs over zulken, welken men 't minst kan ontbeeren, en deze zijn wel het meest belast. De accijns verdubbelt in Holland bijna den natuurlijken prijs van het brood: het bier is ook omtrent op dien voet belast. Daar bij betaalen de beste soorten van wijnen en bieren niet meer aan impost dan de gemeene soorten. Even eens is 't met de olien, de brandewijnen en andere waaren gelegen, 't welk eene ongelijkheid voortbrengt, die vermoedelijk niet verholpen kan worden. Niets is 'er bijna, dat tot leevens onderhoud gebezigd word, of het is eenige belasting onderworpen, en men moet erkennen, dat 'er geen middelen zijn, welke beter aan 't oogmerk van 't heffen van lasten kunnen voldoen. Maar zoude 'er geen middel kunnen gevonden worden, om 'er dat gedeelte van te ontheffen of te verligten, waar door bij ons de arbeidsloozen zoo hoog loopen, of zoude men het arbeidsvolk niet op eene andere wijze te gemoet kunnen komen?

SOMMIGE Schrijvers hebben ten aanzien van onze belastingen aangetekend, dat de gegoedste lieden naar evenredigheid niet zoo veel opbrengen dan de mingevoeden, om dat de onnoemelijke sommen, welke de ingezetenen in buitenlandsche fondsen hebben, niets draagen in de algemeene lasten, daar het anders gelegen is met de eigendommen en effecten, welke hier te lande t' huis hooren. Daar zal zekerlijk eene reden zijn, waarom de buitenlandsche kapitaalen niet even zoo wel, als de verschillende obligatien en actien aan het betaalen van rechten onderhevig zijn gemaakt.

WANNEER men zijne gedachten laat gaan over de noodzaakelijkheid, om, door eene vermindering van de belasting op de noodwendigste eet- en drinkwaaren, de arbeidsloonen tot laager prijs te doen vallen, en teffens op de noodzaakelijkheid om het gemis, het welk 's lands schatkist daar door zoude lijden, te vergoeden, valt men natuurlijk op de overweeging, of de pracht en het wellustig leeven geen middelen daar toe aanbieden. Men vraagt, bij voorbeeld, of het gebruik van snuif- en rooktabak niet wel meerder belast zoude kunnen worden? Immers is het gebruik van de tabak nog minder onontbeerlijk dan dat van wijn, sterke dranken, koffi, thee, enz. De belasting op de tabak is zoo gering, dat het nauwelijks der moeite waardig is, dat men de kosten, welke men, om haar te heffen, moet maaken, doet; terwijl dezelve bij andere natien, en vooral in Frankrijk, de tak van belasting is, welke het meeste opbrengt. Wat 'er van zij, het schijnt ten minste even zoo nuttig als billijk, dat de zwaarste belastingen op voorwerpen van pracht en wellust vallen, vermits dezelve als blijken van gegoedheid en overvloed kunnen aangemerkt worden, en uit dien hoofde beter in staat zijn,
om

om lasten te draagen: men kan daar bij aanmerken, dat de lasten strekken, om het Vaderland de noodige beveiliging en bescherming te bezorgen; en dat men in die beveiliging en bescherming te meer belang heeft, naar maate men gegoed is. In dit opzichte is 'er den rijken meer dan den armen aan 't behoud van zijnen staat gelegen. Men voege hier bij, dat de smalle gemeente te ontlasten, en den rijkdom meerder te doen draagen, zelfs voor den rijkdom geen bezwaar zoude maaken.

HOE wenschelijk zoude het niet zijn, dat men middelen konde uitdenken, om het gebrek aan arbeid en bezigheden voor te komen: hoe veel lieden zijn 'er bij ons niet, die, 't zij in het geheel, 't zij gedeeltelijk, leeven van de armen-kas, of van fondsen ter ondersteuning der armen geschikt. Deze behoefligen brengen aan 's Lands schatkist niet op het geen zij daar aan zouden opbrengen, indien zij werk hadden: hun onderhoud strekt den Staat wezenlijk tot een last. Daarom is het den Heere VAN DEN HEUVEL voorgekomen, „ dat het nodig zoude zijn, alle lieden, welke bedeed worden, en tot het werk niet gantsch onbekwaam zijn, te doen opgeeven, in welke fabrieken zij gewoon zijn te werken, en dezelve, om alle luiheid en ontrouw voor te komen, te waarschouwen, dat hunne bedeeing in het eerst voor een of twee, en in het vervolg geheel zal ophouden; wanneer eenige klachten wegens luiheid of ontrouwe worden ingeleverd door hunne Meesters.” Het is buiten tegenspraak, dat de armbezorgers niet te veel oplettenheid kunnen gebruiken, om voor te komen, dat de armkas niet besteed worde aan zulken, wien het onder de schouders schort: het middel door den Heer VAN DEN HEUVEL opgegeven, kan 'er nevens anderen, een behoedmiddel voor zijn.

zijn. Maar hoe, indien 'er geen werk is? Indien de behoeftigen hunne toevlucht tot de arm-kas neemen, om dat 'er of in 't geheel niet of te weinig werk is, gelijk het meestentijds geschied? Wij laten 't onzen Lezeren over, om de middeien, welken de Heer VAN DEN HEUVEL verder voordraagt, in deszelfs keurige Verhandeling zelve te leezen. Het voornaamste doelwit, dat men op 't oog moet houden, is, dat de Fabrikeurs in staat worden gesteld, om het arbeids volk aan werk te helpen, en daar door de arm-kas te ontlasten. Daar toe zoude ook, naar 't begrip van den Heer VAN DEN HEUVEL, kunnen dienen eene premie, *aan de Fabrikeurs te belooven voor ieder huisgezin, het geen zijlieden het geheele jaar door van werk voorzagen*; als ook de *openbaare turfschuuren*, van welke deze voortreffelijke Schrijver spreekt (a).

DOCH ten aanzien van het eerste middel zouden mogelijk de Fabrikeurs 'er wat tegen op zien om premien uit de arm-kas te trekken; en in de tweede plaats schijnt het *voorzien van werk een geheel jaar door* wat scherp genomen. Zoude het genieten van eene premie door de Fabrikeurs ook niet wel eene schadelijke uitwerking op den geest van 't werkvolk kunnen hebben, en hetzelfde aanleiding geven, om op hooger loon te blijven aandringen? Zekerlijk vooronderstelt de Heer VAN DEN HEUVEL, dat de Diakonien en Aalmoeseniens-kamers tot het belooven van premien gewettigd zouden worden, vermits zij uit zich zelve daar toe geen genoegzaame bevoegdheid schijnen te hebben.

DE *openbaare turfschuuren* zijn, voor zoo verre wij het kunnen inzien, aan geene zwaarigheden onderhevig, daar het alreeds in gebruik is om 'er zooda-

(a) Zie het *Antwoord over den grond van Hollands koop-handel*, bl. 66. en 67:

daanige voor de armen te hebben, die daar op loodjes zich van turf komen voorzien.

MEN heeft wel eens gesprooken, om aan de Fabriekers uit 'slands of stads kasse eene zoetigheid of premie te geeven voor ieder stuk laken, grein, of ander gewerkt goed, het welk gefabriceerd zoude zijn. Dit middel schijnt niet onnatuurlijk, en, dewijl eene zodaanig premie zoude strekken als in vergoeding van 't geen het arbeidsvolk, wegens het geen zijn voedsel meerder komt te staan, meerder betaalt, dan het met minder belasting zoude doen, zoude zulk eene premie of zoetigheid meer uit 'slands kasse dan uit stads kasse geschonken moeten worden. Immers zoude eene premie voor het fabricceeren van een stuk laken niet vreemder zijn, dan het geven van een premie voor den invoer van de suiker, die men vooronderstelt hier te lande te zullen worden gerafineerd. (a)

DE Schrijver van de *Aanwijfing der heilsaame politieke Gronden en Maximen van Holland*, die op de zaaken van koophandel beter dan op die der staatsregeeringen gevat schijnt te wezen, acht, dat onze Hooge Overheid, onder geen pretext ter Wereld, haar eigene Ingezeetenen behoorde te bezwaaren, om dat zij *Visfers, Handelers in manufactuuren, Reders in schepen, ofte Negotianten* zijn. Maar waar uit zal een land, het welk uit zulk slag van Inwoonders bestaat, deszelfs nooddrift haalen? Het word bij ons, en, zoo 't mij voorkomt, niet ten onrechte, voor eenen regel gehouden, dat belastingen, welke over alle de ingezetenen loopen, en waar toe de vreemdelingen ook toe-

(a) Zie de fraaije Verhandeling van den Heer WYNAND KOOPMAN over de *Fabrieken in ons land*, gedrukt achter de aangehaalde van den Heer van Heukelom, bl. 166.

toebrengen, de voordeeligste zijn: de middelen op het *consumabele* voldoen het allermeeft aan dit oogmerk: het affchaffen of het verminderen van die middelen zoude aan den Staat meer nadeels dan voordeels toebrengen, voor zoo veel dat verder zoude gaan dan het noodig zoude zijn, om de arbeidslouen beter koop te maaken, of de Fabrikanten en Trafikanten in staat te ftellen tegen vreemden te kunnen markten. De vraag zoude, mijns bedunkens, dan enkelijk zijn, of de imposten niet zouden kunnen verminderd worden op die waaren, welke door de fmalle gemeente het meest gebruikt worden, en of het gemis, het welk de fchatkift van 't land daar door zoude komen te lijden, niet door een ander middel vergoed zoude kunnen worden? Deze vraag kan alleen beantwoord worden door die geenen, welke daarop eene behoorlijke rekening zouden kunnen maaken. (a)

VOORONDERSTELD zijnde, dat zoodaanig eene vermindering in 't algemeen en over 't geheel niet zoude kunnen gefchieden, dan zoude men, in de tweede plaats, kunnen vraagen, of 'er geen ontflag of vermindering van die lasten zoude kunnen verleend worden ten behoeve der geenen, bij voorbeeld, die tot de fabrieken en trafieken gebruikt worden. De Diaconien, de Godshuizen, de Gasthuizen, en andere Stichtingen genieten vrijdom van accijfen en lasten; zoude het onmogelijk zijn een middel uit te denken, om de arbeidslouen, die tot de manufacturen worden gebruikt, eenen diergelijken vrijdom te doen genieten? Zoude men in de fteden geen fhikkingen kunnen maaken, bekwaam om den arbeidslouen gelegenheid te verfchaffen, van zich

van

(a) Zie hier over de Verhandeling van den Heer VAN DEN HEUVEL, bl. 79. en volg.

van het noodige te voorzien, zonder belasting te betaalen? Men staat den bestierderen der armen-goe-deren toe, magazijnen aan te leggen, eene bakkerij, bij voorbeeld, te hebben, waar de armen brood komen haalen; turffschuuren, waar de armen zich van turf voorzien, waarvan de impost niet is betaald, enz. Zoude men op dezelfde wijze, ten behoeve der fabrieken, geene diergelijke plaatsen kunnen hebben, daar het volk in de fabrieken gebruikt wordende, brood, turf, hout, boter, kaas, bier, enz. tot eenen matigen prijs konde bekomen? Dusdanig eene schikking schijnt aan geen grooter zwaarigheid onderhevig te zijn, dan die om den armen gelegenheid te geeven zich van brood en turf te voorzien, zonder 'er iets voor te betaalen. De Algemeene Staaten hebben der scheepvaart verscheide vrijdommen verleend, in het bijzonder ten behoeve van de Walvischvangst in Groenland en in de Straat Davis; de Staaten van Holland hebben dikwijls (gelijk men zien kan uit de lijst hier boven bladz. 388. en volg. opgegeven) eene vermindering van rechten of accijnzen verleend, ten behoeve der fabrieken; bij voorbeeld, op koolen, turf enz. zoude het meer zwaarigheid of moeielijkheid in hebben eenen algemeenen vrijdom te vergunnen bepaaldelijk aan de arbeidslieden, die in de fabrieken worden gebruikt?

DEZE vrijdom zoude zekerlijk den Staat alle de inkomsten, welken dezelve uit de impositien op het voedsel, hetwelk het arbeidsvolk niet ontbeeren kan, geniet, doen verliezen. Maar zoude dit verlies niet worden vergoed door een grooter voordeel? Hoe veete arbeidslieden, die in de fabrieken arbeiden, zijn 'er tegenwoordig, welke, bij gebrek van werk, geheel of ten deele tot last van den Staat komen? Hoe veete lieden zijn 'er niet, welker ar-
moe-

moede aan de algemeene kas duurder komt te staan dan deze vrijdom zoude bedraagen.

HET zoude mogelijk niet eens noodig zijn den vrijdom in 't geheel te verleenen. Vooronderstel eens, dat die op de helft gebragt werd, en dat die vermindering gelegenheid gaf, dat 'er twee maal meer volks aan 't werk kwam, wat zoude 'er de Staat niet bij winnen, eensdeels door de verdere verteeringen van die arbeidslieden, andersdeels doot den aanwas van werk en ommeegang, die 'er in 't algemeen uit zouden voortspruiten? Het is waar, idat het gebruik der aardappelen den gemeenen man grootelijks in zijn noodwendig voedsel te stade komt, gelijk de Heer VAN DEN HEUVEL zeer wel aanmerkt (a): doch dit is, zoo 't mij voor komt; niet genoeg. Gelijk het volk zich tegenwoordig meest - al geneert met aardappelen; zoo gebruikte het te voren veel grutten; en deze waaren zijn altijd weinig belast geweest. Evenwel, hoe zeer het arbeids-volk zich met aardappelen mag voeden; heeft het ook van tijd tot tijd boter, kaas, en bier noodig, het heeft brood van doen. Het is daar bij zeker, dat, niet tegenstaande het menigvuldig gebruik van aardappelen, onze arbeidsloo- nen nog vrij hooger zijn dan die van de andere natiën, gelijk het te zien is uit de Aanmerkingen der kooplieden; van welken wij te voren (bladz. 399.) gesproken hebben; (b) en het is niet minder zeker, dat de levensmiddelen bij ons, sedert eenige jaaren, duurder zijn geworden; waaruit dan noodwendig moet volgen, dat de arbeidsluiden moeilijker aan den kost kunnen komen. Hoe duur is tegenwoordig, terwijl ik dit schrijf, het spek niet? Laat ik 'er eenē

(a) L. c. bladz. 64 en 65.

(b) Zie Bijlaage D.

eene andere overweeging bijvoegen: het is niet genoeg, dat het arbeids-volk bewaard blijve voor honger en dorst, en dat het zich met aardappelen kan voeden. Wanneer het in Braband bij de aardappelen een stuk spek zal kunnen genieten, zal het onze oorden verlaten. Het werkvolk moet door eene betere en aangenaamer levenswijze dan het elders vindt hier gelokt worden. Het goedkoop leven is daar toe de eerste grond.

Wij hebben reeds gewag gemaakt van middelen, welke 'er mogelijk zouden kunnen worden ingevoerd, om het gemis, het welk de schatkist van 't land zoude komen te lijden door de gunsten, welke ten behoeve der fabrieken en trafieken bewezen zouden worden, te vergoeden. Sedert dertig jaaren zijn de aardappelen zoo algemeen in gebruik gekomen, dat de rijkste lieden dezelve op hunne tafel hebben. Deze vrucht is voorts eene spijs voor de dienstboden, welke, in het algemeen gesproken, dezelve boven alle andere spijsze verkiezen: zoude dit gebruik niet, voor de gegoede lieden, onder eenige belasting kunnen gelegd worden, de minder gegoede daar van verschoond blijvende.

Wij hebben tot dus verre geredeneerd op de mogelijkheid, dat de impositien op de noodwendigste levensmiddelen zouden kunnen worden verminderd, zoo niet in 't geheel, ten minste ten behoeve der manufactuuren en trafieken. Maar genomen eens, dat dit ondoenlijk zij, wat 'er ook de reden van moge weezen, dan zoude men hier dit Voorstel kunnen opgeeven: *een middel te vinden, om de hooge arbeidslooonen te verminderen, zonder dat de Staat verandering in de rechten op de eetvaaren maake.*

DE Heer VAN DEN HEUVEL spreekt van een premie door de Diakonien en Aalmoesniers-kamers te belooven aan Fabrikeurs voor de huisgezinnen,

die

die zij in 't werk zouden houden; zoude men, bij voorbeeld, niet eene belooning kunnen toestaan aan ieder man of vrouw, die voor de fabrieken arbeiden, naar maate van het werk, het welk zij zouden hebben afgedaan, of van den arbeid, welken zij zouden hebben verricht. Eene aanmoediging aan de fabrieken moet niet vreemder voorkomen, dan belooningen; welke worden toegestaan ten behoeve der scheepvaart en vischerij. De scheepsbouw, eene der voornaamste fabrieken van ons land, welke meer en meer vervalt, en middelijk ook de koophandel zouden daar door bevorderd worden. De belooning zoude meer of min kunnen zijn naar maate van 't werk, en van het loon: 'er zoude zelfs eene bedreiging bij kunnen gevoegd worden, van de belooning te zullen verliezen, in geval van klagte des Fabrikeurs over kwaad gedrag, over kwaad werk of onleerzaamheid. De belooningen zouden den Fabrikeurs kunnen worden ter hand gesteld, ten einde de werklieden dezelve, bij de betaaling van hun werkloon, van de Fabrikeurs zelve zouden kunnen ontvangen.

Wij zullen niet beslissen, of dit middel uitvoerlijk is of niet, maar zie hier het nut, het welk 'er naar onze gedagten, uit zoude voortspruiten. 1.) Zoude het veel toebrengen om het volk naarstig te maaken: de zucht tot winst zoude het naar de belooning doen staan, en de belooning zoude het tot den arbeid opwakkeren. 2.) Zoude het een voordeel voor den Fabrikeur zijn, welke door middel dezer belooning gemakkelijker arbeiders tot een maatiger prijs zoude vinden. Men stelle het dagloon van een arbeidsman op 10 st.: drie dagen werkende zal hij dertig stuivers ontvangen; maar genomen, dat een Fabrikeur, een vijfde minder aan loon betaalende, hem als dan zes dagen werks,

kan geeven, en dat de twee stuivers aan den arbeidsman bij wijze van *gratificatie* gegeven worden, zoo zal hij in de zes dagen drie guldens winnen; de Fabrikeur zal 20 ten honderd aan arbeidsloon minder betaalen, en de armkas van een behoeftigen ontlast raaken; maar zoo het arbeids-volk maar tot een vijfde gedeelte daar door vermeerdert, zal 'er 's lands kasfe merkelyk bij winnen. Om den invloed, welken dit op de fabrieken zoude hebben, te beseffen, heeft men slechts eene uitrekening te maaken van 't een of 't ander stuk goed.

LAAT een stuk $\frac{2}{4}$ laken van 39 a 40 ellen eens komen te staan aan arbeidsloon $f\ 80 : - : -$ en dat de verdere onkosten, zoo tot de ruwe stoffe, als verven, en anderszins bedraagen $f\ 90 : - : -$ dan zal het stuk laken aan den Fabrikeur kosten $f\ 170 : - : -$ Gesteld nu, dat een Fabrikeur voor zijn arbeid, het gevee van crediet, het gevaar van wanbetaaling, op zijne fabriek 15 perc. winst moet rekenen, en dit is zekerlyk over 't geheel genomen niet té veel, zoo zal hij het stuk laken aan de winkels moeten stellen $f\ 195 : 10 : -$ De winkelier, die het uitslijt, moet insgelijks zijne winst hebben, welke doorgaande op 20 perc. gerekend mag worden, zoo dat het stuk laken voor $f\ 234 : 12 : -$ uitgesleeten zal worden; dat is tegen $f\ 7 : 5 : -$ de el. Genomen nu, dat 'er in plaats van $f\ 80 : - : -$ $f\ 60 : - : -$ aan arbeidsloon betaald worden, dan zal het stuk laken aan den fabrikeur komen te staan $f\ 150 : - : -$, die het voor $f\ 172 : 10 : -$ zal kunnen verkoopen aan de winkels, die het wederom voor $f\ 207 : - : -$, dat is, 5 gl. 3 ft. 8 p. de el, zullen kunnen geeven; zoo dat een vierde arbeidsloon minder op een stuk laken een onderscheid zal maaken van 13 stuivers 8 penn. op de el; en ik behoef niet te zeggen, wat zulk een verschil in den verkoop uitwerkt.

Wij moeten omtrent de fabrieken nog aanmerken, dat haare winsten niet bestaan in een spoedigen omloop van penningen, gelijk in den koophandel veelal geschiedt. Alle fabrieken hebben, om zoo te spreken, drie kapitaalen noodig, om de zaken gaande te houden. Een kapitaal om een magazijn aan te leggen en vol te houden, een in uitstaande inschulden, een om de dagelijkse betaalingen te doen, twaalf of achttien maanden lang. Het is waar, dat de Fabrikeurs op korter of langer dag van drie, en zes maanden enz. verkoopen; anderen doen verzendingen voor hunne eigen rekening, waarvan de betaalingen dikwijls vrij lang na de twaalf maanden geschieden; en zelfs nog wel in koopmanschappen, die de Fabrikteur in betaling aanneemt. Wij hebben een middelweg genomen om alle bijzonderheden te vermijden.

Om onze berekening op eene kas van gratificatie toe te pasfen, zoo laten wij onderstellen, dat 'er in eene stad als Leyden, Delft of Haarlem 10,000 arbeidslieden, zoo mannen, vrouwen als kinderen zijn, die tot de fabrieken zouden kunnen worden gebruikt; en dat de een door den ander wekelijks dertig stuivers zoude kunnen winnen. Voorts, dat 'er eene belooning van tien stuivers werd toegestaan; dit zoude eene uitgaaf van $f\ 5000 : - : -$'s weeks, en van $f\ 260,000 : - : -$'s jaars, voor de algemeene kas uitmaaken. Deze arbeidslieden zouden wekelijks $f\ 20,000 : - : -$ en gevolgelijk jaarlijks $f\ 1,040,000 : - : -$ verteeren. De Schrijver van de *Aanwijzing der heilsaame Gronden* stelt, dat twee zevende deelen van de arbeidslouwen aan impositien gaan. Hij schreef dit in den jaare 1664. Ik zal mij dan, zoo ik vertrouw, niet misrekenen, indien ik het geen van de arbeidslouwen aan impositien gaat op een derde stel, of-

ſchoon 'er veel aardappelen gegeten worden. Derhalven zoude van de $f\ 1,040,000$: - : - het derde deel, d. i. $f\ 346,666$: - : - weder in de algemeene kas komen. Dus zoude de Staat 'er nog eene ſomme van $f\ 86,666$: - : - bij winnen, daar de arm-kasfen, en andere onkosten tot het onderhoud der armen noodig, veel grooter ſommen be- loopen dan de Staat tegenwoordig trekt uit het geen de behoeftigen opbrengen, door het aandeel, 't welk zij in de accijnzen draagen.

Wij hebben onze berekening gehaald uit de lakenfabriek, om dat men 'er zich gewoonlijk van bedient, wanneer men in het algemeen van het verval der manufactuuren ſpreekt, en van de mid- delen, om dezelve weder te doen bloeien: wij zullen 'er eene andere bijvoegen, genomen uit een tak van koophandel en fabriek, die ſlechts ſedert twee of drie eeuwen is opgekomen, en zoo uitgeſtrekt is geworden, dat dezelve tegenwoordig een der voornaamſte takken van Europa's handel uitmaakt. Wij bedoelen de Drukkunſt en Boekhandel. Zie hier wat de Schrijver van een werk, 't welk voor tien jaaren in 't licht is gekomen, 'er van zegt (a).

VAN alle de takken van Europa's koophandel, is deze miſchien de allergewichtigſte, indien men acht geeft op de vorderingen der menſche- lijke kundigheden, en op die der nuttigſte en noodzaakelijkſte kunſten, welke men aan de- zelve verſchuldigd is; op de aangenaamheden welke 'er de ſamenleving en zelfs het eenzaam leven uit trekt, en eindelijk op den invloed, wel- ken dezelve op de begrippen, de gedachten, en dus op de zeden der menſchen heeft. En welke voordeelen zijn alle andere takken van koop- han-

(a) *Interets des Nations de l'Europe* T. I. p. 428.

50 handel aan denzelfven niet verschuldigd! Waarom
 51 is het ons niet gegeven aan dien handel paalen
 52 te stellen, ten einde wij denzelfven niet dan aan
 53 den besten kant mogten beschouwen, en ons al-
 54 leenlijk verheugen over het nut, het welk het
 55 menschdom 'er van geniet!

56 „ DE Boekhandel strekt tot steun aan verschei-
 57 den fabrieken, die haar bestaan en voorspoed aan
 58 denzelfven dank moeten weten; inzonderheid
 59 aan de papiermaakerij, welke ten aanzien der
 60 voordeelen, die 'er uit voortvloeien, des te dier-
 61 baarder is, dewijl dezelve uit eene verachtelijke
 62 stoffe word gehaald. De koophandel zet alles,
 63 waar dezelve eene waardij aan weet te gee-
 64 ven, aanzien bij. Dus heeft de kunst om papier
 65 te maaken van het oude linnen, waaruit het
 66 bereid wordt, bekend onder den naam van
 67 *lommen*, en 't welk men eertijds wegwierp, eene
 68 kostbaare koopmanschap gemaakt, waar van de
 69 uitvoer tegenwoordig op de allerstrengste straf-
 70 fen in alle Staaten, waarin papiermaakerijen zijn,
 71 is verboden.

72 „ HET boekbinden, plaatsnijden, en boekdruk-
 73 ken zouden niet bestaan, zonder den boekhan-
 74 del; en de drukkunst brengt de vruchten des
 75 menschelijken vernufts niet in wandeling, dan
 76 door hulp der lettergieterijen, daar de boekdruk-
 77 kunst zich alleenlijk bepaalt tot het gebruiken
 78 van letteren.

79 „ DE lettergieterijen, welke zich van lood en
 80 antimonie bedienen, bestaan uit twee kunsten:
 81 te weten die van letters te snijden, en die van
 82 letters te gieten. Weinige lieden hebben acht
 83 geslagen op het geen men aan de snijkunst van
 84 letters verschuldigd is, wanneer zij de schoonheid
 85 van den druk van sommige werken met verwonde-

ring beschouwden. Men heeft loftuizingen aan de Plantijns, aan de Etiennes, aan de Elzeviers gegeven, welke den Lettergieteren eigenlijk toekwamen. De Drukkunst is aan groote zwaarigheden onderhevig, maar derzelve volmaaktheid hangt voornaamelijk van die der letteren af. Eerst onlangs heeft men beginnen te zien, dat den Lettergieters ten minste een deel toekomt der loftuizingen, die men den Drukkers geeft. De kunst op zich zelve is in de *Dictionnaire Encyclopédique* beschreeven, maar zij is 'er niet als een voorwerp van koophandel gade geslagen. Het heeft een oneindigen arbeid gekost eer men de drukkunst tot die volmaaktheid heeft gebragt, waar toe zij thans gereezen is.

„ AL wat de eene mensch aan den anderen tot nut of vermaak kan toebrengen, levert stoffe uit voor den koophandel. Op dien voet beschouwen wij hier alle de werkingen van den geest, als eerste stoffen van eene der aanzienlijkste manufactuuren, daar de kunst en schranderheid een zeer gewichtig voorwerp van uitvoer van hebben weten te maaken: zoodaanig, dat alle de aanmoedigingen aan Akademiën en Geleerden gegeven, mitsgaders het onderwijs en de tijdkorting teffens tot nut des koophandels keeren, terwijl 'er de koophandel het nut van uitbreidt. Indien men de voordeelen der drukkunst, van het lettergieten, van het plaatsnijden, van het pergament bereiden, en vooral van 't papiermaaken beschouwt, zoo zal men moeten toestaan, dat allerlei soort van Schrijvers onbedenklijk veel tot den koophandel toebrengen, en dat zij in den Staat het fonds van een zeer rijken tak van koophandel uitmaaken.”

Het geen de fransche Schrijver hier zegt is buiten

ten tegenspraak. Hoe slecht en godloos de boeken mogen zijn, maaken zij voorwerpen van koophandel, en vermeerderen dien. Maar, wanneer de druk-kunst en boekneering op dien voet gedreeven worden als wij die thans zien, dan zoudenwe wel mogen wenschen, dat 'er nimmer de koophandel mede verrijkt was geworden. Wij hebben te voo-ren doen zien (a), waar in onze boekneering be-staan heeft. Het geen de fransche Schrijver van derzelve nuttigheid zegt, moet ook enkelijk op zulk een koophandel in boeken toegepast worden. Al het overige is onkruid, benadeelt de zeden, den godsdienst, den koophandel zelve, die over-laadten door moerasig slijk van al het stinkend vuil, 't welk de drukpers afgeeft, geen kans meer heeft om goede vruchten te draagen.

VERSCHIEDEN oorzaken hebben onzen hol-landschen boekhandel tot dat toppunt gebragt, waarop die geweest is. 1. De menigte van Geleerden, welken in Holland gewoond en der geleerde wereld eere toegebragt hebben. 2. De goed koop van 't pa-pier. 3. De fraaiheid onzer drukletteren. 4. Onze oplettenheid, om fraai te drukken. 5. De maatige prijs, voor welken wij onze drukken konden leveren. 6. De vrijheid der drukpers. Dit laatste heeft vooral veel toegebragt, om den boekhandel in Holland te doen bloeien. Doch van alle die opgenoemde voor-deelen is ons niets overgebleeven dan losbandigheid in de plaats van *vrijheid*. en al het andere is weg. Men heeft elders zoo goed papier en beter koop als bij ons; men drukt elders zoo goed en beter koop als bij ons; men snijdt elders letters en giet zoo goed en beter koop als bij ons; en het mag bij ons van prul- en schotfschrijveren overvloeien, maar onze
hof-

(a) D. II. blad. 325.

hollandsche boekhandel lijdt geen last aan overvloed van geleerde werken, offchoon 'er zijn, die de eer van onze Natie in dit opzigt nog ophouden.

Wat moet gedaan worden om den boekhandel wat ruimte te geeven? Het zelfde, dat men ten aanzien van andere fabrieken in 't werk zoude stellen. Wanneer de arbeidsloonen minder zullen zijn, zullen we boven andere natien den voorrang hebben, om onze züinigheid, zinlijkheid, en netheid in 't drukken: dit voordeel zal zich niet aanstonds openbaaren, de tijd zal het moeten voortbrengen. Zie hier éene berekening, zoo als ik omtrent de lakenfabriek gemaakt heb. Voorondersteld zijde, dat door het een of ander middel de papiermaakerijen den prijs van het papier op 20 ten honderd minder konden stellen, en dat men het drukken mede 20 ten honderd minder konde doen, dan tegenwoordig; een boek van twintig bladen, groot *duodecimo*, waar van de onkosten voor elf honderd exemplaaren vier honderd veertig guldens zouden hebben bedraagen, zoude als dan slechts op 352 guldens komen, en ieder exemplaar omtrent zes stuivers en zes penn. in plaats van agt stuivers, kosten. Zie hier nu, wat 'er het gevolg van zoude zijn. De aart van de Boeknegotie vereischt, dat het geen 6 ft. 6 p. in druk kost, tegen 16 ft., meer of min, ter sleet verkocht worde, zoo uit hoofde van de winst, die men aan de slijters moet geeven, als om het buitengewoone rabat, het welk men aan de geenen, die een getal exemplaaren te gelijk neemen, moet toestaan; en voorts uit hoofde van het gevaar, 't welk men loopt, of het boek wel zal opneemen; van de noodzaakelijkheid, om het bij ruiling onder den man te brengen, en van den tijd, welke 'er gewoonlijk moet verloopen, eer men een druk heeft uitverkocht. Indien derhalve een werk, 't welk 352 gulden in druk kost

Kost, 16 ft. voor ieder exemplaar, moet gelden, zoo moet de prijs naar evenredigheid worden verhoogd, indien het drukken op 440 gulden komt te staan. Dus zal ieder exemplaar, in plaats van zestien, twintig stuivers moeten kosten; en het verschil van een werk van vijf deelen in twaalfen zal een gulden bedraagen. Dus maakt het verschil van 1 stuiver 10 penn. op het arbeidsloon voor een exemplaar, een verschil van vier stuivers in het uitverkoopen. Ik heb nooit iemand gevonden, die het verschil der arbeidsloonen en ruwe stoffen onder dit oogpunt beschouwd heeft, en het verbaazend nadeel, het welk de hooge arbeidsloonen en hooge prijzen van 't geen tot de fabrieken vereischt word, hoe gering het ook moge schijne, veroorzaaken kan: echter kan het verval eener fabriek 'er uit volgen, door de verhooging, welke zij moeten te weeg brengen in het uitverkoopen bij het stuk: en indien men slechts de aanmerking, welke wij zoo even maakten, met een weinig aandacht overweegt, zoo twijfelen wij niet, of men zal ten volle overtuigd zijn, dat alle middelen, welken men in het werk zal willen stellen, om de fabrieken weder te doen bloeien, het bedoelde oogmerk niet zullen bereiken, zoo lange men geen middel zal vinden, om de lieden, die tot den arbeid der fabrieken worden gebruikt, beter koop te doen leeven.

MEN zal mischien begrijpen, dat het vergunnen van vrijdom, of het oprichten eener kas van gratificatie ten behoeve der arbeidlieden, een voordeel zoude zijn voor de binnesteden, tot nadeel der zeeplaatsen. Doch men dient hier de gelegenheid onzer steden, met betrekking tot elkan- deren, in aanmerking te neemen. Hebben de koop- steden als Amsterdam, Rotterdam, en die, welken
ge.

gelegen liggen voor de zeevaart, geen blijkbaar voordeel op die, welke niet in het zelfde geval zijn? Vordert de billijkheid in allerlei maatschappijen niet, dat hij, die het voordeel heeft van 'er de meeste vrucht uit te kunnen trekken, het meest in haare lasten draage? Word deze regel wel nauwkeurig in acht genomen, wanneer de inwoners eener binnenstad, dezelve rechten op de eetwaren aan 't land betaalen, als die der zeefteden? Zoude het met de billijkheid strijden, dat men, bij wijze van vergoeding, eenig voordeel aan de binnensteden toestond, om het geen de zeefteden op haar vooruit hebben op te weegen? De binnensteden trekken zekerlijk geen of ten minste zeer weinig nut uit de gunstbewijzen, welken men der scheepvaart en den handel toestaat. Vordert dan de billijkheid niet, dat men iet voor dezelve doe, of dat men zulks ten minste beproeve? Ook kan men niet zeggen, dat dit tot nadeel der zeefteden zoude strekken: want indien de fabrieken begunstigd werden, zoude de algemeene handel 'er voordeel uit trekken. Indien men de manufactuuren tot een beter koop prijs konde leveren, dan de Engelschen en andere mededingende natien doen, zoude onze koophandel tegen geene mededinging hebben te worstelen, welke denzelven tegenwoordig meer en meer doet vervallen. Alle zaaken voor het overige gelijk zijnde, is het nutter voor onzen koophandel de binnenlandsche fabrieken te zien bloeien, dan buitenlandsche te gebruiken; wanneer, bij voorbeeld, uit eene stad als Leyden of Delft duizend gulden aan 's lands kasse komen, wat kan het Amsterdam of Rotterdam verschillen of 'er die door tien of door honderd worden toegebragt. En voorondersteld zijnde, dat het arbeidsvolk, door 't meerder toeneemen der fabrieken en

trafiekken, in de binnensteden vermoederde, dan zouden dezelve daar door eerder meer dan min aan 's lands kasse toebrengen, en derhalven zouden de buitensteden daar eerder voordeel dan nadeel bij hebben, om niet te zeggen, dat de fabrieken en trafiekken der zeesteden met dezelfde gunst begiftigd zouden worden.

MEN heeft, om de steden te begunstigen, het aanleggen van verscheiden neeringen aan het platte land onttrokken of ontzegd. Men heeft 'er ten tijde der Graaven reden toe gehad; en nog schijnt 'er bij de steden eene huiverigheid te zijn overgebleeven, om van die maatregelen meer of min af te wijken. Zoo 't mij voorkomt, worden zij 'er thans meer door benadeeld dan bevoordeeld. Men mag daar tegen gerust verzekeren, dat het verval der binnensteden allengskens het verderf der zeesteden na zich zal slepen. Dit is eene waarheid, van welke de voorbeelden in de Historien vrij menigvuldig zijn.

DE HEER VAN DEN HEUVEL, wien wij met bijzonder genoeghen aanhaalen, niet zoo zeer omdat deszelfs Verhandeling door de Hollandsche Maatschappij der Weetenenschappen te Haarlem is gekroond, als om den welmeenenden ijver voor het algemeen welzijn, welke 'er in doorstraalt, de HEER VAN DEN HEUVEL meent, dat men wel zoude doen, indien men, om de fabrieken weder te doen bloeien, of ten minste om dezelve aan te moedigen, 'er ten platten lande aanleide. Ik geloof het ook, ten minste, dat men de ingezetenen der steden niet zoude moeten verhinderen, om buiten de stad werkplaatsen aan te leggen. Zoodra het niet mogelijk is de fabrieken in de steden staande te houden, en de steden niet willen gedoogen, dat men 'er in haare nabuurschap aanlegge, zoo verliezen zij, buiten het voordeel, om bin-

binnen haare mûren huisgezinnen te trekken, welke zich daar zouden kunnen ter nederzetten, ook nog dat voordeel, het welk zij zouden kunnen trekken, uit het vertier, het welk de huisgezinnen, die in de fabrieken in haare nabuurschap zouden arbeiden; noodzaakelijk bij haar zouden te weeg brengen. Het is zeer waarfchijnlijk, dat de fabrieken ten platten lande, wel verre van de ſteden te ontvolken, dienen zouden om dezelve te bevolken. Men kan zulks zien aan Londen. Nooit zoude deze ſtad geweest zijn, het geene zij nu is, indien men het oprichten van fabrieken enz. in derzelve nabuurschap belet had. Onze ſteden verliezen door 't begrip, waaraan zij al te vast verknocht ſchijnen te weezen, teffens de bronnen, die zij in haaren ſchoot hebben, en die, welken het land haar konde bezorgen. Men kan 'er nog bij aanmerken, dat de ſteden, welke heerlijkheden en dorpen in eigendom hebben, minder zwaarigheid behoorden te maaken in het toefaan, dat in dezelve fabrieken en trafieken werden aangelegd: derzelve welvaart zoude die der ſteden merkelyk doen toeneemen.

WANNEER men de fabrieken ziet vervallen in een land, waarin men dezelve heeft zien bloeien, zoo word men ongevoelig gelokt tot het begrip, dat dit verval eeniglijk moet werden toegefchreeven aan de poogingen, welken de buitenlanders in het werk ſtellen, om dezelve bij hen te trekken; aan de voorkeur, welke de winkeliers of uitſlijters aan vreemden geeven, en aan de greegheid, waarmede het Gemeen gewoonelyk al wat van buiten 's lands komt aanneemt; en van dit begrip valt men op de gedachten om vreemde manufactuuren te verbieden, en op alle die dwangmiddelen, welken men gaarne in het werk ſtel-

stellen, om het invoeren en verkoopen van buitenlandsche manufactuuren te beletten. De Heer VAN DEN HEUVEL stelt 'er verscheiden voor: hij meent, dat de begeerlijkheid en winzucht der kooplieden, die liever buitenlandsche dan inlandsche manufactuuren verkoopen (*a*), beteugeld zouden moeten worden; dat men zoude moeten beletten, dat de ingezetenen buitenlandsche manufactuuren droegen, en dat men dezelve noodzaakte alleen inlandsche te draagen; (*b*) dat men rechten leide op 't draagen van buitenlandsche manufactuuren (*c*), dat men verbod eenige vreemde manufactuuren in de Volkplantingen van het Gemeenebest te verkoopen. Buiten de redenen, welken de amsterdamsche en rotterdamsche kooplieden hebben bij gebragt over het gevaar, het welk 'er gelegen is in het verbieden der buitenlandsche manufactuuren, en de zwaarigheid, die het in heeft dezelve met inkomende rechten te belasten, kunnen wij niet voorbijgaan op de onderscheiden middelen, welken de Heer VAN DEN HEUVEL, wiens goede oogmerken en ijver ik den hoogsten lof niet zal weigeren, voorstelt, aan te merken, 1. dat in het algemeen de deugd zich door geene dwangmiddelen laat ter oefeninge bedwingen: 2. Dat het gebruik, het welk hij wil, dat de Staaten maaken van hunne opperste magt, wat te veel naar willekeurigheid schijnt te smaaiken: 3. dat de verschillende aart en natuur, zoo wel van landen en volken als van wetten en zeden, weinig toelaaten, dat men het geen elders geschiedt, overbrenge tot het geen in 't vaderderland moest gedaan worden. In Engeland maakt de regeering gebruik van de aangeboren geartheid der

En-

(*a*) *Antwoord over de grond.* p. 54. en volg.

(*b*) *Ibid.* en volg.

(*c*) *Ter aangeh. pl.* bladz. 60. en volg.

Engelschen, welke natuurlijke vijanden zijn van al het geen van buiten 's lands komt. Dus houdt het een Engelschman voor geen inbreuk op zijne vrijheid, indien de rechten op de buitenlandsche koopmanschappen of voortbrengfelen hem van derzelver genot en bezit berooven. Hij houdt dezelve voor iet overtolligs; het welk een Engelschman kan, en de Natie moet ontbeeren. De kracht des engelschen koophandels rust ook niet gelijk die van den onzen *op het haalen en brengen omme ende wederomme*. In Holland is het anders gesteld. 4. Dat de dwangmiddelen in 't stuk van handel altijd nadeelig en gevaarlijk zijn (a). 5. Dat alle zaaken moeten worden beschouwd en behandeld volgens haare grondbeginselen. Het doelwit des koophandels is winst: indien men wil; dat een koopman zich in de zaaken zijns koophandels gedraage uit liefde tot het vaderland, roem; weldaadigheid, of eenig ander zedelijk grondbeginfel, dan begeert men iet, dat tegen den grond, op welken de koophandel gebouwd is, en staan moet, aanloopt; het zoude even zoo veel zijn als of men begeerde, dat een bouwmeester; om deze of gene reden, een gebouw zoude aanleggen op grondslagen, welke hetzelfde niet kunnen draagen. 6. Dat de winkelier of uitslijter uit den aart zijns handels verplicht is, zijne koopmanschappen en waaren daarvan daan te haalen, waar hij dezelve best koop kan inkoopen; zonder eenige voorkeur aan de eene plaats boven de andere, waar hij dezelve bekomen kan, te geeven. Indien men hem door dwang wil noodzaaken niet dan deze of geene waaren of manufactuuren te verkoopen, zulks is het zelfde, als of men hem beval zijn winkel en pakhuis te sluiten. Men zoude vooraf de begeerten van het

(a) *Aanwijzing van de politieke Gronden. bladz. 321*

het gemeen moeten beteugelen; of het ten minste noodzaaken om deszelfs begeerten te bepaalen tot die zaaken, welken men zoude toelaten te verkoopen. 7. Dat alle kooplieden, alle fabrikeurs, alle winkeliers of uitslijters dienaars zijn van het *Publiek*: zij moeten zich bijzonderlijk toeleggen, om kennis te hebben van den algemeenen en heerschenden smaak, en trachten dien te voldoen. Hoe zal men dien smaak dwingen, welke geduuriglijk verandert, en de nijverheid in eene geduurige beweging houdt? Bij deze aanmerkingen zullen wij 'er eene over de *Monopolien* voegen.

MEN vaart tegen de *Monopolien* of het opkopen van waaren uit, om dat men meent, dat een koopman, die zulks doet, om eene grove winst te genieten, een ongeoorloofd gebruik van zijne middelen maakt, ten kosten van het behoefuge gemeen: zonder hier te onderzoeken of de berisping zoo billijk is als dezelve wel schijnt te wezen, en of men wel met goed recht eischen mag, dat een koopman zijne bekwaamheid en nijverheid besteede, en zijne middelen waage voor een *Publiek*, het welk zijne eigen behoudenis verwaarloost; en of het niet billijker ware, dat de *Overheden* in duure tijden van deze opkoozers dat geene kochten, waarmede het volk konde gespijzigt worden, dan te willen, dat de koopman zijne magazijnen aan de uitgehongerde meenigte ten beste gave; laten wij, zonder ons met die overweegingen op te houden, stellen, dat deze opkoozers, zedelijk gesproken, tegens hunnen plicht zondigen; geeft men wel acht op de heilzame uitwerking, welke dit kwaad voortbrengt? Hetzelve brengt zoo een groot nut voor het Gemeenebest te weeg, dat men den Staat voor een geduurigen hongersnood zoude bloot stellen, indien men onder-

nam hetzelfde te beletten. Heeft men in Holland gebrek aan tarwe en rogge gehad, toen men overal van hongersnood geklaagd heeft? Wij hebben 'er in diezelfde tijden aanmerkelijke verzendingen van gedaan, en zijn 'er nooit aan te kort gekomen. Wel is waar, de prijs is 'er van gereezen, doch men heeft geen gevaar geloopt van gebrek te lijden. Verbeeldt men zich, dat de kooplieden, als de waaren laag in prijs zijn, dezelve inkoopden, en die hunne middelen waagen op hoop eener groote winst (welke echter juist niet al te zeker is) dit gevaar zouden willen loopen, indien men ondernam hen in hunne vooruitzigten te belemmeren? Het is bekend, dat onze bodem geen graanen genoeg tot ons voedsel voortbrengt: evenwel is 'er bij ons nooit gebrek aan graan, ofschoon de uitvoer 'er van volkomen vrij is: wat is hier anders de reden van, dan de vrijheid des koophandels? De vrijheid om in vruchtbaare jaaren voorraad op te leggen, met oogmerk om dien te bewaaren tot min vruchtbaare tijden, welke de opgelegde waaren in prijs doen steigeren? de vrijheid van de waaren te mogen opkopen of eene monopolie te oefenen? Een hollandsch koopman, verzekerd zijnde, dat hij niet in zijne vooruitzigten zal worden gestoord, en dat hij eene waar bezit, welke men niet kan ontbeeren, zal niet vreezen, om 'er zijn geld aan te besteedden, in de plaats van het buiten 's lands uit te zetten; hij zal niet vreezen groote magazijnen aan te leggen: hij geeft geduuriglijk acht, hoe de oogst uitvalt; hij ziet in het eene land gebrek, in het andere overvloed ontstaan: hij wikt en weegt de omstandigheden, en neemt daar na zijn besluit: zijne eerste zorg is, altijd wel gevulde magazijnen te hebben tegen duurre tijden. Dus is het ook met verscheiden andere

waaren gelegen, waarvan wij eene monopolie maaken. Dus verschaft deze daad, welke, zedelijk beschouwd zijnde, en te verre gebragt, gelaakt zoude kunnen worden, aan onzen Staat ten aanzien der graanen een zonderling voordeel op alle andere Staaten, te weeten, dat dezelve nooit voor gebrek behoeft te vreezen; en dat, in tijden van gebrek, de prijs der graanen bij ons nooit hooger is dan elders, niet tegenstaande den uitvoer, die 'er van geschiedt. Men kan op dit misbruik der vrijheid des koophandels, 't welk der begeerlijkheid der menschen den vrijen teugel viert, toepassen het geen C I C E R O zegt, bij gelegenheid der vrijheid van het gemeenschanschap: *sed bonum quod est quæsitum in ea sine isto malo non haberemus.* Gij zoudt, zonder dit kwaad, het goede, dat gij 'er ingezocht hebt, niet genieten.

Wij hebben aangewezen, welke natuurlijke oorzaaken den graanhandel, den oudsten tak van onzen koophandel na de visfcherij, en een der rijksten, hebben doen opkomen. De oorzaaken, welken dezen tak hebben doen bloeien, zijn dezelfde gebleeven, en houden dien nog in denzelfden staat. In den beginne is dezelve meer in ons land verspreid geweest: naderhand heeft hij zich genoegzaam in Amsterdam, en eenige noordhollandfche plaatsen gevestigd. Rotterdam deelt 'er tegenwoordig mede in. Ten aanzien van dezen tak onzes koophandels heeft Holland een voordeel, het welk opmerking verdient.

N I E T S kan het voorrecht wegneemen 't welk Holland heeft, van gelegen te zijn tusfchen het Noorden en Zuiden van Europa, en daarom best geplaatst, om koornfchuuren van graanen uit het Noorden op te richten, ten einde dezelve van pas naar de natien van het Zuiden over te voeren.

Zoo lang deze handel in Holland vrij zal zijn, zoo lang dezelve niet door belastingen gedrukt of belemmerd zal worden, onder voorwendfel, dat men geen monopolien moet toelaaten, kunnen wij nooit dan aan eene zeer geringe mededinging bloot staan, en slechts aan zoodanig eené, als wij ten allen tijden van de steden van het Noorden hebben ondervonden; en dat alleen om deze reden, dat wij dezelve voorkomen in alle plaatsen, daar gebrek is, en onze waaren verkoopen tot een prijs, welken deze steden niet kunnen maaken, om dat wijze in het toevoeren voor zijn. Wij zouden in dien tak alleen te vreezen hebben eene mededinging, welke wij nog niet hebben ondervonden, en waarfchijnlijk nooit zullen ondervinden, naamelijk die der Engelschen en Franschen. Deze beiden zouden nog dichter dan wij bij de hand zijn, om de zuidelijke landen, welke onderhevig zijn aan een geduurig of toevallig gebrek van graan, daarvan te voorzien. Maar de redenen, welken hen tot nu toe wederhouden hebben, om zich op dien handel toe te leggen, zullen 'er hen altijd van afhouden. Engeland en Frankrijk zijn landen, in welken men zich op den landbouw toelegt. Die hunner kooplieden, welke zich op den graanhandel toeleggen, behoeven het voorwerp hunnes koophandels buiten hun land niet te gaan zoeken, uitgezonderd in geval van groot gebrek. In vruchtbare jaaren vullen zij hunne magazijnen zonder buiten hun land te gaan; zij behoeven daar toe geen graanen uit het Noorden te haalen; zij verkoopen de hunne dikwijls zelve aan de Hollanders, wier pakzolders altijd openstaan om dit gewas tot een laagen prijs te ontvangen. Komt 'er bij de eene of andere dezer natien een onvruchtbaar jaar, en zijn hunne magazijnen der voorgaande

jaa.

jaaren niet in staat om het gebrek te vervullen, zoo voorziet men zich in Holland, en hier verkoopt men somtijds aan de andere natien hunne eigen graanen. Dus zullen de franfche en engelfche kooplieden nooit magazijnen van graanen aanleggen, dan uit den overvloed van die, welken hun eigen land in vruchtbaare jaaren oplevert: deze voldoen aan hunne vooruitzigten, en in die jaaren zouden zij de graanen in het Noorden dikwijls even zoo duur als bij hen zelve vinden. Zij zullen nooit graanen naar vreemde landen zenden, dan wanneer het geen tijd meer is om dezelve in het Noorden te gaan haalen. In die buitengewoone gevallen zal men altijd zijne toevlucht neemen tot de hollandsche magazijnen.

INDIEN dwangmiddelen ons land zouden gevaar doen loopen, om den graanhandel, daar het zich meester van heeft weten te maaken, en welken het eeuwen lang behouden heeft, te verliezen, dezelve zouden een niet minder verdervelijk gevolg na zich sleepen, ten aanzien onzer Volkplantingen. Men moet nooit zich van geweld of strafdreigende wetten bedienen, om onze Volkplantingen te noodzaaken, geen andere dan inlandfche manufactuuren te gebruiken: deze middelen kunnen met een goed oogmerk voorgesteld worden, maar zij zullen 'er nooit aan voldoen. Onze Volkplantingen hebben mededingsters aan de Volkplantingen van alle andere natien: indien men door eenigen dwang, door eenig recht (het is even veel van welk een aart het zij) de ingezetenen onzer Volkplantingen noodzaakt grooter kosten te maaken dan die der engelfche, franfche, en andere vreemde Volkplantingen doen, zoo is het met onze Volkplantingen gedaan. Zij zullen ondergaan, zonder dat zich een vijand

de moeite geeve , haar te komen plonderen. De eerste zorg, welke eene natie, die Volkplantingen heeft, moet draagen, is de ingezetenen derzelven van hunne noodwendigheden te voorzien, zoo goedkoop eenigzins mogelijk is; zonder aanschouwing van plaats, van waar men het geen men hun bezorgt haalt. Zoo dra men dezen eersten regel laat vaaren, valt 'er niets meer te doen.

DEZELFDE reden laat niet toe, dat men eene Maatschappij dwinge, om zich van inlandsche manufactuuren tot derzelver handel te voorzien. Zoude men de Afiatische volken willen dwingen, om, bij voorbeeld, de voorkeur te geeven aan de Haarlensche stoffen boven de Lyonsche, aan de Leidsche lakenen boven die van Abbeville? De deugd en goedkoop prijs der koopmanschap zijn de eenige beweegredenen, welke een kooper tot het koopen derzelven doen besluiten in alle de deelen der wereld. Door deze twee beweegredenen moet men dezelve tot zich trekken en doen koopen.

INDIEN wij zoo sterk aandringen op de vrijheid des koophandels, en de nadeelen, welke uit de dwangmiddelen voortspruiten, in het breede voordraagen, zoo geschiedt zulks niet, om dat wij van gedachten zijn, dat men in het geheel geen gebruik moet maaken van middelen, welke der vrijheid van de ingezetenen meer of min paalen kunnen stellen: wanneer men van eene Maatschappij spreekt, zoo spreekt men van lieden, welke om een gemeen welzijn en belang afgezien hebben van een gedeelte der vrijheid, die zij buiten dat zouden hebben gehad. De burgerlijke Maatschappij vooronderstelt insgelijks eene goedkeuring der middelen, die het welzijn van den Staat bevorderen, welke eenigerwijze de natuurlijke vrijheid besnoeien: men benadeelt de burgerlijke vrijheid niet,

wan-

wanneer men om de fondsen, welke 'er ter beveiliging van den Staat noodig zijn, te vinden, slechts eenē belasting legt op het gebruiken van iets het geen men kan ontbeeren. Om deze reden zijn de belastingen op al het geen tot pracht, weelde en overdaad dient, de minstbezwaarende; en die, welke op onverschillige zaaken gelegd worden, hebben nooit het volk doen klaagen. Indien 'er zoo veele arme en behoeftige lieden uit liefdaadige stichtingen en de armen-kas worden onderhouden; zoude men dan de burgerlijke vrijheid benadeelen, indien men eene wet maakte, welke de armenbezorgers en bestierders der Godshuizen verplichtte, tot de kleeding en behoeften der armen en behoeftigen, geene andere waaren dan van binnenlandsche fabrieken te gebruiken? Hier zoude ik het met den Heer VAN DEN HEUVEL eens zijn. Men zoude, wel is waar, meerder daar voor moeten betaalen dan men tegenwoordig doet; maar zoude het vertier van die waaren, 't welk daar door zoude geschieden, geen gelegenheid geeven, om arme lieden aan werk te helpen, en dus derzelve getal te verminderen? Dezelfde wet zoude den Voogden die zelfde verplichting kunnen opleggen ten aanzien hunner onmondigen. De Armen zouden niet kunnen klaagen dat men hen in hunne vrijheid verkortte, dewijl zij alles wat zij krijgen alleen uit hoofde van liefdaadigheid krijgen: de onmondigen zouden 'er niet over kunnen klaagen; aangezien zij voor hunne meerderjaargheid ten dezen aanzien geen wil hebben: de wet zou niet anders doen dan de magt der Voogden te bepaalen.

DE Heer VAN DEN HEUVEL dringt sterk aan op den ijver welke ieder noopen moest eene vaderlandsche dragt boven de vreemde te verkiezen, en niet dan inlandsche fabriek te draagen.

Haare Koninglijke Hoogheid, Mevrouw de Prinsesse Gouvernante heeft dit middel aangepreezen, en daar toe een voorbeeld gegeven, als te zien is uit Hunne Ed. Gr. Mog. Resolutie van den 6 Julij 1753. (a) Wat mag de reden zijn, waarom onze Natie zoo koel is om een voorbeeld, het welk zoo merkelyk tot haar voordeel dient, na te volgen? Men zou 'er uit kunnen opmaaken, dat de oprechte vaderlandsliefde bij ons niet dan zeer flauw werkt. De Heer VAN DEN HEUVEL stort 'er niet ten onrechte klachten over uit. (b) En wien moet het niet vreemd voorkomen, dat daar omtrent zoo weinig daadelyke en werkzaame ijver getoond word, terwijl men daagelyks den mond vol van *vaderlands-liefde* heeft.

EER wij met onze bespiegelingen verder gaan, moeten wij eene tegenwerping, welke men gemeenelyk maakt, wanneer men spreekt van het verminderen der belastingen, ten einde de arbeidsloonen beter koop te maaken, en de prijzen der eetwaaren, welken het volk niet kan ontbeeren, te verminderen, beantwoorden. Men vordert niets, zegt men, om dat de werklieden, offchoon men ten hunnen behoefte den prijs der eetwaaren vermindert, van hun reeds gesteld loon niet zullen afgaan, zij zullen zelfs hooger loonen eischen, zoo dra zij bemerken, dat de fabriekeur hen niet kan ontbeeren: en op zoodaanige gronden heeft men dikwijls eene vermindering van belastingen ten behoefte der fabrieken afgekeurd en verworpen; doch die op dien voet redenëeren, en daarom het verligten der lasten verwerpen, hebben, zoo 't mij voorkomt, weinig of geen gelegenheid gehad, om 't bedrijf der fabrieken, en den ommeegang met

werk:

(a) Zie D. III. Blij. P. 3. l.

(b) L. c. bladz. 54. en volg.

werklieden, door eigen oefening te leeren kennen, 't welk evenwel noodig is, om 'er over te kunnen oordeelen. Zij oordeelen 'er over als een zieke over een hulpmiddel. Wanneer die zich niet ten eersten hersteld ziet, meent hij, dat het geneesmiddel in het geheel geen kracht heeft gehad, en nooit bedenkt hij, dat vooral in ziekten, welke langzaam aangekomen zijn, langzaam werkende hulpmiddelen noodig zijn, om eene goede geneezing te weeg te brengen: dus is het ook met de ziekten van een staatsligchaam gelegen. Indien men eene goede geneezing verlangt, moet dezelve ongevoeliglijk geschieden. Alle andere werking zal het oogmerk niet bereiken.

HET is te vermoeden, en wij stellen het vast, dat de werklieden in 't begin op hun loon zullen blijven staan. Ik geloof ook, dat het onvoorzigtig zoude zijn om hetzelfde eensklaps te verminderen: maar als het werk niet druk was, zouden, zoo 't mij voorkomt, de fabrikeurs het wel in hunne magt kunnen hebben om te zeggen, *wiltge voor dat loon werken, dan kan ik U werk geeven, en anders niet*; vooral wanneer zij door de stedelijke overheid ondersteund wierden, en dat het werkeloos volk geen onderftand kreeg. Daar zijn zoo veel middelen, om het volk naar zijne hand te zetten. En waarom zoude men dat zelfde werkvolk, dat te Tilburg werkt, niet voor het zelfde loon te Leyden tot arbeid krijgen, als het 'er op gelijke wijze konde leeven? Het komt ons voor: 1. dat die geenen, welke in staat zijn den arbeider arbeid, waarvan hij kan bestaan, te verschaffen; het altijd in hunne magt hebben, de loonen te bepalen, zoodra de fabrikteur een ruggesteun heeft. 2. Dat het loon van het arbeidsvolk aan rijzen en dalen onderhevig is, naar dat de fabrikeurs meer of min

werk kunnen verschaffen. 3. Dat 'er onder de fabrikeurs een naijver heerscht, welke voor de arbeidslieden zeer voordeelig is. Een goed werkman, die zich wel gedraagt, zal gezocht en beter betaald worden dan een ander. 4. Dat het natuurlijk is, dat de fabrikeurs meester blijven wat loon zij willen besteeden, daar ieder te werk moet gaan naar den prijs, dien hij voor zijn goed kan maaken. 5. Dat zulk soort van veranderingen, als hier verwacht moeten worden, zich niet dan langzaam en door den tijd kunnen openbaaren. 't Zij men eenen vrijdom van belastingen vergunde, of dat men eene kas van *gratificatie* oprichtte, de gevolgen zouden 'er niet terstond van bemerk worden; de buitenlandsche arbeidslieden zouden niet terstond hun werk, hun vaderland, en hunne vrienden verlaten om bij ons te komen: maar het is ontwijfelbaar, dat, indien de fabrieken het hoofd weder opbeuren, men 'er de kinderen vroegtijds toe zal bestemmen en gebruiken; terwijl men 'er tegenwoordig anders over beschikt, omdat de fabrieken noch voor de fabrikeurs noch voor de arbeidslieden een ordentelijk bestaan uitleveren. Het getal der arbeidslieden zoude allengskens toeneemen, en het getal der vreemdelingen zoude insgelijks aangroeien, om dat 'er geen land is (Engeland zelfs niet uitgezonderd) daar de burgerlijke vrijheid minder besnoeid is, dan bij ons. Ieder leeft 'er naar deszelfs zinnelijkheid: ieder is 'er onder de bescherming der wetten: men word 'er niet gedwongen om tegen zijn wil en dank in het land te blijven: men kan zich elders gaan nederzetten, als men daartoe lust heeft: de krijgsmacht is 'er vrijwillig; men ziet 'er geen menschen van achter den ploeg wegneemen om 'er soldaaten van te maaken. Men kan (bijzonderlijk in Holland, waar deze vrij-

vrijheid alleen in weinige gevallen bepaald is) vrijelijk bij uitersten wil over zijne goederen beschikken; de Costumen van Holland zijn in alle opzichten zeer gunstig voor den handel. Men kan 'er niet aan deszelfs dagelijkschen, ordinairen, en competenten rechter worden onttrokken. In een woord, Holland levert zoo veele redenen uit, waarom de vreemdelingen aan hetzelfde de voorkeur boven andere landen moeten geeven, dat men met grond zich kan verzekerd houden, dat 'er altijd zullen weezen, die genegen zullen zijn zich daar ter neder te komen zetten, zoodra zij een vooruitzigt zullen hebben, dat zij 'er een middel van bestaan zullen vinden.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Beschouwing van de Middelen, welken de Colonien tot opbeuring van Vaart, Koophandel, en Manufactuuren aan de hand geeven.

DE overweegingen, met welken wij ons ten aanzien van den toestand onzer fabrieken, en de middelen om dezelve weder te herstellen, tot nog toe bezig gehouden hebben, leiden ons natuurlijker wijze tot die hulpmiddelen, welken wij in onze Volkplantingen zouden kunnen vinden. Ik ben het niet eens met die geenen, welke het verbieden van vreemde fabrieken of andere dwangmiddelen daar toe zouden willen gebruiken. Men zoude mogelijk volstaan kunnen met te zeggen: verbeter het bewind: maak, dat de vreemden liever zich in uwe Colonien dan in die der Engelschen, Franschen, Deenen, of anderen komen nederzetten; volg de gron-

„ lukken , onvoorsigtig - fwak - en behoefstigheeden onderworpen fouden weefen ; maar daar enbooven ook met Manufacturen ofte Hand - werken , Viffen , Negotieeren , ende in Vragt - fchepen te Reden , feer onfeekere winften doen ; Jaa in tegendeel door Siekten , Oorlogen , Zee - roveryen , Klippen , Sanden , fwaare Storm - winden , en Bankeroeten ; als ook door ontrouwigheid hunner eigene Schipperen , haar meefte levens - middelen fouden kunnen verliefen , terwijl onfe gemelde Ingefeetenen des niettemin hier beladen fouden blijven met Hollands natuurelijke laften , fwaare Huis - huuren , Imposten en fchattingen : alfoo 't gebrek van Gereformeerde Klooflers haar geene eerelike geleentheeden verfehafft , om by fodaanige verliefen zig ook van kinderen te ontlasten , of volgens het fpreekwoord , *desperatio facit militem aut monachum* , felfs den Monniks - kap aan te trekken . Sulks fy , by fodaanige voorvallen tot de uiterfte armoede geraakende , by gevolge alle eer en aanzien verliefen fouden : *divitem fuijfe duplex paupertas ; Qui eft povre eft fot* ; want rijk geweest te zijn , is eene dubbelde armoede : en niet werd meer veragt als eenes armen mans wijsheid : ende fig in fodaanige voorvallen vinden fouden in de allerbelaagelikfte ftand waar toe een mensch in deefe Weereld foud konnen vervallen .

„ EN ten tweeden belangende de eere is kenne-
 „ lik , dat in deefe Republijke de Regeering beftaat
 „ in feer weinige menjchen naar geraade de meenig-
 „ te der Inwoonderen ; en dat de felve Regeeringe
 „ volgens Wetten aan gene fekere Geflagten ver-
 „ bonden , maar genoegzaam oopen is voor alle
 „ Inwoonderen ; fulks die naa geleentheid agt
 „ ofte tien jaaren Borger geweest zijn , tot de Re-
 „ gee-

„ geeringe ende de alleruitsteekenste bedieningen
 „ van *Scheepen* of *Borgermeesters* *ampt* in de meeste
 „ Steden mogen werden gekooren, waar uit ont-
 „ staat, dat veele afkoomelingen der geenens, die
 „ voor deesen in Regeeringe zijn gebruikt geweest,
 „ als ook veele andere, die weegens haare *oude*
 „ *afkomst*, ofte groote Politike kennisse, en over-
 „ groote middelen, door eene natuurelike eigen-
 „ selfs liefde én heersfugtigheid, zig laten voor-
 „ staan verongelijkt te weesen, wanneer andere,
 „ *Niewelingen*, van mindere bequaamheid ofte
 „ goed, werden tot de Regeeringe gekooren; der-
 „ halven de selve hier meenende veragt te zijn,
 „ naat veranderinge *tragten*, en ligtelik naar an-
 „ dere Landen, (daar haare bequaamheid, groo-
 „ te goederen, ende heersfugtigheid, seer goede
 „ vrugten souden kunnen voortbrengen) over-ge-
 „ bragt souden kunnen werden. Daar sy, in tee-
 „ gendeele hier te Lande blijvende wonen, by alle
 „ geleegentheden qualik van de Regeeringe, ende
 „ den Regeerderen in 't bysonder, spreeken. En-
 „ de indien gebeurde dat aldus, ofte by enige
 „ andere gevallen, oproeren teegen den Regeerde-
 „ ren in het bysonder, ofte teegen de Regeeringe
 „ selfs veroorzaakt wierden, soude hunne *aansien-
 „ lijkheid* haar aanstonds maken *Hoofden* der oproe-
 „ rigen; die om hun oogwit te bekoomen, ende
 „ het oproer voor haar gelukkig te doen eindi-
 „ gen, niet souden willen nog mogen rusten, voor
 „ dat sy de Wettige Regeerders af ende sig selven
 „ in de plaatse geset souden hebben. Het welk
 „ is een der grootste rampen die den Lande ofte
 „ den Steeden soude kunnen overkomen:

„ *Res dura & Regni novitas me talia cogunt, &c.*

„ **ALSOO** Regeerders, die sulks door munitery wer-
 „ den,

den, altijd oorfake zljn van seer veele grouwe-
 welen, eer sij tot de Regeeringe geraken; ende
 daar naa nog veele wreedheden pleegen moeten,
 eer sy sig wel vast op den *Troon* ofte op het
Kussen konnen setten.

„ ENDE alsoo wy albereids in de *Indien* veele *Con-
 questen* van Landen hebben gedaan, ende bevin-
 den hoe beswarelik die door besoldigde Krijgs-
 knegten konnen werden bewaard: alsmeede dat
 de *Politiken* van alle oude tijden ons hebben ge-
 leerd, *datter geen beeter middel zy*, voornament-
 lik voor eenen *Staat* die op den koophandel ende
 zeevaart geboud is, *om overzeese geconquesteerde
 Landen seekerlik te bewaren, dan met aldaar Colo-
 nien te maaken*: soo is seer ligt te begrijpen, dat
 deselve seer dienstig voor den *Staat* souden wee-
 sen.

„ EN ten *derden* is kennelik, dat uit alle omleg-
 gende Landen, de *armste* en minst gegoede men-
 schen, aldermeest naar Holland ter woone koo-
 men, op hoope van aldaar door Manufacturen,
 ofte Hand-werken, Visseryen, Navigatien, en
 Amtbachten aan den kost te sullen geraaken; of
 by gebreke van dien, door de *Allemoesseniers* en
 andere *Gods-huysen*, beeter als in hun Vaderland
 te sullen werden geholpen. En hoewel op die
 wijze tot heeden seer veele arme menschen al-
 hier zijn gevoed geworden, soo soude nogtans
 het selven by teegen-loopende tijden niet lange
 konnen duuren: maar soude seer ligtelik daar
 uit als dan een gemeen oproer, en plondering,
 ofte omkeering van den ganschen *Staat* volgen
 konnen.

„ OM welke, en andere ongemakken voor te
 koomen, ende den benaawden of misnoegden
 Ingefeetenen *een open* te geeven, de Republij-
 ken

„ ken van *Tirus, Sidon, Carthago, Griekenland,*
 „ en *Romen, &c.* in ouden tijden wel in agt nee-
 „ mende, het waarhaftige *Interest* der Republiken,
 „ die in 't geheel op de *koopmanschap* ofte op *con-*
 „ *questen* van *Landen* gefondeerd waren; niet heb-
 „ ben verſuimd ſeer veele *Colonien* aan te queeken.
 „ Ja ook de Eenhoofdige Regeerders van *Kaſti-*
 „ *lien, Portugaal, en Engeland, &c.* nog onlangs
 „ ſeer voordeel'g gemaakt hebben en maaken haa-
 „ re *Colonien* in wijdgeleegene onbebouwde Lan-
 „ den: die voor deſen eene ongelooſſelijke ſterk-
 „ te aan die *oude Republiken* veroorzaakten, ende
 „ nu aan *Kaſtilien, Portugaal, en Engeland, &c.*
 „ booven die ſterkte, de meeſte koophandel ende
 „ zeevaart toebrengen. Sulks het aller verwonde-
 „ ringe waardig is, dat Holland, deſe *Oude* en
 „ *Nieuwe exempelen* voor zig hebbende, ende daar
 „ en booven door ſijne natuur'elike groote behoe-
 „ tigheeden, ende ſeer ſwaare ſomme van pennin-
 „ gen voor *Aelmoeffen* jaareliks aan arme Inwoon-
 „ ders te beſteeden, als ook jaareliks door ſeer
 „ veele onvermogene *Boedels* ende gebrek van groot-
 „ ter handel ende zeevaart geperſt wordende; tot
 „ nog toe geene *Vrye Colonien* voor alle Hollandſe
 „ Ingeſeetenen heeft gemaakt: hoewel wy met on-
 „ ſe ſcheepvaart ſeer veele vrugtbaare, leedige,
 „ en onbebouwde Landen ontdekt, ofte beſeild heb-
 „ ben, alwaar indien *Colonien* waaren opgerecht,
 „ ſoodaanig *Vry*, en nogtans onderworpen aan de
 „ Heeren *Staten* van Holland, als de Hollandſe
 „ platte Landen en niet ſtemmende Steeden zijn;
 „ ſouden kunnen veroorzaakt werden, eene onge-
 „ loovelik groote ende ſeekere *Negotie* en *Scheep-*
 „ *vaart* met de Inwoonders van Holland. ”

„ DIT laaſte is het, wat bij ons eigenlijk in aan-
 „ merking komt, dewijl de Republiek veel van des-
 „ zelfs

zelfs koophandel verlooren hebbende ; en 'er dagelijks nog meer en meer van verliezende , gevaar loopt in haare oude moerasfen te zullen instorten , indien zij geen nieuwe voorwerpen van handel vindt , om de plaats van die , welken zij heeft verlooren , te vervullen .

Wij hebben (gelijk hier voor I D. bl. 13. is aangemerkt) eerst de onvruchtbaarheid van ons land goed gemaakt door de visfcherij : de visfcherij heeft den handel voortgebracht , en ons allengskens tot een handeldrijvend volk gemaakt . In den oorlog tegen Spanje , bezitters zijnde geworden van een groot gedeelte van Indië , hebben de waaren van Asië ons tot eigen vruchten gediend : maar onder die waaren werden 'er gevonden , die het verval van een goed gedeelte der inlandfche manufactuuren , bij voorbeeld , de Damasten en Chitsen , veroorzaaken . Naar maate dat het gebruik van koffi en thee algemeener is geworden , zijn de bierbrouwerijen afgenomen , zoodat dezelve tegenwoordig bijna geheel vervallen zijn . De bieren dienden niet alleen den ingezetenen tot een drank ; maar zij werden ook in groote menigte naar buiten vervoerd : van dit alles is bijna niets meer overig . Wij hebben reeds aangetekend , dat een groot gedeelte van 't verval der europifche manufactuuren , en dus ook van de onzen , aan de vaart en handel op Oostindië te wijten is .

Wij , tegenwoordig nog bezitters van den uitfluitenden handel in specerijen zijnde , beflaan deze waaren bij ons de plaats van inlandfche voortbrengfelen : maar indien wij niet anders in den algemeenen koophandel te brengen hadden gehad dan de visfcherij en specerijen , zouden onze handel en onze fcheepvaart nog veel meer vervallen zijn , dan nu . Het is , menfchelijker

wijze gesproken, alleen aan 't geluk te wijten, dat wij bij den bredaschen vrede ons meester vonden van Suriname, het welk een gedeelte van Guiana uitmaakt, en ons een tak van koophandel aangebragt heeft, dien men niet lang geleeden, om de voordeelen van vaart en koophandel, die 'er voor ons Gemeenebest uit voortvloeien, veel hooger dan die, welke uit de oostindische Maatschappij genooten worden, geschat heeft. Het zij met dit gevoelen hoe het wil, dit zal men echter moeten erkennen, dat, indien wij geen peper, thee, kaneel en andere indische waaren in Holland bragten, wij genoodzaakt zouden zijn dezelve van andere europische natien te koopen; dat wij daardoor den handel in die waaren zouden verliezen; en dat indien wij niet, met uitsluiting van alle anderen, den specerijhandel bezaten, wij een der voornaamste grondslagen onzes tegenwoordigen koophandels zouden verliezen: en dit alleen is, onzes érachtings, genoeg, om overtuigd te weezen, dat 'er den Staat aan gelegen is, de oostindische Maatschappij niet te laten vervallen. Dit laat niet na, dat men met waarheid kan zeggen, dat de Staat nog meer belang heeft in de behoudenis der Volkplantingen; naanelijk als zij wel behandeld worden!

MEN weet, dat de amerikaansche Volkplantingen eene menigte waaren verschaffen, welke een grooten aftrek in Europa hebben, als suiker, koffi, katoen, cacao, indigo enz. Indien wij geene Volkplantingen hebben, waaruit wij die waaren kunnen trekken, zullen wij ons van dezelve bij andere natien moeten voorzien; en hierdoor zouden wij in den algemeenen koophandel voorwerpen verliezen; welke ons, om zoo te spreken, afhankelijk of cijnsbaar zouden maaken van de andere europische natien, en in het bijzonder van de Engelschen

en Franschen, welke reeds zoo veel boven ons vertier hebben.

DE Volkplantingen leveren daarenboven een voordeel voor den Staat op, het welk dezelve niet kan verwachten van den handel en vaart op Oostindië. Een der voornaamste voordeelen, welke men uit de Volkplantingen kan trekken, is het vertier der inlandsche manufactuuren. Men heeft zich niet alleen verwonderd over de halfstarrigheid der Engelschen in het handhaaven hunner heerschappije over de opgestaane Colonien; men heeft meer gedaan: men heeftze gelaakt. Ik zal niet vraagen, of die geenen, die 'er hun oordeel over uitgesproken hebben, wel in de mogelijkheid zijn geweest, om alles, wat 'er toe behoorde, in zijn geheel te beschouwen, maar hun vraagen of zij wel in overweeging genomen hebben, dat het staan blijven der manufactuuren in Groot-Britannië afhangt van 't behoud der heerschappije over de Colonien; en dat dit alleen de poogingen van Groot-Britannië, welke voor dat Rijk ongunstig zijn uitgevallen, heeft kunnen wettigen? Tot welk een toppunt van vermogen hebben de Volkplantingen de Engelschen niet gebragt?

ONZE Colonien hebben invloed op oneindige zaken, tot welker bevordering zij kunnen dienen. Zij slijten, bij voorbeeld, oostindische waaren, vleesch, boter, kaas, koorn, bier, wijn, en wat verder tot de nooddrift des levens behoort. Het zijn alleen de Volkplantingen, welke middelen opleveren, om met voordeel voor den Staat en voor de ingezetenen dien grooten rijkdom te besteedden, welke in zijnen schoot bijeen verzameld is, en die 'er veelen in ledigheid doet leven; de bodem van den Staat is zoo groot niet, dat dezelve aan den rijkdom onzer landgenooten kan voldoen. In de

eerste tijden heeft, zoo als wij bereids aangemerkt hebben, de onvruchtbaarheid van onzen bodem veel toebragt, om den koophandel te doen aangroeien, om dat die nevens de vischerij het eenigste voorwerp was, waarop zich de ingezetenen konden toelaggen, het zij om zich een bestaan te verschaffen, het zij om voordeel uit hunne goederen te trekken. Thans, nu de handel vervallen is, levert dezelve dat nut niet meer uit: wij kunnen met ons geld bijna niets uitrichten, dan het aan vreemde Natien, welke genoodzaakt zijn geld te leenen, op te schieten. Van daar ziet men de geldopneemingen voor de buitenlandsche Mogendheden met eenen verbaazenden spoed te Amsterdam vol raaken, niettegenstaande de aanmerkelijke verliezen, welken wij 'er van tijd tot tijd bij hebben geleeden: men kan eenigermate zeggen, dat wij het zijn, welke de europische Mogendheden in staat stellen, of in staat gesteld hebben, om de kosten haarer oorlogen goed te maaken. Indien deze geldleeningen geene andere gevolgen hadden gehad, wij zouden 'er ons mede te vrede kunnen stellen: maar indien de Natien, welke geld hebben opgenomen, zich hebben verzwakt door de groote poogingen, welken zij hebben gedaan, om hunne betrekkelijke magt te vermeederen, zoo heeft van de andere zijde onze koophandel daarbij verlooren al den omloop, welke de uitgaende sommen 'er in zouden hebben voortgebragt; en nog noodzaakelijk zouden voortbrengen, indien dezelve, in plaats van buiten 's lands te gaan, in den koophandel waren gebruikt geworden. Dit is het evenwel nog niet al.

DE onmogelijkheid, om dezelve in onzen koophandel te kunnen befreeden, heeft den Staat nog een grooter nadeel toebragt: dezelve heeft ons

ge-

genoodzaakt, om den handel der mededingende volken te ondersteunen. Wij hebben dit bereids aangemerkt, en moeten 'er bij deze gelegenheid op nieuw van spreken. De fransche Volkplantingen in Amerika zijn met ons geld begonnen, ten minste voor een groot gedeelte: met behulp van ons geld zijn de deensche Volkplantingen opgekomen, en houden zich nog staande: met behulp van ons geld hebben de Engelschen zich meester gemaakt van Indostan, en bedekken de zee met hunne vlooten. Men slaa de onbedenkelijke geldsommen eens gade, welken wij in de saxische, silesische, fransche, oostfriesche, en zoo veele andere fondsen, in welken wij deel genomen hebben, eeniglijk om dat wij geen ander voorwerp hadden, om ons geld te besteeden, verlooren hebben, en men oordeele vervolgens over het belang en 't gewicht, het welk wij in onze Colonien moeten stellen; en of het niet wel der moeite waardig zoude zijn, om de onzen op een beter voet te stellen dan zij thans zijn, daar ieder, in de plaats van aangemoedigd te worden om 'er geld toe te besteeden, 'er tegenwoordig een schrik voor heeft.

ELK een, die slechts eenige oppervlakkige kennis van onze historien heeft, weet, hoe zorgvuldig de Staaten tegen het aanhoudend bestaan van de Oostendische Compagnie gewaakt, gezorgd, en verboden hebben aan ingezetenen van deze Landen om 'er deel in te neemen. De hooge Overheid is met reden beducht geweest, dat die Compagnie door hollandsch geld in staat gebragt en gehouden zoude worden. Het geen de Staat heeft willen voorkomen ten aanzien des koophandels op Oost-Indië, heeft inderdaad plaats wegens den handel op Amerika. Door de geldleeningen, welken wij doen, arbeidende aan het oprichten en onder-

dersteunen der buitenlandsche Volkplantingen, geeven wij gelegenheid tot eene mededinging, welke reffens strekt tot ondergang onzes handels: en dus strekken onze groote rijkdommen tot bederf onzes koophandels, en onzer scheepvaart.

ZULKE, welke geen kennis van het menschelijke hart, en nooit de kracht van 't vernuft in zaaken van koophandel gade geslagen hebben, die 'er van oordeelen volgens de gemeene begrippen, welken men 'er in den gemeenen ommeegang van krijgt, zonder met de historien en veel minder nog met de ondervinding en kundige kooplieden raad te pleegen, zullen ontwijfelbaar sterk uitvaaren tegen ingezetenen, welken, naar hun begrip, een zoo verkeerd gebruik van hunne rijkdommen maaken, en met luider stemme roepen, dat men hen moet verbieden hunne goederen op die wijze te gebruiken. Maar het zij mij geoorloofd op dit stuk te vraagen, of een goed staatkundige zich regelen moet naar het geene hij oordeelt, dat de menschen *moeten* doen, dan wel naar het geene de menschen *gencigt zijn* te doen, en naar het geen zij, uit hoofde van hun beroep, eeniger maate *verplicht zijn* te doen? Laat men, door een goed bestier en gepaste wetten, trachten de menschen tot de deugd te brengen, en van de ondeugd af te leiden: goed; maar zich te verbeelden, dat de kooplieden door het een of ander verbod of bedwang te bewee-gen zouden zijn, om hun geld in takken van koophandel aan te leggen, daar geen winst te haalen is, dit zoude verre van den weg af zijn: de verboden (ik moet het hier wederom herhaalen) hebben nooit het doen van 't geen verbooden werd, in zaaken van koophandel, kunnen beletten. 'Er zijn maar twee wegen: men moet afzien van de hoop, om den koophandel te zien bloeien, of men moet op des-zelfs

zelfs grondbeginfelen en stelregelen te werk gaan.

EEN koopman zoekt, volgens zijne grondbeginfelen gelegenheid, om winst te doen, door zijn geld te doen omloopen. Een landbouwer zoekt, volgens zijne grondbeginfelen, van de aarde zoo veel vrucht te trekken als mogelijk is. De laatste verlaat zijne landen, zoo dezelve zijnen arbeid niet met vrucht beloonen: een koopman verlaat de takken des koophandels, welke geen voordeel belooven; hij legt zich op anderen toe; indien men tegen een koopman zegt, dat hij geen gebruik moet maaken van die takken van koophandel, welchen hij voor zich het voordeeligst oordeelt, is zulks het zelfde als of men tegen een landbouwer zeide, dat hij de akkers moet verlaten, welke hem op een goeden oogst doen hoopen. Het is een koopman zoo min mogelijk de goede gelegenheden om te koopmanschappen voort te brengen, als een landbouwer om de vruchtbaarheid aan zijne landen te geven. De Heer VANDEN HEUVEL meent, dat men zich meer moest toeleggen op het teelen van aardappelen: men heeft slechts landen aan te wijzen, welchen 'er toe bekwaam zijn, en met aardappelen beteeld, een grooter voordeel belooven, dan wanneer men 'er iet anders op teelt, en men kan vast staat maaken, dat men 'er op vallen zal; maar zoo de eigenaars dier landen meer voordeel vinden met 'er geen aardappelen, maar wat anders, bij voorbeeld, tarwe of eenig ander gewas op te teelen, waarom zouden zij van dat voordeel af moeten zien? zoude men hen zelfs niet laaken, indien zij het deden? Het teelen van aardappelen is ons niet door eenige wet opgelegd; niets is 'er gedaan om 'er de landzaaten toe aan te moedigen; zoo dra de ingezetenen hebben bevonden, dat het teelen van aardappelen voordeelig was,

hebben zij 'er zich op toegelegd; en het word thans zeer sterk en hoe langs hoe meer voortgezet. Het zoude even eens gaan met alle andere nog onbebouwd liggende landen, van welken men goede bouwlanden zoude kunnen maaken, en waarvan de Heer VAN DEN HEUVEL spreekt (a). Ziet men 'er geen voorbeeld van in het toebereiden van onbebouwd liggende landen, over weinige jaaren in Gooiland ondernomen? Alles komt ten aanzien van dit soort van voorwerpen hier op uit, of men 'er zijne rekening bij vindt, dan niet. Men kan het nut, het welk het algemeen uit deze of geene inrichtingen zal kunnen trekken zoo breed uitmessen, en 'er zoo veel over redeneeren, als men wil; indien men bij het opmaaken der rekening niet bevindt, dat 'er bij gewonnen word, zullen alle redeneeringen niemand 'er toe overhaalen?

HET eenigste middel, om den hollandschen koopman af te trekken van een handel, welke niet zeer voordeelig, of welke schadelijk is voor den Staat, en hem aan te zetten tot het doen van nuttige ondernemingen voor het Gemeenebest, is hem voorwerpen van koophandel te verschaffen, welke strekken, om de krachten en rijkdommen van den Staat teffens te vermeerderen, en men kan niet ontkennen, dat de amerikaansche Volkplantingen ter bereiking van dit oogmerk zeer geschikt zijn.

De uitdrukkingen, waar van hunne Hoog Mog. zich hebben bediend in het Octroi voor Suriname, zijn het beste en zekerste bewijs, 't welk men omtrent dit stuk kan begeeren. „ Nademael wy (dus „ spreken Hunne Hoog Mog.) in die persuasie „ syn, dat de Colonie van Suriname van fooda- „ rige constitutie ende gelegentheyt is, dat de- „ selve in niet veele jaren tot een considerable

„ Co-

(a) Ter aangeh. pl. bl. 46. en volg.

„ Colonie van dese Landen gemaect soude kon-
 „ nen werden, doch dat het selve met weynig ho-
 „ pe van succes kan werden ondernomen, by al-
 „ dien den Ondernemer sich niet getroost van in
 „ den beginne groote kosten te supporteeren, al-
 „ leenlyk op verwachtinge van na verloop van vee-
 „ le Jaren de vruchten van syn uytgeschoten geldt
 „ ende arbeydt te genieten; ende dat eene Colo-
 „ nie nootfakelyck in syn geboorte moet smoren,
 „ indien men de Coloniers in den aanbeginne swaer-
 „ der belast als sy bequaem ende machtigh zyn te
 „ dragen, in plaetse van deselve door hulpe ende
 „ assistentie te ondersteunen, mitsgaders door Pri-
 „ vilegien ende fundamentele Wetten te verseke-
 „ ren, datse in het toekomende in geene ondra-
 „ dragelyke lasten sullen werden geïnvolveert; want
 „ door foodanigen maniere van doen de albereyts
 „ aenwesende Coloniers onder gehouden, en alle
 „ anderen afgeschrikt werden, omme tot voort-
 „ settinge van foodanigen Colonie, ende op hope
 „ van het doen van voordeel en van welvaren, en-
 „ de van het paisibel jouiffieren van dien, sich me-
 „ de derwaerts te begeven; ende dat ter contra-
 „ rie, indien men de Coloniers in den aanbeginne
 „ saghtelyk, en selfs met hulpe ende assistentie
 „ handelt, mitsgaders dat men haer volkomen ge-
 „ rustheydt geeft, datse voor het toekomende, als
 „ sy in staet van middelen ende welvaren souden
 „ mogen wesen gekomen, niet en sullen werden
 „ ge-exactioneert, ofte met schattingen uytgeput,
 „ een Colonie op een welgelegen plaetse gefon-
 „ deert wesende, van een kleyn begin in korten
 „ tyd door toevloeyinge van alle kanten tot een by-
 „ sonder en groot werck gemaect kan werden;” (a)

D E.

(a) Zie hier boven II. D. bl. 161.

DEZE voordeelen zyn reeds voor lange erkend en gezocht door de buitenlandsche Mogendheden. De Maarfchalk d'Estrades, verslag doende aan Lodewijk den XIV. van een verzoekschrift door de ingezetenen van Acadia aan den Koning van Engeland overgeleverd, spreekt 'er dus van.

„ UWE Majesteit kan uit de aanbieding, door
 „ dat volk den Koning van Engeland gedaan, be-
 „ vroeden, wat voordeelen hy van dat land trekt,
 „ en uwe Majesteit 'er met den tyd door een goe-
 „ de bestiering van zoude kunnen trekken, wan-
 „ neer men die volkplanting met ernst versterkte,
 „ door dit jaar twaalf honderd mannen voetvolk
 „ onder het bevel van goede officieren derwaards
 „ te zenden, waarmede men, door goed overleg,
 „ de Iroquois, die vyanden der Engelschen zyn,
 „ zoude kunnen winnen, en zich van een land van
 „ meer dan drie honderd mylen meester maken, 't
 „ geen zeer bevolkt is met Wilden, die, eenmaal
 „ het gezag van uwe Majesteit erkent hebbende,
 „ onder zyne gehoorzaamheid zouden blyven, en
 „ de katholyke godsdienst merklyk uitgebreid wor-
 „ den. Vermits ik over dit alles gesproken heb
 „ met lieden, die gehele jaren in dat land gewoont
 „ hebben, heb ik 'er my byzonder van doen on-
 „ derrichten, en zoude uwe Majesteit een aanzien-
 „ lyk koningryk kunnen maken van een land, 't
 „ geen tot heden toe onbekent geweest is, en de
 „ Engelschen gaarne wenschen te bezitten, om
 „ de grote voordeelen, die zy 'er voor den koop-
 „ handel en zeevaart van hopen te trekken (a).”

HET is eenen Koning geoorloofd zich te laten inneemen door het grootsch denkbeeld van een nieuw
 Ko-

(a) Brieven enz. van den Gr. d'Estrades I. D. bl. 261 en 262.

Koningrijk te stichten en te bezitten. Een vrije Staat, welke deszelfs grootheid alleen zoekt in de welvaart zijner ingezetenen, houdt het oog alleen gevestigd op de middelen, welke dezelve kunnen bevorderen: en ons Gemeenebest zal deszelfs Volkplantingen aanmoedigen, *om de groote voordeelen*, welken zij aan den handel, zeevaart, fabrieken en trafieken kunnen toebrengen.

EINDELIJK, behalven de voordeelen, welken het Gemeenebest uit dien hoofde van deszelfs Volkplantingen kan trekken, moet men nog in aanmerking neemen, dat wij in den staat, waarin zich de koophandel van Europa tegenwoordig bevindt, gevaar loopen, om het aandeel, 't welk wij 'er in hebben, gantschelijk te verliezen, indien wij onze Volkplantingen niet ondersteunen, en dezelve op zoodanig eenen voet brengen, dat zij aan het oogmerk, 't welk men 'er mede bedoelen moet, kunnen beantwoorden; te weten, eene vermeerdering van alle neeringen en handteeringen, en niet het onvruchtbaar voordeel voor eenige bijzondere lieden, of families, om over eene Bevelhebersplaats of ander voordeelig ampt te kunnen beschikken. Zoodra men zoo verre gekomen is, dat men het algemeen belang alleen uit dit laatste gezichtpunt beschouwt, is het met eenen Staat gedaan. Dan is 'er geen Gemeenebest, dan zijn 'er geen ingezetenen meer: de gevoelens, welke de menschen in een burgerstaat aan elkanderen moeten verbinden, raakén los, en alles loopt uit op rooverij.

MEN heeft met zoo veel verwondering als verbaasdheid den staat, waartoe de engelsche Volkplantingen zijn gekomen, beschouwd, en men doet het nog. Toen de Staat tegen Spanje het harnas aanschoot, bezat hij in deszelfs schoot eene scheepsmagt

magt en een koophandel, van welken wij de eerste beginfels hebben afgeschetst. Wanneer men tot dezelve opklimt, ziet men de eerste bewooners van denzelven zich geneeren met de visfcherij, veebouw en koophandel; en niet, dan na verloop van wat meer of min dan duizend jaaren, ziet men 'er fteden van eenig aanzien opkomen. Amsterdam, hetwelk zich boven alle de fteden van Holland heeft verheven, dagtekent deszelfs opkomst laater dan duizend jaaren na Christus geboorte. 'Er zijn eeuwen noodig geweest, om den Hollanderen door den koophandel die krachten te geeven, welken zij tegen Filips den II. hebben geoeffend, en 'er is nog geen eeuw nodig geweest, om Philadelphia en Nieuw-Jork de fraaifte fteden van Europa te doen evenaaren, en de landftreeken, waar van zij hoofdfteden zijn, onder het getal der rijkfte en der magtigfte handeldrijvende gewesten te fteilen.

DE Volkplantingen zijn evenwel der Mogendheden van Europa van groot nut, niet slechts om dat zij eene rijke bezitting uitmaaken, maar, voornaamelijk, gelijk wij zo even aanmerkten, om den handel, waar toe dezelve aanleiding geeven, door het ruilen haarer vruchten tegen de manufactuuren der landen, waar aan zij toebehooren, of van welken zij afhangelijk zijn. Indien het waar is, gelijk men voorgeeft, dat tegenwoordig de engelfche manufactuuren zich niet kunnen ftaande houden, dan door den aftrek, welken zij in de Volkplantingen hebben, zoo moet men zich niet verbaazen over de poogingen, welken de Engelschen in het werk gefield hebben, om de Volkplantingen te beletten een Vrijen Staat op te richten: behalven dat zij daar door onvermijdeijk het vertier van een groot gedeelte hunner manufactuuren zullen verliezen, zullen zij 'er nog den handel der waa-

waaren, welke hun, in plaats der manufactuuren, die in de Volkplantingen vertier vinden, worden toegezonden, bij inschieten.

HET geen den Engelschen mogelijk is geweest, zoude zulks ons minder mogelijk zijn, welke min ongerust van aart, gemakkelijker te bestieren, en mogelijk spaarzaamer in onze verrichtingen zijn? Een beledigende najver, middelen, welken men zoude laaken, indien ze tegen ons gebruikt werden, zijn de rechten wegen niet, door welken men een mededinger moet trachten voorbij te streeven: een kortstondige handel, en welke niet langer duurt dan men uit de beroerten en onlusten voordeel trekken kan, welke slechts eenige bijzondere lieden verrijkt en den Staat weinig nut aanbrengt, is al mede het rechte middel niet, om een vervallen handel weder te herstellen, of dien, welken men bezit, te doen aanwasfen: wij hebben eeniglijk door middelen, die een bestendigen en aanhoudenden handel verschaffen, dien trap van handel en scheepvaart bereikt, waarop men ons bij de opkomst van den Staat heeft gezien. Het is buiten twijfel en door de ondervinding klaar beweezen, dat, indien men onze Volkplantingen op een anderen voet behandeld had, geene Mogendheid tegen ons had kunnen opweegen. Is het nu zoo, dat 'er voor ons zoo veel nuts in 't bezit van Volkplantingen gelegen is, dan blijft 'er alleenlijk over te overweegen, hoe 'er dat nut uit te haalen is, en door welke middelen men ze kan doen bloeien en aanwakkeren, zoodaanig, dat men 'er de vrugt, welke zij belooven, van trekken kan.

HUNNE Hoog Mog. hebben dezelve gedeeltelijk aangewezen in het oëtroi aan Suriname verleend, het welk door ons zoo even aangehaald en geplaatst is in het II. Deel van dit werk, bladz. 161.

HET

HET geen Hunne Hoog Mog in dat octroi voorzgd hebben, is grootendeels bewaarheid geworden door 't spoedig toeneemen en aanwasfen van Suriname; doch de hoogte, welke de engelfche en fransche Volkplantingen hebben bereikt, heeft dit nog beter doen zien. Evenwel moet men 'er op aanmerken, dat, wanneer men de eerfte grondflagen der Volkplantingen heeft gelegd, men zich niet heeft verbeeld, noch kunnen verbeelden, dat zij tot zulk een ftaat van vermogen zouden rijzen, als zij hebben verkreegen: het is zeer waarfchijnlijk, dat, indien men zulks vermoed hadde, andere maatregelen en fchikkingen genomen en gemaakt zouden zijn geworden. Alle Volkplantingen, ftichtingen en diergelijke zaaken, van wat aart dezelve ook mogen weezen, hebben dit met elkanderen gemeen, dat zij naar maate dezelve uitgestrekter en aanzienlijker worden, niet wel op denzelfden voet kunnen blijven, op welken zij aangelegd zijn. Dit is een algemeen gebrek, het welk de engelfche en hollandsche Volkplantingen vooral drukt, en het welk waarfchijnlijk de ware bron is van het misnoegen, het welk tufchen de Engelfchen en hunne Volkplantingen is ontftaan, en eindelik een foort van burgerlijken oorlog heeft voortgebragt. Men heeft in de hollandsche Volkplantingen een diergelijk misverftand niet te vreezen; maar men heeft 'er een verval, en zelfs een gantschen ondergang te duchten: dezelve doet zich reeds zien in den wankelbaaren ftaat, waartoe de Volkplanting Suriname is gebragt, en waarvan wij te vooren (a) hebben gefproken. Om 'er van te oordeelen, heeft men flechts acht te slaan, dat federt weinige jaaren de obligatien ten

laſte

(a) D. II, bladz 227.

laste van de Planters in Suriname van honderd tot vijftig, veertig, dertig en zelf nog laager zijn gedaald; en dat die der andere Volkplantingen zich bijna in het zelfde geval bevinden. Doch indien men te gelijk wat verder denkt, en niet stil blijft staan bij de verschillende bijzondere oorzaken, door welke deze ramp in de fondsen, die gediend hebben, om de Volkplantingen te ondersteunen, is te wege gebracht, zoo zal men bevinden, dat de voornaamste en eerste derzelve in het bestier gelegen is. Daar is geene algemeene uitwerking, zonder eene algemeene oorzaak, door welke zij voornaamelijk word voortgebracht; dit heb ik al eens aangemerkt. Alle Staats-gechiedenissen toonen ons, dat de verbastering van zeden en gewoonten onder de ingezetenen altijd zijn voorgegaan door gebreken en misbruiken, die in het bestier waren ingesloopen, en dat de wanorde nooit zich van een Staat meester maakt, zoo lange de regeering haare kracht behoudt. Bij het aanleggen van Volkplantingen heeft men geen rekening gemaakt op het vermogen, tot het welk men gezien heeft, dat zij konden klimmen. Dit heeft noodzakelijk in het bestier een gebrek moeten voortbrengen, van 't welk men de gevolgen niet heeft voorzien: men word het slechts gewaar door ondervinding: maar zoude men kunnen aarzelen, of zwaa- righeid vinden om tegenwoordig te doen, het geen men, naar alle waarschijnlijkheid, in het begin zoude hebben gedaan, indien men de gebeurtenissen had kunnen voorzien. Men behoeft slechts de belan- gen van den Staat te overweegen, om zich te be- paalen. Indien wij het groot nut, om niet te zeg- gen de volstrekte noodzaakelijkheid, van volkplan- tingen te bezitten, en die te doen bloeien en aan- groeien, erkennen, dan blijft 'er, zoo 't mij voor- komt,

komt, niets anders overig dan dat men zich stipt houde aan de hoofd-gronden, op welken zij zijn aangelegd, en dat men verders ten haaren opzichte die veranderingen maake, welke met haaren tegenwoordigen en toekomenden staat, voor zoo veel die te voorzien zijn, best over een komen; en inzonderheid, dat men 1. indien men onze Volkplantingen weder op een goeden voet wil brengen, en aan dezelve meer uitgestrektheid geeven, wederkeere tot die wijze staatsregels, welke door Hunne Hoog Mog. voorgeschreeven zijn; en wel vooral hulp en bijstand toebrengende aan die geenen, welke zich in de Volkplantingen ter nederzetten; 2. de Planters niet bezwaare met buitengewoone rechten, impositien, of andere belastingen; 3. heiliglijk nakome de voorwaarden, waarop de octroien zijn verleend, en welke 'er den grondslag van uitmaaken; 4. de verbintenissen met de Planters aangegaan gestand doe; 5. alle pligten nakome, welke een burgerlijk of Staats lichaam vereischt.

DE Volkplantingen maaken een Staats lichaam uit, alle Burgermaatschappijen, van welken aart dezelve ook zijn mogen, vorderen vooral reglementen, welke tot grondslag, zoo van een algemeen bestier, als van de algemeene en bijzondere veiligheid en zekerheid strekken. Eene Volkplanting moet van eene genoegzaame magt voorzien zijn, om alle zoo inwendige als uitwendige geweldenaarijen te kunnen tegen gaan. Indien eene burgerlijke maatschappij dit dubbeld beftek, dit oogmerk van alle burgerlijke vereeniging, mist, of bezijden gaat, dan is zij geen Staat meer; zij is zelfs geene maatschappij. De eerste zorg, die men voor eene Volkplanting, even als voor alle Burgerstaaten moet draagen, raakt haare veiligheid:
men

men moet of van Volkplantingen afzien, of dezelve in veiligen staat houden. Niemand zal zich gaan nederzetten in een land, waarin men onophoudelijk gevaar loopt van door roovers of Negers vermoord te worden: niemand zal ook de lust bevangen, om te gaan wonen in een land, het welk een prooi kan worden voor den eersten zeeroover of kaaper, aan wien 't in 't hoofd zal komen, om 'er plondering aan te richten. De rampen in Suriname, en de opstand in Berbice voorgevallen, zijn, zoo het ons toefchijnt, genoegzaame bewijzen, dat wij, omtrent het veilig stellen van onze Colonien van maatregelen moeten veranderen, indien wij onze Volkplantingen niet geheel en al willen zien te gronde gaan.

DE Heer VAN DEN HEUVEL schijnt dit gebrek in het bestier te hebben bemerkt; hij wil, dat 'er in de Volkplantingen twee of drie bataillons van het krijgsvolk van den Staat, en voor een groot gedeelte ten kosten van den Staat, worden onderhouden. Om het wegloopen der Negers, en de verwoestingen, welke 'er de gevolgen van zijn, voor te komen, zouden (zoo hij meent) cenige caraibische Indiaanen gebruikt kunnen worden. (a) Wij hebben geen genoegzaame kennis van de geartheid dezer Indiaanen, van hunne zinlijkheden, bekwaamheden, en neigingen, om over het middel, 't welk de Heer VAN DEN HEUVEL, hier aan de hand geeft, te kunnen oordeelen: wij weten niet, of het mogelijk zoude zijn deze Indiaanen dus in de Volkplanting te kunnen plaatsén, en of de voorzigtigheid het zoude toelaaten. Ons dunkt, dat in alien gevalle de Volkplantingen eene genoegzaame krijgsmagt behoorden te hebben, niet alleen

(a) Zie zijne aangehaalde Verhandeling, bl. 85.

leen om de wederspannige Negers of slaaven te beteugelen; om de ingezetenen der Volkplantingen te beveiligen, zoo tegens de strooperijen der weggelooopen Negers, als andere stroopers; maar ook om der Volkplantingen eene veiligheid, overeenkomstig met haaren aart en gelegenheid, te bezorgen. Wat is 'er nu natuurlijker, dan dat men wegens de wijze, waarop die krijgsmagt zoude behooren te worden ingericht, volgt den raad van den Prins/Erfstadhouders? Zoo lang de kriegszaakken afhangen zullen van het begrip, en staan ter beschikking van kooplieden, zullen zij even zoo kwaalijk gaan als een koopmans comptoir, 't welk door een militair bestierd zoude worden. 'Er is geen koopman of winkelier, hoe gering hij ook moge zijn, die de zorg over zijnen winkel op een krijgsman zoude willen laten berusten, en echter willen lieden, die geen het minste denkbeeld van de krijgskunst of krijgsverrichtingen hebben; in staat zijn, om over de middelen, tot de veiligheid van Volkplantingen behorende, te oordeelen.

HET ware zekerlijk te wenschen, dat 'er krijgsvolk van den Staat in de Volkplantingen onderhouden werd: maar kan men zich vleien, dat HH. MM. daar toe zullen overgaan, om de kosten van dit krijgsvolk, het zij in het geheel 't zij gedeeltelijk, ten laste van den Staat te neemen? Kan men het ten minste verwachten, zoo lang Hunne Hoog-Mog. niet zullen zien, dat 'er een wezenlijk voordeel voor de ingezetenen der Volkplantingen uit voortspruite, en dat Hunne Hoog-Mog. verzekerd zullen zijn, dat de bijstand, den Volkplantingen en voornaamelijk derzelve ingezetenen gegeven, niet eeniglijk zullen strekken, om eenige deelgrootten in den eigendom van het land, te ontlasten, of om hen eene grootere uitdeeling te doen genie-

ten? Eindelijk, zonder in een bijzonder onderzoek van de middelen, welke kunnen dienen, om in de zekerheid eener Volkplanting te voorzien, te treden, is het genoeg, om van de noodzaakelijkheid van het onderhouden eener behoorlijke krijgsmagt overtuigd te weezen, dat men erkenne, dat eene Volkplanting, indien dezelve geen hoop geeft op behoorlijke veiligheid voor die geenen, die 'er hun verblijf houden, geene inwoonders tot zich zal trekken; en dat integendeel elk die lust zoude mogen hebben, om 'er geluk te gaan zoeken, 'er van afgeschrikt moet worden, zoo dra hij ziet, dat zijn leeven of goederen 'er niet zeker zijn.

NA dat men in de veiligheid der Volkplantingen heeft voorzien, vorderen dezelve, dat men ook bedagt zij, om 'er de administratie van de justitie op een goeden voet te zetten. Het is nauwelijks te gelooven, welke klagten daar omtrent gehoord worden; en 't is ook niet te gelooven, dat zij alle geheel en al ongegrond zouden zijn. Om gerust te kunnen leeven en arbeiden, is het niet genoeg, dat men gedekt zij tegen de aanvallen van een vijandig volk; dat men niet bloot staa voor de geweldenaarijen van een roover; voor muiterijen van slaaven: de zwakken moeten ook niet bloot staan voor onderdrukking; zij, die den toom der regeering in handen hebben, moeten 'er geen misbruik van kunnen maaken, om hunne bijzondere oogmerken te bereiken; ieder moet gerust kunnen zijn, dat hij van het zijne niet zal worden beroofd, onder welk voorwendsel het ook zijn moge; en eindelijk zich recht kunnen doen verschaffen over de verongelijkingen, welke hem mogten aangedaan worden. In 't oestrooi aan de westindische Maatschappij voor de Volkplanting Suriname verleend,

vindt men twee Collegien, het eene van burgerlijks bestier (*Policie*) het ander van rechtsbestier (*Justitie*). Zoo 't mij voorkomt is dit niet genoeg. Daar dienden *Ordonnantien* en *Reglementen* te zijn voor deze beide voorwerpen van algemeen bestier, geschikt naar den aart en gesteldheid van de plaats. Eene *Instructie voor den Hove van Holland*, eene *manner van procederen in de steden en ten platte Lande van Holland*, zijn niet geschikt, om tot een richtsnoer der rechtspleegingen in onze Colonien te kunnen dienen. Zoodaanige *Ordonnantien* en *Reglementen* schijnen 'er vooral noodzaaklijk te zijn, om dat het opperste gezag te ver afgelegen is, om spoedig de mistappen en misbruiken tegen te gaan, voor al zulken, tot welken die geenen, welke in de Colonien aan 't hoofd van 't bewind zijn, ligt kunnen overflaan.

MEN klaagt, en mischien met reden, over ontrouw in 't schatten der Plantaadjen, wanneer 'er geld voor opgenomen word, en de waarde daar toe bepaald moet worden. De Heer VANDEN HEUVEL (a) is van oordeel, dat het dienstig zoude zijn, de schatters of waardeerders persoonlijk te doen instaan, vooreerst, dat waarlijk het getal der gronden, slaaven, en gebouwen, bij hunne lijsten van waardeeringe opgegeeven, aldaar gevonden worden, en alvoorens de Plantaadjen te waardeeren, de slaaven en slaavinnen te doen merken, en daarna alle verkoop van dezelve, anders dan met kennisse van den Raad, en mits eenen anderen in de plaats koopende, te beletten; de bepalingen van de gewoone prijzen, zoo van een akker best zuiker-riet en meest beloovende koffi-boonen, als van de mindere naar evenredigheid stiptelijk te doen achtervolgen;

bij

(a) Ter aangetoogen plaatsse, bladz. 89 en volg.

bij ongemeene daalinge op de producten vermindering van renten toe te staan, mishandelingen omtrent de slaaven door goede wetten voor te komen; de voortteeling der slaaven te begunstigen; vreemdelingen aantelokken en die nevens de Planters, welke 'er bereids zijn, tot nieuwe onderneemingen aantemoedigen; belooningen te belooven voor nieuwe ontdekkingen en uitvindingen, de belastingen op de in tuinen werkende slaaven te verminderen, en het geen men daardoor kwam te misfen weder te vinden door imposten op de pracht; vreemde landloopers en ook inheemsche gezonde bedelaars te veroordeelen, om een gezet getal van jaaren als soldaaten te dienen, en die naderhand wat onderstand te geeven, omze daar door tot geringe Planters te bevorderen; te beproeven of men de wegeloopen Negers in *Suriname* niet aan onze noodwendigheden gewennen, en tot een zittend leeven zoude kunnen brengen; de coloniën verder uit te breiden; Cayenne van Frankrijk te koopen.

ALLE die inzigten zijn zekerlijk zeer goed: maar wat middelen zal men bij der hand neemen, om, bij voorbeeld, de slaaven te winnen; hen van het wild leeven af te trekken, en smaak voor onze zeden en gewoonten in te boezemen? Zouden die, waarvan de oude volken zich hebben bediend, om andere te beschaaven en aan zich te verbinden, wel in onze volkplantingen te pas komen? Daar is doorgaande zoo een onderscheid tuschen Natien en Natien, dat men al vrij behoedzaam te werk moet gaan, om het geen bij de eene geschiedt tot eene andere over te brengen. Doch wat hier van ook zijn moge, dit is ten minste zeker, dat 'er niets behoorde verzuimd te worden, om het wilde volk te beschaaven, en daar door te meer gelegenheid te geeven tot den voorspoed

der Colonien, die het welvaaren van 't Vaderland zoo merkelyk kan ondersteunen.

MEN heeft meer dan eens gezegd, dat 'er geen beter school voor de zedeleer en staatkunde is, dan de Historien: en waarlijk, wanneer men de Geschiedenissen en lotgevallen der Rijken nagaat, vindt men 'er een vasten regel aangewezen, die op alle Staaten, op alle burgermaatschappijen, zoo oude als hedendaagsche, van welk een aart zij ook mogen weezen, toepasselyk zijn, naamelyk de rechtvaardigheid te doen heerschen, de goede trouw te handhaaven, de verdiensten en bekwaamheden te eeren en te beloonen. De Hollanders hebben geene andere aanmoedigingen noodig: zij begeeren geene gunstbewijzen; het is hun genoeg, dat hun geen verhindering in den arbeid toegebracht worde; dat men hunne verrichtingen niet belemmere; dat men hen niet noodzaake den arbeid te laten vaaren. Ons volk is uit den aart arbeidzaam, vlijtig, nijver, zuinig: het rekt, hoeveel zijn arbeid hem kan opbrengen: in deze berekening onderstelt het als iet zekers dat de wetten niet vruchteloos spreekken, dat het recht onpartijdig zal worden geoeffend; dat 'er aan den loop der zaaken geen belet zal geschieden; dat zijne verrichtingen niet zullen onderworpen zijn aan willekeurige daaden, 't zij van de zijde der Wethouderen, 't zij van den kant van hun, die het bewind over de algemeene zaaken in handen hebben, of van anderen, die den meester over hen zouden speelen: deze berekening maakt het, in de vooronderstelling, dat het volkomen vrijheid zal hebben zijne zaaken te verrichten en recht hebben tegen ieder, welke het hier in zoekt te benadeelen. Indien onze landaart vindt, dat hij hier op staat kan maaken, zoo legt hij zich toe op alles, wat hem voorkomt eenig-
VOOR-

voordeel te kunnen geeven. Hij vreest dan niet de guiterijen van een meinedigen, om dat hij meent 'er niet voor bloot te staan; hij is niet bevreesd, dat een bankbreker hem van een gedeelte zijner goederen zal berooven, omdat hij zich verzekerd houdt, dat 'er door de wetten in voorzien is; hij bekommert zich alleen met de rampen, van welken de handel nooit te bevrijden is, en waar tegen hij alle mogelijke voorzorgen neemt; hij zet zijne onderneemingen met vertrouwen voort en wacht den uitslag met bedaardheid af.

INDIEN men vooronderstelt, dat 'er in de Volkplantingen een verstandig en welgeregeld burgerlijk bestier heerscht, en indien het recht 'er insgelijks wel gehandhaafd word, zoude men dan wel zoo dikwijls hooren spreken van de kwaade behandelingen, welken de slaaven ondergaan? Het perfooneelijk belang, wel begreepen zijnde, moet de Planters natuurlijker wijze aanzetten den slaaven zoetigheden toe te brengen, om daar door de voortteeling te bevorderen; de Negers in te nemen en dezelve aan een stil leeven te gewinnen: wat middel is bekwaamer om de Indiaanen te winnen, en de Negers te rug te doen keeren, dan een voorbeeld, uit het welk zij zien, dat men rechtvaardiger en deugdzaamer is en meer goede trouw bezit dan zij, en dat de aangenaamheden des leevens en der samenleving voornaamelijk uit de gezellige deugden voortspruiten? Nooit heeft de list een mensch in achting gebragt. Indiaanen en Negers moeten, naar hunne begrippen, alle zulke, welke van de meerdere bekwaamheid, en oefening, die zij boven hen hebben, gebruik maaken, om uit hunne eenvoudigheid en onkunde een onrechtmatig voordeel te trekken, en hen te plaagen, te kwellen, of op eenige andere wijze te mishandelen,

met de uiterste verachting en verontwaardiging aanzien. Minder noodig hebbende, bezitten zij meer krachten: en 't valt niet ligt menschen onder te brengen, welke een vermaak scheppen, zulken te wederstaan, die zich beroemen voortreffelijker en magtiger dan zij te zijn; menschen, die niets te verliezen hebben dan een leeven, 't welk zij moeds genoeg hebben te verachten.

DE Heer VAN DEN HEUVEL, spreekende van de middelen, welke zouden kunnen dienen, om de onderneemingen in de Volkplantingen aan te moedigen, schijnt eene bijzondere bescherming en bijzondere gunsten van de Overheid te verlangen. Maar hapert het in dit stuk wel aan de Hooge Overheid? Zoude men niet veel eer mogen verlangen, dat zij, die het bestier hebben over die onderscheiden handeldrijvende genootschappen, welke men indische Maatschappijen, Societeit van Suriname, Directie van Berbice noemt, het belang der zaaken, aan hunne zorge toebetrouwd, wat zorgvuldiger behartigden?

DE indische Maatschappijen en de gemeenschappen aan welken de Volkplantingen toebehooren, zijn genootschappen, door eene vereeniging van meer of min bijzondere personen voortgebracht: zij zijn allen aangegaan met het zelfde oogmerk: naamelijk, om voordeelen van handel te bekomen, welken men meende in de nieuwe voorwerpen, die zich in Asia, Afrika en Amerika opdedden, te vinden. Wij hebben verslag van de wijze, op welke deze gemeenschappen zijn opgekomen, gedaan. Men heeft kunnen opmerken, dat zulks geschied is door deelneemingen: wij hebben ook doen zien, dat deze deelneemingen zijn verdeeld geworden in aandeelen, welken men *actien* noemt, een woord, waar mede men het aandeel of recht betekent,

tekend, het welk hij, die geld tot het bijeenbrengen der hoofdsomme van de maatschappij heeft toegelegd, aan of op dezelve heeft. Deze *actien*, voorwerpen van handel zijnde geworden, hebben eene meer of mindere waarde gekreegen, naar maate van de jaarlijksche uitdeeling, welke men 'er van konde verwachten: op deze wijze zijn dezelve uit de eene hand in de andere gekomen; en zij hebben bij vervolg van tijd de oplettenheid niet verder getrokken, dan 'er hunne bezitters eene uitdeeling van genooten. Langzaamer hand en ongevoeliglijk heeft men haaren eersten oorsprong vergeeten, en de beweegredenen, welke dezelve eerst hebben doen voortkomen geheel en al uit het gezicht verlooren: men heeft zich niet langer toegelegd, om de voorwerpen van koophandel ten algemeene nutte te vermeerderen, maar om den amptenaaren der Maatschappije voordeelen, en den houderen der actien jaarlijks eene uitdeeling te bezorgen. Eene handelwijze, welke altijd eene handeldrijvende maatschappij, van hoedaanig eenen aart dezelve ook zijn moge, te gronde zal doen gaan. De Schrijver der reeds meergedagte *Aanwijfing der Gronden en Maximen*, spreekende over het nadeel, het welk door oëtrooien aan zekere genootschappen te verleenen den algemeenen koophandel en scheepvaart word toegebracht, laat zich, ten aanzien der O. en W. I. Compagnien aldus hooren:

„ Dog met het opregten der Geoëtrooyeerde
 „ *Compagnien* op *Oost-* en *West-indien* was het
 „ een geheele andere saak: want het *een noodsaake-*
 „ *lik quaad* heeft schijnen te weesen, om dat men
 „ wilde handelen in ende omtrent foodaanige Lan-
 „ den, daar onse vyanden voor particulieren te
 „ sterk souden sijn geweest, sulks in alle manieren
 „ schijnd dienstig geweest te zijn, dien handel

„ door een kragtig gewaapende hand te fondeeren;
 „ en dat vermits dit Land niet den oorloge teegen
 „ den *Koninge van Spanjen* worstelende, alle zijne
 „ kragten noodig had; het seer voorfigtelik is ge-
 „ weest, die *Geoëtroeyerde Compagnien* op te reg-
 „ ten: maar nu dien handel aldus gefondeerd is,
 „ soo soude men kunnen twijffelen, of gemelde
 „ Compagnien altyds op den ouden voet behoor-
 „ den te continueeren; nademaal eenige *Politiken*,
 „ sig des verstaande, met schijn van reedenen
 „ staande houden, dat de politike regul, *res facile*
 „ *iisdem artibus retinentur quibus initio partæ sunt*,
 „ op de selfde wijze als men de saaken verkrijgd,
 „ kan men de selfde ook best bewaaren, op onse
 „ Compagnien gansch niet kan werden gepast:
 „ Want het seker is, dat de eerste beweegreden
 „ tot de Oëtroyen, naamentlik het *oorlog teegen*
 „ *Spanjen ende Portugal*, nu ophoud ende dat by
 „ voorvalle van eenigen oorlog teegen die Volke-
 „ ren, sy niet meer aan ons, maar wy aan haar
 „ formidabel souden weesen. Ende ten anderen,
 „ gelijk het aan de eene zijde kennelik is, dat in
 „ den beginne seer noodsaakelik is geweest door
 „ het swaard eenige *conquesten* der specerie Eilan-
 „ den op gemelde Vyanden te maaken, ende dat
 „ hoe de selve meer Landen *conquesteeren*, hoe de
 „ selve meer Regt ende bequaamheid tot den han-
 „ del die aldaar konde vallen, verkrijgen: soo kan
 „ aan de andere zijde niet werden ontkend dat als
 „ die *goede Land-conquesten* gedaan zijn, de *Gron-*
 „ *den* ende *Maximen* van welvaren der gemelder
 „ Compagnien *beginnen aan te lopen* ende te strij-
 „ den, *teegen des gemeenen Lands welvaren*, kenne-
 „ lik bestaande in eenen gedurigen aanwas onser
 „ Manufacturen, Negotien ende Reederyen in
 „ Vragt-scheepen: daar nogtans het waarhaftige
 „ *In-*

„ *Interest* foodaniger Compagnien bestaat, in het
 „ meesten voordeel der gemeene Participanten te
 „ souken, selfs met vreemde ende onsen Manifa-
 „ cturieren, als meede allen anderen Ingefeetenen
 „ seer schadelike manufacturen ende andere gemaak-
 „ te werken in onsen Landen te brengen, ende
 „ door gansch European te venten; ende in het
 „ korte gefegt met de *aller minste* negotie ende na-
 „ vigatie, de *meeste* winsten te doen. Gelijk be-
 „ kend is, dat ingevalle de *Ooft-indise Compagnie*
 „ op Japanse rokken, Indiaantē Bed- ofte Tafel-
 „ kleden, &c. meer profijte weet te doen als op
 „ *rawe sijden*; ofte indien gemelde Compagnie door
 „ *schaarsheit* in Noten, Poelie, Nagelen, Caneel,
 „ &c. te veroorfsaken, de prijzen in Europa soda-
 „ nig konde doen steigeren, dat op *honderd lasten*
 „ derselver specerien, al soo veelē winsten konde
 „ doen als op *duisend*, men niet behoorde te ver-
 „ wagten, dat sy die *rawe sijden*, ende die onno-
 „ dige en voor haar seer lastige onkosten tot *meer-
 „ dere Negotie* ende *Navigatie*, als eeven die hon-
 „ derd lasten vereischen, soude doen: maar wel,
 „ dat sy liever om die meerdere Negotie ende Na-
 „ vigatie te vermijden, alle het overige in de In-
 „ dien soude doen verbranden.

„ Ende eeven alsoo weinig kan van foodanige
 „ Compagnien ontkend werden, dat hoe de selve
 „ meer Landen conquesteeren, hoe de selve haar
 „ *capitaal* meer moeten gebruiken en spendee-
 „ ren tot conservatie der gemelden Landen, ende
 „ hoe de selve meer te beheeren hebbende, de
 „ koopmanschap min kunnen behertigen en ver-
 „ meenigvuldigen: daar ter contrarie onse particu-
 „ liere Ingefeetenen, door die meenigvuldige ge-
 „ conquesteerde sterkten en Landen, des te meer
 „ bequaamheids en securiteits souden hebben, om
 „ op

„ op de *Indien* te handelen. Immers zijn wy ge-
 „ noegzaam aanstonds met het opregten der *West-*
 „ *indise Compagnie*, die voor deesen consideråble
 „ *oopen Handel* op *Guinea*, ende den *Sout handel* op
 „ *West-indien*, daar door quijt geworden; en het
 „ quaad den Koning van Spanjen in *West-indien*
 „ door de Compagnie aangedaan, is ons wederom
 „ ten huise gekoomen: sulks wy geene *lof-sangen*
 „ sullen *singen* over de Compagnie die de handen
 „ van particulieren heeft geflooten, en geoorlogt,
 „ in plaatse van te negotieeren, of wel ten min-
 „ sten de gemeene Ingeseetenen op alle haare con-
 „ questen onderentuffen vryelik te laten handelen.
 „ Ter contrarie heeft men daar door seer veele goe-
 „ de Ingeseetenen verarmd, en oorzaak tot dit rijm-
 „ tjen gegeven:

Tweemaal vijf is tien,
Ik set nul en houd ien:
I voor de Quanten
En o voor de Participanten.

„ Daarmen door *eene oopene negotie*, en by gevolge
 „ welgegronde *colonien*, niet alleen die magtige
 „ Landen *Brasilien*, *Guinea*, *Angola*, *Sant Tome*,
 „ *&c.* seer ligtelik met seer kleine onkosten teegen
 „ alle uitheems geweld soude hebben kunnen be-
 „ schermen; maar dat seer considerabel is, wy
 „ fouden hebben kunnen eenen ongelooffelijk gro-
 „ ten handel drijven, met onse eige Natie, buiten
 „ vreesse dat een uitheems *Potentaat* sijn' handen
 „ op onse scheepen, goederen, ende schulden sou-
 „ de leggen; gelijk nu alle Ingeseetenen van Hol-
 „ land, niet dan in European handelende, geduu-
 „ riglik die vreesse onderworpen zijn; En hoe con-
 „ siderabel, profijtelik, en vast die handel soude
 „ ge-

geweest zijn, salmen seer ligtelik kunnen be-
 „ grijpen, indien men wel gelieft te overweegen,
 „ dat alle gemelde Landen uitleeveren de beste
 „ *specie* van waaren, die over al in European wer-
 „ den begeerd, ende nergens anders van daan soo
 „ goed kunnen werden gehaald: namentlik, *Sui-
 „ ker, Brasilien-houd, Oliphants-tanden, Goud, &c.*
 „ ende dat sy daar teegen van nooden hebben, en-
 „ de dienvolgende uit Holland souden hebben ge-
 „ trokken, meest alle *spijs, drank, en kleederen;*
 „ ja zelfs meest alle *bouwmaterialen* tot *huisen* en
 „ *schoepen*. Nu zijn wy dit alles quijt, en 't zijn de
 „ ordinaare vrugten ofte straffen der *monopolien* en
 „ *conquesten*, die men door gebrek van Coloniers
 „ met geduurige groote onkosten moet ende heeft
 „ willen behouden. God geeve de *Oost-Indische Com-
 „ pagnie* sig daar aan spiegele, eer het te laat zy.” (a)

HET zijn niet alleen de indische Maatschap-
 pijen, maar alle andere genootschappen, gelijk de
 Societeit van Suriname, die welke de Volkplan-
 ting Berbice, Essequibo, en Demerarij enz. in
 eigendom bezitten, *welke niet dan het belang der
 deelgenooten zoeken*, en die, het welk nog erger
 is, meenen, dat *zij geen ander kunnen en moeten
 zoeken*. Dit zoude juist zoo een groot kwaad niet
 zijn, indien zij, die het bestier van die genoot-
 schappen in handen hebben, altijd even zeer ver-
 licht waren omtrent het ware belang der deelge-
 nooten, en indien zij altijd de magt hadden de beste
 zijde te kiezen.

DE actien zijn tegenwoordig in zoo veele han-
 den verspreid en verdeeld, dat ieder, die bij de
 maatschappij belang heeft, genoegzaam ongevoe-
 lig is voor haar wel of kwaalijk vaaren: de bij-
 zondere lieden bekommeren 'er zich niet mede;

(a) *Heils. Pol. Gronden* enz. I. D. Cap. 19 p. 84 - 88.

zij ontvangen de uitdeeling, zoo men 'er eene doet; zoo men 'er geen of slechts eene zeer geringe doet, zoo getroosten zij zich dit, om dat die geenen, welke de actien bezitten, gemeenlijk lieden zijn, die buiten dat kunnen leeven; en, indien het hun niet gelegen komt omze te behouden, vinden zij altijd middel om 'er zich van te ontdoen. Men zoude misfchien niet ver van den weg af zijn, als men zich verbeeldde, dat de oostindische Maatschappij zich thans alleen staande houdt door de hoofddeelgenooten; welke 'er maar alleen deel in neemen op hoop, dat zij eens bewindhebber zullen worden, en dan de inkomsten en voordeelen, welke 'er aan verknocht zijn, genieten. Dit is een gebrek, 't welk de Schrijver der *wijsgeerige en staatkundige Geschiedenis der bezittingen der Europeaanen in de beide Indien* dezer maatschappij te laste legt, en het welk men in het algemeen allen, die het bestier over diergelijke genootschappen hebben, en in het bijzonder mede hun, die het over de Volkplantingen voeren, te laste legt. Hier uit spruit (gelijk die Schrijver aanmerkt) voort, dat zij, die bij ons het bewind over eene Volkplanting hebben, gemeenlijk weinig kennis van den aart der bezittingen hebben, en weinig gezind zijn 'er acht op te slaan, en daarboven door hun beroep, door hunne bijzondere bezigheden en het gering belang, 't welk zij 'er in hebben, ligtelijk afgetrokken worden van de zorg, welke zulke voorwerpen vereischen: dit is de reden, waarom de zaken der groote maatschappijen thans (zoo men wil) bijna eeniglijk staan in handen van een amptenaar, wien men den naam van Secretaris, Advokaat of Boekhouder geeft, naar het meer of min aanzien, 't welk men hem wil geeven; maar die inderdaad voor den eersten Staats-

die-

dienaar dier Maatschappijen kan aangezien worden, nademaal zij alle eene zekere heerschappij oefenen. Indien de Bewindhebbers zoo gelukkig zijn, van een bekwaam, verstandig, oprecht, voorzigtig, werkzaam, en vooral mede een kundig man in zaaken van koophandel aan te treffen, zoo kunnen de zaaken dier Maatschappijen redelijk wel gaan; mits dat in zoodaanig een geval de ijver van dezen Amptenaar nooit gedwarsboomd worde; en dat men hem eene volkomen vrijheid laate, om zijne oogmerken ter uitvoeringe te brengen, en zelfs hervormingen te maaken: maar indien men bij ongeluk aantreft een eigenzinnig man, een die onkundig is, los, niet zeer bekwaam, om zaaken te bestieren, of listig, en niet dan zijn eigen belang of grootheid zoekende, wat zal 'er dan het gevolg van zijn?

Is het in zoodaanig een geval niet te vreezen, dat de Planters verdrukt zullen worden, en dat de kooplieden, welke bij de Volkplantingen belang hebben, 't zij als eigenaars van plantaadjén, of goederen daar gelegen, 't zij als op dezelve handel-drijvende, bloot zullen staan voor duizenderlei kwellingen, of bijzonderlijk beschermd en begunstigd, naar dat zij bij dien eersten Staatsdienaar wel of kwaalijk zullen staan? dat de Planters dan niet anders zullen zijn, dan onderdaanen, over welken men eene volstrekte en zelfs willekeurige magt kan oefenen; welke voor muitelingen zullen worden uitgekreeten, op de geringste vertoogen, welken zij zullen doen wegens de onrechtvaardigheden, die men hun aandoet; welken men met nieuwe belastingen zal overladen, en welken men onder den last van duizenderlei knevelarijen zal doen zuchten? dat men altijd schoonschijnende voorwendsels zal kunnen vinden, om aan alle de slechte

te handelwijzen eenen glimp te geeven? bij voorbeeld, dat men voor de belangen der deelgenooten waakt; dat het onmogelijk is zich op eene andere wijze uit de zaaken te redden; en dat de nood zulks vereischt? Men zal niet langer op de grondregelen, welke gediend hebben, om de Planters derwaards te lokken, redeneeren, maar volgens de staatsregels der Vorsten, welke onophoudelijk spreken van de behoefte van den Staat, als hunne gunstelingen, hun best hebben gedaan, om hunne schatkist te ledigen, of dat eene verkeerde huishouding drie vierde deelen van de inkomsten te loor doet gaan, en die niet overweegen, dat de Staat armer word, naar maate dat men het volk buiten staat stelt om tot fortuin te komen. Zie daar, waar voor eene Volkplanting zal bloot staan, wanneer haar bestier of bewind zal gesteld of gelaaten worden in handen van zulk slag van menschen, die of onkundig zijn van 't geen tot een algemeen bewind behoort, of, door bijzondere inzigten gedreeven, het geheel bewind van eige belangen of eigenzinnigē grilligheden doen afhangen.

DE Abt MILOR, spreekende van de verandering, die 'er in de zaaken van Spanje voorviel, nadat de Hertog van Vendôme 'er aangekomen was, eindigt dus: „ Indien Vendôme 'er niet geweest was, „ indien men hem in zijn stil leeven gelaaten had, „ mischien zoude de Spaansche Monarchij aan het „ Huis van Bourbon ontvallen zijn. Gelukkig de „ Vorsten wanneer zij gebruik van groote mannen „ weeten te maaken!” (a).

Wij zullen 'er bijvoegen, *Gelukkige Maatschappijen, wier zaaken staan in handen van bequaame en oprechte lieden!* Wij mogen derhalven het verkie-

(a) *Beginfelen der Historie van Engeland* D. III, p. 472. van den franfchen Leydschen druk.

zen en gebruiken van bekwaame , kundige en eerlijke lieden in zaaken van algemeen bestier , wel onder de eerste en veiligste middelen , om den handel weder te doen bloeien , stellen. Men wacht zich wel zorgvuldiglijk , een koetsier te huren zonder alvorens van zijne bekwaamheid verzekerd te zijn : waarom zal men dan waagen , het lot van eene gantsche Volkplanting te stellen in onbekwaame handen ?

„ ALLE de verlichte Mogendheden (zegt de „ Schrijver der *wijsgeerige en staatkundige Geschiedenis* IV. D. bl. 332.) hebben het nadelig bevonden , haare Amerikaansche Bezittingen te slaan in de handen van uitsluitende Maatschappijen , wier byzondere belangen niet altoos overeenstemmen met het algemeen belang. Zy hebben gedagt , dat haare onderdaanen in de nieuwe waereld , zo wel als die in de oude , regt hadden , om van geen ander gezag afhankelijk te zyn , dan dat der algemeene Wetten. Zy hebben geloofd , dat haare Volkplantigen spoediger opgang zouden maaken ; indien zy , in plaats van eene middelyke bescherminge , de onmiddelyke bescherming van den Staat genooten. De uitslag heeft de gegrondheid deezer bedenkingen , meer of min , bekrachtigd. Holland alleen heeft een zo eenvoudig en redelyk ontwerp niet omhelsd ; niettegenstaande alles zamenspande om het voor hetzelfde noodzaaklyker dan voor alle andere volken te doen worden.

„ ZYNE Bezittingen liggen volstrekt open voor de vyanden , die de eerezucht of het misnoegen hem , vroeg of laat , zouden kunnen verwekken. De snoode behandeling , welke de slaaven aldaar ondergaan , dreigt eenen opstand. Een gedeelte der koopmanschappen , die onverminderd na het
IV. DEEL. H h „ Moe-

„ Moederland behoorden gezonden te worden,
 „ gaat dagelyks na de vreemde Volkplantingen van
 „ Noord - Amerika. De weinige zucht, welke
 „ eene loutere handeldryvende Natie, eigenaartig,
 „ voor den Akkerbouw heeft, wordt, in de nieuwe
 „ waereld, versterkt, door de misbruiken, onaf-
 „ scheidbaar eigen aan het aldaar vastgesteld Land-
 „ bestuur. De middelen, om aldaar eene nieuwe
 „ orde van zaaken in te voeren, zyn boven het
 „ gezag, de bescherming en de waakzaamheid ee-
 „ ner byzondere Maatschappye. De omwenteling
 „ is aan de onmiddelyke zorgen en bemoeijingen
 „ van 's Lands Staaten verknogt.”

INDIEN men naauwkeuriglijk onderzoeken wilde, welke redenen de Mogendheden hebben bewoogen om bijzondere Maatschappijen, met een uitsluitend voorrecht, ten aanzien van indische bezittingen van landen, vaart, en koophandel, te begif- tigen, zoo zoude men naar alle waarschijnlijkheid bevinden, dat zulks niet geschied is, om dat *de bijzondere belangen juist niet altijd overeenkomen met het algemeen belang*; maar om geheel andere redenen. Het valt niet ligt te gelooven, dat de Maatschappijen, met een uitsluitend voorrecht voorzien, uit haaren aart onbekwaam zouden zijn tot het bewindhebben over Volkplantingen, en dat dit voorgewend gebrek door niets verholpen of opge- woogen zoude kunnen worden. Hier, gelijk in meer andere zaaken, ligt dit gebrek niet zoo zeer in de form, als in de zaak zelve. De Oostindische Maatschappij is opgericht en staande gebleeven, in weerwil van het gebrek, waarvan die Schrijver spreekt: alles hangt af van het beleid der zaaken: en het is zoo min eene weezenlijke eigenschap van deze of geene regeering een goed beleid te hebben, als het eene weezenlijke eigenschap eener Maatschap-
 pije,

pije, een uitsluitend voorrecht hebbende, zoude zijn van met een kwaad beleid gepaard te gaan.

DAAR bij moet men acht geeven, dat de Volkplantingen niet geheel afhangen van het gezag der Maatschappijen, noch van de bijzondere wetten, welken die Maatschappijen recht hebben te maaken. Deze Maatschappijen zijn opgericht met voorbehouding van de opperste magt der Algemeene Staaten, en onder het hoogst gezag van Hunne Hoog Mog., gelijk uit de octrooien of charters, aan die Volkplantingen verleend, blijkt. Zijn 'er tijden of gevallen geweest, in welken zij, die het bewind over dezelve in handen hadden, de paalen hunner magt hebben overschreeden, en te werk zijn gegaan, als of zij een eigendunkelijk gebied konden oefenen; ziet men thans zelfs de voorwaarden, op welken de octrooien zijn verleend, niet naauwkeurig genoeg in acht genoomen, dit zijn abuizen en misbruiken, welke kunnen verbeterd of hervormd worden: zij geeven noch bewijzen geen recht. Eindelijk, wat 'er ook van zijn moge, dit blijft zeker, dat het welvaaren van een genootschap, of de goede uitslag eener zaak weezenlijk afhangt van de wijze, op welke dezelve bestierd worden.

Wij hebben hier boven gezien, hoeveel het gezag en aanzien der Prinsen Stadhouderen hebben toegebracht, om de kriegsverrichtingen en andere onderneemingen in Indië wel te doen uitvallen; wij hebben gezien, welke zwaare nadeelen het Gemeenebest heeft geleeden, nadat het zelve dat aanzien en dien invloed heeft gemist: zoude het thans, daar het Gemeenebest een Eminent Hoofd heeft, het welk geen ander bijzonder belang heeft dan dat van den Staat, en 't welk geen ander doelwit kan hebben dan de welvaart van alle de leden, wel-

ke denzelven uitmaaken , te helpen bevorderen , moeielijk vallen , om het gebrek , 't welk de Schrijver , dien wij zoo even hebben aangehaald , in de Maatschappijen , die een uitsluitend voorrecht hebben , meent te zien , weg te neemen. Deze bedenk- ing moet natuurlijk invallen , als men gade slaat wat men van een Eminent Hoofd verwacht , en met eenigen grond , zoo 't schijnt , zoude kunnen ver- wachten. Ook spreekt 'er de Heer VAN DEN HEU- VEL op dien voet van , als hij zegt. „ Om hier toe „ de lieden van aanzien te meer aan te moedigen , „ zal het zijne Doorluchtige Hoogheid onzen veel „ geliefden Erftadhouder , aan geen ijver voor het „ gemeene welwezen , noch aan verlicht oordeel „ ontbreeken , om zijne hooge gunst te doen ge- „ nieten , en zelfs tot de regeering te verkiezen „ zodanige waardige leden der maatschappije , wel- „ ke in dezen het meest uitmunten. ” (a)

DIE dit leest , zoude mogelijk in de verbeelding kunnen vallen , dat het geheel en al van den Heere Erftadhouder afhangt , om naar zijn welgevallen over ampten , waardigheden en bedieningen te be- schikken , en daar mede te begiftigen zulken , welken Hoogstdezelve zoude bevinden daar toe de be- kwaamsten te zijn. Het is verre van daar. Z. D. Hoogheid is gewoonelijk in haare keuze gebonden door het recht , het welk de Leden van de Regeering hebben , om een zeker getal lieden aan hoogstden- zelve voor te draagen , uit welken Z. D. H. de keuze doet : zal de Prins derhalven eene keuze doen , zoo als de Heer VAN DEN HEUVEL gaarne zag , zoo is het noodzaakelijk dat die geenens , welke het recht hebben , om *nominatien* te maaken , zooda- nig door den yver voor het algemeen welzijn aan-

(a) Ter aangehaalde pl. bl. 68.

gezet worden, dat zij geen andere perfoonen noemen, dan die, welke de ampten, waartoe zij worden voorgesteld, best verdienen, en de meeste bekwaamheid hebben, om dezelve te bekleeden: en dewijl het den Heere Erfstadhouder onmogelijk is alle de perfoonen, die op eene nominatie, of anderzins naar een ampt staan, door zich zelven te kennen, moet 'er nog bij komen, dat 'er altijd leden van de regeering zullen weezen, kundig, rondborstig en oprecht genoeg, om naauwkeurige en waarachtige onderrichtingen aan den Vorst te geeven, ten einde voor te komen, dat Z. D. Hoogheid eene keuze doe, welke zijne goede oogmerken, en behartiging van het algemeen welzijn, niet zoude beantwoorden. Wanneer dit niet geschiedt; wanneer men van den Prins eerder eischt en afvordert, dan verzoekt, dat Hoogstdezelve dit of dat ampt geeve aan deezzen of geenen, om maagen of vrienden te helpen, en, daar in niet slaagende, hetzelve den Prins betaald zette, met Hoogstdenzelven in zijne goede neigingen en inzigten voor het welvaaren van het Vaderland te dwarsboomen; hoe kan men dan den Prins verantwoordelijk maaken voor de onkundige, onbekwaame of oneerlijke lieden, die 'er in de ampten of bedieningen geraaken? Hoe kan men, in die omstandigheden, van den Prins vergen of verwachten, dat Z. D. H., wier handen men van alle zijden bindt, het Gemeenebest niet voorzie dan van bekwaame lieden? En in 't bijzonder, hoe kan men van Z. D. H. ten aanzien der Volkplantingen, omtrent welken men haaren invloed geheel heeft afgesneeden, begeeren, dat zij daar in eenige verbetering toebrengende. De eerste stap daar toe zoude eene schreeuw doen uitgaan, dat zij het op de Vrijheid gemunt had.

EENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

*Befchouwing van verschillende bijzondere Middelen,
welke medewerken kunnen tot verbetering van
Vaart, Koophandel, en Manufactuuren.*

IN de Verhandeling, gevoegd bij de Propositie door wijlen Z. D. H. den Prins van Oranje, Vader van Z. D. H. den tegenwoordigen Heere Erfstadhouder, word aangemerkt (a) dat „ de administratie van justitie in deese Landen altoos
„ suiwer en onvervalscht is geweest, geen distinctie
„ tussehen Groot of Klein, Ryk of Arm, ja zelfs
„ niet tussehen Vreemde of Inwoonder. Dat het
„ waare te wenschen dat men teegenwoordig, be-
„ halven op onvertoogen en onpartijdig, mede
„ op kort en prompt regt mogt roemen, aangezien
„ daar van de influentie op den koophandel seer
„ groot is.” Het is onbetwistbaar, dat eene spoedige rechtspleeging een der grootste voordeelen is, welken men in eenen Staat kan wenschen: dat de handel vooral kort recht vordert, en dat een koopman dikwijls meer nadeel lijdt door de uitstellen en onzekerheden van een rechtsgeding, dan door weezenlijke verliezen, al was het maar alleen daarom, dat de langwijligheid van een rechtsgeding hem belemmert in de algemeene berekening zijner zaaken: ook ziet men, dat 'er kooplieden zijn, welke liever van eene rechtvaardige aanspraak afzien, dan hun achterweezen bij middelen van rechten te vorderen: echter moeten wij daar omtrent zanmerken, dat, alhoewel het ten hoogste te wenschen

(a) Bl. 13.

schen ware, dat men de rechtsgedingen konde verkorten, zulks nochtans in alle rechtszaaken niet wel mogelijk is: de eenen vorderen meerder naspooringen, de anderen minder: de omstandigheden zijn in veele gevallen zoo ingewikkeld, dat het niet gemakkelijk valt het stuk, waar het op aankomt, na te gaan. Het eindoogmerk der rechtspleeging is recht te doen, en ieder te doen erlangen, wat hem toekomt. Doch dit kan niet geschieden, zonder naauwkeurig onderzoek, wie der twistende partijen het recht aan haare zijde heeft; en dit onderzoek vordert, dat men de partijen hoore, en tijd en middel geeve, om alles bij te brengen, het welk dienen kan, om den Rechteren van alles volkomenlijk te onderrichten: indien het tot deze onderrichting noodig is, dat 'er getuigen worden gehoord, om daaden te bewijzen, hoeveel tijd is 'er dan niet dikwijls noodig, om een rechtsgeding in staat van wijzen te brengen, zonder dat noch de Rechteren, noch de Advocaaten en Procureurs, noch de partijen zelve hetzelfde spoediger kunnen ten einde brengen. Het schijnt derhalven, dat deze zaak aan geen algemeenen regel onderworpen kan worden, daar het geen, wat in zekere gevallen goed zoude zijn, in andere gevallen kwaad zoude wezen.

DIT ongemak is, naar alle waarschijnlijkheid, de oorzaak, waarom men in alle landen, waarin men zijn werk heeft gemaakt, om den handel te begunstigen, een middel heeft aangenomen, het welk niet wel schijnt te strooken met den regel, die den grondslag van alle rechtspleeging uitmaakt; naamelijk de *provisioneele namptisfementen*; dat is, die vonnissen, waarbij een rechter, *bij voorraad*, aan een koopman de voldoening van het geen hij eischt toewijst, deszelfs schuldboek, met aanbod

om de deugdelijkheid daar van te bezweeren, voor een voldoende bewijs van zijnen eisch aanneemende, tot dat het tegendeel bewezen zij: deze provisioneele vonnissen, welke om hun algemeen nut vrij algemeen tot alle zaaken van koophandel, van welken men behoorlijke aantekening houdt, zijn overgebracht, komen niet alleen veele rechtsgedingen voor, maar zij strekken grootelijks, om aan valsche en beuzelachtige voorwendfels van dewelken men zich kan bedienen, om eene betaaling te ontduiken of te vertraagen, af te snijden. Die geenen, welke dien weg gaarne zouden inslaan, vreezen, dat zij bij voorraad zullen moeten betalen, en gevolgtijk vruchteloze kosten maaken.

HET middel van arrest of bezetting, is ook zeer nut voor den koophandel: men heeft kunnen opmerken, dat de Koningen van Frankrijk den *kooplieden te water* toegestaan hebben hunne schulde-naaren bij *arrest te bekommeren.* (a)

DAAR is nogiet dat den koophandel zeer te stade komt. De Rechters, in het bijzonder de Raaden van den Hove en Hoogen Raade, maaken veel werks om partijen, is het doenlijk, te vereenigen; maar men kan ook nog tot roem dezer twee hooge Gerichthoven aanmerken, dat 'er noch in Frankrijk, noch in Duitschland, noch elders geene Gerechtshoven bekend zijn, waarin de Rechters zoo veel moeite aanwenden, om partijen te bevredigen, en tot een verdrag over hunne geschillen te beweegen; poogingen, welke oneindig veele rechtsgedingen door bemiddeling der Rechteren aan een kant helpen: terwijl men in andere landen geen den minsten stap of pooging van de zijde der Rechteren ziet aanwenden, om eene bemiddeling tusschen de twistenden te vinden.

HIER

(a) Zie boven bl. 23.

HIER bij komt verder, dat de kooplieden zelve gewoonlijk geneigd zijn, hunne geschillen of door een verdrag af te maaken, of aan de uitspraak van goede mannen te verblijven; zoo dat de rechtsgedingen bij ons zoo talrijk niet zijn, dan men zich wel zoude kunnen verbeelden, wanneer men de menigte van zaaken, die 'er voorvallen, gade slaat. Men wil, dat een voornaam fransch Staatsman, in Holland zijnde, zijne verwondering heeft getoond over de weinige lieden, welke bij ons tot het afdoen van rechtszaaken gebruikt werden. Hij zoude zich in 't algemeen hebben kunnen verwonderen over de weinige lieden, die we in alle soorten van zaaken gebruiken, daarwe doorgaands met vrij minder volks het zelfde verrichten, dat zij doen.

HEBBEN nu de rechtspleegingen zulk een merklijken invloed op het welvaaren van den koophandel, hoe nuttig en noodzaakelijk is het dan niet dat deswegen de Colonien op een beter voet gesteld worden, zal men 'er met grond de vruchten van kunnen verwachten, welken wij 'er van kunnen trekken?

DE grootste kwaal, met welke thans onze koophandel schijnt gekweld te zijn, en die denzelven des te zekerer geheel zal doen vervallen, dewijl zij onbemerkelijk hoe langs hoe meer veld wint, en een verderf voortbrengt, waartegen alle hulpmiddelen vruchteloos zullen worden aangewend, is gebrek aan goede trouw.

WANNEER wij spraken van den actiehandel (II D. bl. 302. en volg.) van de geldleeningen, welken men voor de Planters heeft gedaan, en van het misbruik, 't welk 'er een gevolg van is geweest (hier boven bl. 213. en volg.) hebben wij aangetekend, dat deze misbruiken gelegenheid hadden gegeven tot meenigvuldige zwaare bankbreuken. Het zoude te wenschen zijn, dat men de Bankbrekers slechts van

onvoorzigtigheid of al te groote onderneemingen konde beschuldigen. Maar hoe dikwijls word hun de kwaade trouw niet verweeten; en hoe menigmaal niet geklaagd over de flapheid en oogluiking, met welken die toevallen in den koophandel behandeld worden. Ieder een stemt toe, dat de goede trouw de ziel des koophandels is; wij zijn op dit stuk zoo beroemd geweest, dat wij nog van de overblijffels van 't vertrouwen, het welk de vreemden op onzen landaart gesteld hebben, genot hebben. In de meergemelde Verhandeling, gevoegd bij de gedagte Propositie van Prins Willem den IV. word 'er gewag van gemaakt als van een grond, op welken de voorspoed van onzen koophandel is gebouwd. Wat zal 'er van denzelfen eindelijk worden, indien tegen de ontrouw en kwaade trouw geen voorziening geschiedt? Zie hier hoe 'er de Schrijver van de *Aanwijfsing der Gronden*, enz. van spreekt. bladz. 130.

„ MAAR alsoo ik insonderheid voorneemens
 „ ben, te overweegen onse *Iustitie* voor soo veel
 „ le die het behouden ende vermeerderen onser
 „ Visseryen, Manufacturen, Negotien, ende Reederyen in vragt-scheepen raakt: soo sal ik nu
 „ die algemeene quaalen ende gebreeken onser
 „ *Iustitie* ter sijden stellende, treden tot mijn bysonder oog wit; ende aldus beginnen:

„ NAA gemelde volkoomene *Vryheid* der gemeene Inwoonderen, en meer ofte min *belastinge* en *gont* der Hollandse levens-middelen, is noodsaakelik, dat geoeffend werde goede *Iustitie* teegen openbaar geweld, dat binnen 's Lands gepleegt soude moogen werden, het welk vermits niet alleen den Koopluiden van onse Manufacturen en Visseryen, als ook den Negotianten in on-Hollandse waaren, ende den Reede-

„ ren

„ ren in Vragt-scheepen, maar ook allen anderen
 „ Ingefeetenen, Onderdaanen, en Regeerderen,
 „ schaadelijk soude weesen, fulks geene mensche-
 „ like vergaaderinge, hoedaanig die zijn, sonder
 „ het selven af te weeren bestaan kan: soo is daar
 „ toe van ouds eenige, hoewel seer *gebreekige* or-
 „ dre van *Iustitie* gesteld. Maar hoewel *bedrog*,
 „ waar door men iemands anders goed, eeven soo
 „ wel kan ont draagen als door *geweld*, oock niet
 „ min behoorde te werden gestraft, en dat de
 „ koopmanschap insonderheid steunende op (*bona*
 „ *fides*) goed geloof, door (*dolus malus*) valsch be-
 „ drog, in het geheel kan werden geruineerd, so
 „ is aller verwonderinge waardig, dat Holland de
 „ koopmanschap, in voegen als zy hier gepleegd
 „ moet werden, heeft kunnen behouden, met soo
 „ veele *wetten* ofte *beneficien* van *Regten*, uit die
 „ Krijgslievende *Roomsche Republyk* afdaalende,
 „ ende hier den Koopluiden dienende, puurelik
 „ om meer profijts met bedrog, als met eerelijke
 „ koophandel te kunnen doen. Ende aan de an-
 „ dere zijde is hier soo weinig sorgs gedraagen,
 „ om door contrarie goede ordre en *wetten*, de
 „ eerelijke Koopluiden teegen die valsche Bedrie-
 „ gers, naam van Koopluiden draagende, te beschut-
 „ ten ende aan het haare te helpen; dat men groo-
 „ te reeden heeft om te vraagen, waarom niet alle
 „ boosaardige menschen uit verre en naa by gelee-
 „ gene Landen naar Holland koomen, om onder
 „ den dekmantel van koopmanschap, hier open-
 „ baarelik te leeren *steelen*, en deesen weg, die
 „ men met soo booven-maaten groot profijt vei-
 „ lig en straffeloos kan inslaan, in te gaan? Want
 „ *oderunt peccare mali (quales omnes natura sumus)*
 „ *formidine pœnæ.* dank hebb' de roed', sy maakt
 „ de Kinderen goed. Dienvolgende om hier in
 „ eeni-

„ ge beeterre ordre te stellen , dunkt my dienstig
 „ soude weesen , dat niemand binnen deesen Lan-
 „ de van Holland wierde toegelaaten eenige koop-
 „ manschap te drijven , ten waare hij te sijner
 „ maalsteede daar toe sig hadde in een *publijk re-*
 „ *gister* laten aanteekenen : Welk soude weesen
 „ van foodanige kragt , voor eerst , dat de Ouders
 „ en Bloed - vrinden des gemelden Koopmans , bin-
 „ nen het jaar in het selve register geene contra-
 „ rie aanteekeninge hebbende gedaan ; niet souden
 „ vermoogen met eenige *Uyterste - wille* , gemelde
 „ Koopmanne min erf , als sonder *Uyterste - wille* ,
 „ tot naadeel sijner Schuld - eysseren te laten toe-
 „ koomen . Daar en boven behoorde het in allen
 „ gevalle eenen Koopmanne wie hy waare , voor-
 „ neementlik eenen gefaljeerden , ongeoorloofd te
 „ zijn eenige profitable *erffenisse* te weigeren aan te
 „ vaarden . Want het niet kan werden vermoed
 „ te geschieden , dan (*in fraudem Creditorum*) om
 „ den Schuld - eisseren te besteelen ; gelijk ten sel-
 „ ven einde hem ook behoorde verboden te zijn ,
 „ eenige goederen kragtelik te vervremden , dan
 „ (*titulo lucrativo*) daar vooren de waarde van
 „ dien ontfangen hebbende ; in sulken verstande ,
 „ dat hy koomende daar naar bankbreukig te wer-
 „ den , alle sijne giften , getransporteerde , ten
 „ Houwelike gegeevene , ofte aan sijn' Kinderen
 „ beweefene goederen , behoorden te werden be-
 „ steed ten voordeele der Schuld - eischeren : Want
 „ men hier nu al te dikwils siet de waarheid van
 „ dit Engelsch spreekwoord : *Happy is that sonne*
 „ *whoes Fater goeth to the Divell* : Die Soon is ge-
 „ gelukkig wiens Vader voor den Duivel vaard .
 „ En gelijk het eenen Koopman ongeoorloofd
 „ behoorde te weesen , met *Houwelijkse voorwaar-*
 „ *den* sijn Wif te begonstigen ten nadeele sijner
 „ Schul-

„ Schuld-eifcheren, soo behoorde ook den Vrou-
 „ lieden verboden te zijn, te bedingen by fchey-
 „ dinge des huwelijks de keure van deel aan winst
 „ en verlies, want daar niet billiker is als (*quem*
 „ *commoda sequuntur eum incommoda sequantur*) die
 „ de baat wil genieten, behoorde ook de fchaade te
 „ dragen. Jaa de Ouders en Bloedvrienden van fo-
 „ daanigen Vrouw-mensch, behoorden zig wee-
 „ gens de erffenissen in alles te moeten draagen, ge-
 „ lijk die van den Man felfs. En gemeenschap
 „ van goed buiren-fluitende, ofte verbonde goe-
 „ deren aanbrengeude, behoorde het in de publij-
 „ ke registers te werden aangeteikend.

„ HET ordinaris *register* van fodaanig Koop-
 „ man, fttaande ter goeder naame ende met eede ge-
 „ fterkt zijnde, behoorde in alles met *Notariaale*
 „ fchriften, gelijk te werden gefield: ende ten na-
 „ deele des felven behoorde nietwes te werden ge-
 „ prefereerd, dan *speciaal hypotheek*: alfoo het *le-*
 „ *gaal* van 't Gemeene-land, Weeskinderen, Huis-
 „ huur, Huwelijksfe voorwaarden, &c. warelik
 „ den koopluiden ofte den koophandele in het ge-
 „ meen ende dienvolgende den Gemeenen Lande
 „ feer fchaadelik is. Maar indien een Koopman
 „ t' eeniger tijden wierd bevonden fijn *Register*
 „ vervalſcht te hebben, ofte mein-eediglik te
 „ hebben gefterkt, soo behoorde de felve als een
 „ valſche *Munter*, in alle manieren aan lijf en lee-
 „ ven te werden geftraft; op dat een yder door
 „ die ftrenge ftraffe wierde afgefchrikt, van zig
 „ door die valſch en trouweloosheid met een an-
 „ der mans goed, ten nadeele van den gemeenen
 „ welftande, te verrijken.

„ JAA dunkt my aan de koopmanſchap ende het
 „ *register* eens eerliken Koopmans soo veel gelee-
 „ gen te zijn, vermits de gefteltenis der koopman-
 „ ſchap

„ fchap hier fodaanig is , dat zy geen ander be-
 „ wijs ofte veiligheid vereifcht ofte toe laat: dat
 „ men dienvolgende op het *regifter* alleen, alvoo-
 „ rens met eede gesterkt wefende, foo wel *parate*
 „ *executie* ofte haaftige Regts-vorderinge behoor-
 „ de te doen, als in des Gemeene-lands pennin-
 „ gen. Want indien de koopmanfchap hier is (*salus populi*) 's Lands welvaaren, wat reden kan
 „ hier dan zijn, om niet met het Land (*pari passu*)
 „ den felven trant te gaan?

„ HET is ook feer fchaadelik, dat eenige koop
 „ werde geréekend op gereed geld gefchied te zijn,
 „ als naa de gedaane leeveringe niet aanftonds ende
 „ daadelik de penningen ofte het verkofte goed,
 „ werd vervolgd. Want voorwaar als de verkoo-
 „ per dus van zijn regt afgaat, met warelik den
 „ koper te borgen, foo geeft hy aan de eene
 „ zijde den quaadwilligen feer groote geleegent-
 „ heid om groote bankeroeten te kunnen doen:
 „ en hy, die aan de andere zijde meeft (*in culpa*)
 „ onvoorfigtig is, ontnemt daar naa met zijn on-
 „ billike vindicatie ofte vervolginge zijns goeds,
 „ den anderen fchuld-eifcheren het haaren.

„ Ten minften behoorde in ydere koopftad te
 „ weefen eene *particuliere Vierschaar*, regt spree-
 „ kende tuffchen *Verkooper* en *Kooper*; op dat niet
 „ alleen gemelde proceffen vaardiglik mogten wer-
 „ den afgedaan; maar ook, op dat de *Regters*
 „ den ftijl van koopmanfchap beeter door grondende,
 „ regtvaardiger ende den Lande heilsaamer
 „ vonniffen mogten wijfen: daar de *Koopluiden*
 „ nu ter contrarie bevinden, dat haare proceffen
 „ die uit verfehil van *reekeningen* ontftaan by naa
 „ nooit als door *accoord* of verblijf der partyen,
 „ des pleiters moede geworden zijnde, geeyndigd
 „ werden: ende dat meeftendeels ten voordeele
 „ des

des onregtvaardigsten Krakkeelers, volgens het spreekwoord: *Krakkeeler wint.*

„ DAT in den boedel van eenen afgestorvenen werd toegelaaten het *beneficium Inventarii*, Regt van Boedelbeschrijving, als de gemeene Schuld-Eischers sig Erfgenaamen willen draagen, is seer onreedelik ende den Koopluiden schaadelik. Alsoo *Secundum naturam est commoda cujusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda*, de gemeene Schuld-eischers de schade fullende moeten lijden, indien de Boedel te kort schiet, ook de voordeelen behoorden te genieten, wanneer die te boven komt: daar andersins die onbarmhertige gierige Erfgenaamen, met dat middel van *Regten*, in het eerste gevalle de schade van hunne halven schuiven, ende in het tweede gevalle de voordeelen weg-sleepen.

„ ENDE niet min schaadelik zijn de brieven van *Cessie* ofte *Atterminatie*, Boedel-afstand ende Tijd-gunning. Want vermits niemand om particuliere schulden door het *Publik* werd vervolgd, is in alle manieren te vermoeden, niet dat de Schuld-eischers sig selven door al te scherpe maaninge schaade sullen willen aan doen, met iemand, die waarelik niet betaalen kan, en andersints goedwillig is, sijn *credit* te beneemen, ende op den dijk te jaagen; maar wel dat een boosaardig mensch, sijn goed naar zijn welgevallen verborgen, en getransporteerd hebbende, zig selven door foodanige *Cessie* ende eenen valschen eed tot meer rijkdoms en gemaks sal willen brengen.

„ TER contrarie soude den Gemeenen Lande seer voordeelig weesen, indien men op de minste aanklagt over eenige kennelikke wan-betalinge den Schuldenaar dadelik deede borge stelden.

„ len. ofte by weygeringe van dien, met sijne
 „ boeken in beslootene hegtenisse settede. Want
 „ in gevalle hy alsdan konde bewijfen (*folrendo*)
 „ betalens magtig te zijn, soude hy alsdan seer lig-
 „ telik op borg- togt kunnen werden geslaakt; en
 „ niet konnende betaalen, soude men die vuile
 „ dieveryen, transporten, verberging van boek
 „ en goederen; alsmeede het ontvlugten, ende
 „ het valsch aangeeven der schulden, ten weeder-
 „ sijden, voorkoomen. In allen gevallen behoorde
 „ men quaadwillige Schuldenaars met Vrouw ende
 „ mondige kinderen, door publike autoriteit, by-
 „ den kop te grijpen, ende te houden in een pu-
 „ blijk *werk-huis*, om hun den kost te doen ver-
 „ dienen, volgens de wetten des Heiligen Prophe-
 „ ten *Moses* ende het *Roomse-regt* der *twaalf Ta-*
 „ *felen*: ja zelfs indien de boosheid des voornaam-
 „ sten Schuldenaars met vuile omstandigheeden ver-
 „ swaard waare, behoorde men den selven, vol-
 „ gens 't placcaat des Kaifers *Karel* des jaars 1540.
 „ niet min als eenen huisbrakigen *dief*, aan eene
 „ galge te hangen, sonder in eenigerley wijze toe-
 „ tellaaten, gelijk nu veeltijds geschied, dat de
 „ selve Bankeroetiers hier blijven woonen, ende
 „ op eenen anderen naame haare koopmanschap
 „ continueeren; volgens het spreekwoord, *qui non*
 „ *habet in are, luat in pelle*.

„ Betaalt uw schult met gellatjen:

„ Of boetse aan uw velletjen.

„ Doe indien gemelde *Bankeroetiers* met haare
 „ goederen en boeken gevlugt zijnde, buiten de
 „ *Jurisdicctie* ofte Regts gebied van *Holland*, aldaar
 „ door die politike magt wierden beschermd, dunkt
 „ my het den gemeenen Lande van *Holland* oor-
 „ baar

„ baar waare, deefen weg in te gaan: Voor eerft,
 „ uit kragt van eene generaale wet, alle fodaanige
 „ houdende als (*laesæ Majestatis reos*) publijke
 „ Land-verraaders; behoordemen die ook fodaan-
 „ nig te vervolgen. Te meer, dewijl een fchelm-
 „ fe Bankeroet, niet min hulp van nooden heeft
 „ om die uit te voeren, als Land-verradery. Ten
 „ minften kan defelve niet werden foo befteecken,
 „ dat niet de *Boekhouders* en *Caffiers*, Dienft-kneg-
 „ ten en Maağden daar van niet eenige kenniffe
 „ krijgen: ende dienvolgens behoordemen alle de
 „ felve by den kop te grijpen; en, indien men
 „ alfdan bevond, dat fy eene diefagtige Bankeroet
 „ hadden helpen uitvoeren, foudē dienftig wee-
 „ fen, de felve naarder op alle vermoede voorval-
 „ len daar omtrent, strengelik met de Pijnbank
 „ ofte onder eede, naar gelegenheid van faaken,
 „ te ondervragen. Want voorwaar, indien de
 „ Pijnbank eenig goed gebruik heeft, foo is het in
 „ faaken daat 's Lands welvaaren aan hangd, ende
 „ daar kennelik mee-pligtigen van het fchelmftuk
 „ moeten zija.

„ O N D E R E N tuffchen moeftmen ook op heeter-
 „ daad door het geheele Land afkondigen, dat alle
 „ die eenige *goederen* ofte *infchulden* des veldvlug-
 „ tigen onder zig hadden, het felven aanftonds
 „ hadden bekend te maaken; op *peene* van geftraft
 „ te fullen werden als Land-verraaders ende hee-
 „ ders van dat fchelmftuk: ende op de verffe-
 „ daad behoordemen onder eede te ondervragen
 „ alle de geene daar eenig vermoeden op viel, met
 „ belofte en verklaaringe dat alle die oprégtelik
 „ verklaarden fouden werden gehouden voor eerli-
 „ ke luyden, al hadden fy te vooren ietwes tot het
 „ fchelmftuk geholpen; ende dat fy ter contrarie,
 „ als mein-eedige Land-verraaders t'allen tijden

• fouden werden gestraft, als men door een *derde* daar van kenniffe bequame.

„ EN alle die op den boedel eenige aanspraak meenden te hebben, behoorden ook gehouden te zijn het selven daadelik bekend te maaken, op groote straffen, waar door twee seer quade dingen fouden werden belet; want vermits (*nemo repente fit pessimus, aut fuit turpissimus*) niemand al te gelijk boos ofte eereeloos werd; soo fouden alle foodanige menschen die onlangs meesters van des gevlugten goed waaren geworden, ende dienvolgende het selven nog niet als eigen gebruikt hadden, het selven daadelik aanbrengen: te meer dewijl op verfferdaad by haar soo naauwe kenniffe niet soude wesen, van 'tgunt men door het afterhaalen des misdadigers, sijner meelpligten goederen, en boeken, ofte door het uitsorschen der *Iustitie*, soude moogen koomen te verstaan.

„ ENDE ten anderen fouden alle die ietwes van den verlatenen Boedel voorgeeven te moeten hebben, ook onkundig zijnde van 't gunt men soude moogen van des veldvlugtigen geleegentheid koomen te verstaan, en of daar eenige apparentie soude moogen weesen, t'eeniger tijd met den vlugtigen te accordeeren, genootsaakt weesen haare schulden opregtelik aan te geeven: daar men nu daagelijks fiet, dat alle foodanige boedels door boos-aardige menschen invoegen werden geplonderd, datter seer selden voor de eerelikste ietwes overschiet, om dat men soo onbekommerd alle schulden verfwijgen, en aan de andere zijde alle pretensien vergrooten kan, naar datmen de saak fiet een uitslag neemen.

„ DIT gedaan zijnde, behoorde de *Veldvlugtige* by klokkegeslag op seekere gefette tijden te werden

• den

den ingedaagd: binnen welke het den schuldeifcheren behoorde geoorloofd te weesen met hem absoluteik te accordeeren, en alle Dingtaal te doen ophouden; maar indien de Vlughteling niet verscheen nogte accordeerde, behoorde hy in eene *schilderye* aan eene galge *gehangen*, en alle sijne kinderen soo mondige als onmondige eereeloos verklaard te werden.

ALLE welke dingen, indien geschiededen op versierdaad eer de menschen in foodanig nieuw schelmstuk de schaamte kunnen afgelegd hebben; ik meen van seer groot gewigt fouden weesen, om de menschen beeter te maaken: daar sy nu in teegendeel allengs leeren, dat het beeter is een anders mans goed, als geen te hebben; *Et qu'il n'y a chere, que de gens à l'arriere*, ende datmen met veel vermaaks een anders mans goed, als sijn eigen verteeren kan: alsmeede datmen de schaamte eenmaal te booven gekoomen zijnde, veel gemakkeliker en gerustiger leeven kan eereeloos, als met zig over het stuk van eere te ontfelen ende die met groote kosten te houden. Dog vermits in alle deese Regts-vorderingen moet werden gedoeld, naar het meeste voordeel der Schuldeifcheren, voor wien het puurelik is (*res nummi*) een geschil om het meeste profijt te doen; ende de meeste schade voor te komen; soo behoorden sy nog altyds daar naa te moogen met haaren schuldenaars accordeeren ende het vonnis te doen vernietigen. Want het (*fiat Iustitia Et pereat mundus*) spreekwoord, men moet regt doen al zoude de wereld vergaan; past seer wel in den monde der Regteren, alsoo die niet *Souverain* weefende, eer, eed, en ampthalven verplicht zijn te oordeelen niet *van* maar *naar* de wetten; ende het selven niet doende wer-

„ den fy in alle welgestelde Republiken *gesindikeerd*
 „ ten gefetten tijden aangeklaagt en gestraft: maar
 „ dat spreekwoord past gansch niet in den monde
 „ van wijse *Politiken*, daar *salus populi*; en niet
 „ *des volks verderf*, de hoogste wet moet zijn.

„ EN vermits men aan de eene zijde deese
 „ *vlugtelingen* ofte quaadwillige bedriegers, behoor-
 „ de te vergelijken by die woelende en diefagtige
 „ *hommelen*, die men in alle manieren behoorde
 „ buiten dit Land te houden, ofte te vervolgen
 „ ende te dooden; soo behoorde men ter contra-
 „ rie alle eerelike Koopluiden, die door menscheli-
 „ ke onvoorsigtigheid, ofte geweld van buiten;
 „ als bankeroeten, storm-winden, ongelukken,
 „ zee-roveryen, oorlog, &c. hunne eige goede-
 „ ren ende meer daar toe verlooren hebben, ende
 „ dienvolgende hunne Schuld-eischers niet kunnen
 „ voldoen; als goede *honig-byen*, medoogende
 „ aan te zien, met belofte ende verklaringe, dat
 „ alle de selven haare schaade aanwijfende, en zig
 „ der *Iustitie* niet ontrekkende, zouden vermoo-
 „ gen te behouden, het *tiende deel* der goederen
 „ waar meede fy de koopmanschap eerstmaals had-
 „ den begonnen, sonder dat fy daar naa eenigfins
 „ van hunnen oude Schuld-eischers souden moogen
 „ werden gemoeit. En blijvende fy met haare
 „ kinderen, schoongenoomen de selve veel hou-
 „ weliks goed ofte andere gaaven hadden genoo-
 „ ten, ter goeder naame en faame, als zijnde het
 „ selve eenē regtvaardige vrugt van haare opreg-
 „ tigheid, ende een troost in haaren tegenspoed.
 „ EN vermits tusschen deese schadelike *dieven* als-
 „ meede haare kinderen; en die beklagelike *on-*
 „ *gelukkige menschen*, geen onderscheid in eerloos-
 „ heid en straffe werd gemaakt, slaan veele ander-
 „ zins eereliken, door nood, den boosen weg in:

„ Want

„ Want *ne nos inducas in tentationem*, de occasie
 „ maakt een dief, ende de nood nog meer.”

Op het leezen van deze plaats zal men den Schrijver gewisselijk niet nageeven, dat hij al te gemaatigde gevoelens heeft gehad. Die, welke de Heer VAN DEN HEUVEL, bl. 110. en volg. zijner Verhandeling, doet blijken, zijn zachter en beter voegende eenen man, die wel denkt, en zich niet door zijne hartstochten laat vervoeren. Dus spreekt hij:

„ WIL men verder het wankelend vertrouwen
 „ buiten 's lands hersteld zien, zoo behoorde, naar
 „ myn oordeel, met eerloosverklaringe, en bannis-
 „ sement, naar gelegenheid der zaake, gestraft te
 „ worden een iegelik, die overtuigd wierd zich
 „ aan de minste ontrouw in het uitvoeren van eeni-
 „ gen last te hebben schuldig gemaakt; en om in
 „ de tweede plaats de menigvuldige banquerouten
 „ dadelyk, en met verwachting van eenen goeden
 „ uitslag tegen te gaan, behoeft men maar aante-
 „ merken, dat, hoe zeer alle mededogen, en op-
 „ beuringe in een land van koophandel een onge-
 „ lukkige verdient, die door schade, buiten zyn
 „ toedoen geleden, tot een staat van onvermo-
 „ gen geraakt is, zoo zeer aan de andere zyde
 „ alle gestrengheid der wetten toepasselyk zy op
 „ eenen zodanigen, die met voorbyzien van alle
 „ goede trouwe en eerlykheid, eens anderen goed
 „ verteert ofte hetzelfde na eene geveinsde over-
 „ gave van een zoogenaamd accord gevolgd, zy-
 „ ne schuldeiffchers ontsteelt, welke hem daar-
 „ na op eene tartende wyze, rykelyker dan te
 „ vooren, van hun geroofd goed moeten zien lee-
 „ ven.

„ DEEZE gronden, welke buiten alle tegenspraak,
 „ beide tot bevoordeling van den koophandel in
 „ het algemeen dienen, eens gelegd zynde, zal

„ de zwaarigheid alleen blyven , op wat wyze
 „ eenen bedriegelyken , of ontrouwen schuldenaar ,
 „ van eenen waarlyk ongelukkigen te onderschei-
 „ den.

„ HIERTOEF geeft , naar myn gering begrip ,
 „ het by ons ten deezen verbeeterde , doch te
 „ veel in onbruik geraakt zynde , Roomsche Recht
 „ genoegzaame gelegenheid ; laat maar een ieder
 „ zonder onderscheid , welke zich verklaart onver-
 „ mogend ter betaling , genoodzaakt zyn , zyne
 „ toevlucht te neemen tot het eenigste middel ter
 „ overgave zyner goederen , het geen dat recht
 „ wettigt , namelyk het beneficie van Cessie ; dan
 „ moet hy zich in gyzeling begeeven , en zelf
 „ eene opgave onder eede doen van den staat des
 „ boedels ; dan hebben de schuldeiffchers tyd , om
 „ denzelven te onderzoeken ; kunnen die schuld-
 „ eiffchers geene ontrouw , geen verkwistinge be-
 „ wyzen , zoo is hy , als een ongelukkige , be-
 „ voegd tot alle gunst hem door dit beneficie toe-
 „ gelegd , en anderzins onderhevig aan de straf-
 „ fe , tegen bedriegers en verkwisters vastge-
 „ field.

„ OM nochtans eenen ongelukkigen en zonder
 „ eenig bedriegelyk opzet in dien staat geraakten
 „ schuldenaar te meer te begunstigen , zoude hy
 „ voor eerst ontlast kunnen worden van een reeks
 „ drukkende plechtigheden , by het overgeeven
 „ der brieven van Cessie ter rolle naar Rechten
 „ vereifcht , en hem toegelaaten worden zulks door
 „ eenen Procureur , even als in andere Rechtsge-
 „ dingen te doen ; in plaats van in gyzeling te
 „ moeten gaan , zoude men hem zyne wooning ,
 „ onder behoorlyke voorzorge tegen ontvluchtin-
 „ ge , tot een bewaarplaats kunnen doen dienen ;
 „ ook , zoo dra de schuldeiffchers geene reden von-
 „ den

den , om het beneficie van Cefie tegen te fpreken , zoude men op allerlei wyzen , dezelve tot een redelyk accord kunnen trachten over te haalen , en ten deezen opzichte de overftemminge op de t'hands gewoone wyze doen plaats hebben ; zelfs , ingevalle deeze onmeedogende genoeg waren om geen en billyken weg met hunnen fchuldenaar te willen inftaan , konde by eene nieuwe wet het voordeel , het geen dit beneficie aan eenen fchuldenaar geeft , merkelyk vergroot , en dezelve dus in ftaat gefield worden , onder Gods zegen , de geleedene fchaade te beeteren . Men zoude ook alle voorwendfelen van roekeloozen handel aan de fchuldeifchers kunnen beneemen , door ter begunftiging des koophandels intevoeren , dat alle de zoodanige voor ongelukkige fchuldnaaren , tot dit beneficie gerechtigd , zullen gehouden worden , welke kunnen betoonen , op het tydftip van het aangaan van den koop of verdrag , waar uit de fchuld oorfpronkelyk is , zoo veel in waarde bezeten te hebben , als hunne daar door gemaakte fchuld bedraagt : in dezer voegen word aan iemand , die zelf geen duit in de wereld bezit , niet belet , voor eene aanmerkelyke fomme ter goeder trouwe te koopen , dewyl hy alsdan die waaren in eigendom verkrygt , en alleen de koophandel verboden aan dien genen , welke ten tyde des koops reeds met meerdere fchulden is be laaden , dan hy goederen heeft , en zulks ter kwaader trouwe verzwigt .

„ DIT beneficie van Cefie dus wederom in train gebracht , en voor eenen waarlyk ongelukkigen fchuldenaar veel gunftiger gemaakt zynde , diende vooral paal vast te ftaan , dat alle de zoodanigen , welke dit beneficie niet verzochten , daar

„ door verstaan zonden worden, zich zelve aan
 „ ontrouw of verkwisting ſchuldig te kennen, en
 „ dus onderhevig de geſtrengheid der oude wet-
 „ ten tegens de Banqueroutiers vaſtgeſteld, vol-
 „ gens welke dan ook de ſtraffe, zonder aanzien
 „ van perſoonen, door 's lands Officieren behoor-
 „ de gevorderd te worden.”

Op beide deze plaatſen zouden mogelijk wel eeni-
 ge aanmerkingen kunnen vallen. Zoo veel wij 'er
 van kunnen oordeelen, ſchijnt het ten aanzien van
 deze zaak als omtrent veelé anderen meer te ha-
 peren aan het uitvoeren der wetten dan aan de wet-
 ten zelve. Niet dan te veel wijt men de kwaal
 aan de wetten, ſdaar zij in de wérkeloosheid van
 de wet gezogt moest worden. Men heeft niet lang
 geleden te Amſterdam eene nieuwe ordonnan-
 tie gemaakt voor de defolaate boedelkamer; was
 'er dezelve wel noodig? Is zij beter dan de oude?
 Wijkt men niet reeds van dezelve af? Wat nut
 kan men zich van nieuwe wetten belooven, als al
 het overige op den ouden voet blijft?

MEN wijte het niet aan de wetten, maar aan het
 bederf der zeden, waar door de wetten buiten
 kracht raaken. „ Men ſtraft de bedriegelijke bank-
 „ breuken zoo ligt (zegt de Heer BORNIER in
 „ zijne uitlegging op de *Ordonnantien van Lodewijk*
 „ *den XIV.*) dat de toegeevenheid, welke men
 „ gebruikt, oorzaak is, dat dezelve zoo menig-
 „ vuldig zijn, en dat de koophandel van dag tot
 „ dag afneemt, zoo dat het noodig zoude zijn de
 „ middelen in het werk te ſtellen, welken de
 „ Wetten en Ordonnantien den Rechters aan de
 „ hand geeven, om derzelve loop te ſtuiten. *Mul-*
 „ *tis graſſantibus opus eſt exemplo L. aut facta in*
 „ *f. D. de poen.*”

HET verwijt, het welk men den onzen ten aan-
 zien

zien der bankbreuken kan doen, bestaat niet eeniglijk hier in, dat zij te ligt gestraft worden, want, uit het geen wij uit de Verhandeling van den Heer VAN DEN HEUVEL zoo even hebben aangehaald; moet men besluiten, dat menze in het geheel niet straft. De bankbreukigen verschijnen weder in het openbaar, niet met het groen bonnetjen, waarop *la Fontaine* zinspeelt in zijne fabelen; noch zelfs niet met het teken, het welk in Holland zelfs de bankbreukigen aan hunne muts of aan hunnen hoed moesten draagen, maar even als of 'er niets gebeurd was, en veeltijds met meerder zwier en pracht. In het aangaan van huwelijken, ziet men 'er niet naar, of de goederen op eene eerlijke of oneerlijke wijze zijn verkreegen. Men zoude ons mogelijk zelfs eeniger maate kunnen beschuldigen van de bankbreuken te begunstigen, indien men *begunstigen* noemen mag eene toegeevenheid, welke den bankbreukers gelegenheid geeft, zich vrijelijk van alle ongeoorloofde wegen en middelen te bedienen, uitgedacht, om de schuldeischers van hun achterweezen te versteeken, om het verkrijgen van hetzelfde bezwaarlijk te maaken, om de schuldeischers door lang draaien af te maten en moedeloos te maaken, eindelijk, om hen daar door te noodzaaken een accoord te tekenen, zonder dat men recht kan te weten komen, hoe het eigenlijk met de zaken des bankbreukigen is gesteld, of de weezenlijkheid der schulden onderzoeken.

Op het II. Artikel der Ordonnantie van Lodewijk den XIV. op de bankbreuken, waar bij word vastgesteld, „ dat de Hundelaars, Kooplieden en Bankiers, ook gehouden zullen zijn „ over te leveren alle hunne boeken gequoteerd en ge- „ paraphreerd, enz.” merkt de Heer BORNIER

aan, „ dat zij hunne boeken in goeden staat
 „ moeten overleveren, en dat die met elkanderen
 „ in verband moeten staan, *vermits de meeste bedrie-*
 „ *gers zeggen, dat zij in het geheel geen boek, maar*
 „ *slechts eenige aantekening hebben gehouden,* en
 „ zoo zij boek gehouden hebben, verbergen zij
 „ de voornaamste boeken en voerenze weg, of
 „ zoo zijze laten, is 'er alles zoo verward en in
 „ wanorde in, dat men 'er niets zekers uit kan
 „ opmaaken. *Solent rationes suas tam in codicibus*
 „ *quam adversariis conturbare & intricare in necem*
 „ *creditorum, & inde dolus malus praesumitur. L.*
 „ *quidem ff. de in rem vers.*”

HET XI. Artikel van dezelfde Ordonnantie houdt
 in „ *De Handelaars en Kooplieden, zoo in het groot*
 „ *als klein, en de Bankiers welke, wanneer zij bank-*
 „ *breukig worden, hunne Registers en Journaalen ge-*
 „ *tekend en geparapheerd, gelijk wij hier boven heb-*
 „ *ben bevolen, niet zullen overleveren, zullen voor*
 „ *bedriegelijke bankbreekers mogen worden gehouden.*”
 De Heer BORNIER merkt 'er het volgende op
 aan: „ Dit Artikel is van zeer groot gewicht,
 „ dewijl het een der krachtigste middelen is, om
 „ de bedriegerij en schelmerij te beletten, welke
 „ zij, die zich zoek en eene bankbreuk maakten,
 „ gewoon waren te pleegen. — Nu is het zeker,
 „ dat 'er geen grooter vermoeden van bedrog is
 „ ten aanzien van een koopman, die zich wegge-
 „ maakt heeft en bankbreukig is, dan het verdui-
 „ steren zijner boeken, en die voor zijne schuldei-
 „ schers te verbergen, en te weigeren dezelve
 „ over te leveren. Dit misbruik kwam daar van
 „ daan, dat 'er voor deze Ordonnantie geen wet
 „ was, die hen daar toe verplichtte, noch die eene
 „ straffe opleide, indien menze niet overleverde.”

ZOUDE men voor het welzijn van onzen koop-
 handel

handel niet mogen wenschen , dat 'er eene wet was , die straffen stelde tegen de bankbreukigen , welker boeken in geen goede orde werden bevonden ; of welken dezelve niet naar behooren hadden gehouden ; of die ten tijde , als zij bankbreukig werden , 'er veranderingen in maakten ; of die in gebreke bleeven dezelve over te leveren : of wel dat alle kooplieden of bankiers , welke komen bankbreukig te worden , en hunne boeken , behoorlijk gehouden tot op het oogenblik dat zij bankbreukig worden , niet overleveren , voor bedriegelijke bankbreekers zullen worden aangezien , en als zoodanigen behandeld. Want indien men geloof mag slaan aan het geen men in het algemeen zegt van de bankbreuken , welke sedert weinige jaaren in Holland zoo kort op elkanderen zijn gevolgd , wordde aanmerking van den Heer BORNIER maar al te veel bewaarheid.

MEN zoude zich ook kunnen verwonderen , dat men , in een land , in het welk het roomsche recht bijna een even groot gezag heeft , als de bijzondere Landswetten , van hetzelfde nochtans zoo verre afwijkt , in geval van bankbreuk. De aanmerkingen van den Heer VAN DEN HEUVEL hier omtrent verdienen dubbelde opmerking. Het roomsche recht behelst daarenboven zeer goede schikkingen met betrekking tot schuldenaars , die ter kwaader trouwe handelen , en ten aanzien van hun , die de bankbreukigen helpen of begunstigen , maar wij hebben reeds aangemerkt , dat het niet zoo zeer aan de wet hapert , dan wel aan het handhaven van de wet. De bijzondere Ordonnantien der verschillende steden , wel in acht genomen , en zonder toegeevenheid uitgevoerd wordende , zouden vermoedelijk genoegzaam zijn tot het stuiten van een kwaad , het welk van dag tot dag den handel meer

en

en meer ondermijnt, dewijl men op geen koopman langer durft betrouwen. Tot dit groote uiterste zijn de zaaken gekomen. De Schrijver, van de meergemelde *Aanwijfing* merkt aan, dat in Holland de kooplieden geld kunnen opneemen tegen drie ten honderd. Sedert dien tijd tot nu toe is 'er eene eeuw verlopen, en de interest van het geld was toen veel hooger dan thans: echter kan tegenwoordig een hollandsch koopman nauwelijks geld tegen vier ten honderd bekomen, al wil hij zelfs zekerheid voor den schuld geeven, zoo het geen obligatien ten lasten van den Staat, hypotheeken enz. zijn. Zoo lang men geen middel zal vinden, om de goede trouw als heilig aan te zien, kan men zich niet vleien dat 'er vertrouwen in den koophandel plaats zal hebben: en zoo lang het vertrouwen daar in niet te vinden zal zijn, of alleen, lijk zeer weinig zal worden gevonden, moet de koophandel noodzaakelijk meer en meer vervallen, welke middelen men ook anderzins in het werk mag stellen, om denzelven aan te moedigen.

DE Ordonnantie op het Klein Zegel, of wil men liever eene aangenomen uitlegging dier wet, brengt al mede veel toe, om het vertrouwen, het welk de handel vereischt, en zonder het welk dezelve niet kan bestaan, te verminderen. Deze wet (Gr. Pl. B. III. D. bl. 1005. en volg.) brengt mede, dat geen verbandbrief recht van *præferentie* zal hebben, zoo 'er de veertigste penning niet van betaald is: hier uit heeft men afgeleid, dat alle brieven van verband, waar van de 40^e penning is betaald, recht van *præferentie* hebben voor de gewoone schuldeischers. Laaten wij eens zien wat gevolg zulks op den handel kan hebben. Een koopman bevindt zich in zwaargheid: hij heeft schade geleden, hij loopt gevaar nog meer schade te lijden:

den: onkundig zijnde van zijnen toestand, verkoop ik hem voor tien duizend guldens aan koopmanschappen: drie maanden daarna houdt hij op met betalen: in de eerste samenkomst der schuldeischen doet hij verbandbrieven zien, waar van de 40^e penning is betaald: en die zoo veel van zijnen boedel wegneemen, dat 'er voor die geenen, met welchen hij heeft gehandeld, welke hem goederen hebben geleverd, of die voor hem gewerkt hebben, niets overschiet. Wij onderstellen in dit geval, dat de schuld in de verbandbrieven, door den bankbreukigen overgeleverd, vermeld, deugdig is; dat hij in der daad is geholpen door eenige vrienden, welke hebben gemeend, dat zij verzekering genoeg hadden in het recht van praeferentie, het welk de betaaling van den 40^e penning hun gaf: maar hoe veele bedrijven van kwaade trouw kunnen daaruit voortspruiten? en welk koopman, handelaar of bankier zal voortaan zijn goed durven waagen in handen van iemand, die de magt heeft hem door heimelijke handelingen van zijn achterweezen te versteeken? Moet men 's lands schatkist verrijken, door middelen, waar van men zoo ligt een kwaad gebruik kan maaken? Kan men zich verbeelden, dat de Overheid ooit den koophandel heeft willen bloot stellen voor het gevaar, waar aan deze geringe vermeerdering der inkomsten van den Staat dien konde bloot stellen? Zou men geen reden hebben, om voor het welzijn des koophandels te wenschen, dat 'er eene verklaring van de wet werd gegeven, die ten minste voor het toekomstige, het voorrecht te niet deed, het welk men daar door aan die verbandbrieven heeft gegeven; en 't welk uit die wet verkeerdelijk is afgeleid? neen voorrecht, het welk zij des te minder moesten genieten, dewijl het onmogelijk is, dat men van de-
 zel-

zelve kennis hebben of onderricht weezen kan.

HET geen wij zoo even hebben aangemerkt, aangaande het betaalen van den veertigsten penning, om 't recht van praeferentie voor andere schuldeifchers te bekomen, herinnert ons eene andere aanmerking, welke wij reeds hebben gemaakt, en die het betaalen eener belasting van de onroerende goederen, bij derzelver verkoop of belasting, betreft. Deze belasting is algemeen: echter vordert het belang des koophandels, dat alle onderwerpen van koophandel in deszelfs algemeenen loop met de minste kosten van den eenen eigenaar op den anderen, kunnen overgaan. Doch dezen algemeenen regel schijnt men niet genoeg op 't oog te houden en met betrekking tot de Volkplantingen geheel uit het oog te verliezen. Het is ligtelijk te begrijpen, dat, wanneer het koo-
pen en verkoopen van schepen en scheepspartien, die daagelijks geschieden, en deze voorwerpen van koophandel geduurig van den een tot den ander doen overgaan, aan zwaare kosten onderhevig zijn, daar door de duurte der schepen moet toenemen: konden de finantien van den Staat lijden, dat die belasting, ten aanzien van voorwerpen van koophandel, of afgeschaft of verminderd werd, het zoude, indien wij 't wel inzien, grootelijks tot opbeuring van den koophandel, en inzonderheid van de fabrieken en trafieken strekken. Het is te meermaalen aangemerkt, dat het heffen van den tienden penning, bij het verkoopen van roerende goederen, meer dan eenige andere belasting, toegebracht heeft, om den koophandel in Spanje te doen vervallen, en dat het invoeren van den zelve, bij den Hertog van Alva, in den jaare 1569, ondernomen, Hollands koophandel onvermijdelijk zoude bedorven hebben. Hier uit kan
men

men zien, wat invloed belastingen, die over het veranderen van eigendom van koopmanschappen, 't zij in roerende, 't zij in onroerende goederen bestaande, gaan, moeten hebben. Wij stappen over tot eene andere kwaal, welke den koophandel drukt en bederft.

ALLE regeeringen zijn, ten allen tyde, oplettende geweest, om de schraapzucht en slinksche strecken der woekeraaren te beteugelen: en dit soort van volk, steeds de gelegenheid bespiedende om zich te verrijken ten kosten van minderjaargen en van zulken, welke zaaken achteruit gaan, heeft, ten allen tijde, middelen gevonden, om de wetten te ontduiken. De rampen, welke deze lieden der burgerlijke Maatschappije toebrengeu, zijn oneindig: wij hebben 'er op bl. 258. en volg. van gesproken. Echter is 'er eene, welke eene bijzondere aanmerking verdient, naamelijk het misbruik, 't welk men maakt van den titel of beroep van koopman. Het is een weezenlijke vereischte in een handeldrijvend Gemeenebest, dat 'er de handel in allen opzigte vrij zij: maar vordert deze vrijheid, dat men 'er daaden duldt, welke slechts den schoonschijnenden naam van koop, verkoop, wisselbrieven, en andere bedrijven van koopmanschap hebben; en weezenlijk niet anders dan schelmstukken en boeverijen zijn?

DE koophandel moet vrij zijn; dit is de algemeene kreet: ik stem het toe: maar volgt daar uit, dat men, onder voorwendfel van vrijen koophandel te drijven, zijn vernuft slijpe, om voordeel en winst te zoeken in ongeoorloofde voorwerpen, welke niets gemeens hebben met den koophandel dan den naam, welchen men aan dezelveu geeft? Men staa een oogenblik stil op de gevolgen, welchen deze toemeloze vrijheid moet hebben: men zal zien,

zien; dat de koophandel daar door allengskens op eene snedigheid van winst te betrachten zonder zich te bekommeren hoe men die krije; en eindelijk op de verdervelijke kunst van elkanderen te verschalken en te bedriegen; moet uitloopen. Hoe veel kooplieden heeft men zich niet zien toelleggen op het actie-spel? Hoe veel lieden heeft dit spel, het welk ooteerende is voor het beroep van koopman, en niet min voor hun die 'er deel in neemen, niet van eenen weezenlijken handel afgetrokken? Het is nuttig voor de samenleving, dat haar de nooddruct en 't gemak des leevens op de minst bezwaarlijkste wijze bezorgd kunnen worden; maar is het nuttig, dat de een rijk, de ander arm worde, zonder eenigen arbeid, en zonder dat 'er koopmanschappen door de handen gaan? Wij zullen hier niet blijven staan op de laagheid en dafhartigheid, welke 'er in steekt, dat men eens anders geld bezit, zonder dat men hem iets in de plaats heeft gegeven, en zulks eenighijk, omdat men gelukkiger in het gissen is geweest dan hij; maar men zal 't ons, zoo wij hoopen, niet kwaalijk neemen, dat wij, voor het welzijn des koophandels, wenschen, dat men een middel konde vinden, om deze al te groote vrijheid; en alle die bedrijven van eenen gewaanden koophandel, welke geen de minste bezigheid aan het volk verschaffen, en die 's lands schatkist even zoö weinig voordeel aanbrenge, als de ongeoorloofde tijdverdrijven, welke de Hooge Overheid zoo menigmaal heett afgekeurd (a), te bedwingen. De wetten hebben voor de losheid van minderjaarigen, en kwistpenningen trachten te zorgen; zouden dezelve niet op dezelfde wijze kunnen

(a) Zie de Verh. van den Heer VAN DEN HEUVER, bladz. 105. en 106. en de Verh. van den Heer VAN DEN HEUVER, bladz. 105.

waaken tegen het misbruiken des koophandels en der tijdverdrijven? Zoude het belagchelijk zijn, voor verstandeloos ja meer of min krankzinnig te houden die geenens, welke hunne eigen middelen, en die van hunne vrouwen en kinderen aan een werp van teerlingen of aan het opneemen van kaartbladen waagen? of welke hun eigen wel- of kwaalijk vaaren, en dat van hun huisgezin doen afhangen van onzekere gebeurtenissen, die in de wereld kunnen voorvallen? Zoude het eene belagchelijke wet zijn, welke deze lieden gelijk stelde met de kwistgoeden en doorbrengers, en die dezelve even als dezen onder het opzigt van Voogden stelde? Eene diergelijke voorzorg zoude mischien meer uitwerken dan alle de wetten tegen de hazardspelen gemaakt: deze verliezen haare kracht door de onmogelijkheid, om 'er de hand aan te houden; behalven nog, dat de spelers de dwaasheid hebben van zich te verbeelden, dat het geen de minste schande is zijne vrouw en kinderen ellendig te maaken, maar eene zeer groote schande, eene schuld, uit het spel voortspruitende, niet te betaalen: zekerlijk een bewijs, dat de spelers niet volkomen bij hunne zinnen zijn. Om op dien trant te redeneeren, moet men vast meer of min ziek van hersenen zijn: en de burgerlijke wetten geneezen deze soorten van ziekten nooit. Maar zouden dezelve niet kunnen voorzien tegen het misbruik, het welk men van het koopmanschapen maakt, om wanbedrijven te pleegen?

Wij hebben boven aangemerkt, dat de Marsdraagers, Pakkedraagers en Kraamers een verderf zijn voor den handel en bijzonderlijk voor de manufactuuren: daar zijn wetten tegen het ventjaagen; en echter klaagt men, dat het platte land bij ons, vooral des zomers, van marsdraagers afgeloo-

pen word. Men klaagt over oogluiking aan de zijde der geenen, die 'er tegen waaken moesten. Wat 'er van zij; het stuiten van deze ongeregeldeheid zoude, mijns oordeels, behooren tot de middelen, welke ter opbeuring van den koophandel en vooral van de fabrieken, zouden kunnen gebruikt worden (a).

ONDER de bijzondere middelen, welke kunnen dienen; om onzen koophandel, manufacturen, en scheepvaart weder te doen bloeien; brengt de Heer VAN DEN HEUVEL deze volgende: het bevorderen van den landbouw (b); het bekwaam maaken der hollandsche duinen tot het weiden van schaa-
pen (c); het aanmoedigen der vischerijen, door dezelve van alle belastingen te ontheffen, en den Staat te doen deelen in de schade, welke de walvischvangst somtijds lijdt; het zorgen, dat de zoute visch, welke in de Volkplantingen word gebruikt, uit Holland derwaards worde gevoerd (d); het oprichten van Maatschappijen of Genootschappen, welke, onder het bestier van een of twee bewindhebberèn fabrieken zouden aanleggen, ter plaatse waar men 'er geen heeft (e): het vermindere van 't groot aantal dienstboden, paruikemaakers, kooplieden van modens, verkoopers van sterke dranken, van koffi, thee, en andere kleine winkeliers, enz. Voorts de gegoede Jooden te noodzaaken om de eene of andere fabriek, tot hier toe in ons land niet in zwang, bij voorbeeld van tapij-
ten

(a) Zie de Verhandeling van den Heer VAN DEN HEUVEL bladz. 70.

(b) L. c. bl. 46. en volg.

(c) Ibid. bl. 52.

(d) Ter aangeh. pl. bl. 54.

(e) Ter aangeh. pl. bl. 67.

ten; spiegels, porceleinen, of soortgelijke aan te vangen, en daar door hunne geloofsgenooten een bestaan te bezorgen (a); het geeven van gelegenheid aan de jeugd, om zich in de Staatskunde te oefenen; daar toe in de Hooge Schoolen Hoogleeraars aanstellende (b); het gebruik maaken van de stichtingen der Vrouwe van Renswoude, om er patroontekenaars, getouwstellers en soortgelijken op te kweeken, en het verbieden aan die geenen, die 'er in opgevoed zijn, het land te verlaten, op straffe van eeuwig bannissement (c); het bijzonderlijk aanmoedigen van handwerkslieden, om zich in ons land te komen nederzetten (d); het brengen van de bevoorrechte Lombaarden onder verplichting, om de handwerken in hunlieder Stad of Provintie gemaakt, tegen 3 of ten hoogste $3\frac{1}{2}$ ten honderd te moeten beleenen (e); [De pijpemaakkers te Gouda kunnen op hunne pijpen geld in het pand van dat gilde krijgen, zonder een duit interest te betaalen; alleenlijk 's jaars iet aan dat pand opbrengende;] het beschermen der Fabriekers tegen de onderdrukking der kooplieden (f); het bepaalen van het getal der getouwen, het welk een baas in ieder fabriek, bij het begin ten minste, zoude moeten opzetten (g); het aangaan van eene verbindtenis onder de voornaamste kooplieden, om geen het minste deel in de buitenlandsche Maatschappijen te neemen; van geen betaling voor vreemde rekening te zullen doen, ten zij de goederen alhier gezonden waren; en vooral geene penningen te zullen schieten of bezorgen ter voort-

zet-

(a) Ter aangeh. pl. bl. 70 en 71.

(b) Ter aangeh. pl. bl. 71.

(d) Ter aangeh. pl. bl. 74.

(f) Ter aangeh. pl.

(c) Ter aangeh. pl. bl. 73.

(e) Ter aangeh. pl. bl. 76.

(g) Ter aangeh. pl.

zettinge van vreemde Volkplantingen (a); den invloed, dien de Maakelaars op den koophandel hebben, te beteugelen, en dit beroep voor ieder vrij te laten, mits het hun verboden ware, zelve handel te drijven, ten minste niet in die waaren, waarin zij als Maakelaars zouden handelen (b); het sluiten van verbindtenissen met de Ridder van Maltha, waarbij deze zich zouden verbinden de hollandsche schepen in de middellandsche zee met hunne galeien en schepen te geleiden, op het eerste gerucht van vredebreuk met de eene of andere Mogendheid van de kust van Barbarijen (c); het onderhouden van een bekwaam getal oorlogschepen in de middellandsche zee (d); de zorg, om de hollandsche Gezanten van bekwaame Geheimschrijvers, geboren *Hollanders* zijnde, te voorzien (e); het aanstellen van Consuls en Factooren in de zeeplaatzen, welke geboren Landgenooten zijn (f); het beletten, dat de buitenlanders onder hollandsche vlag vaaren, en handel drijven onder geleende hollandsche naamen (g); het oprichten van een fonds tot onderhoud van bejaarde of gebrekkelijke zeelieden (h); het gebruiken van eenige jonge lieden in de stichting van de Vrouw van Renswoude, tot leermeesters der Adelborsten op 's lands schepen van oorlog (i); het oprichten van genootschappen om den handel, scheepvaart en fabrieken aan te moedigen, gelijk men in Engeland en elders heeft gedaan enz. (k).

W I J

- (a) Ter aangeh. pl. 115. en 116.
 (b) Ter aangeh. pl. bl. 105. (c) Ter aangeh. pl. bl. 116.
 (d) Ter aangeh. pl. bl. 122.
 (e) Ter aangeh. pl. bl. 123 en 124.
 (g) Ter aangeh. pl. bl. 124. (h) Ter aangeh. pl. bl. 126.
 (i) Ter aangeh. pl. bl. 130.
 (k) Ter aangeh. pl. bl. 152. en volg.

Wij hebben alle deze middelen, door den Heer VAN DEN HEUVEL opgegeeven, kortelijk bij elkanderen getrokken, niet twijfelende of onze Leezers zullen de Verhandeling van dien voortreffelijken Beschouwer der gronden van 's Lands welvaart zelve leezen, en overweegen. Over het geheel komt het ons voor, dat, hoe zeer deze middelen, voor zoo verre dezelve meer of min in 't werk gesteld zouden kunnen worden, de vaart en koophandel dezer landen zouden kunnen helpen opbeuren, men 'er zich echter weinig vrucht van belooven kan, zoo lang de eerste bronnen van den koophandel verstopt zullen blijven; terwijl men aan eenen anderen kant niet zonder grond verwachten kan, dat, zoo dra wij dezelve voorrechten als de buitenlandfche Natien zullen bezitten, of met gelijke voordeelen kampen, onze nijverheid op nieuw wakker gemaakt zal worden, en den prijs op onze mededingers kunnen behaalen. Zonder het nut, het welk men van de bijzondere middelen kan verwachten, te wedspreken, komt het mij evenwel voor, dat zij te zwak zullen zijn, zoo lang de hoofdmiddelen ons ontbreeken. Wat zullen ons, bij voorbeeld, de kunstenaars, in de stichting der Vrouwe van Renswoude opgevoed, kunnen baaten, zoo lang als de duurte der arbeidsloonen en de hooge prijzen van ruwe stoffen ons in de onmogelijkheid houden van tegen de vreemden te kunnen markten? Waartoe zullen alle de pogingen van het patriottische Genootschap strekken? De Trompen en de Ruiters hebben geen ander onderwijs gehad dan het geen men gewoonlijk in de zeevaart bekomt; en wij hebben alle de overige Natien in den koophandel en zeevaart overtroffen alleen door het voordeel, het welk wij uit de ligging van ons land, de nijverheid, de schran-

derheid, het spaarzaam overleg, de vrijheid en de goede trouw getrokken hebben. Zoude men kunnen vermoeden, dat deze bronnen, haare voorige zuiverheid weder bekomen hebbende, van haare verlooren vruchtbaarheid zouden verstoken blijven, indien men haar een vrijen loop liet? Kan men zich verbeelden, dat 'er, zonder haare medewerking, uitwerksels zullen gewrocht worden, welken zij alleen kunnen voortbrengen? Men heeft slechts (zoo 't ons toefchijnt) het oog te slaan op de wegen, welke in onze steden, en vooral te Amsterdam, zijn ingeslagen tot bevordering des koophandels, om de rechte middelen te ontdekken, welke dienen kunnen, om denzelven te doen bloeien en aan te moedigen.

MEN ziet, dat die stad altijd bedacht is geweest, om aan de eene zijde vrijdommen van tol, van inkomende en uitgaande rechten, en van andere belastingen, en aan den anderen kant vrijheden van koophandel, zoo binnen als buiten 'slands, te erlangen, en door dit middel alleen eene blijkbaare overmagt op de Hanzé-steden te verkrijgen. Men ziet haar verbonden en verdragen met buitenlandfche Mogendheden sluiten, dezelve krachtdaadiglijk met krijgsvolk en fchepen ondersteunen; waaken voor de veiligheid der vaart in haare havenen, en 'er een voordeel voor haare inkomsten uit trekken van de stad Antwerpen voor haare ingezetenen, (in 't jaar 1393) de vrijheid bekomen, om 'er koopmanschap te drijven, zondér aan eenige bekommring onderhevig te zijn; gèld opschiepen en andere gunften aan weevers van Aken, welke aanboden, om zich aldaar te komen nederzetten, verleenen: goede reglementen maaken omtrent alles wat den handel betreft, en in het bijzonder naauwkeurig acht geeven op alles het geen aan de ver-

verrichtingen des koophandels gemak en spoed kan bijzetten; achtung voor den koophandel betoonen. Men herleeze het geen wij te vooren daaromtrent geboekt hebben in ons Derde Deel. De Handvesten en Costumen van Amsterdam zijn vol van ordonnantiën, die alle blijken draagen van een schrander toezigt voor de vaart en koophandel. De zorg, welke de Wethouderschap van Amsterdam heeft gehad, om van hunne Ed. Gr. Mogenheden te verkrijgen, dat de kapitaalen, in de Bank liggende, niet aan arrest onderhevig zouden zijn, geeft aan die kapitaalen een zeer gewichtig voorrecht.

DE Heer VAN DEN HEUVEL wenschte ook wel, in het bijzonder, dat men van het Hof van Frankrijk opheffing van het vatgeld konde verwerven. Men heeft 'er veele poogingen toe gedaan, en 't is te hoopen, dat onze tegenwoordige omstandigheden daar toe eene gunstige gelegenheid zullen aanbieden en ons daarin doen slaagen. In het algemeen kan men, omtrent de voordeelen, welken wij van de Vreemden kunnen erlangen, aantmerken, het geene Mevrouw de Prinsesse Gouvernante en de Raad van Staate hebben vertoond; te weeten, dat men niet wel verwachten kan, dat de vreemde Natien ons eenige gunsten zullen toestaan, indien wij, van onze zijde, hun niets hebben aan te bieden: de stad Amsterdam heeft de voordeelen van den koophandel op Zweeden en Deenemarken verkreegen, om *meenigerley vriendschap, ende weldaaden, meenigerley diensten, en goe-
de wille, de trouwe ernstigheyt ende willige diensten,* uitdrukkingen, welken men in de Gunstbrieven van die Vorsten aantreft (a).

HET schijnt derhalven, dat men, om den koop-
han-

(a) Bijlaage van D. I. C. 1 - II. II.

handel wederom te doen bloeien, zoo zeer niet naar nieuwe aanmoedigingen moet zoeken, dan die wederom in het werk stellen, en doen herleeven, van welken men te vooren heeft gebruik gemaakt; of dat men ten minste daar mede behoort te beginnen, en de gebreken wegneemen, welke 'er zijn ingesloopen, zoo ten aanzien der zaaken zelve, als ten aanzien van de uitvoering der wetten en ordonnantien. Onze koophandel heeft juist zoo zeer niet noodig *aangemoedigd* dan wel *ontlast* te worden van de belemmeringen, die denzelven kwelen en drukken. In het algemeen staat te letten, dat dwangmiddelen strijdig zijn tegen den aart des koophandels. Men moet iemand niet tot den koophandel dwingen; men moet hem 'er toe aanlokken. Dit tot een grondslag gelegd zijnde, zal alles uitkomen op een staatkundig beleid, om den koopman het voordeel zijns beroeps te doen genieten, dat is te zeggen, hem alles aan te bieden, wat hij noodig heeft, om den koophandel te drijven, op zoodaanig eene wijze, dat hij 'er tot zijn voordeel gebruik van maaken kan. De Vrije Nederlander is uit den aart tot den koophandel geneigd: hij word 'er zelfs toe getrokken: hij heeft 'er uit den aart eenen trek toe, gelijk een speeler tot het spel: zijne neiging, welke de bron der algemeene welvaart uimaakt, en welke eene wijze staatkunde tot voordeel van den Staat doet strekken, welker verflaauwing zij zoekt voor te komen, en welke zij altijd weet levendig te houden, is eerlijk, en de voornaamste beweegreden, welke rijke lieden, die van hunne inkomsten kunnen leeven, aanzet, om zich op den koophandel toe te leggen, en daarin hunne middelen meer of min te waagen. Het lokaas der winst zal 'er hen in doen blijven, zoo lang zij niet zullen worden af-

afgeschrikt door verachting, door kwaade behandelingen; door hinderpaalen, door belemmeringen, door moeielijkheden, en lasten, welke hen een genot doen verliezen; op het welk zij, uit hoofde van hunnen arbeid, aanspraak kunnen doen: de kinderen uit den aart geneigd tot navolging, en daar door lust krijgende tot al het geen wat zij zien dat in gebruik is, van hunne tederste jaaren af dagelijks met een zeker genoeg hoorende spreken van winsten, welken men door den koophandel bekomt, zullen reikhalzen naar het oogenblik, dat zij dat zelfde vermaak zullen kunnen genieten: de jonge lieden zullen hunne leerjaaren met ijver en graagte op de Comptoiren doorbrengen; gemoedigd door de hoope van op hunne beurt, ook eens rijk of wel gesteld te zullen worden: allengskens zullen zij lust tot den arbeid krijgen; zich aan het werken gewennen en tot de jaaren zijnde gekomen, dat zij hunne eigen zaaken zullen doen, zullenze in 't werken het grootste vermaak huns levens vinden.

ONDER de oorzaken, die den koophandel doen vervallen, hebbenwe de verkeerde opvoeding en de dwaaze verwaandheid, die 'er een gevolg van is, gesteld. Indien de goede trouw de ziel van den koophandel uitmaakt, dan is het ligt te begrijpen, dat de koophandel niet kan staande blijven, daar de zeden verbasteren; maar hoe zal men een volk wederom tot goede zeden brengen? Van alle de middelen daar toe dienstig, en door de zedekundigen opgegeeven, zullen wij 'er slechts een aanroeren. „ Een Land kan niet gelukkig weezen (zegt de Heer PESTEL, Hoogleeraar aan 's Lands Hooge Schoole te Leiden, die aan dezelve zoo veel eers doet, zoo veel luisters bijzet, zoo veel nuts toebrengt) ” zonder weetenschappen; en de weten-

„schappen kunnen 'er niet toeneemen noch staan de blijven, ten zij dat de grooten en rijken haar begunstigen.”

INDIEN zulken, die aan 't hoog-bewind eener regeering zijn, hoedaanig dezelve ook weezen moge, eene bijzondere achting betoonen voor de verdiensten en talenten; en bestendiglijk in het be-geeven van ampten en bedieningen de bekwaamheid en het gedrag van hun, die 'er naar staan, in aan-merking neemen, zonder op de betrekkingen van bloedverwantschap of vriendschap eenigzins acht te slaan, wie zal immer twijfelen, of dit de jeugd zoude aanprikkelen en opwekken, om zich met de borst toe te leggen op oefeningen en bezigheden, door welke zij tot mannen, bekwaam om het Vaderland dienst te doen, zouden gemaakt worden? Indien de grooten en rijken achting laten blijken voor braave lieden, en verachting voor die geenen, welke een schandelijk leeven leiden; indien eer en aanzien niet altijd het erfdeel der rijken en de ver-achting het lot der armen is, wie twijfelt of 'er eene voordeelige en heilzame verandering voor het Vaderland, en inzonderheid mede voor den koop-handel, uit onstaan zoude?

DE oorlogen, welke altijd verderflijk zijn voor eenen Burgerstaat, zijn het nog meer voor een han-deldrijvend Gemeenebest. Wij zijn nooit bekröo-pen geworden door eene zucht tot veroveringen van landen: indien wij 'er veroverd hebben, is zulks eerder geschied, om der spaansche Monarchie af-breuk te doen, dan om de bezittingen van het Ge-meenebest te vermeerderen; en in deze veroverin-gen zelven hebben wij minder beoogd landen dan nieuwe takken van koophandel te verkrijgen: ook zullenwe nooit naar meer bezit van landen wen-schen, dan voor zoo verre wij 'er de vaart en koop-handel

handel door zullen bevorderen, uitbreiden en dezelve meerder zekerheid toebrengen. Alle oorlogen, hoe dezelve ook mogen zijn, zijn verderflijk voor onzen Staat, om dat wijze niet kunnen voeren dan door middelen, die ons de scheepvaart en de koophandel bezorgen; en de oorlog doet deze bronnen meer of min stil staan (a). Om dezelfde reden is een oorlog met Engeland de verderflijkste, gelijk de Schrijver der dikwijls aangehaalde *Aanwijfing der Heils. Gronden* (b) heeft aangemerkt.

Wij hebben te voorén aangetekend, dat deze gewesten zeer zelden, ten tijde der Graaven, en in vroeger tijden genoegzaam nooit, met Engeland in oorlog zijn geweest; en dat het belang van vaart en koophandel de voornaamste oorzaak van de goede verstandhouding, of het schielijk treffen van vrede of bestand, is geweest. Dit belang schijnt ons toe niet veranderd te zijn, hoe sterk Groot-Brittanje zich op het vermeerderen van zijne vaart, koophandel, en manufacturen toegelegd, en zijne zeemagt zoo verre boven de onze moge verheven hebben; integendeel het komt ons voor, dat wij even daarom te meer belang hebben, om eene vredebreuk met dat Rijk te vermijden; en dat wij alleenlijk door het begunstigen en bevorderen van die takken van algemeene scheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken, die ons het beste vooruitzicht geeven, trachten moeten, om de Engelschen wederom op onze beurt te kunnen evenaaren, overtreffen, en op hun een overwicht te bekomen.

ECHTER, hoe groot onze oplettenheid en voorzigtigheid om buiten oorlog te blijven ook mogen zijn, wij zijn 'er geen meester van: wij hebben

(a) *Aanwijfing der heils. Grond.* bl. 272.

(b) Bl. 203.

ben de neigingen en inzigten der vreemde Mogendheden niet in onze handen: daar kunnen gebeurtenissen voorvallen, welken de menschelijke voorzigtigheid niet heeft kunnen voorzien, die den vreedzaamsten Staat in de noodzaakelijkheid brengen, om de wapenen tot deszelfs behoud en verdediging op te vatten: dus schijnt het belang des koophandels, het welk wil dat men den oorlog vermijde, teffens te vorderen, dat men den regel van Staat, *si vis pacem, para bellum, wilt-ga vrede bereid u tot den oorlog*, altijd in acht neeme; en derhalven dat men altoos eene genoegzaame krijgsmagt zoo ter zee als te land onderhoude, om alle vijandlijkheden voor te komen en te keeren, en aan de scheepvaart eene toereikende bescherming te verleenen. Het bestendig aanhouden van eene behoorlijke krijgsmagt is eene noodzaakelijkheid geworden, sedert dat de Mogendheden begonnen hebben, zich, altijd gewapend te houden; en onze Staat kan zich, minder dan eenige andere Europeische Mogendheid, daar van ontslagen achten.

INDIEN het mogelijk was, dat de koophandel en de manufactuuren, het zij in het geheel, het zij voor een groot gedeelte, ontheven wierden van de belastingen, welke dezelve drukken; dat in derzelver plaats andere fondsen konden gevonden worden, om den Staat van de noodige inkomsten te voorzien; dat de sluikerijen voorgekomen of belet wierden; dat de Volkplantingen, en geötrooieerde Maatschappijen aan het oogmerk der ötrooien voldeeden; en dat haare bezittingen op een weigeregelden en behoorlijken voet konden gebragt woerden; dat de bankbreuken en trouwelooze handelingen, welken men thans in den koophandel voor geoorloofd houdt, beteugeld; de jeugd rot een vlijtig, arbeidzaam, en vroom leeven opgebragt,

bragt , en van alle verkeerde begrippen omtrent het bejaagen van winst afgetrokken wierd; zoude men zich dan niet mogen vleien , dat men als dan de manufactuuren , den handel en de scheepvaart op nieuw bij ons zoude zien herleeven? Men zoude mischien aan die heugelijke verandering niet twifelen; eerstelijk, om dat geen land in Europa beter tot den europischen koophandel gelegen is dan ons land; ten tweede, om dat geen Natie zoo wel van geld is voorzien als wij; ten derde, om dat 'er geen land is, in het welk men zoo gerust is, dat men in zijn beroep ongestoord zal worden gelaaten, en zijne kinderen van een vast bestaan zal kunnen verzekeren; in de vierde plaats, om dat men bij ons eene volkomen vrijheid van gewooten geniet; en men 'er alle godsdiensten verdraagt, die de veiligheid van den Staat niet benadeelen; ten vijfde, om dat alle ingezetenen, van welk eenen godsdienst zij ook zijn, even zeer onder de bescherming der wetten zijn; ten zesde, om dat het burgerlijk leven 'er volkomen vrij is. Eindelijk, welke gebreken of kwaalen men aan de regeeringsvorm van onzen Vrijen Staat ook moge toeschrijven, men kent echter geen wijzer, geen gemaatigder, geen omzigtiger Regeering, en welke beter geschikt is; om de welvaart der volken te bevorderen en hen van de voortduuring derzelven en het bezit hunner vrijheid te verzekeren, dan de onze, voor zoo veel dezelve door geen toevallige schokken aan 't wankelen word gebragt.

WANNEER wij zoo sterk aandringen op eene vermindering van belastingen, die den handel drukken; wanneer wij zoo sterk blijven staan op eene geregelde heffing van 's lands penningen, en het weeren van sluikerijen, geschiedt zulks alleen, om dat wij meenen, dat, zoo lang men aan die kwaalen

len

len krank zal liggen, alle andere middelen onvol-
doende zullen worden bevonden.

„ Uit het geene (dus leest men in de meerge-
dachte Verhandeling, gevoegd bij de Propositie
van Prins Willem den IV.) „men dus verre ge-
„ segt heeft, met relatie tot de Regten die vol-
„ gens deese Propositie op Goederen en Koopman-
„ schappen sullen moeten blyven, sal ten overvloet-
„ de zyn gebleeken, dat alle middelen, schikkun-
„ gen en arrangementen, die op het stuk van den
„ Koophandel souden kunnen gemaakt worden, al-
„ le te vergeefs en sonder effect sullen weesen, soo
„ lange geen efficacieuse remedien gebruikt wort-
„ den teegens den inegalen ophef der Middelen te
„ Waater; als meede teegens de fraudes en quade
„ practycquen, de importantie van de materie mer-
„ riteert dat men deselve wat grondiger examineert
„ en overweegt.

„ H E T sal insgelijks geen teegenspraak lyden,
„ dat indien het sluiken maar in eene Provincie of
„ Stad getolereert word, of met minder severiteit
„ daar tegens geprocedeert word als in de ande-
„ re; soo word het per se impracticabel, sulks in
„ de andere Provincien en Steden te willen beletten.
„ E E N ieder die dit quaad onzydig en sonder
„ vooroordeel sal gelieven te confidereeren, sal by
„ sijn selven overtuigt zyn van de noodsaakelijk-
„ heid om eenmaal daar aan op een efficacieuse wy-
„ se te medicieren, en teffens op een wyse, dat
„ alle Steeden en Provincien volkoomen gerust-
„ heid konnen hebben, dat 'er geen oogluiking ge-
„ bruikt word meer op eene plaats als op de andere.”

H U N N E Ed. Gr. Mogendheden, de Staaten van
Holland spreekten in hunne Resolutie van den 28 Sept.
1753. op denzelfden toon: Hoogstdezelfen zeggen
met zoo veele woorden, dat „ tot herstelling derselve

„ (naam-

„ (naamlijk de *Commercie*) geen andere hulpmid-
 „ delen kunnen worden beraamd, als een *ontlas-*
 „ *ting* of *vermindering* van die lasten, welke de
 „ *Commercie* zoo drukken, en deselve van hier
 „ na andere Landen hebben gediverteert.” En
 „ voorts nog, „ dat alle middelen en arrangementen,
 „ die op het stuk van den koophandel zouden kun-
 „ nen gemaakt worden, alle te vergeefs en zon-
 „ der effect zullen weezen, zoo lange geene effica-
 „ cieuse remedien gebruikt worden tegens den inge-
 „ gaalen ophef der middelen te water, als mede
 „ tegen de fraudes en kwaade practijken.”

HET ontbreekt ons niet (wij hebben t meermaa-
 len aangemerkt) aan genoegzaame zorg en waakzaam-
 heid van de zijde der Hooge Overheid. Men heeft
 uit het geene wij te vooren hebben bijgebracht kun-
 nen zien, dat zoo de Algemeene Staaten, als de
 Staaten van Holland; in verscheiden gevallen, de
 belastingen verminderen of afschaffen, om den
 koophandel en de fabrieken te begunstigen; maar
 kunnen wij er alle de vruchten wel uit trekken,
 welken wij er van zouden behooren te plukken,
 indien mindere Bewindslieden de heilzaame inzig-
 ten der Hooge Overheid te leur stellen. Wanneer
 men, bij voorbeeld, in Oost- en West-Indië den
 handel en landbouw met dezelve rechten en lasten
 overlaadt, over welken men in Holland klaagt, en
 die dezelve daar moeten te gronde doen gaan?
 Wanneer die geenen, welke het bewind dier Maat-
 schappijen in handen hebben, zelve, ten aanzien
 dier belastingen, de gronden en regels die zij voor-
 houden, en ten sterkste aanprijzen, te buiten
 gaan? Men zou hier nog kunnen vraagen, of die
 geenen, welke onder hun bewind staan, en niet
 zelden met reden dezelve klagten kunnen uit-
 storten, die zij *Bewindhebbers* en *Directeurs* als
 het

het op hunnen bijzondere koophandel aankomt, ten sterksten voordraagen, dat gemak om gehoord te worden wel vinden, als het algemeen welzijn zoude vereifchen? en of hun daar toe niet zoodaanige hinderpaalen in den weg gelegd worden, dat zij liever van de zaaken willen afzien, dan op zoodaanig eene wijze bij hun bestaan te blijven, of het zelve te zoeken.

TOEN van wegens Keizer Karel den V. uitgaande rechten op de graanen gelegd waren, nam de Vorst niet alleen de vertoogen, welke hem van wegen de Staaten van Holland daaromtrent werden voorgedraagen, aan, maar hij wilde, dat de zaak voor zijnen Grooten Raad te Mechelen gebragt, tegen hem, in den perfoon van zijnen Procureur Generaal, geprocedeerd, en voorts fententie gewezen zoude worden. Zoude het wel beneden eene Oost- of Westindifche Maatschappij, eene Directie van Suriname, van Berbice, en andere van diergelijke genootfchappen zijn, zulk een edelmoedig voorbeeld te volgen? Niet te min vindt men in de ftukken, welke van die genootfchappen afkomen, eene taal gebruikt, welke men wel van een turkfchen Keizer, maar niet van handeldrijvende Maatschappijen zoude verwachten.

DAAR is eens bij de Regeering van Amsterdam een befluit genomen, om eene kamer van koophandel op te richten; welke dienen moest, om het *turbeeren* en *diverteeren* van den koophandel tegen te gaan (a). Deze inftelling fchijnt geen voortgang gehad te hebben, wat ook de zwaarigheid moge geweest zijn, welke 'er van heeft doen afzien. Zoo het ons voorkomt, zoude een Kamer of Collegie van

Com-

(a) *Handvesten van Amft.* D. II. bl. 692. XIII. Hoofdst.

Commercie en Navigatie in ons Land niet minder van nut kunnen weezen, dan de genootschappen, welke met reden door den Heer VANDEN HEUVEL worden aangepreezen: althans in een tijd, in welchen de zaaken van vaart, koophandel, en fabrieken een algemeen waakzaamer oog, dan te voren noodig was, en 't welk alle derzelve deelen gade slaat en omvat, schijnen te vorderen. Frankrijk, 't welk ons, en meer andere natien, verre den loefafsteekt in goede instellingen, zoo wel ten aanzien van vaart, koophandel en fabrieken, van welchen het, om toevallige redenen, de vruchten niet als van andere zaaken trekt; Frankrijk (zeg ik) geeft ons mede voorbeelden van zulk eene instelling. Parijs, Lyon, Rouaan, Marseille, Toulouse, Nantes, Saint Malo, Rochelle, Bourdeaux, Bayonne, Duinkerken, hebben Commercie-kamers. Zij dienen, om aan den Raad van Commercie, memorien over den staat des koophandels en de bekwaamste middelen, om denzelve te doen bloeien, te bezorgen. Op deze wijze krijgen deze kamers, en naderhand des Konings Raad zelf, kennis van den staat des koophandels binnen het rijk, en van de onderscheiden takken van koophandel en manufacturen, welke aanmoediging noodig hebben. Deze inrichting doet de zaaken van koophandel in Frankrijk veel goeds, en heeft veel toegebracht om 'er dien, zoo wel als de manufacturen, staande te houden.

SOMMIGE meenen, dat Prins WILLEM de IV. over iet van dien aart hoogst deszelfs gedachten heeft laten gaan: doch het schijnt bij ons te moeielijk, om het een of 't ander tot een vast bestek te brengen, om te verwachten dat iet diergelijks zijn vol beslag zoude kunnen krijgen. Hoe dikwijls is 'er niet op eene hervorming of verbetering van de Crimineele Justitie gedagt?

BEHALVEN de middelen, welke tot opbeuring en verbetering van alles wat onder den koophandel begrepen kan worden, dienen kunnen, en door ons meet of min aangewezen zijn, zijn 'er nog verscheiden, van welken men bij anderen gewag vindt gemaakt. Ons werk zoude te veel uitgedijd zijn, hadden wij ons zelve geene paalen gesteld. Een enkel woord moet ik 'er evenwel nog bijvoegen omtrent de poogingen, welken sommige rechtschapen liefhebbers van het Vaderland in 't werk stellen, om, ware het mogelijk, onze neeringen en handteeringen wat leeven en kracht bij te zetten; en onder welken de Maatschappij van Rederij en Koophandel, door den Heer Cornelis Ris aan de hand gegeven, en die, welke onder de benaaming van *Oeconomischen Tak* bekend is, vooral in aanmerking komen. In hoe verre het oogmerk, het welk met diergelijke poogingen bedoeld word, bereikt kan worden, komt mij voor eene noodelooze vraag te zijn. Bij mij is enkelijk de vraag, doen zij nadeel? Zou neen, waarom dan tegen dezelve geijverd? waarom die gedwarsboomd? Waarom de goede en welmeenevende ingezetenen belemmerd in onderneemingen, die, zoo zij niet in alles het doel treffen, ten minste niet schaden, maar voordeel geeven kunnen? Schoon ik geen Lid ben van eenig Genootschap tot het bevorderen van zaaken, den Koophandel en Fabrieken raakende, heb ik echter met meerder leedweezen dan verwondering gezien, welke stremmingen aan diergelijke poogingen worden toegebracht, zelfs door zulken, die zich moesten toeleggen omze te begunstigen, en daarin eene eere stellen. Somwijlen zoude men zeggen, dat menschen, die hunnen meesten tijd ledig doorbrengen, en zich het algemeen belang weinig aantrekken, ja de moeite niet neemen om 'er kennis van te krij-

krijgen, offchoon het hun voornaamste werk moest zijn, niet veelen kunnen, dat anderen, beter bezielt, het een of 't ander doen, dat naar ijver en zucht voor 't algemeene nut zweemt. Dit schijnt bij ons een nationaal gebrek te weezen, welks verbetering ook onder de middelen, die den staat van onsland, met betrekking tot deszelfs vaart en koophandel, kunnen verbeteren, behoort. De Engelschen gedraagen zich ten deezen opzigte heel anders; en 'tware te wenschen, dat wij hen daarin wat meer, en in andere zaaken wat minder volgden.

ALLES bijeenbrengende; zullen de middelen, welken wij tot verbetering van Vaart, Koophandel en Manufactuuren voorgesteld hebben, in 't kort op deze volgende uitkomen:

1. HET handhaaven der tegenwoordige Regeeringsvorm onzes Vaderlands (bl. 287. en volg.)
2. DE Vaart, Koophandel, Manufactuuren, zoo veel mogelijk, van lasten te ontheffen, en daar toe een *Porto Franco* in te stellen (bl. 355. en volg.)
3. HET tegengaan van sluikerijen (bl. 37 & 409.)
4. HET invoeren en vermeederen van Belastingen, welke niet vallen ten bezwaar van den Koophandel, maar voornamelijk op voorwerpen van pracht en weelde; op zaaken die men ontbeeren kan; (bl. 407. en volg. 411. en volg. 439.)
5. HET verleenen van bijzondere gunsten en vrijdommen aan de Fabrikeurs, en zulken, welke aan de Fabrieken te pas komen. (bl. 414. en volg.)
6. HET aanleggen van Fabrieken en Trafieken ten platte lande vrij te laten. (bl. 429. en volg.)

7. HET draagen van inlandfche Fabrieken te handhaaven. (bl. 439.)
8. HET aanmoedigen, begunftigen; verbeteren van 's Lands Colonien (bl. 443.) en daar toe inzonderheid de middelen te gebruiken, welke het welzijn van eenen Burgerftaat bevorderen, en boven al te zorgen voor haare veiligheid, voor eene goede adminiftratie van de juftitie; en alle flinksche wégen, kwaade trouw, onderdrukking en mishandelingen tegen te gaan. (bladz. 464. en volg.)
9. HET verkiezen van bekwaame, kundige en eerlijke lieden in zaaken zoo van hooger als van laager bewind. (bl. 480. 522.)
10. DE goede trouw te doen herleeven. (bl. 489.)
11. DE wetten op het bankbreeken te doen nakomen. (bl. 490.)
12. AAN obligatien of andere verbandbrieven, bij welken geen vaste goederen verbonden worden, het voorrecht van *preferentie* te ontzeggen, hoe zeer de veertigfte penning daar van betaald mogte zijn. (bl. 208.)
13. DE flinksche ftreeken der woekeraaren te beteugelen, en dezelve niet onder zaaken van koophandel te laten doorgaan. (bl. 511. en volg.)
14. HET weeren van Marsdraagers, Pakkedraagers, Kraamers, en diergelijke Ventjaagers. (bl. 513. en volg.)
15. VERSCHIEDEN aanmoedigingen en afschikkingen door den Heer VAN DEN HEUVEL aangewezen. (bl. 414.)
16. HET onderhouden van verbinteniffen met vreemde Mogendheden. (bl. 519.)

17. HET bevorderen van weetenschappen; het achten en beloonen van verdiensten. (bl. 521. en volg.)
18. HET vermijden van oorlog. (bl. 522.)
19. HET bestendig aanhouden van eene krijgsmagt, zoo te water als te lande, en het verleenen van eene bestendige bescherming aan de Vaart, Koophandel, en Colonien. (bl. 523. en 524.)

OVER alle deze middelen zoude men nog in een breedvoerig vertoog kunnen treden, en 'er verscheiden bijzondere bijvoegen. Ik zoude, indien ik het had ondernomen, daarin niet slechts mijn bestek te buiten zijn gegaan, maar mijn werk zoude vel grooter zijn geworden dan het zelve is aangekondigd. Ik heb mij moeten bepaalen, en zal 'er enkelijk nog dit van zeggen, dat, welke middelen 'er ook bij de hand genomen worden, om het gewenscht oogmerk te bereiken, vooral gewaakt moet worden, dat de wetten en bevelen der Hooge Overheid uitgevoerd en niet straffeloos overtreden worden.

N A - R E D E N !

*M*ijnen taak afgewerkt hebbende, meen ik, Goedgunstige Lezer, met bijvoeging van een woordjen, mijn afscheid te moeten neemen.

Die de onderwerpen, welke in de vier Deelen, van welken het tegenwoordige het laatste is, verhandeld zijn, met eenige oplettenheid gade slaan, zullen zich waarschijnlijk verwonderen, dat iemand

eenen diergelijken arbeid heeft durven aanvaarden; en minsten is dezelve aan mij zoo zwaar en zoo uitgebreid voorgekomen, dat ik nooit op mij zoude verkreegen hebben, om 'er aan te tillen, was het niet, dat men mij het fransche werk *La Richesse de la Hollande* had toegeschreeven. Ik heb niet gewild (het zij wat redenen ik daartoe hebbe) dat het op en voor mijne rekening zoude blijven: om dit voor te komen, is mij niets beters toegescheenen, dan het bestek van den franschen Schrijver op te vatten, en het zelve naar mijne eigen beschouwing te bearbeiten. Ik ben zeer verre van mij te verbeelden het volledigs te hebben uitgewerkt: het zoude mij daarom geenzins verwonderen noch ontschieten, indien men in de behandeling van zoo veele en zoo veel verschillende onderwerpen verscheiden abuïsen en mislagen aantrof. Wie toch staat voor dezelve niet bloot? Wie is 'er vrij van? Wie begaat 'er niet dagelijks? Wel verre dan, dat ik zelf mijne beschouwingen over de oorzaken van het verval van onze Vaart, Koophandel, Manufactuuren en Trafieken, en de middelen, om die te doen herleeven, als in alle opzigten voldoende zoude aanzien, heb ik mij slechts gestreeld met de hoop, dat zij zouden kunnen strekken ter aanwijzing van het spoor, het welk, zoo 't mij voorkomt, gehouden moet worden, wanneer men zich tot een onderzoek van die onderwerpen wil begeeven; en 't welk tot nog toe, zoo veel ik weet, door geen Schrijver over zaaken van Koophandel betreden is geworden. Ik heb gemeend, dat het der moeite wel waardig was dit gebrek te verbeteren. De Fransch Schrijver van *la Richesse de la*

la

la Hollande had 'er wel eene pooging toe gedaan, maar, mijns oordeels, te gering om indruk te maaken. Ik voeg 'er eene tweede bij, en geef dus mijn Hollandsch Rijkdom niet verder noch anders op, dan als eene schets, van welke meer geoeffende en kundiger Vernuftten gebruik zullen kunnen maaken, om iet beters en volmaakters in 't licht te stellen, en den Vaderlande daar door een wezenlijken dienst te doen.

„Dit is althans, na dat ik voorgenomen had dit boek te schrijven, mijn eenigst doelwit geweest, overtuigt van het nauw verband, waarin zaaken van Koophandel met de welvaart van 't Vaderland staan. En dit doelwit heeft mij ook vrijmoedig op 't papier doen brengen dat geene, het welk mij is voorgekomen daar toe te behooren.

Ik weet wel, en ik hebbe het vooruitgezien, dat 'er veelen zouden vallen over mijne overweegingen raakende de Constitutie van ons Gemeenebest, en de noodwendigheid der Staatshouderlijke Regeeringe, en wat daar verder betrekkelijk toe is: ik weet ook wel, dat mijn werk bij veelen meer getrokken, gesmaakt, gepreezen, en ter leezinge of ter koop aanbevolen zoude worden, indien ik daar omtrent eenen anderen weg gekoozen, en de pen op een andere wijze besneeden had; maar ik heb alle bedenkelijkheden ter zijde gesteld, en mij alleen gehouden aan het geen, het welk ik begreep te kunnen, en veel al te moeten zeggen, wilde ik aan de waarheid niet te kort doen. Men kan zoo wel met zwijgen als met spreken haar bezijden gaan. De samenhang der oorzaken met haare uitwerksels staan in een verband, 't welk alle men-

menschelijke vermogens niet kunnen te leur stellen. De Stadhouderlijke Regeering staat in een verband met het wel- of kwaalijk vaaren van den Staat: gevolgelijk ook met den Koophandel, als eene der zuilen op welken het heil van ons Gemeenebest rust. Over de oorzaken van den bloei en verval des Koophandels schrijvende, kan men onze regeeringsvorm en dus den invloed der Stadhouderlijke Regeering op dezelve niet onaangeroerd en veel minder buiten onderzoek laten, of dezelve op den Koophandel eenen gunstigen, dan wel eenen ongunstigen invloed heeft. Heb ik in mijne beschouwing gedwaald, ieder, die het oordeelt, staat het vrij betere onderrichtinge aan onze Landgenooten te geeven; en wel verre, dat dit mij eenigfins zoude belgen, zal het mij aangenaam zijn. Lesfen of Leeringen moeten altijd welkom zijn, al worden zij door eenen vijand toegediend.

Voor 't overige getroost en kan ik mij ook ligtelijk getroosten de vuilaartigheden, welke sommige wrevelachtige geesten en lastertongen tegen mij uitschieten. Men strooije begraafnis-cedullen, en smaadprenten tegen mij uit, men bejegene mij met scheldwoorden, en men noeme mij in naamlooze geschriften, die geen andere kenmerken dan van nijdigen laster draagen, geschavotteerden, het is mij genoeg, dat ik, om mijne eer en mijn goeden naam en faamstaande te houden, mij niet behoefte te verledigen, om eenige aandoening over diegelyke aanvallen te toonen, terwijl zij mij ook geen ander leed doen, dan het zien dat 'er onder onze natie wanschepsels geworpen worden, bekwaam om zulk een zwadder te spuuwen.

Gefcholden , veracht , versmaad te worden door een soort van menschen , wier werken uit den boozen voortkomen , is zekerlijk geen zaak , welke men zich behoest aan te trekken .

Ik zal mij ook weinig gelegen laten leggen aan de beoordeelingen , welke op mijnen arbeid zullen vallen : ik zal de moeite niet neemen om met deezen of geenen in een pennenstrijd te treden , vooral niet met eenen Schrijver van Vrije Gedachten van een Burger over het verval van 't Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden , en zulk slag van lieden , onder welken ik ook tel dien geen , welke van het fransche werk in de Algemeene Bibliotheek verslag gedaan , en daarbij getoond heeft alleronkundigst te zijn van de zaaken , over welken hij bestond te oordeelen . Duizend feilen heeft die man over 't hoofd gezien , om een aanval op de militaire Jurisdicte te doen ; daar uit gelegenheid neemende , om den Schrijver van 't Fransche Werk voor een Vijand van de Vrijheid uit te maaken . Zoo het waar is , dat hij , die in de Remonstrantsche Gemeente te Amsterdam Predikant is , en die de onvoorzichtigheid gehad heeft , om eenen van mijn Nabestaanden te zeggen , dat niemand anders dan ik la Richesc de la Hollande konde geschreeven hebben , maaker is van dat verslag , wil ik Zijn Eerwaarden wel gevraagd hebben , aan wat inzicht en aan welk beweegmiddel ik zijnen afgunst moet wijten ?

Iemand die zoo denkt en schrijft , als ik doe , heeft zekerlijk niet veel kans om onder de Gunstelingen van de Heeren Remonstranten geteld te worden . Ook ben

ik nooit op die eer verlekkerd geweest, en ik voel 'er met de jaaren nog minder trek toe. Om dezelfde reden kan het mij niet vreemd voorkomen, dat mijn arbeid aan de Schrijvers der Vaderlandsche Letter-Oeffeningen minder behaagt, dan andere geschriften, de Post van den Nederrhijn bij voorbeekl. Men went ongevoelig aan de spijszen, welken men dagelijksch eet, en men verkiest die, daar men aan gewend is: het gaat met het vernuft, even als met de smaak en het gehoor. Een Fager, die, op zijn paerd zittende, de landen doet weërgalmen van zijn stem, en de konst van 't zingen in het uithaalen doet bestaan, zal door een italiaansch zangstukje niet getroffen zijn, al wierdt het door eene allerlieflijkst stemmetje voortgebracht. Wij moeten over den smaak niet twisten: het geen niet naar dien van de Heeren Schrijvers der Letteroeffeningen is, word wederom gretig van anderen ontfangen. Zij neemen het mij ten goede, dat ik ten hunnen opzichte hier nog een woordje melde, om dat het tot mijn arbeid behoort.

Die Heeren schijnen onvergenoegd, dat ik den Historie-Schrijver WAGENAAR geen meerder wicrook heb toegeswaaid; want, hoe maatig ik van dien man gesproken heb, vinden zij het onheusch, dat ik hem niet uit den reij der heedendaagsche Schrijveren sluite, welken ik oordeel te weinig acht geslaagen te hebben op den loop der gebeurtenissen, die in de vroegste tijden den Koophandel en Scheepvaart bij ons hebben doen opkoomen en opneemen. Dat men JAN WAGENAAR verheerlijke; dat men hem aan 't hoofd van onze Historie-Schrijvers stelle, ja verre verheffe boyen

ven allen, die ooit de pen tot geschied-verhaalen gebruikt hebben; mag ik wel lijden: ik zoude 'er niet tegen hebben, al wilde men hem een goud standbeeld in zijne vaderlijke stad oprichten, hem vergoden, gelijk men 't de romeinsche Keizers plag te doen; of onder het gestarnte ter vereeuwiging van zijnen naam een plaats vergunnen. Ik ben zeer verre van dien man zijne glorie te benijden; maar men verge mij niet, dat ik den algemeenen kreet nagahne. Zoo vrij als het aan anderen staat, om WAGENAAR als een groot Schrijver op te vijzelen, zoo vrij moet het mij staan om te oordeelen, dat 'er een groot onderscheid te maaken is tusschen hem en onsen Hooft; tusschen hem en eenen le Beau, eenen Robertson, een Hume, eenen Vellij; om alleen maar eenigen der hedendaagschen te noemen. Wat onderscheid is 'er zelfs niet tusschen WAGENAAR, wanneer hij op de schouders van Hooft rust, of aan de leiband met Grotius gaat, en dien zelfden WAGENAAR wanneer hij aan zijne eigen krachten is overgelaaten? Wat verschil is 'er niet tusschen de eerste deelen van zijne Historie, en de laatste? En waarom tog zoude ik niet mogen zeggen, dat ik de Historie van WAGENAAR zeer gebrekkig vinde, daar die mij in veele opzichten zoo voorkomt. Had ik nooit andere geschiedboeken als dat van WAGENAAR geleesen; had ik den onvergelykelijken en uitmuntenden Hoogleeraar HEMSTERHUIS, wiens lesfen mij meer dan eens verrukt hebben, niet tot Leermeefer in de Vaderlandsche Historie gehad; mooglijk telde men mij ook onder die geenen, welken WAGENAARS roem zoo hoog verheffen.

Wat 'er van de verdiensten van JAN WAGENAAR moge zijn, het zal mij altijd, zoo ik hoop, vrj mogen staan te begrijpen, dat hij, gelijk allen die hem voorgegaan zijn, zich te weinig toegelegd heeft, om den Landzaaten eene Historie te geeven, in welke die van den Koophandel meerder in acht was genomen. Hoe schraal is de Vaderlandsche Historie (om een enkel voorbeeld te geeven) niet ten aanzien van onze Oost- en West-Indische Veroveringen, schikkingen en gebeurtenissen, die dubbeld waardig waren uitvoerig verhandeld te worden; ten minste vrij meer, dan die met welken de man zich in zijne laatste deelen ophoud. Ik laat voor 't overige aan mijne Lezers over om te oordeelen, of het voorwerp meerder oplettenheid in eene Vaderlandsche Historie verdient, en of hetzelfde de moeite en tijd, welken ik 'er aanbesteed heb, waardig was.

Einde van het Vierde en laatste Deel.

BIJLAAGE A.

MEMORIE, dienende om te toonen de billijkheid van 't verzoek aan hun Ed. Groot Mogenden de Staaten van *Holland en Westfriesland* gedaan door P. PAMA, *Cum suis*, Negocianten in Tabak te *Amsterdam*, ten einde te obtineeren moderatie der impost op de Canasser Tabak; en om te gelijk de bedenkelijkheden weg te neemen, welke daar tegen zijn geproponeerd.

HET generaal middel, welk door PIETER PAMA C. S. is gebruikt tot fundament van 't verzoek om moderatie der Impost op de canasser Tabak te erlangen, is deeze: *dat, ingevalle de selve impost niet by continuatie word gemodereerd, de aanmerkelyke tak van Commerce, welke hier te Lande gedreeven word met de Tabak van Cadix en St. Sebastiaan, door de Compagnie van Caraques herwaarts gezonden, uit deese landen gediverteerd en te Hamburg of elders zal worden gevestigd.*

En de apparentie, of waarschyndykheid, dat zulks zal geschieden, word in het Request, by welk door PIETER PAMA *cum suis* het voorsz. verzoek is gedaan, aangeweefen daar uit:

1. Dat in den Jaare 1772. binnen deese Landen alleen een zeer gering aantal van die Canasser Tabak, is ingevoerd, terwyl een zeer notabele verzending van deselve Canasser te Hamburg is aangekomen.

2. Dat van de voorsz. Tabak te Hamburg een zeer geringe belasting of impositie word betaald; verre beneden de belastingen gaande, welke hier te Lande daar van betaald worden.

3. Dat de nayver van andere natien omtrent den koophandel merklyk is toegenomen, zo dat alomme alle devoirs worden aangewend en alle mogelyke im-

muniteiteiten en vryheden toegestaan, ten einde in de Negotie te prevaleeren.

Zynde verders daar by nog tot apui van 't voorsz. verfoek geallegeerd het important nadeel, 't welk de Commercie in 't generaal en in byzonder de fabrieken, de Negotie op den Rhyu, en Duitschland, als mede de Commercie vloeiende uit de commissien van de Koninglyke Pruisische Comp. en verdere verzendingen naar de Oostzee, by de vermindering of 't verlies van de gemelde tak van Negotie zoude komen te lyden; terwyl aan de andere zyde, door het behoud van de Commercie in de gemelde Tabak 's Lands Inkomsten vermeerderd en de scheepvaart ondersteunt worden, mitsgaders een groot getal arbeidslieden behoorlyk aan de kost geraaken.

Ten aanzien dan van de vraag, of het gedaan verfoek zoude kunnen of dienen te worden geaccordeerd, staat vooraf aan te merken, dat al eens verondersteld zynde, dat het een of 't ander middel, in het Req. van P. P. A. M. A. cum suis geemployeerd, niet daadlyk in alle opzigten zo mogte zyn, als deselve middelen by 't Request zyn voorgedraagen, (zynde deselve ook maar opgegeeven voor zo veel de Supp. by hunne informatien waren onderrigt) daar uit egter nog niet zoude volgen, dat het zelve verfoek zoude behoren te worden geweest van de hand; vermits een van die middelen, op zig zelfs alleen genomen, genoeg fundament zoude kunnen uitleeveren om 't gedaan verfoek te accordeeren, en daar toe ook zouden kunnen militeeren andere reedenen, of schoou die in het Request geomitteerd zouden zyn. Immers konnen en moeten de ingezeetenen veronderstellen, dat de Souvereyn eene kundigheid van zaaken bezittende, verre overtreffende die geene, welke de ingeseetenen zich konnen acquireeren, altyd dat geene suppleert 't welk de Supplianten zouden hebben konnen of moeten allegeeren: konnende mitsdien de onnauwkeurigheid nopens kleynigheden, zo die al eens in de positiven van 't Request gevonden wierden, geen grond uitleeveren om op 't Request van de Supplianten ten hunnen nadeele te discouceren.

Wat nu de middelen betreft, zullen deselve ligt gejustificeerd worden, als menze slegts met attentie en 't voor 't wesenlykste gade slaat. Want ten blyke dat de

tak van Commerce, in de Canaffer Tabak, welke hier te Lande gezonden word van Cadix en St. Sebastiaan door de Comp. van Caraques, gevaar loop uit deesen Lande gediverteerd, en te Hamburg of elders gevestigd te worden, zo niet de impost op dezelve by continuatie gemodereerd word, schynt het buiten speculatie en voor een axioma gehouden te moeten worden, dat de koopers zich begeeven ter plaatse daar de waaren ten goed koopste te bekomen zyn, en dat derhalven de koophandel zich moet vestigen, alwaar de waaren ten goed koopste verkoft worden; dat overzulks, de waaren het goed koopste verkoft konnende worden, ter plaatse daar zy het minste aan belastingen onderheevig zyn, dan ook alle branches van negotie, en mitsdien mede die van de opgemelde Tabak van deese Landen zullen gediverteerd worden, als 'er plaatsen van koophandel zyn, alwaar dezelve minder belast zyn dan hier. Zo men aan de waarheid van dit raisonnement, gehaald uit de eenvoudige beschouwing van de natuur van de zaak, wilde twyffelen, en liever zich door voorbeelden overtuigen, zo behoeft men, om tot geen vreemde natien overtegaan, alleenlyk de tegenwoordige situatie van ons Land gade te slaan; en men zal genoegzaam geen stap in die beschouwing kunnen doen, zonder blyken te vinden van 't verlies van takken van Commerce, verdweenen uit hoofde dat de belastingen de ingeseetenen buiten staat gesteld hebben om de objecten van die takken van Commerce zo goed koop te geeven, als die op andere handelplaatsen verkoft konden worden.

Voor ruim anderhalf eeuw hebben de Negocianten die waarheid al aangedrongen in zekere Memorie op requisitie van hunne Hoog Mogenden door hen opgesteld, en in welken zy onder anderen zich ten dien opzigte aldus exprimeeren.

„ Uit haar eigen natuur kunnen ook alle koopman-
 „ schappen deze belastinge niet lyden; want veele van
 „ dien dese Landen maar passeeren als een canal, daar
 „ door men die van hier elders transporteert, ende de-
 „ se Landen voorby gaande, als ligtelyk geschieden
 „ kan, zal deese Staat moeten misfen de uit en inkomende
 „ Convoyen, ende de ingeseetenen de Commerce.
 „ Het sout en de fransche wyne worden alreeds
 „ veel oostwaarts gevoert, sonder in dese Landen te

32 komen; van gelyken gaan veel Muscovifche waaren,
 33 à droiture naar Italien ende Vrankryk; de zyde laa-
 34 kenen ende andere aansienelyke waaren uit Italien,
 35 Sienna ende andere plaatfen, nu herwaarts komen-
 36 de, fullen om dezelye reedepen ook het inkomen al-
 37 hier excufeeren.

38 „ Alleen om diyertie van Neeringen te vermy-
 39 den, hebben U Hoog Mog. voor deefen wyfelyk
 40 verfcheiden waaren in het inkomen, ofte uitgaan ver-
 41 ligt, als Potasfche, Talk, Pelteryen, Wollen en-
 42 de andere; fo dat het zeker gaat, dat alle waaren zo
 43 om de plaatfen daarze van daan komen, als om haar
 44 eigen wesen, en kunnen defe belastinge niet draa-
 45 gen, ende alwaar het fchoon dat de gene fo hier te
 46 Lande geconsumeert worden, ietwes zouden mogen
 47 lyden, zo en kunnen die in defen van de anderen
 48 niet afgefondert of verdeelt worden.”

Om wyders onder de meenigvuldige voorwerpen,
 welke daaglyks aan 't oog der ingefeetenen vertoonen
 hoe de belastingen ons Land van tyd tot tyd gepriveerd
 hebben van den bloeienden staat van Commercie, en
 duizenden van menfchen die 'er te voren een beftaan
 aan vonden, tot armoede, en dus tot laften van de al-
 gemeene en byzondere finantien hebben doen vervallen,
 flechts te blyven staan by eenige van die geenen, wel-
 ke op het onderwerp van deefe Memorie een onmid-
 delyke betrekking hebben, is niet de Tabaks Negotie,
 zedert dat het gebruik van dat gewas zo algemeen is
 geworden, even zo important geacht als de Graan Ne-
 gotie. Heeft die Negotie niet duifenden van menfchen
 zo in Holland als in de andere Provintien aan een be-
 ftaan geholpen, en hier door, zo wel als door haar
 circulatie, den fchatkift van den Lande merkelyk hel-
 pen ftyven? men befchouwe nu de Tabak Negotie
 van vroeger tyden, met die welke wy thans beleeven.

In vroeger jaaren kwamen hier jaarlyksch 5. 6. a 7.
 duizend rollen brasififche Tabak, wegende ieder drie
 honderd vyftig a vier honderd pond en meer; deeze
 foort van Tabak is langfamerhand naar Hamburg, Bre-
 men en elders gediverteerd, alwaar het debiet van dat
 foort van Tabak zich van tyd tot tyd zodanig heeft
 geëtablifseerd, dat 'er thans geen kans is om 'er in of
 uit ons Land iets noemenswaardig van te debiteeren; zo
 dat

dat die gansche tak van de Tabak - Negotie , als zynde dat soort weinig of niet in ons Land in gebruik , geheel verdweenen is.

Op dezelfde wyze is het geleegeen met de inlandsche gesponnen Tabak in diverse soorten ; welke in de Oostzee en in 't Noorden ; alwaar dezelve in groote menigte vertierd worden , niet anders dan onder de benaaming van Amsterdamsche Tabak bekend zyn geweest. De fabriek van die Tabak is in de Provincien van Gelderland en Utrecht ter aankweeking geëtabliseerd. Van dezelve wierden voorheen de bladen te Amsterdam gezonden ; gesponnen , en voorts naar vreemde gewesten gedebiteerd ; doch op die Tabak eene provinciale belasting gelegd zynde , van twee penningen op de honderd pond ; gaf die impost , hoe gering ook , aanleiding dat het spinnen van de Tabak onder Utrecht en Gelderland wierd verplaat ; alwaat de vreemden voorts die Tabak tot minderen prys hebbende konnen obtineeren ; deselve eindelyk daar door de gelegendheid gekreegen hebben om de Tabak zelve te leeren spinnen , en ongesponnen Tabak van hier te laten komen ; zo dat de Provincie van Gelderland en Utrecht thans enkelyk het kweeken of cultiveeren van de Tabak , en deese Provincie het verzenden van ongesponnen bladen hebben overgehouden : en die fabriek en negotie geheel of genoegzaam geheel weg geraakt zyn , door toedoen van een belasting , welke 't is waar , niet geheeven word , maar waar van het heffen te laat is gesupprimeerd geworden : want de vreemden , en speciaal die van Deneemarken en Noorweegen eerst in staat gesteld zynde , om die soorten 8 a 10 percento beeter koop te geeven , dan de ingeseetenen van Holland , hebben zich voorts in staat gesteld om die Tabak zelve te fabricceeren ; waarna , eens in possessie geraakt en door prohibitive wetten van hunnen Souvereyn begunstigd , die Commercie hier weer te herkrygen is geweest , offchoon het heffen van de voornoemde belasting buiten executie is geraakt ; waar door het Land , dan niet enkelyk heeft komen te missen den impost op die gesponnen Tabak , maar al het voordeel , 't welk uit den arbeid van die Tabak , en 't employ der menschen daar toe nodig onvermydelyk resulteerde : het welk van des te meer consideratie moet geagt worden , nademaal de waarde van dien Tabak door den arbeid ge-

bragt wierd van 15 guld. tot 24 guld. buiten welk voordeel het Land nog heeft komen te missen, alle de avantages, welke het koopen en verkoopen, leeveren en ontfangen van die Tabak aan het Land toebagten, daar die Tabak als bladen 15 guld. kostende, door de onkosten van spinnen en verwerken, op 24 guld. kwamen te staan.

PIETER PAMA en de Negocianten, die 't Request nevens hem geteekend hebben, en die men in 't berigt van Gecommitteerde Raaden heeft konnen goedvinden te representeren, als een hoop luiden, die op de eerste requisitie van den een of den ander klaar staan om requesten te teekenen, als 'er maar vermindering van impositie mede gemesleerd is, die Negocianten schroomen niet om uit kragte van de natuur van de zaak, uit de voorbeelden, die in de Historie-Boeken overvloedig daar van te vinden zyn, en uit haar eige ondervinding te affirmieren, dat als de moderatie op dat soort van Tabak, op welke zy die verzoeken, niet geaccordeerd word, dan ook de Commercie van dat soort van Tabak, al meede hier te Lande te niet zal loopen; en het Land daar door niet blootelyk zal komen te missen den drukkenden impost, welke het Land 'er tegenwoordig van heeft; maar al het voordeel, het welk het Land trekt uit den onderhoud van zulk een aantal van menschen als 'er aan tepas komen en geëmployeerd worden, en die geen stuk brood eeten noch glas bier drinken, zonder dat 'er het Land by profiteerd. Om niet te spreken van 't verlies, 't welk 'er de generaale Commercie en Navigatie doorkomen te lyden. Want hoe zeer men, de zaaken oppervlakkig beschouwende, zig kan verbeelden; dat de imposten op zekere waaren het eenigste genot is, het welk het Land van de Negocie van die waaren trekt, zo is het nogtans zeker, dat de geduurige circulatie van de Commercie in die waaren, door herhaalde werkingen, en 't vermeenigvuldigen van den arbeid vry meer aan 't Land opbrengt: dan de impost zelve; en dat dus de schatkist van 't Land dikwyls vry meer inkomen geniet van zaaken, daar geen impost op is, als van die geenen, daar grooten impost op geheeven word; gelyk het ook dikwyls gebeurd dat eene kleine impositie meerder in de schatkist doet aanvloeien dan een groote impositie.

De Varinas Tabak, de Tabak daar 't hier op aankomt,

komt, maakt een branche van Commercie, welke zeedert onheuglyke tyden aan deesen Lande, en in 't byzonder aan deeze Provintie geattacheerd en gehegt is geweest; zo dat dat soort nergens anders te bekoomen was, dan uit deese Provintie: waarom dan ook die Tabak by de vreemden onder de benaaming van *Hollandschen Canasfer* altyd bekend, ontboden, verkocht en verbezigt is geweest, gelyk in vroeger tyd te Amsterdam zekere vrugten uit Delfland, door Noordwyksche Schippers te Amsterdam gebragt, door de inwoonders van Amsterdam onder de benaaming van Noordwyksche Vrugten gekoft en, als zodanige, geconsumeerd wierden. Laat nu dit selve soort van Tabak maar twee of driemaal door de Comp. van Caragues te Hamburg worden gesonden, zo zal die naam van Hollandsche Canasfer heel schielyk uit het geheugen raaken, het vooroordeel, zo gunstig voor deeze rak van de hollandsche Commercie, cesseeren; en de slyters van die Tabak insensibel bewoogen worden, om zich te Hamburg, te Oostende, of elders by onze nabuuren in de plaats van in Holland tot den koop van dien Tabak te adresseeren; als zynde die plaatsen tot het vertier daar van ruim zo wel gelegen als onze Provintie.

En hier uit is ligt te zien hoe weinig de bedenkykheid van Gecommitteerde Raaden, nopens de quantiteit, welke P A M A *Cum suis* geposeerd hebben, dat te Hamburg zoude zyn gekomen in aanmerking kan genomen worden: want gesteld, dat in de plaats van twee duizend vier hondert zes en veertig Canasfers maar vier hondert waren gezonden naar Hamburg, is 't niet genoeg, dat men ziet, dat de Comp. van Caragues gedisponeerd is om met de Hamburgers te negotieeren, ten einde opgewekt te worden om 'er teegen te waaken, en middelen te gebruiken, die ons de preferentie boven die van Hamburg konnen doen behouden: of moet men wagten om moderatie te versoeken, tot dat de Comp. van Caragues hare banden te Hamburg of elders vast gemaakt, en hunne engagementen geformeerd zal hebben, en dus het object van de moderatie verdweenen zal zyn, om die moderatie by den Souverain te versoeken? immers geld hier zo ooit, de maxime, *principio obsta, sero medicina paratur*. Behalven dat, is dit fait door P A M A *cum suis* geat-

geallegeerd, om te doen zien, niet dat 'er *meer* Tabak te Hamburg dan te Amsterdam was gekomen, maar om te doen zien, dat 'er *van dat soort* te Hamburg gekomen was. Dat nogtans de party naar Hamburg gezonden, niet gering moet zyn geweest, kan zelfs opgemaakt worde uit eene reflexie in 't advies van Gecommitteerde Raaden voorkomende, alwaar hun Ed. Mogenden zeggen: „ in het zekere geïnformeerd te zyn, dat een „ groot gedeelte van die Canassers, welke te Ham- „ burg zyn ingevoert, niet tegenstaande de geringe be- „ lasting, welke de Supplianten voorgeeven, dat van „ deselve aldaar zoude worden betaalt, egter met „ geen voordeel aldaar hebben kunnen worden gede- „ biteert, maar door de Kooplieden van die Stad aan „ hunne Correspondenten, hier te Landen zyn verfor- „ den, om alhier verkogt en gedebiteert te worden”.

Uit het verzenden van die Tabak uit Hamburg naar deese Landen, en uit een koop van die Tabak te Hamburg in 't voorleeden Jaar gedaan, door een comptoir van negotie te Amsterdam, het geen zwaaren handel in Tabak dryft, en uit de mindere prys waar voor die Tabak te Hamburg is verkoft, dan die welke door Casas en Comp. is verkoft geworden, en uit de zeer goede winst, welke dat comptoir by den verkoop van die Tabak heeft gehad, word in 't advies getrokken deze Consequentie, naamlyk dat DAAR UIT ligt is afteneemen, welke geringe pryfen door de gemelde Comp. van haare Tabak te Hamburg word gemaakt. Dan wie ziet niet hoe wankel dit raisonnement gaat? Gebeurd het daaglyks niet in de Commercie, dat een party goederen uit byzondere en toevallige omstandigheden tot zeer laage pryfen en zelfs beneden de waarde verkoft word? en zal men daar uit een generaal besluit mogen opmaaken tegen den regel: *a particulari ad universale non valet conclusio*? Is het niet genoeg, dat uit dit geval zelfs blykt, dat 'er Canasser Tabak voorby deese Provintien naar Hamburg is gegaan, en dat een Amsterdamsch Koopman die party te Hamburg, en dus uit den tweeden hand, heeft konnen of moeten koopen, om op middelen te denken, die nog in tyds zullen konnen verhoeden, dat niet eindelyk alle de Comptoiren van Negotie binnen Holland tot die ongunstige termen vervallen?

Nog minder strookt de consequentie welke in 't be-
 rigt daar uit getrokken word, dat mitsdien de voorsz.
 Tabak de daar op gestelde impost wel zoude konnen
 veelen: want te zeggen, kooplieden te Amsterdam heb-
 ben te Hamburg een goede party Canasser Tabak ge-
 koft, en de vollen impost daar van betaald, en even-
 wel nog goeden winst gehad, ergo behoeft men niet te
 vreesen voor versperring van Negotie, ergo zal de Comp.
 van Caragues haar Tabak naar deese Landen blyven zen-
 den, ergo maaken de Supp. om geen andere reden zo
 grooten opheff van die versperring van negotie, dan
 om door de vermindering van impositien, en dus in
 prejudicie van 's Lands Financie, eene meerdere winst
 te genieten, is eene redeneering, die meer schyn, dan
 weesendlykheids heeft. Om niet te zeggen, dat de laage
 prys van die tabak te Hamburg met vry meer soliditeit
 zoude konnen worden geattribueerd aan de middelen
 van industrie, door comptoiren van negotie te Amster-
 dam gebruikt, om de markt van die tabak te Hamburg
 te doen slappen, of wel aan gebrek van genoegsaame
 Commissie, uit hoofde, dat men van elders nog niet ge-
 wend is om ordres tot den koop van dat soort Tabak
 te Hamburg te zenden, dan aan een geimagineerd en
 imaginaire situatie van de Stad Hamburg, zo moet men
 remarkeeren, dat het gemelde Comptoir van Negotie,
 't welk by zyn hamburgsche koop goeden winst gehad
 heeft, niet tegenstaande den vollen impost daarvan be-
 taald was, dien winst niet gehad heeft, om dat quasi de
 Comp. van Caragues, alles by een genomen, zo veel geld
 van haar Tabak niet zoude konnen maaken te Ham-
 burg als te Amsterdam, en daar door quasi genoodsaakt
 zyn om haar Tabak herwaarts te zenden, maar dien
 winst alleen heeft gehad door een effect van de speculatie,
 die toen in de negotie van tabak is voorgevallen en
 de Canasser Tabak important in prys heeft doen stygen.
 Die geen, welke aan Gecommitteerde Raaden zo nauw-
 keurig berigt heeft gegeven van dien hamburgschen
 koop, zoude, zo 't schynt, niet kwaalyk gedaan heb-
 ben van hun Ed. Mog. te prevenieeren van zich te
 wagen om daar uit te besluiten, dat de tabak minder te
 Hamburg dan te Amsterdam van prys was geweest;
 want de prys was te Hamburg laag, om dat de prys
 te Amsterdam laag was, en de reden waarom het

voorsz. Comptoir van negotie met dien hamburgschen koop goeden winst heeft gedaan, is niet eigendlyk geweest, om dat als toen de prys van de Tabak aldaar zo laag was; maar om dat dat Comptoir van de rysing van de Tabak te Amsterdam, welke in weinige dagen merklyk toenam, gelukkig heeft geprofitteerd, daar het zelve Comptoir merklyk by dien koop zoude verloorren hebben, indien de speculatie anders was uitgevallen. Was te Hamburg de prys merklyk laager geweest, toen Casas en Comp. zyne partyen verkoft, men zoude die Tabak wel haast te Hamburg hebben laten overkomen, gelyk het zelfde Comptoir zulks ook te Amsterdam zoude gedaan hebben, indien die Tabak te Amsterdam voor zodanigen prys op dien tyd te vinden was geweest. Maar 't geen verder gaat, en de inconsequentie van 't raisonnement van de Ed. Mog. Heeren Gec. Raaden nog klaarer aantoon, stond diezelfde weg, welken het Comptoir van negotie van Amsterdam heeft ingeslaagen, niet even zeer open voor een Comptoir van Negotie te Stokholm, te Copenhagen, te Leipzig, te Lubeck, te Koningsberg, te Oostende, te London of elders; en zoude dus zodanig vreemd Comptoir dien hamburgschen koop niet even zeer hebben konnen doen? en zou 'er dan het Land niet, behalven den vollen impost, ook nog by verloorren hebben alle andere beneficien, die uit het aankomen, rouleering, en verzending noodwendig voortvloeien? en convehieert het aan den Lande, dat de Tabak-Negotie aan zodanig hazard word geexponneert? Daar by is het zeer verkeerdlyk geraisonneerd, als men aldus argumenteerd: die verkooper heeft by een party tabak daer de impost van betaald was, goeden winst gehad, ergo kan de negotie van die tabak dien impost veelen: men kan 'er by retorsie op antwoorden, die verkooper heeft by een partye tabak, daar de impost van betaald was, verlies gehad, ergo kan de negotie van tabak die impost niet veelen: Het eene argument is alzo stringeerende als het andere, dat is, zy zyn beiden even vicieus; om dat de winst of verlies in stuk van Negotie niet uit byzondere en afzonderlyke gevallen, koopen en verkoopen, maar uit de geheele loop en cours van de negotie moet worden opgemaakt. En gelyk 'er kooplieden in tabak partyen van tabak hebben liggen, die zy gereedlyk met 10. 15. of 20. percent verlies

lies zouden willen overdoen aan die geenen, die deselven zouden willen ontfangen, en dit verlies tot geen grond liggen van hun verfoek, even zo weinig kan de winst, by de vermelde hamburgsche party gedaan, tot een reden strekken om het verfoek alhier in quaestie tegen te spreken; en mitsdien nog minder een grond uitleeveren om aan de Supplianten zo willekeurig te imputeeren, dat deselve om geen andere reedenen van 't versperren van de voorn. Negotie zo grooten opheff maaken, dan om door vermindering van impositie, en dus in prejudicie van 's Lands finantie, eene meerdere winst te genieten: een imputatie, die op alle verfoeken van moderatie van impost even zeer sluit; die in een Land van Commercie behoorde agtergelaaten te worden, en die te roekelooser is, om dat zy zonder grond het moreel character attaqueert van braave, werkzaame, industrieuse menschen; die aan 't Land de ziel en 't leven geeven.

P A M A *cum suis* communicatie gekreegen hebbende van de Reflexien, by de Ed. Mog. Gecomm. Raden gemaakt op de qualiteit by Casas en Comp. geadsumeerd, hebben gemeend die bedenking te moeten wegneemen, en overzulks zelve legitime poogingen te doen, ten einde zo veel mooglyk de totaale ruine van de Negotie in Tabak, en dus die van een oneindig getal huishoudens binnen deese Provincie, zo wel als een important nadeel voor de generaale Commercie en Navigatie van deese Provintie, voor te komen en te behoeden, niet hebbende kunnen of moeten vermoeden, dat zy daarom in een advies van de Ed. Mog. Heeren Gecomm. Raaden zouden worden gedenigreerd.

Het doet 'er dan niet toe of 'er veel of weinig tabak te Hamburg is gekomen, en of 'er uit Hamburg een party te Amsterdam is overgefonden en aldaar met voordeel is verkoft; genoeg is het om versperring van die tak van Negotie te vreesen, dat de Comp. van Caraques toont naar een anderen weg dan die van ons Land om te zien; en 't is genoeg, daar dit buiten tegenspraak is, dat 'er plaatsen van commercie zyn, alwaar de imposts en onkosten op die tak van Negotie lager vallen dan in onse Provincie, om de vrees van versperring te justificeeren.

Tot dat einde heeft dan P A M A *cum suis* gerepresenteerd, dat de belastingen te Hamburg vergeleeken by die
wel-

welke in deese Provincie geheeven worden, nagegaan wordende, alle verwagting zullen surpassereen: en zekerlyk hebben de Koopluiden, die 't Request nevens Pama geteekend hebben, niet verwagt, ook niet durven denken, dat daar op door de Ed. Mog. H H Gecommitteerde Raaden zoude worden geremarkeerd, dat niet genoeg is, dat de Supp. het zelve zo *in vago* by hun Request ter neder stellen, maar op een legale wyze hadden moeten doen zien; welke imposten en onkosten aldaar, en welke alhier betaalt moeten worden; als mede welke pryzen voor de tabakken aldaar, en welke hier te Lande konnen gemaakt worden. Want ongeconfidereerd, dat deese remarque meêr smaakt na een criticque van judicieele practyk dan naar een reflexie van een Collegie van Raaden van den Prince van den Lande, schynt het juist niet wel te vleyen; dat men requireere; dat als de Ingefeetenen eenig verfoek by Requeste aan den Souverain doen, zy de middelen van hun Request, en zelfs die middelen, van welken zy zich verzekerd houden, dat de Souverain beter onderrigt is dan zy, en waar van zy moeten supponeeren dat de Raaden van den Souverain niet onkundig zyn, op een distincte en legale wyse moeten doen zien. Behalven dat het dikwyls ongeraaden is, om alle zodanige bewyzen te produceeren, voor en al eer dezelve gerequireerd worden, is het, de zaak wel inziende, niet genoeg, dat de Supplianten afwagten van welke middelen, de Souverain bewys zoude gelieven te requireeren? of moet het verfoeken van moderatie op den impost voor de ingeseetenen zo swaar en moeyelyk gemaakt worden, dat zy liever de negotien aan impost subject zullen willen abandonneeren, dan met alle die zwaarigheden te worstelen? Die Conclusie zoude mooglyk zo absurd niet schynen als men regard slaat, dat by 't advies van Gecomm. Raaden gesteld word, dat de Supplianten *op een distincte en legale wyse badden moeten doen zien, WELKE PRYZEN VOOR DIE TABAKKEN TE HAMBURG EN HIER TE LANDE KONNEN GEMAAKT WORDEN:* want nooit zouden Gecomm Raaden anders op het desidereeren van zodanigh requisiet gevallen zyn, indien hun Ed. Mog. slegts reflexie hadden gemaakt, gelyk hun Ed. Mogenden het zekerlyk gedaan zouden hebben, indien hun Ed. Mogenden slegts de

de moeite hadden gelieven te neemen om met luiden van kundigheid daar over te raadpleegen, dat de pryfen van de tabak en ook die van de Canaffer tabak geduurig varieeren, zomtyds twintig en dertig percent ryfen en daalen, dat de pryfen der goederen te Amfterdam en te Hamburg doorgaans in een zeker evenwigt staan, en tuffchen defelve nimmer een confiderabel verſchil is dan by gevallen van ſchielyke ryfing of daaling, waar van de Negotianten, gelyk het meergem. Comptoir, niet verzuimen terfcond gebruik te maaken, zo dat het groot verſchil ophoud, en 't ordinaire evenwigt wederom ſtand grypt. Dus ziet men dat het advies van hun E. J. Mog. de Gec. Raaden, in 't geen het zelve van de Negotianten requireert, iets vaſtſtelt, dat volſtrekt onmooglyk is.

Dit is ondertuſſchen zeker, dat wanncer de beſtingen te Hamburg minder zyn dan te Amfterdam, de Hamburgers, *caeteris paribus*, die waaren, en mitsdien ook de Canaffer Tabak goed kooper konnen geeven dan de Negotianten hier te Lande: nu ſtaan de beſtingen op de Canaffer Tabak te Hamburg tegen die van deeze Provintie als 15. tot 71. of als 17. tot 87. volgens de hier by gevoegde ſpecificatie: en dit verſchil van 17. tot 87. is dit niet groot genoeg om de Compagnie van Caragues te beweegen, tot het zoeken van middelen om die Negocie elders te verplaatſen? Te waanen, dat die Compagnie in de noodzaakelykheid kan gehouden worden, om haar Tabak hier te Lande te zenden, is een denkbeeld, 't welk wel in 't verſtand van een laatlunkig Vorst kan opgewekt worden, maar nimmer moet opkomen in een Land, alwaar men van kindsbeen af leert, dat de Commercie niet gedwongen, maar met alle zagtheid gelokt en getrokken moet worden.

Te vreemder moet men opzien, dat diergelyke beden- kelykheeden by de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raaden zyn opgekomen, nademaal Hun Ed. Mog. even zo faciel als dezelve in 't zekere geïnformeerd zyn van den winſt, welke het bovengemeld Comptoir met de Hamburgſche party Tabak heeft gemaakt, geïnforméerd had konnen worden, dat de Pruiſiſche Comp. éene aanzienelyke party van de laatl gearriveerde party Canaffer Tabak te Hamburg heeft laaten opkopen; en dat het Land daar door niet alleen heeft verlooren

het

het meêdere, het welke het verfoek om moderatie uitmaakt, maar den geheelen impost, en alle andere beneficien, welke de Circulatie van die parthy aan 't Land andersints zoude hebben toegebragt: en daar de Nieuwspapieren thans vol zyn van een Tractaat tuschen Engeland en Pruiffen, de Negocie van Tabak tot onderwerp hebbende, daar men geïnformeerd word, dat eene aanzienelyke Mogendheid, reeds werkelyk in onderhandeling is geweest met de Comp. van Caraques, om zich meester te maaken van die branche van de Tabak Negocie, kan het niet als onbegrypelyk vallen, dat 'er nog gearfeld word om de kooplieden van deeze Provintie te ondersteunen in de middelen van industrie, welke zy daar tegen nog zouden kunnen tenteeren.

Indien Hun Ed. Mog. Gecommitteerde Raaden met hunne gewoone attentie en doorzigt al dit vorenstaande hadden gelieven te ponderceeren, hun Ed. Mog. zouden gewisselyk zulke ongunstige dispositien voor 't verfoek van de Supplianten niet getoond hebben. Hun Ed. Mog. requireeren, dat de Supplianten; om die moderatie op den impost te obtineeren, zich „ niet moeten onttrek-
 „ ken aan die zekerheden en verplichtingen, waar door
 „ die versperring kan worden voorgekomen, en die
 „ het eenige fundament uitgelevert hebben, waar op
 „ by resolutie van hun Ed. Gr. Mog. van den 10 Sept.
 „ 1766. het voorige verfoek van vermindering van
 „ impost aan Casas en Comp. is geaccordeert geworden,
 „ en in die suppositie dan, hoe zeer de Gecommitteer-
 „ de Raaden andersints op het verfoek van de Supplian-
 „ ten niet favorabel kunnen denken, zouden de Ge-
 „ committeerde Raaden, dienende van derzelve con-
 „ sideratien en advis, onder het welneemen van hun Ed.
 „ Gr. Mog. wezen van gedagten, dat hun Ed. Gr. Mog.
 „ tot voorkoming van alle versperring van Negocie aan
 „ de Supplianten zouden kunnen accordeeren, vermin-
 „ dering van den impost op de Varinas of Canasser
 „ Tabakken, komende direct over Spanjen van de kust
 „ van Caraques en hier te Lande ingevoerd wordende,
 „ tot op eene guld. en tien stuiv. met de tiende ver-
 „ hoging, te reekenen van elke Canasser teegen 85.
 „ ponden meerder gewigten naar advenant, des dat
 „ door de Supplianten zelve, of wel door Casas en
 „ Comp. alzorens worde geëffectueert, dat de debi-
 „ „ teu-

„ teuren van de Koninglyke Comp. van Caragues in
 „ Spanjen, zigh op nieuws engageeren, en verbinden,
 „ en daar van aan de Gecommitteerde Raaden behoort
 „ lyk bewys suppeditereen, dat zy alle haare Tabak-
 „ ken zullen verzenden naar deeze Landen, met uit-
 „ sluiting van alle andere subjecten in Europa, en dat
 „ daar aan dadeelyk zal worden voldaan, op verbeurte
 „ van het effect dezer gratie te zullen verliezen, in-
 „ dien naderhand het tegendeel mogte worden be-
 „ vonden.

„ Ten anderen, dat zo wel de laatste Supplianten als
 „ gemeide Cafas en Comp. moeten instaan, dat 'er jaar-
 „ lyks ten minste vier honderd twintig duizend ponden,
 „ van die Tabakken, uitmakende de quantiteit, die by
 „ vorig request van Cafas en Comp. in den Jaare 1765,
 „ is opgegeeven, in deeze Provintie worde ingevoerd,
 „ en dat voorts omtrent de betaaling en verzekering
 „ van de voorschreeve impost zal worden gehandeld
 „ op den voet, als by voorgemelde hun Ed. Gr. Mog.
 „ Resolutie van den 10 Sept. 1766. is bepaalt, uitge-
 „ zondert alleen, dat de Gecommitteerde Raaden niet
 „ van oordeel zyn, dat in afrekening behooren te
 „ worden geleeden de 316. Canassers, by het request
 „ van Cafas en Comp. vermeld, als meede niet die
 „ Tabakken, die aan hun hangende hun Ed. Gr. Mog.
 „ deliberatien, zouden mogen zyn geconsigneert, en
 „ waar van door hun de vollen impost zouden mo-
 „ gen zyn genamptiseert, en mitsdien dat het verzoek
 „ door hun by hunne request gedaan om diesweegens
 „ restitutie te hebben, behoort te worden gewezen
 „ van de hand, zo om dat die Tabakken zyn ingeko-
 „ men, geduurende den tyd, dat de gratie aan gem.
 „ Cafas en Comp. verleent, reeds was geexpireert, als
 „ om dat de op nieuws te verleene gratie niet behoort
 „ te retrogradeeren, en gemelde Cafas en Comp. daar
 „ door boven andere kooplieden, die tot deeze tyd
 „ toe den vollen impost van die Tabakken betaalt
 „ hebben, niet behoren te worden geavantageert.

„ Dat laastelyk de voorsz. concessie alleen behoort
 „ plaats te hebben, voor den tyd van vyf Jaaren, in-
 „ gaande met den 1 January 1774. om als dan het ef-
 „ fect daar van gezien zynde, en door de Supplian-
 „ ten nader verzoek gedaan wordende, nader op te

„ wor-

„ worden gedisponeert, zo als bevonden zal worden
 „ te behooren, en dat eindelyk de Gecommitteerde
 „ Raaden behooren te worden geauthoriseert om hier
 „ aan de nodige Executie te geeven”.

Want het verfoek van de Supplianten te weigeren, of het zelve onder de accrochementen in deeze passagie geëxprimeerd te accordeeren, is volmaakt hetzelfde:

1o. Om dat de moderatie op den impost wel kan strekken tot een nieuw motief om de Comp. van Caragues te permoveeren, om ons Land te prefereeren, boven andere plaatsen, maar niet tot een motief, welk haar daar toe zoude kunnen dwingen om aftezien van alle de voordeelen die zy zoude meenen elders te kunnen vinden, of die haar gepresenteerd zouden kunnen worden.

2o. Om dat al eens verondersteld, dat de Comp. van Caragues in Spanje zich daar toe ten allersterkste verbond, het daarom nog niet zoude staan in de magt van Koopluiden te Amsterdam, om die Compagnie tot het daadelyk voldoen van haar engagementen te dwingen: also die Compagnie niet staat onder den bedwang of magt van de koopluiden, en dat deeze ten aanzien van die Compagnie niet anders kunnen doen, dan 't geen ten aanzien van alle andere Correspondenten gedaan word, naamelyk te vertrouwen dat 'er aan de engagementen voldaan zal worden: en daar de Commercie van dien aart en natuur is, dat dezelve niet met dwang geforceerd, maar met zagtheid aangehaald moet worden, gelyk te vooren is geobserveerd, en door de voorouders altyd als een vaste maxime is opgevolgd, zo is het modereeren van den impost het eenigste dwangmiddel, dat ten deeze te stude kan komen.

3o. Om dat de Comp. van Caragues de saisoenen en de vrugtbaarheid van de gewassen, even zo weinig in haar magt hebbende als de koopluiden te Amsterdam, zich mitsdien ook niet kan verbinden om jaarlyksch ten minste vier honderd twintig duizend ponden van Tabakken herwaarts over te zenden.

Behalven de misgewassen, zyn 'er andere oorzaken die het afzenden of het behouden arriveeren van zodanige quantiteit Tabak, buiten toedoen van menschen, kunnen te wege brengen: aardbevingen, 't verongelukken van scheepen, brand in de magazynen, zyn toe-
 val-

vallen zo die wel op de Tabak als op andere waaren en goederen invloed kunnen hebben, gelyk het verder ook aan den Koning van Spanje staat, om ter zyne dispositie zodaanige quantiteit van de gemelde Tabak tot een zekere prys te neemen, als het zyne Majesteit goed dunkt; weshalven de Comp. van Caraques nooit zeker is van de quantiteit, over welke zy zal kunnen dispooneeren: en derhalven zoude zy zien alleenlyk kunnen engageeren en verbinden, van al de Tabak, waar over zy dispositie zoude hebben, herwaarts over te zenden; en de Kooplieden alhier om met die Comp. op zodaanige voet 'er over te contracteeren: waar toe zeer onnodig is dat de Kooplieden alhier eenige verbintenis aangaan, vermits hun interest vordert dat de Tabak niet by deelen op deeze en geene plaatsen, maar enkelyk hier te Lande gezonden worde, ten einde des te better den prys te kunnen houden, en hunne speculatiën op vaster voet te kunnen regelen.

Voor 't overige, dewyl de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raaden niet genoeg au fait schynen te zyn van de oorzaken, die tot nog toe belet hebben, dat niet al bereids de meergemelde Varinas Tabak door de Comp. van Caraques naar elders dan hier te Lande is gezonden om verkogt te worden, moet men hier byvoegen, dat zulks alleen te wyten is aan de gegoedheid van de Comptoiren die hier te Lande de Commissiën van de vreemden waarneemen, en op 't ontfangen van de Connossementen en zelfs van de factuuren tot 60, 70, 80 percent van de waarde van de goederen in avans betaalen, en voor dat 'er nog iet van in onze havens is gearriveerd: eene faciliteit die de Comp. van Caraques elders nog niet gevonden heeft, maar gevonden hebbende den doodslag zal toebrengeen aan de kwyvende en reeds zo merkelyk vervallene Tabaks-Negotie: terwyl aan de andere kant de Negocianten in Tabak, die zich, 't zy nu, 't zy in 't vervolg zouden kunnen chargeeren, om de Tabak, komende van de Comp. van Caraques, tot een zekere prys aan te neemen, ziende dat zy door den impost, welke de voornoemde Comp. moet betaalen ter Consignatie van Casas en Comp of van zodanige anderen als aan welke naderhand die Tabak zoude kunnen worden geconsigneerd buiten staat gesteld worden, om 'er voor te geeven den prys, die anderen natien mindere

belastingen subject, daar voor' bieden, in de noodzaakelykheid gesteld zullen worden, om van die speculatie aftezien, en zich getroosten, het haare zo veel mogelijk toegebragt te hebben, om 't verlies van die Tak van Commerce voor 't Vaderland te prevenieeren; waar omtrent nog te noteeren staat, dat de ingezeeten tenen deezer Provincie niet altyd in staat zyn geweest om zodanige avances te doen, en die faciliteit aan vreemde Natien te geeven, maar door aanwas van de Commerce langzaamer hand daar toe in staat zyn geworden, dezelve weg open zynde voor andere Natien en handelplaatfen, zal men 'er ook, wanneer de Commerce by hun accresceert, huizen zien opkomen, welken herzelfde voordeel zullen aanbieden, daar onderruffchen onze negotie langzamerhand afneemende, gelyk dezelve langzamerhand is toegenomen, en de gegoedste Luiden zich uit de Negotie retireerende, onze Negocianten ook buiten staat zullen raaken, om dit voordeel aan de vreemden te geeven, en dus de Negotie in Commissie al meede na elders verzeilen, dewyl 'er niets zekerer is in stuk van Commerce, dan dat dezelve alleenlyk in een hoogen trap gefoureneerd kan worden, door de Concurrentie van een groot aantal vermogende Negocianten; en dat de schakel van den algemeenen handel aldus is geconstitueerd, dat gelyk het genieten van een branche van Commerce eene aanhoudende gelegendheid geeft om 'er nieuwe branches by te winnen, dus het verlies van een branche van Commerce altyd door zyne gevolgen het verlies van andere branches na zich sleept.

Eindelyk daar men oordeelt de middelen van 't gedaan verfoek en 't verfoek zelfs, wat het algemeene aangaat genoeg en ten vollen gejustificeerd te hebben, zal men hier enkelyk nog byvoegen, dat de Ed. Mog. Gec. Raaden niet genoeg geïnstrueerd schynen te weesen van de waare situatie der zaake wanneer hun Ed. Mog. adviseeren om 't verzoek tendeerende tot restitutie van 't genamptiseerde gedeelte van den vollen import, waar van ten deese vryheid of ontheffing verfoekt word, te wysen van de hand, vermits dit verfoek door Casas en Comp niet voor hun zelven als negotie doende in tabak, maar als Commissionarissen van de Comp. van Caraqués voor en ten behoeve van die Comp. gedaan

daan word, ten einde door dit faveur de gemelde Compagnie, die zich geflatteerd heeft daar van voor de gemelde gefonden partyen te jouiffieeren, des te meer te engageeren deefe Provintie in 't vervolg geheelijk boven alle anderen te favorifeeren: en om alle bedenckelykheid weg te neemen nopens 't ongenoege 't welk in 't advies van de Ed. Mog. H. H. Gecommitteerde Raaden gefupponeerd fchynt te worden, dat zoude konnen opkomen by andere Kooplieden, die tot defen tyd toe den vollen impoft van die tabakken betaalt hebben, wegens het avantage welke Cafas en Comp. quasi daar door boven defelven zoude genieten, kan men uit naam van P. Pama en van die geenen, welke nevens hem het request geprefenteerd hebben, verfekeren, dat defelve zeer gaarne zullen zien, dat die avantage aan Cafas en Comp. worde vergund, als zullende gefchieden ten favore van de Comp. van Caraques, en dus ten faveur van de Negotie van Varinas Tabak in 't algemeen.

En betreffende dat een op nieuws te verleenen gratie niet behoord te retrogradeeren, en dus de difpofitie van den Souverain, indiën zy gunftig voor de Supplianten kwame uittevalen, om die reeden niet zouden moeten geextendeerd worden tot de verfogte reftitucie van den genamptifeerden impoft, daar omtrent kan men remarqueeren, dat het wel waar is, dat aan poenaale wetten geen retroactive kragt kan gegeeven worden of ten minfte behoord gogeeven te worden, maar dat ten aanzien van favoreuren en gratien nergens, voor zo veel men weet, is gedoceerd, dat op nieuws te verleenen gratien niet zouden konnen of behooren te retrogradeeren.

En voor zo veel over de nuttigheid en noodfaaklykheid van het concedeeren van de verfogte moderatie by hun Ed. Gr. Mogenden nog eenige dubietieit zoude konnen overblyven, zoude van die Concefie voor een jaar de proef genomen konnen worden, en ingevalle de Comp. van Caraques deficieerde, om al de tabak ter hunne difpofitie fttaande, naar dese Landen te zenden, als dan de verleende moderatie wederom intrekken.

En hier mede acht men het verfoek by Requête gedaan om de meergem. Moderatie te obtineeren, volkomen gejustificeerd en van de bedenckelykheeden daar tegen geproponeerd, ten evidentfte gelibereerd te hebben; waarom P. Pama en de Nogotianten welke nevens

hem het Requeft aan hun Ed. Gr. Mog. hebben geprefenteerd zich aller eerbiedigft flatteeren, dat hun Ed. Gr. Mog. het verzoek by gem. Requefte gedaan, door derfelver veel vermogend apui wel zullen gelieven te favorifeeren.

BIJLAAGE C.

Extract uyt de Resolutien van de Heeren
Staaten van Holland en Westvries-
land, in Haar Edele Groot Mog. Verga-
deringe genomen op

Vrydag den 28. September 1753.

By resumtie gedelibereert zynde op het Rapport den 6. July laasteleden ter Vergadering uitgebragt door de Heeren van de Ridderfchap en verdere haar Edele Groot Mog. Gecommitteerden tot de faaken van de Commereie en Navigatie, hebbende, in gevolge en tot voldoeninge van haar Edele Groot Mog. Resolutien commifforiaal van den 27. Auguſty en 29. September 1751., met eenige van de Hollandsche Raaden en Mi- niſters van de Collegien ter Admiraliteit in deeſe Pro- vincie reſideerende, geexamineert de Propoſitie door wylen ſyne Hoogheid, glorieuſer gedagtenis, op den 27. Auguſty 1751. alhier ter Vergadering gedaan, met de daar neevens overgeleeverde Verhandeling over den Koophandel in de vereenigde Nederlanden, aan hoogſt- gedagte ſyne Hoogheid door eenige Koopluiden ter hand geſteld, betreffende den vervallen toefland van de Commereie deeſer Landen, en de middelen welke tot redres fouden behooren te worden aangewend; mitſgaders de Miſſive van haar Hoog Mog. van den 27. Auguſty 1751., waarby aan haar Edele Groot Mog. hebben toegeſou- den de Propoſitie door hoogſtgedagte ſyne Hoogheid ten ſelven daage op het voorſz. ſubjeet ter Vergadering van haar Hoog Mog. gedaan, als mede de voorſz. Ver- handeling daar neevens aan haar Hoog Mog. ove- geleverd.

Is goedgevonden en verſtaan, dat voor Provinciaal advis van deeſe Provintie op de voorchreeve Propoſi- tie, door hoogſtgedagte ſyne Hoogheid ter Generali- teit gedaan, ſal worden verklaard: dat haar Edele Groot Mog. met de Opſtellers van de voorſz. Verhandeling daar in ten eenemaal convenieeren, dat *de Commereie van deeſe Landen in vergelyking van voorgaande tyden ten uiterſten is vervallen, en dat ſchoon het zelve verval*

aan differente oorzaken, in de Verhandeling aangewezen, moet worden toegeschreeven, egter, tot herstelling der selve geen andere hulpmiddelen kunnen worden beraamd als een ontlasting of vermindering van die lasten, welke de Commercie soo drücken, en deselve van hier na andere Landen hebben gediverteert.

Dat het selve ook overeenkomt met de gedagten, welke de Gecommitteerden van de gesaamentlyke Collegien ter Admiraliteit by haare Advysen van den 29. November 1732. en 15 April 1740. over die materie aan haar Hoog Mog. hebben geuit, seggende by haar Advys van den 29. November 1732. *Dat de respectieve Collegien ter Admiraliteit het eene meer het andere minder, seeder tveele jaaren van tyd tot tyd hebbon gevonden een merkelyk verval en groote vermindering in den Handel en Commercie deeser Landen, dat sy de oorzaak van dit verval meinden te moeten toeschryven aan de meerder applicatie van verscheide Natien op de Commercie en Handel; die deselve voortyds hadden genegligeert; en dat sy als een tweede oorzaak van die vermindering hebben aangefien, dat de goederen die bevoorens gefonden wierden van de eene Plaats na de andere over deese Landen als een opslag, seedert eenige jaaren buiten deese Landen om, en over andere Landen heen, haar weg genoomen hadden: dat deese eerstgemelde oorzaak wel niet was weg te neemen, dog dat sy meinden te mogen onderstellen, dat die tweede oorzaak moest worden getribueert aan 's Lands Regten, die de Goederen in het passieren van deese Landen op het inkoomen en uitgaan moeten betaalen, en welke separaat en ieder op haar selve wel moeticq schynen, maar die te saamen gevoegd soo hoog loopen, dat de Goederen ter plaats van haare destinatie niet konden gebragt worden over deese Landen tot die prys als over andere Landen. Dat de diversie der Commercie daar uit te grooter was, om de nabygeleegendheid van andere Landen, alwaar de passeeren der Goederen niet of seer weinig betaalden, en dat sy daarom meinden te moogen vertrouwen, dat door het faciliteeren van den opslag en doortogt der Goederen over deese na andere Landen, door het draaglyker maaken van 's Lands inkomende en uitgaande Regten, de Commercie wederom soude moeten toeneemen, soo om de favorable gelegenheid deeser Landen, als om*
het

het contante Geld en credit, welke twee saaken den Handel nog op den voet, soo als die doen was, hadden doen subsisteeeren.

En in het Advis van den 15. April 1740., en de daar op gevolgde remarques die door de Hollandsche Gecommitteerdens by eene schriftelyke Memorie op den 24. Juny des selven jaars aan haar Ed. Groot Mog. zyn ingediend, dat het interest der Commerecie vereischte, dat om wederom over deese Landen te brengen de passage der Goederen, welke bevoorens daar over na andere Landen waaren gevoerd, *geen of weinig Regten van de passeerende Goederen wierden gevorderd*: ja dat men moest toestemmen, dat het beste middel om de Commerecie over deese Landen te brengen *alleen bestond in het accordeeren van een Porto Franco*, indien sulks executabel konde geoordeeld worden.

Dat, hoe seer haare Edele Groot Mog. van de voorschreeve grondwaarheeden compleetelyk zyn geconvinceert, sy egter te gelyk oordeelen, dat ook niet uit het oog moet worden verlooren, hoe de Collegien ter Admiraliteit in staat te houden, en dat meede attentie behoort te worden gemaakt om de Fabricquen en Producten deeser Landen, soo omtrent de versending, als voornamentlyk ten opsigte van der selver consumtie binnen 's Lands, door de ontlastinge of vermindering der Regten niet te benadeelen, maar om in teegendeel deselve, soo veel doenlyk, te beneficeeren.

Dat ten opsigte van het bestaan van de Collegien ter Admiraliteit, het zyne attentie verdient het geene by de præmissen van het voorsz. Advis van den 29. November 1732. is gesegt, dat na het exempel van andere Landen aan geene vrystellinge schein gedagt te kunnen worden, ja dat zelfs met de Finantien der Collegien niet was te compassieeren, om alle passeerende Goederen te laten joufficeeren van het beneficie van het Transitoir onder betaaling van eens het hoogste Regt, en om welke Constitutie en omstandigheeden deselve Gecommitteerdens by haar Advis van den 15. April 1740. meede hier voor gemeld, geoordeeld hebben, dat het naaste, waartoe men tot beneficie van de Commerecie 's Lands Regten soude kunnen verminderen, weesen soude, dat van de passeerende Goederen in het generaal alleen soude worden betaalt eens het hoogste Regt.

Ja welke fwaarigheeden aan de Gecommitteerdens uit de Hollandsche Collegien ter Admiraliteit daar na van foo veel gewigt zyn toegescheenen, dat fy in haare voorgemelde remarques van den 24 Juny des gemelden jaars 1740, opentlyk gedeclareert hebben, dat, alhoewel de Commercie door een Porto Franco alleen was te herstellen, het selve egter foo wel als een vry Transito inexecutabel soude weesen, om dat de Provincien alsdan het benooidigde tot den aanbouw en Equipage der Scheepen en betaaling der Interessens souden moeten suppleeren, waar toe fy oordeelden geen apparentie te weesen.

Dat niet kan worden gepretexeert, dat deese omstandigheeden tot foo verre souden zyn verandert, dat deese fwaarigheeden geen object van attentie meer souden zyn, en dat, wat begrip ook soude moogen werden gemaakt van de meerdere of mindere noodsaakelykheid van de Collegien ter Admiraliteit, het sekerlyk buiten alle bedenken moest weesen, dat geforgt moest worden voor de protectie van de Commercie, voor het behoud van de navaale Magt en voor de importante Capitaalen, welke ten laste van de gesamentlyke Collegien loopen.

Dat men omtrent het eerste point in deesen Staat, selfs van de eerste tyden af dat deese Landen een schaduw van een Republicq hebben beginnen te toonen, foo seer is bedagt geweest, dat men geen middel en heeft gespaart om de roemrugtige naam van een Zeemogendheid te verwerven, en de behoortlyke protectie daar door aan de Commercie kunnen verleenen, en dat het misschien onder andere reedenen ook aan de bestendigheid van deese protectie te attribueeren is, dat deesen Staat in de eerste jaaren van haaren bloei foo seer in de Commercie en Vaart is toegenoomen, dat de Negotie van de geheele Weereld in deese Republicq als in een middelpunt scheen tot een gebragt; en dat, offchoon men met leetweesen moet seggen, dat seedert veele jaaren deese protectie seer gebrekkig is verleent geworden, daar uit egter niet kan werden geargumenteert als of die protectie niet meer noodig was, hebbende de Collegien sig desweegens meenigvuldigmaalen beklaagt en dat gebrek dikwils onder de oorsaaken van het verval onser welvaart geteld, en nog laastelyk foo uitvoerig by haar Advis van den 1. Juny 1745. gedetailleert, dat haar Ed. Groot Mog. daar niets meer by souden kunnen

nen voegen, en wel mag aangemerkt worden als seer ongelukkig, dat op deese klagten by continuatie soo weinig attentie is gemaakt, daar het in allen gevalle een saake is en blyft die niet kan ontkend worden, dat soo lang als men eenigfins nog de schaduw van een Zeemoogendheid sal willen verbeelden, voor de middelen geforgt sal moeten worden, waar uit de onkosten der ordinaire Equipagien, daartoe vereischt, sullen kunnen gevonden worden, alsoo het niet te wagten is, dat men de restes van dat eertyds soo magtige Zeeweesen in het geheel onnut soude schatten, en alle protectie voor het vervolg onnoodig agten, sig selve met sommige wys makende, dat de Commercie seer wel sonder eenige protectie konde bestaan, behalven dat daar meede de saake nog niet gevonden was, dewyl als dan nog overig soude blyven het tweede point, namentlyk het interest van soo veele ingezeetenen in de Capitaalen, die tot vervulling van de wanbetaaling der Provincien door de Collegien ter Admiraliteit zyn opgenoomen, en waar voor alle de Middelen te water solemneel zyn verbonden.

Dat de vooraangehaalde swaarigheden egter door haar Edele Groot Mog. niet worden bygebragt, om daar uit te besluiten, dat men het werk van de Commercie soude behooren te laten op den jegenwoordigen voet; in tegendeel begrypende, *dat een ontlasting ten hoogsten nuttig en noodsaakelyk is*, en dat sonder soodanig een middel van redres de Commercie deeser Landen, en met deselve ook de Collegien ter Admiraliteit, ja de geheele Republicq, te gronde en verlooren sullen gaan, daarin tegendeel reede is om te hoopen, dat het voorgestelde Plan van ontlasting wel en behoortlyk geëffectueert wordende, de Commercie, welke na elders is gediverteert, weederom in deese Landen sal werden overgebragt, en alsoo, en door een rigtiger executie en meer eenpaarige practycq, werden te wege gebragt, *dat de Collegien in bet gemis, dat sy door de vermindering of vrystelling der Regten koomen te lyden, weederom van een andere zyde sullen te gemoet worden gekoomen, bysonder dewyl te verwagten is, dat by vermindering der Regten de toeleg om te fraudeeren in bet vervolg soo groot niet sal zyn, en bet ook niet waardig sal zyn om sig daar aan te basardeeren*; maar dat nochtans de voorschreeve favorable uitkomst om de verandering der Weereldsche saaken

ken onfeeker blyvende , en , hoe die ook aan de verwagting soude moogen voldoen , in de eerste twee of drie jaaren geen sigbaar effect van de ontlasting sullende worden bespeurt , de Collegien vervolgens absolut in de eerste jaaren een vermindering in haare inkomsten sullen ondervinden , en om die reeden het voorgemelde soo sterk hebben aangedrongen , dat voor het gemis der Collegien hehoord te werden gesorgt , gelyk sy ook op die gronden en om die reeden hebben gemeent , dat de Commerce moeste blyven belast soo veel sulks moogelyk was ; om daar door het voorschreeve gemis soo veel te minder te maaken.

Soo dat haar Edele Groot Mog. verder met de Opstellers der voorschreeve Verhandeling daar in compleetelyk convenieeren , *dat alle middelen en arrangementen die op het stuk vanden Koophandel souden kunnen gemaakt worden , alle te vergeefs en sonder effect sullen weesen , soo lange geene efficacieuse remedien gebruikt worden tegens den inegaalen ophef der Middelen te Water , als meede tegens de fraudes en quaade practyquen.*

En dat haar Edele Groot Mog. selfs dit stuk van die importantie houden , dat sy rond uit verklaren , dat , in gevalle men dit quaad niet op het kragtigste gesind is te keeren , na haare gedagten , nog aan deese nog aan andere redressen met eenige hoop van succes kan worden gedagt.

Dat derhalven dit point voor alles in consideratie moest worden genoomen , en dat haar Edele Groot Mog. geen moeite hebben gespaart om soodanige middelen van klem en nadruk uit te denken , waar mede dit quaad eens eenmaal gederacineert en die gerustheid aan de gesaamentlyke Collegien gegeeven soude konnen werden , dat men voortaan reeden soude moogen hebben om te hoopen en te verwagten , dat de generaale ordres die men op den opheve der Middelen te Water soude konnen beraamen , overal eenpaarig en exactelyk geobserveert zullen worden.

En dat haar Edele Groot Mog. vervolgens op de voorgelegde gronden van advise zyn , dat tot bereiking van alle de voorschreeve eindens voor den tyd van seeven jaaren souden behooren te werden gearresteert het concept Placaat en Lyfte op den ophef der Middelen te Water , mitsgaders de Ordonnantie op het Transitoir en Regle-

Reglement op de meeting der Scheepen, aan het einde deefes geinfereert sub Num. 1., en te gelyk vastgesteld, dat met den aanvang van het sefde jaar fal begonnen worden met te delibereeren over de continuatie of discontinuatie van dien; zynde in het voorschreeve concept Placaat voornamentlyk gevolgt het concept Placaat hetwelk door de Gecommitteerden uit de gefaamentlykt Collegien ter Admiraliteit op den 1. Juny des Jaars 1745. aan haar Hoog Mog. is geprefenteert, en waarin alle de precautien en ordres waaren geinfereert, welke men in een tyd van vyf en twintig jaaren tot de eenpaarige en rigtige practycq hadde kunnen uitdenken, en die daar toe reeds op verscheide tyden, als in de jaaren 1727, 1728, 1729, 1731, en 1732. ter Tafel van haar Ed. Groot en van Haar Hoog Mog. waaren gebragt geworden, gelyk de verscheide Rapporten van de Heeren haar Edele Groot Mog. Gedeputeerden tot de faaken van de Commercië en Navigatie van den 11. October 1727. 27 Augusty 1728. en 24 February 1729., en van haar Hoog Mog. Gedeputeerden van den 5. October 1731. en van den 29 November 1732. koomen uit te wyfen, booven en behalven alle welke precautien nog eenige verandering was gemaakt, omtrent twee punten, waar van het eene de klem van de eenpaarige practycq fal moeten weefen, en waar van het andere voornamentlyk fal moeten dienen op de fraudes, die omtrent de Goederen de ronde Maat subject op eenige plaatsen seer grof worden gepleegt, eens geheel te keeren; het eerste concerneerende den voorflag die by de voorschreeve Verhandeling is gedaan, ten einde de Paspoorten voortaan hy de Goederen fouden verblyven, omtrent welk point, als van de uiterfte noodfaakelykheid zynde, haar Edele Groot Mog. om niet wederom te vervallen in de oude difficulteiten van sommige Provincien, indien de ordres dieswegens op den vorigen voet waaren gelaaten, de Articulen in dit concept Placaat, tot die materie relatie hebbende, foodanig hebben gecouchteert, dat de Ingezeetenen van deefe Provincie daar by zyn gebragt onder defelve verpligting als die van alle de andere Provincien, hoe seer haar Edele Groot Mog. als nog geheel en al zyn in haar vorig begrip, dat die ordres op deefe Provincie niet applicabel benoorden te zyn, om dat de omftandigheeden deefter Provincie in dit ftuk geheel onder-

schei-

scheiden zyn van die der andere Provincien, dewyl de Goederen in deese Provintie eigentlyk ter plaatse van haare waare destinatie arriveeren, en deselve Goederen in de andere Provincien doorgaans niet anders als een simulate destinatie bekoomen.

En het andere point belangende de Graanen en andere Specien, de ronde Maat subjeet zynde, wesaangaande by het honderd ses en vyftigste en honderd seiven en vyftigste Articul word gerequireert, dat voortaan de Collecteur of Pagter van de ronde Maat verpligt sal weesen om weekelyks de quantiteit, welke gemeeten en aan syn Comptoir is gedeclareert, op te geeven, en dat de Kooplieden, de aangeeving als voor deese gedaan hebbende, voortaan na die opgaave der Pagters, of Collecteurs, en niet na die der Meeters (gelyk tegenwoordig geschied) de Regten souden moeten betaalen, welke verandering haar Edele Groot Mog. van dat gewigt houden, dat sy sonder deese nieuwe ordres geen middel weeten, om in dit opsigt de generaale ordres eenparig te practiseeren, en die Regten behoorlyk te doen vorderen.

Dat hooven deese en andere voorforgen welke in het opgemaelde project Placaat tot het voorgemaelde einde zyn ingelast, als een van de sekerste middelen om de eenparige practycq en rigtige executie soo na moogelyk te effectueeren, behoorde te worden geampteert de bevoorens meermaalen gedaane voorflag, dat de respectieve Collegien ter Admiraliteit in de Zeegaaten onder elkanders District souden leggen bequaame Vaartuigen om de generaale Verklaaring van inkomende schepen af te vorderen en over te neemen, en dat vervolgens het selve by haar Hoog Mog. soude behooren te worden vastgesteld, en dat, (aan de officieren, soo ter collecte als ter recherche in Vlaanderen en te Lillo, beide Hollandsche en Zeeuwsche, de naauwkeurige toefigt en agtneeming scherpeplyk wordende geinjungeert,) het getal dier Vaartuigen soude behooren te worden genoomen op vier in Zeeland, te weeten een in het Veersche Gat, een omtrent Zirikzee, een beneeden Vlielingen, een in het Brouwershaavensche Gat. Een in de Maas, voor of omtrent den Briel, en twee in de Goeree, drie in Texel, en drie in het Vlie, twee op den Abt of de Wadden, en suiks booven en behal-

ven

ven de Uitleggers, die teegenswoordig in de Maas, in Texel, en in het Vlie en op den Abt sig bevinden, en dieneu souden moeten tot adfistentie van de voorschreeve Vaartuigen, en om quaadwillige Schippers in toom te houden.

Dat voorts behoorde te worden vastgesteld, dat ieder Collegie daar toe fal leeveren de Vaartuigen en noodige Manschappen, die op de stroomen en in hunne Zee- gaaten bekend zyn, het zy dat die daar toe reeds mogten weesen geëmployeert of niet, dog dat op ieder van deselve Vaartuigen van weegens een ander Collegie sal of sullen worden benoemt en gesteld een of meer Persoonen om het cominando aldaar te voeren, op de Instructie aan het einde deeses geïnferreert sub Num. 2., en onder wiens ordres den Schipper en andere van het selve Vaartuig sullen moeten staan.

Dat een ieder van de vyf Collegien dienvolgende op voorflag van den Advocaat Fiscaal aldaar sal hebben de benoeming en aanstelling van diergelyke Persoonen of Commandeurs op drie differente scheepen van andere Collegien, te weten, het Collegie op de Maas op een schip in Zeeland, een in Texel, en een in het Vlie, het Collegie te Amsterdam op een schip in Zeeland, een in de Maas en een in Vriesland, het Collegie in Zeeland op twee scheepen in Texel en een in het Vlie, het Collegie in Westvriesland en het Noorder Quartier een voor de Goerée, een in Zeeland en een in Vriesland, en het Collegie in Vriesland op een schip voor de Goerée, een in het Vlie, een op en in Zeeland, en dat aan ieder van deselve persoonen sal worden toegelegt een soodanig Tractement en Kostgeld, als by de Collegien, die deselve aanstellen, sal worden goedgevonden: dat alle de onkosten, waar op de voorschreeve vyftien vaartuigen sullen koomen te staan, de gemelde aangestelde persoonen of Commandeurs daar onder niet begreepen, sullen moeten worden gedraagen by de vyf Collegien te saamen, in soodanige proportie als haare Koninglyke Hoogheid de Vrouwe Gouvernante sal koomen goed te vinden, waar over jaarlyks tusschen deselve Collegien sal moeten worden geliquideert, en aan een ieder het syne voldaan, en dat op dien voet aan de respectieve Collegien soude behooren te worden aangeschreeven, om de voorschreeve vaartuigen en Equipa-
ge

ge gereed te maaken, en te doen dienen, in soo verre sy deselve nog niet souden moogen hebben.

En dat gemelde Collegien ter selver tyd behooren te worden aangefchreeven om aan haare Koninglyke Hoogheid de Vrouwe Gouvernante op te geeven de persoon of personen, die sy ten gemelde einde op ieder van de voorsz. scheepen sullen hebben benoemd en aangesteld, als meede het Tractement en Kostgeld, dat aan een iegelyk van deselve is toegelegt.

En dat nog als een nuttig en efficacius middel van gerustheid, van rigtige executie en egaale practycq behoorde te worden vastgesteld, dat voortaan op de Boeken van de Convoyen en Licenten behoorlyke Registers in een Alphabetische ordre sullen moeten worden geformeert; en dat, ten einde daar in met behoorlyke ordre konde worden gehandeld, de gesamentlyke Collegien ter Admiraliteit souden behooren gelast te worden, om ieder in den haare die ordres te beraamen, dat aan de Advocaaten Fiscaal, van veertien daagen tot veertien daagen, souden worden overgesonden de Registers van ieder Comptoir onder deszelfs District ressorteerende: dat deselve Advocaaten Fiscaals vervolgens die separate Registers souden moeten doen compileren tot een Register, en het selve, of wel Extract van dien, van drie maanden tot drie maanden besorgen aan een van de Advocaaten Fiscaals (daartoe by haar Hoog Mog. te nomineeren) om uit alle die Registers een generaal Register over de geheele Republicq te formeeren, waar uit met een opslag van het oog niet alleen soude kunnen gesien worden, hoe veel quantiteit van ieder specie op een jaar soude weesen in en uitgevoerd, maar waar uit teffens ook soude kunnen blyken, hoe veel gewigts, ellen en maeren van elke specie, onder ieder Collegie ter Admiraliteit, was aangeeven: En welk Register dus soo wel soude dienen tot een precise en waaragtige staat van de Commercie deser Republicq, waar toe men in alle gevallen met gerustheid zyn recours soude kunnen neemen, als tot een Instrument, om eenigfints te kunnen naspeuren, op hoedanige wyse de Middelen te Water onder aile districten wierden geëxecuteert.

Dat wyders om het bedoelde nut van dit werk te erlangen, den Advocaat Fiscaal, welke daar meede sal zyn

zyn gechargeert, gehouden soude weesen om aan een iegelyk van de Collegien Copie van dit Register te geeven, en om jaarlyks een authentique Copie in de maand Mey of Juny ter Griffie van haar Hoog Mog. over te brengen.

Dat haar Hoog Mog. vervolgens het voorz. Register ten overstaan van eenige Heeren derselver Gedeputeerden in een befoigne met de Gecommitteerden uit de gesaamentlyke Collegien ter Admiraliteit souden behooren te laten examineeren, om daar op de consideratien en bedenkingen der selve te hooren, en op de klagten, die daar uit souden moogen resalteeren, soodanige voorzieninge te doen als den dienst van het gemeen soude vereischen.

En dat laatstelyk, vermits de opereusheid van dit werk op eenige weinige Comptoiren een meerder aantal van Bediendens soude kunnen requireren, de Collegien ter Admiraliteit souden behooren aangeschreeven te worden, om een ieder in den haare te overleggen, op welke wyze deese voorslag best en met de minste kosten ter uitvoer zal kunnen gebragt worden.

Dat haar Edele Groot Mog. niet onbewust zyn, dat geene der voor slaagen in dit opzigt gedaan, sonder moeyelykheeden en vry van teegenseggen weesen sullen, en dat sy gaarne hadden gesien, dat sy de Commercie van alle gêne en belemmeringen in het geheel hadden kunnen ontheffen; en alle occasie tot klagten hadden kunnen voorkoomen; dog, dat gelyk sy hier vooren gremarqueert hebben, dat het een volslaage onmoogelykheid is om de Commercie, sonder omsien na den staat der Financien van de Collegien ter Admiraliteit, te ontlasten, en het geheele bestaan der selve, ten fauveure van den Handel, te abandonneeren, haar Edele Groot Mog. ook verwagten, dat men gesien hebbende den iever, waar meede het voordeel der generaale Commercie is behartigt, sig met eenige moejelykheeden en lasten sal willen getroosten, welke alleen in soekere particuliere gevallen als beswaarlyk souden kunnen worden aangefien.

En dat laatstelyk, belangende het gemis, dat de Collegien ter Admiraliteit door de voorgeslaage vrystelling of vermindering der Regten, gedurende de eerste jaaren, sullen koomen te lyden, en het aanwysen van een

fonds

fonds, waar uit dat gemis soude worden gevonden, haar Edele Groot Mog. meenen, dat de Collegien ter Admiraliteit ten minsten behooren te worden gehouden in den staat, waar in deselve jeegenwoordig zyn, en dat ten dien einde deselve souden behooren te worden gelaft, om op den eed aan den Lande gedaan op te geven, hoeveel het rendement van de Regten onder ieder Distrikt, seedert den jaare 1725. tot 1740. inclus heb- ben beloopen, ten einde daar uit een overslag soude moogen worden gemaakt, om het jaarlyksche rendement te vinden: En dat vervolgens by introductie van dit Plan jaarlyks wederom, op den eed aan den Lande ge- daan, door deselve Collegien soude moeten werden geëxhibeert een precise Lyft van de Regten, die onder ieders Ressort waaren ontfangen, en dat vervolgens na die Lyften, het geen een iegelyk minder soude bevonden worden te hebben ontfangen, uit het geaffigneerde fonds by Ordonnantie soude worden gesuppleert, en daar meede gecontinueert tot die tyd toe dat het ren- dement wederom soude egaleeren die som, welke vol- gens de voorgemelde opgaafe gebleeken was, dat de Collegien na de jeegenwoordige Lyfte gepercipieert had- den, en dat sy voorts het alsoo by subsidie en leeninge genooten, aan dat fonds jaarlyks souden moeten rembour- seeren, tot dat het desweegens te negotieeren Capitaal en Interesten wederom volkoomen sullen zyn gequee- ten, in onderstellinge dat de Collegien door de vast te stellen arrangementen in het vervolg niet alleen wee- derom te booven sullen koomen het geen sy minder als tusschen 1725. en 1740. booven gemeld in de eerste jaaren sullen hebben gepercipieert, maar dat der selver inkomsten ook merkelyk sullen worden gebeneficeert: En dat tot het gerequireerde fonds soude behooren te werden geaffecteert het Last en Veilgeld, het welk haar Edele Groot Mog. na examinatie bevonden heb- ben, dat door middel van daar op te negotieeren voor eenige jaaren sufficient sal zyn, en wel voor langer tyd als het nodig sal zyn, indien dit werk met Gods zeegen word begunstigt, en de respectieve Provincien tot welzju en behoud van het lieve Vaderland de hand daar aan sullen willen houden, dat de Collegien ter Admiraliteit in de perceptie der Regten, het teegen- gaan der fraudes, en het doen observeeren van een een-
paa-

paarige practycq; werden gemaintineert, waar van de absolute noodfaakelykheid in de meergemelde Verhandeling door wylen Syn Hoogheid, glorieufer gedagtenis, overgegeeven, en ook hier vooren soo kragtig is aangeweefen.

En is voorts, om het Collegie ter Admiraliteit in Westvriesland en het Noorder Quartier in beeter staat te brengen, en het selve occasie te geeven om sig van de Capitalen tot haare lasten loopende te ontdoen, dewyl van de vier honderd tagtig duifend guldens aan het selve Collegie by haar Edele Groot Mog. Resolutie van den 23. July 1723. toegeftaan, alleen maar honderd twintig duifend guldens (zynde de eerste termyn) is betaald, soo dat daar aan nog drie henderd festig duifend guldens manqueeren, niettegenftaande de Collegien van de Maze en te Amsterdam uit kragte van de voornoemde Resolutie jaarlyks zyn voldaan, waar door haar schuld in 1756, fal gequeeten zyn, goedgevonden en verftaan, de Heeren Gecommitteerde Raaden te verfoeken en te gelatten, soo als verfoegt en gelast worden by deefe, jaarlyks in proportie van het geen de twee voorschreeve Collegien fullen genieten, aan het voorfz. Collegie in Westvriesland en het Noorder Quartier in mindering van de refteerende fomme van drie honderd festig duifend guldens betaalinge te doen, tot dat de Collegien van de Maze en te Amsterdam ten volle fullen zyn voldaan, en als dan aan het selve Collegie jaarlyks te betalen een fomme van vyftig duifend gulden tot dat voorfe. geheele fomme van drie honderd festig duifend guldens volkoomen fal zyn gequeeren, alles onder deefe expresse conditie, dat alle de voorschreeve Penningen alleen fullen moeten worden geëmployeert ter aflossing van Capitalen tot laste van het voorschreeve Collegie loopende, en mits dat het Collegie ter Admiraliteit in het Noorder Quartier jaarlyks aan de Heeren Gecommitteerde Raaden by authentique Lyfte fal moeten doceeren, dat fulks is geschied.

En dewyl by meergemelde Resolutie van den 23. July 1723. nog is verftaan, dat nader soude werden overwoogen, wat ten aansien van het jaarlyks subsidie van tagtig duifend guldens, het welke uit kragte van het Accoord tusschen de twee Quartieren van den 21. July 1668. by het voorschreeve Collegie werd gepretendeert,

voor het toekomstende soude behooren te werden gedaan, en waar omtrent ook ter voldoeninge van haar Edele Groot Mog. Resolutie commissoriaal van den 18. November 1738., op den 13. February 1739. een provisioneel rapport is uitgebragt, waar by het naader berigt van het Collegie ter Admiraliteit in het Noorder Quartier is gerequireert, het welk ook op den 15. July daar aan volgende ter vergadering ingekoomen, is gemaakt commissoriaal in een groot Besoigne met Heeren Gecommitteerde Raaden in beide Quartieren, en welk Besoigne tot nog toe niet zynde gehouden, is laatstelyk vastgesteld, soo als vastgesteld word by deesse, dat het selve Besoigne met den eersten sal worden gehouden en overlegt, op welke wyse het voorschreeve Collegie best genoeg en sal kunnen werden gegeven.

Fiat insertio Num. 1. en 2.

Accordeert met de voorsz. Resolutien;

BIJLAAGE D. I. I.

Confideratien , geformeert door de Ondergeschre-vene Kooplieden in Amsterdam, in conformité met die van Rotterdam, handelende in Engelsche en andere binnen en buitenlandsche Wollen-Manufactuuren.

Gezien hebbende de Hoogwyze Propositie, dewelke wylen zyn Doorl. Hoogheid, de Heer Prins van Orange en Nassau, Erfstadhouder, &c. &c. &c. Hoogloffelyker Gedachtenisse, heeft goedgevonden ter vergadering zo wel van Haar Hoog Mogenden, als van Haar Ed. Groot Mogenden voor te draagen, ten einde de vervallen Koophandel van de Republicq, in alle desselfs takken, op te beuren. en zo veel mogelyk te herstellen: En wyders gelet hebbende op de daar bygevoegde Project lysten onder de Letters A, B, C; als mede de Lyst van het Transito; zo nemen wy ondergesz. de vryheid onze Confideratien met allen behoorlyken eerbied in te dienen, in zo verre als onze Handel daarin is begrepen geworden.

Edog, eer wy ter zake komen; zo vermenen wy niet onnodig te zyn, preälabeled, een net en distinct denkbeeld van differente soorten van Goederen, waar in onze handel bestaat, te moeten geven; ten einde in 't vervolg en by orde te kunnen demonstreeren, en met de gronden door Hoogstged. wylen zyne Hoogheid in de reeds gemelde Verhandeling gelegt; *Dat alle Commerdie door de Lasten gedrukt en versperd word*; te concluderen, dat onze Handel mede van die natuur is, dat dezelve door de lasten benadeeld en geruineert word, 't geen wy vertrouwen in 't vervolg buyten alle, contestatie te zullen kunnen aantonen.

ONZE NEGCTIE derhalven bestaat, *vooreerst*

IN WITTE GOEDEREN; dewelke wel vreemde Fabriquen zyn, en van buiten aangebragt werden; inaar alhier te Lande, bevorens dezelve gebruikt, of weder uitgevoerd worden, voor 't grootste gedeelte *geverft, bereid, geraamt en geparft moeten werden.*

En ten tweeden;

IN GOEDEREN, dewelke in de wol, of gesponnen zynde geverft zyn. En terwyl 'er nog zommige Goederen zyn, namentlyk, die *in 't stuk zyn geverft*, dog waar van den invoer, ofschoon by *vorige Lyften* in 't geheel verboden, egter tot foutien van de buitenlandschen Handel, zoo als in 't vervolg zal worden aange-toond, zeer veel contribueeren, zo zullen wy dezelve hier als een *derde foort* laten volgen.

Ten opzigte van de Eerste, denken wy, en op zeer goede gronden, dat, dewyl dezelve tot support verftrekken, zo niet d' eenigste middelen van bestaan zyn voor veele onzer *Verweryen, Droogfcheeders, Parffers* en andere Ambagtslieden, dezelve daarom moeten geconfidereert worden, is het niet als eerste materie, ten minften als ingredienten voor onze handwerken, en het onderhoud van veele duizenden Arbeidslieden, dewelke daar aan te pas komen, bevorens deeze witte Goederen in staat gebragt zyn om gebruikt, of buitenlands gevoerd te worden; en vermits het zeer bekendlyk is, of de witte Catoene Lywaaren, dewelke alhier gedrukt worden, meerder voordeel aan den Lande doen, als de witte Wollen Manufacturen, die, als reeds gemeld, alhier *geverft, bereid &c.* worden, en met opzigte van welke Catoene Lywaaren, zeer wel en te recht begrepen is, dat, indien derzelve verder verval zal verhinderd worden, zulks niet als door een geheele ontlasting van alle in- en uitgaande regten kan geschieden, zo vermennen wy ondergetekenden op dezelve onwrikbare Gronden te mogen sustineeren, dat wy insgelyks geregtigt zyn om een totale exemptie met relatie tot deeze witte wolle Manufacturen, te mogen eischen; temeer, dewyl zonder die ontlasting, onze Handel in deeze Goederen, en verdere voordeelen daaruit voor de *Verweryen, Bereiders, Parfferyen &c.* profluerende, geheel moeten vervallen, en ten gronden gaan.

Met

Met betrekking tot de Tweede, namentlyk de Goederen, die in de wol of gesponnen zynde, geveest zyn, erkennen wy gaarne, dat daar uit dezelve voordeelen voor deeze Landen niet proffueren, maar dat deeze daarom van het beneficium van het *Porto Franco* geheel zouden geëxcludeert moeten worden, of een zware belasting by het inkomen betalen, zal, hoe plaufibel zulks echter mogte schynen, by nader onderzoek zeer nadeelig voor dezen Handel komen te blyken.

Nagaande de meergenoemde gronden van de gedagte Verhandeling, zien wy geen andere redenen, waarom men deeze in de wolle geveestde Goederen by de Lyft L^a. B. met 2 percent by het inkomen belast heeft, dan alleen de twee volgende, en dewelke ook waarlyk de eenige zyn die men tot fundament van die belasting heeft kunnen uitdenken: te weten

1^e. Dat in zo verre, als dezelve geheel en alleen strekken tot binnelandse Consumtie, dit en het volgende artikel die gene zyn, waar uit het gemis der respectieve Admiraliteits Collegien mochten gesuppleert worden.

2^e. Dat dezelve nadelig zyn voor onze binnenlandse Fabriken.

Zo het waar was, dat deeze in de *wolle geveestde* goederen alleen tot onze binnenlandse Consumtie strekten, of 't gene van nog nadeliger natuur zoude zyn, zo dezelve præjudicie aan onze eigene Fabriken deden; dan zoude men moeten accorderen, dat een belasting zeer wel voor het beneficium van de algemeene belangen convenieerde; maar het tegendeel aangetoond hebbende, gelyk wy vast stellen te zullen kunnen doen, met te demonstreeren, dat deze in de *wolle geveestde* Goederen reële en principale objecten van de buitenlandse Commercie zyn, en oneindige voordeelen aan de Ingezetenen deezer Landen suppeditereen, zo vertrouwen wy niet alleen in een volkomen refutatie van alle tegengestelde begrippen gereüffert te zyn, maar om die redenen ook, dat men ons mede met opzigt tot deeze Goederen van alle in- en uitgaande regten zal ontheffen.

Ten dien fine merken wy aan, dat, voor omtrent 50 a 60 jaaren, men hier in ons Land had den Stapel van alle de Engelsehe Wollen Manufacturen, dewelke van en over deeze Provintien vervoert en verzonden

wierden, door geheel Duitsland, d' Ooftzee, Moscovien, ja zelfs na Spanjen en Italiën; en dat maar een zeer gering gedeelte in ons Land daarvan wierd geconsumeert.

Het is waar, dat deeze Handel zedert van tyd tot tyd is komen te vervallen, ja nog dagelyks vervalt; maar waar aan kan of moet men dit verval anders toeschryven, dan aan de zwaare belastingen? Ja men kan met waarheid zeggen, dat ingeval geen middelen waren uitgevonden om deze zwaare belastingen te modereren, en by aldien het Placaat van den jaare 1725 deffels volkomen effect in den exacten en eenparigen ophef van de gemene middelen geforteert had; deeze ganse Handel in en over deeze Provintien reeds voor lange jaaren was geruineert en verlooren geweest, tot merkelyk nadeel en ondergang van vele duyzende Koop- en Arbeidslieden, dewelke daarvan als nog min of meer hun bestaan hebben, in zo verre, als wy nog gedeeltelyk in de possessie zyn van de verzending deezer in de *wolle geverfde Manufacturen*, naar het Ceulfe, Luykse, Gulikse, Bergse, Cleefse, Munsterse, Brabantse, &c; alhoewel deeze verzendingen nog dagelyks afneemen.

Hiermede de eerste reden, die aanleiding tot de belasting schynt gegeven te hebben, ten allerklarsten wederlegt zynde; gaan wy over tot de tweede; namentlyk, 't nadeel voor onze Fabriken.

Indien onze Fabrikeurs de Wollen Manufacturen, van die zelfde qualiteit en deugd, en voor die zelfde prys, ja al was het voor 2 percent hoger in prys als de Engelse of andere buytelanders, konden maken; zou men gaarne avouëren, dat die reeden van belasting eening schyn zoude hebben; maar 't is 'er zo verre van daan, dat zulks geschied of kan gebeuren, dat in tegendeel niet alleen veele van die Goederen en Manufacturen, daar wy geen geringe verzendingen van hebben, in 't geheel door onze Fabrikeurs niet kunnen worden gemaakt; maar dat die Manufacturen, die van dezelfde qualiteit en deugd als de Engelse en andere buitenlandse worden gefabriceert, in prys wel 15 a 20, ja 30 percent verschillen, en duurder zyn, 't welk alles voor eenige jaaren door de Regenten van verscheidene Godshuizen en Diaconen te Amsterdam, zonneklar is gededuceert.

De Reden daarvan is zeer gemakkelyk te vinden; dewyl de Engelfen, ter oorzaak van de abundantie van hun eigen Wolle en de geringe Arbeidsloonen, spruitende uit de Exemptie van alle belastingen, op alle foorten van Consumtie waaren, en dus die Voorregten boven de onzen genietende, hunne Manufactuuren voor minder pryzen ook kunnen geven.

Hier uit ziet men ligtelyk, dat al wierden deeze Goederen by het inkomèn zwaar belast, ja zelfs al wierd de Invoer in 't geheel verboden, het zelve geen de minste voordeelen aan onze binnelandsche Manufactuuren kan geven; terwyl wy aan de eene zyde die Goederen tot diergelyke excessieve pryzen buiten 's Lands niet kunnen debiteeren, en aan de andere zyde veele van dezelfde, zoals reeds gezegt is, hier te Lande niet nagemaakt kunnen worden.

Deeze laatste reden dan mede vervallende, en uit het voorgemelde blykende, dat deeze Goederen het meest tot verzending na buiten geschikt, en 't minst hier te Lande geconsumeert worden; dat de versogte exemptie geen de minste prejudicie geeft aan de binnelandsche Fabriquen, als zynde door een belasting van 2 percent niet te redresseren, maar dat men in tegendeel door middel van een *Porto franco* de Stapel van de Wolle Manufactuuren, ten voordeele van zo veele onzer Ingezetenen, en bloey van den Koophandel, wederom hier zou gebragt zien, terwyl wy in staat zyn door onze gereede penningen considerabele inkopen te kunnen doen, en dus voldoen aan groote Commissiën, die zekerlyk van buiten zouden worden gevordert, en wy met het effectueeren van die Commissiën mede een groote menigte van onze Inlandsche Manufactuuren employeeren, die anders tot nadeel van onze Fabrikeurs niet zouden kunnen worden geemployeert. Ja, 't geen mogelyk onze Fabrikeurs na yverig zoude maken, en aanzetten, om door hunne vigilantie, oplettenheid en zuinigheid (dat waarlyk de beste middelen zyn om hunne Fabriken te doen floreren) dat groote onderscheid van pryzen en gebreken meer en meer te boven te komen, en ten eenemaal te overwinnen: zo vertrouwen wy dan ook, dat *het zwaarst het zwaarst zal wegen*, en, terwyl uit veele voorbeelden is gezien, zo als wylen Hooggedagte zyn Doorl. Hoogh. zelfs heeft gelieven te remar-

queeren, dat men by de Collegien ter Admiraliteit meerder zou geheft en ontfangen hebben, als men minder had gevraagd; dat ook deefe Consideratien op dit Articul dien gelukkigen uitflag voor onzen Koohandel zullen genieten; dat dezelve zo niet geheel ontlast en ontheven van alle lasten, ten minsten niet boven $\frac{1}{2}$ percent zal worden bezwaart.

Met betrekking nu tot de Derde; namentlyk, de Goederen, die in 't stuk geverft zyn; bekennen wy gaarne, dat dezelve ten uitersten fchadelyk zyn aan onze Verweryen &c.; ja men zoude op 't verbod van den invoer omtrent alie dezelve, gelyk by 't Placcaat van 't jaar 1725. reets gearresteert is, met kragt infteren; in gevalle dat niet eenige van dezelve in onzen handel gemanqueert wierden, om behooryke assortementen te maken; en, geconfidereert dat deeze Goederen hier te lande wederom weinig of niet worden geconsumeert, ten minsten niet die goederen, welke wij ter assorteevinge gebruiken en verzenden, zo zoude men daar omtrent een diftinctie kunnen maken; en dan zoude, naar onze gedagten, het belang van onzen Handel en van de Negotie in 't generaal vereifchen, dat alleen de volgende *in 't stuk geverfte* Goederen, die zekerlyk als nadeelig kunnen aangemerkt worden; bleven verboden, als:

Alle zoorten van Bayen.
Breedte en smalle Lakenen.
Douzynen.
Stametten of Laken Raffen.
Kerfayen.
Duffels.
Ruges.
Erfaden.
Flanellen.
Chalons.
Siberfayen.
Luikfe Saven
Regenkleeds of Falyfayen.

Croon Raffen.
Stampels.
Imperiaalen.
Perperuanen.
Serge de Dames.
Schotfe Sayen.
Sterling Sayen.
Pletsen.
Kilmernock Serges.
Amens.
Sempiternas.
Everlasting, en Serge de
Nimes.

Dog dat alle de andere *aan 't stuk geverfte* Goederen, die in zo verre dat nadeel niet toebrenge, maar ten

fine als aangewezen, noodzakelyk zyn, om die reden behoorden te worden gepermitteert, en te jouiffeeren van een geheel *porto franco* of $\frac{1}{2}$ percent, zo als omtrent de in de *wol geverfde* Goederen is verzogt.

En, terwyl men van tyd tot tyd zig belemmert vind met nadeelige en verdrietige Processen by de respectiye Admiraliteiten; hier uit spruitende, welke Goederen in de *wolle* of in 't *stuk* geverft zyn; zo konde by deeze geleegentheid, en daar ten uittersten na gewensch word, een duidelyke Explicatie gemaakt worden, dewelke buiten alle contestatie zoude zyn. Wanneer, namentlyk, verklaart wierd en vastgesteld, dat alle Goederen waarvan de *voorslag* of *zelfkant*, of een van beiden (mits niet gebast zynde) een andere couleur hadde, als de couleur van 't *stuk*; alle de zodanigen, zouden gehouden worden voor in de *wol geverfde* Goederen, gelyk dezelve wezentlyk zyn; en dat alle de andere dewelke niet met een van die kennelyke teekens zyn gemunieert, moeten worden geconsidereert aan *het stuk geverft* te zyn.

Dog, by aldien 'er mogt gefustineert worden, dat voor de twee laatstgenoemde soorten van Goederen het middel van *Transito* zoude kunnen plaats grypen; zo vermeenen wy, onder Correctie, duidelyk te kunnen aantoonen, dat onze Handel van zodanige natuur is, dat alle de belasting, die daar op mogte gelegd worden, voornamentlyk, indien dezelve zwaarder ware als 't gemelde $\frac{1}{2}$ percent, voor ons en de Commercie zeer nadelig, ja ruineus zoude zyn; aangezien als dan de buitenlanders deeze Goederen direct van die plaatsen daar dezelve gefabriceert worden zullen ontbieden, als konnende dezelve vry over ons Land laten passeeren, en dus voor dezelfde pryzen, of mischien beter koop, stukswyze zouden kunnen debiteren aan de mindere Winkeliers, die gewoon zyn hunne assortementen alhier te zoeken, en wy dus dezen Handel, en mischien ook die van andere zo in- als buitenlandse Goederen, waar van wy nu het eene door het andere kunnen debiteren, geheel zouden verliezen.

Indien hier tegens mogte geobjecteert worden dat het *Transito* generaal zoude zyn, ook van die Goederen, welke door ons ingeslagen zynde van tyd tot tyd weder

wierden uitgevoerd; zo zouden wy dit kortelyk beantwoorden. Dat zulks aan zeer veel difficulteiten onderhevig zoude zyn; ja byna inpracticabel: vermits die Goederen niet altyd door dezelve perzonen die dezelve ingeflagen hebben, weder worden uitgevoerd, maar dikwils door 2 à 3, ja meer handen gaan, eer die kunnen uitgevoerd worden.

Ten anderen, zyn wy niet altyd in staat om dezelve aanstonds uit te voeren, maar moeten meer dan eens in onze Pakhuizen en Winkels jaar en dag blyven leggen; en eindelyk worden dezelve al meest by kleine partyen en onder andere Goederen, zulks niet subject zynde, gepakt en verzonden: 't welk mitsdien een onnagaanbaare distinctie en Recherche zoude vereischen, en de spoedige Expeditie vertragen en beletten

Waar uit wy concludeeren, dat, ten zy de gepermitteerde Goederen worden of vry gegeven of belast, invoegen als boven is verzogt, het *Transito* daar van voor onzen Handel nadeelig en ten uittersten -Ruineus is.

By de voorgestelde voordelen van dezen Handel, die op den voet als wy verzogt hebben, daar onafscheidelijk mede moeten gepaart gaan; zullen wy alleen nog maar byvoegen, welke inconvenientien en schaden voor de respectieve Admiraliteiten daar door zullen worden uit den weg geruimt en verhindert, te weten, de *Shuykeryen* en *Frauden*, die als dan niet allen ten eenemaal zullen ophouden, maar zelfs niet meer gepraëctiseert kunnen worden. Ja, wy wenschen zelfs niets vuuriger, dan, wanneer buiten vermoeden (de zaak zo geschikt zynde als wy hebben voorgesteld) en zodanigen die uit opzet en voorbedagt zig daaraan mogten schuldig maken, naar rigeur mogen worden getraft; verzoekende, dat als dan de gefraudeerde en geconfisqueerde Goederen door de respectieve Admiraliteiten echter niet, tot merkelyke præjudicie van de Commercie en Winkeliers, in 't klein by 2 of 3 stukken, zo als thans geschied, zullen worden verkogt, maar by partyen, 't zy by de Baal of 't Pak.

Gelyk wy aan de andere zyde ons vleyen, zo 'er eenige omstie uit onnozelheid of præcipitatie in het aangeeven der Goederen wierd begaan, (mits 't zelve
in

in dat geval ten klaarsten wierd bewezen) dat als dan de onnozele of ongelukkige niet gelyk zal gesteld worden met de schuldige.

Ondertekent door

ABRAHAM VAN BROYEL.

JOB SIEWERTSZ. Centen.

GOEDSCHALK KOPS.

PIETER KOPS Geerlingsz.

KORNELIS VAN DER VLIET.

FRANS BOSBOOM.

Als, Gecommitteerden der voornaamste Kooplieden, handelende in Wollen Manufattuuren in Amsterdam.

BIJLAAGE D. 2. 1.

AANHANGSEL van de Consideratien, geformeert door Kooplieden van Amsterdam en Rotterdam handelende in Engelsche en andere binnen- en bÿutenlandsche Wollen Manufacturen.

O ffschoon wy ondergetekenden niet hadden gedacht andermaal te voorschyn te komen, of dat het nodig zoude zyn onze te voren ingediende CONSIDERATIEN op de Propositie van wylen zyn Doorluchtige Hoogheid, H. M. met eenige andere te vermeerderen, als hebbende, zo wy vermeinen, daar by klaarlyk aangetoont, dat onze Handel van die natuur is; dat dezelve door de Lasten benadeelt en geruineert word; dog dat die wederom kan worden herstelt door het beneficie van een geheel *Porto Franco*, of een geringe bezwaring; *de eenigste middelen*, om de eige woorden te gebruiken van wylen zyn Doorl. Hoogheid, H. G. by de reeds gemelde Propositie, *om de Commercie hier te Lande wederom te doen berleeven, en de Commercianten in staat te stellen om tegens anderen te kunnen negotieeren, en de Koophandel na deze Landen toe te trekken*; zo hebben wij, vermits ons is ter hand gekomen een advys van 't Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit van dato 28 April 1752. met een daarby gevoegd Project - Placaat en Lyft, by welke laatste wy niet zonder groote verwondering hebben gezien, dat Hunne Ed. Mog. den Invoer der Goederen, daar onze Handel in bestaat, gelyk blykt uit het Extract daarvan, 't welk wy de vryheid nemen, hier achter aan te laten volgen, of geheel verboden, of exorbitant hebben willen bezwaren, om die reden, alhoewel ten overvloede, terwyl geruft konden persisteren by onze voorheen gegevene Consideratien, willen nagaan, welke de reedenen zyn waarom juist onze Goederen alleen op de gemelde Lyft of als ver-

verboden of met zo een zware belasting by het inkomen worden opgegeeven.

De eenigste Redenen van verbod of zwaare belasting, en dus de eenigste oppositien tegens een *Porto Franco*, zyn:

1°. De BINNENLANDSCHE FABRICQUEN, voor zo verre die door een vryen Invoer van buytenlandsche Manufactuuren worden benadeelt: en
 2°. DE RESPECTIVE ADMIRALITEITS COLLEGIEN; terwyl het zeker is, dat het gemis, het geen dezelve door den vryen Invoer van Goederen, die niet schadelyk zyn aan de binnenlandfche Fabricquen, lyden, moet worden gesuppleert met vreemde Goederen, die alleen strekken tot Consumtie binnen ons Land, zwaarder te belasten. Deeze zyn ook de twee eenigste redenen geweest, gelyk wy klaarlyk by onze voorgaande Consideratien hebben gedemonstreert, waarom men zommige van de Goederen, waarin onze Handel bestaat, op de Lyst L. B. achter de Propositie van wylen zyn Doorl. Hoogheid, H. G. met 2 percent by het inkomen heeft bezwaart.

Wy weeten niet dat 'er by het Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit nog eenige andere redenen zouden overblyven: immers: wy vinden dezelve in 't gemelde Advys door de opstelders niet geavanceert; wy zullen derhalven de opgave van onze goederen, ingevolge de Lyst achter het meergemelde Advys, aan die twee redenen of oppositien toetsen en examineeren; of zo en in diervoegen als by onze vorige Consideratien 't *Porto Franco* op dezelve Goederen, ten minsten geen zwaarder belasting als een half percent is verzogt, de toezegging daar op aan dezelve schadelyk kan geoordeeld worden.

Nagaande de Lyst, vinden wy Pag. 23. *Manufactuuren van wolle Lakenen, alle geverfde Lakenen zonder onderscheid, of die in de wolle of aan het stuk zyn geverft, van de waarde van hondert guldens*, verboden.

Kortheidshalven zullen wy ondergetekenden by dit Articul comprehendeeren de daar aan volgende Goederen, en in 't generaal spreeken zo wel van de *Bayen, Serges en andere wollen Manufactuuren* als van de *Lakenen*.

By

By onze voorgaande Consideratien hebben wy, en wel naar waarheid, aangetoont, dat de Goederen, waar in onze handel bestaat, zyn van drierley soort, als

Witte,

In de wol geverfde, en

Eenige weinige aan 't stuk geverfde Goederen.

Ten aanzien van de witte, en hoe die zyn te considereren, is aldaar breedvoerig aangetoont, als namentlyk aan de Binnenlandsche Fabricquen in 't geheel niet nadeelig.

En ten opzigte van de twee laaftgenoemde hebben wy by gemelde onze consideratien wel distinctelyk onderscheiden de in de *wol geverfde* van de *aan het stuk geverfde*: en hebben breedvoerig aangetoont, dat de in de *wol geverfde* of schoon in den eersten opslag nadeelig schynende, egter geen de minste prejudicie aan onze Binnenlandsche Fabriquen toebagten, gelyk wy om die reeden, met betrekking op dezelve, op een ligte belasting van $\frac{1}{2}$ percent hebben geurgeert. Gelyk wy, inteegendeel, ten blyke van onze niet geïnteresseetheit, en dat wy 't algemeene welzyn boven 't onze particuliere scharteden niet alleen hebben erkent, dat de *aan het stuk geverfde* Goederen, hoe zeer onze Handel daar mede in mogt bestaan, van een geheel ander natuur zynde als de eerstgenoemde, de voorgemelde toets niet konde veelen, maar daarom ook die Goederen opgenoemt, met de teekens, waar aan van de in de *wol geverfde* te onderscheiden, en dus het verbod op den invoer van de zodanige ten vollen gejustificeert.

Wy zullen alle die reedenen waarom de in de *wol geverfde* Goederen zo wel als de witte behoorden te jouisseeren van het *porto franco*, ten minsten niet meerder als met $\frac{1}{2}$ percent by het inkomen te worden belast, niet repeteeren; terwyl wy gerust zyn dat die, zo als daar zyn ter neder gesteld, voldoende zullen worden bevonden, waartoe wy ons, om die reedenen, refereeren.

Dog voor zo verre als wy op de meergemelde Lyft vinden distinctie gemaakt, in opzigt tot de *Lakenen en Ratynen*, met, namentlyk, de *Engelsche, Schotsche en Irsche*, van alle andere vreemde en buytenlandse te onderscheiden, en die distinctie, geconsidereert de laatst-

ge-

genoemde Goederen eenigzins nadeelig zyn aan de Binnenlandsche Fabriquen in tegenstelling van de eerstgemelde erkennen, te zyn billyk en gefundeert, zo willen wy gaarne in dien opzigte van die generaale by ons voorheen gemaakte consideratie afgaan, met toestemming, dat op alle zulke Lakenen en Ratynen (buyten die van Groot-Brittanje) zoude kunnen worden gelegd, zodanige belasting, dat dezelve aan de Binnenlandsche Fabriquen geen nadeel konden toebrengen, mits dat als dan, zo wel de *witte*, als in de *wol geverfde* Manufactuuren in Engeland, Schotland of Yrland gefabriceert zynde, niet zwaarder wierden belast als in onze voorgaande Consideratien is verzogt geworden.

Dus is aangetoont, dat het verbod of eene zwaare belastinge op de *Engelsche*, *Schotsche* en *Yrsche* Manufactuuren geen voordeel aan de Binnenlandsche Fabriquen kan toebrengen; terwyl die op geenerhande manieren daar uyt staat geboren te worden.

By orde moeten nog onderzoeken, of de tweede reden plaats heeft omtrent de Goederen, waar in onze Handel bestaat; naamentlyk, of de invoer derzelve, zodanig als door ons bevorens is bepaalt, prejudicie geeft aan de respectieve Admiraliteiten.

Dit articul, terwyl by onze voorgaande Consideratien mede afgehandeld, en 't contrarie is beweezen, zal daarom geen verdere aandrang behoeven; alleen voegen wy daar nog by, dat met de in de *wol geverfde* Goederen in 't geheel te verbieden, de respectieve Admiraliteiten daar door geen de allerminste voordeelen kunnen genieten; maar dat in tegendeel een kleine belasting op die in de *wol geverfde* Goederen, daar wy in voorige tyden den stapel van in ons land hebben gehad, en een considerabel debiet, veel voordeel voor de Admiraliteiten, en geen minder aan de generaale Commercie zoude toebrengen, terwyl een ligte belasting de sluikeryen geheel zoude verbannen, en de menigte van dezelve wel rykelyk zoude vergoeden het gemis dat door het *Porto Franco* op andere Goederen aan de respectieve Admiraliteiten zoude veroorzaakt worden.

Verwachtende derhalven, in plaats, dat door zodanig verbod of zwaare belasting 't geringe overschot van onze Negotie geheel zoude worden geruineert, zo als nootwendig zoude volgen; dat in tegendeel onze voor-
gaande

gaande Consideratien, gelyk deze, van zulke andere en gewenschte uitwerking en gevolgen zullen zyn, namentlyk, dat ons voorgaande verzoek gunstig zal worden geaccordeert, en daar door als een nieuw leeven aan onzen Handel zal worden gegeeuen.

Met betrekking nu van de *aangeeving* van de overige Goederen of Manufactuuren, als staande op de bovengemelde Lyft om aan te geeuen by 't stuk van zekere ellen, neemen wy ook de vryheid aan te merken, dat met het zelve op dien voet te introduceeren, de uiterste inegaliteit zoude worden geobserveert, wyl de stukken niet alleen zyn different van ellen, maar ook, en nog meer van waarde, zynde het eene stuk van dezelfde soort, dikwils dubbel meerder waardig dan het andere; en dus zouden de goederen, by het stuk van zekere ellen moettende worden aangegeeuen, offchoon veel geringer van waarde, en daar nogtans de meeste aftrek van is, zo veel betalen als die van grooter waarde en zouden, daar zy 't minste kunnen en behoorden te lyden, 't meest gedrukt worden, welke inegaliteit dient en zou kunnen worden vemenageert met dit eenvoudige, te weeten; de *bovengemelde Goederen te doen aangeeuen by 't stuk en waarde.*

Wat nu betreft het TRANSITO.

Gelyk wy reeds mede by onze voorgaande Consideratien daar breedvoeriger over hebben gesproken, en als nog moeten erkennen, dat het waarlyk in 't generaal voor de Commercie niet nadeelig zoude zyn; maar in tegendeel voor veele, ja de meeste takken der Negotie importante voordeelen aanbrengen, wanneer het zelve in trein kan worden gebragt, zo moeten wy echter als nog persisteren, dat het, met opzigt tot onzen Handel, niet als ten uitersten pernicious kan worden geschat, en wel om redenen, bevorens door ons gemelt, en daar deze nog zouden kunnen, ter sterker bekragtiging van dit ons gezegde, by gevoegt worden.

Want, vooreerst, zyn volgens 't Concept omtrent het Transito, onder het zelve niet begreepen zodanige Goederen, waar van de uitvoer by de Lyft is verboden, en in tegendeel zyn daar wel degelyk die Goederen echter onder begreepen, daar het inkomen van verboden word; een zaak, die immediat aantoon dat onze Negotie daar door niet alleen veel zoude moeten lyden;

maar

maar zelfs tot niet loopen; wyl alle vreemdelingen die Goederen zonder 't minste voordeel voor ons, *Transito* over ons Land zullen kunnen krygen.

Ten anderen, wat merkelyk verlies niet voor onze Ververyen, Drogeryen en Parfferyen? Volgens 't Project immers mogen die transitoire Goederen niet van gedaante verandert worden, maar moeten van dezelfde natuur blyven, of verliezen dat regt, even als by voorbeeld de Silesiger Linnens na Spanjen, die genieten nu dat voorregt, dog verliezen het zelve wanneer zy gedrukt zyn.

Dit nadeel nu influentie hebbende op alle materien, die tot de Verweryen &c. gebruikt worden, is om die reden te meer te eviteeren, en kan dus het *Transito* met opzicht tot onzen Hardel niet zonder deffelfs ruine worden geïntroduceert, waarom wy vertrouwen dat op dit Point mede en inzonderheid reflectie zal worden genomen, en als onmogelyk geoordeelt.

* Wy zullen eindelyk van het veïlgeld, offchoon by 't boven gemelde Advys daar aanhaling van word gedaan, niet behoeven te spreken, om dat vooreerst het zelve een zaak is, die in de geheele Propositie van wylen zyn doorl. Hoogheid, H. M. niet word gevonden, en ten anderen aan te merken zynde als iets, daar de algemeene Negotie en Commerce by belang heeft, wy geruft zyn dat de onheilen, daar uit te resulteren, door het gantsche Corps van gecommitteerde Kooplieden in een helder daglicht zullen worden gestelt.

Onderteekent door

ABRAHAM VAN BROYEL.
 JOB SIEWERTSZ. Centen.
 GOEDSCHALK KOPSZ.
 PIETER KOPS GEERLINGSZ.
 KORNELIS VAN DER VLIET.
 FRANS BOSBOOM.

*Als Gecommitteerde der voornaamste Kooplieden,
 handelende in wollen Manufacturen in Am-
 sterdam.*

BIJLAAGE D. 3. 1.

Extract uit de Project-Lyft der Convoyen en Licenten van de Edele Mōg. Heeren Gecommitteerden van de Hollandfche Collegien ter Admiraliteit, op de Propofitie van Zyne Hoogheid, Glorieufer Gedachteniffe &c. &c. ten opzichte van de Wolle Manufactuuren.

Manufactuuren van Wolle Lakenen.

	Inkomen.	Uitgaan	France.
Alle geveerde Lakenen (zonder onderscheid of die in de wol of aan het stuk zyn geveerd) van de waarde van f 100	verboden.		vry.
— Witte Lakenen mitsgaders alle gemengelde Lakenen van meer als een couleur, te weeten: Alle Engelfche, Schotfch en Yrfche Lakenen en Ratynen, van de waarde van f 100	3 : 0 : 0		vry.
— andere Lakenen, Ratynen en Peyen, zonder onderscheid, van de waarde van f 100	6 : 0 : 0		vry.
Bayen geveerde, het stuk van 60 ellen.	verboden.		vry.
Witte, mede het stuk van 60 ellen.			
{ Het Collegie op de Maze	0 : 6 : 0		vry.
{ Van Amfterdam en in Weftfriesland en den Noorderquartiere	1 : 4 : 0		vry.
Baracanen, Camelorten, Cajanten, Poiomiten, en alle andere Grynen, het stuk van 20 ellen, geveerde.	verboden.		vry.
Alle dezelve van gemengelde Couleuren, mede het Stuk van 40 ellen.			
{ De Maze	0 : 5 : 0		vry.
{ Amfterdam en Weftfriesland en den Noorderquartiere	1 : 0 : 0		vry.
Carfayen, het stuk van 40 ellen, geveerde	verboden.		vry.
Witte, het stuk van 40 ellen			
{ De Maze	0 : 4 : 0		vry.
{ Amfterdam en Weftfriesland en den Noorderquartiere	0 : 16 : 0		vry.
Sayen, Calminken en Estaminen, het stuk van 36 ellen, geveerde	verboden.		vry.
Witte en van gemengelde coupleuren, mede het stuk van 36 ellen			

Inkomen. Uitgaan Franco.

De Maze.	0 : 4 : 0	vry.
Amsterdam en Westvrieland en den Noorderquartiere.	0 : 16 : 0	vry.
Sarges, het stuk van 28 ellen, gevefde.	verboden.	vry.
Van gemengelde couleuren, mede het stuk van 28 ellen.		
De Maze.	0 : 2 : 8	vry.
Amsterdam en Westvrieland en den Noorderquartiere.	0 : 10 : 0	vry.
Alle andere wolke Manufactuuren en wolke stoffen, zonder onderscheid, of die in de wolke of aan het stuk zyn geweest, van de waarde van f 100.	Verboden.	vry.

BIJLAAGE D. 4. 1.

Eenige weinige Aanmerkingen op de
 Consideratien van de Fabrikeurs der
 Manufactuuren.

De Vereenigde Nederlanden zyn zoo geconstitueerd, dat men aldaar aan zeer veel zaaken, dewelke tot een ordentelyk zamenleving vereischt worden, gebrek heeft.

Dat gebrek is alleen de oorzaak geweest, dat de Nederlanders van hunne Situatie gebruik hebben gemaakt, en door hunne Scheepvaart occasie hebben gezocht en gevonden, omme de Producten uit andere Landen te haalen, en daarvan te formeeren Magazynen.

Het is dan de Scheepvaart en Commercie, die aan onze Ingezetenen de occasie heeft gefourneert, omme de wolle en verdere ingredienten, die tot de Fabryk der Manufactuuren nodig waren, uit andere Landen herwaartover te brengen, zoo dat men aan de Scheepvaart en Commercie alleen moet attribueeren, dat onze Natie bekend is geraakt voor een volk, dat in de vryheid en herbergzaamheid, en vooral in de goede trouw geen weerga hadde; het gene dan de wezentlyke oorzaken zyn geweest, dat gedurende de Troubles en vervolgingen in andere Landen zeer veel Fabrikeurs, en Arbeidslieden tot ons hunne toevlugt hebben genomen, en met zeer groot succes hunne Manufactuuren alhier hebben gefabriceert. Welke gefabriceerde Goederen, vervolgens met onze Schepen, en door onze Koopluiden onder hunne andere Negocie met zeer goede gevolgen zyn verzonden na alle Oorden van de Wereld.

Men heeft ook met dat zelfde succes dien handel tot zoo verre geëxtendeert, dat men nu, omtrend hondert Jaaren geleden, de Fabryk als een van de aanzienlykste Takken van de Negocie en het welvaaren dezer landen heeft geconstitueert; dog zoo dra de voornaamste Troubles in andere Landen cesserden, zoo verwekte ons welvaaren zoo in de Commercie als in de Fabryken, eene groote jalousie in alle onze Nabuuren met die fatale gevolgen; dat men alomme, dog (ten opzichte van

van de Manufacturen) wel speciaal in Groot-Brittannie, na alle bedenkelijke middelen uitzag, om ons van die voordeelen te ontzetten.

Men vond ook maar al te spoedig, het regte middel om ons eenen wezentlyken en importanten slag toebrengen, door den uitvoer der wolles, in den jaare 1660 aldaar te verbieden.

Waardoor men terstond van twee kanten wierd benadeelt:

Vooreerst, verloor men van tyd tot tyd, eene aanzienelyke verzending van diverse Manufacturen, die men gewoon was in Engeland te debiteeren.

En ten anderen miste men hunne wolles, vooral van de geringe soort, die men gewoon was tot zeer laage Pryzen van daar te ontbieden.

Dit zyn dan de eerste beginzelen geweest van het verval der Fabryken hier te Lande.

Behalven nog dat men in Engeland &c. de meeste Fabryken ten platten Lande heeft, en dus in Huisbuuren, Eetwaaren, en verdere belastingen mede merkelyk met ons verschilt, en dierhalven de gemeene Man met veel minder loon kan bestaan.

Onze Fabryken dan verslaptten, en namen af naar maate, dat die van Groot-Brittannie avanceerden.

Waarop volgde, dat veele van onze Arbeiders hunne Fabryk en kostwinning verlieten, en zich begaven na de steden, daar meer Commercie als Fabryk was, te meer, alzoo de differente Oorlogen van 1652 tot 1679. zeer veel Volk uit de Commercieerende steden dagelijks wegnamen, en dus aldaar abundantie van Werk, zoo te Water als te Lande was te vinden.

Het gene dan ook vervolgens de Fabrikeurs verpligte, wilden zy hun overige Arbeiders niet geheel zien verlopen, de Arbeidsloonen te verzwaaren, waartoe de meerdere belastingen op de middelen van Consumptie niet weinig contribueerden.

Altemaal omstandigheden, die ten uittersten fataal waren voor de Fabryken dezer Landen, en waarop onvermydelyk derzelve verdere vermindering moest volgen; vermits men hoe langer hoe meerder buiten staat geraakte, omme tegen de Manufacturen van Groot-Brittannie te kunnen markten.

De Opfelders van de gemelde Consideratien zeggen

zeer wel, dat men in Engeland alle mogelyke avantagie aan de Fabryken der Manufactuuren toebrengt; als onder anderen het *verlaagen van de Pryzen van het principaale noodige Materiaal.*

Zulks zoude en behoorde (onder Reverentie) alhier te Lande te worden nagevolgt.

Dog het voornaamste (en 't welk byna de geheele zaak uitmaakt) is het verbod van den uitvoer van hunne wolle.

Dat kan immers niet nagevolgt worden, want men heeft alhier geen eige product van wolle, in zulk een overvloed gelyk in Engeland &c.

De wolle die wy althans nog gebruiken, word gehaalt van zulke plaatfen, daar andere Natien geen minder occasie toe hebben als wy.

Zoo dat wy, omtrent dat Articul, alleen zoo ver te kort schieten, dat het niet mogelyk is ooyt dien hoek te boven te geraaken.

Het zelfde kan en moet men met leetwezen zeggen, heeft ook plaats ten opzichte van de Arbeidsloonen.

Want wat apparentie is 'er, dat men in de Provintie van Holland ooyt tot minder Loonen zal kunnen werken?

Is het aan de Fabrikeurs niet overgenoeg bekend, dat, zoo dra maar eenig meerder werk als ordinair voor handen is, of dat zy lieden tot verbetering van haarlieder Fabryk, eenige verandering in haar werk willen maaken, onze gewoone Arbeiders terstond meerder loon vragen?

Wat zoude het dan wezen, indien men eens probeerde (want van langen duur kan het niet zyn) om den invoer van vreemde Manufactuuren te verbieden.

Had men niet terstond eene groote beweging onder het Werkvolk te wachten, en zouden zelfs de geringste Arbeiders niet zoo veel loon kunnen vragen en bedingen als zy zelfs goedvonden?

Zou de eene Fabrikteur, in zodanige omstandigheden, met groote Presenten en zwaare Loonen, de beste Knechts niet van den anderen zoeken aftetrekken?

Waren de Fabrikeurs ook niet genoodzaakt (indien zy in hun Project wilden reufferen) omme door zware onkosten, groote Presenten en hooger Loonen, een groot

groot getal Arbeiders uit andere Landen tot zich te lokken?

En waar zoude men zoo grooten aantal van Volk zoo spoedig van daan haalen?

Eyndelyk, wat uitkomst heeft men van zulke geforceerde middelen te wachten?

Immers niet anders als een important verlies op die Manufactuuren, dewelke met zulke zwaare kosten zullen zyn gefabriceert, en dan verder eene totale Ruine voor den Handel, dewelke tot noch toe zoo met de inlandse als vreemde Manufactuuren word gedreven.

Omme zulks ten overvloede nog klaarder te bewyzen, zal men (zonder regard te nemen op de wolle) alleen het oog maar dienen te slaan op het Exempel, dat door de respectieve Fabriekers zelfs word aan de handt gegeven, namenlyk:

Aan 2000 Stukken Lakenen waardig	
f 150 : - : - per stuk word door	
1170 Menschen verdiend aan Arbeidsloonen.	f 205360 - : -
Bedraagt voor yder stuk aan Arbeidsloon circa	f 102 : 13 : -
Steld nu eens, dat de Arbeidsloonen in Groot-Brittannie maar een derde laager zyn (dat immers niet kan worden tegengesproken) dan kost dat zelve stuk Laaken in Engeland minder aan Arbeidsloon	f 34 : 4 : -
Bedraagende van de waarde van het geheele stuk Laken ter somma van f 150 circa	f 22½ perc.

Blykt hier uit niet zonneklar, zoo lang in de Arbeidsloonen zoo een notabel onderscheid word gevonden, dat geen Koopman in staat is, in dat soort van Manufactuuren, waarin het different zoo groot is, eenige onderneming te kunnen doen?

In de mindere Soort van Lakenen, Carfaayen, Baayen en andere gemeene stoffen, zal men nog meerder differentie ontmoeten, vermits de Wolle die daartoe wel de bequaamste is, speciaal in Groot Brittannie is te vinden, en dierhalven zyn de Engelse ons in de geringste Manufactuuren altoos nog verder voor uit.

Het is dierhalven zeer gemakkelyk te projecteeren; dat van 2000 Lakenen 1170 Menschen kunnen bestaan.

En dat van de f 205360:—:— aan Arbeidsloonen door de Provincie van Holland alleen zouden worden geprofitteert f 68037.

Konde men maar zo gemakkelyk Middelen uitdenken, om dezelve buiten 's Lands te debiteeren, het zoude eene volmaakte zaak weezen, en de Koopluiden, die in de Manufactuuren handelen, zouden ook niets liever wenschen; want geen de minste redenen zyn 'er om eenig Koopman te suspecteeren, dat hy niet veel liever zyn Negocie zoude dryven met Inlandse als met vreemde Producten, wanneer de pryzen op een egaalen voet waren, geconsidereert, de Risico van de Zee en andere onheilen, die men te wachten heeft op de Goederen, die men van elders moet ontbieden.

Indien men dan overtuigt is van de onmogelykheid, omme onze Fabryken door geforceerde Middelen te herstellen, was het dan niet beter voor het algemeene welzyn, eenen vryen en onbelemmerden Invoer van alle Manufactuuren, uitgezondert alleen de aan het stuk geverfde Wolle Manufactuuren (waar van door de Koopluyden in de Manufactuuren in hunne Consideratien eene Lyft is geformeert) ten einde de Verwers, Droogers, Parsers, en andere Arbeiders, dewelke zo wel aan de Vreemde als Inlandse Manufactuuren te pas komen, in hunne Kostwinning (zoo lang zulks mogelyk is) te maintineren?

Hadde men door zoodaanigen Vryen Invoer niet alle hoop en verwagting, dat men binnen weinige jaaren alhier zoude zien de Stapel en het Magazyn, was het niet grooter (om verscheide redenen) het zoude ten minsten zoo groot zyn als te Londen, alwaar die Tak van Commerce zoo aanzienelyk is, dat die Capitaale Stad moogelyk meerder Interest heeft in de Manufactuuren als geheel Europa?

En dat alles heeft geen andere Source, als den Vryen Invoer van alle soorten van Manufactuuren uit alle Oorden van de respectieve drie Koningryken van Engeland, Schotland en Yrland.

Wat zoude ons hinderen na die hoogte te adspireeren? Want in en omtrent London zelfs word geen vierde

de part van de Goederen gefabriceert, die voor de Inwoonders aldaar zouden noodig zyn.

• Dienvolgende de Vrye Invoer is daar alleen de oorzaak van.

• Konde men dierhalven alhier alles vryelyk invoeren, wat onderscheid was 'er tusschen London en Holland?

De Scheepsvragten en assurantien van eenige Plaatsen uit de respectieve drie Koninkryken van Groot-Brittannie na London of na Holland, zoude genoegzaam niets differeren.

Ergo eene Vrye en onbelemmerde Negocie, is het eenige en het Wezentlyke behoud van ons Vaderlandt.

Hierby zoude men noch kunnen voegen eene Aanmerking, die eener ernstige overweginge dubbel waardig is; namentlyk, dat het vooruitzicht, om de Wollen Manufactuuren in ons Landt, van die Deugd, tot die Pryzen, en in dien Overvloed te fabriceeren, dat men daarmede niet alleen de Ingezetenen zoude kunnen kleeden; maar ook in die quantiteit door de geheele Wereldt verzenden als wy de Buitenlandsche kunnen doen, zoo onafzienlyk verre af is, (vermits daartoe zeer veele zaaken moeten concurreeren, die met den Aart, gebruiken en Producten van ons Landt niet overeenkomen noch gevonden worden (waarvan wy reeds eenige aangehaalt hebben, in onze Consideratien pag. 3) dat het te vreezen is, dat, om zulk te bevorderen door Middelen van Belasting op de Buitenlandsche Manufactuuren, men daardoor veel eerder den tottaalen Ondergang van beiden zal bevorderen: nademaal wy in gemelde onze Consideratien pag. 4. aangewezen hebben, dat, onder het vertieren van de Buitenlandsche, ook eene groote Menigte Inlandsche Manufactuuren worden geconsumeert, en dus het eene het andere helpt: Zoo dat de Proefneeming, om de Inlandsche Fabrieken voorttezetten, ten koste en nadeele der Buitenlandsche van al te gevaarlyke gevolgen zoude zyn; waarvan veele duizenden thans leevenden de smerten zouden lyden, en derzelver Nakomelingen de Naweeën gevoelen

Niemandt, hoopen wy, zal ons verdacht houden, als of wy, door op deeze wyze voor de Buitenlandsche Manufactuuren te pleiten, ons eigen Voordeel op het

ooge hebben, en ten nadeele van de Inlandsche Fabrieken ageeren. Ter contrary bieden wy aan, de handte leenen ter bevordering van laatstgemelde: Maar wy bedoen alleen het algemeene welzyn van ons Landt, en den Bloey der Commercie in 't generael; en treden dus, schoon met ongelyke stappen, in het loffelyk voetspoor van wylen zyne Doorluchtige Hoogheid Hoogloffelyker Gedachtenisse.

BIJLAAGED. 5. 1.

Voorflag van de Gecommitteerden van de Collegien ter Admiraliteit om te dienen tot een Conciliatoir omtrent het werk van de Manufactuuren.

	Inkomen	Uitgaan
M anufactuuren van Wolle Laakenen, alle ongemengelde gevefde Laakenen, fonder onderscheid of die in de Wol of aan het stuk zyn geveft, uitgefondert de Engelsche. Schotfche en Yrfche in de wol gevefde Laakenen	verbood.	vry
alle Engelsche, Schotfche en Yrfche in de wol gevefde Laakenen, van de waarde van honderd guldens, (fullende voor foodanige gehouden moeten worden, welkers lyften en voorflaagen niet geveft of gebaft zyn)	1 0 0	vry
alle witte Laakenen, mitfgaders alle gemengelde Laaken van meer als een Couleur, te weeten,		
alle witte bereide en onbereide Engelsche, Schotfche en Yrfche Laakenen, Rattynen en Pyen, van de waarde van honderd guldens	0 10 0	vry
alle andere vreemde Laakenen en Rattynen, witte onbereide, van de waarde van honderd guldens	3 0 0	vry
dito witte bereide, mitfgaders gemengelde van meer als een couleur, van de waarde van honderd guldens	10 0 0	vry
Baayen, gevefde	verbood.	vry
witte, het stuk van seftig ellen	0 6 0	vry
Baracannen en Camelotten, gevefde, fonder onderscheid of die in het stuk of in den draad geveft zyn (*)	verbood.	vry
witte en van gemengelde coupleuren, het stuk van veertig ellen	2 0 0	vry
Carlayen, gevefde		
wit-		

(*) Dog deeſe Baracannen te ſtellen op de Lyſt van het tranſitoir.

60 B I J L A A G E D.

	Inkoomen	Uitgaan
— witte, het stuk van veertig ellen —	0 4 0	vry
— Calminken en wolle Damasten, son- der onderscheid van gemengelde of onge- mengelde couleuren, het stuk van ses en der- tig ellen	0 5 0	vry
— Estaminen het stuk van ses en dertig ellen, sonder onderscheid van gemengelde of ongemengelde couleuren	0 3 0	vry
— Polomiten en Cajant Voering - Gry- nen, gevefde sonder onderscheid of die in den draad of in het stuk zyn geveft, onge- mengelt	verbood.	vry
— dito witte en gemengelde, met of sonder zyde, het stuk van veertig ellen	0 5 0	vry
— Sayen, gevefde	verbood.	vry
— witte en van gemengelde couleuren, het stuk van ses en dertig ellen	0 6 0	vry
— Sarges, gevefde	verbood.	vry
— Engelsche Sarges in de wol gevefd, van gemengelde couleuren, het stuk van agt en twintig ellen	0 5 0	vry
— alle andere wolle stoffen, sonder on- derscheid of die in de wolle of aan het stuk zyn geveft, ongemengelt	verbood.	vry
— alle gevlamde, geruite, gestreepte en andere gefigureerde, van de waarde van hon- derd guldens	5 0 0	vry
— Bombazyenen, het stuk van twintig ellen	0 4 0	vry
— Canefas en Zeildoek, het stuk van vyftig ellen	3 0 0	vry
— Deekens, wolle	verbood.	vry
— Lint van Sayet en wolle, van de waarde van honderd guldens	4 0 0	vry
— Kousfen, wolle en gaare Kousfen, Handfchoenen, Wanten en Mutfen, van de waarde van honderd guldens	4 0 0	vry
— alle Schotsche en Yslandsche wolle en gaare Kousfen, Handfchoenen, Wanten en Mutfen, van de waarde honderd gul- dens	2 0 0	vry
— alle andere Manufactuuren, van Wol, Sayet, Hair, Gaaren en Catoen, met of sonder zyde, Grynen daar onder begreepen, als meede Cajanten tot Behangfels, gemen- gelt of ongemengelt, en in deefse lyft niet ge- specificeert, van de waarde van honderd gul- dens	1 10 0	vry
— Tapyten, gewerkte en gefchilderde, van de waarde van honderd guldens	3 0 0	vry
— Trypen, het stuk van veertig ellen	2 10 0	vry
— Vlaggedoek of Stramynen, het stuk van vyftig ellen	0 6 0	vry
— alle Europeefche zyde stoffen, met of sonder Goud of Silver, van de waarde van honderd guldens	8 0 0	vry
— dito Oostindifche	1 0 0	vry

REGISTER

D E R

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

A.

- AARDAPPELEN** nut der-
zelveu bl. 82, 83 en 417
Brengeu weinig nadeel toe
aan 't Gemaal. 83
- AARDENWERK (DELSCH)** **A**
warom minder in gebruik. 86
- ACCIJNS** zie **BELASTIN-**
GEN.
- ACTE VAN NAVIGATIE**
der Engelschen: haar invloed
op onze scheepsnagt en
scheepvaart. 236
- ACTIEHANDEL** verderflijk
voor de samenleeving en
koophandel. 258, 259 Mid-
delen om denzelven te be-
teugelen. 522
- ADMIRALITEITEN** hoe 't
gemis haarer inkomsten te
verhelpen. 381. 384 *Ibid.*
Zouden winnen by een *Porto*
Franco. 386 Fonds voor
haarte vinden. 404 *en volg.*
- ADVOKAAT** of *Doctor in de*
rechten, deszels waardigheid
door een belachelijke eer-
zucht gezocht 253 Al teligt
gegeeven. *Ibid.*
- AFRIKA** Handel op dat We-
reldeel door de Engelschen
benadeeld. 187
- AKEN** deszels lakenen, om
hunnen goedkoop den on-
zen voorgetrokken. 85
- AMBACHTSVOLK** verloopt
door de duurte der leevens-
middelen. bl. 82 Door ge-
brek aan werk. 269 Door
't gebruik der aardappelen
grootelijks verligt. 83
- AMERIKAANEN (NOORD)**
Aanmerkingen over hun oor-
log met Engeland. 299
- AMSTERDAM** heeft niet alleen
de vreemde volken, maar
ook de Hollandsche en Gel-
dersche steden tot mededing-
sters gehad. 48 Hamburg
mededingster dezer stad. 105
Grootheid van haaren tegen-
woordigen koophandel en
scheepvaart in vergelijking
van haaren voorgien. 276
Middelen door haar aange-
wend om haar handel uitte-
breiden. 518 Ontwerp tot het
oprichten van eene Kamer
van Koophandel aldaar niet
tot stand gebracht. 521
- ARMEN** hunne menigte na-
deelig. 269 Middelen om
hun getal te verminderen.
412 *en voig.*
- ARMENBEZORGERS** behoor-
den inlandsche-fabriek tot
kleding enz. der behoefsti-
gen te gebruiken. 439
- ARBEIDSLIEDEN** in de fa-
brieken. Middelen om hen
beter koop te doen leeven
en werken. 410 *en volg.*
Premien aan hun te verlee-
nen. 419

AR-

R E G I S T E R.

- ARBEIDSLOONEN** (Duurte der doet 'den prijs van 't werk verhoogen. 84 doet den koophandel nadeel. 87. 89 Ook den vischerijen. 87 Middelen om die te verminderen. 410 *en volg.*
- ARREST** nuttig voor den koophandel. 488
- ASSURANTIE** vermindering van dezen tak van koophandel, 115
- B.**
- BANKRREUKEN.** Oorzaken haarer menigvuldigheid. 263 Geschieden meest met voordacht. *Ibid.* Middelen daar toe gebruikt *Ibid.* en 264 Haare schadelijke gevolgen. *Ibid.* Aankmerkingen over dezelve en middelen omze te beletten. 489-508
- BELASTINGEN.** Haare aanhoudende verhooging veroorzaakt het verval des koophandels. 54 Hoe dezelve eertijds werden geheven. *Ibid.* Waarin oudtijds bestonden. 55 en 56 Hoe onder de steden verdeeld. 56 Worden overal op den koophandel gelegd. 57 Welke meest door de wijze haarer heffing word gedrukt. *Ibid.* en 60 Haare verpachting ingevoerd. 61 Beloop der eerste verpachting. 63 Optelling eener menigte belastingen van tijd tot tijd ingevoerd en verhoogd. 65-72 Te onrecht voor niet nadeelig voor den koophandel enz. gehouden. 72 *en volg.* Haar schadelijke invloed op dezelve. 82 *en volg.*
-
- laage beletten 't sluiken. 371 brengen meer in 's lands kas dan zwaare. 372 Voordeelen uit haare ontheffing of vermindering spruitende. 373
-
- waarop en hoe te heffen. *Ibid.* en 397. *en volg.* Brengen meer bij Collecte dan bij verpachting op. 388 Lijst van verminderde belastingen. 388--397 Accijnfen genaamd zeer hoog. 410 Middelen om haar te verminderen en haar gemis te vergoeden. 411 *en volg.*
- BERRICE** de eigenaars dezer Colonie behartigen te veel hun bijzonder belang. 477. 527 en 528
- BIERBROUWERIJEN** door de hooge arbeidslooonen vervallen. 86
-
- door 't gebruik van Koffien Thee. 129. 189
- BINNENSTEDEN** de oorzaken van haar verval. 57
-
- naar evenredigheid meer dan de Zee-steden belast. 428
- BOEKDRUKKERIJEN** door de hooge arbeidslooonen vervallen. 87
- BOEKEN** over den koophandel doen denzelve geen nadeel. 270
- BOEKHANDEL** zijne nuttigheid beschreeven. 422
- Bloei

R E G I S T E R

Bloei en verval hier te lande. 425 Wat te doen om dien weder op te beuren. 426

BRAZIL door tweedragt in den Staat verlooren. 142

BUITENLANDERS in onze scheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken gebruikt, benadeelen dezelve niet. 270 Schijnen zelf noodzaakelijk. 271 Schijnen onze zeden te hebben bedarven. 272

BURGERSTAAT hoe ook vervallen herstelbaar. 4 Wat daar toe noodig. 5

BURGERSTAATEN 't gevoelen van *Montesquieu* omtrent den duur dier geenen, welke door den handel zijn opgekomen, aangehaald en wederlegd. 315 *en volg.*

C.

CAMELOTTEN (BRUSSELSCH) zie GREINEN.

CREDIET-GEEVEN met een half percent provisie, waar uit ontstaat. 112 Voordeel, welk 't geeft. 113 Het misbruik 'er van eene oorzaak van het verderf onzes handels. 115

————— bestaande in het doen van betaalingen voor vreemden deszelfs verderflikheid voor onzen handel. 228. *en volg.*

CONVOOIEN EN LICENTEN zie RECHTEN op den koophandel.

CROMWEL heeft zich van de weerloosheid van onzen Staat bediend, om onze vaart en koophandel te snuiken. 136. 139

D.

DAGLOON zie ARBIDSLOONEN.

DEENEMARKEN Oudheid van deszelfs koophandels. 35 en 36

————— deszelfs tegenwoordige magt. 302

DEENEN hebben oudtijds koophandel gedreeven. 33

————— *en volg.*
————— benadeelen ons in den handel op de middelandfche zee. 107

DISCOMPTE VAN WISELBRIEVEN haar verval. 114

DOCTOR in de Rechten zie ADVOKAAT.

DRAWBAK waar in bestaat en zwaarigheden, waar aan onderhevig is. 376 *en volg.*

DUINKERKEN aan Frankrijk geguarandeerd. 145

E.

EFFECTEN, buitenlandfche onzen ingezetenen toekomende draagen niets in 'slands lasten. 411

ENGELAND Blijken van deszelfs ouden koophandel. 29.

————— 39 — 47
————— hoe onzen handel op dit Rijk is te niet geloopen. 107

————— deszelfs tegenwoordige magt. 297 *en volg.*
des-

ENGELAND Deszelfs groot-
heid op de zeemagt geves-
tigd. 345 Aanmerkingen
over deszelfs wankelen staat.

347

— Oorlog met dit
Rijk voor ons allerverder-
feijkt. 523

ENGELSCHEN waarom be-
ter in den handel op Rus-
land zijn geslaagd dan wij.

93

— Nadeelen,
welken zij onze O. I. C.
hebben toegebracht. 182-184.
Die, welken zij onzen han-
del op de kust van Afrika
en in West- Indië toebren-
gen. 186 — 189

— Brengend door
hunne Acte van navigatie
de eerst wond aan onze
scheepsmagt en scheepvaart
toe. 236

— Hunne par-
ticulieren verrijkt, en staat
verarmd 298 Aanmerkin-
gen over hun oorlog met de
Noord Amerikaanen. 299
Schijnen zich door hun-
ne buitenlandsche bezittin-
gen te verzwakken. 300

— Hebben on-
zen koophandel niet door
haat of misjd benadeeld. 323

— Door welke
middelen van ons te over-
treffen. 523

F.

FABRIEKEN Belastingen
benadeelen dezelve bl.
54 en volg. vooral door de
wijze haarer heffing. 57. 60.
82. en volg. Haar verval

ten onrechte in de pracht ge-
zocht. 72 Inlandsche door
den invoer der indische ma-
nufactuuren benadeeld. 118.

189

FABRIEKEN de duurte der
leevensmiddelen doet dezelve
verminderen. 125

— vreemde voor
hollandsche rekening tot
voordeel van den koophan-
del gaande gehouden. 269
Buitenlanders kunnen, zon-
der nadeel, in de onze wor-
den gebruikt. 270 en 271

— Het zenden van
Werktuigen, tot dezelve
behoorende, buiten 's lands,
benadeelt dezelve niet. 270

— Zijn zoo niet
vervallen of kunnen her-
steld worden. 284

— Benadeeld door
den 40^{en} penning op de
gebouwen daar toe behoo-
rende. 398 510

— Middelen om
de lieden in dezelve wer-
kende beter koop te doen
werken en leven. 410 en
volg. Premien aandezelve
te geeven. 419 Fabrieken
ten platte lande aan te leg-
gen. 429

— Kunnen door
dwangmiddelen niet worden
bevoordseld. 430. en volg

437

— De dracht der
inlandsche behoorde boven
die der uitlandsche te wor-
den verkozen 439

— Middelen door den
Heer van den Heuvel tot haa-
ren bloei voorgetlagen. 512 --
516 en volg.

F 4-

FABRIKEURS Zie ook MANUFACTUREN.

FRANKRIJK blijken van deszelfs ouden koophandel en zeemagt. 14 — 25. 37

— — — — — Onze vaart op dit Rijk door die der Hanzé-steden benadeeld. 104 en 105

— — — — — Misnoegd over 't sluiten van den Munsterfchen vrede. 135 en 136

— — — — — Over dien met Cromwel. en volg.

143 — — — — — Verbiedt de Hollandfche manufacturen. 137

— — — — — Belemmert onze vaart op de middellandsche zee. *Ibid.* en 144 Redenen waarom

— — — — — verachting voor ons doet blijken. 138 Legt een recht van 50 st. op 't vat op de vreemde schepen. 144

— — — — — Onze Staat móet Duinkerken aan 't zelve garandeeren. 145

— — — — — Blijken van deszelfs weinige genegenheid voor den Staat. 150 en 151

— — — — — Deszelfs tegenwoordige magt. 296

— — — — — De Vereenigde Staat heeft van dit rijk minder dan voorheen te vreezen. 304

— — — — — Maakt zich, tot zijn eigen, zoo wel als ons nadeel, ons te onvriend. 332

— — — — — *en volg.* en 342 Zonder reden op het Huis van Oranje gebeeten. 333 en 344

FRANSCHEN hebben onze zeden bedurven. 272

— — — — — Hunne buitenlandsche bezittingen verzwakken hen. 300

IV. DERL.

G.

GELDLEENINGEN of NEGOCIATIEN onder de voornaamste oorzaken van 't verderf der Staaten te rekenen. 58

— — — — — Benadeelen den koophandel. 265. 289 Hoe voortekomen en tegen te gaan. 452. *en volg.*

GRAANHANDEL De verdeling van Poolen kan denzelven naadeelig zijn, 301

— — — — — Voordeelen, die wij omtrent denzelven hebben. 435 Moet door geen dwangmiddelen worden belet. 436

GREINEN of *Brusfelfche Camelotten* Deze fabriek door de hooge dagloonen van ons tot de vreemden weder overgegaan. 85

H.

HAMBURG Oudheid van deszelfs koophandel. 35

— — — — — Voornaamste der Hanzé-steden en mededingster van Amsterdam. 105

HANZÉ-STEDEN Haarverbond en koophandel. 27. 35

— — — — — Haare vaart benadeelt onzen handel op Frankrijk zeer. 104, 105 Ook dien op Spanje. 105

HARING belasting op denzelven. 71

HOEDEMAAKERIJEN door *E*

R E G I S T E R

de hooge Arbeidsloo-
 nenvallen. 86
HOF VAN HOLLAND des-
 zelfs ijver om partijen te
 vereenigen. 488
HOLLAND Groote burgerlij-
 ke vrijheid daar heerschen-
 de, bekwaam om vreedee-
 lingen te trekken. 442 en
 443 Aldaar met minder
 volk 't zelfde als elders ver-
 richt. 485
 ——— (STAATEN VAN)
 Hunne aanmerkelijke uit-
 drukkingen in 1674 en 1747
 wegens de nuttigheid des
 Stadhouderschaps. 152 -- 156
 Aanmerkingen deswegens.
 157
HOUTZAAGERIEN door de
 hooge arbeidsloo-
 nenvallen. 87
HUIDEN Waagrecht op de-
 zelve. bl. 70

J.

J E U G D Derzelve verkeerde
 opvoeding nadeelig voor
 den koophandel; oorzaak
 der menigvuldige bankbreu-
 ken, enz. 251. 258. 259.
 260 gelijk ook de groots-
 heid, haar dwaazelijk in-
 geboezemd. 252, 253 en
 521
IMPOSITIEN zie BELAS-
 TINGEN.
ITALIAANEN hunne koop-
 handel. 29 en volg.
JUSTITIE Het bestier der-
 zelve in onze Volkplantin-
 gen te verbeteren. 467
 ——— Langwijligheid in
 haare administratie bena-
 deelt den koophandel. 486

Is niet gemakkelijk te be-
 letten. 487 *Provisio eele*
Namptisem nten daar toe in-
 gevoerd. *Ibid.* Ook 't mid-
 del van arrest. 488

K.

K A A R S E N belasting op
 dezelve. 69
K A R T H A G O 't Gevoelen
 van *Montesquieu* omtrent
 dezen Staat aangehaald en
 wederlegd. 315 en volg.
K T O E N D R U K K E R I J E N
 door de hooge arbeidsloo-
 nenvallen. 87
K O F F I Waagrecht op dezel-
 ve. 70
 ——— veroorzaakt het ver-
 val der Bierbrouwerijen.
 71
K O O L E N belasting op de-
 zelve. 70
K O O P H A N D E L en sloop-
 vaart onzes lands groot-
 lijks vervallen. 5° Weder-
 legging der tegenwerpingen
 tegen dit gevoelen ingebracht.
 6 -- 71
 ——— Heeft altijd met
 mededingers te worstelen
 gehad. 14
 ——— Bewijzen dat
 zich ook andere Europese
 Volken van ouds op dezel-
 ven toeleiden. 14 -- 47
 ——— Deszelve ver-
 val doet 's lands inkomsten
 verminderen. 289
 ——— of en in hoe
 verre de pracht en weel-
 de derzelve nadeelig is.
 52 -- 54 Belastingen be-
 nadeelen denzelve 54 en
 volg. 72 en volg. 82 Voor-
 al

al door de wijze haarer heffing. 57. 60

K O O P H A N D E L Lijdt door de hooge dagloonen 87 Op de Oostzee en 't Noorden door dezelve meer dan de helft verminderd. 89 Veroorzaakt het verval van den handel op 't Zuiden *Ibid.* en 94 *en volg.* De duurte der dagloonen geeft den Engelschen op ons den voorrang in den koophandel op Rusland. 93 Ander droevig gevolg, 't welk 't verval des koophandels op 't Noorden zal hebben. 97 Verhooging der rechten op den koophandel al mede eene oorzaak van deszelfs verval. 97 *en volg.* 130 *en volg.* Oosterlingen door ons eerst uit dien van *oeconomie* gezet, zetten 'er ons daar, op hunne beurt, weder uit. 100 *en volg.* In spaansche wol naar Oostende verlegd. 103 Verscheidene takken van handel op de Oostenrijksche Nederlanden loopen te niet. *Ibid.*

———— op Frankrijk grootendeels in handen der Hanzé-steden geraakt. 104 en 105 Op Spanje in handen der Engelschen, Franschen en gemelde steden. 105 Op Portugal in bezit der Engelschen. 106 Op de Middellandsche zee lijdt door de mededinging der Deenen. 107 Op Engeland geheel te niet geloopt. *Ibid.*

———— Onze kooplieden werken zelve mede tot deszelfs verval 109 Me-

nigte der koplieden brengt denzelven nadeel toe. *Ibid.* 110 111. en 120 Oorzaak van 't verval des handels *in commissie* en 't geeven van crediet met $\frac{1}{2}$ perc provisie, de Discompte, en Assurantie. 111 — 115 Misbruik van 't crediet geeven een verderf voor onzen koophandel. 115 Voordeelen van den koophandel geringer dan voorheen en waarom 119 Nadeelige gevolgen van 't verval des koophandels. 120 Oorzaak van 't verval des handels van speculatie. *Ibid.* Takken van handel, welke niet kunnen te niet gaan, vervallen door het te niet gaan van anderen. 121 Heffing der Admiraltiteitsrechten benadeelt den koophandel meer dan die rechten zelve. 122 Gebrek van goede trouw in de koplieden eene medeoorzaak van 't verval des koophandels. 128, 129 Dingen die denzelven meer middelrijk benadeelen. 133

———— De Staatsgesteltenis heeft invloed op denzelven. 134 Nadeelige gevolgen, welke de verandering der onze op denzelven heeft gehad. *Ibid. en volg.* Door de fransche Zee-roovers op de middellandsche zee belemmerd. 137. 144. Lijdt zeer veel door den oorlog met Cromwel. 138

———— Lijdt door het gemis van verbonden met vreemde Mogendheden.

R E G I S T E R

Nadeelen denzelven door 't verval der O. I. C. toegebragt. 166. 179 Onze op de kust van Afrika en W. Indië door de Engelschen benadeeld. 185 — 189 Verderfelijkheid van 't geeven van credit d. i. 't doen van betaalingen voor vreemden, voor denzelven. 228 *en volg.* Vreemde Vorsten leggen zich toe, om den handel van ons tot hen te trekken. 235 De engelsche Acte van scheepvaart brengt denzelven de eerste wond toe. 236 Hoe door de Franschen belemmerd. 237 *en volg.* Ook door andere Mogendheden. 242 Of en in hoe verre de onze door de pracht word benadeeld. 243 *en volg.* Lijdt door de verkeerde opvoeding der jeugd. 251 en 258 En de grootsheid aan dezelve ingeboezemd. 252. 258 Ook door den Zwindelhandel. 260 De schelmachtige bankbreuken. 263 en 264 En buitenlandsche geldleeningen. 265 Die *in Commisest* tegenwoordig bijna onze eenigste. 266 Rede waarom. *Ibid.* en 267 Onzelaat niet toe zich tot binnenlandsche manufactuuren te bepaalen. 268 Trekt voordeel uit de vreemde fabrieken. 269 Niet benadeeld door buitenlanders daar in te gebruiken. 270 Noch door 't schrijven van boeken over denzelven en 't zenden van werktuigen tot de fabrieken behoorende buiten

's lands. *Ibid.* Lijdt door de Marskraamers. 273. 275 Is zoo niet verloopen of kan hersteld worden. 284 Deszelfs welvaart vordert eene aanhoudende krijgsmagt zoo te water als te land. 290. 295 't Gevoelen van *Montesquieu* wegens den duur der Staaten door koophandel opgekomen wederlegd. 315 *en volg.* Redenen welke 'tzelve schijnen te begunstigen. 318 Onze koophandel kan wel verminderd, doch niet geheel in den grond geholpen worden. 322 Hoe door de Engelschen en Franschen verkort. 323 Wint sterk in den voorleeden oorlog. 339 verliest magtig wanneer gestreemd word. 340 Oorzaken, welke denzelven, nog voor verder verval hebben behoefde. 352-354 Verloopt door 't heffen der inkomende en uitgaande rechten. 355 Middelen om denzelven van lasten te verligten. 356-359 Vrij *Transit* en *Generaal. Porto Franco* tot deszelfsaanmoediging voorgeslagen en aanmerkingen daarover. 363-365 Gelimiteerd *Porto Franco* en zwaarigheden in 'tzelve 365 *en volg.* 378 *en volg.* 399 *en volg.* Belastingen tot deszelfs voordeel uit te denken. 371 *en volg.* denzelven te ontlasten door 't stellen der rechten op $\frac{1}{2}$ perc. 384 Word benadeeld door 't verbieden of belasten der buitenland.

R E G I S T E R.

- landſche waaren en manu-
factuuren. 401 Hoe de ko-
ſten tot dezelfs beſcherming
noodig te vinden. 403 Eer-
tijds zonder inkomende en
uitgaande rechten beveiligd.
406 Of door dwangmidde-
len kan worden bevorderd.
430 *en volg.* 454 Monopo-
lien denzelven nuttig. 433
Nuttigheid der Volkplantin-
gen voor denzelven. 443 *en*
volg. *Proviſieneele Namp-*
tiſjementen en Arresten den-
zelven voordeelig 487 en
488 Kwaade trouw de
grootſte kwaal, welke den
zelven drukt. 489. 521 Ver-
ſcheiden middelen door den
Heer *van den Heuvel* tot
dezelſs herſtel voorgella-
gen. 512-516 en 519 Aan-
merkingen over denzelven.
517-519 Wat eigenlijk
daar toe noodig zij. 526 *en*
volg.
- KOOPHANDEL** (Kamer van)
te Amsterdam opgerichten
heeft geen voortgang. 528
- KOOPLIEDEN** of hunne pracht
en welde 't verval des han-
dels te weeg brengen? 52-54
en 72 Hunne klagten we-
gens de belastingen ten on-
rechte veracht. 72 *en volg.*
122 Werken mede tot het
verval des koophandels. 109
Hun getal in Europa zeer
toegenomen. *Ibid.* Nadee-
len hier door voor on-
zen koophandel veroorzaakt.
Ibid. 110 en 111 Holland-
ſche niet geacht als voor-
heen. 128 Kwaade gevol-
gen hier uit ſpruitende. *Ibid.*
en 129
- KRAAMERS** hun omloopen
te weeren. 512
- KRIJGSMAGT** zoo te water
als te land volftrekt nodig.
290 Voordeelig voor den
burger en arbeidsman. 314
Noodzaakelijk in onze Volk-
plantingen. 465 en 466
Als mede voor 't belang des
koophandels. 522
- ## L.
- LAKENEN** Die van Aken
en Verviers om hun
goedkoop getrokken. 85
————— (Gouden)
Belasting op denzelven. 70
- LANDEN** (BEZAAIDE)
Belasting op denzelven. 62
- LANDMAGT** van den Staat,
moet vooral in een behoor-
lijken ſtaat worden gebragt.
136 *en volg.* 290
- LASTGELD** wanneer inge-
voerd en waarom dus ge-
naamd. 100
- LEEVENS MIDDELEN** hun-
ne duurte doet het werk-
volk verloopen. 82 En de
Fabrieken verminderen. 125
Middelen om daarin den ar-
beidslieden te gemoet te ko-
men. 415 *en volg.*
- LIJNBAANEN** door de hoo-
ge arbeidslooſen vervallen.
86
- LINTFABRIEKEN** door de
hooſte arbeidslooſen verval-
len. 86
- LODEWIJK** de XIV. dezelfs
inval in onzen Staat, zoo
voor Frankrijk als ons na-
deelig. 332 Noodzaakt ons
tot verbonden tegen hem.
342. 344

R E G I S T E R

LOMBARDEN Zie ITA-
LIAANEN.
LUBEK Ondheid van deszelfs
koophandel. 35

M.

M A A T (R O N D E) wan-
neer deze belasting eerst
is ingevoerd enz, bl. 60
M A A T S C H A P P I J (O . I .)
Haar bloei heeft mede ge-
werkt tot den algemeenen
bloei onzes handels 116.
117 Doch heeft veel tot het
verval onzer fabrieken toege-
bragt. 118. en 119 Haar
verval. 166 Oorzaaken daar-
van 168. *en volg.* 184 Na-
deelen die zij en onze Koop-
handel door de sluikerijen
en onkundigheid der bedien-
den lijden. 179 Onder-
houdt geen genoegzaame
krijgsmagt, en is te zorge-
loos omtrent de middelen
haarer beveiliging 180 Na-
deelen haar door de mede-
dinging der Engelschen toe-
gebragt. 182-184 Twijfe-
ling of dezelve ons niet meer
na- dan voordeel toebrengt
189 Redenen, waarom de-
zelve in stand moet worden
gehouden. 450 Weinig be-
lang door haare Deelgenoo-
ten in haar gesteld. 477
Door de Hoofddeelgenoo-
ten tegenwoordig alleen
staande gehouden en waar
om. 478

— — — — — W. I.)
Oorzaaken haarer verval.
186 Is den koophandel tot
bezwaar. *Ibid.*

M A A T S C H A P P I J E N (O . en

W. I.) Oogmerken waar-
mede opgericht zijn. 472 Al-
lengskens uit het oog ge-
raakt. 473. *t Bijzonder be-
lang der deelgenooten in
dezelven te veel behartigd.
Ibid en volg. Invloed,
welken de Heer Stadhou-
der op haar goed bestier
zoude kunnen hebben. 483
M A G A Z I J N E N van koop-
waaren, zwaarigheden waar
aan 't aanleggen derzelven
bij ons onderhevig is. 362.
Middelen daar tegen voor-
geslaagen. 363 Zwaarighe-
den daar tegen ingebragt.
364 Nader middel. 365

M A N U F A C T U U R E N De ver-
hooging der dagloonen doet
haar in prijs rijzen. 84
Voordeelen daaruit voor de
vreemde. 85 De Indische
benadeelen de inlandische,
118 De onze in Frankrijk
verboden. 137 Vr. einde
meer dan de onze bij ons
getrokken. 267 Onze koop-
handel laat niet toe zich al-
leen tot de onzen te bepa-
len. 268 Inlandische door
de Marskraamers enz. be-
nadeeld. 273 en 5. o 't Aan-
leggen derzelven ten platten
lande verkeerdeijk belet.
278 Zijn zoo niet verval-
len of kunnen hersteld wor-
den. 284 Door geen dwang-
middelen te helpen. 430.
en volg. 437 Dracht der
inlandische behoorde hoven
die der buitenlandschen te
worden verkoozen. 439 Zie
ook FABRIEKEN.

M A R S D R A A G E R S benadee-
lenden binnenlandschen han-
del

del en de manufactuuren. 273 Hun omloopen te verbieden. 512
MONOPOLIEN Haare nuttigheid. 433
MUNSTER (BISCHOP VAN) Deszelfs voorspoedige oorlog tegen onzen Staat aan 't gemis van een Eminent Hoofd toe te schrijven. 148

N.

NAMPTISSEMENTEN (*Provisioneerle*) hunne nuttigheid voor den koophandel. 487
NEDERLANDEN (OOSTENRIJKSCHE) veele takken van onzen handel op dezelve te niet gegaan. 103

(VEREENIGDE) Verliezen hun aanzien in den oorlog tegen Cromwel. 139 Geen Staat bij hen in geldmiddelen en credit te vergelijken. 291 Waaron zij minder krachten dan voorheen vertoonen. 292 Hunne particulieren rijk doch niet de Staat. *Ibid* Bewijzen van hunne nog in weezen zijnde vermogens. 293 Hebben minder van Frankrijk dan van 't Huis van Oostenrijk te vreezen. 304 Moeten hunne veiligheid niet in de jaloezie hunner nabuuren stellen. *Ibid en volg.* Noch op 't belang 't welk dezelve bij hun behoudenis hebben vertrouwen. 306 Of zij in staat zijn om op hunne krachten te steunen. 308 *en volg.* Gevoc-

len van *Montesquieu*, wegens den duur der Staaten op hen niet toepasselijk. 316 Hun koophandel kah wel verminderd, maar niet geheel en al in den grond geholpen worden. 322 *en volg.* Hunne gelukkige Regeeringsvorm. 326 Hebben verbonden noodig. 329 Frankrijk maakt zich denzelve zoo wel tot zijn eigen als hunne schade te overvriend. 332 *en volg.* Wat zij noodig hebben om hunne vermogens en krachten te behouden. 336 Hun belang ten aanzien der europeische Mogenheden. 337 De Franfche en Spaanfche Volkplantingen in West-Indië hun voordeelig. *Ibid.* Hun groot belang in de onzijdigheid. 338 Moetengewapend zijn. 340 Hunne verbintenissen tegen de Franfchen door deze Natie zelf veroorzaakt. 342 en 344 Kunnen zonder behoorlijke krijgsmagt niet staande blijven. 343 Hooze noodzaakelijkheid, dat zij eene zee-magt onderhouden. 344 *en volg.* Of zij in den voorigen oorlog deel hadden behooren te neemen. 348 Hunne Staatsgesteldheid op de bllijkheid gegrond. 351 De burgerlijke vrijheid in dezelve minst besnoeid. 442 Oorlog voor hen allerverderfelijkt vooral met Engeland. 522. en 523. Krijgsmagt hun noodzaakelijk. *Ibid.* Allergelegenst. tot den handel. 525. Voortreffelijkheid

R E G I S T E R.

- hunner Regeeringsvorm. *I. bid.*
- N**EERINGEN 't Oefenen van dezelve ten platten lande verkeerdelijk belet. 278
- N**EGERS (Weggeloopten) in Suriname. 't Gedrag door ons met hengehouden, ver- geleeken bij dat, het welk de Engelschen eertijds met de Deenen hebben gehou- den. 195 *en volg.*
- N**EGOTIATIEN zie GELD- LEENINGEN.
- N**OORMANNEN moeten oud- tijds koophandel hebben ge- dreeven. 33 *en volg.*
- N**OORWEGEN Oudheid van deszelfs koophandel. 35 *en* 36
- O.**
- O**LIESLAAGERIJEN Door de hooge arbeids- loonen vervallen. 87
- O**LIJF-OLIE Belasting op dezelve 70
- O**MLOOPERS benadeelen den binnenlandschen handel en de manufactuuren. 273. *en* 510
- O**NZIJDIGHEID Nuttigheid van dezelve voor onzen Staat. 338. *en volg.* Haa- re voordeelen te breed uit- gemeeten. 340
- O**ORLOG voor ons allerve- derfelijkt. 522 Vooral met Kingeland. 523
- O**OSTENDE Handel in Spaan- sche wol derwaards verlegd. 103
- O**OSTENRIJK (Huis van) Beschouwing van deszelfs tegenwoordige magt. 301. *en* 303. 304
- O**OSTERLINGEN Oudheid hunskoophandels. 36 Door ons van den handel van *Oeconomie* ontzet, krijgen op hunne beurt, gelegen- heid om 'er ons van te ont- zetten. 101. *en* 102
- O**PVOEDING Verkeerde on- zer jeugd en haare kwaade gevolgen voor den koophan- del enz. 251. 258. 259. 521.
- O**RANJE Huis van, Frank- rijk zonder reden op het- zelve gebeeten. 333
- (PRINSEN VAN)
- zie STADHOUDERS.
- O**VERDAAD zie PRACHT.
- O**VERHEID (HOOGHE) haa- re zorg om den koophan- del te begunstigen. 527
- P.**
- P**APIER (GEZEGELD) wanneer deze belasting eerst is ingevoerd enz. 71. *en* 72
- P**APIERMAAKERIJEN door de hooge arbeidsloonen ver- vallen. 86
- P**ENNING 40°. benadeelt den koophandel. 69. 133. 398. 508. *en volg.*
- P**LAATDRUKKERIJEN door de hooge arbeidsloo- nen vervallen. 87
- P**LANTAADJEN in Surina- me, slinksche middelen in 't werk gesteld omze te hoog, bij 't geld opneemen te doen schatten. 214 On- derhevig aan rampen. 215 Berekening wat zij jaarlijks opbrengen kunnen. 217. *en volg.* De interest van de hypotheeken op dezelve te

R E G I S T E R.

te hoog geteld, 218 Buiten-
 tenpoorige kosten op haare
 overdragt, vooral bij exe-
 cutie, vallende. 224 Slink-
 sche wegen daaromtrent
 plaats hebbende. 226
P L A T E E L B A K K E R I J E N
 hun verval door het indisch
 porcelein veroorzaakt. 119
P O O L E N Deszelfs verdeeling
 kan schadelijke gevolgen
 voor onzen graanhandel heb-
 ben. 301
P O R C E L E I N (Indisch) ver-
 oorzaakt het verval der in-
 landsche plateelbakkerijen.
 119
P O R T O F R A N K O (Gene-
 raal) Voorgeflagen tot be-
 vordering des koophandels.
 363 Niet uitvoerlijk. 365
 (Gelimiteerd) en zwaarighe-
 den in 't zelve. *Ibid. en volg.*
 375 *en volg.* 399 *en volg.*
P O R T U G A L de handel op
 dit Rijk in Engelsche han-
 den. 106
P O T A S C H waagrecht op deze
 waar veranderd. 70
P R A C H T of en in hoe verre
 voor den koophandel en fa-
 brieken nadeelig is. 52-54.
 en 72. 243 *en vlg.*
P R U I S E N Beschouwing van
 deszelfs magt. 301. 303. 304

R.

R A Z I J N E N Waagrecht op
 dezelve. 70
R E C H T E N op den koophan-
 del. Hunne verhooging drukt
 denzelfen. 98 Hunne in-
 voering en waarin bestaan
 99 en 100 Zijn eene der
 voornaamste oorzaken van

't verval des handels gewor-
 den. 100. *en volg.* Huune
 heffing belemmert den koop-
 handel. 122. Doet naar om-
 wegen uitzien. 125. *en volg.*
R E C H T E N (inkomende en
 uitgaande) in verpachting
 gegeven, bragten den koop-
 handel in gevaar. 355 Mid-
 delen om dezelve te ver-
 ligen. 356-359. 364 Be-
 hooren niet het eenigste in-
 komen der Admiraliteiten te
 zijn. 384 Te verminderen
 op $\frac{1}{2}$ perc. 385 De koop-
 handel eertijds zonder den-
 zelve beschermd. 405. *en*

406
R E G E E R I N G (Stadhouder-
 lijke) behoort gehandhaafd
 te worden. 288
R E G E R I N G S V O R M onzer
 landen haare voortreffelijk-
 heid. 525
R O G G E Belasting op dezelve
 en haare verhoogingen. 67
R U N D V E E Belasting op 'tzel-
 ve. 68
R U S L A N D Waarom de En-
 gelschen in den handel op
 dat Rijk beter dan wij zijn
 geslaagd. 93 Beschouwing
 van deszelfs tegenwoordige
 magt. 303

S.

S C H E E P S B O U W door de
 hooge arbeidsloozen ver-
 vallen. 86
S C H E E P S M A G T van onzen
 Staat door de Engelsche
 Aäte van Navigatie gefnuikt.
 236
S C H E E P V A A R T op Frankrijk
 benadeeld door 't invoeren
 van

- van 't vatgeld. 144 Door de Engelsche Acte van Navigatie geknakt. 236 Is zoo niet verlopen of kan hersteld worden. 284 Haar verval doet 's lands inkomsten verminderen. 28 Benaideeld door den 40^{en} penning op de schepen. 398. 510 Zie ook **KOOPHANDEL**
- SLUIKEN** word gemeen door de al te zwaare lasten. 125 *en volg.*
- SLUIKERIJEN** voor treken van schranderdheid gehouden. 258 Moeielijk te beletten. 371 Geschiedt best door de belastingen laag te stellen. *Ibid.* Noodzaakelijk dat geweerd worden. 525
- SFAARZAAMHEID** waarin bestaat. 353
- SPANJE** deszelfs oude bloei en koophandel. 30-32 Onze handel op dat Rijk verlopen. 105 Beschouwing van deszelfs tegenwoordige magt 300
- STAATSGESTELTENIS** heeft invloed op den koophandel. 134 Nadeelige gevolgen van derzelve verandering bij ons. *Ibid. en volg.*
- STADHOUDER** heeft belang in 't handhaaven der regeering en in de welvaart des Lands. 326 Invloed welken hij op de welvaart der Colonien zoude kunnen hebben. 484 't Staat niet volstrekt aan hem bekwaame en eerlijke lieden tot de ampten te benoemen. 484
- STADHOUDERS** Bitterheid tegen hun gezag, oorzaak van veele rampspoeden. 138 en 139. 141. 148
- Hunne herstelling in 1672 behoudt den Staat. 151 Aanmerkelijke uitdrukkingen van H. Ed. Gr. Mog. in 1674 en 1747 deswegen. 152-156
- STEDEN** Behoorden de manufactuuren ten platten lande niet te beletten. 278. 429
- SUIKER** Waagrecht op deze waar. 70 Ongerafineerde behoort bij den in- en uitvoer vrij te zijn. 384 Binnen 's land geconsumeerd wordende ten behoeve der Admiralteit te belasten. *Ibid.*
- SUIKER-RAFINADERIJEN** door de hooge arbeidsloonen vervallen. 86
- SURINAME** gebrek aan goed bewind oorzaak van 't verval dier Colonie. 190 't Zelve gesteld in onbekwaame handen. *Ibid.* en 194, 195 *en volg.* Oorzaaken van 't aanleggen en den bloei dier Colonie en van haar verval. 204 *en volg.* Slinkfche wegen door de Planters aldaar, bij de geldopneemingen enz. ingeflagen. 214 Heeft tot grooten steun onzes koophandels en vaart gestrekt. 450 Zie voorts **VOLKPLANTINGEN.**
- (**SOCIETEIT VAN**) behartigt te veel het bijzonder belang haarer deelgenooten. 47 Overtreedt haare eigen grondregelen. 527 en 528
- T.
- TABAК** belasting op denzelven. 71 Behoorde bij den in- en uitvoer vrij te

R E G I S T E R

- te zijn. 383 en 384 Binnelandfche confumptie derzelve te belaften. 384 Of niet zwaarder zoude kunnen worden belast. 411
- TARW** Belasting op dezelve en haare verhoogingen. 66 en 67
- THEE** Waagrecht op dezelve. 70 't Gebruik van dezen drank veroorzaakt het verval der bierbrouwerijen. 129
- TRAFIEKEN** Buitenlanders kunnen in onze veiligtijk worden gebruikt. 270 en 271 Benadeeld door den 40. penning op de gebouwen daar toe noodig. 398. 510 Buitenlandfche kunnen niet verboden of belast worden dan tot nadeel des koophandels. 401 't Verval der inlandfche aan de hooge arbeidflooonen toe te fchrijven. 402 Hoe te bevoordeelen door 't verleenen van vrijdommen aan hun die 'er in arbeiden 415
- TRANSIT** (vrij der Koopmanfchappen tot bevordering des koophandels voorgelagen en aanmerking daar over. 363 en 364
- TROMP** (KORNELIS) klaagt over de Zeekapiteinen. 146
- **MAARTEN HARPERTSZ.** klaagt over de zwakheid der Vlooten tegen de Engelfchen uitgerust enz. 139
- TROUW** kwaade de grootte kwaal, welke den koophandel drukt. 489
- TURF** Belasting op die waar. 69
- TURFSCHUUREN** openbaare ten behoeven van hun die in de fabrieken werken. 413
- TWEEDRAGT** onder de leden van staat na den dood van Willem den II. haare droevige gevolgen. 137-158
- V.
- VEEREN** Waagrecht op dezelve. 70
- VEILIGELD** wanneer ingevoerd en waarom dus genaamd. 100
- VENETIE** Aanmerkingen over dezen Staat. 320
- VERBONDEN** met vreemde Mogendheden noodig voor onzen koophandel. 165. 328 Nadeelen uit derzelve gemis voortfpruitende. 162-164 derzelve noodzaakelijckheid beweezen. 164
- VERPACHTING** van 's lands gemeene middelen wanneer ingevoerd. 61 Beloop der eerfte verpachting. 63
- VERWERIJEN** door de hooge arbeidflooonen vervallen. 86
- VIJGEN** Waagrecht op dezelve. 70
- VISCH** (ZOUTE) belasting op denzelven. 70
- VISSCHERIJEN** fchadelijke invloed der belastingen op dezelve. 82 en volg. Nadeel, welk zij door de hooge daglooonen lijden. 87 Derzelve verval en naakende ondergang. 88
- VLAANDEREN** deszelfs koophandel en bloei. 28. 39.
- VLUCHETLINGEN** (Franfche) helpen Suriname vooral bevolkt. 203
- VOLK.**

VOLKPLANTINGEN Engelsche in Zuid - Amerika benadeelen onzen koophandel. 188 Fransche door Hollandsch geld eerste in bloeigeholpen. 202 Vreemde benadeelen de onzen door haare mededinging. 217 Voor de Engelschen en Franschen nadeelig. 300 De Fransche en Spaansche in Amerika geeven ons voordeel. 337 Haar behoud hangt of van eene Zeemagt. 345 Of altijd wel een voordeel voor een Staat zijn. *Ibid.* Oogmerk der Engelschen in 't aanleggen derzelven. 346 Haare noodzaakelijkheid voor onzen Staat. 443 *en volg.* Wat oogmerk men zich in 't aanleggen enz. derzelven moet voorstellen. 459 Haare nuttigheid voor de europische Mogendheden. 460

(Nederlandsche) in Amerika Snuikhandel der Engelschen op dezelve benadeelt onzen koophandel. 188 Gebrek aan goed bewind de voornaame oorzaak van haaz verval. 190. 224. 463 Verdere oorzaken haars vervals. 204 *en volg.* Geldleeningen ten haaren behoeve hoe ingericht. 213 Slinksehe handel der Planters omtrent dezelve. 214 Haar groote toeloop. 215 Haare kwaade gevolgen *Ibid* en 216 Mededinging der vreemde Volkplantingen voor haar nadeelig. 217 De interest derzelve hypotheeken al te

hoog. 218 De belastingen drukken de ingezetenen der zelven 219 Buitenspoorige onkosten op verkooping bij executie aldaar 224 en 225 Kwaade kunstenaarijen daaromtrent gepleegd wordende 227 Moeten niet door dwang tot het gebruik van inlandsche manufactuuren gebragt worden. 437 Middelen om haar verval voor te komen en haar te doen bloeien. *Ibid. en volg.* Oorzaaken van haar slecht bestier 477. 478. Nadeelige gevolgen welk een zoo daartig bestier voor dezelve kan hebben. 479 Bekwaame lieden tot haar bestier tegebruiken 481 Welk een invloed de Heer Stadhouder op haare welvaart konde hebben. 483 en 484

VRIJHEID (Burgerlijke) nergens minder dan bij ons befnoeid. 542

VROUWEN (getrouwde) Hoe de voorrechten haar bij 't recht gegeven krachteloos worden gemaakt. 262

W.

WAAG (Recht op de) Wanneer ingevoerd enz. bl 70

WAAGDRAGERS te Amsterdams, zekere hunne uitlegging eens art. hanner Ord. belemmert den koophandel. 122 en 123.

WAAREN (Grove) Belasting op dezelve. 70

WEEDASCH Waagrecht op deze waar veranderd. 70

R E G I S T E R.

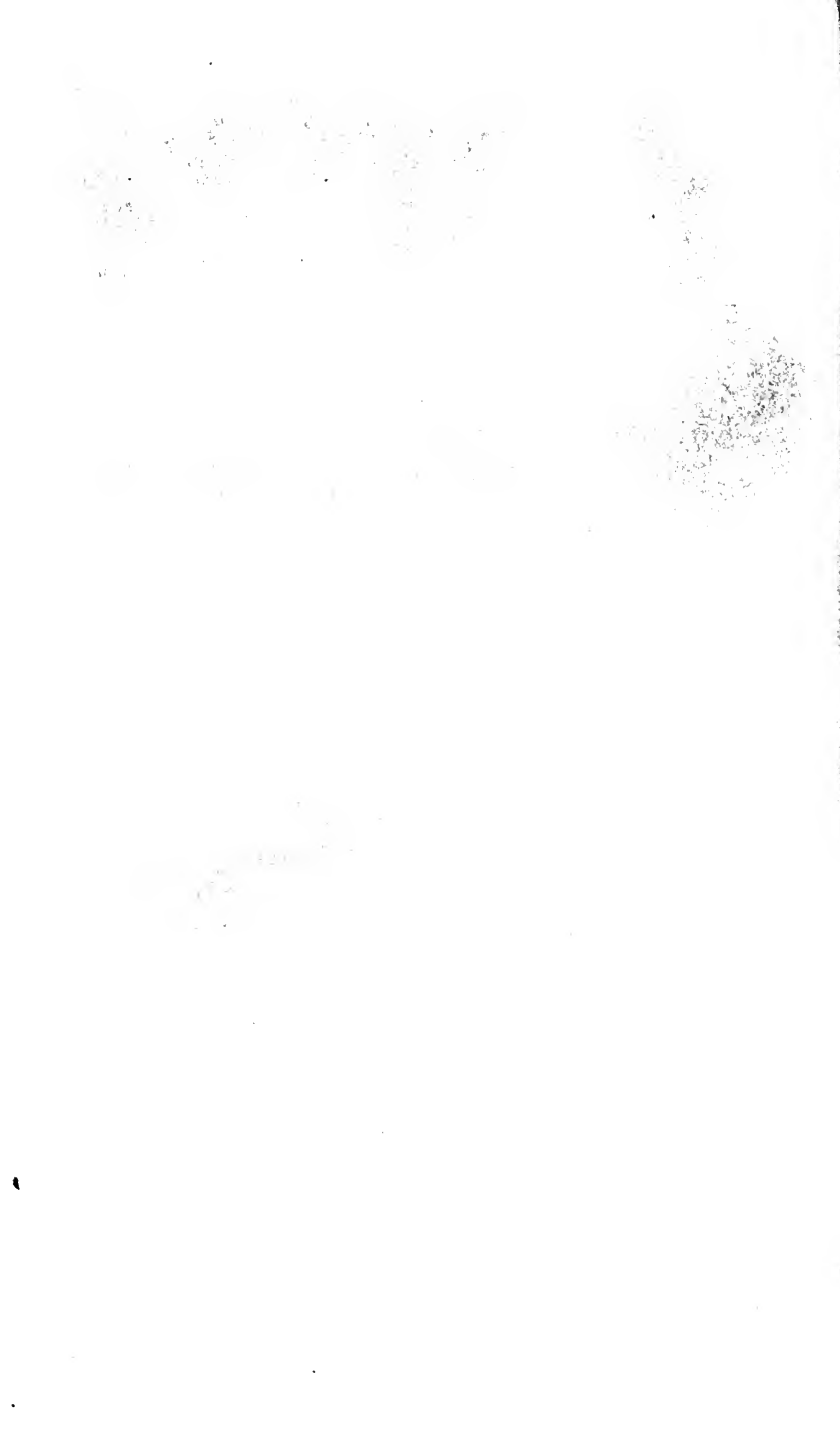
- WEST-INDIËN** Onze handel op dezelve, door de Engelschen benadeeld. 187
189
- WIJN** Belasting op denzelven ingevoerd en haare verhoogingen. 65. en 66
- WISBUY** deszelfs zee-rechten bewijzen de Oudheid des koophandels der Oosterlingen. 36
- WIT (JOH. DE)** redenen van deszelfs verschillend gedrag in de oorlogen met Engeland. 140 en 141 Toont in den oorlog tegen Karel den II. een groot man te zijn. 146 Oneenigheden onder deszelfs bestier. *Ibid.* en 151
- WOL (SPAANSCH)** De Handel in dezelve uit deze landen naar Oostende verlegd. 103
- Z.**
- Z E E M A G T** Frankrijk had 'er eene in oude tijden 13. en 20 Van den Staat: haar verval en gevolgen daar van. 136. *en volg.* Moet in behoorlijken staat worden gebragt. 290. 345
- Z E E F** Belasting op die waer en haare verhoogingen. 67
- Z E E S T E D E N** zouden geen nadeel lijden van den vrijdom of de gratificatien aan de arbeidslieden in de fabrieken. 427
- Z E D E N** onze door de buitenlanders, vooral Franschen bedurven. 272 Hoe te verbeteren. 521
- Z U I N I G H E I D** Waar in bestaat. 353
- Z O U T** Belasting op hetzelfde en haare verhoogingen. 67 en 68
- Z W E E D E N** Oudheid van deszelfs koophandel. 35 en 36 Beschouwing van deszelfs tegenwoordige magt. 302
- Z W I N D E L H A N D E L** beschreeven. 259. *en volg.* Dwaaselijk geduld. 260 Middelen om denzelven te beletten. 511. en 512

11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

HF
3594
L88
deel 4

Luzac, Elias
Hollands rijkdom

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

